

Antik. prager. N. 1248.

ad Cimetia.

May
June 18

Cim. F. 2186.

HERBARZ POLSKI.

To iest
O PRZYRODZENIV ZIOŁ
Y DRZEW ROZMAITYCH, Y IN-
NYCH RZECZY DO LEKARZTW
NALEŻĄCYCH,

Księgi Dwoie,

DOCTORA MARCINA VRZĘDOWA,

*Kánoniká niekiedy Sędomięrskiego : y Iásnie oświe-
coného Hmbie Pána, Pána Ianá z Tarnová,
Káştellaná Krákovského, y Hetmána
Wielkiego Koronného, etc.
Medyká.*

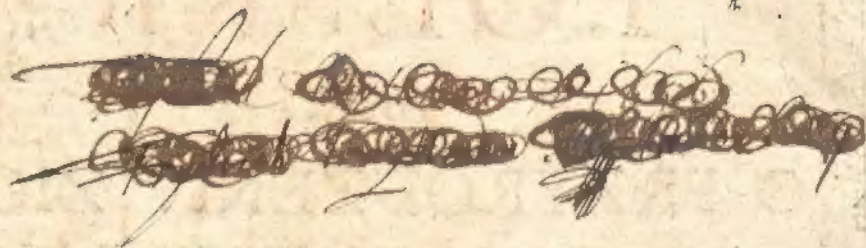
W KRAKOWIE,

w Drukárni LAZARZOWEY, Roku Pánskiego,

M. D. VC.

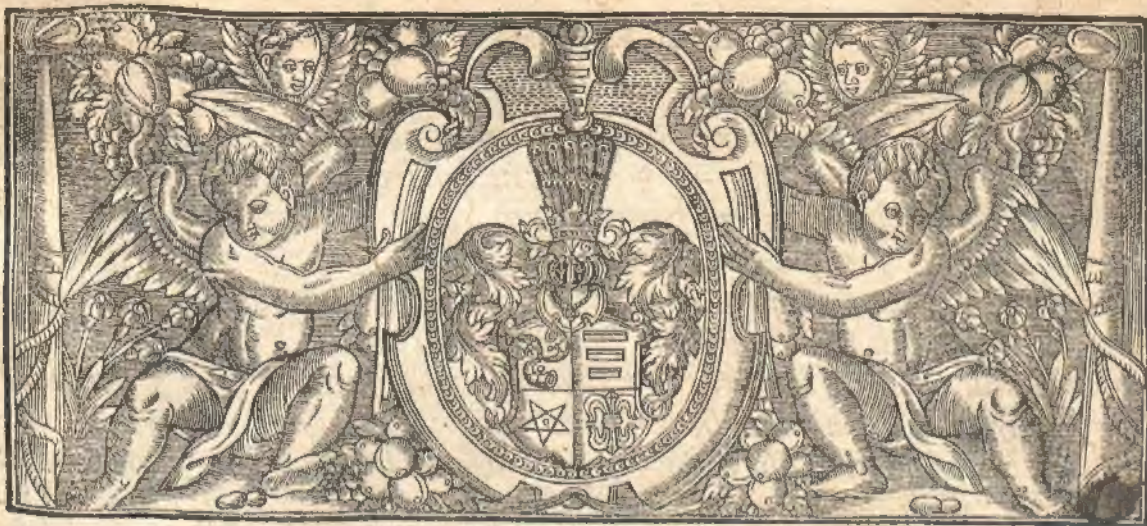

Pfal. 103.
Produxit Deus
formū iumen-
tis, & herbarū
seruituti homi-
num.

W. KRAKOWIE.

M. D. VC.

IASNIE WIELMOZNEMV PANV,
 PANV GABRIELOWI WOYNIE,
 PODKANCLERZEMV W. X. LITEWSKIE°
 MERECZKIEMV, KRASNOSIELECKIEMV,
 BIERZANSKIEMV, Y DYRWIANSKIEMV, &c.

STAROSCIE.

Moiemu wielce Miłościwému Pánu,
 y dobrodzieiowi.

SAuki wyzwolone, Iasnie Wielmożny Miłościwy Pánie, pomnażać y zdobić, by téż śadnego pożytku niebyło, rzecziednąk przez się jest zacna, poważna, chwalebna y cści wielkiéy godna. Aboniém będąc człowiek złożony z dusze y z ciała, iako wzgárdzony jest, iesli sie wganiania zá doczesnemi y cielesnemi rzeczami: tak zaś iesli do zacnieyszych y górnieyszych rzeczy wmyśl swój podnośi, powage y godność z duszą, iako z przednieyszą częścią od natury daną, zátrzymawa: W náukách iście wyzwolonych, z których wśystko prawde iwe dobro płynie, łatwie to pokázac może, kto sie do nich gárnie, y w nich ćwicszy, co zá animus w nim, iako wysoki y wielki, y iako wiele ma nád takié, co przywiązany sie do śadzy swych, wmyśl swój, dla ozdoby od przyrođenienia náy czony, albo próżnością namietności pomázuią, albo fałsynym roskośy smákiem wiklą, albo frásunkiem rzeczy doczesnych poniżáią y pogrążywáią. Wspaniała to boniém rzecz jest, á práwie Boska, nie háwić sie rzeczami ziemskiem: ále wmyśl swój, choć tym cielesnym ciężarem ściśniony, do rzeczy zacnych dźwigáć, áby mógł obaczyć czym jest, co zá zacność iego, także áby rozumem y dowcipu przyrođenego biegiem, pomniał ná początek swój z kąd pośedł, y był uczestnikiem Bostwá. Tác jest doskonáłość żywota ludzkiego, ten sposób nauczcinysy do życia. W tym, którzy przedtym znáczni byli, słusnie zá bogi ich miano, y cści

* j

boskie

P R Z E D M O W A.

boskie im wyrządano, a to dla tego, że y przedinnni byli w rozum, godność, y
 w naukę, y to że dobrodziejstwa y pożytki wielkie ludzkiemu narodowi przy-
 niesli. Za czym y teraz słusznie w sławie nieśmiertelney są ci wszyscy, którzy
 porzuciwszy stáranie o rzeczach znikomych, bądź z natury swey dobrze ná-
 to sposobioney, y wypolerowaney, bądź z rozumu, sławy y cści przysmakámi
 zápaloného y záiušoného ná to sie wdáia, áby, iáko inšemi zacnemi y dziełne-
 mi spráwami, tak též y náukami spólniemu ludzi towarzystwu pomocni byli y
 pożyteczni. Lecz w róśności tak wielu osób y Condiciey, róśné y sposoby y
 przyczyny są, któremi nie tylko wynáleżione przedtym náuki sie zátrzymá-
 ia, ále též y ingenia, dla ozdoby y pomnożenia ich więtszego uśtáwicznie sie
 zápaláia. Byli bowiem niektórzy (ácz z láski Božey y teraz są) którzy máie-
 tności y zbiory swoje ná to wáżyli, áby ludzie wzone promonuiąc y dñwigáiac
 sumptem y nakładem swym, náuki rozšerzáli y ozdobiáli. Cnotá záiste wiel-
 ka iest, nie dáć tym záležéć polá, których nátura ná to wystáwila, áby ludzióm
 służyli, y náukę á dowcip swóy ná pożytek pospolity obrócáli. Druży są,
 którzy bądź z chęci y możności swey, bądź zá nápomínánie y pomocą stár-
 szych, to co im Bóg dáł, munimenta zostánuiać dowcipu y rozumu swégo, nam,
 y náukę do wypráwiená vmysłu nášégo, y sposób do wczínwégo á cnotliwégo
 žytia, tak wiele róśnych ksiąg pišac podáli, ábyśmy y w rozum bystršy, y w
 spráwách cnotliwi, y w obyčáiach wczínwi byé mogli. Za co též pámiátkę
 wieczná, y sławę teraz odnošá. Którzy též przekládánie ksiąg cudzych sie ba-
 wia, y ci iednáak nie trácá darmo pracy swey, gdyž y to naležy do rozšerzenia
 y ozdoby tychž náuk. Miedzy temi též mieysce máia y ci, którzy nie będąc
 tak doskonáli, áby co swégo wydać, álbó drugie zápomágać mieli, onych ie-
 dnáak prace y lucubrationes ku pożytkowi ludzkiemu nápišané, á té álbó prze-
 niedostátek nie wydánie, álbó przešnieré zániecháne y zániedbáne, álbó prze-
 času nieśposobność zátrzymánie, álbó odložone, gdy do rúk swych dostána, sumptu,
 y prace nie záluiać in publicum nádáia, y tak benemereri de literis ušilua.
 Otóž láśnie Wiel. M. Pánie, widząc ná tak róśné sposoby benemereré. de li-
 teris, á iedné drugich zacniejšé y wáŹniejšé, žyczylbym był y sobie tego, ábych
 mógl był piérwšemi stopniámi, vpržymá chęć moię, ktorá mam benemereri
 de literis pokázáć: ieno że mi z iednéy strony rozumu, z drugiéy dostátku tak
 wiele nieštáie, zgołá též tak bez przysługi byé mi sie nie zdálo, wážílem sie przy-
 namniéy tego oštátniégo stopniá chwycić: zvlášćá že mi sie drógá sámá vltro
 podawála. Drógá tá iáka by bylá, W. M. mój Milo: Pan wyrozumieć ra-
 czyš. Przyslá mi do rúk ksiégá zacnégo niekiedy Mediká, Doktorá Marci-
 ná Urzędowá, ksiégá iáko zacná y potrzebna, ia o tym discurrewáć niechcé,
 gdyž to nie iest méy profesiúey, rzecz iednáak sámá šwiádczy. Iešli bowiem náá
 zdrowié niéma nic cšlowiek miłšégo y šczęšliwšégo, dla czego náuká y sposób
 záchowánia y nátonwánia iego niéma byé iemu miły y wděczny? Poniewáž
 z dárú Božégo ná pożytek y porátonwánie zdrowia ludzkiego iest dány y takié,
 którzy co kiedy zacnégo w téy nauce pokázáli, v stárych zá bogi miano, ko-
 šcioły im budowano, oštarze stáwiano, ofiáry palono. Intentiúey tylko krótká
 Autho-

P R Z E D M O W A.

*Authorowéy dotknę, która taka była, aby ludzióm narodu swégo bázno ośie-
roćiałym w lékárstwą, wydaniem tych ksiąg pomógły przysługę uczynił, pracy
wielkiéy y pilności nie żałował, ktemu téż nic z swéy głowy abo rozumu nie pi-
sał, ale wśystko z nauki stárych Lékársów, którzy od kilá tysięcy lat zacni y
sławni byli. Księgi tedy té, iáko z tych pomienionych miar, y z wielu innych, iż
były godné do ludzi podánia, a sam ich Author prze śmierć wydać niemógł, wa-
żyłem sie oto kóstem y nakładem swym wydać, rozumiejąc operæpretium u-
czynić, y iákąkolwiek przysługę de literis. W czymem sie téż nie sádkil ná
zdánie swoie dość bláhe, ale ráczéy ná rozsádek y baczenie ludzi zacnych y w
téy náuce biegłych, którzy życzylí tego, aby praca człowieka tego tak wielka
a pożyteczna do pożądanégo końca przysła, y aby ludzie pożytku iéy uználi.
A ponieważ ten iest zwyczaj zánwždy przy wydaniu których ksiąg, dedikowác
osobie iákiéy zacnéy: dla tegóz y iá księgę tę, W. M. memu miłosćiwému Pá-
nu, z wielu á ważnych przyczyn przypisuję, pod obronę y patrocinium podáię.
Abowiém to co zwykli inszy w dedikowaniu wpátrowác, wśystko sie to w W.
M. mym miłosćiwym Pánie nayduie: iesli sie przypátrzym fámiliiey zacnéy
W. M. tá w Wielkim X. Lit: dobrze znáczna, sławna, Królóm pánóm swym,
y R. P. dobrze záslużona: iesli cnotóm, w tych iáko wiele W. M. móy miłosć-
iwy Pan przed inśemi mieć racysz: tak téż wpátrując godność, chęć, y ánimus
do oyczyny swéy Authorá tego, który on nie tylko w nápisaniu ksiąg tych, ale
y we wśystkich innych potocznych spráwách znácznie pokázynał, słusnie W.
M. memu miłosćiwému Pánu pod obronę y on sam y księgá tá odemnie podá-
na byđ ma. Do tego będąc ná tak zacnym Pieczętárskim urzędzie, y stróżem
zdrowia y cáłości R. P. ogródek ten ludzkiego zdrowia y sposób záchowánia y
rátownia iego przystoynie sie dedikowác W. M. memu miłosćiwému Pánu
ma, zwłaszcza że w chęci do rozszerzenia y pomnożenia tychże náuk żadnému
wprzód nie dáć racysz, y w zápomaganiu ludzi takich, którzy do náuk sie gár-
nq y spieśq, bąđ wlasną máietnością swą, bąđ téż rósnemi inśemi promociá-
mi, nie raz znáczna chęć W. M. mego miłosćiwégo Páná pokázála sie. Przy-
czym wśystkim, iá iákóm raz oddal sie ná posługi W. M. mego miłosćiwégo
Páná, ná którychem iuż tak wiele lat stráwił, tak y ten náklad móy, y iá-
kieżkolwiek, choć w cudzéy rzeczy stáranie, y sámego siebie pod obronę y láskę
W. M. mego M. Páná oddáię: tuśqac sobie to, że zacność fámiliiey, y cnoty
tak wielkie W. M. mego M. Páná, ozdoba; á powaga urzędu od obmowców
(gdyż podobno sámá tá księgá tak szczęśliwa nie będzie, aby ich vyśá miała) y
księdze téy, y mnie sámému, obrona y podpora będzie. Prośę tedy abyś W.
M. móy M. Pan, ten ácz máluchny upominek, ále wprzémym y szczerem ser-
cem dány odemnie nanizśégo slugi swégo z láskq przyiąć, y mnie, iákóm to
przed tym zánwse znał, do końca Miłosćiwym Pánem byđ raczył. Dan w
Krakówie 9. dnia Lipcá, Roku Pánkiego, 1595.*

W. M. mego Miłosćiwégo Páná naniszy slugá,

Ian Firlewicz.

Doktor Marcin Przedow do Czytelnika.

PLINIVS czasu swęgo nazacnieyszy między Łacińskiemi Me-
dycy Philosoph / w piątych y dwudziestych księgach piše : Żacność a
pomaga nauki znania żiot / y ich przyrodzenia a pomocy zdrowiu lu-
dzkiemu / nie człowieczego / ale boskiego rozumu jest wynalezienie : al-
bo wiec / jeśli co w tę nauce ludźie pokázali znacznego y pożytecznego /
wszystko tego z dárú a náchnienia Bożęgo dostąpili. Abowiem w
rzeczy wídonęj a zwiérzchnięj / moc y cnota niewidoma a we wnętr-
na wynaléżę y dosiádz / coś sie to náń człowieczy rozum ściągá y wynosi. Żiotká wídzię-
my / mocy y sił w nich nie wídziemy / Któremi dziwné rzeczy a niepodobné prawie sprá-
wujemy / tak / iż żadna rzecz ná świecie nie iest / Któráby przez żiota nie mogła byđz sprá-
wiona y uczyniona. Jáko to często doświadczamy / że moc żiot ludźie zmedzeni a stra-
pieni boleściami ciężkiemi / ku napozadliwšemu szczęściu zdrowia przychodzą / ślepi
wzrost / głuszy słuch / chromi moc y siłę do chodzenia biorą / wmarli nákoniec ożywiają / co
świádeczy Plinius Juba historykiem zacnym / Który piše / że w Arabięj człowiek w-
marły żiotkiem ku piérwšemu zdrowiu był przywrócony / y młodzienczyk od szęnieciá
Smokowęgo zábito / przez żiotko od staręgo Smoka nálezione y przyniesione ożywio-
ny był / y wskrzeszony. Którá to moc w żiotách bestye nierozumné / samęgo przyrodze-
nia spráwá / znáją ná pomoc y pożytek swóy obráćć wmieta : swiádeczy to ludźie zacni /
y starzy / swiádeczy y experientia wstáwiczna / że bestie nie tylko samé sobie żiotami w
przygodách wielu pomagá / ale nas pożytku y znánie ich czasem uca. Co jeśli tak
iest / iż niemé bydląt y nierozumné / porátowania sobie od żiot samé przez sie szuká /
rzecz iest iście stomotná a sprošná człowiekowi rozumnému a niezliczoným wrzódóm y
boleściami poddánemu y podległemu / niechcieć wmieta / ani sie uczęć znánie żiot / Które-
by mu zdrowie czynily / w chorobie ięgo ráutowáły : poniewáż żiot znánie / nie tylko poży-
tek wielki ku zdrowiu przynosi / ale też káżdemu z onych ludźi / co okolo tego pracowáli
slawę y imię nieśmiertelne czyni. Słynie podjis dżien y słynąc będzie záwšie Gentius
Król Słowieniski / nie cšić ani slawę stołá królewskiego tak wielkiego y zacnego / ale
wynalezieniem Genciány / to iest / Goryczki : tak iż póki wspomniána Gentiana be-
dżie / pamiątká ięgo też y imię wspomnióne byđz musi. Słynie Artemesia Królowa /
od Artemesii / to iest / Bylice : słynie Apollo / od Apollináris : słyną y inšy wšyscy /
Którzy co kiedy zacnego y pożytecznego w tę nauce pokázali. Jákoż w prawdzie z tá-
kim wšilowaniem / pracą / y przewagą ludźie oni o to sie staráli / drogi dalekie podę-
mując / niebezpieczeństwóm wielkim sie poddawájąc / aby żadney rzeczy okolo żiot nie
opuścili / w czymby potomkóm pożytek uczynić mogli. Náto im było znáć żiotká té
co w ogródkách ie sieia / albo samé po polách rosta / ale ich po pustynách / po lesiech /
po górách / po skalách / y náwet po mieyscách / gđzie kózi leśné ledwie doysć mogą /
szukáli : taká gorąca miłość y chęć w nich potomkóm dobrze czynić záwšdy była. Mł-
gásie náturey zlosliwéy ludźie / nie tylko abyšiny tak sobie sami takó potomkóm byli wży-
teczni / ale y to co oni z taką pracą y pilnością wynalezili / záćać y zátlumić chęmy / cu-
dzych dóbr / inšym potrzebuigeym nieuczęćć. Náydúia sie bowiem tácy Lékárze tak
zazdrościwi y nie uczliwi / iż gdy ná iáká choroba lékářstwo / Które pewné wiedzą (Se-
kretá zowá) takiego obiaćć niechca / by snadź téż człowiek umrzeć miał / rozumie-
jąc aby to lékářstwo / jeśli by ie drugi wmiat / mocy y ráunku swęgo mieć niemogło : zá-
czym uczynili to / że oné nauki pewné a pożyteczné / z wielką pracą y pilnością od
stárych zebráné / záginely / a prawie z nimi pomárly. Sami záś obróćili sie ná za-
mořskie y cudzoziemskie lékářstwa / aby z nich tym łatwiey pożytek sobie czynili. A
ono nátura / albo ráczey Pan Bóg sprawcá wšyskiey náturey / żiotká / dzierżká / y chró-
ści / dáł nam zá pewné lékářstwa / Któremi by sie káždy bez náładu wielkiego ráutowáć
mógł : bo w prostych żiotách okázua sie spráwy náturey / a w lékářstwach złożonych /
(zowá compositá) tylko coniectury / to iest domniémánie / a té fałszywe częstokróć y o-
myłné. Dla tego zazdrość a przewrotność ludzkich rozumów uczyniła / że wymyślili lé-
kářstwa drogá / z rozmaitych rzeczy złożoné / pieniedziemi nieprzepłáconé / w wleczeniu o-
myłné. Arabia y India wšyskie zbiegáli / aby lékářstwa zamorskie w cenę y w używá-
nie przyniedli / wicęcy w tym pożytkowi swému folgować / niż dobru pośpolitemu : ano
z nas káždy żiotká depee / Które nam wicęcy niżli Arabskie albo Indyjskie pomaga. W
nas w Polsce tá náuka zákryta dotąd była / Nášych časów wdał sie ná to ieden / aby
praca swá ludźiom pożytek uczynił : wyłożył żiota ná polsczyznę z łacińskiey ięzyká / z
wielką w prawdzie pracą / iedno że téż sam żiot niedobrze znał / ani podobno tego sie u-
czył /

czył/ pracą tego była niepożyteczna / a raczej škodliwa : ponieważ inſe ſioła na pol-
 ſczyſne wykładal / niſi po łacinie ſzamiłowały : lekarſtwa y właſności ſiołom przy-
 piſował tē / któreſy nie miały. Drugi chciał go poprawić / ale y ten nie wiele roſtō-
 rat / bo y ſam nie wiele medycyny nad pierwoſzego był. Widząc iſa tedy / że ludzie ſie tych
 ksiąg z wielką chęcią chwycili / a co wieſia. miasto pomocy / bo ſzkoda w zdrowiu ſobie
 czynili / oraz z miłości męj przeciw oyczyźnie / y chęci przeciw narodowi niemu. dla do-
 brego ich y użytecznego. wdalem ſie na to / abem ſiołkã wierne z Greckiego y Łacińskiego
 go leczyła na polſczyſne wyłożył / mówię tē które ſa poſpolite / w napych krainach roſtā-
 ce / a od tak wielu tysięcy lat przeciw niemocóm ludzkim w lek-ſtwach doſwiadczo-
 ne / przy tym y niektóre ſioła w Herbarzu Polſkim opuſzczone / y inſe / któreſy ſtary
 Doktorowie nieznali / naſzych czasów należone y poznane. A to nie z mego rozumu / ale
 z napisań / y nauki lekarzów ſtarych Greckich y Łacińſkich / y niektórych Arabſkich.
 Do tego abyſz okazał z piſm onych ſacnych Doktorów / ſie wykładę ſiołek w Herbar-
 zu Polſkim / a nie tylko błędy w Herbarzu / ale y Aptekarzów / tych. co ſie znać ſioł w-
 czyć nie chcą / y bawiących ſie Báb ſiołmi / które ſczygają ſie ſioła znać / a one nie niu-
 mieją / y o wiſem ludzie y ſiebie ſamodzą. Księga tedy ta ile ku pożytkowi poſpoli-
 temu odemnie napisaſia / rozumiem że wdzięcznie przyjąć będzie : Jeſli bowiem czo-
 wiek nad zdrowienie miłſzego ani pocieſnienieſzego niema y o wiſem bez zdrowia wſytko
 glę ſie mu dſcie / nauka ta / która zachowywa / albo zepsowane y naſażone ratuje dla
 czego w przyſtoynym powaſzeniu być niema : Coż rozumiem y o tej pracy moiej w
 księgach tych / że iſa ludzie przyjmą wdzięcznie odemnie / ani ſie niſi ſie godzi wykładac
 będą. Wprawdzie żadney tak ſzczęſliwey rzeczy na ſwiecie nie maſi / którąſy choć wmy-
 ſlem ſczyrym y wprzymym ku pożytkowi ludzkim uſi wydana / była przyna obmo-
 wet y ſiacowania ludzkiego / a takich ſnać ludzi / co ſam nie mamieć / nie ſzyje te-
 go / aby co kto na pożytek obierał poſpolity. Ja ſie czuję w tym / że nie nieprzyſtoynę-
 go w propoſitum moim piſania tych ksiąg nie było / ſama miłość y powinna chęć ſłu-
 żyć ludziom nie do tego przywiodła. Jeſli iednak w czym ſie komu niedogodzi albo zda-
 niu ſie czytemu contradikować będzie / iſy tē controuerſię ſamę nie ſa w tej ſcientiey
 wſtoione / niech tak odemnie przyjmie / iako przyſto / y opacznie nad incientia moie niech
 nie wyklada. Ja ſzyje tego / aby po mnie ſzczęſliwoſcie czaſy były / aby kto był doſkonalszy
 y uczynſy (w chęci bowiem y ſzczęſliwoſci ſtrychować nie ſa moſe) któryſy dla porato-
 wania ludzkiego zdrowia godniey / niſi iſa / pracował. ſzyje tego aby ſie Polacy narodu
 ſwego rozumiowali / ku pożytkowi ſwoemu prace ſwój obracali / y to coby nalepſzego z da-
 ru Boſzego kto miał / oyczyźnie ſwój y ludzióm narodu ſwego wdzielali. Co ſam nie teraz
 ro inſych poſtronnych Łacińskich widziemy / że każdy ięzyk y naród ſwój / piſaniem y
 przekładaniem ksiąg zdobi y ſilach : Ja też widząc tak wiele napisań po łacinie
 Herbarzów / po polſku zaś iſy nie takiego nie było / z czegoſy ludzie pomoc brali (zwła-
 ſza iſy nie wſyſcy po łacinie umieją / a też mieyſe więcej w Polſce / tedy Doktorą za-
 dnego / a podobno y Aptek nie maſi) Napisałem ksiąg te / abym wprzód oyczyźnie męj
 powinność przyſtoyną oddał / to co mi Bóg dać raczył / tyle ile ieſt na pożytek poſpo-
 lity obrócić / ludzióm narodu Polſkiego ſie przyſłuſzył / a na podziękowanie y wdzięcz-
 noſć zarobił / któreſy pracy moiej / aby każdy w taſce y błogoſławieństwie Boſzym zaży-
 wał / y na pożytek ſwój obracał / ſzyje / a żeby iſy też wdzięcznie odemnie przyjął / proſię :
 gdyż wielkiej prace moiej y pilnoſci w napisańiu ksiąg drugich o zachowaniu zdro-
 wia / (ieſli wdzięczność obaczy) da Pan Bóg poznać moſe.

Godbił ſie było wprawdzie doſkonalszymi figurami Herbarz ten ozdobić /
 do każdego ſioła ich właſne figury przydać. Ale iſy ani rzemieſlnik takie
 coby dobrze y pilno zrobić mógł / ani tego coby wiernie w rzeſaniu doſztał
 nie było (Author bowiem dobrze przed wyſciem tych ksiąg ſzedł) Czy-
 telnik łaskawy na takich / na iakięſmy ſie zdobyć mogli / przeſtanie : po-
 niwaſz każdego ſioła / kwiat / naſienie / korzeń / liſcie / wroſt / y inſe cir-
 cumſtancie / w Herbarzu ſa opiſane. A iednak różność ſioł / z iedney figu-
 ry ſie poznać dobrze nie moſe / abowiem ſiele każde inaczey wſchodzą / iná-
 czey kwitnie / inaczey doſtawa ſie / które figury wſytkie y różność ich
 kładſy y nyrząſć / pracaby była nieſkończona / a ſumpt nie oſacowany.

A V T H O R O W I E , z których ksiąg Herbarz ten zebrány y spisány iest.

LEKARZE STARZY.	PHILOZOPHOWIE STARZY.	PHILOZOPHOWIE à Lékárze nowi.
Hippocrates.		Conciliator.
Dioscorides.	Aristoteles.	Platearius.
Galenus.	Plato.	Constantinus.
Rufus.	Theophrastus.	Paladius.
Paulus Ægineta.	Pythagoras.	Vigo Genuensis.
Cornelius Celsus.	Chrysippus.	Georgius Valla.
Alexander Trall.	Auerrois.	Bartholomæus de Mont :
Oribasius.	Plinius.	Nicolaus Leonicens.
Avicenna.	Cato.	Collunicius.
Serapion.	Marcus Varo.	Ioannes Meynardus Ferrar.
Ioannes Mesuar.	Columella	Hermolaus Barbaro.
Rasis.	Albertus Magnus.	Antonius Musa Fer- rariensis.
Isaac.	Isidorus.	Ottho Brunfellius.
Haliabas.	Macer.	Leonardus Fuchsius.
Rabi Moyfes.	Crateras Herbarius.	Marcellus Virgilius.
Auensoar.	Xenocrates.	Matthias Miechoui- ensis.
	Plutarchus.	Ieronymus Castello- neus Mediolanen.
	Herodorus.	Mattheus Syluaticus.
	Cassius Fœlix.	Petrus de Crescentiis.
		Georgius Stanterus.

O PRZYRODZENIU ZIOŁ ROZMAITYCH

Księgi Pierwsze,

DOKTORA MARGINA VRZĘDOWA.

Capituła I.

ABSINTHIUM ROMANUM, seu Rusticum.

*Pierwsze ziele Absinthium, które
w polskim Herbarzu wyło-
żone Piolyn.*

Tym pier-
wszym Kapitu-
lum / ma każdy
obaczyć niedo-
stateczne wyło-
żenie / które też
przypodzi ludzi tu obrażeniu
zdrowia. Mówie te / którzy po-
rady tych ksiąg używają: przod-

kiem / że słowo łacińskie Absinthium, tylko o Piolynie pospolitym w Herbarzu polskim rozumia-
no: gdyż to słowo w Łacinnim jest æquiucum: co zna-
mionuje różnych wiele rzeczy ie-
dnym imieniem / to jest kilka ziół różnych / które zowią Rossyscy Łacinnicy Absinthiū. Abowiem jest Absinthiū Bathypicron, seu rusticum, jest Absinthiū Serificum, seu marinum, Absinthium santonicū. Też Dioscorides y Galenus, także Paulus Aegineta, zowią Boże drzewko Absinthium Ponticum: a tak niewiedzieć które Absinthium Piolynem zowie. Bo jeśli Absinthiū znamionuje tylko ten Piolyn pospolity / który Dioscorides zowie Absinthium Rusticū, a Mesue Absinthium Romanum: tedy natychmiast z przodku Herbarz polski siłą krzywdzi ludzkiemu zdrowiu czyni. Abowiem pisze z nauki Auicenny, iż sol ziele piolynowe / kto piie przez dzieście dni poranu trzy dragmy / także ten sol na niemoc każda jest pożyteczny. O Jezu Kryste / taki bład: też bawiem nie pisze Awicena na tym miejscu w których księgach y owsem na tym miejscu pisze Awicena lib: 2. przeci-
wnie

wonie mówiac / że soł Piolyno-
wy skłodzi żołądkowi / nawiecéy
sorce żołądkowéy wadzi : zowa
(Orificium stomachi.) A Diosco-
rides piśe libr. 3. Nie chwali-
my sołu Piolynkowego piąc / bo
skłodzi żołądkowi. A przydaie :
Jakoż tedy ma pomagać każdey
niemocy / gdy żołądek y głowa /
biorąc lekarstwa / są grunt wszy-
stkich spraw : Otóż nierozumiem
które Absinthium rozumie wy-
kładacz tego Herbarza. Wiem
ia iż Absinthium Ponticum, które
zowa Polacy Boże dzewko / pi-
ąc / bardzo pomocné przeciw w-
szelakim iadom bestii y gadów iá
dowitych / y morowego powie-
trza / przeciw które^o iest bardzo po-
żyteczné : ale przedśie o sołu nic
nie piśe. Wład to tudzież w tym
że kapitulum piśe / że soł piolyno-
wy pomaga ku niemocam / które
przychodzą z zimney przyczyny.
Paulus lib: 7. Galen. 6. A to iest
przeciw wszystkim starym leka-
rzm / którzy piśą / że Piolyn nie
niepomocny w niemocach z zi-
mney przyczyny / to iest / z phle-
gmy / która iest zimna. Albowiem
tak naucza Hypocrates, (studni-
ca wszystkich lekarstw) Piolyn /
tym którzy mają phlegmę / w żo-
łądku nie nie pomaga. A Gale-
nus przydaie / y owszem bardzo skł-
dzi / bo materię plugawę zatwar-
dza / y ku wypędzeniu czyni nie-
powolné : a tak gdzie miała bydź
materia rychło strawiona / a nie-
moc dokonczona / tu więc z ie-
dneý niemocy będą dwie. Skład
każdy może obaczyć zły wykład
polskiego herbarza.

Żas w wtórym rozdzieleniu
tegoż kapitulum o Piolynku pod
literą B. nauceza czynić syropę
z Piolynku / z Bagniską / zc. Sy-
rop ten powieda bardzo dobry :
rozumiem że ten syropę dobry-
by był na niemocy ogniste / iako
na terciane / zc. Ale ty dobry le-
karzu Stephanku / uczysz czynić
syropę z bagniską / gdzie źiele / al-
bo lepiej chróścik / bagnisko / iest
gorące a okrutnie smrodliwe : że
nietylko ludzie / ale y bestie / prze-
cieżki smród / nieukuszą go : abo-
wiem gorzkoscia swą zaraża ie-
zyl. Wiem ia skład swego błedu
przyczynę wziął Phalinucus : a-
bowiem starzy Aptekarze Krá-
kowscy / wykładali Tamariscum,
Bagno : a ono Tamariscus tak
daleko różny od Bagna / iako
Dabczyna od Wrzosu.

Takich błędów pełno po każ-
dym kapitulum w herbarzu pol-
skim / iż albo inśże źiele po polsku
wyklada / niżli po łacinie znamio-
nuie / albo lekarstwa przeciwne
niemocam naucza : iako to oka-
że przy każdym źielu / w własnym
kapitulum niżej.

Co ia bacząc / że sie ludzie bar-
zo tych ksiąg chwyli / według
ich gdzie niemają lekarza / sprá-
wują sie / wiecéy psuiąc / niż sobie
pomagając : bacząc też ia / że ja-
dny Doktor tego nieszczęścia lu-
tować sie nieraczyl / wziąłem
przedśie te prace / abych wkazał
niedostatek wielki herbarza pol-
skiego / y potym drugich także
herbarzów niedostatecznych / a
omylnych. Tudzież wymyśliem
prawdziwe źiol wyłożenie na
polsczyźnie

polscyzyne / y pomocy ich ku zdro-
wiu ludzkiemu wypisać / á to nie
tak z swęgo rozumu / lecz iáko ná
písali / Dioscorides, Plinius, The-
ophrastus, Galenus, Paulus Aegi-
neta, Aecius, Antiocon, y inšy
stárzy od tisícá tysiecy lat do-
swiadczeni : á potym dziśieyszy-
mi dowodząc / iáko Hermolau-
sem / Komunem / Musa / Mi-
nárden / Othonem / Stánderu-
sem / z Agricola / zc.

ABSINTHIUM RVSTI-
cum secundum Dioscori-
dem, vel Romanum.

Piolyn.

Piolyn iáko powieda Plini-
us lib. 27. ca. 7. Ziele bázro czło-
wiekowi vżyteczné / że též málo
ziól ktoreby wielkich vžitkůw ie-
go / mogłyby z nim bydz poro-
wnané / tak dáleko / że též y ku o-
fiaram Boskim w Rzymie ij brá-
li : á gdy Bogu Látynusowi o-
fiáry swiečili / tam grey ná zamku
czynili : w takiéy grze albo boio-
waniu / ktory młodzienczyškát /
tež za čásć dawano pić Piolyn.

Mesua.

Piolyn / iáko piše Mesua / y in-
šy lékárze / iest z swęy mocy przy-
rodzonéy / w piérwšym stopniu
zágrzewania / á w wtórym wy-
sušania. Dla tego Galenus piše /
że ma w sobie dwie mocy przeci-
wne : iedná która purguie ciało
człowieczé / á druga która zá-
twardza / tak že iedno ziele zárá-
zem purguie ciało człowiecze / á
druga záttwardza : á to z tad idzie
gdy kto bierze piolyn w niemocy /
po ki złé wilgości boleść czyniacé /
nie bedá strawioné / że ie záttwar

Gal. ad Glau-
conem, idem
Diosc.

dza / iž potym náturá swá sprá-
wa nie vczyńi im nic / gdžie miał
człowiek náturze pomoc / tym
wiecey záškodzi. Niéma go tedy
chory człowiek brác / áž sie okaža
znáti z zwałżenia á strawienia z
tych wilgości w nim. Tak Gale.

Dioscorides libr. 3. Piolyn / Żoładkowi
trawienie wspomaga / Żoładek y
wątrobę posila / chuci iedzenia
czyni / vryne y stolce pobudza.

Wątrobie.
Apetyt czy
m.

Piolyn / wywodzi z żoladka y
z żywota kolere / to iest złé gorące
wilgości. Dioscorides.

Gdy kto naprzód nápiie sie Płanistwá
Piolynku / niedopuszcza w czło-
wiecze obżárstwá ani opilstwa.
Dioscorides.

Gdy kogo puszy w żoladku / Púšenia.
álbo w żywocie ma gryżenie /
weźmi Piolynku / á Sišli z Ap-
teki / albo Nardusu francckiego : á
to warz w wodzie álbo w wi-
nie / według niemocy / á tego piy
ráno quaterke ciepło. Diosc.

Przeciw żółtey niemocy / w-
ziawšy Piolynku / wwarzyć w
wodzie á pić. Diosc. Al Plinius
lib 7. cap. 7. lepiej vczy : Wziąć
Piolynku / Opichu / albo Wło-
šków / á to spółem warząc / pić
kilko dni.

Żółtey nie-
mocy.

Miesiace pániám wywodzi / Miesia-
takiež vryne pobudza : á to wa-
rząc / Piolynę z Nardusem fran-
ckim / w wodzie álbo w winie /
piąc kilko dni. Plin.

com.

Takiež Piolyn dobrze pić ná Wątrobie
každy niedostátek wátrobny. Pli.

Przeciw boleści Sledziony / Sledziom
wziąć Piolynku / á warząc w
otccie z figami / ocet pić / á Pio-
lyn ná sledzione przykładac. Pli.

Grzybóm. Gdy kto iedząc grziby iadowi-
te/ albo inſze bdy/ zepsuie zdrowie
(iako tego w Polsce przydaie ſie
wiele/) tedy wárzac Piolyn w
otczcie/ pić kilko rázów/ ale lepięy
aby. pierwey zwrócił taki czło-
wieł. Plin.

**Swiniey
wſy.
Jadóm.** Gdyby kto wypil albo ziadł
ſwinia weſ/ albo inſze iadowite
ziele/ zimney natury/ tedy wziąć
Piolynu a nárzyc w winie/ y
pić kilka rázów. Dioſc.

**Slinogó-
rzwól.** Tęz kto ma bolące w gár-
dle/ zową Polacy Slinogórz/
Squinancia : wziąć Piolynku a
miodu/ ſtluc ſpółem przydawſzy
troche ſaletry/ y pomazać gár-
dło. Dioſc. Plin.

**Sinoſci
pod oczy.** Komu rádo bývá ſinoſć pod
oczymá/ (zową Lácinnicy ſugil-
lata) wziąć Piolynu/ ſtluc z mio-
dem y pomázowác ná noc. Dio-
ſcor. Plinius.

Ogłuſeniu Kto niedobrze ſłyſzy/ ſtluc z
miodem Piolyn/ y wiciſnąć ſół/
potym puſczay w vcho ciepło.
Dioſ. Plin. Albo wárzac Piolyn
w wodzie/ a páre puſczay w v-
cho. Takięz czynić boleſćiam w
zebięch. Dioſ.

**Robakóm
w vchu.** Meſuc náucza/ gdy robacy w
vchu będą/ wziąć ſoku Piolyn-
kowého/ a ſoku z iadrek broſtwi-
niowych koſtek/ to zmieſzać cie-
pło/ a w vcho puſzczác.

Oczóm. Gdy kogo oczy bolą/ tedy ná-
tluc Piolynku/ a przyłóżyć ná pla-
ſtrze ná noc. Meſuz. Dioſ.

**Cuchnie-
nu z vſt.** Komu cuchnie z vſt/ wárzyc
Piolyn w otczcie/ a płóć vſtá.
Meſuc. Dioſc.

Watrobie. Tęz gdy boli żóładeł albo wá-
żóładełowi tróba y inſze wnetrżnoſci/ tedy

nátlucz Piolynku z oleykiem ró-
żanym/ czynić plaſtr y przykládać
gdzie boli. Dioſc.

Ná opuchline weźmi Piolyn Puchlini-
ku/ fig/ troche ſaletry/ a to ſtluc/
poſypuiac małą kałolowá/ y czy-
nić plaſtr/ oſładać opuchły ży-
wot trzymając do trzecięg dnia.
Dioſcorides.

Przeciw wſzelákim glistóm / Glistóm.
Piolyn oſobliwá rzecz/ zwláſzcá
czyniac lákwarz/ ten weźmi/ pio-
lynu vncie dwie/ Euforbij z ápte-
li dragm pultory/ rogu Jelenie-
go vpaloného pół vnciey/ mio-
du czyſtého ile trzeba/ y zmieſzać/
a tego cz. 10. pożywác. Meſuc.

Przeciw molóm dobrze Pio- Molóm.
lin kláſć między chuſty do ſtrzyń/
tákież drzew/ palaców/ y inſzych
rzeczy/ kſiag/ niedopuſci od ro-
baków pſowác. Dioſ.

Czynia oleieł z Piolynku/ kto Oleieł.
ry bázro potrzebny ná boleſci
żóładełowe/ watrobne/ vſóm :
a kto ſie tym oleykiem pomáże/
komorowie go niekſaia.

Wino tęz piolynkowe bázro Wino.
dobrze práwé/ ná wſyrtki niedo-
ſtátki pierwey wypisáńk poży-
teczné.

Cap. II.

ABSINTHIUM SERI- fium,

Pomoiſti
Piolynę
albo Glist-
ani.

To ſiele rozmaicie zową Lácin-
nicy, iedni Absinthium marinum;
drudy Santonicum, inſi Cento-
nica, Semen ſantum, drudy cor-
rupte Semen ſanctum, Santoli-
na, Semen Lumbricorum, Semen
Cumme.

To żioł

To ziółko iest z którego zbieraia nasienie barzo mocne przeciw glisnam. Dicle to kto z miodem wwarzywszy piie/ albo z ryżem a z miodem wwarzac/ pożywa go/ wypadza z niego glisły okragłe/ które są krótkie/ okragłe a płaskie/ zową ie ascaridas. Menardus.

Gdzie ma wiedzieć prosty człowiek/ że w człowiecze nietylko bywają owie glisły długie/ iako widzimy v dzieci pospolicie: lecz też bywają drugie krótkie/ okragłe/ iako pándrowie mali. Trzeci bywają płaskie/ podobne nasieniu malonowemu/ y ktemu bywają inże rozmaite/ a takie pospolicie bywają w ludzich młodych obżarliwych. Tom dla tego napisał/ aby prosty lud wiedział: bo częstokroć zwracają młodzieńcy albo dziewczki takowe robaki: y powiedają niewiasty/ że to z zadanego iadu/ z którego sie zamnożyły iaszurki: y mówią/ że gniazda iaszurek wyrzucił wracając/ a to gdy zielit wychodzą do żołądka/ potym sie sciomoca. Alno bywają glisły które w żywocie czynią wielką boleść/ iakby człowieka rzezał w ielitach: a takie chrobaki/ iesli nie wynidą/ albo stolcem/ albo wracaniem/ przegrywszy ielita/ wychodzą do watroby/ a człowieka umarzą. Pierwsze po łacinie pospolicie Lúbricos, wtóre Ascaridas, trzeci Platiphilos zową.

Żas nasienie tego ziela zową świętym/ dla tego świętę a wielkiej mocy/ która ma w wypadzaniu wszelakich glisł: a to piąc w prochu ięć/ iedząc/ na ciele przyprawiając/ iak w warzynie czyniac.

Cap. III.

ABROTANVM.

Dioscorides, y Paulus Aegineta
zową Absinthium ponticum,
po polsku Bożedrzewko.

Bożedrzewko/ piše Galen. iest ziele dwoiakiego plemienia/ mężczyzna y żeńczyzna. Tego ziela substancia iest z przyrodzenia ziemie/ która ciepłość wyczystała/ y subtelna uczyniła: ma smak to ziele gorzki znieiałą cierpnością. Gal. 6. simp.

Galenus dowodzi/ że to ziele przyrodzone jest natury gorącey y wysuszącej nie. cęć aż w trzecim stopniu: co iakwnie okaznie iego wonia/ smak/ y ostrość. Gal. in 6. simp.

Skąd iakwno/ że polski Herbarz omylił sie/ mówiac że Bożedrzewko iest zagrzewające w pierwszym stopniu/ bo to iest przeciw wszystkim lekarzom. O czym Theophrastus lib. 1. cap.

Dioscorides libr. 3. Uczy/ że piie nasienie Bożego drzewa w warzynie

warzywſzy w wodzie/ albo zia-
neł kółko ſtarwſzy z wodą/ wy-
barwia od dycharwice.

Jadóm.

Przeciw wſzelakim jadóm/
naſienie wwarzywſzy w winie/
dawać pić. Dioſ.

Przepuſt-
nam.
Skurcze-
nu.
Mieſia-
cóm.

Plinius lib. 22. ca. 21. Przepu-
ſtinam/ ſkurczeniu członków/ na-
boleſci biodr/ mieſiaców pobu-
dzeniu/ warząc ziele/ albo naſie-
nie w winie/ albo w piwie/ da-
wać pić.

Sebrze.

Gdy w ograsce trapi kogo zi-
mno ciężkie/ wziąć Bożego drze-
wka/ ſtluc z oliwą/ a w bogi z ma-
ſłem nieſtonym świeżym/ y wcz-
nie maſć/ pomazać wſyſtki pa-
cierze y pulſy. Gal. 6. S.

Oczóm.

Przeciw boleſciam w oczu y
zapaleniu w nich/ wziąć Bożego
drzewka/ pigmoweę iablka wwa-
rzonego albo pieczonego/ a ſtluc
ſpółem/ y przyłożyć na oczy
plaſtr. Dioſ. Gal.

Gruczo-
łóm/ Bo-
laczłóm.

Gruczoły/ guzy/ bolaczki za v-
chem y pod gardłem/ roſpada:
a to wwarzywſzy Bożę drzewko
ſtluc z maſtą ieczmienną/ przydać
oliwy wypłókaney w wodzie/ a
to zmieſzać/ a wczynieć plaſtr/ y
przykładać. Dioſc.

Weżóm/
Gadóm.

Bożę drzewko kładać w loże/
niedopuszcza tam bydź żadnemu
weżowi ani plugawey gądzinie.
Dioſc. Plin.

Właſſentiu
węża/ nie-
dzwiadka.

Dobrze też znim kładzie w do-
mu/ bo wonia ſwa gądziny z do-
mu wygania. A gdyby kogo wa-
ż wſaſił/ tedy wwarzywſzy/ da-
wać pić z winem/ także przeciw
niedzwiadłóm. Plin.

ſbićiu.

Gdy ſie kto za kółko albo zabić
tarnem/ albo iaką trzaſką/ przy-

łoić/ ſtłukſzy Bożego drzewka/
wyciągnąć y zgot. Plinius.

Plinius pi je. niemocnému/ kto ^{Ma ſpánie.}
ry niemoże ſpac. gdy włożyſ pod
głowe Bożego drzewka/ tedy v-
ſnie/ ale ma bydź włożono izby
niewieździał.

Służy też małżonkóm: y ow-
ſzem pi je Plinius libr. 21. cap. 21. <sup>Małżeń-
ſtiemu v-
czynkowi.
Czaróm.</sup>
Bárzo to ziele pomocne przeciw
czaróm/ a zwaſzcza gdy czaro-
wnice káza małżeńſki wczynek.

Paulus lib. 7. Wczy/ ſpalivſzy
Bożę drzewko/ popiół zmieſzać z <sup>Párechóm
Lisłóm.</sup>
olejkiem kopru włoſkiego/ mazac
na mieyſcu gdzie włoſy z pá-
chów opadły/ y wyroſta.

A wſſakże Bożę drzewko zo-
ładkowi zaſtádza/ pi je Serapio, <sup>Zoładkowi
ſkódzi.</sup>
czego Galenus nie przypomina.

Cap. III.

ACANTHVS VEL

Acanthion.

Latine Vrsibranca, po polsku
Barſcz.

Iſe Acantha Dioſcoridis,
ieſt naſz Barſcz. To iawnó v zna-
kądzy/ weyzrzawſzy w piſmo Di-
oſcorydeſowe/ a mam Doktorzy
známienité: iako Muſam, Bra-
ſeuolum, Menardum, Othoná/
Fuſchium, y wiele inſzych. zwa-
ſzcza Menardus piſze T. 2. epiſt. 1.
lib. 9. gdy był lekarzem v Króla
Władyſława Węgierſkiego/ o-
ca Króla Łodwiſa: tam powie-
da/ działano z téy Akanty/ to ieſt
Barſczu/ potarm: takięgo po-
tarmu

Łármu my Polacy często używa-
my / iáko y ten Król Węgierski /
który téż z Polaki był. Takieź pi-
sze Euricus Cordus. Ale snadź rze-
częś: wśáť słowo Achantus al-
bo Achantú z greckiego / z námio-
nnie ziele ościste / á náš Barscz
niéma ości łolacych iáko ofet.
Ná to odpowiemci / że náš barscz

jest ościsty / á zwłaszcza gdy do-
stoi / abo przeschnie: dla tego téż
Vergilius Egloga 3. zowie mol-
lem acantum, to jest miękki ofet.
To ziele pierwszych czasów y dzi-
śiejszych / ná łámieniach y drze-
wách formuia / wydrażá / zowa
herbá Topiariam: takéź náśrže-
bze / kúblach / oponách foremnie
wyrzezuia / á to mistrni mistrzo-
wie czynia / pátrząc ná mistr-
ność sprawy náтуры. W herba-
rze polskim piše / że jest gorący y
wilgotny barscz w wtórym sto-
pniu / ále (via regia ingrediendo)
myli sie ná tym / bo niéma iáwnie-
go gorącá / áni takéź wonności

iákiey potrzebuie w wtórym sto-
pniu: przeto barscz jest z przyro-
dzenia zágrzewájący y odwilżá-
jący w pierwszym stopniu: prze-
to jest policzon między Anodina,
to jest / między ziółmi / boleść le-
guchno všmierzáiacemi.

Náš barscz jest bázó pożyte. Pomocy
czne á dobre ziółko / tak tu iedze. barszu.
niu iáko tu lekářstwam: á zápe-
wne myla sie ná tym owi / któzy
cichym á spokojnym ludzóm v-
włóczac mówia: jest iáko barscz /
áni pomoże áni zářkodzi. Osta-
teczná rzecz dobrze mu przypisu-
ia / bo jest Anodinum, ále w pier- Anodinum.
wszey rzeczy czynia mu wielká
řzywde / aby barscz nie był pomo-
cen zdrowiu ludzkie / abowiem
bázó pomaga / iáko ołáżemy.

Barszu kto pożywa / odwil- Zymoty ob-
ża mu żywot / przeto dobrze go wilża.
pożywać tym któzy miewáá zá-
twardzenie żywota / czyni leni-
tionem alui. &c.

Gdy barscz kwáśa po polsku / febrá.
dobrze ijć w febrách / w gora- Prágnie-
czách / w prágnieniu / abowiem nin.
prágnienie y kolera všmierzá / y Jedzeniem.
chciwość iedzenia pobudza swá
przypráwa.

Przypráwiony z iácy á z má-
slem / dobrze ieść tych dniów / gdy
miesneý polewki nie iedzą / bo tá-
kieź czyni iáko miesna polewka.

Dobry téż barscz kłásć w fry- Kryšter-
stery z slazem y z infemí ziółmi /
abowiem dobrze spáwuić / á řes-
mu vřzywa bolu / á to w kóřkách Kólice
albo boleniu w stółkách / zowa Tenasum.
Tenasum.

Ludzóm któzy sie tluká / Stuczer-
vczy Diosc. li. 3. Nábrác řozemá
A 4 barszo-

8 O Barsczu cap. 4.

Opárzeniu

barszowég y natluc / á tym pla-
stem okładać: takież czynić ná
opárzenie.

Rospukli-
nie.

Schnięciu
członków.

Przeciw rospuklinam / albo
skurczeniu / takież korzeniem czy-
nić. Gdy schnie komu który czło-
nek / naczyn masć z barsczu tym
obyczałem: natlucz barsczu z ko-
rzeniem / potym wley oliwy / á
tak dopuść stać kilka dni / kto nie
ma oliwy / wziąć sadła wierz-
wego nie stonęgo / potym wysacz
mocno sol / ktemu sokowi przy-
day troche wosku / zagrzawszy
rospuść. Diosc.

Macicy.

Paniam którym matka bywa
skazona y zaziębiona / zwłaszcza
gdy sie w niej wiatry zamyska /
że sie odyma / á bywa wielki ży-
wot / czynić masć.

Puchnie-
nie.

Barsczu z korzeniem trzy
garści / sawiny / szawii / slazu /
maieranu / rozmarynu / bożego
drzewka / po półgarści / gwoździ-
ków / cynamonu / szpiku / kminu /
po dwu dragm : to warzać w
winie aż wywre wino / potym
stlucz ziola / przebić przez durzlag
ziola / á potym przydać oliwy /
wosku białego / zmieszać / á tym
mazać.

Cap. V.

ACEDVLA, OXYLADA,

Acetosa,

Po polsku Szawik.

Różność o
szawiu y o
szawiku.

Polki Herbariusz wyklada
Szaw / gdy każdy Polak wie że
inśże jest ziele / Szawik mały /
á inśże Szaw wielki / który dru-
dzy zową Kobyl Szaw: dając
znać iż są różne ziola: bo Kobyl

o Szawiku cap. 5.

szaw zową po
łacinie własnje
Lapatium acutū,
albo Rumex, po
grécku Oxylapa-
tū: á ten szawik
zową Acedula,
po grécku Oxy-
lada. Aczkolwiek
Dioscorides li. 2.
ca. 106. o obu / y
owżem o wśy-
stkich w iednym
kapitulum piśe /
wśażże kładzie
różność między
niemi.

Szawik zie-
le jest z przyro-
dzenia ochładza-
jące nasze ciało w pierwszym / á
wysuszające w wtórym stopniu.
Tego poświadcza Vigo Genu-
ensis in sua Cirurgia. lib. 7.

Dioscorides lib. 2. ca. 106. O= Żoładkowi
chładza zapalony żoładek / w fe-
brach y w inśzych złych przygo-
dach: przeto czynią z niego syro-
pek z iego soku: ten syroppek bar-
zo pomocny ná dżenie serca: ná
kordyake.

Chciwość iedzenia pobudza /
kolere żoładku pobudza / brzyd-
kości oddala / przeto drudzy czy-
nią salse z niego. etc.

Watrobe pošila / zapalenie
z nię oddala / przeto żołta nie-
moc puiac z winem spada. Diosc.

Przeciw ognistym bolaczkom
y wrzodom / vczy Wigo.

Bar. Szawiku / laktuki / spory-
su / to stlucz albo zwierć / ktemu
przyday bialek ábo dwa / różané-
go oley.

Przyrodze-
nie.

Dżeniu ser-
ca

Kordyace.

Chuci iedze-
nia.

Brzydłość

Watrobie.
Żoltey nie-
mocy.

Bolacz-
kom.

Wrzodom.

O Szawiku cap. 6.

go oleyku niedożrąłego Omfa-
tinum zową / czynić plastr przy-
kładać.

Siegunce.

Diose.

Przeciwo Biegunkom i takim-
kolwiek / zwłaszcza czerwonym /
nasienie tego szawiku dobrze pic
z wodą babczaną albo z winem.

Cap. VI.

ACETOSELLA

Alleluia, Trifolium acetosum,

Panis cuculi. Oxitri-
phylon.

Ziągcy Szawik.

Żółtko to niewielkie roście
w lesiech / ma smak kwaśny / i-
ż to Szawik / listy trzy / niewiel-
ki kwiatek biały / pod tym bywa-
ją małe macherzynki / w których
nasienie maluchne.

Jest to ziółko oziębienie y
wysuszenie a smaczne: dla tego
bardzo pomocne przeciw krostom
albo ranom w vsięch / a zwa-
szają fistulam / także na insze sa-
dzele. Tak sok wysawszy płócić
wsta dla krost a ran w vsięch:
Żoładek zapalony bardzo ochla-
dza / posila / dla tego w goracz-
kach / febrach pomaga bardzo / iakie
śa wstawiczne / y trzeciego dnia.

O Nieczyku cap. 7.

9

Cap. VII.

ACOROM. OMNES
corrupte vocant Acorus.

Stephanek w swym herba-
rzu wykłada na polsczyźnie Aco-
rom, Nieczyk: a nie dobrze: w-
szakże nie barzo ma bydz wino-
wany / gdy także niemal wszyscy
aptekarze trzymają / a źle. bo gdy
kto będzie czcił starych lekarzow
pisma / tedy wyrozumie że Aco-
rō nie jest Nieczykowie. Przod-
kiem Galenus 6. simpl. Acorom,
jest ziele / z którego / tylko forze-
nia ku lekarstwom potrzebniem.
Smak ma ostry z nieciałą gorzko Smak o-
ścią / a ta ostrość ma / iż jest go-
stry.

raczy

racy a wysuszący w trzecim stopniu: także Paulus Aegineta, lib. 7. A tak ma mieć moc wielką równie jako imbir: ale iż Mieczyk nie ma żadnej takiej ostrości y gorzkości jako w pieprzu jest: przeto Mieczyk nie jest Acorom. A Dioscorides lib: 1. cap: 2. pisze / że Acorom ma wonią w dzieczną / Mieczyk nie ma żadnej woni / wymuiac błotem / w którym roście smierdzi: przeto Mieczyk nie jest Acorom. Takież pisze Leoniceus, Menardus, Braseuolus, Musa, Otho, y inszy wszyscy Doktorowie dzisiejszy.

Ma w dzieczną wonię.

Wskazanie Acory.

Ale rzeczesz / coż jest Acorom prawdziwe / którego bardzo potrzebniem w Aptecce na lekarstwo przeciw niemocam: Od powieńci. Że Acoro jest Galaga maior, to jest Galga wielki.

To iawnno jest / gdy będziesz czytał Galenum, Dioscoridem, Paulum, y insze: bo Galgan wielki / ma ostry smak / jako pisza / jest zwierzechu przyczerniejszym / a wnatrz przybielszym / jest długi / miaszły / członki po korzeniach / a to wszystko jest w Galganie a zwłaszcza nie przysfarbowanym: a rozumiey o Galganie wielkim / miaszłym / który Fuschius zowie Galangam maiorę, iakięgo mnie dobry a pilny Aptekarz Joseph z Lublina od iednego Omiánina posłał / który był tak miaszły / iako trzy palce / członeczki po nim

przybielszym / wnatrz wonności wdzieczney. A ten Galgan jest prawy Acorom, który iednak jest inszy rodzaj od Galganu pospolitego. Przeto gdy Mieczyk nie ma tego w sobie / nie jest Acoro. Pisze Dioscorides lib. 1. capit. 2.

Iż Acorom służy małżonkom / przeto iż zowa Afrodisia. Mieczyk tego nie czyni / bo nie ma żadnej ciepłości iawnnej / ani spraw dla którejby miało służyć małżonkom / bo jest zielsko bez siątku y woni. Że Acorom jest Galgan wielki / to Leoniceus pisze dowodząc przeciw Pliniuszowi: to Braseuolus in examen naucza / to Brunfelius, to Fuschius, y wszyscy inszy. Prawda / iż Menardus pisze / aby nasze Tatarskie ziele było Acorus, ale dowód niedostateczny: A nadszedł wielki / iż Galgan wielki jest Acorom / y Dioscorides pisze / że Acorus roście w Galacii / ząd też y temi czasami woża nasz Omiánin iędząc do Grecii.

Acoro tedy / który jest gorący i le wilgotny a suchy / powieda Diosc. Gale: 6. zle wilgoci z wryna wywodzi / pożywiając go: przeto dobrze czyni którzy nim potrawy przyprawiają.

A Plinius li: 26. ca. 5. Gale: 6. Acorom pożyteczny piersiam / boleści w nich wsmierza / także w watrobie / w śledzionie / także gryzieniu w żywocie / rospukłym / skurczonym / wazząc w wodzie / w piwie / albo w winie / według niemocy piąc.

Komu śledziona twarżdzie a puchnie / tedy wazząc w oczcie albo winie

Małżeńskie uczynę.

Watrobie. Śledzionie. Rospułkaniu. Skurczeniu.

Śledzionie

abo winie/według niemocy pic/
a może osłodzić miodem / będzie
lepiej/zowa Oximel acoratu.Pli.

ynie.

Takież z tego kapie wryną nie
powolnie/albo tego wkaśi iado-
wita gadzina/warząc z winem/
dawać pic. Plin. Diosc.

czóm.

Ktoby mógł mieć sok z tego
ziela/ tedy z miodem zmieszać/pu-
ścić na oko/ bardzo oświeca oczy.
Plin. Diosc. Galen.

In commentario Apulegii na-
pisano: iż gdy korzeń z żółcią be-
dzie zawieszon Alkory w wlu/
pczoly nigdy nie wciekaia z wla.

Cap. VIII.

ACVTELLA ONONIS.

Dioscor. Restabouis, Remora
aratri, Vrinalis, Vrinaria.

Po polsku Lipka,
Liśiogon.

Zdżółtko zowa Niemcy mo-
czowe albo staienne żiele/ iż gdy

wode w której będzie warzono
daia kaniom pic / którzy mocz
niemoga puszczać / wnet woda
puszcza: które tak Dios. li. 3. ca. 19.
wypisuje. Galaski albo różczki
ma naprzedzey długie / drugdy
dłuższe / gestę członeczki maiać
po sobie / a od członków galaski
gestę wyrostaią podobne strzy-
dlom / oganeczki na wierzchu o-
krągłe/ listki małe czernuchne po-
dobne socewicy albo polucey ru-
cie / ma ktemu nieiać po sobie
ości. Diosc. vbi supra. ma korzeń
bieluchny / który z przyrodzenia
ma moc zagrzewaiaca / wycien-
czaiaca. Al Galenus przydaie/ po-
rzebny korzeń gdzie chcemy ocie-
rać/ y wyczyścić y drobić.

Zagrzewa.
Wycienca.

Wyczyścić

Żiele to z przyrodzenia wryne
mocno pobudza / to iawnio/ gdy
kaniom pobudza. Diosc.

Wryne po-
budza.

Kamien pecherzowy wypa-
dza lamiać/ sadzele abo wrzedzie
nice ogniste / gasi / a to warząc
skork z winem / ypiac. Diosco-
rides. Galen.

Kamien.
Sadzele.

Wzebiech ból všmićza / a to
warząc korzenie w octcie win-
nym z woda zmieszany płóć.
Dioscorides.

Zebóm.

Ból w hemoroidach všmić-
rza/ piac warzenie z octem tego
ziela. Dioscorides.

Cap. IX.

ARGEMONE.

Stephanek w swoim her-
barzu wykłada Argemone, Kze-
pił/ ale sie omylił/ a niemal w sy-
scy tak sie myla. Al iako piše Bra-
seuolus: około żadnego ziela in-
tego

tego nie iest tyle błędów iako przy tym / abowiem wszyscy powiedaią iż Argemone iest Rzepik: ano Rzepik iest prawdziwe Eupatorium, co niżej szerzej wywiedziem / że Argemone nie iest Rzepik. Tak pisze Dioscorides: Argemone podobne iest Niatu polnemu / listki ma iako Niat polny / kwiat. czerwony / a na wierzchu główka iako v Niatu / ieno iż nie tak okragla / obdluz podługowata / korzeń okragly / który w moczony w wodę / farbuie żółto / woda z niej iest gorzka i ostrością. A Plin. li. 25. ca. 9. tak pisze Argemone ma podobne listki Opichowi / główkę albo galke na wierzchu / iako Niat polny / korzeń czyni sok żółty iako Szafran / gorzki a ostry. Se-

rapio też prawie pisze słowa które y Dioscorides, Mesue także: aczkolwiek Mesue mówi / że ma listki podobne Centuryi: Ale Menardus dowodzi / że ten text skazono. Gdyż tedy Rzepik nie ma żadnego znaku tego Argemone, czemuż sie niechca obaczyć Aptekarze y inшы lekarze / aby nie brali Rzepiku za Argemone, ponieważ sa różney mocy / a niemoże bydz iedno brano za drugie: dziwna rzecz Panie Boże / że gdy im wkazuią prawdę / miasto dziękowania przeklinaią y szorzeżają / wszakże ia rad podęyme te trzy wdy wzgledem miłości pospolitey.

Argemone ziele / pisze Dioscorides, iest z przyrodzenia suche a nie gorące: dla tego bielma / mgły / obłoki z oczu zciera / sok puszczając oczom. wysuszony na oczy. Diosc.

Tę gruczoły albo wrzody / Bolące które bywaią za vchem albo pod gardłem / albo w dymionach / stłukшы to ziele z sadłem wieprzowym / przykładac plastr / zginą. Dioscorides.

Przeciw krostom białym na licu podobnym tradowi / ziele la wziac tego y wysuszyć / stłuc na proch y przesiac subtelno / przydać Salitry a siarki tyleż tartej / rozpuścić z winem / pomazać / spędzi trąd / tymże obyczaiem swierzby y każde skrobi. Dioscorides.

A Galenus pisze / że bärzo do brze piąc przeciw sadzelowi który zową Cancer.

Przeciw własnieniu iadowitemu / iako weża / psa / y inszym iadom z wi-

dóm / z winem bårzo pomocno
pić.

Cap. X.

AFFODILVS.

Legendum autem est Aspho-
delus, Afrogillus græcè, à la-
tinis Hastula Regia,
aut Albucum.

Po Polsku Złotogłów.

Żele to iako piśe Dioscori-
des, ma listki podobne Ługowi
wielkiemu / glabik gládki / a na
wierzchu kwiat / który zową po
grécku Autericu : korzonków ma
wiele okragłych / przydluższym /
podobne żoledziom / a przydaie
sie / że ich bywa v iednego ziela o-
koło pięćdziesiąt : smak ma o-
stry / a zjad mnie sie widzi / iż nasz
Złotogłów nie iest Asphodelus,
gdy niema korzonków wiżacych
v iednego korzenia podobnych żo-
ledziom / ieno tylko ma ieden ko-
rzeń podobny Łeliowemu / rze-
zony Bulbus.

Przeto Fuchsius lepię wyklá-
da / iż Asphodelus iest dwoiaki /
ieden zową Asphodelus mas, Zło-
togłów mężczyzną / Albucus wła-
sne / a ten ma wiele korzonków :
długi iest żenczyzna (foemina) zo-
wą po łacinie Hastula Regia, a
ten ma korzonek iako lelia / kwiat
żółty / taki iest w naszych krái-
nach Affodilus.

Korzonki tego ziela są gorące y
wysusząjące w trzecim stopniu :
Przeto Dioscor: piśe / paniam
na pobudzenie miesiąców dá-
wać pić te korzonki wårzywşy
w wodzie.

Dryne także pobudzaia y wy Drynie.
wodza piac: także pomagają bo Stłucze-
leniu w bołu / także stłuczeniu : Rosputlis
także na stłurzenie / rospuklinam: nie.
a to natarwşy tego korzenia abo
ziela na proch / dawać pić dragme
z winem. Diosc.

Wkaszaniu weżowemu / trzy Wkaszaniu
dragmy starwşy z winem dá- weżowemu
wać pić / a na rane stłukşy / z wi-
nem / ziele / korzenie y kwiecie /
przykládać. Diosc.

Na sadzele smrodliwé / śmier: Kánóm
dzacé / plugawé / stłuc te korzon- plugawym
ki / przykládać / a sołiem piérwý
pomazuiac. Diosc.

Na opuchnienie mosien / tá: Mosnom.
kież piérsi / wårzac te korzonki
z lagrem winnym / a wczynić
plastr y okładać. Diosc.

Kiedy który osobliwy członek Ząpu chnie-
ząpuchnie / albo sie weźdmie na nu.
mieyscu miesistym / wårzac tá-
kież z Wąynştynem / czyniac
plastr y okładać. Diosc.

Przeciw boleściami w oczu / Oczóm.
takież ieczmykowi : wziąć sołu Jeczmyko-
Złotogłowego / winą starého / wi.
Miru y Szafranu / spólem wşy-
stko wårzyć / potym zetrzec na
masé / a tak mazać. Diosc.

Przeciw smrodliwym vşóm / Vşóm.
z których ropá ciecze / wyczyścić
nie. Dioscorides.

W. Sołu Złotogłowego /
Miodu / Wina / Miru / Kádzi-
dla / to zmieszawşy zagrzac / a
wolnuchno puszczać w vcho.

Gdy kogo bola zeby / tedy zá- Zębóm.
grzawşy sołu puszczać w przeci-
wne vcho / ale trzeba wyczyścić
vcho. Takież wziąć korzonek ie-
den / potym wydróżyć / a nálać
B
oliny

Natura
Złotogło-
wu.

Miesią-
com.

Opárzeniú
Opaleniu.

oliwy y smáżyć / przysmáżyćwşy
puszczać ten oleiek w vcho. Dios.
Ná opárzone mieysca dobrze
przykładac Másc ts / która ná
smrodliwé vşy.

Podágrá.

Ná podágre pić kózenia tego
ziela drágame. Dioscorides.

Sluczeniú

Bárwierze bárzo wielki vşy-
tek poznawáia z kózenia tego
ziela / stłukşy przykładáia ná miey-
scá zbité / stłuczone / takież ná sa-
dzele plugawé smrodliwé.

Párchy.

Galenus 6. Simp. Popiół Sto-
trogłowego kózenia / párchy
y blizny goi przyprawniac másc.

wiowá gebka / gdy gebka ná roz-
maitych dzewach roście : Bo-
wiém Plinius lib: 16. cap. 8. pişe/
że we Franciiéy dzewa które ro-
dza żoladz albo buşierow / miéwá-
ia ná sobie Agarik : takież mówi
y Serapio / á iednak tak / bo widzi
my v nas gebki albo żagwie ná
Debich / Sosnach / Buşach /
Bzozách : ále náilepsza y mocy
wybornieyszey w lekarstwach /
Modzewiowa / bo ma wşytki
dobroci / któremi lekarze wysła-
wiaia dobra gebke / przeto ia z sá-
mego Modzewiu zbieraia y
tym imieniem zowá.

Dioscorid. Náilepsza iest geb-
ka która iest żenczyzna bo meşczy
lepsza. zna iest iad. Żnaki żenczyzny sa /
ma bydz bieluchna / trucha / lek-
ka / przymieşszym / słodkogorzka.
Meşczyzna zaśie iest przyşolt-
şym twárda / iako hubki zawila.

Dioscorides pişe / że nawy-
bomiejşka rodzi sie w Sarmá-
ciiéy / to iest w náşych stronach /
á to że v nas dosyć wielkich Mo-
dzewiowych dzew / áztad ia do
Weneciiéy woża / albo z Mo-
şkwy po morzu : áczkolwiek iest
téż w Galáciiéy y Ciliciiéy / ále
nie tak dobra iest : droga w We-
neciiéy / niemal iako v nas Re-
ubarbarum.

Modzewiowa gebka / pişe Ciáturá.
Dioscorides ; żagrzéwa w pier-
wşym stopniu / á przysuşa w
wtórym : przeto dobra iest pić /
tym / którzy máia gryżenie w ży-
woćie / którzy czuia w sobie nie-
strawienie ábo surowość / takież
przeciw przepuklinóm / sluczeniu rowoşci.
ábo z wysoká spádniemiu / dáwać
z winem

Cap. XI.

A G A R I C V S.

Po polsku Modzewiowa gebka.

Żwyczay ludzkiego mówie-
nia przezwał Agaricum Modze

z winem pić / jeśli niemają febrę /
a jeśli jest febra / z wodą rozmą-
civszą troche miodu.

Wątrobie. Gdy kto ma zakażoną wątro-

Diabawicy be / także dychawicznym / prze-

Wętkom. ców żółtą niemoc / boleściami

Trzęsawicy w nerkach / w rzewach / rżaz-

Młaciey. wicy / wtrząśnieniu (macice po-

Cacefście. spolicie) którzy złą barwę mają /

Cacefiam zową / albo są blądzi:

dawać modrzewiowey gebki dra-

gme startę / z wodą rozmąconą

y z miodem octowanym. Diosc.

Wrócaniu. Którzy niemoga zatrzymać

pożarmu / mają iść Agaryk tak

sam sucho / albo popić czynkol-

wiek. Dioscorides.

Krwia Przeciw plwaniu krwi / po-

plwaniu. moc wielką dając pić gebkę z wo-

Ściatyce. dą / na ściatykę / denną niemoc /

Dnie. albo w stawiech boleniu: prze-

Articulis. ców świętego Walántego nie-

mocy / dawać pić dragmę z mio-

dem octowanym / oximel zową.

Miesiąc Pániam aby miesiące fluści-

com. śły / także przeciw boleściami w

Młaciey. macicy / dobrze pić gebkę. Diosc.

Sebzze. Żimno ciężkie w febrach / pita

gebką / niżli przyjdzie żimno / od-

padza. Dioscorides.

Gadom. Włóśnieniu węzowému y in-

szych gadów / pić z winem dwie

dragmie staroszy / albo iako czys-

ta natura znieśie. Dioscorides.

Wnetrz Naostatet wszystkim wnetrz-

nym boles nym boleściom y niedostatkom /

ściom. przeciw boleniu głowy / zakażeniu

Głowic. y zatkanii żył / (zową neruorum

Stronam. obstructione) padającej niemocy /

S. Walán opuchlinie / zamuleniu y zatkanii

tęgo nies wątroby / żył / y wszystkich człon-

mocy. ków bardzo pomocna modrzewio-

Opuchli wá gebką: a to pić / iedząc / pi-

nie.

Wątrobie.

łutki zniey czyniac / latwarze / sy-

ropki. A to śmieie rzekę / by byli Obacz pil-

Polacy baczni / nieśkutaliby le-^{no.}

karstwo zamorskich / gdy nam na-

tura dała w naszey ziemi lekar-

stwo. A iako piśe Mesue: Lekar-

stwo błogosławione / przeto / że

żadnemu członkowi gdy ie bieża

nie zaszkadza / a każdemu pożyte-

czne: a bowiem wyćiencza złe Cieniczy.

wilgoci / y drobi ie sprawuiac Diobi.

ku latwieniu wyściu: a potym

purguie / przodkiem flegme / po-^{Purguie}

tym kolere y melantolia. Albo-^{flegma.}

wiem Aristoteles piśe / natura^{Kolera.}

nie iest ymnieyszona w swoich^{Melanko-}

potrzebach / ani iest zbytnia w

tychże potrzebach. Polskiey tedy

natury ta iest sprawa / y influx nie

bieski / wedlug postanowienia

mile boga wolę / iż tu y nas tak

żywiolj sprawuię / że acz nam nie-

dała lekarstwo zamorskich / iż nasze

ciała niepotrzebowaly ich / tylko

nam dała te / które nam potrze-

bnę / iako Agaricu, Elleborum, y in-

szych wielką obfitość. A iako Pli-

nus li. 22. c. 34. świadczy. Indiy-

skich lekarstw powieda / niewpi-

siem / bo nie nam ich naturą pro-

dziła / ieno tym w Indii: a my

nasze ziolką wypisuiemy / których

dostatek tu naszey potrzebie nam

nasza natura narodziła: Indiy-

skich iestli komu trzeba / tedy ku-

puy tylko dla woni / a na inże

zbytli. A tak ia radzę każdemu

Polakowi / aby sie nie petal lekar-

stwami zamorskimi / bo nie ie-

mu natura uczyniła: przetociem

Pánowie naszy Wielmożni nie-

trwają długo / że w swych nie-

mocach używają lekarstwo nie tu

swemu

Indiiskie
lekarstwa

Idem vide de
Reupon.

swému przyrodzeniu sprawio-
nych / á przeto nie jest im lekar-
stwo dobre takie / ku czemu ie-
tę ich Doktorowie wiada /
stromiając się leczyć domowemi
ziołkami: ia też naśladowiac Pli-
niusa / tylko bede ziółką które v
nas rosta wypisował: niechay-
że sobie chowaia Guaiacū z Chi-
na / Salsa parolla, y także inſe / bo
nie nam ich natura narodziła: v-
żywaymy Modzewiorowy geb-
li / Elleborum. &c.

Cap. XII.

A G R A R I A.

Czyściec.

Czyca niektórzy / aby nasz Czy-
ściec było Sana mundi, ále się na-
nym myła / bo Sana mundi jest
Benedicta naša / iakoſmy wypis-
ali o Benedykcie.

Jest zágrzewiający w wtó-
rym stopniu / á wysuszaający w
pierwszym / dla tego wyczyszcia-
ſtwa człowiecza z oſpácenia ká-
zdego. A tak ná ſwierzb / párchy /
ſtrobí / y inſe / rzecz jest doſwiad-
czona. Gdy dzieci niemoga ná-
żywor / y tam máia iakie zepo-
wání / tedy wárzac Czyściec / á
dáwać im pić / tedy beda mieć
purgáciá / że ie wyczyszcí ſtolcá-
mi / ále to miernie á z báčeniem
czynić / bo dziecięciu niegodzi się
dáwać lekarſtw / iedno káſel / ál-
bo nic.

Cap. XIII.

ALCEA, SYLVESTRIS

Malua, Herba vngarica,
Simeonis herba.

Po polsku Kędzierzawiec.

Dioscorides libr. 3. capit. 133.
tak wypisuje to ziele: liście ma
rozdzielane ząbkami iako Kłosy-
szko: sypulek ná rozdze czte-
ry albo pięć: ná každy liſtki iako
v pięci pálców: ſkórka ná rozdze
podobna we wſzem iako v kono-
pi / kwiat wielki z białaprzys-
mieniſzym / podobny różey pol-
ney / korzenie białe ſierokie / pięć
albo ſześć: ziele roſcie wzwyż
ná łóſciu.

Menardus lib 6. Epist. 4. Zo-
wie to ziele Vngaricam, to jest
Węgierſkie ziele: á ápretárze zo-
wa Herbam Simeonis, to jest zie-
le Szymonowe. O tym ziele pi-

Przepu-
klt-
nom.

ſzac Dioſcorides mówi : Alcea
bárzo pomocná przeciw przepu-
klinam / takież gryzieniu a morze-
niu w żywocie : dla tego Agricola
Amenius piſze : iż temi czasy /
gdy Césarz Károlus miał ſeym
w Kátysbonie / przyſzło zaraże-
nie ná ludzi czerwona biegunka /
iż od nię ludzie tak ciężko marli /
iako w nacieżſze powietrze : Lés-
karz ieden Króla Ferdinánd / to
zielen tamże dając pić / wielkość lu-
dzi którzy iuż niepodobni byli ży-
wota wzdrówil / a ztądże ſie go
tak bárzo ieto.

Czerwon-
kam.Oczóm.
Mglóm.

To zielen bárzo też pomocno
ná mgły / zaſłony / obłoki ná o-
czach / także też ná ſzy noſzac ko-
rzenie / czyni oſtry wzrok.

Cap. XIII. ALCIBIADION.

Echion. Dioſc. li: 4. ca: 28.

Bugloſſon Agreſte.

Po polſku Plonné Miodunki.

Zielen to poſpolicie roſcie ná
piaſtach / przy drogách / liſt ma
podobny Miodunkóm / ieno ko-
ſinatſzy y oſtrzeżyſzy / przybielſzym /
po rozce nieiatié kropie czerwo-
né / aczkolwiek nie poſpolicie /
kwiatki modre podobne bora-
wym / drobnieyſze / a między kwie-
ciem oſci przyczzerwienſzym / ko-
rzen kęcie ná wierſchu przyczer-
wienſzym / które niſtórzy czynia
czerwona máśc / ale ſie ná tym my-
la / bo nie to ieſt marzána z której
taká máśc czynia. Naſienie v te-
ziela bárzo podobne Weżowey
głowce / które Wiperá zowá / że

Czerwona
máśc.Naſienie
weżowa
głowka.

też y oſka ná nim weżowce znáci
A to przeto ná-
tura weżyniá /
piſze : Dioſcori-
des lib. 4. ca. 28.
że bárzo przeciw
weżowému v-
kaſzeniu pomo-
cno : tak iż nie-
tylko piąc to
naſienie z Wi-
nem / wzdrawia
vkaſzenie weżo-
we / lecz też piąc
przedrym / tedy
nie zaſzkodzi v-
kaſzeniu : a gdzie
człowieka zay-
jeży / vcieka wáż
przed takim czło-
wiekiem.

Weżowce
mu vkaſze-
niu.

Tymże obyczátem czyni ſámo
zielen y korzen piąc z winem. Dio.

Wámiérza też to zielen boleſci Bódrám.
w bódrách / piąc ie z winem. Di-
oſcorides.

Tymże obyczátem biorąc / mle Mleko.
to bárzo mnoży mámkóm. Dioſ.

Cap. XV. ALLIVM SATIVVM.

Allium Hortenſe. Græcè
Scorodum.

Po polſku, Czoſnek domony.

Wzmóitę ſá Czoſnki / piſze Rozmái-
Dioſcorides libr. 2. cap. 141. ieſt toſe Czoſni-
domowy abo ogrodny / który bez ków.
ſádzenia nie roſcie : ieſt też Czo-
snek polny / po polſku zowá Wa-
ziniec / po łacinie Allium agreſte,
po græcku Ophioſcoridó : ieſt też
B 3 Czoſnek

Czosnek winniczny / który na winnicach / na ogrodziach / na łąkach roście / zową Ampeloprasion: takiego v nas zbytęk na winnicy

w Sedomierzu / a im go wiecéy tráci / tym sie wiecéy mnoży.

Natura.

Czosnek domowy piše Galenus 8. S. far. iest rospalający y wysuszący aż w czwartym stopieniu: także Paulus. Herbarius polski naucza czynić iad z Czosnku / ale lepięby co lepszego napisać: nie trzeba złych rzeczy pisać wyczyć: samo sie złe wyczy / a iako mówi Laccinnicy: Mala mens malus animus, malorum omnium inuentrix.

Dioscorides libr. 2. capit. 141.

Czosnek / gryzie / zapala / morzenia w żywocie czyni / w glowie dmie / żołądek wysusza / pragnienie czyni / wzdymanie żywota / oczy zacimnia: przeto nieźle czyni mądry ludźie / że sie go waruią. Dla tego Galenus 2. Alim. wyczy / że Czosnek przewarzony / aczkolwiek nie tak mocny / wsak że zdrowszy / a nie czyni takiej ciężkości w cieie: a k temu ma moc miernie trawiąca / zamylenie y zatknięcie otwierająca: co Plinius lib. 20. ca. 6. szerzy wy-

pisuie mówiac: Czosnek domowy iest wielkiego pożytku przeciw wodóm szkodliwym / także odmianieniu mięysc / iako tym którzy iędzą po wodach y po ciudzych krainach / gdzie sa rozmaite Gady iadowite / y mięysca smrodliwe / zwłaszcza na morzu pożywiając.

Podobnie mu. Pielgrzymom.

Tymże obyczaiem czasu morowego powietrza / ale to rozumiey grubym ludźiom / chłopstwu / a którzy mają czosnku zwy czay: bo iest / mówi Plinius, dry iakiem chłopsta / a borwiem w nich goraco przyrodzone pomnaża / wszytki zbytęk wypalaia trawie: ale w czlowieczce rostopnym wiele złego czyni. etc.

Morowego mu powietrza.

Wonia swa / piše Plinius vbi supra. odpadza weze / niedzwia dki / y insze Gady. Przeto nieźle pędońnicy czynią / że u sadzawo kolo grząd / bo gadzina nie lezie na grzedy dla czosnku.

Gadom.

Przeciw Glifom y każdem Glifom chrobakom w żywocie / dobrze Czosnek iesc / zabia ie y wypę dza. Dioscorides.

Przeciw gadom iadowitych / wksieniu iako wezow / etc. wksieniu / po mocno pic z winem albo iesc / y na mięysce przykladac. Dioscor.

Wsa zapomnialego.

Tymże obyczaiem na wksieniu nie zapomnialego psa y kazdey inszej bestii czynic. Dioscorid.

Kantorom / y tym którzy ochra pieia / abo zamilkna / także na kaszel pomocno iest Czosnek surowy y warzony abo pieczony iesc / otwiera gardlo. Dioscorides.

Kantorom Kaslu.

Przeciw wšom / gnidom / waz rzyć Czosnek z Lebionka w wodzie

Wšom. Gnidom.

Otwiera. Trawi.

dzie albo w winie / a pic kilka dni
one woda. Diosc.

Na lise
parchom.

Lica ospa-
cenie.

Zebom
bolentu.

Przeciw parchom y kazdey
plugawosci na glowie / na trz-
dy / y wzelakiemu ospaceniu li-
ca / natlucz czosnku z miodem /
przecodz przez chusta / a tym mas-
zac na te niedostatki. Dioscoridi

Przeciw boleniu zebow: wa-
ziac czosnku y tuczyna smolne-
go / a kadzidla / a to warz w wo-
dzie albo w winie / a kto moze
zcierpiec / tedy w otczcie / a tym
plokać zeby. Dioscorides.

Ja od Mistrza doświadczo-
nego mam przeciw boleści ze-
bow / wziac Czosnku glowke /
sklucwszy / przylozyc koncu dloni
na rece gdzie sie poczyna lotiec /
potym beda babele / ktore prze-
strzygnac nozyczkami / pociecie
zla materia.

Miesiacie / lozyska / wryna /
wynodza listki czosnkowe / y sam
czosnek / a to czynic z nich wannie.

Cap. XVI.

ALLIVM AGRESTE.

Ophioscorodon, Anguinum

Allium.

Polsku Wasiniec.

Czosnek ten albo Wasiniec
roście we zbożach / nasienie iego
gdy między zbożem bywa melto-
wstana wia mlynski kamien / ze
niemoze sie obracac. W tym czosn-
ku Aptekarze sie myla iz u biora
miasto Scordion / zwlaszcza w
Dziakiew: ano wasiniec nie jest
Scordion / iako nizey wypise-
my. Ten Wasiniec niemal regoż

Inse Scor-
dion inse /
Ophiosco-
rodon.

przyrodzenia iako y Czosnek / ale
daleko mocniejszy / bo przechodzi
Czosnek przez czwarty stopien w
goracosci y wysuszeniu dla mo-
cney sprawy. Sprawuie te wssy
stki rzeczy ktore y Czosnek ogro-
dny / a zwlaszcza przeciw wezom /
y inszych gadow wlaszeniu / takze
zapamietalych bestiy / iako psa-
torki / etc. Gale. 8. Sim. Diosco-
rides.

Wezom,
zapamietal-
nych bestiy.
Wrynie.

Cap. XVII.

ALLIOPORVM, SCO-

rodoprasum, Ampello-
prasum.

Czosnek lugowy, Czosnek
Winniczny.

Ten Czosnek jest ktory ro-
ście po laskach / po winnicach / ma
moc czosnkowa y lugowa: a dla
tego gdy kto w lekarstwach po-
trzebuie Lugow / a niebyloby
ich / tedy moze smiele brać miasto
Lugow / zowa Porry. Dioscor.

Cap. XVIII.

ALKEKINGI, HALICA-

cabus, Physalides, Solanum
vesicarium.

Polsku Michonki, Pecherzica.

Polsku lepiej wykładać
ia / ktory zowa to ziele Pecher-
rzyca: bo ie też Plinius zowie Ve-
sicarium, iz barzo pecherzowi po-
mocne w iego boleściach: iam
dawal młodzieńcowi iednemu
pic / ktory trzy dni nie puszczał v-
riny / puscił storo dano.

Wrynie.

Theophrastus lib. 2. cap. 12. & 4. cap. 21. zowie też to ziele Strichnon & Vesicariam, Pecherzycę. Pecherzycę jest ochładzającą y odwilżającą w wotorym stopieniu / bo jest rodzaj Psintów: dla tego pożyteczne jest na te wszystkie niemocy na które Psinty. Serapio pisze / że iągody które w miejskach na tym ziele bywaia / bardzo pomocne watrebie / także pecherzowi / nerkom / żoltey niemocy / wryne wywodzić / a to wazrac y pic.

Przeciw bolaczkom wnetrznym / a zwłaszcza zapalonym / także zwierzchnym / dobrze pic / wśmierza ból y ogień / także czynić plastr z tego ziele a przykładac na bolaczki. Serapio.

Ody tomu pecherz albo nerki

sie psuia / tak iż bolaczka iaka albo rana na nich / taki piy to nasienie. Serapio.

Sok z ziarnek tych iągód wybiwosy / susza na sloncu / a ten chowaia / a potym daia tym / którzy wryny niemoga puszczać / także na opuchliny y insze niemocy wyszey napisane. Puchnieciu.

Cap. XIX. ALTEA, EBISCVS,

Hibiscus.

Po polsku Wysoki Slaz.

Ad Niemam że każdy zna wysoki slaz / o którym Theophrastus libr. 4. cap. 14. pisze. Ziele Slaz wysoki / natura. jest zagrzewającą mierną ciepłoscia / zarówno z naszym ciałem / y nieiaćko wysuszając / co Galenus 6. Simpli. pharmac. wywodzi / y Dioscorides.

Hypocrates Ransonym naucza to / że ziele

le ranionym warzywosy w wodzie omiedzioney / albo w winie jeśli nie jest zapalenie / dawac pic / bardzo goi / także sam slaz stłuszy / przykładac na rany.

Gr.

Ustężycoy
Psinty.

Watrebie.
Pecherzow.
nerk.
nerkom.

Bolaczkom.
w.

Pecherz.
nerki.

Bolacz-
kóm za w-
chem/ pod
gardlem.

Gruczołóm / bolaczkóm / któ-
re bywają za vchem albo pod
gardlem / vtlukşy przyłóżyć / a le-
pię przydać sadła wieprzowego
albo olejku różanego. Diosco-
rides.

Zápuchli-
nóm.
Wrzedziem-
cóm.
Bolacz-
kóm.
Stronam.
Stawóm.

Tęż na wşyſtki inſze zebrania
a zápuchliny / na ktorýchkolwiek
mieyſcach / wrzedzienicóm / bo-
laczkóm na pierſiach / na vſciach /
na głowie / w zadku / w ſiedze-
niu / na ſtluczenie / ſtawóm wy-
bicie / na opuchnienie / około oczu
boleniu / ſkurczeniu y ſchnieniu
żyl ſuchych / bårzo pomocny ſlaz
wysoki / ſtlukşy albo zwiértcia-
wşy / zwaſcza kożeni przykła-
dać / a będzie lepiej przydawşy
ſadła albo maſła nieſtonego /
albo z ſmiotana / nalepić z ole-
iem lniány / a gdy przydaſz Fe-
nugrecum / ſciemienia lnianego /
kwiatków rumienkowych : bår-
zo nalepić będzie ſprawowało.
Dioscorides.

Dyaltea.

Z tegoż ziela z kożenia czynią
maſć / która poſpolicie zowa lu-
dzie Dyaltea : która aczkolwiek
rozmaicie czynią / wſzákże v bogi
proſto ſobie czyni z tego kożenia
a ſadła ſwieżego wieprzowego /
ſpółem ſtlukşy y przywårzyny
wſacz / a to gdy ſie zſiedzie be-
dzie maſć.

Rzadzawel-
Dnie.
Dżeniu
członków.
Gryzieniu
w żywocie.

Kożenie tego ziela wårzyn-
ſy w wodzie / albo lepiej w wi-
nie / dobrze pić przeciw rzeżaw-
cy z wryny / przeciw kāmieniu / bo-
leſciam dennym / dżeniu człon-
ków / gryzieniu w trzewach y
przeciw przepuklinie. Diosco-
rides.

Kto ſie chce vſtrzedz v kſhe-

nia pſzót / Os / albo Sierſie-
wraſeniu
niów / natłuc tego ſlazu z oli-
wą / a pomazać gdzie potrzeba.
Dioscorides.

Przeciw vkaſzeniu tychże chro-
baków : dobrze pić ten ſlaz w wa-
rzywşy w otcie rozmięſzanym
zwodą. Dioscorides.

Przeciw plwaniu krwia / wá Plwaniu
rząc ten ſlaz a pić. Dioscorides. Krwia.

Czerwoney niemocy a kaźdey Czerwonce
bieguncce bårzo dobrze ten ſlaz
pić / zwaſcza kożenie / goi rany /
bolu vſmierza / y poſtanawia.

Przeciw opaleniu albo oparze-
niu / natłucz liſcia przydawşy o-
linwy troche / okładay. Diosco-
rides. Opalenie.
Oparzeniu

Na boleſci w ſtawiech y podá Stawóm.
grze : natłucz kożenia z ſadlem Podágrze.
wieprzowym ſtarym / albo z czym
inſzym / okładać / a trzymać plaſtr
aż do trzeciego dnia. Dioscorid.

Przeciw pleurze / perypleume Pleurze.
nię / to ieſt bolaczce na płucach : Peripleu-
natłucz kożenia z ſadlem káplu-
nim / albo geſim / y przykładać na
pierſi / trzymać aż zſchnie. Di-
oscorides. menticy.

Pániam gdy po dzieciatku nie
bywają dobrze wyczęſcione / v-
wårzyny w czym kto może / da-
wać pić. Dioscorides. Czystieniu
po dzieciatku.

Ziele owo wyſokie / które mie-
wa na ſobie kwiecie czerwone iá wyſoki.
ko róża / zowa ie niewiaſty róża
wyſoka / drugie róża czarna : ieſt
też owo ſlaz wyſoki a dobry pra-
wie na te wſyſtki rzeczy.

Ieſt trzeci ſlaz wyſoki / który
ieſt iáko dzewo oganiſte : ma
kwiatek máluchny / podobny ſla-
zowi / po ziemi roſtácemu / a liſt
ſeroki Trzeci Ro-
dzierzawiec

Heroki Redzierawy / dla czego też
zowa Redzierawiec: po łacinie
prawie Malua viscus: tego slazu
liście y korzeń na wszystkie rzeczy
wyszej napisane ieszcze lepsze /
tymże obyczajem przyprawuiac /
czegom ia często doświadczal.

Cap. XX.

ALLIARIS, ALLIARIA,

Pandeſtarii Peſafini.

Po polsku Czosnkowe ziele.

Sposób.

TO ziele łacinskim ięzykiem
wezvano od Czosnku / Alliarium,
bo czosnek iest Allium, iakoby ie
mienil Dioscorides albo Galenus
niemiado / znać że o nim niepi
sal. Ma to ziele listki gdy wscho
dzi okragle / tyle y podobne listki
fiolkowemu / troche drugdy wie
tšie / a gdy sie rozrosta / bywaia
granowite / ziele wysokie na dwa
loktia / rozga ma okragla / listy
ialo v pokrzymy / wszystko po
dobne pokrzymie / kwiat ma bia
ly niewielki / po ktorym nasienie
w straczych czarne / korzeń v
tego ziela czarny / czosnkiem ialo
y ziele wonia / roście przy plo
ciech / przy rolach / granicach /
kwitnie lecie. Ma przyrodzenie
zagrzewaiace y wysuszaiace / a
bowiem iest rodzaj czosnkowy /
iedno nietał mocne ialo czosnek /
dla tego ma moc / grube / klowa
te wilgoci drobie / cieniezyć. Na
sienie tego ziela zatchnieniu ma
ćcie y żywota pomocne / a to kła
dac do macice / wilgoci zle w
macicy wysusza na ostatek / to / co
rzerzusané nasienie / moze.

Przyrodze
nie.Grube.
Klowate.
Cienczy.
Macicy.

Cap. XXI.

AMMI. ET NON AMOS

legendum, (nam Amos ab
Ami est gignendi ca
sus) sic omnes do
cti volunt.

AMmi polski Herbarz wykla
da kmin / ale nie dobrze: bo insza
rzecz iest Ammi, a insza kmin / bo
Dioscorides w inszym kapitulum
pisze de Cimino, a w inszym o
Ammi: a też kmin niema smaku
Lebiotczanego ialo Ammi ma
mieć: kminu ma bydź mnieyše
ziarno / pisze Dioscorides, niżli
kminowe: a tak różne iest od kmi
nu: przeto nie dobrze wyložyl w
Herbarzu polskim Ammi, kmin.
W Aptekarzow też rzadko bywa
to Ammi, bo nasienie / które maia
za Ammi,

Ammi smak
ku lebiot
czanego.

Natura
Ammi.

Morzeniu
w żywocie.
Rzezaniu.
Drzwy.
Młotom
com.

Żołądki
Wątrobie.
Samuleniu
Bziodzeniu

za Ammi, niezgadza sie z pismem
Dioskoridesowym / iako każdy
obaczy weyżrzawszy w Diosko-
rida. Ammi jest zapalające nasze
ciało y wysuszające / co Gale 6. S.
lepiej wykłada. Ammi jest gorz-
ce a suche w trzecim stopniu mo-
cie / abowiem smaku ostrego a
gorzkiego: przeto z winem piąc/
przeciw morzeniu w żywocie /
takież na rzezanie y na niepuszcza-
nie wrzwy / miesiącom zastano-
wieniu / y inszym takim bardo
pożyteczno. Żoładek zagrzewa/
wątrobe y żyły zatłane otwiera/
bziodzenie oddala / nerki / pecherz/
kamień w nich wyczyszcza. Dios.

Cap. XXII. ANETVM.

Grzec & latine. Po polsku,
Kopr swoyski.

Cedwe to ziele dobrze wy-
ložone w Herbarzu polskim / bo
każdemu wiadomo. Galenus 6.
Sim. far. pisze: że kopr swoyski za-
grzewa nasze ciało mocno / że
przychodzi ku przodku trzeciego
stopnia / a wysusza na przodku
wtorego. To ziele iakokolwiek
bardzo pospolite / tym wiecéy ku
zdrowiu bardzo potrzebnieysze. A
dla tego nasza natura polska v-
czynila ie tak bardzo pospolite / zna-
jąc wielką jego potrzebe. Gale-
nus 6. Sim. Kopr swoyski z oliwa
warzony / albo lepiej oleiek ko-
pru włoskiego / jest Diaphoreti-
cum, to jest / gdzie pomaganiem

potrze-
bie wiel-
kiej kopr.

z nim ciało / otwiera w skórze
dziurki (Poroszoną) przez któ-
rą wyciąga złe wilgoci dymem
z ciała / które czynia boleści w
ciele: tymże obyczajem ten oleiek
trawi złe wilgoci w ciele / suro-
we otwiera zatłanie.

Trawi złe
wilgoci.

Spanie też pobudza / przeto i Sen czyni.
Kłada w plastrzech na głowę / a
lepiej warząc w wodzie / a vmy-
wając nogi / albo olekiem ma-
żąc. Galenus.

Plinius libr. 22. capit. 18. Kto Surowosci
czuje surowosc w żolądku / wa-
rzywszy kopr swoyski / pic / y stra-
wi.

Przeciw zbyt niemu sezkaniu / Sezkaniu.
woniąc nasienia / przestanie: ta-
kież starwszy pic / przestanie / le-
piej przydać Mastixu. Plin.

Młankom które mają niedo-
statek mleka / dobrze pożywać ko-
mleko.

pru / a

24 O Koprze cap. 22.

pru á nawieczey nasienia z pokar-
my tartego / moze ij w chleb
klast. Dioscorides.

Morzeniu. Przeciw morzeniu w żywo-
cie/wzdymaniu/puszeniu/dobrze
pic / á zieleń żywot ná plastrze
okładac gdzie boli. Dioscorides.

Wrócaniu. Przeciw wrócaniu/takież bie-
guncce. gunkom/picy okładac. Dioscori-
des. Plin.

Wrzodóm. Paulus 7. Bole každé všmíe-
rza/warzac w wodzie á przykła-
dac: ale lepiej w oliwie. Dla tes-
go dobrze klast ná wrzody / bo-
laczkí/zápnuchliny / y gdzie chceš
aby sie zebrało / lepiej z diáltia.

Sadzelóm. Sadzele wyczyscia y goi dla
tego czynic proch z niego y z na-
sienia / albo popiol palic a rany
posypowac/goi/á wiecéy ná mež-
czynstím y niewieścím mieyscu
táiemnym. Paul. Gal.

Na bolesci Pániam ná ich bolesci okolo
w macicy. matki / dobrze sie w nim parzyć:
takież ná insze bolesci wnetrzne.
Galenus.

Hemoroidi Hemoroidy postánawia zby-
tnie/posypuac mieysce tym pro-
chem: wziac ziela albo nasienia
kopru swoyskiego / pokrzyw na-
sienia ábo ziela zetrzec na proch/
posypowac.

Przeciw Condilomatóm y fi-
gom/które sa sadzele bolesci / w
siedzeniu: wziac nasienia kopru
swoyskiego á spalic ná skorupce/á
tym rany posypowac/ á iesli na-
sienia pokrzywianego spólem
spalonego przydasz / tym mo-
cniey. Dioscorides.

O Annyzu cap. 23.

Cap. XXIII.

A N I S V M.

Græce & Latine, Po polsku
Hányz.

TO ziólko piérwéy w Polsce
nie bylo wiadomé/przeto pospo-
licie kmin polny mientono hány-
zem. A przeto polski herbarz obla-
dził / powiedaiac / aby to iedno
hányz á kmin: ale temi czasy ieli
sie siac z swym wielkim użyt-
kiem. Dioscorides, chwali Kre-
tinski y Egyptski: w naszym ogro-
dzie tak śliczny / wielkiego zia-
na/ woniący / by też miał bydz
z samey Krety.

Galen. 6. S. f. pisze: Hányz iest
bardzo ostrego smaku/á to iz ma z
przyrodzenia zagrzewac y wysu-
sac aż w trzecim stopniu. Dla
tego vryne wywodzi / y vryna
zle wilgoci: trawienie czyni /
wiatry

Wiatra.

Zagrzewa.
Vryne wy-
wodzi.
Trawi.
Wiatry ro-
spodza.

wiatrycziniacé boleść rospadza.
Przeciw cuchnieniu z vst/ do-
bze pożywać ziarnę hanyżo-
wych. Dioscorides.

Spánia. Plinius lib. 20. ca. 17. Gdy kto
niemoże spać / nátkasć mu około
głowy hanyżu ziela / od iego wo-
nięcy vsnie. A Dioscorides przy-
daie: vsypiaiac / boleść odpadza
w niemocy.

**Opuchli-
nom.** Przeciw opuchlinóm pić há-
nyż / wywodzi vryne zastóna /
prágnienie odpadza / przeto też
dobrze pić opuchłym: opusćanie
albo wzdymanie żywota też od-
dala. Dioscorides.

**Biegunki.
Pławy.
Głowię.** Biegunki wśhelakie / takżeż pá-
niam pławy postanawia / kładzac
tym nasieniem pod nosem / ból
z głowy wypadza. Dioscorides.

Vchu. Na przetchnienie blonki w v-
chu / nátluc hanyżu z oleykiem ró-
żanym / a puszczać ciepło w vcho.
Dioscorides.

**Żółtości.
Zatkanié
wątrobny/
Sledziony.** Żółta niemoc spadza / páni-
am miesiacé wywodzi / wątrobné
zatkanié otwiera / takżeż sledzion-
né / maciczne / w nerkách / takżeż
czyni w febrach. Dioscorides.

**Chuc iedze-
nia.
Rzyganiu.
Szczekaniu.
Pusćeniu.
Richaniu.** Chuc iedzenia czyni / rzygá-
nie / szczekanie / pusćenie żołądka.
Dioscorides.

Dichawicy Przeciw zbytniemu kichaniu:
wziac hanyżu a opichu woniac.
Dioscorides.

Dichawicy Przeciw dichawicy / káslowi /
y káždę w piersiach slegmie:
przypiekwszy hanyżu sfluc / a z
miodem zmięśać y pożywać. Pli.

**Czerwoney
biegunce.** Czerwoney biegunce też bár-
zo pomocny / a to przypiekwszy
dawać. Albo iako piśe Plinius:
Wziac hanyżu przypieczonęgo /

przydać Opium z Apręti / a ro-
spusćiwşy / czynic galeczki ilé
groch / a dawać po trzy: także w
innych biegunkach. Plinius.

Cap. XXIII. ANTIPATER, CHRI- STOPHORIANA, Oculi consulis, Filius ante patrem, Oculi Christi.

Gwoździki polné máte.

Tęgo ziela przyrodzenie / iż
posledni kwiatek záwždy roście
nad przedni wysşey / a ztąd prze-
zwali Antipater, iako syn przeci-
wny oycu / że nad oycá roście:
nie miéwa żadnych główek w
którychby nasienie było / iako pi-
śe Plinius: iedno tylko kwiatki.
Ziele to bárzo pomocné przeciw
wkaśzeniu iászczurczemu / piąc z
wodą.

C

Proch

Fistulam.

Proch z tego ziela bårzo po-
mocny przeciw fistulam/posypu-
jąc/ mocno goi.

Cap. XXVI.

ANGELICA ASTRAN-
cia, Sancti Spiritus radix.

Dzięgiel.

Cap. XXV.

ANCVSA AVRONO-
chia, Buglossa rubea.

*Czerwone ziele, Czerwony
korzeń.*

Żele to pospolicie roście na
płaskach/ na płomnych rolach/ li-
ście ma iako Laktuka (nierwiasty
sie nim rumienia/) kosińate/ ości-
ste/ z czarnemi ościami/ korzeń z
białą czerwony/ który sårbuie
czerwono/ dla tegż zowa ie Mår-
czana/ kwiat modry iako w Bora-
ku/ ale po niem pragi czerwone.

Korzeń powieda Dioscorides,
ieść sczmiacy a sårbuiecy/ bårzo
pożyteczny przeciw opaleniu y
spårzeniu/ y na dawne sårdzele/
stłukşy z woskiem a z oleiem/ y
przykladać: ogień piekielny stłuk-
şy z mårką y przykladać leczy:
takież tředowaciny y ospacenie
w şelakie na skórze/ wycierając z
octem/ leczy.

Plód albo dzieciatko vmårle
wywodzi z żywota/ przyłożyw-
şy na łono.

Uiedostatkli w nerkach/ wår-
czywşy w wodzie a piąc/ leczy.

Sledzione twårda piąc/ når-
prawia. Biegunkę zastånawia
piąc liście tego ziela z winem.

Pişa lekarze/ że nierwiastam
to ziele dosyć znaiome/ bo sobie
oblicze korzenim rumienia.

Niektórzy mårą za pewne/
że dżięgiel ieść prawy Panax: a Panax.
bowiem wykladając dżięgiel/ te-
dy woinności w soku bårzo sa po-
dobne Panaxowi: dwóy rodzaj:
mężczyzna ieść Astrancia, żeńczy-
zna Angelica: Cordus, Euricius, *Cordus.*
y Rudolphus, Amomus dowo- *Amomus.*
dza/ że Smyrniū Dioscoridis ieść
Angelica prawdziwa/ a widżimi
sie że tak/ bo stårte nasienie wo-
nia iako Mirra.

Ieść wielkiy mocy nąs dżię-
giel/ otwierá rryne y wşystkie głowy.
zámulenia şyl/ głowe wycyszcia
gryzac ij albo żuchając/ flegma
wyciaga. Dla tego w padaia- *S. Walan*
cý niemocy/ w parálizy/ w ną- *tego Pår*
ruşeniu *liżu.*

Dychawicy
Mowie. ruffeniu mowy/dychawicznym/
kaślacym/piac ten korzeń barzo
pomocny / także gryzac.

Miesiac
com. Paniem miesiacę wywodzi/
nerki wyczyszcia / pecherz otwie-
ra / rzyganie w zoladku pobu-
dza / puszenie zoladka oddala / o-
puchliny wywodzi / pocenie czy-
ni. Jedyne a osobliwe też lekar-
stwo gryzac a iedzac przeciw ias-
dom wszystkim / zarazenie moro-
wego powietrza oddala / ciało
wyczyszcia aby nie bylo sposobne
ku zarazeniu od powietrza / a to
trzymajac w vschied lecie z wo-
da różana / a zimie z winem : bo
przez vryne a pot / iadowite po-
wietrze wypadza.

nie iest Argemone, bo ma wielki
kwiat. etc.

Ziele to iest otre a gorzkie / sol Głowe pus-
z tego ziela w nos sarkaiac / wy-
ciaga nieczystosci z glowy. Dio-
scorides.

Mastituiac albo zuchaiac ko-
rzonki tego ziela / flegmy y grube
nieczystosci także z glowy wy-
ciaga. Dioscorides.

Przeciw zacimionym oczom /
mgłami zaslym / y insem niedo-
statki / sol tego ziela puszcaiac /
czyni iasny wzrok. Dioscorides.
Galenus.

Mamkom warzac z krupami mleko.
ieczmiennemi / a pozrywac ich /
czyni okwitosc mleka. Diosco-
rides.

Plinius lib: 21. cap. 23. powie-
da / ze to ziele sluzi ku wiencom /
iako też wieneczarki z niego czy-
nia w Krakowie wieniec.

Przeciw bolesci w zebach / zu-
chac korzonki tego ziela: Plinius.

Cap. XXVII.

ANEMONES, ADON- dis flos, Orchi Tunica, Ado- nidis herba, Herba venti.

Zaięczy Mączek,

Ziele to roście w iarzynach
y w ogrodziech. Dioscorides li:
2. cap. 16. pisze / ze ma rozmaite
kwiatki / biale / czerwone / zolte /
alem ia w polsce niewidał tylko
z czerwonym kwiatkiem skłania-
iacym sie ku zoltości / a z dolu przy
czerniejszym / podobne matu / li-
stki rownie iako koriander / sub-
telne / zdrobione / tak iż każde mo-
ze vznać z tych słow / ktore iest zie-
le : miewa też glowke na wierz-
chu przydluzsza. Niktory (pisze
Dioscorides,) mniemali / aby to
bylo Eupatorium , ale nie : także

Kánóm.

Ná plugawé rány / sadzele /
czyniac plastr dobrze przytklądać /
á prochem rány posypowác. Plinius. Galenus.

Cap. XXVIII. APIVM SATIVVM.

Piotruská.

Stephanek w swoim herbarzu wyložyl Apium, Mierzyk /
niewiem co to za słowo / ani polskie ani ruskie / ani niemieckie: by
wždy byl wyložyl Opich / tedy
iakoťkolwiek tollerabilius foret.
A wszakże przedsie niedobrze / bo
to słowo Apium, známionuie ro-
zmaitych žiöl kílko: przeto trze-
bá bylo rozdzielić / który Opich
ten to Mierzyk známionował.
Abowiem iest Apium Satium,
to iest ogrodny / ten my zowie-
my piotr iszka: iest Apium monta-
num, Dioscorides zowie Orroze-
linum albo Apium agreste, który
prawie zowie-
my Opich: iest Apium
Saxatile, to iest Opich ktró-
ry po skalach roście: iest Apium
palustre, Opich błotny / taki ná
trécie w Krakowie przedaia.
Gdyž ich tak wiele / tedy niedo-
bze wyložyl w herbarzu Mier-
zyk albo Opich / bo niewiedzić
o którym rozumial / gdy ich ro-
zmaité rodzaie.

Apium tedy piernusé, iest Api-
um Satium, Zelinon
Satium vel Petroze-
linu hortense.

Piotruská, której tak wiele
pożywamy.

Piotruskę áczkolwiek dziś

wšyscy Petrozelinum zowa / ále
nie dobrze / bo naša piotruská
nie roście po skalach iedno w o-
grodzích gdzie ścia: á tak nie
iest Petrozelinum, ále Zelinum *Thom. 2. Epi. 4. lib. 12.*
Satium. Tego dowodza / Menar-
dus, takiež Brazeuolus in exam-
simp. A Plinius lib. 20. ca. 11. tak
wypisuje: Apii galazki albo listki /
radu plywaja po tłustych polé-
wach / á w przyprawianiu smac-
znych pokarmów osobliwa w-
dzieczność maia: z których słów
može każdy obaczyć / że opichu nie
kłada w polewki iedno piotrus-
kę.

Dioscorides li. 3. ca. 67. Pio-
truska naša iest rospalajaca ná
przodku trzeciego stopnia / á wy-
suszajaca w pośrodku: dla te-
go w boleściach oczu bázro po-
mocna / á to natłuszy z ośrodo-
ka chleba białego / albo z miaz-
gi białej / y obłóżyć oczy. *Oczóm.*

Ná zápalenie žołodka / takiež žołodkowi
stłuszy przytklądać. Dioscorides.
Mlekiem którym w pier-
siach w gruczoły albo w gruczoły
mleko sie zsiada / czynic plastr
takiež y okładać. Dioscorides. *Mleku zaś
twardziatę
mu.*

Gryżona surowo y warzo-
na / vryne wywodzi y miesiacé.
Dioscorides.

Jady y trucizny odpadza pi-
iact / *Jadóm.*

iac / iedzac surowo y wárzona :
przeto dobrze nasy czynia / iż znia-
tál wczasściąg. Dioscorides.

Nasiemie Piotruszané mo-
cnieysze / przeto pité mocniéy wry-
ne wywodzi / także miesiacé :
mocno pomaga własceniu iado-
witemu gądzin. Dioscorides.

Opuchliny które przychodzą z
nakażenia wotrob / także z wia-
trów / natłuc piotruski z rutą /
a okładać. Dioscorides.

Dobrze też z niey pożywać sy-
ropku / który zową de duobus ra-
dicibus, winnych niemocach / na
rzazawice / kamień / y insze niedo-
statki.

Cap. XXIX.

APIVM MONTANVM.

Diosc. lib. 3.
cap. 69.

Dioscorides, Orofelinon.

Opich.

Ten Opich aczkolwiek v
nas sieia w ogrodzich / w in-
szych stronach roście po polach /
iako we Włoszech. Ten opich

wywodzi też wryne / dla tego rze-
zaniu y inszym takim niedostat-
kom pomocny.

Przydawamy go też do le-
karstw / które zagrzewa nasze cia-
ło / iedno iż barzo zaraża głowe : zaraża gło-
wa.
przeto rad pobudza zwłasczą dzie-
ciom S. Walántego niemoc / y
tym którzy na to są z przyrodze-
nia sklonni. Dioscorides.

Pomocny też na té wszystkie
rzeczy iako piotruska.

Cap. XXX.

APIVM SAXATILE.

Petrozelinum, Zelinon

Macedonicum.

Opich Macedoński.

Opich ten
osobliwie roś-
cie w Macedo-
niéy na wyso-
kich skalach : na-
sienie ma podo-
bné Ammi wo-
niacé / także ko-
rzenie.

Apium to też
wypadza z przy-
rodzenia wry-
ne / a to piąc
wárzony. Dio-
scorid li. 3. c. 70.

Przeciw gryzieniu / boleniu / Gryzieniu
opuszeniu / wzdymaniu w żołąd-
ku : także przeciw kolice barzo
pomocny piąc. w żołądku.
Opuszeniu.
Kolicie.

Przytym maś wiedzieć pro-
staku / że kolika iest niemoc cież-
ka / która bywa w ielicie / które
zową Colon po łacinie / a po pol-
sku

Wrynie.

sku Jatrznica / bo w czlowiecz
 szesciorakié iest ielito / mieyscem
 y sposobem naznaczono / aczkol-
 wiek nierozdzielne. Pierwsze któ-
 ré od zoladka idzie na dwana-
 scie palcow / zowaz Duodenum :
 po niéy drugie dwie cienie / ie-
 dno zowaz Ieiunum, iakoby rzeki /
 zarozdy prozne : drugie Ileos zo-
 waz / po polsku kielbasnice oboie :
 a w tych bywa boleść / która zo-
 waz Illiaca : bywa to ciężkie gry-
 zienie około pepła. Czwarte ie-
 lito iest Colon, które zowaz ia-
 trznica / w którym bywa Kolika.
 Piąte Monocolon, albo Intesti-
 num caecum, po polsku karnica.
 Szosté Rectum, to iest proste /
 które idzie aż do samey dziury w
 stolcu / w tym bywa niemoc któ-
 ra zowaz Tenaſmon, że sie chce na
 stolecz wielką boleścią / a przy-
 szedſzy nic nie bedzie.

Illiaca.

Colica.

Tenaſmon.

Kolika co
iſt.

W Jelicie tedy Colon bywa /
 kolika ciężka niemoc / która tak zo-
 waz od ielita Colon / nie tak iako
 mówią prości / iż gdy czuią na
 którymkolwiek mieyscu przypie-
 raiać niemoc albo ból / tedy
 wnet zowaz kolika / wiec poſzła
 ſtuge do doktora proſząc porady
 na kolikę / ano bedzie pleura / abo
 boleść w nerkach / albo co inſze-
 go : doktor mniema według po-
 wieſci bydz kolikę / daie lekar-
 ſtwa gorące / ano wiecéy zepsuie :
 potym winiá doktora / ano ká-
 dy ma winowác ſwé glupſtwo
 y ſwá ſkapość.

Jest ieſzcze Apium Macedoni-
 cum bázro dobrze przeciw plen-
 rze / boleſciam w nerkach / takiež
 gryzieniu w pecherzu / a to piąc
 wárzzywſzy.

Cap. XXXI.

APIUM PALVSTRE.

Dioscorides lib. 3. cap, 64.

Oleofelinum, vel Hy-
drofelinum.

Po polsku, Błotny Opich.

Oście ten Opich przy wo-
 dach / przy błociach / w cierniach /
 iest bázro podobny piotrusce. A
 dla tego piše Dioscorides, że ta-
 kiež na wſzytki niemocy dobry iá-
 ko y Apium hortense: ten iest O-
 pich który miewiaſty na trecie w
 Krakowie przedaia za prawdzi-
 we Apium, ale ſie na tym mylá /
 przeto miáſto tego lepiey wzy-
 wác piotruſki.

Cap. XXXII.

APARINE, LAPPARIA,

Aspergula, Ruella, Phylan-
tropos.

Po polsku Ostrzycá.

Owie Phylantropos Her-
 molaus, takiež Aloisius, ale pier-
 wéy Galenus 6. Sim. Mundellam.
 Aparinem tak wypisuię Diosco-
 rides libr. 3. capit. 95. Ma róż-
 czek wiele cienkich granowitych
 koſmatych / po których ſą członki /
 w których członków wychodzą w
 tolo liſtki podobné iako w Ma-
 rzanny / kwiatki białe / naſienie
 twarde okragłe / chuſt ſie trzyma
 iako rzepy.

Galenus 6. Simp: far. Aparine
 albo Ostrzycá / mierno wyciera /
 wyſuſza / ma moc ſubtelności /
 przeto

Jadowity
pałkom.

przeto piśe Dioscorides, iż dobrze
pic to ziółko przeciw wstępieniu iá
dowitych gadzin/ pałkom/ Pha-
langios zowá / á to wysaczywszy
sok z nasienia y z ziela y pic.

Wśóm.

Przeciw bolesćiam w vsu/
sok ten puszczać w vcho ciepło:
ziela sámo stłuczone z sadlem / y
przyłożone ná plastrze/ rospadza
guzy / sadzele / y gruczoly zá v-
chem / y pod gárdlem / takież pie-
gi ná licu y inne sspácenia.

Cap. XXXIII.
AQVILEGIA, AQVILINA.

Po polsku téż zowá Aquilegia,
drudy Orlik, Cynowód.

Niektorzi wywodzą/ aby A-
quilegia była Aegylops Diosc. ale
niemoże bydź/ bo to iest Owsił.
Aquilegia má listki podobné celia-

doniśey/ różge ná łóćciu długa/
kwiat piękny modry/ v którego sa
záwieszánia podobné iáto v ka-
pice mniśey mieřki / w których
bywa czarné nasienie podobné
pchlam. Tá Aquilegia iest dwo-
iáta / mężczyzna która má kwiat
modry/ ženczyzna/ która má bia-
ly kwiat: Ależkolwieć rzadko sie
tráfia białego kwiatu / wřakże
v mnie iest doma. To ziółko mie-
rno / piśe Fuchsius, zagrzewa y
wysusza/ dla tego téż mierno tra-
wi: pomocné mocno przeciw
strobiam/ świerzbóm/ wřelkie
mu ořpáceniu skóry człowieczey
mażac sokiem. Takież bázpo po-
maga przeciw fistulam/ á to tlu-
żac z málą pszeniczná / á nácié-
rając / tymże obyczáiem y ná
świerzb.

Nátura.

Świerz-
bóm.

Fistulam.

Cap. XXXIII.
ARTEMESIA VALEN-
tina. Herba Regia, Olus
Regium.

Po polsku Bylica.

Żele to wezwano z Grée-
kiego słowa Artemesia, od Arte-
mis Boginićy Diány / która po
grécku drudzy Artemis zowá:
Abowiem tá to žiele wynalázła/
y pań Gréckich iego vżywánia
náuczyla: á zwłaszcza náuczyla
była Chyroná onego známieni-
tego leřarzá/ á on potym náuczyl
pánić vżytku tego žiela. Przeto
oné Poganći świeceily ićy to žie-
le/ y gdy ićy dzień świącano/ wie-
řáli po domach/ drugie sie nią o-
pásowały: á to czynily dwudzieř-
C 4

řtego

stęgo dnia y czwartęgo / Ksieży-
ca Czerwca / v nas dzień S. Ja-
na : tam też w nocy ognie palily /
táncowały / śpięwały / diablu
część á modle czyniac. Tęgo o-
byczáiu poganstkiego do tych czá-
sów w Polsce niechca opuszczać
nięwiásty / bo takież to osiárowá
nię też ziela czynia / wieśáiac / o-
pásuiac sie niem. Swięta też tęg
diablicy świeca / czyniac sobót-
ki / palac ognie / krzeszac ogień de-
skami / aby była práwa swiátość
diabelska : tamże śpięwáia dia-
belskie piésni / plugawé / táncu-
iac / á diabel też śkacze / ráduie sie
że mu krzeszcíanie czynia modle
á chwale / á o milęgo Boga nie-
dbáia / ábowiem dzień swiętego
Jana / wiesniaków przy chwale
milęgo Boga żadnego nie be-
dzie / á okolo sobótki beda wśy-

scy czynić rozmaite złości. Wle-
ktoży zaś piśa iż Bylicá wesz-
wana Artemesia, od onęj słache-
tnęj panięj Królowęj Arteme-
ziięj / która była małżonką Kró-
lá Mansedlusa Kariyskiego / któ-
ra też z wielkięj miłości zbudo-
wała była swému małżonkowi
tak znamienity grób / że ten był
ieden dzień po wśyśkim świe-
cie / o którym tak wiele History-
ków piśe. Co sie dotyczy wieśá-
nia po domiech Bylice / to wždy
może bydź zcięrpiano / iesli nie z
wmysłu / ku Czartowęj chwale
czynia. Bo tak piśe Plinius li. 26.
cap. 10. iż gdy będzie wiśála nad
wroty / dzwiámi / fortkami / o-
fny / tedy onęmu domu czary nie
nie uczynia / ani człowiekowi za-
dnému záfškodzenia / który nośi z
sobá.

Dioscorides osobno wypisuię
w dwóm Kapitulum troiáká
Artemezia / iedne zowie Platifil-
los, po łácinie Latifolia, po pol-
sku Bylicá / szerokięgo listá / á tá
iest práwa Bylicá / iedná czerw-
na druga biała. Druga wypisu-
ie Leptofillos, po łácinie Lenni-
folia, po polsku Máruná / tęmy
wypisáli w kapitulum Matrica-
ria. Trzeciá zowie Monoclonos,
Tanacetú po łácinie: ále źle. Pi-
śe Fuchsius, bo bydź ma rzeczone
Tages, á tá bylica iest Tages Indi-
cus, po włosku Gariofilli Dziuer-
ni, po polsku Gwoździł zimný /
ábo Gwoździł Indyjski / które
tęmi czasy nástały w Polsce / śli-
czny á piękny kwiat : o tym czy-
tay fęrzę Fuchsum.

Bylicá iest zágrzewáiacá pi-
śe Paulus,

ſe Paulus, w poſtrzodku wtó-
rego ſtopienia / á wyſuſzająca y
wycieńczająca w pierwſzym / zło-
żoną z ſubtelnych materiy.

Wſelakim
niemocam
niemieſcim
okolo maci
ce.

Paniam ná boleſci ich táie-
mnych mieyſc barzo pomocna /
miesiace wywodzi / lożyſka po
porodzeniu wyciąga / takież v-
marły plód z żywota / zatchnie-
nie macice oddala / bolaczki w
macicy rozbiia y vſmierza: á to
warząc w winie / w piwie / w
wodzie / piąc / parząc / myjąc / etc.
Dioscorides.

Takież przyſmażywſzy ſiela
ſwieżeg ná ognisku ná dachow-
ce / ná blachach / winem pokr-
piając / y wſzelkim obyczaiem /
y ſiedzieć parząc ſie.

Kamieniu.

Wrynie.

Rzezawicy

Przeciw kamieniu nérkowé-
mu / takież pecherzowému / prze-
ciw zaſtawieniu wryny itez rze-
zawicy / barzo pomocna Bylica /
á to piąc / parząc ſie w niej / otkła-
dając obyczaiem pierwſzym ná
miejſca potrzebne. Galenus 6. ſ.
Paulus 7.

1 Miesiąc
cóm.

Paniam ná zaſtawienie mie-
ſiaców / wczyniwszy Peſſarium
czopek z płótna / rozmoczyć w ſo-
ku Byliczanym y kłaſć. Takież
czynić ná inſze wſzelakie niedo-
ſtatki: takież czynić plaſtr ná
wſytki wypisane niemocy z By-
lice á otkładac. Dioscorides.

Na nogi z
drogi bole-
ſne.

Którym bola nogi z drogi / ná
tlucz Bylice z ſadłem wieprzo-
wym y otkładac / takież ná opu-
chle nogi czynić. Dioscorides.

Rodzenie
nieplodno-
ſci.

Pamię które niemoga rodzić
dla tłuſtoſci / maia pożywać By-
lice obyczajmi pierwéy wypis-
nemi: albo / co lepiéy / wziąć By-

lice / kuzeg ſiela / ſiluc ná proch /
Muſklatu téż przyłożyć / tego pro-
chu pożywać / albo z miodem lá-
kwarz czynić / albo z cukrem tro-
che: takież ſie ma myć w bylicy.

Przeciw boleſciam w ſtolcu /
á chćmoſci zbytniey ná ſtolce /
á gdy przydzie nie nie będzie / zo-
wa Tenafmonem Lacinnicy. *Tenafm.*
Wziąć Bywice / Colofoniam, á
ná téy mieyſce náſzey ſoſnowey /
á takadzić ſiedzenie albo ſtolce:
potym wziąć Bylice / naſtekać y
przyparzyć téy ná ognisku abo ná
dnie w piecu / pokrapiając wi-
nem / potym tak roſparzona wlo-
żyć do worczka y zawiązać / á
tak ſiedzieć ná tym parząc ſie.

Plinius lib 25. cap. 10. oſobli-
wie piſze o Bylicy: kto ia noſi
przy ſobie / nie trzeba mu ſie bać
czarów / ani żadnych zabobo-
nów / ani złych beſtiy iadowitych.

Cap. XXXV.

ARVM, corruptè IARON.

Czwaru Lupha, Pes Vituli,
Sacerdotis Virile, Ser-
pentaria minor.

Koziabrodá, albo Obraski.

Stephanek wykláda We-
żownik / ale niedobrze / bo We-
żownik ieſt Serpentaria, á ieſt We-
żownik mały y wielki / iako piſze
Dioscorides libr. 2. capit. 155. we
dwu różnych kapitulech / potym
w trzecim wypisuje Aru. O We-
żowniku nápiſzemy ſub nomine
Serpentaria.

Arum albo obraſki Galenus 7.
Sim. pi

Sim. piſze : ieſt zagrzewiające y
wysuſzające w piernym ſtopie-
niu / kozenie iego Galenus piſze /

lochia też ma bydź wezwana po-
polſku Kokoſnak długi y Kokoſ-
nak okragły / tego Kokoſnaku

bárzo pożyteczné / ábowiém ie-
dzacie / grubość zlych wiagości
drobia / y ſubtyliſza : dla tego
flegmy z piérſi plugawé wyczy-
ſcia / iako y w dycharwicách.
Przeciw podagrze / ſtłuc ko-
zenie z gnoiem koſlowym / á czy-
nić plaſtr / okładac nogi. Dioſc.

iábłko zomá Malum terræ.

Aristolochia tedy długa ieſt
meżczyzna piſze Dioſcorides : li-
ſtki ma przydłuższym wzgledem
okragłego : á Kokoſnak okragły
ma liſtki okragłe / wezwany tak
od okragłego kozenia / á długi
ma podługowaty kozeń.

Cap: XXXVI. ARISTOLOCHIA.

Kokornak.

Roſiań Dioſcorides libr: 3.
cap: 4. wypisnie Kokoſnak / albo
Aristolochia, ieden okragłego ko-
zenia / drugi długiego / trzeci zo-
wie Clematim. Pierny który
zowie długa Aristolochia, Ste-
phanek wykláda Smolnik / ále
nie do brze / bo to ziele nie ſmoli / á
też inſze ieſt ziele które ſmoli. A
tak ſoy Dioſcorides zowie obóy
rodzay y długi y okragły: Aristo-

Auerois

Auerois piſe / że obádwa Ko-
kornaki ſą zagrzewaiące y wyſu-
ſzaiące w wtórym ſtopieniu / ta-
kież Gal. 6. S. f.

Okrągły le-
pſzy niżli
długi.

Okrągły kokornak we wſzem
ieſt mocniejszy niżli długi / iedno
trudny ieſt tu należeniu: ziele
które poſpolicie na wiosne zbier-
aią w leſiech / zową Kąstem /
nie ieſt Kokornak / bo niema li-
ſtu zgolemego okragłego iako v
gruſtki / a tak poſpolicie w zwy-
czaiu mamy długi / który znamy:
y ten bierzemy.

Wężowe
właſteniu.

Długi Kokornak bierzepomo-
cny przeciw wlaſzeniu wężow-
mu y inſzych beſtiy iadowitych / a
to piąc drągme prochu z Wi-
nem / przydawſzy miarki lepiey.
Dioscorides.

Paniam
po porodze-
niu. Łoży-
ſtam.

Paniam które niemaia po dzie-
ciatku ſłuſznego wyczyszczenia /
pić drągme z Mirą a z Pieprzem
w winie: tymże obyczaiem pi-
iąc / lożyſka po porodzeniu wy-
ciaga. Ku tymże rzeczam czynić
Peſſarium, a prochem poſypo-
wać y kłaſć do macice na teſz nie
doſtatki. Dioscorides.

Dychawicy
Szczaniu.
Żimnu.
Śledzionie
Kospukli-
nie.
Skurcze-
niu.

Żas Kokornak okragły prze-
ciw dychawicy / takież ſzczaniu /
przeciw ciężkiemu żimnu w ſe-
brach / ſledzionie ſkazoney / prze-
puſtłym / ſkurczonym / w bólach
boleui / wárzac w wodzie a pić
albo czynić laſkwarz z miodem /
ieſć. Dioscorides.

Zaſtrza-
lóm.
Tarniom.
Żaktościu za-
ſtore.

Przeciw zabićiu za ſtore iako-
kolwiek / albo trzaſta / tarniem /
albo gwoździem / albo zaſtrza-
lóm: uczynić z korzonku okragle-
go plaſtrzyk / przyłożyć / a wnet
wyciągnie. Dioſc. Gal. 6. S.

Gdy ſie komu koſci pſuią / iá-
ko bywa w ranach wrzedli-
wych / w ſadzelach / tak / że z nich
luſki padaią / takież czyniac pla-
ſtrzyk / przykładać / proch teſz czy-
nić a tym poſypować. Dioſc.

Rany wrzedliwé w których Ránóm w-
dziwé mięſo roſcie / wygryzaiac / rzedliwym.
oczyszcia: a to natarſzy okragle-
go korzenia na proch z miodem /
a z prochem ſiołkowego korzenia
zmięſzawſzy / przykładać. Dioſco-
rides. Galenus.

Żeby zaplugawione y poczer-
niale / takież dżiaſta okroſtawia-
ić poćieraiąc prochem tego ko-
rzenia / wyczyszcia / y wybiela.
Przeto dobrze czynić z tego ko-
rzenia proch / a wyczyszciać tym /
którym czernieia żeby po maza-
niu. Dioscorides. Galenus.

Plinius lib: 25. cap. 8. piſze / że Żeby ko-
Kokornakowe naſienie zaraża-
ryby / ſkoro ſie dotkna / wnet
przewróciwſzy beda po wierz-
chu pływac: a to ſam piſze / com
widział / gdy rybitwi czynili w
Kámpanięy.

Przeciw padaiacey niemocy / padaiacey
takież przeciw dychawicy / prze-
ciw podagram / przepuſtlinam /
ſkurczeniu / pomocny barzo Ko-
kornak piąc. Galenus 6. S. f.

Jeſt trzeci Kokornak / Dioſco-
rides zowie Clematum, ale mało
go vzywamy / bo te pierwſze
dwa kokornaki lepiey każda rzecz
ſprawnia / niżli ten / przeto opu-
ſzam. Dioscorides.

Cap. XXXVII.

ARNOGLOSSON,

Plantago Maior, Agnina Lingua. Teophrastus li. 2. ca. 10.

vocat Coturnicē.

Bábka. Quinqueneruia.

To ziółko z gréckiego wytkła da sie bórąńkowy iezyk. Dioscorides wypisuię / że dwoiata ięst Bábka / iedná wietřa / zowie Arnoglossum Maius : Druga mnieyřa / zowa Jezyczkami / Arnoglosson minus : Lácinnicy / iáko Mácér / zowie Lanceatam, po polřku zowie my Jezyczki : ácz káždy Polak wię / y dzieci / że inřa ięst Bábka / inřę Jezyczki / y owřem málo bab wię / áby Jezyczki byly rodzay Babki. A tak Stephanęk niedostátiecznię wylożył Arnoglossum Bábke / bo druga zaś Arnoglosse / to ięst Bábke opuřcił.

Lanceata.

Jezyczki ro dzay babki.

Arnoglossum wietřę / to ięst Przyrodze nie. Bábka / iáko piřę Galenus 6. Paulus 7. ięst ziele ochładzáięc y wysušáięc nářę ciáło w wtórym stopniu.

Bábka Arnoglossum Maius, Lepřa báb Dioscoridis, Lepřa má spráwey tá niř ięzy cki. mocnieyřa niřli Jezyczki : ábo więm mocniey wysuřa złę wilgořci w nářym cięle / řiága / řtula / y goi rány.

Pręto ná řinrodliwę rány / Ránóm w wrzedliwę / bário pożyteczná / rzedliwým. wyczysćia z nich řinrodliwořci / Sadzelóm ropy y inřę niedostátki : á kładac ná rány / prochem z nięy posypu iác y plařtry czyniác. Galenus 6. simp. Dioscorides.

Nářienię tákieř řtulkřy / posy Nášienię. powác ná rány wypráwuię. Ná rymy z fluxu / kátaryřy řtórę cię Kátaryřy. řa / z głowy řřepuiác w řtóry řolwiek řtłonek : ná řrwie řby Rwi. tnie cięczenie z ran / áłbo z řadze łów / áłbo z inřych mieyř / řęž po mocná bário Bábka. Dioscorides. Galenus.

Tyinę obyczáiem ná řadzele Carbunculis. ognistę / Carbunculos zowa / ná řanřy y wřřyřtki bolaczki / řtórę Canceris. po cięle od mieyřcá do mieyřcá řię rozřęřzáię / áłbo řadza / wysuřa Bábka y goi przykłádáięc. Diosc.

Ná opářzenie / opalenie / tákieř Opářzeniu. przykłádac ná plařtre goi. Prze Opaleni. ciew wřęřeniu zápomniáleg psá / řęgo psá. ná ráne kłář Bábke. Dioscorid.

Ná bolaczki / gruzly / gruczoly / řtórę bywáia zá vchem / zowa Parotidas : tákieř řtórę bywáia Parotidis. pod gárdlem / řwinim wrzodem zowa Scrophulas : tákieř řrořtam Scrophulis. okolo ořa Egilopas zowa : tákieř řrořtam. řistulóm

Fistulam fistulam pod okiem / y inszym / ná-
pod okiem. tluc Babki z solą a przykladać.
Dioscorides.

Morzeniu Przeciw morzeniu w żywo-
w żywocie. cie / nawarzyć Babki z octem / a
Bieguncce. przysolic / dać iść miasto salaty:
Krysterom także pomaga przeciw czerwono-
ce y inszym biegunkom: a tym le-
piej gdy Babka będzie warzona
z socewicą / albo krystere z niej
czynić. Dioscorides. Gal. 6. Sim.

Kąślóm. Epileptium, to jest padający
Dychawicy niemocy / dychawicy / kąślóm / y
inszym w pierśiach slegmam po-
mocna. Dioscorides.

Krośtóm Krośty w vsściach / w gardle /
w vsfach. y insze sadzele / rany / dobrze bab-
ka płotć warząc w wodzie / al-
bo sokiem ciepłym. Dioscorides.

Piekielné Przeciw piekielnému ogniu /
ogniu. natłuc Babki / wysaczyć sol / zmię-
ścić z bleywosem / czynić plastr
albo mazać. Tenże sol Babcza-
ny / pomocny barzo na fistuly /
puszczając siławkami w rany.
Dioscorides.

Wśóm. Bolesćiam w vsfach / także
Wczóm. komu oczy zagniwają: natłuc
soku / puszczać ciepło w vcho / albo
w oko. Też na każda bolesć w o-
czu pomocno / czynić plastr od
Babki a przykladać. Dioscorides.

Dziaślóm. Dziaśla gdy gniją / albo gdy
kierw z nich cieczy / warzyć Babke /
pić / a sokiem płotć dziaśla. Di-
oscorides.

**Sucho-
tóm.** Przeciw suchotóm / zranieniu
pluc / gdy plucie krwiał / pić Bab-
ke y iść / y na plastrze okładać.
Dioscorides.

Máciey. Na vtrząśnienie macice pá-
niam / że vpadnie z mieysca: w-
ziąć welny owczey niepłokaney /

uczynić iakoby wałek / rozmo-
czyć w soku babczanym / a przy-
kladać do macice / tymże obyczaj Placóm.
iem czynić na plawy. Dioscor.

Na biegunki wśelakie / zwla-
szcá czerwoni / także plwaniu
krwiał: nasienie babczané barzo
pomocne / pić / iedząc / etc. Di-
oscorides.

Przeciw zębóm: warząc ko-
zontki babczané w otecie albo w
winie / płotć / a kozontki żuchac.
Diosc. Gal.

Zranieniu néreć / albo peche-
rza / pić kozontki y listki / warzyć-
wśy w wodzie miodowey. Di-
oscorides. Tercóm.
Pecherzo-
wi.

Na febrę Terciane / wziąć trzy
kozontki babki / przeciw Quarta-
nie cztery / a zwierćia wśy z wi-
nem / pić przed febrą. Alexander
Tralianus. Tercianie.
Quartanie

Ioannes Agricola piśe / że bab-
ka wielka pomoc czyni przeciw
morowému powietrzu / iakokol-
wiek będzie kto pożywał.

Plinius także li. 26. cap. 4. Że
Babka starta a przykladana na
liszcie / spada ie.

Cap. XXXVIII.

ARNOGLOSVM MI-
nus, Lanceata, Agnina lingua
minor, Plantago minor.

Ięzycski.

Ięzyczki są też téż prawnie
wszystkíy natury iako y Babka /
iedno iako piśe Galenus 6. Simp.
nietał mocné iako Babka: w-
szystkie sprawy lżej sprawuie:
przeto na rany / sadzele / bolacz-
ki / biegun-

ki/ biegunki/ pisy/ Rągadię/ są
w stolcu bolące/ także poma-
gaia: wmywając ich/ warzeniem/
tłukąc/ plaster przykladać/
albo z sokiem na plasterzytu.

Glistóm.

Osobliwie sok z Jezyczków/
przeciw glistóm bardzo pomocny
pić. Przeciw podagrze ślache-
tne lekarstwo/ stłukły z kaskiem
soli/ y obłożyć/ także kogo nogi z
drogi bola/ także czynić plaster y
okładać.

Cap. XXXIX.

ASPARAGVS MYA-

cantinus. Jablonki.

Jablonki/ Diosc. li. 2. ca. 114.
pię / nie trzeba tego ziela wy-
kladać / bo każdemu wiadome.
Tego Stephanek niebażył/ kó-
ry y po Łacinie źle pię/ zowac
Sparagus, gdy ma być pisanie A-

sparagus. a na polszczyźnie gorzcy
wyklada/ Gromowé ziele/ bo go
tak nikt nie wyklada: a téż ziele
które pospolicie zową Gromo-
wym ziele / nie iest Asparagus,
nad to czyni wymalowanie/ albo
figure tego ziela/ która figura tak
znakuie Jablonki: iako gdy na-
malował kapuste / a figura mia-
łaby znakować chrzan/ a to ziele
bardzo potrzebne w lekarstwach.

Jablonki iest ziele na zwysz na ^{figura Ja}
łóciu / iako wiecha śliczne/ ^{blonck.}
to oganiste / liścia niema sęro-
kiego/ tylko różyczki, a gałaski iako
na przasce albo koprze włoskim:
miedzy gałaskami kwiatki białe
maluchne/ nasienie potym bywa
pietne miedzy gałaskami / czę-
wone iagodki / podobne koralo-
wym paciierzóm.

Galenus 2. de alimentis. Jaz ^{Natura.}
blonki ziele iest zdrowe ku iedze-
niu / abowiem potarmy czyniac
ktemu/ y zdrowie przywodzą sua
diuoritate, to iest wryne wywo-
dzac / nerki czyścić y watroby.

A w księgach o ziolkach pię ^{Zamulentis}
Galenus 6. sim. Ze jablonki spia- ^{Watroby}
wuią ciało człowieka prócz i- ^{Nerek.}
wnego zapalenia / albo oziebie-
nia/ to iest/ są w mierności z ci-
łem naszym: przeto zamulenia
watroby/ także w nerkach otwie-
raia/ zwlaszcza kózenie a iagodki.

Diosc. vbi sup. Jablonki od- ^{Żywoty od}
wilżaią żywot iedzac ie/ a to czy- ^{wilża.}
niac salate z nich póki młode ma-
ia/ gdy iesze stoia paleczki.

Wryne zastanowiona wywo- ^{Wrynie.}
dzi/ rzezać wryny wsmierza/ a to ^{Rzeżakom.}
pić / albo także wśelące poży-
wając. Dioscor.

Przeciw

Biodram.
Dierkom.

Przeciw boleściom w biodrach / w nerwach / żółtę niemocy / pic Jablonki warzywſzy w wodzie / także korzenie / także iągody. Dioscorides.

Żebóm.

Ná boleść ciężką w zebich / wárzac Jablonki á płóć. Dioscorides. Galenus.

Srenesim.

Przeciw Srenesim / to iest odſkapieniu rozumu z ciężkiego bólu głowy / pic korzenie Jablonki. Dioscorides.

Żbitym.
Stuczonym.]

Żbitym / ſfluczonym / dáć to korzenie wárzywſzy w winie / pic. Dioscorides.

Żółtę niemocy.

Wárzac téż to źiele z figami / albo z ſcicerami / przeciw żółtę niemocy bázro pomaga / piąc polewkę. Dioſc.

Ż bóránich
rogów Jablonki.

Dioscorides vbi ſup. Plinius li. 19. cap. 8. piſza dziwną rzecz : Jż wſadziwſzy bóráníe rogi w ziemię / ale piérwéy nátluc w ſztuſki / poſiać ná roli / wrodza ſie z nich iablonki / á potwierdza to za prawdę wielką Agripa in libr. de oculta philoſophia.

O Jablonkach ſęrczy Plinius lib: 20. cap. 10. Agripa de oculta Philoſophia.

Cap. XL.

ASARON PERPENSA.

Nardus Rustica.

Kopydnik.

Kopydnik iest źiele które zowią Nardus Rustica poſpolité / dla iego roſkoſhney woniey : zna ſię Jdy Kopydnik : tylko to rzeke / że niektórzy Doktorowie zowią téż Kopydnik Baccara, á nie dobrze :

bo inſze iest Baccara, á inſze Kopydnik : tego znać iż Dioscorides lib. 1. cap. 11. inſze czyni kapitulę de Affaro, który iest Kopydnik / á inſze de Baccara. Takieſz Plinius lib. 21. cap. 6. Gdzie gani té którzy mówią bydy iedno źiele Affaron a Baccarum.

Mefug wſazuje / że Kopydnik natura iest zágrzewaiący y wyſuſzaiący /

w trzecim ſtopniu : dla tego o Zámulenia twiera zámulenia / zátykania / otwierá. cieniczy / ſubtylizuie grube mäterie / pobudza vryne y poty.

Dioscorides vbi ſu. Kopydnik purguie. zágrzewa / wýwodzi z ciała / purguie zlé wilgoſci z vryna / prze- to dobrze pic opuchlym. puchnicu.

A Mefug vczy czynić wino ná opuchliny z niego / kładac korzenie Kopydnikowé w mlodé wino / á tak dáć kiſić / potym pic.

Paniam ná pobudzenie mieſia- ſiaców / pic korzenie Kopydnikowé / wwarzywſzy z winem albo z octem miodowym.

Gdy kto chce purgować kole- re / albo flegme : wziąć prochu z korzenia Kopydnikowég siedm dragm / dáć pic z winem albo z wodą / będzie purgowalo mocno / á to czynić iako czyia moc znoſi. Dioscorides.

Sciatycc.
Biodziam.

Purguie tym obyczaiem y wy-
ciaga zle wilgoci z biodz / z scia-
tyki / z opuchliny y inszych mieysc.
Dioscorides.

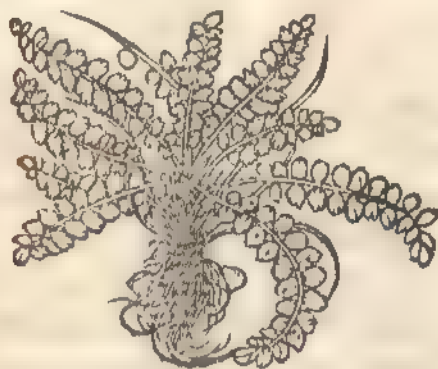
Watrobie.
Puchlinie.
Zoltey nie-
mocy.

Plinius libr. 21. cap. 19. Kopy-
dnik watrobie / takiez opuchli-
nom / bolesciam okolo osierdzia /
przeciw zoltey niemocy barzo
mocno pomaga / a to piac tego
prochu pullota.

Cap. XLI.

ASPLENON, SCOLO-
pendron, Citarach, Ar-
gentina.

Sledzionné ziele, Stonogowiec.

Jólko to wezwano po gréc-
ku Asplenon, od sledziony / iz sle-
dzionie barzo pomocno : zowa-
ie też Scolopendron, od robacz-
ka / którego Scolopendia zowa /
ze to ziólko na listkach podobné
chrobakowi temu / a ktemu ma
przy bokach listków sprezy iako
na tym chrobaku: Arabowie zo-
wa ie Citarach.

Wielki
blad tych
któzy so-
wa Scolo-
pendron Je-
lenim izzy-
kiem.

Stephanek wyložyl na pol-
sczyzne / Scolopendron, Jeleni
izytk / barzo niedobrze z wielkim
ludzkiego zdrowia wlokiem / a-
bowiem Scolopendron, ma wy-
czyściac / purgowac / lamac / cia-

to piżę Galenus 6. simp. zle wil-
goci. A Jeleni izytk / które iest
Philitis, iako świadczy Dioscori-
des, zatwardza / zastanawia /
twardzi zle wilgoci w cieie :
przeto Jeleni izytk piżę w biegun-
kach / w czerwontkach y daley.
Scolopendron lamie kamien y
wypadza : a Philitis spieka y czy-
ni. A nietylko polski Herbarz w
tym bladzi / ale wiele Apteka-
rzow / a niechca sie w tym oba-
czyć / ani wzyć sie znać ziół. A i-
ko piżę Braseuolus Ferar. in ex.
Simp. Dziwnie sie y zawżdy sie
dziwował lekarzom naszym lat /
iz nietylko nieznaja ziół / ale ani
niechca sie wzyć znać / wkazuiac
sypa niemierność / że sie po-
smiewaja z tych którzy sie takich
rzeczy wiza : wiec sami piżę do
Apteki takie rzeczy / których ani
znaja / ani rozumieja / a gdy ich
pytasz / coby to bylo / niewiedza
co odpowiedzieć / iedno iz to iest
w Aptece / ano też w drugiey A-
ptece naydzie / iako muche ptak.
A powiedaja iz to v nas baby
znaja / a one nedze która ie gryzie
znaja : prze która nedze biegaia
po polu szukaiac ziela / a gdy nay-
da / tedy mu wymyslaia imie we-
dlug swęy wolę / powiedaiac na
to dobre / na ono pomocné / ano
ni to / ni owo / y owsem zastę-
dza. Naydzie też y Aptekarze / y
barzo wiele Doktorow / którzy
malo ziół znaja / na baby sie spu-
sczaja : także wszyscy w las ida-
z wlokiem zdrowia ludzkiego y
z skaza. A tego znał wielki w
tym ziólku Scolopendron, że bra-
li Aptekarze Jeleni izytk / (przeci-
wiley

Przeciw
tem któzy
niechca sie
zioł wzyć
znac / a chca
lekarzmi
bydz.

wney mocy) za Scolopendron :
 23 Leoniceus (cōtra Plinium,)
 on chwalebny stārzec wkazal kō-
 reby bylo / tak iako uczynil o wie-
 lu inszych ziōl : a tak iako potrze-
 bna bāzro nauka lēkarska / tak y
 ziōl znānie napotrzebnieysze / kō-
 remi mamy lēczyć : a co po dispu-
 taciach prōznych / gdy gruntu lē-
 czenia / to iest mātērii / kōrą
 mamy lēczyć nieznamy : tak sie to
 prosto ma / iakoby kowal kōrą
 stoi / pātrzy / wczac sie kowal-
 stwā / a nie robi sam reka / nigdy
 go pewnie nie bedzie umial.

Asplenon ziele śledzionne / iā-
 ko piśe Gak 6. Sim. ma w sobie
 subtelności przyrodzenia / iedno
 nie gorących / piśe Paulus 7. prze-
 to ma moc kruszyć kāmien nerkō-
 wy / y pecherzowy wyczyszciać.
 Na opuchnienie śledziony / na
 zātwardzenie / y na iey wszystkie
 niedostatki / wāzrac listki w wo-
 tcie a pić czterdzieści dni. Albo
 lepiej zetrzēć ziele na proch / y pić
 dragme tyle dni. Diosc.

Plastr. Ziele tēż to siekane przewārzy
 wszy w winie / przykladać pla-
 strem na śledzione / odmięcza y
 wyczyszcia. Diosc.

A gdy będzie to ziōlko z wzo-
 pem w winie starte a pite / mo-
 cniēy będzie sprawowało. Diosc.

Przeciw rżaniu wryny / tēż
 przeciw szkaniu zbyt niemu
 y żółtēy niemocy piąc / bāzro
 pomocne. Diosc.

Czyni (Dioscorides piśe) nie-
 płodność : gdy kō ziele to no-
 si / z śledzioną mulową / tedy nie
 płodny bywa.

Cap. XLII.

ASTER ATTICVS, BV-
 bonium, Inguinalis herba,
 Alibium.

Jaskierki, drudzy zowa
 Gwiazdeczki.

To ziōlko zowa Gwiazdecz-
 ki z łacińskiego / iż Aster po łaciń-
 skim znāmionuie na polskie gwia-
 zde : niektórzy zowa Dymionne
 ziele / z łacińskiego Inguinalis, abo
 Bubonium : a to że ma moc wiel-
 ką przeciw niemocam Dymion-
 nym : tak że tēż nietylko przyklā-
 dając na plastrze rospadza Dy-
 mionā / iako świādczy Galenus 6.
 Si. far. ale tēż tylko zawieszony
 na sży / albo nad dymiony tedy
 trāci.

Dioscorides li. 4. cap. 115. Tak
 mālue Gwiazdeczki ziele : Gła-

Kāmienio-
 wi nerkō-
 wemu y pe-
 cherzowe.
 Śledzionie

Szkaniu.
 Żółtēy nie-
 mocy.

bił ma albo różyczkę twarogą zdro-
wniałą / kwiatek żółty / podobny
bardzo gwiazdeczce / drugdy czę-
wony podobny rumnowi / około
główek listki rozdzielone na pro-
mienic / podobne gwiazdkie / listki
około główek przydłuższym a ko-
smate. Pandectarius sie omylił
pospół z swym mistrzem Se-
rapionem / że Bobonium, które
jest gwiazdeczki / mniemiał być
Eringium, to jest Nikotajek.

Natura

Żółtko to / pisze Galenus 6. S.
z przyrodzenia ochładza / ktemu y
rozbiia / iedno nie ściaga. Prze-
to Dioscorides mówi: to żółtko
bardzo pomocno zapaleniu żół-
dki / czyniac plastr okładac.

Żółtkowi

Oczóm.

Tymże obyczaiem boleściom
ciężkim w oczu / zapaleniu / czy-
niac plastr / a przykładaiac na o-
czy / bardzo pomaga. Diosc.

Wydeciu.

Dymioną rospadza / przykład-
aiac na plastrze: Takież ielito
gdy z stolcą wychodzi / przykład-
iac postanawia. Wści które by-
waia przyczernieńszym / bardzo
pomocne padaiącey niemocy dzie-
cinney. Diosc.

Sadzele y bolaczki wśelacie
w dymionach / goi y traci plastr
przykladaiac.

A Plinius lib. 27. cap. 5. pisze /
że tylko trzymaiac w ręku / goi y
traci. etc.

Cap. XLIII.

ATRIPLEX ATRAFAXIS,
Chrysolacha, Aureum olus.

Loboda.

Dioscorides wypisuje dwo

ie lobode / iedne ogrodna siana /
a druga plonna / my tylko znamy
te / która sama roście / nietrzeba
iay wypisowac bo ia zna każdy.

Galenus 6. Sim. Loboda przy- Przyrodze-
rodzenie ma wilgotne a ochla- nie.
dzaiace: wilzace w wtorym / a
chlodzace w pierwszym stopniu.
Dla tego pisze Diosc. li. 2. ca. 10.
Żywot odwilzaiac / otwiera: y żywot o-
wśsem Paulus: przedko przebieży twiera.
żywot wycieraiac plugawosci.

Przeto wyczyszciaac cielo /
gdy ia piia / spada żółta niemoc / żółty nies-
warrobe wyczyscia / zatkanié ^{mocy.}
otwiera. Dioscorides. Wotrobie.

Gruczoly albo bolaczki za w Bolacz-
chem spada / takież pod gar- tom za w-
dlem: a to narwarzywszy z wi- chem pod
nem y przylozyc: tymże obyczai- gardlem.
iem krosty biale na licu spada.
Dioscorides.

Wzdymanie pod oczyma / na- Oczóm.
tłusty / przykładaiac / rozbiia.
Serapio.

Wracanie mocno pobudza / wracaniu.
piiac y iedzac. Serapio.

Plinius

Plinius lib: 20. cap. 20. Przeciw piekielnemu ogniu przykładać / z miodem y z octem służyć / wśy / pomaga.

Krytery.

Z Szlaczem albo z liściem cwi-
klanym / dobra bardzo na krytery.
Niesłuchamy w tym Pitagoram,
który powiada aby Loboda czy-
niła w człowiecze puchline y żół-
ta niemoc / y bladosc / bo więcej
kazi te niemocy.

Cap. XLIII.

AVRICULA MVRIS,

Pilosella Alfine Dioscoridis.

Myosota vel Myosotis.

Niedospiałek, albo Mysie
Uśka.

To ziółko od
wsch młsich ma
imie / że listki po-
dobne Młsichym
wschom. Brase-
uolus tamen vi-
detur negare in
examine liropo-
rum, Niedospia-
łek esse Auricu-
lā muris: iakóż-
kolwiek: zga-
dza sie to ziółko
z Młsotą Dio-
scoridis.

Przyrodze-
nie.

Niedospiałek albo Mysiotis, jest
ziółko / wysusza nasze ciało w wto-
rym stopniu / zagrzewanie ma
nieznatkomite: Galenus 6. Simp.
przeto mówi Dioscorides lib. 2.
cap. 176. Przeciw boleściom cięż-
kim ognistym w oczu bardzo po-
mocno: a to natłutwśy ziela na

Wzóm.

plastrzyku przykładać.

Przeciw boleściom w wśu / wśóm.
puszczać soć ztego ziela ciepło w
ucho / wyczysciwśy ucho. Dios.

Fuchsius wypisuje troiatie Au-
riculam muris, to jest / Młsę v-
śka: iedno Myosotis wietśe / ktoś
resmy wypisali / drugie mnieysze
zowa Alfine, albo Pauerine, iż
Pauerinam / to jest gąsietam.
młodym bardzo wdzieczne ku ie-
dzeniu: takież ptaśkom gdy sie-
dza w klattach a boleia / klasc
im / a tym sie czyscia y ozdrowia-
ia. Szednie trzecie zowa Mł-
sotrzew mnieyszy / a Alfine wie-
śszy Młsotrzew.

Troiatie

Gąsietam.

Ptaśkom
w klacce.

Cap. XLV.

AVENA, BROMOS,

AEgyptops. Owies.

W Czkolwiek Dioscori. y Pau-
lus 7. 5. czynią dwoie Kąpitula:
D 4
takież

takież Galenus 6. Simp. de Aue-
na, to jest o Owście/iedno sub no-
mine Aegylops : a drugie sub no-
mine Bromos. Wszakże iedną
rzecz jest/w tym tylko różność/iż
Aegylops jest Owść nieplodny/
ktory Vergilius Egloga zowie ste-
rilem Auenam. A Plinius Auenā
græcam, Agala festucam : a Bro-
mos jest prawy Owies którym
konie karmimy.

Galenus pon. de alim. piſze: że
Owies jest pokarm więcej by-
dlecy niżli ludzki. Theophrastus
li. 3. cap. 4. ſzerzej wypisuje/iakā
ma różność od inſzych Jarczyń y
ziarn Owies.

Paulus. Owies jest nieiako
wysuszający mierninuchno. A Ga-
lenus 6. że wysuszając chłodzi:
dla tego zgadza sie z Jeczmię-
niem. Przeto naszą grucā dobra
w febrach / w niemocach / bo-
wiem karmiac / ma swoje lekar-
stwa: otwiera zamięlenia w ży-
łach/wywodzi złe wilgości przez
wryne/y przez dziurki wſkorze. Po-
roszowa / trawienie czyni: mo-
wi Gal. 6. de Bromos, ma w so-
bie nieiaki cierpienie/przeto na
wſtānowienie biegunek dobra.

Przeciw Aegylopam/ to jest
kroſtkam / które bywają w łaci-
ku przy oczu / podobne Owſiko-
wi: natłuc zielonego Owſa /
przydāc mały owſianey/wczynić
plaſtrzyk a przykładać. Dioscori-
des lib. 4. cap. 135.

Dioscorides libr. 4. capit. 135.
Wārzac Owies zielony w wo-
dzie / ſpółem z forzeniem / aż do
trzeciej części wywre / potym
przecedzić / a przyłożyć miodu

przāsneſego / a wārzyc aż wywre /
że będzie iako miód gęſto/to bār-
zo pomocno przeciw boleſciam
w noſie / takież cuchnieniu z wſt. *Troſu.*

Plinius lib. 22. cap. 25. Małe
owſiana wārzona w winnym
otęcie/ dobrze przykładać na pla-
ſtrze na żyły ſkurczone/ takież na *Sylam.*
zaſchle/ odwilża.

Cap. XLVI. BASILICON, GARIO fillaton, Ocymon, vel Ozymon.

Bazylika wieſſa.

Stephanek wyklāda polſki
Baſam/ iakoby to ziółko w ſā-
męj Polſcie roſło / gdyż Bāzy-
liyka z innych krajn naſzych czā-
ſow do Polſki przyniesiono: w
Krakowie gdzie prawy wypole-
rowany ieżyk polſki/ wſyſcy zo-
wa Bazyliyka / a dobrze: bo ſie
zgadza z łacińſkim y inſzemi ie-
zyki.

W herba-

*Grucā ow-
ſiana.*

*Otwiera
zamięlenia.*

*Kroſtkam
Aegylo-
pam.*

W Herbarzu polſkim piſze że dwoiaſa ieſt Bazyliyka: iedną Gwoździkowa a druga Cytrowa/ to ieſt woniaiąca/ iako iablko Cytrowe. Tego Dioſcorides lib. 2. ca. 130. nie piſze / tylko kładzie iedno Kapitulum ſub nomine Ocymon, a drugie Ocymaſtron.

Przyroby-
nie.

Bazyliyka wietſza / która dla liſtków wietſzych zowa wietſza: zagrzewa naſze ciało: iako piſze Paulus 6. w wtórym ſtopieniu z nieiaſa wilgotnoſcią.

Galenus 8. Sim. Niedobra Bazyliyka tu iedzeniu/ bo zaſzkadza żołądkowi/ a krewno niedobra czyni: przeto niektrzy (mówi Galenus 2. Alim.) gania/ mówiąc/ że by kto natarc Bazyliyki/ y włożył w garniec / a wystawił na ſłońce / w rychle narodzi ſie niezdzwiadków.

Oczóm.

Al dla tego Dioſcorides lib: 2. cap 130. piſze: y oſtrość wzroſtu pſnie y oczóm wadzi/ iedzac wſſaſſe żywot odwilża/ vryne pobudza/ mleko w pierſiach mnoży pożywiając ie.

Vrynie.
Mleku.

Perſplen-
meniey.

Przeciw zapaleniu / albo bo-
laczce w płucach / zowa Periple-
umena: natłuc Bazyliyki maſi
przyſypawſzy pſieniczney/ a oley-
ku rożanego / przyłożyć przylaw-
ſzy octu. Dioſcor.

Niedzwia-
dkowi.

Oczóm.

Takieſz czynić plaſtr przeciw
Niedzwiadkowemu wkaſſeniu /
przykładać na rany. Dioſc.

Przeciw boleſciam w oczu:
natłuc z winem / a przykładać
na oczy/ takieſz na zaciemienie oczu/
abo na mgły/ naczynić ſoku z ba-
zyliyki/ puſzczać na oczy. Dioſc.

Naſienie Bazyliyki / mocno
pomaga na puſzczanie vryny. Di-
oſcorides.

Woniaiąc to naſienie/ pobu-
dza kichanie / takieſz y żiele. Dioſ. Kichanie.

Bazyliyka bärzo pożyteczna
w trobie / ſerce poſila: przeto
przeciw kordiiace a omdlewaniu
dobrze z rożaną wodką na ſerce
przykładać. Serapio.

Cap. XLVII. BASILICON MINVS,

vel Basilicon ſylueſtre,

Ocymaſtron.

Mnieyſza Bazyliyka.

Wiaia te Bazyliyka poſpo-
licie: Ma/ piſze Dioſcorides lib.
3. ca. 45. gaſaſki cieniuſzne bär-
co różdzyſſe / liſtki podobne Ba-
zyliiiey wietſzey / iedno drobniey-
ſſe y mnieyſſe/ bärzo wonne/ zie-
loné wſyſtko.

Dioſcori. Bazyliyka mnieyſza Vplawóm
bärzo pomocna przeciw vpla-
wóm / piąc: a mocnię poſta-
nawia/ ieſli przydaſz Alkaciię.

Tymże obyczaiem przeciw bie-
gunkam pomaga wſzelakim. Di-
oſcorides.

Biegun-
kam.

Gruczoly/ ſadzele/ wrzody za
vchem/ takieſz pod gardłem / al-
bo w dymionach/ roſpadza/ przy-
kładać ſtuczona na plaſtrze.
Takieſz przykładać piekielny o-
gien roſpadza.

Wrzodem
za vchem/
w dymio-
nach.

Naſienie mocnię pomocne
przeciw vplawóm/ biegunkam/
y inſzym rzeczam.

Przeciw boleſciam w ſiedze-
niu/

Tenaſmum.

niu w stolec / a to gdy sie chce
na stolec przyśledszy ano nie / zo-
wa Tenasmoné : nawarzyć Bą-
zyliki w winie / przydać oliwy /
obłożyć stolec y biodra.

Plinius lib. 2. cap. 11. piśe : że
na wszystkie rzeczy lepiej sprawu-
je ta mnieysza niżli wietrza.

Cap. XLVIII.
BATRACHION, RA-
nūculus, Pes Coruinus, Api-
um Aquaticum, Fla-
mula. Jaskier.

Dioscorides libr. 2. cap. 166.
Kozmaité są Ranūculi, iedno w-
szystki mają iedną moc ostro
goracą / a przepalającą / że czynią
sadzele. Pierwszy rodzaj tego
ziela / które ma listki podobne Ko-

ryandrowi / troche wietrze / przy-
bielszym / tłuste / kwiarki ma żół-
te / różczke cienką / drugdy na łó-
kciu wzwyż / korzonek biały nie-
wielki / przy którym drugich ma-
łych narosćie iako około Ciemiez-
rzyce / rósćie przy wodach przy
błocich.

Drugí rodzaj kosmatszy / ma
różge kosmatą / listki rozdzielane.
Ten w Sardinii rósćie / a zo-
wa ie Agreste Apium.

Trzeci rodzaj małuchny /
śmierdzący / żółtego kwiatu.

Czwarty temuż podobny / iea-
dno iż ma kwiat przybielszym /
podobny mleku.

Wszystki te ziola piśe Diosco- Przyrodze-
rides, mają moc przepalającą ias- nie.
to ogień / też z bolescią / bo są go-
racé y wysuszające w trzecim sto-
pieniu. Przeto na chropawe pa-
znoście przykładając ie / wygrzają Páznok-
iá y nowe narastają. ciom.

Takież świeżby wyczyścić Śwież-
iá / blizny / brodawki / wszelkie bóm.
spadają. Diosc. Blizny.
Brodawki

Parchy / y włosów opadanie Parchom.
naprawia. Diosc.

Kichanie pobudza / puszczając Kichaniu.
proch w nozdrze. Diosc.

Bolesci w zębiech vsmierza / Żębóm.
przykładając.

Cap. XLIX.
BARBA CAPRI.
Kozia broda.

Je iest to ziele Pycinomon
Dioscoridis. A tak iescze nie-
mamy / iakoby starchy Doktoro-
wie /

wie / tak Greczy / iako y Laciń-
scy to ziele bydz mienili. Fuchsius
zowie Barbam capri, że ma kwia-
tki zebrane gęste / iako Kozia-
broda.

Żiele to iest wysokie drugdy na

trzy łokcie / wiecéy podobnieysze
Dzewu niżli ziele / różge grano-
wita / około której wiele galezi /
liście podobne. Kąstanowému
dzewu albo lasłowego orzechá /
wokóło zakłowaté / kwiat ma w
wierzchu biały mchowaty / zebrá-
né w kúpe iakoby gróná / korzeń
ma czarny / twárdy / zdrewnia-
ły / kwiat gdy otwita rozlata sie
na powietrze iako mech / kwitnie
czasu Czerwca.

Jest to ziele zágrzewájące á
wysuszájące / tego znał z náuki
Galení, iż bárzo gorzkie / nawie-
céy w korzeniu. Ma moc to ziele
le očíerájące / wycyszćiające / zá-
mulenie / zátkanie w żyłach y w
inšych mieyscach otwierájące /
fliowaté / grube wilgości / drobi-
cieńszy. Dla tego pániam mie-

siace zastánowione otwiera y
wymodzi.

Flegme plugawá / fliowatá
dycháwice w piersiach czyniaca: Dycháwicy
z piersi / piąc y inšym każdem o- w piersi-
byczátem pożywájac wycyszćia- siach.

Padájącey niemocy (Comici- Comictali.
alizowá) takéż bárzo pomaga.

Bolączki / guzy / zápucliny /
z flegmy fliowatéy rozbiita.

Cap. L.

BARBA SYLVANA,
Plantago Aquatica, Alisma, Da-
mafonium Diosc. lib. 3. ca.

160. Fistula pastoralis.

Wodna Bábka.

Żiele to roście przy wodách
na blo-

Wiatrak

Miesiąc
cóm.

na błocięch / liście ma podobné
Babce / dla czego też ie zową Wo
dna Bábka : różczke ma cieniá
przydluższym / że drugdy na pie
dźi na wierzchu gąłaski / na któ
rych bywają kwiatki białe z nie
iaka bladością / korzonki czarne /
przy których wiele inšych małych
iako by w korzeniu Ciemierzycy
czarné / woniącé z nieiaka ostro
ścią / tłuste. Galenus 6. Sim. pi
sze / że to ziele ma moc ocierają
ca : á tego znał powieđa / iż kto
wárzác w wodzie to ziele / piie /

Kamień w / **lamie kamień** nerkowy / czego /
nerkach i / **powieđa** Galenus, doświadczył.
mie.

Dioscorides libr. 3. capit. 160.

Biegunka
lam.
Morzeniu
w żywocie.

Biegunki / á zwłaszcza czerwone /
pośtanawia / morzenie w żywo
cie všmiérza / á to piąc samo al
bo z nasieniem pasternakowym /
iednakowo w winie pić. Gale.

Bolaczki ábo zápuchliny / przy
kładając na plastrze rozbiła. Di
oscorides.

Włóśeniu
zabienu.

Korzeń / piąc go drągme z wi
nem / przeciw włóśeniu zabienu.
Dioscorides.

Przeciw wypitemu Opium, to
ieś sokowi małowemu / także.

Máćicy.

Przeciw záchnieniu máćicy
niewieścicy / także piąc / y in
šym niedostatkóm w máćicy bár
zo pomocna / miesiące też pobu
dza. Diosc.

Korzeń stłuczony z Sádlem
wieprzowym / wšyřki boleści
na řy i všmiérza.

Kánóm.

Laurentius Frissius, ex senten
tia Galeni in Dinadiis. Kány / sa
dzele / na miéřscách táemnych
máżeńřkich / tak męžczyńřkich iá
ko niewieścich / mocno goi pořy
pując prochem.

Cap. L I.

BARDANA MINOR,

Vngula caballina, Farfara,

Personata minor, Bechi
on, Thufillago.

Podbiał.

Właia pospolicie Podbiał
ludzie. Jest z przyrodzenia / piše
Paulus lib. 7. zágrzewający z nie
iaka wilgotnością mierno chlo
dzacy : dla tego piše Dioscori
des libr. 3. cap. 117. bárzo pomo
cny Podbiał przeciw piekielne
mu ogniu / y zápaleniu ciężkiemu
w každym miéřcu : á to stłučý
liście z miodem / przykładac na
plastrze.

Piekłelne
ogniu.
Zápaleniu.

Przeciw suchým kářłóm á cięż Dychawicy
řim dychawicóm / řuchego Pod
biału liście kłáć na węgle / á dym
puszczac do pierři przez rurkę do
řř / mocno vřdzwia. Diosc.

Takież

Bolaczka
tam w pier-
ściach.

Takież czyniac / bolaczki które
bywają wewnątrz w piersiach / ro-
spadza: korzenie ma też moc i-
sco y liście. Diosc.

Porobze-
niu mar-
twemu.

Warzac Podbiał w wodzie /
albo w winie / dobrze pic p-
niam dla odbycia dzieci-
atka w żywo-
cie martwego. Diosc.

Dichawicy
Kasłom.

Galenus 6. Sim. piśe. Podbiał
zowa Bechion, od Bechas, to i-
est od kasłu / a duszności w pier-
ściach / że kasle / duszność / dycha-
wice leczy: a to palac na węglu /
a dym przez rurę w piersi / przez
r-
st-
p-
uszczając: a przydaie / że li-
ście zielone bolaczki y niedostat-
ki w-
szelacie w piersiach plastr-
em przykładając na piersi / wzd-
wia: ale suche lepiej wewnątrz spr-
wia. Dziśieyszy Doktorowie
niezle czynia / którzy wiecéy Pod-
biału radzą pożywać / pi-
ac / ie-
dzac / albo in-
szym którym oby-
czaiem niżli paleniem.

Cap. LII.

BEEN, BEHEN, BALANUS Mirepsica.

Dziśieyszy doktorowie zwa-
sczą Arabscy / czynia różność mie-
dzy Ben, piśac przez iedno e, a
miedzy Been, piśac przez dwoie
ee, powiedaiac / że Ben z iednym
e, znamionuie Korzonki dwo-
ich ziółek / ieden biały / drugi
czerwony / a Been ze dwoim ee,
znamionuie orzech: który Dio-
scorides libr: 4. capit. 154. zowie
Balanus Mirepsica: a łacinnicy /
Glandem vnguentariam, iż p-
a-

Balanus Mi-
replica.

p-
anie czynia z niego olejki na ro-
zmaité maści woniace. A Plinius
ten orzech Mirabolanium zowie:
woża ten orzech z Egiptu / z A-
rabii y a z Indii.

Jest wiele Doktorów y Apt-
k-
arów / którzy czynia olejek z
ziarn-
ek Cici, to i-
est z ziarn-
ek
Stoezku wielkiego / zowa Mi-
rach solis, y mienia Oleum de
Been: ale sie na tym myla. A te-
go w-
czy Pandectarius y Christo-
pherus de honestis, ale omylnie.

Been tedy / które Dioscorides
zowie Balanus Mirepsica: i-
est o-
woc iedn-
eg-
dziewła podobnego
Miryce / albo Szawinie: ten o-
woc sa Orzechy iako włoskie o-
rzechy: z iad-
ra tego orzechu wy-
bi-
ia-
olejek iako z Migdałów.

Orzech ten b-
rzo pomocny
śledz-
onie / w-
mierz-
iac boleści Śledz-
oni
y odwil-
zac: a to nat-
r-
w-
sy go
ile dra-
gma zawa-
zy / w ot-
cie
z woda z-
mie-
szanym pi-
ac: tak-
ież
st-
k-
sy z ma-
ka ka-
kolowa / w-
czyr-
ic
plastr-
 przy-
kładac na śledz-
onie.

Takież czyniac / pod-
agram po pod-
agra.
maga ok-
l-
ad-
iac na plastrze. Di-
oscorides.

Tredow-
aciny / o-
sp-
acenia s-
o-
Trab-
m.
ry w-
szelacie / na licu bli-
zny: a to Bli-
z-
nam.
warzac w ot-
cie / a przy-
daw-
sy
salet-
ry / ma-
zac lice. Diosc.

Takież ogorz-
alości lic-
a na Lic-
a ogo-
stoncu / tak-
ież tro-
stki na licu spa-
r-
z-
niu.
dza. W-
racanie po-
budza / ży-
wot
mocno na stolce po-
budza. Dio-
scorides.

Cap. LIII.
BEN ALBUM, BEN
Rubeum.

Po polsku też takiś zową Apté-
kárze Ben białe, Been czerwone:
bo te ziółka dżkolwiek rosta w
Polsce, wśakże nie są polski-
cie wiadome, dla tego też
imięnia niemają pol-
skiego ięscze.

BEN tedy białe / iak piśze Se-
rapio, iest korzonek biały chropá-
wy / podobny Trzćianému / á ia
tak wypişze. Ben białe / iest ziele
podobné Fierletce białey / różczke
ma drugdy ná łóćciu / drugdy
mniejszy / gálaski członkowate /
po nich listki przybielszym podłu-
gowaté iako v Wierzby / ále nie
tak długie / kwiatki białe iako v
Fierletki białey: dla czego dru-
dzy zową Fierletka biała / gdy o-
kwitnie beda straczyki ná wierz-
chu / w których náśienie białe iá-
ko ma / roście ná łáłach.

Ben zaś czerwone / iest ziele
przydluższym ná pulcory albo
dwie pędzi / listki ma podobné
Pśinkowym / od śródku różgi
rozchodza sie gálaski drobne / po
których bywaia kwiatki białe ná
wierzchu / drobniuchne / przyczér-
wienie / á potym drobne ná-
śienie / korzenie czerwone / od któ-
regó korzenia zową też to ziele
czerwone Ben / roście też ná łá-
łach. Doktorowie grécy niepi-
sali o tych ziółkach / samych Ara-
bow iest wynalezienie.

Przyrodze-
nie.

Auicena libr. 2. piśze / że oboie
to Ben iest zágrzewájące y wy-

suszające w wtórym stopniu / á ia
za to mam / że ná początku piér-
wszég stopnia: przeto máia wiel-
ka moc w pošilaniu serca. A tak
w kordyákach / w dżeniu serca /
boleściach serdecznych bázpo po-
mocné / takież w testliwóściach /
w boiażniach / w omdléwaniu y
w takich inszych serdecznych nie-
mocách pomocné: á to tľuc ná
proch / á z wodka Kóžána albo
Borákowa / ná serce y ná pulsy
kladac / takież plastry czyniac /
przykladac ná serce.

Kordyáce.
Dżeniu ser-
ca.

Tá pulsy.
Tá serce.

Serapio piśze / że te korzonki
mocno mnoża w cżłowiece ná-
śienie rodzaju / Semen generati-
onis: takież Auicena.

Cap. LIIII.
BELLIS, VEL BELLIVS,
Margarithum, Primula Ve-
ris, Consolida
minor.

Stokroć cudné.

TO ziółko Fuchsius in suis
Tomis, zowie Bellis minor, Mu-
la Fer.

sa Ferar: zowie veram Primulam
Veris: a to iz skoro smieg zeydzie/
tedy napiérwéy wklazuje sie ziele-
niac sie po latkach / aczkolwiek
na latkach pospolicie kwitnie bia-
lo iako Rumienek / a wszakoz prze-
sadzaniem domowym / bywaja
czzerwone kwiatki / lecz téz y na
latkach bywaja czzerwone kwiat-
ki: dla tego Bellium biale / drudzy
zowa polne Bellium: a czermo-
ne ogrodne / albo sczepione / sa-
dzone. To ziolko téz wypisuje
Barbarus in suo Corollario, 4. Di-
oscorides cap. 155.

Herba Para-
lisis.

Paralizowi liżowé: Zamuleniui żył / albo pa-
ralizowi / to ziolko barzo pomo-
cne / a to piżec / masć czyniac / na-
cieraiac.

Strumas.

Przeciwo bolaczkom / wrzo-
dom pod gardlem / Strumas zo-
wa / takiez czyniac barzo pomo-
cno.

Podagrze.
Sciatyce.
Dnie.

Przeciwo podagram / Sciati-
kam / dennym niemocar / y na
insze tym podobne / takiez pomo-
cno.

Galenus 2. de alime. Cwikla
iest iarzyna / ktorey miedzy potar-
my pozrywamy: ma przyrodze-
nie ocieraiace y trawiacé: przeto
zywot na stolce pobudza / w zo-
ladku niegdyszaburzenie / abo mo-
rzenie czyni / malo iako kazda ia-
rzyna ogrodna czlowieka tuczy.

Soł Cwiklany z miodem ro-
spuszczony / sarkaiac w nos wy-
ciaga plugawé szpetné flegmy /
glowe wyczyszcia / y z ciezkich bo-
low vdziawia. Diosc.

Tymze obyczaiem ten soł pu-
szaiac w ncho / vsmierza w nich
bolesci y szumienie. Diosc.

Przeciwo guidom / otrebom / y
plugawosciom na glowie / wa-
rzac korzenie Cwiklane w wo-
dzie / a tym glowe myc. Diosc.

Na parchy / krosty plugawé
na glowie / takiez na sadzele na
palcach przy paznokciach / tluc li-
ście a plasterzyt czyniac okladac.
Dioscorides.

Krostki ktore sa biale po licu y
na cieie: warzyc Cwikle / a wy-
tarwshy miesca krostawe / wy-
mywac

Cap. LV.

BETA, TEVTLON,

Sycla Cwikla.

Dioscorides libr. 2. cap. 112.
Dwoiaki iest rodzaj Cwikly / ie-
den / ktora ma korzenie czzerwone / a
druzi biale: obiedwie żywot od-
wilzaja na stolce / maja w sobie
przyrodzenie haluniste / dla tego
niedobry krew czynia.

Opárzeniu mywać mleyścá / krosty / także ná
Ognis pie- opárzenie czynić / także przecino
kielnému. piekielnym ogniom. Diosc.

A Plinius lib. 20. cap. 8. przy-
daje / że korzeń tylko zawieszony
właseni ná syi / przecino właseni wżo-
wżowému wému bázro pomocny.

Klisteróm. W klistery / wázac bázro do-
bre liście / mocno rufáia : także
czopki z korzenia czynić.

Cap. LVI.

BETONICA, VETONI-
ca, Cestron, à Latinis
Scratula, Bu-
knicá.

BETONICA, ma bydż rzeczona

wieccy Veronica, od ludu w His-
spaniiy Verones, krosty napier-
wcy to ziele y vzywanié tu zdro-
wiu ludzkiemu wynalezli.

Braseuolus in lib. de herba Ve-
tonica, rozlicza rozmaite Veto-
niki: także Fuchsius. Jeden ro-
dzay który prawie zowiemy Bu-
kwicá / drugi rodzaj zowa her-
bam Tunici, iáto odia w syi dwie
literze b y e, zostanie Tunica: A
tá Tunica, sa gwoździki ziele / ná
których bywa kwiat śliczny / z któ-
regó czynia wience gwoździko-
wé: zaś tá Veronica álbo Toni-
ca, iest dwoiaká / iedná leśná / zo-
wa Gariofila sylvestris, álbo To-
nica sylvestris, to iest gwoździki
leśné / które w chrościech / w bo-
rzach ná piaskách rosta / kwiat
pospolicie biały drobnj ná wzraz
pełnych ma. Druga Veronica iest
Altilis, álbo Veronica coronaria,
to iest Veronica, z której wience
czynia / á té sa kwiat gwoździko-
wy / zowa Garofilea domestica,
gwoździki domowe álbo ogro-
dne / á té zaś dwoiaké / iedné peł-
né / á drugie proste / á zowa ie
gwoździkami od woniey flách e-
tney / która maia iáto gwoździki
Indiyskie / którymi téż potrawy
korzenimy. Tu tylko o Betonice
która iest práwa Bukwicá naša /
bedziem pisać / w inszym kápitu-
lum o Gwoździkách Garofilea
dicta.

Bukwicá / piše Paulus in li. 8.
iest zágrzewáiaa y wysuszáiaa
w pierwszym stopniu / álbo tro-
che dálej : ztad nie zda sie dobrze
mówić. Auerois s. colig. cap. 41.
Który kładzie Bukwicę gorácá á
wysuszá

wysusząca aż w czwartym sto-
pniu/bo niema takiej mocy.

Dioscorides lib. 4. cap. 1. Li-
ście suszone Bułwice/ile drągma
zaważy/ dobrze dawać pić prze-
ciw skurczeniu / przepuklinam /
niewieścich miejsc tajemnych
zakażeniu/ zatchnieniu macice / y
wtrząśnieniu. Diosc. Gal.

Przepukli-
nam.

Zakażeniu/
Wtrząśnie-
niu macice.

Włóśeniu
iadowite^o.

Przeciw włóśeniu iadowi-
tych bestii / dawać pić z winem
prochu Bułwiczanego trzy drą-
gmy / a na rany plastr z liścia
kłaseć. Diosc. Gal.

Jadom.

Tymże obyczajem przeciw w-
szelakiemu iadu wypitemu / pić
z winem drągme. Diosc.

Drynie.

Comiciali.

Suriosis.

Dryne zaślawione pobudza /
żywot otwiera / padająca nie-
moc / także od rozumu odstepu-
jące vzdawia/ pić z winem al-
bo z wodą. Gal.

Wotrobie.

Sledzionie

Żapśowaniu wotroby / z wi-
nem albo z wodą / a na sledzio-
ne z octem / także ile drągma za-
waży/ pić. Diosc. Gal.

Trawieniu

Rzyganiu.

Wracaniu.

Łatwarz czyniąc z Bułwice
z miodem / a biorąc ile Bobowe
ziarno / albo więcej / strawienie
mocne czyni w człowiecze. Ta-
kież dawać kwasno na smrodli-
wie rzygającym : także dobrze
dawać trochę pokarmu w żołąd-
ku niestrawia. Diosc.

Krwia

plwaniu.

Krwia plwającym / także pro-
chu dawać w winie zmiešanym
z wodą. Bolesćiam w biodrach
bardzo pomocna / także z wodą
pić. Diosc.

Nerkiom.

Pachérzo-
wi.

Przeciw bolesćiam w ner-
kach / w pachérzu / także ciężko-
ściom wryny / tymże obyczajem
dając pić/ pomaga : także na kła-

mieni. Dioscorides. Galenus.

Przeciw opuchlinam dawać Puchnie-
pić prochu Bułwiczane^o dwie drąg-
mie w prostej wodzie/ gdy jest
febra : a gdy niemaż febr/ z wo-
dą miodową albo z syra : także żółtey nie-
żółtey niemocy. Diosc. mocy.

Paniam miesiące wywodzi / w miesią-
drągme z winem pić : żywot com.
purgue/ pić dwie drągme : su-
chotam/ zranieniu płuc/ y plwa-
niu krwia/ z miodem przyprawi-
wszy łatwarz dając. Dioscorides.
Galenus lib. 7. Suchoty.
Krwia
plwaniu.

Plinius libr. 25. cap. 18. między
inżemi rzeczami vczy czynić wi-
no z Bułwice/ także ocet: wino
powieda / bardzo wzroś napią-
wia / y inżym niemocam w glo-
wie wjszej napisanym pomaga:
także ocet zwłaszcza żołądkowi
zaślabionemu a żapśowanemu.

Tamże Plinius piśe / że dom/
w którym sadza Bułwice / iż sie
tam rodzi / jest wolny od wszel-
kich czarów y od wszelkich zło-
ści/ o tym szerzej czytay Pliniū li.
26. cap. 5. & 7. 8. 13.

Na rany w głowie a sflucze-
niu w niej kości / czynić plastr z
Bułwice a przykładać/ naślache-
tniejsze lekarstwo / zowa Bar-
wierze Emplastrū, albo Vnguen-
tum de Betonico.

Cap. LVII.

BISTORTA, vel BITORTA.

Fuchsius, Agricola, Amonius, ná-
ße Serpentariam, to jest Wężo-
wnik, zowa Bistortam, wezwano
tak Bistorta, iakoby dwa razy
E 3 przekrzy-

przekrzywiona, iż sie korzeń za-
toczył iako wąz. To ziele niektó-
ry mniemają być Cavanancem
Dioscoridis: drudy Britanicam:
drudy Astrogalom: ale wysytko-
nic: iedno iż nagorszy Pandecta-
rius pisał, żeby Formentilla, któ-
re jest Kurzeziele było Bistorta:
gdyż Kurzeziele niema liścia podo-
bnego Szawioni, iako ma
Bistorta.

Figura Bi-
storty.

Bistorta tedy jest ziele podobne
Szawikowi ma siedm listów
przy iednej stronie przymodzey-
szym / a z drugiej zielone / korzeń
ma zwierzchu czarny / a wnatrz
czerwony / albo przyczerwien-
szym / kwiat czerwony.

Przyrodze-
nie.

Bistorta jest chłodzace y wysu-
saiące: przeto w biegunkach a
zwłaszcza czerwonych barzo po-
maga wstawiając.

Takież korzenie tego ziela dają
ia pic pątiom na postanowienie
zbytlich miesięcy / albo pla-
wów: takież na wsselacie inżę
flu, y pątiom zbytne.

Przeciw wracaniu z kolery /
to jest żółtością albo zielono-
ścią: natłuc korzenia / potym z biał-
kiem zmieszać / y wgnieść iako ko-
łaczek / przypieć / a potym dać on
kolaczek zgryźć.

Cap. LVIII.
BLITON OLVS, OLVS
coxile, Spinachia, Aspenach.
Szpinak.

Ziele nasz Szpinak jest apud
Dioscoridem Bliton: wżazują to
wssytki sposoby / iego liście / na-
sienie / y kwitnienie tego: abo-
wiem jest iarzyna ogrodna / któ-
ra tu iedzeniu przyprawia. A
wielki znak iż Paulus li. 1. ca. 54.
policza z Loboda / która jest ro-
dzay Cwikły. Auicena l. 2. c. 503.
zowie

Odwilża
uą stółce.

Pluców.
Dusnościom.

zowie Aspenach: Dioscorides pi-
se: Blitum iedza obyczaiem in-
sych iarzyń: odwilża żywot / a
gdy będzie w polewkach tłustych
wárzon / purguie / nietylko od-
wilża: dla tego do kłister dobry.

Dusności w piersiach y dy-
chawice / odwilża: pluća także
wyczyszcia / iedząc tak wwarzo-
ny z polewką. Agricola.

Przeciw boleściom w pacie-
rzach także bardzo pomocny jest
Szpinak.

Cap. LIX.

BLATARIA, SPECIES
Verbasci.

Mśycá, Dżiewánká.

Figurá.

To ziele wspomina Plinius
lib. 22. cap. 9. Ze sobie znalazło
imie od Mśyc / które gdy wyr-
wieś a porzuciś / wnet na nię
pełno mśyc y inszych chrobaków.
Tak ie Plinius maluje: jest podo-
bne we wzem Dżiewannie / tak
iż częstokroć myła sie w niem /

biórac ie za Dżiewanne: liście
ma zielensze niż Dżiewanna / roż-
dżek bywa ciętkich wiecéy niż v
Dżiewanny / a krótszych / kwiat
téż mnieyszy żółty / po którym by-
waia przy różczkach główti po-
dobné iako v lnu / pełné nasienia:
roście przy wodách / mośradłach /
kwitnie Czerwca y Lipca / za to Rodzay
maia / że iest rodzaj Dżiewanny / Dżiewanny
a lednat prawdá.

Jest to ziele bardzo gorzkie / a tłatura.
tak gorące a wysuszaiące: dla te-
go ma moc ociéráiacá / purguia-
ca grube / kłiwaté slegmy / iako Piersiam.
bywaia w piersiach czyniacé dy-
chawice: także w żylach drobi Żółtam.
spiekle materii / które zámulaia y Slegmiam.
zatykaia żyły.

Paniam miesiacé pobudza y Miesiac
purguie / y macice wyczyszcia. com.

Śapuchliny / na którychkol-
wiek miejscach przyłoż / spodza.

Cap. LX.

BORAGO, BVGLOSSVM

Dioscoridis lib. 4. cap. 123.

Bubula lingua.

Borag.

Wjadomy iest Borak każde-
mu kto ziolá zna / tylko to przy-
dam: iż ziele które my zowiemy
Borag / iest Dioscoridis Buglof-
sum: to latwie v zna każdy we-
zrzawşy w pişmo Dioscoridis,
takież Pliniuszowé. A Niodun-
ki które zowa Buglosson, iest Cir-
sion Dioscoridis. To şéroto wy-
wodzi zacny şárzec Leonicens,
po nim Menardus, także Brase-
4 uolus,

Przyrodze
nie.

uolus. Borak iest ziele zagrze-
wajace y wilzace mierniuchno w
pierwszym stopieniu: przeto pi-
sze Paulus, kładac w wino a pi-
jac/ czyni sercu ochłodzenie y do-
bra myśl/ w weselajac człowieka.

Ziele samo dobrze iesc miasto
inszych iarzyn/ pomaga taki po-
klam przeciw niemocam wypis-
sanym/ nad to czyni dobra krew
w człowiecze.

Z kwiatkow czynic salate/ a
pozywac ku tymze niemocam.

Przeciw zoltey niemocy/ do-
bre warzac z kurczakki/ z cielect-
na/ ptaszki/ y inszemi rzeczami/
bardzo pomocno.

Cap. LXI.

BOTRYS. Græcè & Latine.

Ograzkom
Tercianie.

Dioscorides, Przeciw trapien-
niu ciezkemu w ograzce/ w ter-
cianie: Wziac cale ziele ktoreby
mialo trzy galazki/ a w kwarta-
nie ktoreby mialo cztery galazki/
warzac spolem z korzeniem/ a daz-
wac pie przed rostopieniem.

Rordiace.
Moleniu.
Lekaniu.
Boiaz-
niam.

Przeciw kordziakom/ mdlos-
ciam serdecznym/ omdlewaniu/
boiazniam/ lekaniu bardzo pomo-
cny Borag/ a nawieczey gdy znie-
go czynia syropel z cukrem/ przy-
dawszy kosci/ serca ieleniego.

Lalkwarz.

Czynia tez z korzenia lalkwarz
z cukrem/ takiez z kwiatu Con-
serwy/ takze na tez niemocy po-
trzebny.

TO ziolko niedawno w Pol-
sce nastalo/ mialo w ogrodkach/
a zowia ie Myrthus, a nie dobrze/
bo Myrthus iest dzewko/ nie iest
tez Oximirsmita, ktore zowia Ru-
scus, bo nie iest mu podobne.

O tym Dioscorides lib. 3. cap.
121. Ziele to zowia Botrys, od ge-
stego nasienia/ ktore gesto iato-
by gro-

by grona / ołoto różżki siedzi /
bo Botrys, iest grono. Ziele to
wszystko iest śadawé / krzewiste
liście / podobné Podrożnikowé-
mu / pieknie woniące : przeto
dobrze ie między śaty kłasc / bo
wonia piekna czynia śatom :
ktému od skazenia śaty zachowy-
wa : roście przy wodach / rzekach /
w Polsce tylko w ogrodkach /
gdzieby ie śiano.

Ziele to z winem piąc / dyhawie-
ce wsmierza : także y kašel y in-
śe ciężkości w pierśiach. Diosc.

Cap. LXII.
BRASSICA SATIVA,
Dioscoridis Crambe.
Brzostkiew, Kapusta.

PLinius lib. 20. cap. 9. piśe.
Wiele / a długoby było wysta-
wiać wszyscy chwały Brzostwie
piśmem : abowiem y Chrysipus

zupełné wielkie księgi o śaméy
tylko Kapuscie napisał / iako od
wierzchu głowy aż do nóg / każ-
demu w czlowieczy członkowi /
w rozmaitych niemocach. bardzo
pomaga. A Pitagoras ón wielki
Medzéc a Lekarz vsilnie chwa-
li Brzostkiew.

Cato Łacinski Medzéc / sama ^{Starech lu} Brzostwia albo Kapusta / ^{dzi lekarz} śesć-
dziesiąt lat zdrowie procz inśzych ^{śwa.} lekarstw zachował. Takie było
leczenie w śtarych ludzi / że niezná-
li lekarstw z Apteki / iedno tylko
ziółka które mieli w ogrodkach.
Ale bacz / gdy tu piśem o Kapu-
ście / nie rozumiey o téy w głow-
kach nášey / boć taka niema takiej
wielkiey mocy / o których piśa
Doktorowie / y my tu wypiszęmy
po części. Która téż Plinius zo-
wie Cumanum & zizele capuci-
um : Capuciū Cumanum, Kapu-
sta / Brassica lacuturris, Tritiana
Capitata : lecz sie rozumie o Ka-
puscie Włoskiej / która w We-
necuiy zowa Werdzie / która nie
składając sie roście wyśoko / iak
iedno drzewko / zielona śimie y
lecie / podobna nášey Kapuscie
czarney. Stephanek wipisnie
Brassica bydz Kapusta polska / iak-
toby Brassica prosto známiono-
wała Kapuste nasze / a przypis-
ie ie y własności a mocy Braski /
a nie dobrze / bo ich niema.

Plinius li. 20. także Teophra- ^{Troiata}
stus lib. 2. cap. 4. piśa. że troiaś Brassica /
ta iest Brzostkiew. Jedna kędzie
rzawa / te Salinoda zowie / żolad- ^{Salinoda.}
kowi bardzo pożyteczna / pośila
i / a żywot odwilża. Druga iest ^{Lean.}
śerokiego listu / zowie ia Lean.
Trzecia

Crambem.

Trzecią zowie iako y Dioscorides Crambem, ta cieniucho nie listki ma. A ta nasza kapusta w glosach / zowa Brassica lacuturis, vel Tritiana capitata, Caulis capitatus.

Mocy przeciwne.

Brzostkiem / pisze Dioscorides libr. 2. capit. iii. y Galenus. Na dwie mocy przeciwne / iedne pobudzająca / druga zatwardzająca / abowiem iedzac tak surowo w salacie / iako Włoszy iedza / pobudza na stolce / zaśie warzacia odlawszy polowke / iedzac / zatwardza żywot.

Dzieleniu członków. Oczóm.

Przeciw dzieleniu członków: także komu tepieia oczy / piianicóm / obżarliwym / bärzo pomaga iedzac Brzostkiem. Diosc.

Drynne.

Żoładkowi

Drynne pobudza / żoladek poсила / żywot odwiliza / sola iedzac / soł czyniac z takiej Brzostwie / a piianic bärzo pomaga przeciw wżęseniu wężowemu / zowa Viperam. Diosc.

Wężowemu wżęseniu.

Stolce.

Soł reyże / purguie żywot / zwłascza przydarowsy saletty trochę / a siolkowego korzenia trochę. Diosc.

Podągrze. Stawóm. Sądzelóm.

Przeciw Podągrze / w Stawóch boleniu / plugawym bólaczóm y sądzelóm smrodliwym / soł ten zmieszawsy z mąką a octem / Fenugraci, przykładac. Diosc.

Czyszczenie głowy.

Tenże soł sarkaiac w nos / wy czyszcia glowe z plugawych rzecz. Z mąką kłokolową przyprawiwszy Pellarium, kłasc do macice / wywodzi miesiace. Diosc.

Miesiacóm.

Bólaczóm zapalonym / ognistym.

Wśelacie wrzody y bólaczki zapalone ogniste / wśmierza / listcie przykładaiac / albo z mąką iezmienną a z sołkiem czyniac

plastr / przykładac: także pomocna przeciw piekielnemu ogniu. Dioscorides.

Na zakażenie śledziony / ie Sledzionie dzac surową Brzostkiem z octem / pomaga. Diosc.

Zuchaiac leguchno listcie / a soł Mowie. wysysaiac / żeby nieco do piersi Głosowi. wpadało / stracony głos y mowa naprawia. Diosc.

Nasienie Brzostwiane piianic / Glistóm. glisty w żywocie zabiiac wy rzuca. Diosc.

Oblicze y plec zaszpecona wy czyszcia / piegi spadza sołkiem pomazuiac.

Na ciężkie boleści w bokach / Boleniu w bokach. w piersiach: napalic głąbów Brzostwianych / a ten popiół zmieszawsy z sadlem starym / okładac boki / piersi / kedy boli.

A Plinius, Brzostwie kto pożywa / bärzo pomocna boleściom w głowie: także boleściom w oczu / a zwłascza zaciemieniu oczu. Głowic. Oczóm.

Przeciw boleniu w żoladku / Żoladkowi albo okolo osierdzia / zowa Pręcordium, pożywac Brzostwie surowey z octem / a lepiey przydarowsy Ruty / Koryándru / Nietki. Plinius.

Przeciw kankrowatym bólaczóm / podągram / boleściom w wśu / nieslyżeniu / y tym podobnym / bärzo pomaga. Plinius.

Boleściom w stolcu / (zowa w stoleu Tenasmon,) w nerkach / dychawicznym / kłazlacy / y inszym niedostatkom w piersiach / dawac z mlekiem kozim / przydarowsy trochę miodu a soli. Plinius.

Przeciw kordiac / padaiacych kordiac. niemocy

Pat
nien
Ból
mo

*Padałgę niemocy / bładzeniu rozumem /
niemocy. żółtę niemocy / y takim inszym
Żółtę nie- barzo pomocna Brzostkiew. Pli.
mocy.*

Gdyż tedy tak wielkiej jest Brzostkiew Włoska mocy / dziwuie się / czemu by też w Polsce niemiano iey śiac y pożywać: zwłaszcza iż Plinius piśe / że w każdej ziemi może rość / tak zimie iako letcie / a może ią też kwasić / bo w Wenecji ią kwasią.

Cap. LXIII. BRASSICA MARINA, Zoldanella.

*Po polsku też zową Aptekarsze
Zoldanella, albo Brzostkiew
Morska.*

Iż Zoldanella / jest Brassica Marina, Dioscoridis to iawna rzecz / czytając pismo Dioscoridis li. 2. cap. III. Abowiem ma liście iako Kokożak / to jest Aristolochia, okragłe / z których każde rości na swej sypulce: ma też sok biały gdy narznieś / samą smak ma słony / gorzki / a listki tłuste iako Wronięgomastka: tego ziela

niewidalem w Polsce / bo tylko przy morzu roście: w Wenecji ią kossami od Ciozy z morza noszą: a dziwna rzecz w Wenecji zieloną czyniac z niey salate iedzą / a nie tak purguie: a gdy w puchlinach proch z niey dātemy ^{Opuchlinom.} pić / mocno purguie / wywodzac wody żółte / y wielkie plugawości czyniacé opuchłość.

Pandectarius piśe / że Zoldanella jest Cachille Serapionis: ale ^{Tie test} Cachille, sie w tym omylił: bo Cachille piśe Serapio, ma listki podobne Kzeżusze / albo Michowi roścemu na dzewiech / czego niema Zoldanella.

Ża pewna rzecz mam / że Tripollium Pliniusowe jest Zoldanella / bo roście na brzegach między morzem / iako w Wenecji Ciozie. Korzonek ma biały / listek przymieszany / od ziemi na wysi na dłoń / gorącego smaku / a to wszystko w Zoldanelli. Plinius lib. 26. cap 8.

Plinius piśe / że Tripolium bārzo pożyteczne / którzy mają zapłowaną wątrobę: a gdzie więcej może być wątroba zapłowana iako w opuchlinach / na które też Zoldanella pomocna.

Ziele samo iedząc / dla wielkiej ostrości a słoności / żołądkowi zaszkadza / czyniac kremu burzenie y styśkowanie. Diosc.

Pokarm Zoldanelli / wywodzi z żywota nad wszystkie inne pokarmy purguie / przeto niktoż z polewką mięsa tłustego pożywaia.

Cap. LXIII.
BRION, SPLANCHON,
Vſnea, Muscus Arboreus.
Mech roſtący na drzewie.

Dioscorides piſze / że *Mech* roſcie na *Cedrach* / *Topoley* / *Debie* / ale v nas niemal na każdym drzewie: nalepſzy powieſda z *Cedrów* / v nas niemaſz *Cedrów* / ale z *Debiny* wyborny / potym *Sosnowy*. Abowiem *Sosni* na ieſt rodzay *Cedrów* / a tu iego dobroci ma bydź bieluchny przyrumieńſzym / bo czarny ieſt ſły / a ktemu ma bydź woniaący.

Z którego
drzewa le-
ży *Mech*.

Natura.

Galenus 6. S. Ma moc *Mech* ciérpnacy / ochładza miernuchno: przeto trawie leguchno / a ktemu odwilża y odmieſcza.

Macicy.

Barzo pomocny *Mech* pániam tu wſzelakim niedostat-
kom okolo macice: takieſz na wſe-
lacie bolenie w żywocie / a to wá-
rzac w wodzie *Mech* / a w tym
ſie párzac w wannie. Dioscori-
des lib. 1. cap. 20.

Parzente.

Zbytнім
Mieſia-
com.

Przeciw zbytńiem wplawóm
miwieſcim barzo pomocno pić
Mech z *Debiny* / wárzac w wo-
dzie *Staloney* / a *Mchem* ſa-
mym żywot okładać. Plinius lib.
24. cap. 6.

Na opuchline / nátrzyć *Mchu* *Opuchli-*
z *Jalowcem* a pić z winem. nie.

Przeciw czerwoney biegunce *Czerwonce*
pić z wodą *Stalona* / *Debowy*
albo *Sosnowy*.

Na morzenie y gryzienie w żo-
ładku / wárzac w winie pić wi-
no / a *mech* przykładać na żołądek. *Gryzientu*
w żołądku.

Spánie czyni wino piąc / w *Spániu*,
którymby moſł *Mech* dzień albo
trzy.

Cap. LXV.
BRION TALATION,
Muscus Marinus, Corallina,
Mech morſki, który z Koralmi
roſcie w morzu.

Ten Mech Menardus lib. II.
Epist. 4. 2. Tomi. zowie *Coralli-*
nam, piſzac / że niedawno przed
trzydzieſcia lat vzano to źiele:
barzo pomocné przeciw chroba-
kom w żywocie / glistóm wſela-
ćim / zabiia y wypędza ie.

Galen. ſłożon ieſt ten *Mech*
z wodney

z wodnéy á ziemnéy ſubſtanci-
iéy / oboiéy zimnéy : á dla tego
przeciw zápaleniu / bázgo po-
zápaleniu. mocny przykładać.

Dioscorides libr. 4. capit. 94.
Mech ten bázgo zátwárdza ży-
wot / dla tego przeciw biegun-
kam dobry / przeciw bolączkóm
ogniſtym / tákież podágram báz-
go pomocny.

Cap. LXVI.

BRION SAXEVM, LY-
chena, Muscus roscidus.

Mech Skálny, Kámienny.

Jeſt trzeci Mech który zo-
wa Muscus roscidus, który na ſká-
lach / na kámieniach roſcie. Ga-
lenus 7. Sim. To ziele wezwano
Lychen, od Lychenas, to ieſt Li-
ſiaow / iſz liſiate bázgo léczy : ieſt
powieda z przyrodzenia chłódza-
cé y wyſuſzaiące. Przeto piſze Di-
oscorides libr. 4. cap. 51. mocno
wſtánawia krew gdy zbytne v-
chodzi / z któregoſkolwiek członka :
á to czyniąc z niego plaſtr / przy-
kładać na miéyſce ząd krew
ciecze.

Przyrodze-
nie.

Zbyt niemu
krew cięczy-
mu.

Tá zápal-
nie.

Liſiaóm.

Zółtý nie-
moc.

Tákież przykładać na ogniſté
zápaloné miéyſca / iáko ſie przyda-
wa w ſadzelách / w ranách / álbo
przy czym inſzym. Dioſc.

Téż ſkrobi / liſiaie / léczy : tákież
czyniąc álbo náciéraiąc. Dioſc.

Zółta niemoc / ſtłukſzy z mio-
dem / náciéraiąc álbo máżąc ſpa-
dza.

Cap. LXVII.
BRVSCVS.

Legendum autem est Ruscus A-
grettis, Myrtus Oxymirsmite. Po-
polſku téż zowa Aptekárze Bru-
ſcus : Roſcie tego Chróſćiku doſyć
na górách okolo Sączá, na Tá-
trzech : ieſt to Chróſćik máluchny,
że drzewkiem niemoże bydź we-
zwano áni téż ſiółkiem, bo twár-
dè iáko drzewko, zánwždy ſielonè
iáko Buxpan, liſcie y ſámo ieſt
kolące, jagody czérwonè okolo gá-
lázek, pod liſciem iáko by wiſnki
málè á wnatrz ma koſtki : w We-
neciiéy y w Padwi poſpolicie z te-
go Ruſſku czynią miótlý. Niektó-
rzy piſzą żeby Ruſcus było Cube-
bi, ále ſie omylili : á drudzy, żeby
było Berberis Ruſcus, á ci ieſzcze
gorſey. Leoniceus tu wkázuie o-
mylenie Pliniuſſowé, który piſząc
de Oxymirsmide, odłącza Ruſcum
od niego powiedaiąc żeby były to
rózne rzeczy, áno iedno : á ktemu

Plinius lib. 23. cap. 3. & 9. też mo-
cy przynależa Rusco, które
Oxymirsmite.

dy / zowz Brunellam luteam, sa
iednakię mocy.

Drynie.

**Mięsio-
com.**

Kamieniu.

**Żółtey nie-
mocy.**

Nerkiom.

Dioscorides li. 4. c. 141. Li-
ście y iagody barzo dobrze picz
winem ku pobudzeniu wryny / na
wywiedzenie zařtanowionych
mięsiacow.

Takież wazac a piac / pomo-
cno na nieporwolne łapanie wry-
ny / kamien łamiac / wypedza z
pecherza / takież piac. Dioscor.

Żółta niemoc / takież piac spa-
dza. Bolesciam w głowie / takież
korzenie tego Chrościku / takież
pomocne na też niemocy iako zie-
le. Dioscorid.

A Plinius libr. 21. cap. 2. przy-
daie: korzen tego Chrościku wa-
zac a piac barzo pomocny prze-
ciw bolesciam w nerkach / takież
przeciw kamieniu.

Cap. LXVIII.

BRVNELLA, SYMPHITVM

Petreum, Herba Prunella.

Głowienki.

Żele Głowienki roście mie-
dzy iarzynami / kwitnie z czer-
woną brunatno / między kwie-
ciem wychodza żółte iako promy-
ki / samo zwysz na piadz / listki
chropawé / a z tad iawno że sie
báby myla Krakowskié / Które
ziółko modro kwitnace biora za
Głowienki : a przeto dzisieyszy
lepiey wypisuią mówiac : Glo-
wienki dwoiakie / iedne mające
kwiat czerwony / zowz Brunellá
rubeam, drugie mające kwiat mo-

Głowienki sa wysuszaiace a
ochładzaiace / dla tego wazac ie
albo wodke z niego palac / barzo
pomocno zapaleniu ięzyka w gar-
dle / takież krostam / ranam w
gardle / y inszym sadzelom okolo
języka.

Jezykowé
w gardle.
Krostam.
Ranom.

Takież o gryzieniu skóry w
ściach okolo ięzyka / okolo dziast /
wszystko dostatecznie goi.

To ziele chca dzisieyszy bydz
Symphiton Petreum, Diosc.

Cap. LXIX.

BRIONIA ALBA, AM-

peloleuce, Vitis alba, Viti-
cula. Przestep.

Pospolicie

Pospolicie Przestep znają ludzie / dla wielkości iego korzenia. Paulus 7. piše / że Przestep iest mierny w ciepłości a wysuszeniu: ale mnie to dziwno / gdy Galenus 6. Simp. y wszyscy inſzy piſzą / że iest Psylotrum, to iest ogryzające y opalające skóry y włośno / a tego niemoże czynić przez wielkiej ostrości / a tak niemoże bytć mierny / ale ie pokładam w gorzkości w trzecim stopieniu.

Galenus 6. Sim. Przestep który zową białą macicą / iż podobny winnej macicy / gdy nowo roſchodzi / a poſi iakoby pętkowie iest / dobrze ieść z ſalata / poſila ſwa cierpnoſcią żoladek.

Odwilża żywot / y vryne zaſtawioną wywodzi: korzen / iagody / y liście mają w ſobie nie iaką gorzkość z ostrością / przeto barzo pomocne przeciw ranam wrzedliwym y kankrowatym / y inſzym naplugawſzym / a zwołaſza na goleniach: natłukſzy z ſolą / czyniąc plaſtr przykładać. Dioſcorides.

Salata.

Ranóm w
rzedliwym
Kankrom.
Colenóm.

Przeciw piegam / czarnym błę piegóm.
znam na ciele / takież na modzele: ^{złotom.}
natłuc korzenia z maki / Fenu- <sup>Modze-
lom.</sup>
graci, z kretą / y uczynić maść / a
pomazować: takież czynić na
zmazczenie skóry / na opalenie od
ſłoneca płci. Dioſc.

Tymże obyczajem przykładać: ^{Siności}
iac siności pod oczyma / y zano: ^{pod oczy.}
kćice y palców traci.

Bolaczki zapalone / wzdetę ^{Bolacz-}
wrzody / korzeń ſtłuczony z wi- ^{łom.}
nem / a przykładać rozbia y traci.
Dioſc.

Na zbitę ranę / w których ſie ^{Rościom}
padaia kości / ſtłukſzy przykładać ^{złamanym.}
na ranę / wyciąga kości podro-
bione.

Na dziwne mięso dobrze przy-
kładać do plaſtrov / bo ogryzaia.

Przeciw padaiący niemoocy / ^{S. Wólán}
dawać pic prochu z korzenia drz- <sup>tego nie-
mocy.</sup>
gine vſtawicznie na każdy dzień /
aż do roku. Dioſc.

Takież dawać / zawracaniu ^{Vertiginy.}
przed oczyma / albo w głowie / ta-
kież z kamiałym / odſtepującym od
rozumu. Dioſc.

Przeciw wſaſzeniu Weża / Vi- ^{Weżowes}
peri, dawać pic dwie dragmie. <sup>mu wſaſe-
niu.</sup>
Dioſcorides.

Przykładać na miejsce taie-
mne paniam / gdy niemoga poro-
dzić / wyciągaia plody lożyſka.

Dobrze też z korzenia czynić z
miodem laſwarz / a pożywać
przeciw kaſzlóm / dychawicóm / ^{Kaſzlóm.}
ciężkoſciam w pierſiach: takież ^{Dychawicy}
bolennu w bokach / w pierſiach / ^{Bokóm.}
iako w pleurze / takież ſkurczo-
nym / roſpułtym. Dioſc.

Przeciw opuchnieniu a twar-
dości ſledziony / pic trzydzieſci

dni wstawicznie ile trzy pienia-
dze zaważa z octem. Dioscorid.
Galenus 6.

go czyniac / a dnuży wódki wy-
palcia y piia.

Sledziony Takież korzenia natłuc z figa-
mi / a czynić plastr / przykładac na
śledzione. Diosc. Gal. 6.

Świerzby. Jagodki starwisy / dobrze po-
mazować na swierzby / tredo-
Parchy. waciny / parchy. Diosc. Gal.

Mamkam. Soł Przestepowy zmieszaw-
szy z wodą w której pszenice pier-
wcy warzono / dawac pieć mam-
kom / mocno mnoży mleko. Diosc.
Plinius lib. 21. cap. 2. przydaie /
sadzelom które sie czynia z zano-
tćie przy palcach / czynić plastr z
figami a okładac.

Ranam by Korzeń sflukšy z winem / albo
dlacym. liście wwarzowy z winem / na-
cierac rany na syi bydli albo o-
kładać.

Cap. LXX. BURSA PASTORIS, Thlaspi.

Tobółki, Káletki.

Stephanek wylada Krowa-
wnik / a bázro źle / bo każdy wie-
że inše źiele Krowawnik / a inše
Tobółki / ani Krowawnik niema
miejskowi podobnych Tobółce /
w którychby było nasienie : a też
Krowawnik iest Straciotēs ter-
restris, albo Mirofillon.

Przyrobze Tobółki iest źiele zaziabiacé
nie. a wysuszaiacé w wtórym stop-
niu : to źiolko bázro pomocno
pieć przeciw biegunkom / a zwa-
szca przeciw czerwonej niemo-
cy / a to warzac / albo proch z nie-

Na wplawy / albo zbytńie mie-
siacow plynienie paniam / z wi-
nem czerwonym dobrze pieć / ta-
kież sie w tym źielu parzyć y myć.

Przeciw zbytńiemu krowie z
któregokolwiek miejsca ciecz-
niu / także piiać pomaga : a ta-
wielka moc wypisnia iego / że też
tylko samym trzymaniem w re-
kach / postanawia krew / a nawia-
cay z nosa.

Tobółki sflukšy z octem / bo-
laczki a wrzody zapalone všmie-
rza : także każde zapuchnienia /
zebrania ogniste rozbiia. Tymże
obyczaiem przeciw piekielnemu
ogniu pomaga.

Soł

Všom.

Sok z niego przeciw smrodli-
wym zagniłosćiam w vsu / pu-
szając pomaga.

Cap. LXXI.
BVPHTHALMOS,
Bychar, Bouis oculus,
Cotula non fetida.

Wotowé oko.

Dioscorides lib.
3. capit. 147. Tak
wypisuje Wolo-
wé oko: ma róż-
czke cieniucho /
listki podobne ko
pu włoskiemu /
kwiatki podobne
Kumientowe /
iedno iż wietrze /
podobne oku wo-
lowemu / skład
tak zowa / roście
miedzy zbożem /
na przylogach po
spolicie.

Jest to ziółko
zagrzewające / a
trawiące: mówi
Galenus 6. Simp.

Dla tegó kwiat
starwszy z woskiem / a uczyniw-
szy plastr / dobrze ij przykładać na
twardé bolaczki / wrzody: także
na wzdecia zapuchlé / spada ie / y
goi wszelakie twardości. Diosc.

Przeciw żółtę niemocy / wá-
rzynwszy to ziółko / po łazni dá-
wać pić / barzo spada / czyni też
piekno pleć na ciele piąc. Diosc.

Cap. LXXII.
CALAMENTVM, CA-
laminta Nepeta, Herba
Gattaria.

Biała Lebiodka.

Trzoiaka wypisuje Diosc. ll.
3. c. 38. Calamentum: iedne kó-
ra roście po górach / ma listki po-
dobne Bazyliyce / przybielszym
kwiat przybrunatniejszy / ró-
szki granowite. Dunga / która
wonia y taka iako Poley / iedno
iż troche wietrza / te niektórzy pol-
nym Poleiem zowa / te prawa
Nepetam zowa. Trzecia ma li-
stki podobne Nietce polnéy / li-
ście ma przydluższym y gąłazki /
mniey mnożna nad pierwszē.

Wszystki trzy rodzaje mówi
Dioscorides, mają moc zapala-
jącą / y smak ostry. A Paulus pi-
szē / że aż w trzecim stopniu iest
goraca y wysuszająca / a wszakoż
miedzy troiatim rodzajem wto-
ra / która Poleiowi podobniejszy
iest najlepsza.

Talepsa
wotia.

§ 3

Diosco-

Bolacz-
kóm.

Żółtosól.

Właściwość węża. Dioscorides. Żebiotka biała bardzo pomocna piąc przeciw własnemu węzowemu / także skutki przykładać na plastrze na rane.

Wrynie. Wąrzona w wodzie piąc / pobudza wryny zastanowioną. Dioscorides.

Kosputlinie. Kosputlinam / skurczeniu / dyshawicy / kaszlowi / morzeniu w żywocie / żółtę bieguncie (kole ryka zowa /) drzeniu ciężkiemu / w febrach pomocna. Diosc.

Jadóm. Przeciw jadóm śmiertelnym a zaraźliwym / piąc ią pierwej z winem.

Żółtę niemocy. Żółta niemoc spada piąc / glisty a zwłaszcza okrągłe / piąc ią z miodem przysoliwszy / wypada / także sama czyni. Diosc.

Miesiąc com. Pániam miesiącce wywodzi / dając pić / a listki in pessario przykładać także czyni / plód mocno z żywota wywodzi. Diosc.

Bliznom. Blizny czarne / wazac w winie a przykładać spada.

Sinociam. Sinoci pod oczyma / także przykładać spada.

Chrobać w vchu zabija / soł z tego ziela puszczać w vcho.

żeby ie miano mienić Calamus odoratus, bo też Tatarskie ziele niema po sobie dżur / z którychby wonia wychodziła. Roście powieda Dioscorides lib. 1. cap. 17. w Judiey / a Theophrastus libr. 4. cap. 7. przydaje / że roście w górze Libanum, a nasze Tatarskie ziele w Podolu / w Czertasiach / w Tatarzech : Menardus wyznawa / że nigdy niewidział Calamum Aromaticum.

Calamus woniacy piśe Dioscorides, bardzo pomocne przeciw boleściom w nerwach na wywiedzenie zastanowionej wryny : także na niepowolne wryny łapanie / na kaszel y inne rzeczy / ale go niemamy prawdziwego.

Alle rzeczysz / co jest po łacinie Tatarskie nasze Tatarskie ziele: Phalimierz ziele. piśe / że jest Calamus agrestis, ale mi sie nie widzi / bo tatarskie ziele nie jest polna trzcina. Menardus domniemawa sie / że Tatarskie ziele jest Acorus, Aleśmy już wypisali wysszy co jest Acorus, a nie jest Tatarskie ziele / bo iednak Tatarskie ziele starzy nie znali / a tak niema łacińskiego imienia.

Tatarskie ziele nasze jest zapalające y wysuszające w wtórym stopniu / aż ku trzeciemu / bardzo żoladkowato pomocno tym / którzy mają zimne żoladki / bo zagrzewa / a rośkałoż swoją ostrością czyni zamieszanie y ból w głowie.

Wysusza / wyczyści flegmy / grubości z głowy / przeto dobrze go pożywać przeciw padającej niemocy / Caducum zowa : także przeciw rymam / przeciw kaszłom.

Padającej niemocy.

Cap. LXXII. CALAMVS AROMATICVS, Calamus odoratus.

Wspolicie w Polsce Apté karze wykładać Calamum aromaticum, Tatarskie ziele / ale nie dobrze / bo Calamus aromaticus, jest Trzcina woniaca bardzo / a Tatarskie ziele przodkiem nie jest Trzcina / ani tak bardzo wonia /

z miodem

Pierśiam. Z miodem przyprawując fle-
gmy w piersiach wysusza y tra-
wi.

Głosu. Przeciw ochrąpleniu/ osypnie-
niu/ tedy dobrze z Lakrycia albo
z Rózynki pic.

Pániam miesiące wywodzi
piąc.

Cap. LXXIII.
CALENDULA CALTV-
la, Calta, Leoncopodion Di-
oscor. secundum Hermo-
laum Barbarum, Flos
omnium mensiu.

Nogietek.

Calendulam wykláda Ste-
phanek Żółcien/ niewiém iákim
iezylkiem/ gdy każdy wie że ij No-
gietkiem zową/ zwłasczá wien-
czarki/ którez nieg wience wiá/
á zową to ziele z Gréckiego Ca-
lendlá, á Calendis, że lecie pier-

wżęgo dnia każdego Miesiaca/
które dni Laccinnicy y Gręcy Ca-
lendas zową kwitnie. O tymci
mówi Verg. 2. Agl. Mollia lute-
ola pingit vaccinia calta: niektó-
rzy za to maia/ aby Nogietek było
Spóła solis, to iest oblubienica sto-
neczna/ zową Eliotropiá, á to iż
się kwiat wstawicznie za słońcem
obraca/ á gdy słońce zachodzi/
kwiat się składa/ gdy wschodzi/
tedy się roztacza przeciw słońcu/
ale nie iest Eliotropium: ábo-
wiém iáko piśze Dioscorides: Eli-
otropium ma kwiatek biały/ liś-
ki iáko w Bazyllyki/ czego niemaż
w Nogietku: á téż nie dziw że się
kwiat obraca za słońcem/ bo to
przyrodzona rzecz pospolicie w-
szelákim kwiatóm żółtym/ że się
za słońcem obracaia/ także téż y
Nogietkowi.

Nogietek z przyrodzenia zá-
grzewájący y wysuszający/ dla te-
go pániam piąc kwiat z winem/
miesiące wywodzi zastanowio-
né. Sól z ziela/ boleści w że-
biach wsmierza/ płocząc zniem
zeby.

Włosy farbnie żółto/ płocząc włośom.
zniem/ rozumiey sokiem kwiató-
wym.

Wódka z Nogietku wypalo-
na/ bázro chwali Brusticensis
przeciw każdej niemocy w oczu/
choćá będzie z zimnéy choć téż z
goracéy przyczyny. Táz Wód-
ká w głowie ból wsmierza.

Łożyśká z macice po porodze-
niu wyciąga á to kładząc macice/
kwiatem nad węglem.

W Polskim Herbarzu Nogie-
tek zowie Ambrosianam, á bázro
3 4 : 3 le/ á

zle/ a lekarstwa ieszcze gorzej wy-
pisano.

Cap. LXXV.
CAMPANULA, CERVI-
caria. *Dzwonki.*

*Cervicaria
byne ziele.*

To ziele zowa Campanula,
to iest / Dzwonki / iz kwiatek
ma podobny Dzwonkom kos-
cielny: zowa ie też Cervicaria,
od Cervix, to iest od szyi / szyné
ziele / iz bolesciam w szyi y w gar-
dle bärzo pomocno. Kozczka ma
granowita naczworo / kosmate /
przyczerniejszym / listie dlugie /
kosmate na koncu / zabkowate /
podobne Potrzywianemu / mo-
dry kwiat / w poyrzodku serdec-
zka zolte / korzen biały rozdzielo-
ny / kwitnie Czerwca / y Lipca /

roście w chrościech.

Jest ziele cierpnace a wysuszane *Tratúra.*
iace / ma moc sciagajaca / dla te-
go warzac to ziele / a ploczac v-
sta / rany / bolaczki / frosty w v-
stach / w gardle / otolo dziasl /
mocno goi.

Takież pomaga mocno prze-
cim w szelakim ranam wrzedli-
wym / na ktorymkolwiek czlon-
ku / także bolaczkam / wymywa-
jac a ploczac.

Cap. LXXVI.
CANISLINGVA CY-
noglosson. *Psi Jezyk.*

Phalimirus wypisuiac y ma-
luac Psi Jezyk / malnie Koszty-
wal a nie Psi Jezyk : a nietylko
Stephanek w tym bladzi / ale
pospo-

pospolicie Aptekarze którzy biorą
Kosztynwał a nie Psi Jezyk: bo
Psi Jezyk iako piże Dioscorides,
ma listki podobne Babce / po zje-
mi sie rozkladajace / mnieysze niz
w Babki / kosmaté ostre / dla któ-
réy ostrości a kosmatości / zową
Psim Jezykiem: nie miéwa róż-
giani kwiatu / iedno tak samo o-
puszczale / na piaskach pustyniach
roście. A ziele które zowie Phas-
liniérz Cynoglosson, ma różge /
y z kwieciem ie maluje / y z nasie-
niem / że wszystkie jest figura Ko-
sztywalu / który nie jest Cyno-
glosson.

A tak maia sie obaczyc Apteka-
rze pospolu z Herbarzem Pol-
skim / aby brali prawdziwy Psi
Jezyk / żeby sluzno sprawował
to / czemu go biorą / y Doktoro-
wie piża. Dla tego / pókim byl ie-
scze w malym Kollegium / ieden
mój dobry towarzysz strawił kil-
ko libi Pilul de Cynoglossa, w
rymach flegmistrych z głowy cie-
lacych / a niepomagalo mu by na-
mniey / bo nie byly z prawdziwe-
go Cynoglosson, to jest Psięgo
Jezyka.

Psi Jezyk jest oziabiaczy a
wysuszaczy w wtórym stopniu /
roście na piaskach / na gorach
pustych / na skalach.

Rante
Psa zapo-
mnialęgo.

Dioscorides. Liscie tego zioł-
ka stluczone / z winem / z sadlem /
uczyniwszy plastr / przykladaiac
na rana własczenia zapomnialęgo
psa / iad wyciaga.

Opaleniu.

Przeciw opaleniu / oparzeniu /
takieź okladac plastrzem bez sadla.

Parchóm.

Na parchy / y włosow z glo-
wy opadanie / y takim inszym nie

dostatkóm / takieź czynic plastr z
samych listkow / okladac.

Vigo Genuensis 6. Ciru. Prze-
ciw ranóm wrzedliwym w n-
stach / w nosie.

Na dziaslach / na mezczyzyskim
abo tajemnym niewiescim czlon-
ku: wziac soku Psięgo Jezyku /
takieź soku Babczanego / winaz
grandsiowych Tablek / Licum tro-
che przydawzy z apteki / zmiesza-
wszy / troche v ognia przywarzyć
y przykladac gdzie potrzeba. Vig-
dendorum.

Z Kozanym miodem / a z Ter-
pentyna ten sok zmieszawszy /
przeciw ranam wrzedliwym /
plugawym / barzo pomoczno / z-
wlaszcza francowatym. Vigo.

Swinim wrzedom / abo gu-
zóm pod gardlem / Scroffulas zo-
wa / listki stluczone na plastrze
przykladane / barzo traca y goi.
Vigo.

Cap. LXXVII. CANABIS Diosco. CAN- nabon. Konopie.

Jadome sa w Polsce Ko-
nopie / nie trzeba ich wczyc znac: me-
ma Konop przyrodzenie wysu-
szajace w trzecim / a zagrzewajac-
ce w wtórym stopniu: dla tego
ma moc kasic wiatry y wzdyman-
ia w ciełe naszym.

Przetó piże Dioscorides lib. 3. Trascenie
cap. 157. Dbytnie nasienia / albo rodzenie ka-
samey Konopi pozycwaiac / polo-
lenie albo lepicy nasienie rodza-
iu psuie.

A Galenus 1. de alimen. Na-
sienie

Żołądkowi sienie Konopne trudné jest ku
glowie sko trawieniu żołądkowi / y głowie
dzi. zaśładza / zła krew czyni / y za-
mieśzanie w głowie / a to dymy /
które mi z żołądku dmię.

Jeśli żołądkowi y głowie za-
śładza Konopne nasienie / niech
obacza sie panie / które we wse-
lających niemocach / a zwłaszcza
głównych / polówek siemien-
nych używają.

Także też rozumięć o Oleju
Konopnym / y o tego nasieniu.
Dioscorides.

Wspom.

Przeciw boleściom w vřu /
naczyń i soku z Konopi zielonę /
a puszczać w vřo. A Plinius libr.
20. cap. 23. że chrobaki zabija w
vřu / puszczać takież ten sok.

Ża pierwsza rzecz piśa Doko-
rowie Włoscy / gdy kto nasie-
niem Konopnym przez zimę kar-
mi kółoszy / tedy mu nieprześciana
nieść przez całą zimę / takież o na-
sieniu Połrzywianym piśa. Mu-
sa, Brasuolus in exa. Simp.

Cap. LXXVIII.

CAPILLVS VENERIS,

Adianton, Polytrichon, Ticho-
manes, Herba Cincinalis,

Capillus terræ.

Mátki Bożey włoski, albo
Włoski.

Tę Włoski są / które mają li-
ście jako Koryander / Aptekarze
mniemają aby to były cztery zio-
ła Capillus Veneris, Adianton, Dwóch-
Polytrichon, Calitrichon, ano ie-
Włoski.
dno dwoje: bo Adianton zna-
mionuje Włoski / które mają list-
ki jako Koryander małe: te też
Włoski zowa Polytrichon y Ca-
litrichon, rosta po murzech. Du-
gie są Włoski / które podobne Pa-
proci / listki około włoska od do-
łu aż do wierzchu mają: te Dio-
scorides zowie Tichomanes, a my
pospolicie z Łacińskiego Capillu
Veneris: Włoski: baby tylko to
które pospolicie znają / mało
pierwszego.

Włoski pierwsze Adianton, Włatura
piśe

piſze Galenus 6. Simp. ſa złożone
z przyrodzenia chłodnego y za-
grzewiającego iednaſko / taſz je-
mnoſć ciepłoſci nie przewyſſza /
lecz mocnięy wyſuſzaiać wycien-
czaia y trawia.

Kasłowi. Przeto piżę Dioscorides li. 4.
Dychawicy cap. 131. Bärzo pomocne przeciw
Duszności kasłowi / dychawicy / duszności
wopiersiach / wopiersiach / gruba slegine pur-
 guie / piżę. Gal.

Żółtey nie- Przeciw żółtey niemocy / bo-
mocy. lom y ząpsowaniu śledziony / v-
Śledzionie ryny zaſtanowieniu y rzezaniu /
Drynio. także przeciw kamieniu pić. Di-
Kamieniu. ſcorides. Galenus.
Biegūnee.

Przeciw iadowitemu wſaſze-
nia gądów: takież przeciw ry-
móm które z głowy do żołądka
cieką / dobrze pić Włoſki z wi-
nem. Dioſc.

Mieście pániam piąc pobu
dzają: także po porożeniu/ gdy
sie pánie nie czyścią dobrze pić.
Dioscorides.

párchóm. Párchy álbo opádanie wlo-
sów po párchach/ miiac y oślada
ię/ nárástają włosy. Diosc.

Gruczoły. Gruczoły pod skórą / czyniąc
plastrzyk / y przykladaiac / spadza-
ją lufki / które leca iako otręby z
głowy. Diosc.

Takież rany pąchowaté y sa-
dzele inſe tym podobné / czyniac
znięmi lug / á wymywałac / spa-
dząc y wyczyszciać. Dioscori-
des. Galenus 6.

Włosom. Przeciw pądnieniu włosów z
głowy / natłuc Sladanum z Apte
ki / albo z oleykiem Mirrowym /
albo Zeliowym przydawwszy Izo-
pu a winą troche / a pomazować
głowe. Diosc.

Przećiw wszelakim skrobiam Darcin al-
po wżem cieło/ a mżeniu skory y bo lupaniu
darcin znięy otrab/ abo luse/ waz skory.
rzac te Wloſtki z winem a mo-
cnym lugiem/ a tym myc ciało.

To ziółko dobrze sadzić przy
owczarniach / bo owcom bardzo
pomocno gdy je iedzą.

Dzisiejſzy Doktorowie piſza /
 że Włoſki piſze z ſérwattą koźią /
 albo ſamé ſoba / purguia mocno /
 wyciągając flegmę / ſolere / y gru-
 bę wilgoſci: wyczyſciata pierſi /
 płuca / krew chędożą / żołądek wa-
 trobe chędożą. Agricola. Amo-
 niuſ.

Cap. LXXIX.
CAPILLVS, TRICO-
manes, Capillaris herba.

Mátki Božey Włoski mnieysze.

W Łoski te wtóre / są które ma
ia listki maluchne około różczki
dru stron / a przy listkach prażki
iało na Papirocie : teyże prawie
są natury iało y piérwsi / rosta
po skalach / po górach / w lesiech /
w cierniach.

Bärzo pomocné przeciw opu: Puchlinie,
chlinóm/ niedostatkóm/ a zapo-
waniu watroby: przeciw kamie-
niowi. A Plinius lib: 22. cap. 21.
szerzej opisuia: tak mówi: Wło-
ski które na kamieniach rosta/
prawe są złomikami/ bo ij mo-
cno łamia.

Wieniec z nich na głowie no-
sząc/ boleść w głowie všmierza:
na ostátek všystki pospolicie/
tęž prawie ma mocy które y pier-
wý

wſe Włóſki. Dioscorides lib. 4.
cap. 132.

Cap. LXXX.
CARDVVS SYLVESTRIS,
Scolymus, Strobilus, Ci-
nara, Cinaria.

Oset wielgi.

Rozmaité ſa Oſty / iako pi-
ſze Plinius libr. 20. cap. vlti. ale
przednie ſa dwa / ieden ma wie-
le różg z kŕozenia od ziemi / a dru-
gi iedne tylko różge barzo dluga.
A Dioscorides lib. 3. cap. 14. Na
wiérzchu ma główe oſciſtą / kŕo-
rzeń czarny miąſſy.

Oset / piſze Galenus 8. Simpli.
Jeſt zagrzewający w wtórym
ſtopieniu aż na początku trzecie-
go / a wysuſzający prawie w wtó-
rym.

Ciała eu-
femieniu.

Przeto piſze Dioscorides, kŕo-
tym ludzióm śmierdzi ciało iako
by páchem / a zwłaszcza z podpá-
zuſza / natłukſzy kŕozenia / nacię-

tać ciało gdzie trzeba.

Na téſz niedoſtarki / wárzac w
winie ten kŕozień a pic. Dioscor.

Tenſe kŕozień piac / ſmrodli- ^{Ornie wy-}
wa / plugawą wryne / wywodzi wodzi.
z człowieka.

Póki ieſzcze młode to ziółko /
gdy ſie puſcza z ziemi / dobrze go
miaſto ſalaty pożywać na téſz
niedoſtarki. Dioscorid.

Plinius przydaje / przeciwno gło- ^{párchóm.}
wie oblaſzły párchami i natłuc
ſok z tego ziela pótknie kwitnie /
y mazać głowe.

Piaćóm gdy kŕozenia tego ſie ^{piaćóm.}
la naważywſzy / kŕo da pic / pi-
iac / tym wiecéy będzie przagnał.

Theophrastus li. i. ca. 4. przy-
daje / że kŕozień ſam dobry tu ie-
dzeniu.

Cap. LXXXI.
CARDVVS MARIANVS,
Carduus Maris, Cædrus al-
bus. *Ostropest.*

AGricola, Amonius, dowo-
dzi / że tego ziela Dioscorides nie
wypisał : abowiém między Oſty
kŕóre wypisuje / żadneſz nie wſpo-
mina na kŕózymby były przgi
białe / iako bywaia po Oſtropé-
ſcie / znaią ludzie Oſtropeſt po-
ſpolicie.

Uſienienie tego Oſtropeſtu / ^{Kłociu.}
barzo pomocné przeciwno kłociu y
boleniu w piérſiach / w bokách :
takieſz morzeniu w żywocie y trze ^{Worzeniu}
wach : a to wiércac z winem al- ^{w żywocie.}
bo z piwem / a dając pic ciepło.
A takieſz w Kolice / w Jliace / y
w inſzych

w inſzych trzewnych boleſciach pomocné.

Bärzo też Oſtropeſt pomo-
cny przeciw bolaczkom / ſadze-
Eriſipelata. lom ogniſtym / zowa *Eriſipelata.*
Krwí ſpie- Przeciw krwi ſpietlę / zſiadlę /
Elę. w którymkolwiek mieyſcu: á to
plaſtr czyniac z tego ziela. Zä-
Watrobie. mulona watrobe y ſledzione o-
Sledzione twiera piuge / y ochładza.

Cap. LXXXII. CARDVVS BENEDICTVS.

*Bernádynek, Turecki czubek,
Włoſki oſet.*

F Vchſius policzył zá iedno té
ziola / áże ſa ieden rodzaj: Atra-
ctilis, Cnicus Sylueſtris, Colus
Agreſtis, Cartamus ſylueſtris. Le-
śny Krokoſ. To ziele z Lacin-
ſkiego zowa Przefſlica / ábo wrze-
cionem / iſz v ſtarych ludzi niewia-
ſty z różg tego ziela czynili ſobie
Przeſſlice y wrzeciona: też ie z
Lacińſkiego zowa Krokoſem le-
śnym / że to ziele we wſem po-
dobné Krokoſowi / á ma kwiat
iaſo Krokoſ żółty.

Jeſt Krokoſ leśny dwoiak /
iaſo piſze Plinius libr. 21. capit. 15.
także Theophrastus lib. 6. cap. 4.
Jeden we wſem podobny do-
mowému Krokoſowi / zowa
Colus ruſtica: drugi Krokoſ pol-
ny koſmarty á oſciſty / ten wła-
ſnie zowa Carduſ Benedictum,
bo wſyſtki Krokoſy ſa rodzaj
Carduorum, to ieſt Oſtów.

Carduus tedy Benedictus, któ-
ry ieſt Bernádynek / Turecki
czubek: ma liście y różgi Mle-

czowi wyſoſkiemu oſciſtemu po-
dobné / kwiat / y glowki na wierz-
chu podobné Krokoſowi żółte.

Carduum tego Benedicti nie-
któzy chcą bydź rodzaj Chama-
leontis, dundzy Acantium leśne /
iaſo Agricola, Amonius: ále nie
może bydź: właſniey wypisal Fu-
chſius / który piſze że ieſt rodzaj
polnego álbo leśnego Krokoſu.

Któzy też mienia Dioſcoridis
Senecionē / też ſie ná tym mylą.
Vigo Genuenſis piſze / że Carduus
Benedictus ieſt ziele zaſiabiące á
cierpiące: ále to niemoże bydź: bo
rzecz doſwiadczona / że Carduus
Benedictus bärzo pomocny prze-
ciw koſtkam ciężkim / wywodzi
ſlegmy grube / plugawé / koſtki
czyniace: y znalazem oyce Bernár-
diny / którzy ſobie ſiali to ziółko:
á gdy potrzebowáli czynili proch
z ziółka á pil / tak / że ten proch pur-
gowal ie mocno / by też namo-
cnieyſze lekářſtwo bráli: czego nie
może czynić ziele jiné / á zwa-
ſza cierpiące. A tak podobniey
że ieſt zaſtrzeſcące y odwilżać
ce / co wſazuje nieiaſa gorzkoſc ie-
go. To ziele Carduus Benedictus

Noſnom.
wärzywſzy w winie / okładac mo-
żna opuchlę / ſpadza zápuchlina.

Takież przeciw ſadzelóm w
ſtolcu ábo w ſiedzeniu / zowa ra-
Ragadiam. gadias / czynić proch z tego ziela y
zaſypowac.

Tymże obyczajem ná inſze ſa-
dzele wrzedliwe / zwaſcza ná
*Ranam w-
rzedliwym.* pierſiach / prochem tego ziela po-
ſypowac.

Tę Carduus Benedictus bär-
zo pomocny przeciw wſaſaniu wężowému
wężowému y niedźwiadkowému.

Głowie 34.
wróćaniu.
Padającej
niemocy.

Przeciw boleściom w głowie
i nawiecy zwróćaniu / także
padającej niemocy bardzo poma-
ga: także przeciw pleurze.

Cap. LXXXIII.

CARDIACA, LICOPODIVM,

Lupi pes, Serdecznik.

KTórym imieniem mienio-
no to ziele od starych dawnych
Lekarzy tak Łacińskich iako y
Gręckich / ieszcze niemamy. Fuch-
sius ex sententia herbariorum zo-
wie Cardiacam, to iest / Serde-
cznym ziele / że sercu w dżeniu
bardzo pożyteczno: nie iest Ballo-
te Dioscoridesowé: ma różczko
na czworo gránowitę / po której
sa członeczki / a czarna / liście prze-
dzielane czarne / kwiatki z białą
czerwone albo brunatne wło-

Figura:

rożczki stojące iakoby kłupkami:
korzeń ma żółty / iakoby wło-
smi korzonki cieniuchnemi / ob-
rosły: podobne to żółtko mar-
twéy postrzywie / kłosa ma kwiat
biały / albo żagawce.

Jest to ziele zagrzewające ^{Przyrodze}
w którym stopieniu / a wyuszące ^{nie.}
w trzecim / bardzo pomocne prze-
ciw dżeniu serca / także prze- ^{Serca.}
ciw padającej niemocy / (Parcze-
niu żył suchich. a toż ma z przy-
rodzenia to ziele grube Eliowate
zle wilgości / a plugawé materi-
je cieniżyc y drobic.

Drugi także zaśtanowiona
pobudza / miesiąc paniam wy-
wodzi piąc.

Cap. LXXXIII.

CARLINA, DIOSCORIDIS,

Chameleon niger, Dzię-
wieśil.

ZCarlina iest Chamele-
on niger Dioscoridis li. 3. cap. 9.
tego dowodzi Menardus / lib. II.
Tom. 1. ep. 1. Dzięwieśil podo-
bny iest ostowi / iako piżę Dio-
scorid. iedno mniejszy y cienszy
głabył ma na palcu wysoki / że
go nie znać by u miał / na wie-
schu bywa głowka ostrokolaca /
mchu pełna: gdy kwitnie / kwiat
z białą modry y brunatny / ko-
rzeń miaszły / czarny / drugdy
zbutwiały w poszczodku / barwy
śładawéy abo żółtrey / smaku ostre-
go a kłaiącego / także wśrytki za-
naki zgadzają sie z Dzięwieśilem
Chameleontis nigræ. Piżę dżi-
siejszy Doktorowie / że to ziele w-
kazał Anyół Królowi wielkie

Caro-

Carolusowi i Francuskie
mu / który gdy woysko
było zarażone morowē
powietrzē / tym samym
zachował wszystek lud
od powietrza / dając
iść iako Anioł nauczył.
Dioscorid. piśze o Cha-
maleoncie czarney / iż
gdy tego bola zeby / te-
dy wärzac ten korzeń /
plóć / przestanie / albo
stluc korzenie z pieprzem
zarówno zmieszawszy y
obłożyć zeby.

Żebóm.

Żebóm.

Krostóm
na licu.

Takież wärzac korze-
nie tego ziela w otcie / a
puszczać przez rózke na
zab páre. Diosc.

Ziela teg korzenia na-
tłukwszy z siarką / krosty
po licu y indziej po ciele
nacierając spadza / ta-
kież ogórzala plec na licu
od słonca wybiela. Diosc.

Takież na wszelakie rany w-
rzedliwe czyniac plastr przytla-
dąc. Piśza o drugim białym.

Cap. LXXXV.

CIMINVM SYLVESTRE,

Carui Caron , vel Carcon

Cordumenon.

Polny kmin.

NJe iest Carui Nigella, to
iest Czarniucha / iako piśze Pande-
tarius. Jest to drobnuchne na-
sienie / iako widzimy : lecz Bra-
seuolus dowodzi / że to nasienie
nie może bydz Carui, iż powiada
Serapio, że wistże ma bydz niż

G 2

Kmino

Aminowé. Dziwna rzecz/ że wś
śedzie w inszych ziołach/ gdzie i
naczey Serapio napisał niżli Dio-
scorides, tedy gani Braseuolus:
a tu odstąpiwszy od Dioscorides
sa/ przywodzi Serapioná iná-
czey piżącego niżli Dioscorides.
A takó polny kmin iest Caron
Dioscoridis, nie bacząc próżnego
gadania.

Wetnie.
Żołądkowi

Carui albo polny kmin zagrzes-
za człowieka/ vrine mocno wy-
wodzi / żołądkowi w pokar-
miach barzo pomocno / trawie-
niu w żołądku barzo pomaga.
Diosc. lib. 3. ca. 59.

Zgadza się to Carui z Haniżem
w pomocach / dla tego piérwéy
w Polsce miasto haniżu biali i
Aptekarze.

Korzeń Carui, może iść oby-
czaiem tymże iako y Pasternak.
Wino przyprawione z Carui pi-
iac / oddala rzezanie vriny / y za-
stanowiona pobudza.

Plinius Carui: imię ma od lu-
du gdzie napierwéy poczęło ro-
dzić / to iest od Caruicy / gdzie ie
napierwéy naleziono.

Cap. LXXXVI.
CATAPVCIA, CHARACIAS,
prima species Titymali
- Diosc. Skoczek.

To ziele Catapucia/ to iest
Skoczek / iest ieden rodzaj Ro-
manowégo ziela / którego Diosc.
lib. 4. cap. 159. śześcioraki rodzaj
wypisuje. Piérwszy rodzaj iá-
kom rzekł Caracias/ albo Amigda-
loides zowie/ a to iest Skoczek /

który zowie Amigdaloides, iż ma
liśtki długie / iako Niygdalowe/
albo oliwne / z nieiaka rumieno-
ścią na wierzchu iakby sirowie /
pod temi liśtki bywa iako du-
niczki sesolki / w których nasie-
nie bywa / a to iest wszystko w
Skoczku: zowie to ziele Włóście
niewiaśty Catapucia, iakby rzekł
Catopocia, iż Grętkowie zowie
Catapocia piluli, a iż te ziarnka sa
okrągłe iako pilulki / a daia ie o-
puchłym miasto pigulek/ aby pur-
gowaly / y zowie od okraglosci
ziarneł pilulkami/ albo Catapo-
na. v nas zowie Skoczkiem: albo *Catapucia, Skoczek.*
wiem gdy dojrze nasienie / tedy
trząskaiac wystaknie od ziela/ że
nie z ziela ale na ziemi musi ie z-
bierać i powiadaia wiec niewia-
sty/ iż gdy chcesz ziarno/ albo ziele
na lekarstwo brać/ iesli tu wró-
caniu / tedy wzgórze rwac cią-
gnąć: a iesli na dol purgować/ te-
dy na dol ciągnąć: a iesli obiemá
koncomá/ tedy oboiako. Pande-
tarius

Tę jest mi Starius y Ortulus sanitatis pisa /
radh solis. żeby to było Mirach solis. po pol-
sku wezwali Konop włoska (nie
dobrze) ale sie na tym myla. To
ziele zowie Plinius lib. 2. cap. 11.
Latiris, jest to ziele zapalajace / bli-
sko trzeciego stopnia / a suché w
pierwszym.

Purguie
mleko.

Diosc. li. 4. ca. 159. Mleko tego
ziela / które wychodzi gdy targaj-
ia ziele: tedy purguie mocno / na
ból wywodzi flegme / y też dru-
gdy kolera: dla tego biora tego
mleka pół dragmy w otcie win-
nym / rozpusciwszy z wodą / zo-
wa puszką / y daia pic.

Wrócaniu.

A gdy chcesz wrócanie wzy-
nić / tedy rozpuszcic to mleko z
wodą / w której miód rozmaz-
cono. Diosc.

Jako mle-
ko zbierac
chować.

To mleko albo sok ten / tak z-
bieraja / wziac wiazankę tego zie-
la / y przetrzynac / a tak nad misa
kłaść / że będzie kapalo mleko: a
drudzy wytłukaja sok / a tak z ma-
łą czynią galeczkę y chowaja / a
drudzy wysuszaja / a drudzy w si-
gi puszczaja po filku kropi / a to
dla przyspody chowania. Diosc.

A gdy ten sok zbieraja / trzeba
z wiatru stać / a ręka licą ani oczu
nie tykać / rece oliwą pomazać /
gdy około niego czynić kto ma.

Opuchli-
nom.

Pali w vsta / dla tego ziarnka
wrotaia w wosk / a tak daia po-
lykać / a to dla opuchliny. Diosc.

Włosy gł-
dzie.

Gdy kto chce włosy zgładzić
z którego miejsca / tedy tym mlé-
kiem pomazać włosy z Oliwą
zmieszawszy / spadną włosy / a dru-
gie szadawé wyrosta: té wto-
ry raz pomazać / a więcej nie
wyrosta: tego paniam potrzeba /

którym czosło zaraśta.

Tego mleka przytładać w ząb zębom.
dziurkowany / oddali ból zębom:
ale trzeba woskiem ząb oblepić /
aby nie wyciekło po vściach mlé-
ko / boby pokasalo język abo vsta.
Dioscorides.

Przeciw brodawkom rozma-
tym / a zwłaszcza które bywaja
drobne / a wiele ich na kupie: zo-
wa mrówkami po łacinie: bo ias-
ko mrówki obsiadaja na czlon-
ku / tedy onym mlékem pomazać
raz albo dwa / ogryzsy spadza.

Tymże obyczajem v pan w
taimnych miejscach brodawki /
zowa Grękowcie Thymos clauos
condilomata: także w stolcu tym
mlékem pomazywać iesli nie cie-
cze z nich ropą: przeciw ognistym
sadzelom / zowa Carbunculos,
rakom / fistulom / tedy także do-
brze tym mlékem mazać. Diosc.

W Jesieni zbieraja nasienie /
które / iako pisze Plinius / gdy ich
dwadzieścia z wodą starwszy /
kto piie / tedy wodę z zaskorza w
puchlinie wywodzi / ale to wiele:
lepiej pierwéj pieć / iesliby ma-
ło tedy siedm / a tak dalej iako
czyie przyrodzenie znosi.

Liscki tego ziela vsuszyszy /
tedy także sprawia iako y mlé-
ko: drudzy té liscki kładą w go-
mółki / y tak daia one gomółki
iesć: drudzy z mlékem / także z mio-
downikiem: także lekarstwa czy-
nia z korzenia / z liścia / nasienia /
purgia. Gdy kogo bola żeby /
tedy to korzenie warzac w ot-
cie / a tym octem płókać żeby.
Tó ziele Plinius lib. 26. ca. 11. Ti-
timali Caracites zowie.

Cap. LXXXVII.
CAVDA EQVINA,Asperella, Equisetū, Hypu-
ris, vel Trimachion, Di-
osco. li. 4. c. 44,

Przaská albo koniogón.

Zowa Polas

Ciemny zowa konim
ogonem.cy to ziele Koni-
ogón/bo ma wiel-
ką podobieź włosy
konięgo ogóna/ z-
własczą gdy iest
wielkie iakie bywa
przy błocięch. Ale
ie lepięć od koni zo-
wa / iż koniom na
rany y ná sadzele /
nátlukowszy prochu
z niego zasypuiąc
bárzo goi.Koniomná
rany ná sa-
dzele.Dwoy koni-
ski ogon.To ziele iest dwo-
iakie / iedno zowa
Przaská/ drugie Skrzypem/ o-
boie wypisuię Diosc. iedne Prz-
aská: á to w tym kapitulum wy-
pisemny. Przaskę Gale. 6. Simpl.
piše/ iest zimna w piérwyszim sto-
pniu/ sucha w wtórym: zna każdj
Przaskę. To ziele piše Dioscori.
bárzo zastánawia: dla tego czy-
niąc z niego sól/ dobrze puszcząc
w nos komu zbytnie kręć ciecze/
tedy wstanie.Gryzieniu
w żywocie.Przeciw gryzieniu w żywocie
w trzewách/ tedy náwięćć / á
z winem dáwać pić: takieź gdy
kto wryny nie może puszcząc.

Ná rany.

Przeciw krwawym sadzelóm
albo ranam / tedy nátrzęć list-
ków á sypać ná rany/ zágoi. Diosc.

Kápla.

Ná kápel/ ná dychawice/ tedy

dobrze pić to ziele/ wysuszając v-
stánawia. Dioscorides.Przeciw przepuklinam / tedy przepukli-
dáwać pić z winem/ y przykładac. nam.
Przeciw pecherzowi przerwa-
nému albo wrażonému / przeciw Pecherzo-
wi.
ielitam przerwaniom/ przecietim/ Trzewóm
przegryzionym / iako bywa w zranionym.
czernoney biegunce/ y inszym tá-
kim podobnym / tedy bárzo do-
bze pić z wodą/ goi. Dioscorid.Galenus 6. Simp. Wielkie rá-
ny / wielkie cieczenie krwie zno-
wone/ biegunki czernone posta-
wawia / y insze wszystkie biegun-
ki/ á to piąc z winem albo z wo-
dą/ á tym lepięć gdy będzie z czym
cierpnącym pito / iako z winem
czernonym.Ránóm
wielkim.
Krwizno-
sá.
Plawóm.
Biegun-
kom czér-
wonym.Stłuczeniu/ zbieczeniom/ zbieciu/ stłu-
dobrze okładac/ wygoi. Serapio. czeniu
członków.
Bárzo pomaga/ bolaczóm Wątrobie.
gorącym/ w żołądku/ wątrobie/ żołądkowi
á takieź przeciw puchlinam. Aui-
cena. Opuchli-
nom.

Pli. toż wszystko piše li. 26. c. 13.

Cap. LXXXVIII.
CAVDA EQVINA ALTERA,
Scevola, Salix equina altera
Hypuris Diosc. li. 4. c. 45.

Skrzyp.

Znáta też wszyscy Skrzyp:
to ziele / niemal téżże mocy iako
piérwsze / ále mocnięć sprawuie
niżli piérwsze. Pli. li. 26. c. 13. piše:
iest dinga Hypuris, máluchna/ á
krotkie máiac listki: to iest skrzyp: Dnie.
przeciw dennym bolesciom bár Ránóm.
zo potrzebny. Też Skrzyp
nátluc

Biegun-
tam.

nátłukwszy go z octem / dobrze
kłaść na rany / bo je goi. Phalimi-
rus tylko jedno Equisetum wy-
pisuje / a drugie opuszcza. Pande-
ctarius zmieszał oboje Skrzyp y
Przasta / a tak obadwa w lesie.

Cap. LXXXIX.
CENTAVREVM MAIVS,
Herba Chironia.
Centurzya wielka.

Menardus in
annot. super
Mesf.

Menardus pisze / iż téy Cen-
turziiey wielkiej niemamy / ani
iey Aptekarze znają: bo powiada
że ich Mistrz Mesus zmieszał /
mała z wielką / y moc która jest
wielkiej przypisał małej / & ecō-
trą, która małej / wielkiej: dla te-

go niektórzy Barwierzé mówią /
aby Gorczyka była wielka Cen-
turzya: ale się mylą na tym. Bra-
seuolus in Sim. li. 3. cap. 6. Dru-
dzy powiedają Reuponticū bydy
Centurzya wielka: a wszyscy
żle: bo Dioscorides różne Kapi-
tulą czyni o nich: y przydaje Dio-
scorid. iż Centurzya wielka ma
iako małowki na wierzchu głó-
wki / tego Reuponticum niema.
O Centurzyiey Theophrastus li.
4. cap. 9. Centurzya wielka iako
pisze Plinius lib. 25. cap. 6. jest zie-
lektórim Centaurus Chyron był
vzdrowion od rany / gdy będąc
w gościnie v Herkulesa / ogledo-
wał strzały Herkulesowe / które
były iadem zaprawione / wpadła
mu jedna na nogę / y obraziła go
śmiertelnie / tedy on tym ziele-
m one rany zgoił / dla tego zowa-
Chyronia albo Centarea.

Plinius ibid. Dioscor. li. 3. c. 6.
Lisłki ma sferokie wielkie na spo-
sob orzechu włoskiego / długie /
Barwa na nich zielona iako na
kapuscie młodey / zabłki ma w ko-
ło iako v pilki / na liściach gład-
albo różgą: na dwu drugdy na
trzech łóćciach na wzwyż / bywa
ich też kilko: na wierzchu ma głó-
wki iakoby v matu zokrągła przy-
dłuższym: kwitnie iakoby przy-
modrzejszym: nasienie ma podo-
bne Krokosowemu: korzeń sfero-
ki / ciężki / twárdy / długi na dwa
łóćcia / pełny soku / smaku ostrego /
sczmiacého z nieiaka słodkością /
czerwony / y sok iego czerwony /
roście na pagórkach / na ziemiach
tłustych nieprzykrytych drzewa-
mi.

W tym sie żielu omylił Braseuolus in Exa. Simp. de Reub. że by Rapōticum było Centaureum maius, bo niema tego wypisania.

Rospukli-
nam.
Sturces
3. m.
Dulcesciam
w bokach.
hawicy
lōm.
Prawnu
krwi.

Ta Centurzya bārzo goi rospukliny/ skurczenia/ bolenia/ w bokach/ dychawice stare/ kaszle/ krwawę plwanię: iesli niemasz febr̃y z winem piąc/ iesli iest febr̃a/ tedy z wodą: a to natarwŃy kōżenia iako maŃi/ dwie dragnie pić. Dioscorides. Galenus.

Gryzieniu
w żywocie.
Miesiac
cóm.

Przeciw gryzieniu w żywocie/ przeciw boleściam niewieŃcim wnetrznym/ tu pobudzeniu miesiaców/ tu wyciagnieniu z żywota płodu nieżywego/ tedy czynić pessarium albo czopek z kōżenia/ przykładać. Dioscorides. Galenus.

Rany scia-
ga y goi.

Nā rany bārzo dobre to kōżenie/ a to tłuć/ masć przykładać. Dioscorides.

A gdy to z suchego kōżenia chceŃ czynić/ tedy moczyć w wodzie/ a potym stłuć/ bo ściŃka rany/ zlepia/ goi: tak iż teŃ/ gdyby w gārniec do miesā wrzacego wloŃył/ tedy sie zroŃcie mieso.

Cap. XC.

CENTAVREVM MINVS.

Dioscorid. Febrifuga.

Centurzya.

Natura.

Właia pospolicie ludzcie mała Centurzyia. Paulus libr. 7. piŃe/ że ta Centurzia iest wysuszaiaca/ a niciako mierniuchno ciepla:

Dioscorides libr. 3. cap. 7. y Paulus piŃa: że kōżenie tego żiela niczemny: sama Centurzya zielona/ natluczona/ przyloŃona nā rany/ tedy ie zlepia y goi/ tak teŃ wrzedliwe sadzele/ dawne/ lōm. zakaŃone lecz y bliŃnie odwodzi.

Ranóm.
Wrzedli-
wym sadze-
lóm.

Gdy kto nāmāz rzywŃy Centurzyiey/ piie ia/ tedy wywodzi purgūiac nā dōl wilgotnoŃi Ńpētne/ kōleryczne ŃoltoŃi/ grube/ dla tego dobrze pić w febr̃ach. Diosc.

Przeciw dennęj niemocy (Coxendicum vocāt,) tedy nāmārzywŃy/ czynić klistere/ wyciąga plugawoŃci aż do krwie/ a z ta krwiā ból wychodzi z dennęj niemocy. Dioscorides. Gal.

Bārzo pōzyteczny soŃ z Centurzyiey tu wzroŃu/ dla tego czy-
mac soŃ z miodem/ a z tego soŃu oczy.
masć dobrze puszczać nā oko/ wy-
ciera wŃysŃtki mgly/ lusi/ zā-
cmienia oczu. Diosc.

Czyniac z tego żiela pessariū, a przykładaiać paniam/ wywodzi miesiace iteŃ plōd z żywota v-
marły. Diosc. Gal.

Ofobliwie Centurzya bārzo
pomaga przeciw zakaŃeniu su-
chych Ńyl/ abo Ńtron: a tak w pā-
raliŃu/ w pādaiaćey niemocy do-
bra. Diosc. Czynia z tego żiela
nā te wŃysŃtkie rzeczy soŃ y susza/ a lepięy Ńprawnie. Diosc.

Purgue.

Febr̃am.

Dennęj nie-
mocy.

Klistera.

Oczóm.

Miesiac
cóm.

Suchim Ńy-
lam.

S. Walan-
tego Parā-
liŃa.

Galenus

Galenus 7. Simp. prawie też
wszystki rzeczy pisze o Centurzy-
iey / y przydaie że zamulenie wa-
troby y śledziony otwiera pi-
jąc / y przykładając zwierzechu :
aczko wiec Plinius pisze trzecia
Centurzyia / ale podobno że ie-
y sam nieznał / pisze Leoniceus,
gdy dziś y wielki nieznany.

Cap. XCI.

CENTUNCULVS, TO-
mentum, Gnafalion, Her-
ba Torminalis.

Wronie mąsło mnicysze.

Plinius libr. 24. cap. 15. pisze
bydź Centunculum Clematide,
ale Leoniceus wywodzi że źle/
bo nie iest żadne Clematis. Diosc.
li. 3. c. 123. To ziele ma na gła-
stach przyżółtym kwiatki / nie
tak iako Marcellus wypisuje / że

by ie zwano Albinum, od bialo-
ści listków y kwiatków : z tego
ziela czyniono pierwey wez glo-
wia y pierzni / dla listków / któ-
re ma mlekuchne. Gal. 6.

Diosc. To ziele gdy kto piie w ^{Bolesciam}
ostrym winie / przeciw bolesciam ^{w trze-}
a gryzieniu w trzewiach / bedzie ^{wach.}
wnet wyzwolon od bolu / dla
tego ie też zowa trzewne ziele.
A Galenus przydaie czerwoney ^{Czerwoney}
niemocy. ^{lam.}

Cap. XCII.

CENTVM MORBIA,
Numularia, Lunaria minor,
Stonwzód, albo Wspinwzód.

TO ziele Bärwie-
rze zowa Stro-
wzód albo Wspi-
wzód / że bärzo po-
mocne na rozmaite
wzody / bolaczki /
sadzele / y na bolesci
insze / y frosty plu-
gawé. Niektórzy zo-
wa Numularia, po
polsku Pieniężnik /
iż liście ma niewiel-
kie podobne pienia-
dzom małym. Nie-
którzy Serpentariam
zowa / to iest Wężo-
wnikiem / iż wężo-
wie gdy bywają ra-
nieni / tym zieleciem sie
lécza.

Żiółko to po zie-
mi sie ściele / korzonki ma male /
listki niewielkie z obu stron / zaró-
wno po

wino po dwu aż do wierzchu /
tłuste / kwiatek ma żółty piękny /
wszystko ziółko podobne Poleio=
wi blonému / roście polakach na
miejscach mokrych: Maia sie w=
kazuje / Czerwca kwitnie.

Wrzodóm.
Ranóm.
Bolacz=
kóm.

To ziółko iest mocno wysusz=
ające w którym aż do trzeciego
stopienia / ściaga też mocno / dla
tego mocno rany / wrzody / sadze
le / bolaczki goi / przykładając / a
to tłucąc liście także kwiecie /
stłukwszy a plaster czyniac przy=
kładac.

Czerwón=
kam.
Biegunka.

Czerwoni y wszelkie biegun=
ki / y rany w trzewach mocno po=
stanawia y goi.

Ranóm w=
rzedliwim /
Wycyscia
ropę.
Zrwię
plwaniu.

Wrzedliwe rany / żagule / plu=
gawę / ropiste / wycysciaiac goi.

Przeciw plwaniu krwaw / ta=
kież bardzo pomocno pić.

Mieściac zbytnie y plawy pą=
niam zastanawia.

Na wszystkie rany wewnętrzne w
nerkach / w trzewach / w pier=
ściach / y na innych miejscach w=
nętrz bardzo pomaga.

To ziółko rochodzi w masę /
która zowę Marciaton : iest żiele
z przyrodzenia gorące y suche /
bardzo pomocne przeciw bolóm
y niemocam z przyczyny zimnéy /
y boleściam zimnym pomocne.

Cap. XCIII.

CEPA, CROMION.

Cebulá.

Cap. XCIII.

CENTVMGRANIA,
Millegrania, Stożiarn.

Ziółko to iest iakoby Spo=
rys / po ziemi sie ścielące / mału=
chne / zieleniuchne / a nasienia o=
kolo różczki pełno / iako grona :
zowę drudzy Herba Cancrī, ma
smał winny / Dryne pić wy=
wodzi. Zowę też żiele Crispula,
iż listki ma małuchne a kędzie=
rżawé.

Kto chce wiedzieć rozmaite
a niestychane rodzaje Cebul / te=
dy czytaj Plinium libr. 19. cap. 6.
Každy zna Cebule.

Galenus

Galenus 7. Simp. piſze / że Cebula ieſt zapalająca bliſko czwartego ſtopienia / a iej ſubſtancya ieſt złożona z grubych części: ta-
kież Paulus powieſda.

Dioſcor. libr. 2. ca. 140. Wie-
cęg zapala Cebula y gorzeczyſza
ieſt kora przydłuſzym / okragla
nie tał: tałież kora żółta przy-
krzeſza niſzli biała / wiecęg ſucha
niſz zielona / wiecęg ſurowa niſzli
wárzona: wſyſtkie Cebule na-
dymaia ciało / y głowe / gryſie-
nie czynia / prágnienie pobudza-
ia w febrach.

Długa.
Żółta iado
witſa.

W głowe
dnie.
Prágnienie
czyni.

Chuć iedze
nia czyni.

Brzydkoſć
oddala.

Hemoroidi

Oczóm.
Mgłóm.
Bielmóm.

Glinogo-
żowi.

Czyſzczenie
głowy.

Cebula chęćwoſć iedzenia po-
budza: dla tego pułnice / koro-
niemaia ani ſmałku ani chęćwo-
ſci / pieczenia ſobie z Cebula ſu-
rowa czynia / a przyſkapietym y
ſmał y chęćwoſć. Dioſc.

Cebula wycieńcza y wyczy-
ſcia brzydkoſci y plugawoſci /
które bywaia w żołądku / z ob-
żarſtwa y zbyrnięgo oberkiania:
nad to one zbytnie nadkiania pur-
guie y wyrzuca z żywota. Dioſc.

Hemoroidas, to ieſt żyłki w
ſiedzeniu / otwarza / gdy ia na-
cieraia albo przytładaia ſame / al-
bo ſoł na bawelnie. Dioſc.

W oczu mgły y coſkolwiekby
zaczęmiiało oczy / ieſtby było oche-
dożónie: tedy natłuc ſołu z Cebule /
a z miodem namieſzać / y puſzczać
na oko / tałież na bielma czynie:
tałież przeciw mgłom y inſzemu
ząpſowaniu oczu. Dioſc. Gal.

Przeciw bolaczóm w gardle
(Anginam dicunt,) tymże ſołem
z miodem maſzać. Dioſc.

Soł z Cebule gdy kto w bo-
leniu głowy ſarła w nos / tedy

wywođzi ſpétne plugawoſci
ſlegmiſtę. Dioſc.

Przeciw zapomnialego pſa v-
kaſſeniu / tedy natłuc Cebule / ru-
ty z ſoła a z miodem y przyložyc
na ranę. Dioſc.

Przeciw kroſſam białym kto-
re bywaia na licu iako trąd / te-
dy ſołem z Cebule zmieſzawſzy z
octem namazać. Dioſc.

Brodawki / z ſoła ſoł zmieſza-
wſzy / ſpadza. Dioſc.

Przeciw ſtarcin od borow / te-
dy natłuc Cebule z ſadlem kaſtli
nim / y namaſzać / albo przyložyc.
Dioſcorides.

Przeciw boleſćiam w rſu y wſóm.
dzwonieniu w nich tedy puſzczac
ſoł ciepło: tałież przeciw ropam
y ſinrodóm w wſach. Dioſc.

Tałież na parchy y mieyſca parchóm.
gdzie włoſy opadły / dobrze maſ-
zac. Dioſc.

Paniam / Cebula przyrodzo-
ne rzeczy pobudza y wywođzi.
Dioſcorides.

Świeczbienie z oczu wyczy-
ſcia: a to czyniac ſoł / Spodium
kniemu z Aſpetki przydawſzy / pu-
ſzczac w oko. Dioſc.

Dioſc. piſze / że bolenie w gło-
wie czyni Cebula / gdy ia kto ie-
albo wonia. Gal.

Czyni też Cebula Letargum, Cyni
to ieſt niemoc ſpana / że człowiek
wſtawicznie ſpi chocia go bu-
dza. Dioſc.

Żbiera y przepuſcza Cebula wrzody
wrzody / bolaczki / wrzedſienice: laczki zbiera
a to wwarzawſzy Cebule / potym
ia ſtluc z figami albo z Róſynka-
mi / a przytładać plaſtr. Dioſc.

Tęż przeciw napuchlinam w
żywo-

Plaſtr na
wſaſanie
pſa.

Kroſſam
na licu.

Brodaw-
kom.

Starcin od
borow.

Wſóm.
ropam w
wſu.

Mieſcia
com.

Oczóm.

Ból czyni
w głowie.

Cyni
targiam.

ta.

Puchnie-
niu.

żywoćie / dobrze okładać żywot
Cebula / rospedzi.

stu i trzeciego przydać / przykładac.

Przeciw zawracaniu przed o-
czyma : tedy czynić lug / myć glo-
we / a ziele na skronie przyłożyć.
Zawraca-
niu przed o-
czyma.

Cap. XCV.

CHÆREFOLIVM,

quidam Gingydiū vocant,
Græcè Chærofillon.

Po Polsku, Trzebulá.

Plinius piſze / że Trzebulá
bárzo oſtrého ſmaku a zápalá-
ca / zdrowa ciału człowięczemu :
dla tego téż we Włoſzech poży-
wają iey rádzi w Salatach.

Pandectarius mniema bydz ro-
dzay Opichu / a zowie ū Api-
um Hemoroidarium : ale iáko w
wielu inſzych źiół / tak y w tym
omyła ſie / bo tego nie piſze Dio-
ſcorides, Galenus, Theophrastus,
ani Plinius.

Macer c. 26. piſze: Trzebulá do
w pterſiach bra pic z winem przeciw boleniu
boleſciam. w pierſiach / takież przykladać
plaſtr.

Przeciw ſlegmam zbytnim a
ſlegmam plugawym / kłiwatym / tedy do
kłiwatym bze pic Trzebule / bo purguie z
człowięká.

Przeciw zimnu w febrach / te-
dy Trzebule w Oliwie wárzyc /
mázac pácierze.

Przeciw robakóm w żywo-
cie / tedy nátrzec a dáć z octem
pic.

Pániam wywodzi mieſiacé /
piiac z winem : takież wryna.

Przeciw gruczolóm które by-
waia zá vchem : tedy nátlufſzy
Trzebule z ſádlém ſtarym / a wo-

Cap. XCVI.

CERVINA LINGVA,

Dioſcoridis Philitis,

Jeleni Ięzyk.

Phalimirus Jeleni ięzyk wy-
klada Scolopendrium : ale toſiny
wypisali wyſſey w Kapitulum
Aſplenon, że nie ieſt. W tym
bledzie nietylko Phalimirus, ale
téż y wiele Aptekarzy w Dokto-
row: bo y Theodorus Gaza vczy-
nił bład wielki / który wykłada-
iac Theophrastum z Gréckieg ná
Lácinſkie polozył miáſto Scolo-
pendrium, Linguam Ceruinam :
bárzo niedobrze : także potym zá-
nim y inſi niedobrze trzymali.

Je Phylitis ieſt Jeleni ięzyk :
Dioſcorides libr. 3. capit. 112. pi-
ſze : Phylitis ma liſtki podobné
Szawiorowi / nie tak ſzerokie iá-
ko długie a piękne / w liczbie pięć
albo

álbo ścść / ná bołu ma sprzeżki iá-
koby robaczki / roście w ciér-
niach / w lesiech / w dołech gdzie
niedochodzi słońce / niema różgi
ani kwiatków / to wszystko iest w
Jelenim ięzyku.

Biegunce. Paulus li. 7. Gdy Jeleni ięzyk
ma smół przytwardsniemy / á
cierpnący / á ktr^e iest zimny : te-
dy dla tego biegunkóm barzo po-
maga piąc ie / á nawiećcy z czym
cierpnącym.

Morzeniu w żywocie iáko w czterech
wólkach. **Wężowe** w kłósniu.

Al Dioscor. piśe / że dobra Phy-
litis przeciw biegunkám białym /
iáko w czterech wólkach. **Wężowe**
Przeciw wężowému wśaśe-
niu tedy dobrze pić z winem. Di-
oscorides.

Bydłu wśaśe-
sonému od
węża.

Gdyby które bydło wąż wśaś-
ił : tedy nárwżyć tákież tego
ziela / á rozdarwśy gebe nalac w
gardło. Diosc.

Cap. XCVII.
CHAMÆDRIS, QUERCULA
minor, Trifago, Calaman-
drina, Seratula,
Po Polsku, Wielka Ozánka.

Wspolita iest Ozánka / w sa-
dzie roście : ziółko niewielkie ná
piądz : modry kwiatek : listki iá-
ko y Mielki / ále zabki ma iáko
y pilki w kóło : dla tego iá téż zo-
wa Seratulam : y piśa / że pá-
trząc ná listek tego ziółka / wymy-
ślono pile. Plin. lib. 27. cap. 15.

Gal. 8. simpl. piśe : iest to ziół-
ko zápalájące y wysuszájące w
trzecim stopniu : tákież y Paul. 7.

Plinius lib. 2. capit. 15. piśe : Sledzione
Ozánka barzo dobra pić tym ktró-
rzy máia zepsowaną sledzione :
tákież żóładkowi / przepuklinam /
dychawicy. Diosc.

Dioscorid. lib. 3. ca. 103. Wá-
rzac Ozánke póki zielona w wo-
dzie / tedy dobrze pić skurczonym /
káfłacym / twárdą sledzione má-
jącym z octem.

Pániam którym zástánawia-
ia sie miesiacé / dobrze pić : tákież cóm.
ku łatwiému porodzeniu ábo nie-
donoszonému płodu. Diosc.

Przeciw rzezaniu wryny / prze-
ciw puchlinam / dobra pić. Dio-
scorides.

Przeciw iádowitému wśaśe-
niu / á zwiásczá wężowému / tedy
dác pić z winem / á ná ráne ná-
tluc Ozánki przydawśy troche
octu. Diosc. Plin.

Nád to náráwśy tego ziela /
czynić

czynić z niego piłulki a brać je prze-
ciw tem niedostatkóm / ku któ-
rym ie piąc daia. Diosc.

Ranami
czedliwym.

Przeciw ranam wrzedliwym
starym / plugawym : tedy czynić
masc z Ozanki z miodem / a przy-
kladac. Diosc.

Oczom.

Przeciw zaćmieniu wzroku :
czynić proch a puszczać na oko : ta-
kież z Oleiem czyniac / puszczać
Oleiek na oczy.

Galenus 8. Simp. Ozanka ma
gorzki smak a ostry : dla tego słu-
żenie pomaga / miesiacé y wry-
ny wywodzi / y wszystkie grabosci.

Cap. XCVIII.
CHAMÆPITIS AIVGA,
Abiga siue Ibiga Picca, Parua
pinus. Cupressina Iua.

Po Polsku Iwa, drudy zowa
Suchotné ziele.

Baby Krakowskie y Apté-
karze niektórzy / coś za zielesto
Chamæpytis, Ozanka mala zo-

wa : także Phalimirus wykłada /
iako sie nauczył v Bab.

Jest to ziele męła ozanka / Cha Baby Ar-
mepitis, iako wol jest osiel : przeto ^{Kowstie.}
baczcie Panie Krakowskie / iako
was Baby wasze na tręciach bar-
zo w ziolach myla : bo leda co
wam daia / czego samy nie znaią :
a co gorzcy / bys też v niey pytal
ziela które z Induley przywoza /
iako Malabattrum ; tedy ie wta-
ża / ano bedzie tak prawda ias-
ko Wol jest Osiel : przeto y tego
by niemiano w Krakowie dopu-
szc / aby leda Baba przedawa-
la iedno doświadczona / aby lu-
dzi nie trula prostych : ale Ba-
bom niedziw / gdy oto namno-
żylo sie Herbarzow / omylnych y
złych ziol / które nie są té / iakie im-
uniona przypisala.

Galenus 8. Sim pisze : że Iwa Przyrodze
albo Aivga, jest wysuszajaca w ^{nie.}
trzecim stopniu / a ciepla w wtó-
rym.

Iwa pisze Dioscorides, iest nie
wielkie ziolko / po ziemi sie ściela :
ma listki szadawe iako v Sosny /
dla tego ie też zowa Picea humi-
lis, maluchna Sosna : kwiatek
modry ma.

Przeciw żółtocy niemocy tedy ^{Żółtocy nie-}
listki warzac w winie / a pic przez ^{mocy.}
siedm dni. Diosc. lib. 3. cap. vlt.

Przeciw bolemiu w biodrach Bolestam
albo w slabiznie / tedy warzac to w biodrach.
ziele w wodzie / pic czterdzieści
dni : dla teg dzis doktorowie nie
maja lepszey rzeczy we francach / ^{Francóm.}
iedno to ziele / zwlaszcza gdy fran-
ca wnidzie w czlonki / w stawy / ^{Stawóm.}
iako pospolicie inż w stawiech
panuje : przeto dobrze te Iwe
pic /

Watrobie. **Wrynie.** **Wterkóm.** Pic / pilułki zniá czynić / prochy z cutrem / zowá Tragraz / á wże-
latim obyczáiem pożywać. Gal.
Przeciw zářáženiu watroby /
rzezaniu wryny y zástánowie-
niu / w nérkách boleniu / gryzie-
niu w żywocie / tedy dobrze pic
Jwe. Diosc.

Jádóm. **Truciznóm** Przeciw ziedzeniu iádowitých
ziól ábo truciźn / pożyteczna. Di-
oscorides.

Plastr. Takież dobre to źiále / czynić
z niego plastr á przykładać ku nie-
mocam tymże / dla których pic ná-
pisano. Diosc.

Piłulki. Może téż zniéy czynić piłulki :
tym obyczáiem : weźmi Jig / á
stłucz ie z Jwá / á czyn piłulki kó-
ré beda odwilżać żywot leguch-
no : á iesli chceś aby purgowaty /
tedy wśiáć Jwy / Miodu / Ży-
wice á prochu miedziánego / kó-
ry pod nakowálną bywa / gdy
kuią miedź z ognia : to stárwszy
czynić piłulki / á bráć w potrze-
bach / á zwlásczá w stawowych
bolesćiach. Diosc.

Máiciey. Przeciw niewiesćim bolés-
ciam / w máiciey zářáženiu : tedy
czynić Pessariũ z miodem / y kłásć /
wyciąga złości. Diosc.

Piersiam. Na stwárdziáté pierśi od mlé-
ká / czynić plastr / okłádáć. Dio-
scor. Gal.

**Wrzedli-
wý ránám.** Przeciw ránam wrzedliwym
iákie bywáią we fráncach / tedy
natłuc Jwy ná proch / á z mio-
dem czynić másć / y przykładać.
Dioscorides.

Wypisúie Dioscorides libr. 2.
cap. vlt. drugié dwie Jwy / ále ich
niemamy w zwyczáiu / bo tá pier-
wsza náilepsza w leřárstwie / á z

ciężkostí ia náleżiono.

Galenus 8. piše takież : że do-
bra Jwá przeciw bolesćiam w
stawiech / przeciw zářáženiu wa-
troby : á to bywa we francy.

Cap. XCIX.

CHAMÆACTE ET ACTE,
Ebulus & Sambucus.

Dioscorides piše, że to iedno
Bez á Chebżiná, á przeto w ied-
nym Kápitulum o obudwu piše,
á potym rozdziela mówiąc : że
Chameacte iest Ebulus, Chebżi-
ná, Chameacte quasi humilis sam-
bucus : á Acte, iest Sambucus, to
iest Bez : y wypisúie Chebd y Bez,
ále nie trzeba powtárzáć, bo
káždy Chebżinę y Bez
zna.

Dioscorides libr. 4. cap. 168. Opuchli-
Jednáka powieđa moc máia / ^{nom.}
Chebżiná y Bez. A Paulus lib. 7.
piše / że Bez y Chebd są suche á
miernie rozpřášáiac.

Macer piše / iż goracé w wtó-
rym á suche w pierwšym.

Chebżiná y Bez wysušáiac /
Ś 2 ściągáiac /

ściągając / sczmiąc ochładza. Dioscorides.

Dla tego opuchline z ciała wy podziąć: korzeń w winie wárzając dawać pić ono wino. Diosc.

Purgue.
Flegma.
Kolera.

Lisście iedząc iako salate / tedy purguie z człowieka flegma y kolera: a iam wisc dawal paktowie mlode z octem przewarzywşy / a Oliwy przydawşy / czysćie purguie. Diosc.

Galazki też mlode / które bywaia iako glabiki / tedy wárzysz w garnuszku / także ie iesc / a purguia także dobrze.

Bolóm
w żywocie.
Miesiącóm.

Bez albo Chebzina wárzysz w wodzie / dobrze sie w nich parzyć paniam dla bolów w żywocie / y miesiacé wywodzi. Diosc.

Jagódk.

Jagódki także piąc z winem / purguia y sprawuia iako y lisście.

Oczóm.

Przeciw bolesćiam w oczu / zwłaszcza z zapalenia: tedy natłuc listków z maki / a tak przyłożyć plastr na oczy. Diosc.

Opaleniu
Własceniu
Zapomni
tego psa.

Przeciw opaleniu / natłuc także lisćia z maki pszenicznej czysć / y okładać: także czynić przeciw własceniu wscietłego psa. Dioscorides.

Dla rany wrzedliwé / plugać wé / dobrze przykladać. Także przeciw podagrze / wziąć lisćia Bzowego albo Chebdowego / a natłuc z loiem Bykowym albo Rozłowym / a tym plastrzem okładać na miejsce bolące.

Aczkolwiek Sambucus drzewo iest / wszakże Chebzina prawe iest ziele / a tak niech Bez / Chebzina spólem między ziołmi stoia.

Cap. C.

CHAMÆDAPHNE,

Terrestris laurus, Vinca peruinca.

Bárwinek.

Dioscorides lib. 24. ca. 144. Głowię. Przeciw zapaleniu w żoladku / także boleniu w głowie: wyciń nic z lisćia plastr / a przykladać. Gryzieniu w żywocie. Wrynie. Opuchli nom.

Gryzienie w żywocie / te listki pitę z winem odpadzi.

Paniam wárzając w winie / a piąc / wywodzi miesiacé: także wryne: też czyniac Pessariu, to iest czopek na miesiacé. Diosc.

Plinius lib. 21. ca. 27. Czyniac z lisćia proch / dawać z winem na opuchline / wyciaga z zaskórsa wodę żółtą.

Plinius. Listki wpieczone w popiele / a na zebrania twarde plastrzem

strem przykładając / rozbiłając.

Cap. CI.

CHAMÆMELVM, ANTEMIDA, Antemis, Camomilla.

Rumienek.

Dioscorides libr. 3. cap. 145. wypisuje troiaki Antemidis, Rumienków rodzaj / który tylko z kwiatu ma różność: ieden biały / drugi żółty / trzeci czerwony / albo brunatny: a to rozumieć tylko w listkach około główki / iż w iednego około główki żółtej / są listki białe / w drugiego około główki żółte / w trzeciego brunatne. Biały rodzaj jest / który prawie zową Rumienek / który około serca żółtego ma listki białe w kwia-

tku: zowie Dioscorides Leucatemon. Wtóry ma kwiatki zupełnie goraco żółte / tak serce iako listki / samo ziele szadawe / Pióty nowi podobne / zowie Dioscorides Chrysantemon. Trzeci jest brunatny / rośnie w ogrodziach na grzędach / między iarczynami / zową Ostrożki / Lacinnicy zową Consolidam regalę, drudzy Monachellam, drudzy Capuciaris, iż kwiat ma podobny kápicy Niniścy. Niemcy zową Rittersporn: Dioscorides zowie Erantemon: o tym niżej wypisemy.

Paulus 8. Że Rumienek jest rozgrzewający y wysuszający w pierwszym stopniu: także Gale-nus 6. Simp.

Diosc. Rumienek czasu Wiosny zbieraia / który gdy kto piie / waząc / wryne wywodzi / ká-mień łamie / miesiące paniam pobudza / a tym więcej gdy sie w nim myia albo parza.

Bolesci y twardosci / zapaleniu śledziony / żółtej niemocy / bolesciam wotrobnym / wzdu-maniu albo puchnieniu ic / bacz do pomocny piiać. Diosc.

Bolesciam w nerkach / w pecherzu / waząc pic / y na plastrze przykładac. Diosc.

Kamień każdy łamie / okładając y piiać / a zwłaszcza brunatne Antemis. Diosc.

Przeciw plynieniu z oczu / lez oczom. albo ropy / czynić plastrzyk / przykładac: także na fistuly przy oczach / Agylopas zową / czynić. Dioscorides.

Zuchaiac w vsciech Rumienek / krosty y rany w vsciech goi: także

takież płóćzac wárzoným/ czyni
takież sadzele ná wárgach y kros-
sy goi. Diosc.

Sebróm.

Przeciw sebrám dobrze czy-
nić z Kumientu klistere/ wárzac
Kumienek / albo z Oleytu Ku-
mientowego.

Plinius lib. 1. cap. 21. Antemis,
to jest Kumienek / wielkimi/ po-
wieda / chwalcini wystawiał A-
schlepias stary Lekarz prze iego
wielką pomoc tu zdrowiu ludz-
kiemu. A ia przydam/ że niebyło-
by w Aptéce droższego ziele / by
tak bázro niebyło pospolité : dla
tego ie natura tak pospolicie ro-
dzi / aby niebyła diminuta in ne-
cessariis.

*Weżowé
wkapaniu.*

Przeciw weżowému wkaże-
niu/ dáwać pic dráginę z winem:
a potym do końca wypisute to
wszystko co y Dioscorides. Pl.

Jest ziele Kumienek / w każ-
dym mleyseu boleść všmiérzá-
ce / przykładáiac ná plastrze : dla
tego ie zową Anodinum.

te. Abowiem iako piše Theo-
phrastus lib. 2. cap. 14. Gdy Jás-
kółka ná wiosnę wkaże sie/ to též
ziele z ziemie sie wkaże : a gdy
Jaskółka ginie / y Celidonia též
ginie.

Żá perwona rzecz piše Med-
cy / iż gdy Jaskółczym dziecióm
wylupi oczy / tylko nierucháiac
żyłé ná których oczy wiśa / y o-
dędy ich tak/ názáiutrz naydzieś
a one oczy maia zdrowinčné /
ktemu naydzieś to ziele w gnia-
zdzie albo okolo : bo Jaskółcza
mac léczy oczy. A tóm od czło-
wieka godného wiary slyśal : że
Kaczka niewidziála / a dzieci w-
ziawşy korzeń/ pomázaly iey mlé-
kiem/ w godzinie albo dwu prze-
żráła. A iam to kółośy czynil/ a
było tak. A przeto též to ziele zo-
wá Boży dar dudy. A ztąd ká-
żdy obacz iako to ziele bázro po-
mocné tu wzroku.

*Oczy tásko
létóm léczy*

Paulus li. 7. piše : iest Celido-
nia goraca w trzecim stopniu/ a nie-
ociéráiacca. A Galenus takież : że

Cap. CII.

CHELIDONIVM MAIVS,
Hirundinaria maior.

Po polsku též Celidonia. Drudy
Jaskółcze ziele zową.

Dioscorides libr. 2. cap. 172.
& 3. wypisute dwoiaka Celido-
nia/ mnieyszą y wietszą. Celido-
nia wietjša pospolita iest / przy
płóćtech/ przy cmihtarzách roście:
znáia ludzie pospolicie : zowá ia
Celidonia od Jaskółki / iż Cheli-
don po Grécku znaczy Jaskół-

jest to

ieść w trzecim stopniu zapalająca y wysuszająca.

Oczóm /

Dioscorides li. 2. To ziele wśladkim obyczaiem nasze^o wzrosku pożyteczne: a dla tego na wyprawienie y objaśnienie oczu: czy nie sok z tego ziela / y puszczać na miedzianą nię / żeby powstał przez noc / a nazajutrz włożyć czystego miodu / potym przywarzać / y wlać w sflankę / y wystawić na słońce: a te wodke puszczać na oko: przydaje dundzy Tuciię / dundzy Kamfory / każdy iako mu sie podoba. Ta wodka barzo osobliwie wyczyszcza oczy od wszystkich niedostatków.

A dundzy / co też vezy Dioscorides, czynia sok zasu Wiosny / a potym wysuszaia na miedzianym naczyniu przy słońcu: dundzy czynia galeczki z takiego wysuszanego soku / potym rospuszczaia.

Jam nie czynił nigdy z nię wody / ani soku / iedno tylko wziąwszy ziele albo korzeń / przelomieć przy członku / a gdy najsie mleka / tedy onym dotknąć oka / tedy mgly / liski / katarakty / spędzi / iedno trzeba cierpieć.

Żółtey nte-
mocy.

Dioscorides. Przeciw żółtey niemocy / korzeń Celidonię z Annyzem w winie białym warzać / a ten syropek pić przez kilka dni.

Ranóm w-
czedliwym.

Dioscorides. Przeciw wrzeźliwym ranam które sie czolgaia po cieie / tedy natłuc korzenia z winem / a przykładać plastrzem.

Zębóm.

Przeciw boleści w zębach: tedy wziąć korzenia tego ziela / zuchać ie na tym zębie który boli wypływając.

Przeciw boleściom w trzewiach / zowa kolika / tedy natrzeć Celidonię / a w winie dawać pić.

Przeciw fistulam / naczynię fistulam. prochu z tego ziela / a zwołasczą z korzenia / a potym zmieszać prochu z miodem / a puszczać w dziurki / wyczyszcwszy potym zgoi.

Galenus 8. Simp. prawie te słowa niemal pisze / co y Dioscorid.

Cap. CIII. CHELIDONIVM MINVS,

Hirundinaria minor, Testi- *Herba Ma-*
culus Sacerdotis. *riore.*

Mnieysza Celidonia.

Maluchné to ziółko / niema żadney różgi iedno listki wycho-
dzą na szypulkach z ziemi z ko-
zonką / listki są podobne grzybie-
niowe^o / iedno maluchné / okra-
5 4 glę

glę / stąrowşy tłustę : kwiątki żółte piękne / podobne gwiazdeczkom : na Wiosne a Lłaią tylko ie znać / potym go nienaydzie abo z trudnością.

Kościę przy wodach / przy mołradlnach / na łąkach.

Przepala. Paulus l. 7. pişę / że iest gorące aż w czwartym stopieniu. Ma moc pişę Dioscorides lib. 2. cap. 173. bårzo ostra / podobna Anemone : tak / że też skore na ciele przy łładaiac przepala.

Swiętę bóm. Dla tego sprosne świętęby / pąrchowate / y inşę zespacenie skóry zcięra / wychedaża : takież pąznołcie chropawé / şperne / przyłładaiac. Diosc.

Głowe czy sci. Sol z korzonków tego ziela zmięşawşy z miodem / a w nos sarkaiac głowe wyczyşcia. Dioscorides.

Gårdlu. Takież ty korzonki wårzac / a sarkaiac w gårdlo / głowe wyczyşcia y pierśi / y wşytki w nich niedostatki. Dioscorides.

Oczóm. Oczóm też tá mnięşza Celidonia bårzo pomocna : mgly oşwięca / Katarakty y inşę zaştony şpadza.

powieda z nánti Diosc. że to ziele le bårzo wiadome / maiać różność / tylko z różności Kwiatów : iż niektóre ziele ma kwiątki żółte / drugie białe / drugie brunatne / drugie czerwone : ale takiego niemaş w Polşce / we Wloşech doşci : w nocy białe y brunatne : Powieda Galen. 8. bårzo woniaia : we dnie prawie nic / temum sie ia pięrwęy dziwowal.

A to więdzłá żdy / że inşę iest Leucoion Theophrasti, a inşę Dioscoridis. Tu Dioscoridis wypisuiem : aczkolwiek Leucoion znamionuie białe şiane şiolki : wşakże zwyczay otrzymał / że inż białe / brunatne / żółte / iednało Leucoion zowa.

Dioscorides lib. 3. cap. 129. pişę : iż najlepşe w lekarstwach /

Cap. CIIII.

CHEIRI vel KEIRI, ARABUM. Leucōion Dioscoridis, Viola Satiua, Viola Citrina, Viola alba, Viola Purpurea, Viola punicea.

Po polsku Şiolki şiane.

Şerapio pişac o tych şiolkach :

Które są żółte : z tych czynia Olesień który

ieś który zową de Keiri bårzo po-
trzebny.

Natura.

Galenus piše/ że mają przyro-
dzenie ciepłe a wilgie/ smół gorz-
ki: dla tego zagrzewają/ wysu-
sają/ ocierają/ y subtelność czy-
nią. Diosc.

**Mieście-
com.
Mącecy.**

Dioscorides. Kwiat żółtych
ziółków vsuszonych/ wårzywşy
w wodzie/ pić na niedostątki nie-
wiesćich rzeczy: pobudza mie-
siące / y inşę potrzeby woczy-
ścić / tym lepiej gdy sie w nich
pårzą.

**Kospabli-
nam w
stolecu.**

Przeciw kospadlinam a kros-
stam/ które bywają w stolecu: te-
dy natłuc tych kwiatków/ z wo-
stem zmięść a y przykładac.

**Krostom
na wår-
gach.**

Przeciw ranam albo krostom
na wargach: natłuc ziółków
tych z miodem/ mazać.

Porodzenie

Nasienie dając pić Pániam
dwie drágmie w winie albo mie-
dzie/ tedy wywodzi miesiące/ do-
żyłá: czyni też rychlé porodze-
nie. Diosc.

Podągrze.

Przeciw podągram: natłuc
korzenia z octem/ a okładac pla-
strem. Diosc.

Sledzione

Na opuchłą sledzione/ dawać
pić nasienia dwie drágmie z oc-
tem. Diosc.

**Bolacz-
kam w mą-
ci.**

Przeciw bolaczkom/ które by-
wają pániam około macice/ te-
dy przykładac roztarwşy z wo-
stem/ in pessario melius. Diosc.

W Polsce sie mylą na tym/
żeby Tatarska Polska była Cicer:
Tatarska nie jest Cicer, jest Paga-
nica: sieją Tatarską w Ruśi/ w
Polsce/ w Tatarszech/ iż rychło
wşchodzi/ rychło dostoi: a tak ią
w zimnych krainách tylko sieją.

Ciceri Włoskie są rozmaite: Rozmaite
iako piše Galenus 8. Simp. białe/ Ciceri.

czarne/ czerwone/ pstry y rogate.
A kto chce lepiej rozmaitość Ci-
cery poznać: czyti sobie Plinium li.
18. cap. 12. gdzie ie wylicza. Cie-
ciorka która sieją na Mazowsiu/
a temi czasý poczełi w Sedo-
mierzu/ jest Cicer Angulosum.
Groch Włoski/ który poczełi so-
bie siać w ogródkách w Krako-
wie/ są ziarnka mnieysze niżli Bo-
bowe/ są prawdziwe Cicer.

Galenus 8. f. 8. pō. de ali. Cy-
cery są zagrzewające y wysusz-
ające. Jest iarsyna nādymająca
żywot: mleko y nasienie czyni
pobudza pániam miesiące/ wry-
ne wywodzi/ nerki wyczyści.

Wdyma ży-
wot.

Mieście-
com.

Urinie.
Nerkom

Wątrobie.
Kamieniu.

Świerzbę.
Wşóm.

Żywot.

Woda albo wino w których
wårzą Cicy / zámulenie y za-
tkanie wątroby otwarza: łamie
łamięń nerkowy: swierzby wy-
ciera/ rospadza bolaczki w wşu/
bolaczki w moşentach/ rospu-

Kliny: z Miodem przyprawując
plastr/ goi. Diosco-

Cap. CV.

CICER Latine, EREBIN-
thon Græce.

Po polsku Włoski Groch.

plęć cudną
czyni.

Dioscorides. Cicery czynią do
bry żywot / wryne pobudzaia / na-
dymaia / plęć cudną na skórze czy-
nia / plód y miesiącę wywodzą /
o kwiatość mleka czynia.

Mleko.

Opuchnie-
niu moſen.

Przeciw opuchnieniu moſen:
nawarzyć Cicerów / y natłuc / o-
blożyć opuchłe mieysca. Diosc.

Brodaw-
kam bro-
dnym.

Przeciw drobnym brodaw-
kam / także przykładac : zowę
Mirmecion. Diosc.

Świerzbó-
wi.

Przeciw świerzbowi / natłuc
Cicerów z ieczmieniem y z mio-
dem a pomazywać.

Parchóm.
Krostam
na głowie.

Przeciw parchóm y krostam
ciętacym w głowie / także czy-
nić : a co lepley / warzac ieczmiem
z Cicerami a wyminywać : także
na każde plugawé krosty / a pra-
wie ku roſe^o pożyteczné Cicery.

Gdy tak barzo pożyteczné są
Cicery / czemużby też Polacy nie
ieli się siać ich / a zwłaszcza gdy
laciwieysza praca niż ołoto gro-
chu : a ktemu / obficiey roście w
Polsce niż we Włoszech. Wi-
działem że się rozwodziły wy-
ſzey niż Chmiel w Polsce : tak /
żem widział kilka set stracza na
jedney różdze.

O rozmaitości Cicerów / y
ich różności. Theoph. lib. 3. c. 6.

Cap. CVI. CICUTA, CONION Dioscoridis.

Popolsku Wesska, albo
Swinia wess.

Właia pospolicie ludzic Wess-
ka / jest iadowite ziele : dla tego
Atenienses, iako piſe Plinius lib.

25. cap. 13. wstawili / aby iada-
wano pić winnym ludzic / a z-
wlaszcza którzy mówili przeciw
wielkości Bogów ich / iako So-
kratesowi.

Galenus 8. Sim. także Paulus
piſze : że jest zimna przez miary /
dla tego truje ludzi : awſzajze pa-
mieray każdy Wesske : roście w
ogrodziach : a prawa Swinia
wess / na błociach a przy wodziach.

Dioscorides li. 4. cap. 77. Je-
sliby się komu nieszczęśliwie przy-
godziło brać Swinię wesske /
tedy wielkie lekarstwo jest pić wi-
no co nalepsze / albo wracać.

Z Wesski zbieraia soł / a to na-
zwawſzy wierzchów póti na-
sienie nieuschnie / który sſze na
słońcu wyſawſzy. Barzo po-
trzebny ku lekarstwom / bo nie
jest żadne tak złe ziele aby niemiał
to iakiey pomocy osobliwey.

Przeciw boleściom w głowie
a zwłaszcza z niespania / tedy czy-
nić masę na skórni z Makiem a
bo Kumientem z tego sołu.

Przeciw piekielnemu ogniu y
wrzedliwościom zapalonym /
czyniac masę przykładac tego
sołu.

Przeciw nocnemu we śnie po-
mazaniu / tedy tłuc ziele ołładac
moſentki.

Przeciw zbytney żadliwości
cielesney / (Priapismum dicunt,)
tedy nasiekac albo natłuc ziela /
y obłożyć moſną. Diosc.

Paniam / które się wiarnia
wielkich piersi / tedy także na-
tłuc / y obłożyć piersi plaſtrem.
Dioscorides.

Mleka też zbytę traci w pier-
siach : mlek.

Soł z wess-
ki.

Boleściom
w głowie.

Piekielne^o
ogniu.
Zapaleniu.

Polucion.

Cielesnym
żadliwo-
ściom.

Wielkim
piersi.

Zbytne-
mu
mleku.

Mosken
Com.

Jaszczo
Com.
Wejón.

siach: także ołładaiac. Dioscor.
Dzieciom także moshenek nie
dopusci bydz wielkich. Diosc.
Plinius piše/ że to žiele iaszczo-
li a weże odpadza.

Cap. CVII.
CIRSION, BVGLOSSA
Regalis. Miodunki.

Miodunki
żiele znakomite
znaię wſyscy:
ieſt dwoiatie /
iedno poſpolite
które v nas ro-
ſcie na polach:
oſciſte / ſada-
w: kwiatek ma
modry / który
dzieci zbieraię a
miód z nieg wy-
ſysaię: Drugie
ieſt prawe Cir-
ſion, nie tak ko-
ſmate / gładſze/
kwiat też mo-
dry/ ale wietrzy
niżli v poſpoli-

tych Miodunków: tego żiele
wiele w ogrodkach we Wło-
ſzech/ v nas go niemaſz.

Korzonki tego żiele przywia-
zane / tedy ſie czynia guzy y mo-
dżele/ tedy ie roſpadza.

Sercu y v ſercu zápaleniu /
bárzo pomocné. Piſac także/ ſer-
ca dżeniu pomocné.

Takież przeciw goracym ſe-
bróm/ y inſiemu zápaleniu bárzo
pożyteczné.

Cap. CVIII.
CICHOREVM AGRESTE.
Radicula Picris, Seris In-
tybū, Ambubcia.

Podróźnik.

Gdzie ma każdy wiedzieć /
który chce żiła znać / że te ſłowa
(Intibus, Cicoreū, Seris, y Gre-
tów iedno za drugie kłada/ tak iż
wielka trudność czynia na pol-
ſczyźnie / bo my inſze żiele mamy
Podróźnik / inſze Mlecz gładki /
inſze ostry: dla tego położe fi-
gure na któreſy poznaſz różnoſci.

A wſakoż inż tak v Lacienni-
ków y v nas Polaków zwyczaj
otrzymał: że Seris aut Intibus En-
diuiam ſignificent: po Polſku
Mlecz wyſoki abo ogrodny: tak-
ież Cicoreū agreste, ſignificat Ra-
diculam ſylueſtre, Podróźnik.

Figura.

FIGURA.

Intibus. Za iedne rzedz maia	Satiuū. Sianē.	[Latifolium. Latiorib ⁹ foliis similibus La- tucę, est Endiuiā Bianca. Biały Młecz. Strictioribus foliis, Radicu- Angusti foliū. { la hortensis. & illa dupl:	[Asperis foliis aculeatis, Seris, Swini Młecz. Lenibus, Endiuiā, Młecz wysoki.
Cicoreū. Dwo- iakiē.	Agreste. Polne,	[Picris seu Cicorea. Radicula agrestis, Ambubeia, Podroźnik.	

Tóm napisał aby aptekarze v-
mieli rozoznać kápitulá o Inty-
bach v Diosc. abo żeby Mistrzo-
wie swym żakom vmieli w sło-
lach ná polszczyne wykładać.

Cichoreum Agreste, Podro-
żnik: apud Dioscoridem Picris,
od gorzkości: zowa ij też Sponsa
solis, iakoby miłośnica słonecz-
na/ iż sie za słoncem z kwiatkami
obraca przez cały dzień. Rodzą-
ie y różności Cicorearum sęrzey
Theophrastus wypisuje li. 2. c. 11.

Natura.
Wątrobie.
Czerwona
kam.

Paulus libr. 7. Podroźnik jest
ziele chłodzące á wysuszające w
pięrcwym stopniu / a ktemu ma
w sobie cierpienie: á dla tego
wątrobie barzo pomaga / także
czerwonym niemocam.

Dioscor. lib. 2. cap 119. 120. &
121. Chłodzi Podroźnik / y za-
trzymawa swą cierpnościz / zo-
ładkowi barzo zdrowy.

Chłodzi.
Czerwonce Warzac Podroźnik / dawać
tym którzy biegunkę maia zwła-
sczą czerwoną. Diosc.

Żoładkowi Doctem iedzac warzony / zo-
ładkowi zdrowy / zápalenie z zo-
ładką y z wątroby wypadza / y
ich wszystkie niedostatki. Diosc.

Kordyace. Przeciw kordyatom / tedy do-
brze przykładac ná serce samęgo
Podroźniku / natłukwszy / albo z

małą pszeniczną plaster. Diosc.

Przeciw podagram / przeciw
zápaleniu albo boleści w oczu /
takież czynić plastry á przykładac.
Dioscorides.

Przeciw rkażeniu niedźwiad
kowemu / natłukwszy przykla-
dac. Diosc.

Przeciw piekielne⁹ ogniu / tá-
kiez tłukwszy z małą pszeniczną.

Ná zápalenie w którym człon
ku / y ku wypędzeniu ognia: tedy
natłuc Podroźniku / á soku ná-
zac / przydac bleywasu á octu / á
tym pomazować. Diosc.

Podagrze.
Oczu zápa-
leniu.

Niedźwiad
kowi.

Ogniu pie-
kielnemu.

Zápaleniu
ognistemu
masc.

Cap. CIX.

CIRCEA, DIRCEA

Dioscoridis,

Nienieście psiny.

Wzywano to ziele od oney
pániey wielkiey Circe / która lu-
dzie swemi vmiata czarj obracać /
w bydla w kámiennie: iako pisze
Homerus y Vergilius: podobné
ma listki to ziele iakoby Mliecho-
wki / (Solanum vesicariam dicūt.)
Kwiat ma czarny maluchny / á
otwité nasienie iako Proso / w
stręczu maluchnym / korzonkoro-
dwá

dwá trzy y wiecéy ná piedzi / ro-
ście ná górach gółych / pustych/
gózie dziew niemaś.

Misig-
com.

Kozenia tego wziąwszy czte-
ry funty / natłuc / y włożyć do sie-
dmi kwart winá kozennego / mo-
czyć przez dzień y przez noc / á to
wino pániam pić przez trzy dni /
dla pobudzenia przyrodzonych
rzeczy mocno wywodzi. Diosco-
rides. Galenus.

Mácie pá-
niam wy-
czyścia.
Mleko
mnoży.

Tóž też ziele mácie pániam
bárzo wyczyścia. Diosc. Gal.

Mamkóm mleko pobudza y
mnoży / á to trąc / á w polow-
kach pożywając.

Cap. CX.

CISSOS HEDERA FRO-
des poetica, Corymbia.

Blusca.

Rodzaje
Blusczów

Dioscorides libr. 2. capit. 71.
rozmaité rodzaje Blusczów / ale
wszystki ku trzem sie zchodzą :
pierwszy rodzaj jest biały Blu-
sczu / drugi czarnego Bluszu /
trzeci który Helix zową po Gre-
cku / który nie miéwa owocu / cie-

niuchné różczki ma / granowité /
krótkie / listki też malé chedogie.
Biały Bluscz rodzi iągódki bia-
lé / á czarny rodzi iągódki czar-
né. Sam Teczynski Zamek w
Polsce ma Hederá práwa zimie y
lecie zieloną: jest też ieszcze Bluscz
który przy drzewie roście / zową
Hederam arboream, iż sie po dze-
wach pnie. Bluszcze które v nas
zową Blusczem nie są / Hedera.

Galenus 7. Simpli. także Pau-
lus 3 przeciwnego przyrodzenia
są złożone Bluszcze / bo mają w
sobie nieco cierpności / á zi-
mności / á to od ziemi: także o-
strości y gorzkości / á to od o-
gnia: á trzecia jest wodna á wil-
gotna / á to póki zielone Bluszcze.

Kwiatki tych Blusczów / ile
w sczypy weźmiesz / tedy dobrze
pic z winem przeciw gryzieniu y
mrozeniu w żywocie: á pić to
dwá razy przez dzień. Diosc.

Mrozenie
w żywocie.

Gdy sie kto opali ogniem / te-
dy natłuc kwiatków Blusczo-
wych z woskiem / uczynić masę:
á tym oparzenie mazać. Diosco.

Opalenie.
Oparzenie.

Liscie wárzac w otęzie / á
ná sledzione okładac / odwilża.
takiež zoszczędka ná tluc liscia /
przykładac. Diosco.

Sledzenie
stamiatley.

Przeciw ciężkim bólom w gło-
wie / wziac sok z liscia ábo z iá-
gód / miodu á troche saletry / vn-
guenti Irini. á to zmieszać á ma-
zac ná skroni. Diosco.

Boleści
ciężkim w
głowie.

Albo ná to łacwiey wziac so-
ku Blusczowego / octu / á oleyku
rózanego / á zmieszać / mazać ná
skroni. Diosco.

Przeciw ropam w vsu / zmie-
szac tego soku z oliwą / á puszczać
vsu.

Ropam w
vsu.

w vcho: także gdy inſze bole w
vchu. Dioſco.

Zbytek nie
przeſpie-
czy.

A wſzakóż czarnego Bluszczu
jągody czynią niezdrowie y ro-
zum mieſzają / gdyby ie kto biał
zbytnie. Dioſco.

Zębom.

Przeciw boleſciom w zębiach/
tedy wziąć ſpieć ziarnet bluszczu
wych / a wárzyć z oleykiem ró-
żanym / w ſkórze Granatowych
iablek / y puſzczać w vcho przeciw-
nie zębom bolacemu: to ieſt / ie-
ſli boli w lewym / puſzczać w
prawe. etc. Dioſco.

Ranam w
rzedliwym.

Przeciw wſzelakim ranam
wrzedliwym czynić plaſtry kłaſc.
Opalonym członkom warzać w
winie liście a okładać goię. Dio.

Płci ogo-
rzalę.

Ogorzalę płci na ſtoncu / te-
dy wárzyć w winie a okładać.
Dioſcorides.

Mieſia-
com.

Jągody ſtarte a przyłożone /
pobudzają pániam mieſiace:
gdy która pani po mieſiacach
drágme piie / kázi plód.

Czuchnie
z noſa.

Komu czuchnie z noſdru / y
każde ſmrody / tedy ſoć odcyna-
ie ſarkając w noſ. Dioſ.

Wſam.

Wſy w głowie wybiła y m:
rzy ſoć albo kłiy / który náyduia
przy Bluszczu. Dioſ.

Kto ſierzey chce rozmaite ro-
dzaje wiedzieć Bluszczow / czei
kaput trzydziſte piatę / w ſeſti-
naſtych księgach Pliniuſowych.

ca. in. piſze / Chroſciſt iakoby zię-
le niewielkie / prawie tylko iako
róža polna / liſtki ma ſzare iako na
Jlinie dzasdziste: kwiat y meſz-
czyzny czerwony / iako w grana-
towego drzewa: a żeczyzny bia-
ły / proſcie iako w Róſey polney /
iedno nie tak ſieroſi / dlatego zo-
wa Paia róža: roſcie na ſkalach
na górach wielkich: tcy róſey wi-
dzi ſem barzo wiele po górach
za Padwią / gdym bywał z ſwym
Doktorem Tuſzetem w iego
wſiach które miał między gór-
mi za Padwią dwie naſze mili:
a za cieplicami pul mile: takiego
też naydzie na Tatrzech doſyć:
y tego Chroſciſtu koſzenie roſcie
Hypocistoſ / iako bedłka podo-
bna Smarżowi / która bywa
Miaia / o tym niſzey nápiſzemy.

Avicenna lib. 2. iako w inſzych
ziołach barzo wiele / tu nawieccy
pobladł / bo Bluszczem teſz zo-
wie Paia róža / mniemając ie-
dne rzecz bydyſ Cifton & Ciſton:
takieſz Pandectarius naſłádując
Avicenne / nie dſiwo bylo Phali-
mirzowi w ſwym Herbarzu pol-
ſam ſie omylić.

Paulus lib. 7. barzo máluchny
Chroſciſt ieſt Paia róža cierpna

Cap. CXI.
CISTON, CISTARON.
Rosa Canina.
Pſia róža.

Ieſt pſia róža / Dioſc. lib. 1.

cy / a troche zimny / a liſt ieý bar-
zo wyſuſa

Ranóm w zo wysusza / dla tego dobry rás-
zczolwym. nam wrzedliwym / bo ie wysu-
szając goi y štula.

Gryzieniu w żywocie. Cierpnaca á ściągająca moc
ma Psia róża / dlatego nasieka-
wszy listków ieý albo kwiatu co
lepieý / y moczyć w winie co na-
przycierpnieýszym / dawać ie tym
któzy mają gryzienie w żywo-
cie / albo w trzewách. Diosf.

Bieguna. Takieý przeciw biegunkam.
Tom. Przeciw sadzelom wrzedli-
Sadzelóm rościagnio wym / które sie ciagna po cie-
ny po cie- le. tłuć listki przykładac. Diosco.
Opaleniu. Przeciw opaleniu y starym
wrzodom / tluć z woskiem o-
kładac. Diosco.

Plinius o tymże sęerzý lib. 24.
cap. 10.

Cap. CXII. CNICVS CARTAMOS Crocus hortensis.

Krokos.

Każdy zna w Polsce Kro-
kos : Mesuę piše / że ciepły w pier-
wszym stopniu / suchy w wtó-
rym : ma moc otwierająca ocie-
rająca / pobudza rostkę w zo-
ładku / dla tego czyni bzydkości /
wracania y stolce.

Dioscorides, gdy kto chce pur-
gować żywot / natłuc krokoso-
wég nasienia / y wysączyć z niego
sok : á ten sok dáć pic z wodą
słodką albo z polewą káplunią /
á lepieý z kurową.

Takieý ná stolce czynić kon-
fekt / wziąwszy sok Krokoso-
wého nasienia / Migdałow stłu-
czonych / Szanyzu / Salétry tro-
che : á to zmieszáwszy z miodem
odszymowanym / á teg bráć przed
wieczerszą / rozdzielivszy ná czte-
ry części / uczynivszy iako Orze-
chy Włoskie bráć dwa kęsy. Diosf.

Albo lepieý tak czynić ten Láz-
kwarz : weźmi nasienia bielu-
chného Krokosowého dziesięć
łotów / Migdałow ochedożo-
nych trzydzieści y sześć dragm /
Szanyzu osmnaście łotów / Sa-
létry dragme / fig trzydzieści /
miodu ile potrzeba / á z tego stłu-
kwszy czynić ląkwarz. Diosf.

Nileko czyni tísiałé sok z nasie-
nia Krokosowého. Paulus lib. 7.
powieda / że tylko Krokos go-
dny ná purgacie.

O Krokosie piše Theophra-
stus de plant. Histor. li. 1. cap. 4.

Może téż czynić z iadrek Kro-
kosowého nasienia pilulki / á to
wziąwszy iadrek dziesięć dragm /
Kárdanu z Apteki iedne dragme :
stłukwszy społem / toczyć pilulki /
bárzo flegme wywodzą.

Cap. CXIII.

COCCVS BAPHICA,

Coccon, Grana tinctorum.

Ziarnka Fąrbierſkie, któremi fąrbuie Purpury albo Sząrlaty: niektórzy Aptekarze mniemaią, aby naſz Czerniec był Grana tinctoru, co nie ieſt: tego ſie náuczyli od ſwęgo Pándektarza, który wnet z przodku piſze w kápitulum Coccus vel Kermes: áno inſe Kermes ieſt, to ieſt Czerniec, á inſe Coccus.

Coccon tedy piſze Dioſcorides lib. 4. cap. 96. ieſt maluchy chroſcił / na którym roſta iąg godki / które zową Ziarnka fąrbierſkie: ſą niewielkie ile Szoczwica / té zbieraiąc chowaią: roſcie w Galácii / w Ormieniſkiej ziemi / roſcie téż we Włoſzech na niektórych mieyſcach / á naſz Czerniec roſcie w ziemi / pod korzonkami v ziół.

Natura.
Narasta
Ranar.

Galenus. Smał iego ieſt cieżniący z gorzkością / wyſuſza / ościęra / mieſa narasta: dla tego ranam á zwołaſza żyłom suchym bårzo pożyteczny: á to tedy nátluc tych ziarnek z octem á ná rany przykładać. Dioſc.

Plinius lib. 24. c. 4. Bårzo dobre té ziarnka przeciw dżeniu ſercá y lordyatom.

Cap. CXIIII.

COLOCINTIDA SYL-

uestris, Cucurbita, Cucurbita Syluana.

Oſli ogórek. Po polſku téż zową Aptekarze Coloquentida.

Ieſt to Ziele iako Ogórek: liście / powrozy iednakie: kwitnie bialo: iablka ná niem iągoby Banie malé / takież ſie wiią po płocie / iako Banie: té Koloquentidy w Padwi v Pána Bembuſa w iego ogródkach częſtóm rwał / á takież purgowaly iako Zamorſkie: nieprzeſpieczna ieſt rzecz pożywać Iablka tego / bo y ich ſamym wonianim purgui / doſwiadczaia tego Aptekarze / gdy tłuka Coloquentidę ná proch: może téż v nas roſć gdy ziarnek z iablka naſadza.

Colocintida ieſt goraca y ſuſ Meſue. cha w trzecim ſtopniu / purguie przyrodze zbytniem purgowaniem / y owſem ieſt iad / bo pſuie żoladek / ſerce

serce obraża / wątrobe wywra-
ca. Mesug.

Krystorom
Bólom w
necznym.
Nerkom.
Biodram.
Paralijom

Kładac proch do klistery albo
warzac / tedy barzo pomaga bo-
lesciam wšyſtkim trzew / y wne
tržnoſci / nerkom / biodrom / pa-
raliżem zarażonym: ziarenka w
żółtey niemocy dobrze dawać.

Trzewa otwiera / dziurki w
żylach / y krew wywodzi / ostru-
guie ſkoro: dla tego vczy Mesug,
przyłączac do nięý lekarstw / kto-
reby ja naprawiały / iako Mastix
y inſze rzeczy.

Purguie.

Dioscorides libr. 4. capit. 171.

Biodram.

Kolice.

Purguie Coliquitida, czyniac z
ięý prochu pilulki / przydawſzy
Miry a Miodu: teſz Krystere z
nięý dobrze czynić. Przeciw bo-
lesciam w biodrach / abo przeciw
kolice / zabiia paniam w żywocie
plód. Gal. 7.

Przeciw boleniu w zebiech /
warzac w otcie / plótać zeby: a
lepieý gdy z Piolunem a z solą
zmięſzac.

Przeciw boleniu w biodrach /
tedy natłukſzy iablek / mazac so-
kiem biodra. Gal. .

Kroby ięý chciał pożywać wie-
céý / czei ſobie Mesug.

Cap. CXV.

CONSOLIDA REGALIS,
Capuciaris, Sanctæ CATERI-
næ herba, Cuminum
fylueſtre.

Ostrożki, Ziele S. Kátarzyny,
Modrzeniec.

Żele to poſpolicie w ogro-

dzięch roſcie / różczke ma wyſo-
ka na łócin: liſtki iako v Kopru
Wloſkiego: kwiecie modre około
różczki otwite / nasienie czarne /
w ſtraczu / prze co zowz Modrze-
niec / który z kaſzdego kwiatu wy-
puszcza różgi iakoby mniſze łapice.

Nasienie tego ziela piiać / prze-
ciw weżowému wkaſzeniu barzo
pomocno. Kamień w nerkach / y
pecherzowy łamie. Zaſtanowie-
nie vryny pobudza: krew zſia-
dła w pecherzu z vryną wywo-
dzi.

Cap. CXVI.

CONSOLIDA MAIOR.

Dioscorid. Symphytum
maius. Auicennæ
Succutum.

Zywokoſt. Zywignat.

Dioscorides lib. 4. cap. 10. &
11. wę dwu kápitulum wypisuje
dwoiatki Zywokoſt: ieden który
na ſkalach roſcie: drugi który po
poſtku

polsku prawie Żywokostem zowią. Pierwszy Żywokost rośnie na skalach/ podobny Lebiortce/ a na wierzchu jakby galeczki/ iako w Thymu, ziela tego nigdzie nie widział.

Dioscorides wypisuje drugie Symphytum, które zowie Petreū: dla tego iż po skalach rośnie. Ten Żywokost/ wszyscy dzisiejszy lekarze zowią Prunellam, Glowienki/ które są bardzo pożyteczne przeciw ranom w gardle: rany goi.

Sok tego ziela z octem zmieszany a z Olejkiem Różanym/ boleść w głowie wsmierza: krosty po dżiaściach y po wstach: rany w gardle płózcąc goi.

Przyrodzenie.

Żywokost nasz/ który jest Maior consolida, znają u pospolicie wszyscy: O którym Galenus 8. Simpli. pisze: Żywokost większy

jest z przeciwnych sił złożony/ ma moc ocierająca/ dla tego w piersiach plugawości wyciera: ^{Piersiaki.} ^{Arw wy-} ^{ciąga.} zaśie ma nieiała moc zbierająca/ dla tego pomaga tu wyciąganiu krwie: nadto ma nieiała wilgotność ciepła/ a to iawno ziego słodkości/ gdy u suchaia.

Dioscorid. Arwia pluiącym Arwia plus bardzo dobrze pic kózenie Żywokostowe nawierciawszy z Miodem.

Czynić plaster z tego kózenia/ Zerwanym wrwanym/ przepukłym/ przykładać Przepukłym. dąć. Diosc.

Na rany świeżo czyniac plaster Rądom przykładać/ zlepić ie. Diosc.

A jest to iawna rzecz/ bo y w mięso zragarnędo mięsa gdy włożysz kózenia zroście sie/ tom ia widział. Diosc.

Przeciw wrzodom albo krostom zapalonym/ a zwłaszcza w stoleu sadzelom: tedy natłuc kózenia z Przymietowym zieleń/ przykładać. ^{Krostom} ^{Sadzelom} ^{w stoleu.}

Przeciw stłuczeniu/ zbitiu z wpaźnienia/ natłuc kózenia y okładać miejsce zbite: a wazac dawac też pic. ^{Stłuczeniu.} ^{Zbitiu.}

Opławy niewieście/ wazzy: ^{Plawom.} wazy w winie a pic/ wstawia.

Biegunki a zwłaszcza Czerwo ^{Biegunce.} nie/ z miodem pic/ wstawia.

Boleści w piersiach y w bokach wsmierza: także suchaie ^{Boleściom} ^{w piersiach} to kózenie/ oddala pragnienie.

Barwierzce powiedaia tam o innych Żywokostach/ ale to omylnie rzeczy.

¶

Cap.

Cap. CXVII.

CONIZA, PAVLI CVNIL-
la, Pulicaria,

Pleśnik. Żółty Pleśnik.

Ważom/
Pchlom.
Komory.

Wojaka jest Co-
niza, iedną maluch-
ną / drugą wietszą /
że też może bydz rze-
czona Chrościk : o-
biedwie mają listki
iako Wolowy ieżyk
tylko tłustsze a ko-
smatšie : ma różczkę
na dwa łokcia / na
stopie mniejszy : wla-
tek przyżółtłym / ma
luchny / gorzki / ro-
złata sie porym iako
meh na wiatr.

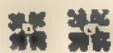
Tę żółtą ścielac
w lożu / albo kładzac
w domu / weże wy-
pada / pchły / kładze-
niem w domu traci
dla tego iezowa Pleś-

nił : Komory także kładzeniem z
domu wypada.

Przeciw wkaśnieniu wężowé-
mu / tedy czynić plastr / przykła-
dac.

Przeciw wryny niepowolné-
mu kąpieniu : gryzieniu w żywo-
cie : żółtę niemocy : tu wywie-
dzeniu miesiąców : zmarłego
plodu / tedy dobrze tę żółtą pic.

Mniejszy Coniza, ta oddala
bolesć głowy / natłuszy / a plastr
z niej na głowę przykładać.

Capit. CXVIII.

CORIANDRVM,

Corion, Corianon.

Koryänder, albo polski Pieprz.

Władom Koryänder każde-
mu / tak / że i też dzieci w pielu-
kach znają / bo cukrowany rady
pożywiania : Ale z ich wielką krzy-
wdą y wstomkiem zdrowia / mat-
ki ich chcąc poblażyć dzieciatki /
albo ie vtulić / daie dzieciom iad
w cukrze : bo Koryänder iako pi-
śe Dioscorides lib. 3. cap. 73. gdy
go kto pożywa zbytnie / tedy czy-
ni zamieszanie w głowie / od ro-
zumu odwodzi : iesli to w czło-
wiecze mocnym czyni / coż od dzie-
ciatki kto rozumie / które subtel-
niuchne / leda wiatr ie obrazi :
dla tego dziatki często przycho-
dzą w kadutki / w dziwné niemo-
cy / iż im dają matki co niesłusza :
dają im winą / a wino dziecięciu
iad : dają im cukry / a rzeczy słod-
kie czynia w nich robaki : matki
same zaś leda co iedzą / wpiitą

Wryny nie-
powolne
kapanie.
Żółtę nie-
mocy.
Miesią-
com.
Głowie.

sie zwlaszcza winem y mocnym
piciem / wiec ono dzieciatko z
niey wysie / potym rozniemoze
sie / vmrze : matka ktora ie swym
obzarstwem zabila / niepokutu-
ie. Tom dla tego napisal / aby
dzieciom niedawano takich rze-
czy / a zwlaszcza Koriandru / bo
glowe dziecięcia zaraża y czyni
padajaca niemoc. Niech mi tu
Aptekarze nie mówia / że my da-
wamy Koriander przyprawiony :
a co za przyprawianie / iż y cu-
krem przykryta : a wszdy Korian-
der Koriandrem : Też Wilezely-
ko cukrem przykryta / a wszdy ma
moc swa : dla tego Dioscorides
y starzy Lekarze mało radza brać
Koriandru przez wsta / iedno tylko
co zwierzechu kłasc nauczaja.

Przyrodze-
nie.

Galenus 7. Sim. także Paulus
pisa / że Koriander z przeciwnych
sil iest złożony / y ma nieco subtel-
ności z gorzkością ziemną / też
ma nieco wodności / przed sie z
nieiaka ciernością.

Zapalenie
w bolacz-
kach.

Dla tego przeciw zapaleniu
zwlaszcza w bolaczkach nacie-
kłych / w wrzedziach napuchłych
dobrze y przykładac. Paulus

Zapalenie
każdego
mieysca.

Koriander ma moc ochładza-
jaca / dla tego zapaleniu każdego
mieysca / natłukny go z ośróż-
ka albo z małą pszeniczną czyściu-
chną / przykładac. Diosc.

Piekielne
ogniu.
Ranam.

Przeciw piekielnemu ogniu a
ranam wrzedliwym / które sie roz-
szerzaja a ciagna po ciełe / ta-
kież tłuścac przykładac. Diosc.

Krostam.

Też natłukny z miodem a z ró-
zynkami / przykładac na krost-
ki / które bywaja po ciełe / iako
bobowe ziarna / dla których kaza

sie czesto sinarować. Diosc.

Gdy komu można opuchną / ^{Wosnom.}
takież plastr czynic oblozyć. ^{opuchłym.}

Przeciw krostam albo wrze- ^{Carbunculi.}
dzenicam ognistym / zowa Car-
bunculos, także plastrzem otlas-
dac.

Z małą bobowa także woczy ^{Gruczoły.}
niwshy plastr przykładac na gru-
czoły y na bolaczki / które bywa-
ja za wehem / pod gardłem / w
dymioniach. Diosc.

Przeciw robakom w żywo- ^{Kobakóm}
cie / dawac pie po kusu tartego
Koryandru ziarn / z winem przy-
miedzionym. Diosc.

Wnoży pokolenie Wlezczyne ^{Semen}
skie / Semen vocant. Diosc. ^{wnoży.}

Sok z Koryandru z Bleywa-
sem a z Litargium / przydawshy
octu Winnego / a Oleyku Kóza-
nego / naznamienitsze lekarstwo
przeciw boleściom wysshcy na-
pisanym : a zwlaszcza gdzie iest w
bolaczkach albo we wrzodach
zapalenie.

Wstanawia biegunki wszela ^{Biegunki}
kie : a to piac nasienie z woda / ^{tam.}
lepiey iesli bedzie stalona. Sera-
pio libr. Ag.

Dziwna rzecz Xenocrates pi-
se : gdy biala glowa zie iedno
ziarno / ieden dzien stana miesia-
ce : iesli dwie / dwa dni / a tak da-
ley : a w nas panie garzcia iedza : ^{Miesiace}
te potym starza sie niewiem co ^{zastana}
mi sie dzieie / etc. ^{wia.}

Aczkolwiekci ma w sobie nie- ^{Alexander.}
dostarki biorac przez wsta / wsta- ^{Zoladkow}
ze ziarnka po kusu / niedopuszczaj ^{Wetrobie.}
ia dymom z zoladka ciagnac ^{Trzewami.}
w glowe : iako pise Alexander :
ale ma bydz malo biano : posila
zoladek

żoladek / wotrobe y trzewa.

Cap. CXIX.

CORONOPUS, SER-
pentina sanguinaria, Corni-
cis pes. *Wronia nogá.*

Z Jelezowa Wronia nogá / iż
bárzo iej podobné: Theoph. piżę /
iż to ziela misdzy ciernistemi zio-
łami policzaia: ma listki przy-
dłuższym / nosochatę iakoby nogá
Wronia / liście sie kładzie po zie-
mi. Loicenus piżę / że po spoli-
cie Capriollam zowa / albo San-
guinariam, iż iá starta przyłoż-
wszy do nosá / krew wywodzi z
nosá.

Korzeń tego ziela iedzac / wsta-
nawia biegunkę żółtą / y inşę bie-
gunkę.

Cap. CXX.

COTYLIDON, AIZOON,
Acetabulon, Sedum minus,
Veneris umbilicus, Cimbala-
ria, Semperuium, Bar-
ba Iouis.

Rozchodnik.

Natura.

Galenus s. S.
Cotylidion, to
iż Rozchod-
nik zmieszany /
iż z mocy wil-
gotnej / zimnej /
á drugi miedzi-
twardziej niezna-
cznej gorzkości

á cierpności: dla tego oziabia /

chłodzi / odbiia / ocięra / dziurki
otwieraiac subtelne czyni. Bra-
seuolus piżę / Vmbilicus Veneris,
albo Cimbalaria, albo naż Roz-
chodnik / niemoże bydż Cotyli-
don Dioscoridis, ale przyczyny
służnéy nie kładzie: dla tego nie
trzeba go w tym naśladować.

Theophrastus libr. 2. cap. 13.
piżę / że temu zieliu dała natura /
że ie zowa Semperuium, iż za-
wždy świeże.

Dioscorides. Przeciw piekiel-
nemu ogniu / sadzelić za vchem /
pod gardłem / zapaleniu żolad-
ka / y v sercu / wotrobie / po spoli-
cie ná wszelakie zapalenie / czy-
nieć plastr / y przykładać.

Listki z korzonki iedzac / tedy
drobiac / kamien w nerkach y w
pecherzu łamie. Diosc.

Dobrze też dawać pić w wi-
nie przymieszionym listki tego
ziela / przeciw opuchlinóm. Di-
oscorides.

Rozchodnik sfluczony / á ná
rany przyłożony / tedy ie goi: tá-
kież czerwone krosty iakoby trad-
na licu / mazac tą maseią / leczy.
Plinius.

Cap. CXXI.

COTULA FOETIDA,

Taletrum.

Psi Rumien.

Brunfelsius mniema aby Bu-
thalmos Dioscoridis było Cotula
foetida, ale nie / bo niewczym sie
nie zgadza: á téż moc ma Psi ru-
mien przepalająca / iż iż jest gorz-
cy y suchy w czwartym stopie-
niu.

niu. A Butalmos, piſze Paulus,
troche mocniejszy niżli Rumie-
nek: a takó Cotula foetida nie ieſt.

Bolacz-
kóm.

Liście ſtluczone á z woſkiem
przyprawione/ rozbiia bolaczki y
ſadzele naciekle.

Przepatąc.

Gdy na którym mieyſcu trze-
ba czynić pecherze/ przyłożyć opá
w ſtawiech rzy. Dla tego w ſtawowey bo-
leſci y gdzie kto chce wrzody w-
netrzne wywieſć z wnatrza na
ſkóre/ iáko bywa w pleurach ál-
bo w oſierdziu/ tedy czynić pla-
ſtryk: wſhákoż nic nie czynić z v-
pornoſcią/ áż z poradą mądrego
człowieka.

Morowé
powietrzu.

Agricola piſze/ że ieſt Psim Ru-
mien oſobliwe lekářſtvo času
morowého powietrza iedzac y
piiac.

Bolaczki wſzelakie z miodem
ſtluczone/ goi.

Cap. CXXII. CROCVS, CROCON.

Po polſku, Száfran.

Galenus 8. Simp. Száfran
ma ſubſtancjá z ziemie zimnáj/ á-
le przewyſza iego przyrodzenie
goracoſcia: dla tego zágrzewa
w wtórym ſtopniu/ wyſuſza w
pierwſzym. Przeto bolaczki zbie-
ra/ áżle w nich materie traw/
rozbiia téż ſwa cierpnoſcia/ goi
rany y ſpaia ie.

Theophrastus li. i. cap. 6. po-
licza kwiat Száfranowy mie-
dzy Zeliámi.

Dioscorides li. i. cap. 25. Szá-
fran náilepſzy piſze z Coriciey/
który ſwieży/ a ſwoia roſtoſnáj
wonnoſcia czérwienieie/ maiać
maluchno na koncu gózie rwa
bialoſci/ zupełny okwiecie ſarbu-
iac: dla tego náſzy Aptekarze Co-
ryckí chwala: ale przedſie náſz
Morawſki przechodzi wſyſtki/
bo chwaly ma wſyſtki w ſo-
bie/ iakich lekářze po Száfranie
chca.

Dioscorides piſze/ iż kto zárá-
zem Száfranu trzy drágmny we-
źmie/ tedy ſie zabiaa: a tak niech
Panie obacza ktore piia Száfran
z Winem/ z Malmazyia/ ná co
ſie przywodza.

Száfran/ wrzody/ bolaczki ſhytnie rá-
traw/ odmielcza/ leguchno ſcia fránu brá-
ga/ vryne wywodzi/ wdziecznáj Dymie.
pleć v człowieka czyni. Dioſc. Pleć.

Száfran oddala obzárſtwa/ Puiánſtwa
y puiánſtwa/ piiać z winem. Dio-
ſcorides.

Przeciw boleſciám w oczu/ Oczóm.
dobrze

dobrze przykładać szafran zmię-
szawszy z mlekiem czlowieczym.
Dioscorides.

Boleściom wnetrznym Wnetrznym niedostatkóm a
zwłaszcza w sercu / dobrze pic.

Paniam gdy czynia lekarstwa
na ich niedostatki / tedy dobrze
przydawać Szafranu. Diose.

Siedzeniu. Na niedostatki a boleści w
siedzeniu / tedy dobrze przykła-
dać.

Malżeniski wczynek. Malżeniski wczynek pobudza
Szafran. Piękielnego ognia za-
palenie gasi / wczyniwszy masę
z czym słusznym / chocia z Ole-
kiem Kozanym. Diose.

Wschóm. Boleściom w wschach bardzo po-
mocny w lekarstwa przykłada-
jąc. Diose.

Ku poro- dzeniu. Rasis piże / niektórza pani pra-
cowala sie dziatkami przez kilko
dni / a niemogla porodzić : a iam
iey dal dwie drągme Szafranu
wypić / a wnet porodziła / y cze-
stom tego doświadczal / a zaró-
żdy bylo dobrze : ale czasu nasze-
go dosyć drągme.

Wesołość. Gdy kto Szafran piie z wi-
nem / bardzo wwesela czlowieka :
ale gdy zbyt / tedy wesołość
przywodzi na žalosc. Rasis.

Posila zo- ladek. Posila zoladek swa cierpno-
ścią / wotroba / serce : dla tego
lekarze kaza klasc na serce z wod-
kami serdecznemi Szafran. Raf.

Chciwość pświe. Jednoc niegodzi sie do konca
z szafranem dawac niemocnym
któzy powstaja z niemocy / a za-
dzy iedzenia niemaja / bo chuc
iedzenia oddala.

Podagrze. Przeciw podagrze wczy lekar-
stwo Paulus cap. de Ped. Weźmi
Szafranu / zółtkow z iaiia / Ole-

iu Kozanego / wodki Kozaney :
to wszystko zmieszać / a piozem
pomazować mieysce bolace żm-
no / bardzo wlywa boleść.

Cap. CXXIII.

C R V C I A T A.

Krzyżownik.

Niektózy inmiemaja / aby ka-
tidis Dioscoridis krosa też Sapo-
nariam zowa bylo Cruciata, ale
nie: zowa to ziele Cruciata, to
jest Krzyżownik / iz w korzeniu
ma trzy dziurki na krzyż / ma gla-
bię okragly na dwie pędzi / albo
wiecey / przyczetwienzym : gala-
zek wiele / na których każdy sa-
dwa listki miazhe waskie obdluż /
kwiatki wolo przyczetwien-
szym / które z zielonych straczkow
wychodza : korzeń ma biały dlu-
gi na krzyż z obu stron dziurko-
waty / sklad zowa Krzyżownik /
kwitnie Lipca.

To ziele bardzo przeciw mo-
rowemu powietrzu pożyteczne : powietrzu.
iady morowego powietrza od-
dala.

Z pierśi flegmy grube / klio-
wate / kaszle y dychawice czyni
ce wyczyszcia. flegmy w
pierśiach
wyczyszcia.

Paniam zastanowione mie-
siące pobudza y wywodzi. Miesiac
com.

Padajacey niemocy bardzo po-
maga. S. Walan
tego Para-
liżu.

Wzedliwe sadzele y rany mo-
cno goi. Kany y sa-
dzele goi.

Cap. CXXIII.
CUCUMIS, SICYOS,
Cucumer Satiuus.

Ogórek.

Galenus 8. Simpli. piše / że Ogórki są zaziabiacie y wilgotne w wtórym stopieniu / wskazuje nasienie wschle w pierwszym stopniu kładzie.

Ogórki siane są dwoiakie / ieżdy ty pospolite / drugie żółte które Aptekarze zową Citrillos, a z tych nasienia więcej potrzebuujemy.

Dioscorides libr. 2. capit. 124. Dobry żywot czyni Ogórek żółładowi bardzo zdrowy / tylko iż nierychło bywa strawion : dla tego w nas w Polsce nie źle czynią / że ie soląc kwaszą / bo chciwość iedzenia pobudzają / a swa kwasnością żołądek posilają / słonością nie zaziabiają.

Chciwość
iedzenia.

Omdlenia.

Ogórek wonianiem samym tylko / omdlewanie oddala : dla tego w kordyach dobrze woniać

Ogórką. Dioscorides.

Przeciw wżęzieniu psą zapo-
mnialego. tedy liście natłukoszy
z winem kłaść na ranę. Diosc. <sup>Wrażeniu
zapomnia-
tego psą.</sup>

Theophrastus lib. 2. cap. 2. v-
czy / gdy kto chce aby Ogórki mu
tym rychléj wschodziły / a ktemu
słodkie y piękne / tedy na piérwéj
nasienie w mleku słodkim mo-
czyć / potym siać.

Serapio. Woda Ogórkowa / Pragnie-
nie bardzo pomaga przeciw zapale-
niu / w febrach / oddala pragnie-
nie / pobudza żywot.

Nasienie tarte / a czyniac z nie-
go mleko / tedy dobrze pic prze-
ciw boleściom w pecherzu / w
nerkach / wryne wywodzi. Paul.

Cap. CXXV.
CUCUMIS PEPO, SI-
cyos pepon, Melopepon.

Málon.

Málon w Greków to imię
Sicyos, znamięnie wszystki ro-
dzaie

dziat tych owocow ktore sa po-
dobne Ogorkom: dla tego mo-
wia Sicym pepon, Sicym Citrul,
bo Ogorki prawie zowia Citrulli,
ialoby Citroweg iablka barwy/
bo tak barwe gdy dostoja ma-
ia: aczkolwiek Galenus 8. Simp.
pisze / iz Cucumis iest zimniejszy
nizli Citrullus, a tak mowia / ze
nie iest Cucumis Citrullus: ale
Galenus gdzie mowi o Ogorku/
tedy rozumie o niedostalym / a
gdzie de Citrullo, rozumie o ogor-
ku dostalym / ktory iest iako Ci-
trowe iablko zolty.

O Malonie pisze Paulus lib. 1.
cap. 80. Malon zly sol abo krew
w cieie czyni / zimny y mokry / po-
budzajacy wracanie / gdy niebe-
dzie strawion / tedy czyni piemo-
cy koleryczne / to iest febry gora-
ce y bolaczki ogniste. Wszakze
nasienie tego ku pobudzeniu v-
ryny y lamaniu kamienia barzo
dobrze.

Dioscorides libr. cap. 124. pi-
sze: Malon iedzac / dobry dla po-
budzenia vryny: przeciw bole-
sciam w oczu / natluczysy Ma-
lonow y plastr przykladac na o-
czy / ogien y bol odpadza.

Przeciw bolesciam ktore by-
waja dzieciom na glowie na cie-
mieniu / zowia Siriafini, tedy skor-
ki zwierzchney natluc a wezynic
plastr przylozyc na glowe. Dios.

Tez skorke malonowa dobrze
klasc na skroni / bo vsmierza bo-
lesc w oczu / a niedopuszcza zte-
powac z glowy bolowi do oczu.
Dioscorides.

Sol malonowy pospolu z na-
sieniem nagnieciony z maza / a

na sloncu vsuszony / tedy barzo
potrzebny paniam na wyciera-
nie oszpecenia albo grubosci cia-
la / a zwlaszcza na wybielanie o-
blicza y wygladzenie. Diosco.

Korzen malonowy pobudza
wracanie / vsuszysy piat dra-
gme w wodzie ciepley. Diosc.

Korzen tenze barzo leczy rany parchom.
parchowate w glowie / a to na-
tluczysy korzenia z miodem y pla-
strem okladac. Diosco.

Plinius lib. 19. cap. 5. naucza /
iz gdy kto chce miec Malon / albo
Ogorki barzo slodkie / tedy gdy
ie ma siac / w mleko ktore dopie-
ro wydoiono naklasc nasienia /
a tak ie moczyć przez dwa dni / a
potym siac.

Cap. CXXVI.
CUCUMIS AGRESTIS,
Cucumis Sylvestris, Erraticus
Anguinus, Sicyosagrimon,
Elaterion, Cucumis
aspinus.
Osli ogorek,

ZE Ogorki sa maluchne / ro-
sta na piaskach / w polach / y oko-
lo murów we Wloszech: iest
maluchny / kosmarty / listie y po-
wrozy iako v Ogorkow. Do-
swiadczylem co Plinius libr. 20.
ca. 1. pisze / iz do piciadziest lat
gassa kaganice: narwalem ich w ganiec.
Padwi v murów / przyshedysy po-
lozylem na stole v ksiag / potym
zapalono kaganiec / iletoe po-
czne czytac / tyle mi zgasnela lam-
pa / zem onego wieczora nie nie
wczyl

Wrynie.
Kamieniu.

Oczom.

Bolesci w
oczach.

Ospecentis
ptei
Obliczu.

Wracaniu.

Abv byly
slodkie.

Gassa ka.
ganice.

uczyl sie: potym wspomniale
na pismo Pliniuszowe / y wyrzu-
cilem precz.

O tym sferoko Ogorku pisze
Plinius libr. 20. A Theophrastus
lib. 4. cap. 10.

Dioscorides libr. 4. capit. 149.
Ogorek Ośli tylko ma rozność
od sianego w tym / iż maluchny
owoc / a nie będzie tak o gro-
dnych: iest goracy a wysuszający
w trzecim stopieniu.

Przyrodze-
nie.

Wpóm.

Przeciw boleściom w vsu /
natłuc soku z liścia / a puszczać w
vcho. Diosc.

Zápuchnie-
niu.

Przeciw starému a dawnému
zápuchnieniu / ktoregokolwiek
mieysca / natłuc korzenia tego O-
gorku z mąką / a plastrzem oblo-
żyć / tedy wycienczy. Diosc.

Sadzele.
Guzom.
Gruczolom.

Przeciw wszelakim sadzelom
albo guzom / iakie bywaia za v-
chem pod gardłem / tedy z Ter-
pentina natłuc korzenia / y przy-
łożyć / zgubia. Dioscorides.

Podągrze.

Przeciw podągram / tego ko-
rzenia natłuc w otcie / a po-
tym przyłożyć plastr / odpadza
boleść. Diosc.

Biodram.
Dnie.

Przeciw boleściom które by-
waia w biodrach / dobrze czynić
kliskery warzywşy ten korzeń.
Dioscorides.

Zębom

Na bolenie zębów / wärzyć w
otcie / a płóć tym octem. Di-
oscorides.

Trebom.
Szpeci-
nam na li-
cu.

Korzeń tego Ogorka vsusz-
ny / a na proch starty z miodem /
albo z czym innym / tedy wyczy-
ścić wszelaki trąd y plugawość
z licą. Takież czarne blizny z ias-
kiego razu / y wszelakie zmaży na
licu. Diosc.

Sok tego Ogorka dany pic Purgue
skrupul jeden / tedy purguie y wy Roler.
wodzi flegmę y kolere / a purgu- flegme.
ie bez obrażenia żołądka barzo Puchlinie.
mocno: dla tego ten sok barzo
dobry brać w puchlinach / bo wy-
wodzi wody z zastorza. Diosc.

Korzeń tego Ogorka także
czyni / brać i z winem. Diosc.

Sok iako ma być czynion z
tego Ogorka / naucza Dioscori-
des libr. 4. cap. 149. a kiedy ma
najlepsza moc swa / pisze Plinius
tamże / iż uczyniony ten sok ode-
dwóch lat / trwa aż do pięci-
dziu lat.

Dobry też ten sok brać ile pie- Ciężkość
niadź zaważy / tym króży mąką w piersiach
ciężkości w piersiach. Diosc.

Może czynić nieg pilulki tym Piłule.
obyczajem: weźmi soku tego O-
gorka część / soli dwie części / Sti-
bij troche z Apteki / iesli trzeba ro-
spuścić Stibium w wodzie / a z
tego czynić pilulki ile Grochowé
ziarna / dosyć brać iedne albo
dwie / a potym ciepły wody
wypić.

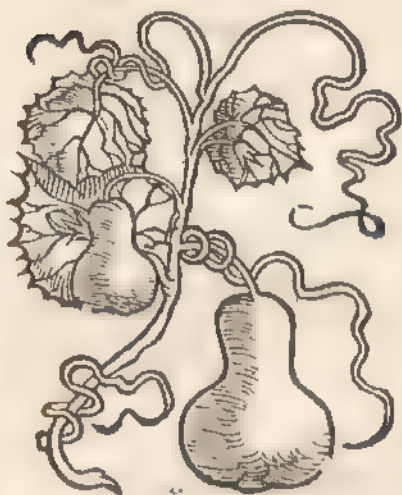
Tę sok tego Oślego Ogorka / Miesiąc.
wyprowadzi miesiące y plód z ży-
wota. Diosc.

Przeciw dawnyim boleściom Głowe puc
w głowie / tedy rospuściwşy z Guie.
mlekiem sarkać w nos. Diosc.

Takież czynić przeciw żółtę Żółtę nie-
niemocy / a przeciw ślinogo- mocy.
rzowi / rospuścić sok ten z miodem / a Oliwy przydawşy / zmię-
ścić / y pomazować. Diosc.

Abby sie przepuściła bolaczka: Aby sie i
zmięszay soku tego z Terpentina laczka pi-
a przyłoż / tedy sie rospuści. putka.

Cap. CXXVII.
CVCVRBITA CO-
locynthis,
Kurbas, Bania.

Wskomité są Banie / a troi-
kie: są wielkie / małe y długie: dlu-
gie najlepsze ku iedzeniu / okragłe
na naczynie / na bantki: żołąd-
ko w barzo pożyteczne.

Galenus. Simpl. piśe / że Ba-
nie są z przyrodożeń zaziabia-
ją y wilgorné aż ku rzedzeniu sto-
pieniowi: dla tego powieda / soł
z lusczyń / zmieszany z Oleykiem
Rozanym / tedy dobry puszczać w
pcho / wsmierza ból.

Przeciw bolaczkom albo wrze-
dzenicom zapalonym ognistym /
takież natłuszy lupin z Rozanym
oleykiem / przykładać. Gal.

Opuchnie^o A Dioscorides piśe / przeciw
każdemu wzdeciu albo opuchnie-
niu na ktorymkolwiek członku /
natłuc Banie a obłożyć / spedzi.

Powrozy y też gałazki z bani /
dobrze czynić z nich plastr prze-
ciw sadzelom y zapaleniu które
bywają na ciemieniu dzieciom /
zow. Sirialis. Diosco.

Przeciw zapaleniu w oczach / Oczom.
takież boleści ciężkie / tedy ga-
lazki tłukac / przykładać plastr / a
lepiey przydawşy ośrżódki. Dio.

Takież czynić nacieżka pod-
grę / takież gdzie bywa zapalenie /
iako w gorączkach ciężkich dobrze
z sokiem baniowym / a zwłaszcza
z powrozów / dla wżenia febry /
mazac na wierzchu: a ia powia-
dam że doşć tylko na pulsy / a na
serce. Diosco.

Tę kto chce mierno żywot
porużyc ku stolcom / tedy przewa-
życ troche banie / a potym wy-
żac / a do onego soku wlożyć miodu
a troche saletry / y wypić / wy-
purgue. Diosco.

Takież wziąć banie / a uczynić
zwierzchu dziure / nalac winą / a
by tak na dworze stała przez noc /
a to wino nazajutrz wypić / te-
dy żywot otworzy na stolce. Di-
oscorides.

Cap. CXXVIII.

CVSCVTA, CASSVTAM *Fuchsius in*
vocat Fuchsius, Amplexicaui-
los. Theophrasti Linodera. *sua Prac.*

Kania przęka, albo lepiey
Wylup.

Tęgo ziela nie wypisuje Diosc.
niektórzy mniemają być Andro-
face Dioscoridis: ale nie: iako to
każdy obaczy czytając capitulum
Dioscorid. o Androsace: też ani
Plinius o niej nie piśał: nowych
lekarzów jest należenie.

Leonard. Fuchsius w swęy pra-
ktyce często iż zowie Casuta, ale
A 2 tego

tego słowa niema / ani Dios. ani Paulus, ani Plinius. Serapio 30-
wie Kanfuch: piśe że iest ciepła
w piérwšym / á sucha w wtór-
nym stopniu.

Otwiera.

Ociéra.

Samulenía

Wacrobie.

Nierkóm.

Pechérzo-

wi.

Ten Serapio lib. Ag. piśe / że
Wylup ociéra / otwiera zatkanie
albo zamulenie wotroby / także
nerék y dziurek / któremi do peché-
rzyka wchodzi: żółc wyczyszcia
żyłki y zamulenia od wilgotno-
ści zagnilych / grubych / twarz-
dych.

Posila żo-
ładek.

Wacrobie.

Posila Wylup żoladek y wa-
trobe: bázro pomaga przeciw
żółtrey niemocy / która przychodzi
z zatkania wotroby albo z febry /
pomaga dzieciám w febrách / da-
jąc pic / purguie kolere.

Menardus libr. 10. Epistol. pi-
śe: że niema Wylup różności
ab Epitimo, iedno tylko iż Epi-
timon roście na Tymon żółtku /
Wylup na Lnie y na inszych zio-
łach.

Cap. CXXIX.

CYANOS FLOS, BA-
ptifecula, Bławat.

To ziele zową od kofy / iż kofy
tepi / a kofarzom y sielarzom báz-
ro škodzi psuiac kofy / tepiac: zna
každy we zbożach Bławat / mo-
drego kwiatu / który drugdy za-
mnoży sie / że iarzyny straci: 30-
wa ij Cyanos, od niebieskiej á
modrey barwy kwiatków / które
woniey żadney nie maia: ziółko Oczo-
m. to bázro pomocné przeciw zá-
paleniu w oczu y w inszych miey-
scách ciała człowieka: z kwiat-
ków Aprékarze przyprawia cu-
kry modré / zową Troie / ábo mo-
dré cukry.

Cap. CXXX.

CYCLAMINVS, RAPVS
terræ, Vmbiculus terræ, Panis
terræ, Panis porcinus,
Artamita.

Swinia, Wieprzony chléb.

To ziele ma listki okraglé iáko
Kopytnik / ále przybrnatniey-
szym

szym/á odesportu nieiaćiey biało
ści: korzeń v niego czarny/ ogra-
gly iako Kzepa/ á swinie bázro
rády gryza ten korzeń / dla tego
ij też zowa Chlebem wieprzo-
wym: roście przy lesiech po gó-
rach/ pod dzewy w cieniu iato
y Kopytnik: różczka maluchna
wychodzi z ziemié / kwiatek by-
wa niewielki przybielszym / po-
dobny fiiolkóm.

Przyrodze-
me.

Mesuc piśe: Ciclamen iest zá-
palaiacé ziele y wyjszaiacé / w
trzecim stopieniu / dla tego iest
siekaiacé/ drobiacé/ zágrzewaiacé
cé / odmiekczaicé / ocieraiacé /
wycyszaiacé / zatkanié otwa-
rza/ á ktemu pot wywodzi.

Plinius lib. 25. cap. 9. piśe / że
to ziele dobrze siac przy domach/
abowiem gdzie ie sieia powia-
da nie zaszkadzaią czary żadné:
Opuszczam tu gadania Leonice-
nuszowé przeciw Pliniuszowi /
który wywodzi aby sie Plinius o-
mylit o Kokoziaku okraglym/
mniemaiac aby był Ciclamen, á
no nie iest.

Piśe Dioscorides li. 2. cap. 153.
Iż tém zielem abo korzeniem ry-
bitwi ryby zarażaią y zabiiat: á
to trac z rozmaiteimi rzeczami/
mieca w wodę / á oné potym ie-
dzac / mdleia / każda sie prze-
wróci.

Purgue
Flegme.

Aliowaté.

Korzeń tego ziela w stodkiey
wodzie pity / purgue flegme
przez stolec / takież gdy z niego v-
czynia czopek.

Miesiac
com.

Paniam wywodzi miesiacé
piiac/ albo przykladaiac in pessa-
rio. Diosc.

Piśe Dioscorides, gdyby bze-

mienna niewiaśta przestapila ko-
rzeni tego ziela / tedy niedonosi
plodu w żywocie. Diosc.

Á wszaťoż gdy panie bywaią przy poro-
dzeniu/ przywiazawszy dzieniu.
paniey tu nodze ten korzeń / tedy
wnet porodzi. Diosc.

Dobrze pic to ziele przeciw iá-
dom z winem á weżowému vta
szeniu: natluc tego ziela / y przy-
ložyc ná rane/ zgoi. Diosc.

Jádom.
Okasieniu
Weżowe

Gdy tego ziela nakładzie w pianařtwa
wino/ á da pic/ tedy popoi okru-
tnie wszyscy goście / bo czyni pi-
ianego człowieka. Diosc.

Przeciw żoltey niemocy / tedy
dawać tego korzenia trzy dag-
my w wodzie osłodzoney/ ale po
picu ma niemocny w cieple le-
żec/ pierzynami albo łódrzami sie
przykryć / żeby sie pocil / aby oné
zbytki potem wyszly: pot sie náy-
dnie żolty. Diosc.

Żoltey nie-
mocy.

Soť z tego ziela zmiészany z Głowe czy
octem/ dobrze puszczać abo sarkac
w nos/ wyczyszcia głowe/ wywo-
dzi rozmaite plugawości. Diosc.

Takież kto chce wyrwieśc z cia Purgacia.
lá złé plugawé wilgości / które
czynia niemocy/ tedy w tym soťu
namaczac welne / á okladać oko-
ło peptá y biodry / póyda stolce.
Dioscorides.

Á ná niedostateczne oczy / tedy
z miodem tego soťu namieszaw-
szy/ pomazowac oczy. Diosc.

Tenże soť podnosi Jelito kto
re wychodzi z stolca/ á to namie-
řawszy z octem y przywarzyc/ że
bedzie gesty iako Miod / mazac.
Dioscorides.

Jelitu.
Stolcu.

Plec ná skórze wyciera / á che-
doży wszyscy špatności / ociera-
Plec.

Krościo na licu. **Przeciwo** krośtam na licu / albo na inſzym mieyſcu / które bywaia białe: tedy ten ſok z miodem o-
cierać y ſpada / mażąc. Dioſc.

Ranam. Na wſzelakie rany ſok tego zie-
la potrzebny ſam / albo z miodem. Dioſc.

Gledzione Gledzione to ziele ſtwardnia-
ją albo opuchłą / czyniąc plaſtr /
a okładając naprąwia. Dioſc.

Ogorzeniu na ſłońcu. Ogorzeniu na ſłońcu / tedy do-
bry tym ſokiem plec ocierać. Di-
oſcorides.

Párchy. Takieź wyczyſzcia głowe pá-
chowatą / a włoſmi narasta. Di-
oſcorides.

Zbitu. Przeciwo zbitym członkom / te-
dy wárzac to ziele / naparżać.

Podagrze. Takieź na podagre: na kroſty
które bywaia na głowie.

Korzeń w Oliwie wſmażony /
a na ſadzele przykładany / zgaia ie
zupełno.

trzecim ſtopniu: Paulus libr. 7.
Jż bliſko trzeciego ſtopnia. A Di-
oſcorides piſze / że ma moc wy-
ſuſzającą y gorącą: dla tego prze-
ciwo gryzieniu a nádymaniu ży-
wota / nárwárzywoſy / a Oliwy
przydawſy / czynić kłiſtere. Dio-
ſcorides lib. 3. cap. 61.

Cap. CXXXI. CIMINVM, CVMINVM. Kmin.

To ziele poſpolicie znáta lu-
dzie / bo Ciminum Romanum y
w Polſcze ślany ná dobrzym miey-
ſcu / tedy roście. Theophrastus
lib. 2. cap. 3. piſze / że gdy kto chce
śląc Kmin / má śląc / przeklinąc /
chceł aby mu dobry roſł.

Galenus 7. Simpl. o niem táł
piſze: Kminu bårzo pożywamy
iako Anyżu / Carui albo Piotru-
ſki: a ma moc zápalającą y wy-
ſuſzającą / zwłaſczá wiatrow / w

Takieź przeciwo temuż / nátluc
Kminu z mąką Jeczmienną z o-
leykiem w wodzie wypłókanym
zmieſzać / ná żywot przyłożyć / o-
deydzie.

Przeciwo dycharwicy / tedy do-
brye dawac pić Kmin z octem z
wodą zmieſzanym. Dioſc.

Przeciwo iadowitemu wlaſze-
niu / tedy dawac pić zwierciaw-
ſzy z winem. Dioſco.

Zápaleniu albo iakiéy bólacz-
ce / albo opuchnieniu moſzen / te-
dy nátluc Kminu z róſzynki z ma-
łą Bobową a z woſkiem / wczy-
nić

Dychawicy

Jadowite-
mu wlaſze-
niu.

Zápaleniu.
Opuchnie-
niu, moſzen

Pląwam.
Krw.

nić plastry y okładać. Diosc.
Zbytńie miesiąc pániam v-
stáwia/ á to z octem piąc: takież
krew z nosá vstáwia/ tarty z oc-
tem w nos puszczájac y woniá-
jac.

Bładość
czyni.

Kto piie Kmin albo nim ciá-
ło pomázuie/ tedy bladość czyni.

Wypisuje Dioscorides dwa
polné Kminy/ ale v nas nie zná-
komité/ áni też rosta v nas / dla
tego opuszczam.

Żoładkowi
Wiatrom.

Plinius libr. 20. cap. 14. Kmi-
nu sianego wielki pożytek/ zwła-
szcza w niemocach żoładkowych/
wyrzuca z niego flegmy / wia-
try/ tarty z chlebem iedząc/ z wo-
dą piąc/ albo z winem/ tedy gry-
żenie w żoładku y w trzewách
odpada/ bladość ná cieie czyni.

Cieczenie
Krwie.

Przeciw cieczeniu krwie z no-
sá/ vczynić iáko galeczkę albo czo-
pek/ á z octem kłásć w nos. Pl.

Żółtości

Przeciw żółtey niemocy / w
białym winie dobrze dáwać w
łazni/ albo po łazni.

kolwiek korzeń miał gorzkość á
ostrość w sobie: á v nas Cipe-
rus ani woniey ani gorzkości nie
ma: á tak też niema téy mocy iá-
ko zamorski/ iáko z Cypru/ Ale-
xandrii/ Cilicii/ Syrii.

Ostryż iáko piše Diosc. lib. 1. ca. 4. Jest ziele podobné sito-
wii/ iedno iz gránowité/ pospo-
licie ná trzy grani / drugdy ná
cztery: ná wysza różga ná lo-
kieć / drugdy wietša: listki iáko
by ná Lugu / ná wierzchu malus-
chne/ á między nimi iest nasiemet
korzenie czarne/ ieno cienie/ sple-
cione iáko v trzciny / których tyl-
ko w lekarstwach pżywamy.

Galenus vij. Simpl. piše: że ko-
rzenie Ciperowe barzo zapala-
ia y wysuszaia / bez gryżenia:
Paul. w wtórym stopniu kładzie.

Dioscorides piše/ przeciw ka-
mienowi w pecherzu / dobrze
pić Ciperum.

Takież ná opuchliny / y prze-
ciw niedzwładkowému wstá-
niu.

Żażiebioney macicy y zámknio-
ney/ miesiacom zastánowionym
barzo dobry Ostryż. Diosc.

Korzeń vsuszony á ná proch
starty / frosty ná vsciech goi po-
sypniac. Diosc.

Paulus lib. 7. piše: rany wrze-
dlivé y każde sadzele / które dla
wielkiey wilgotności nie moga
bydź zleczone/ léczy Ostryż/ zwła-
szcza rany ná vstách: ma moc roz-
cieraia: dla tego trze kámién:
vryns y miesiacé wywodzi.

Żiolá v nas
w zimnych
stroskach
niemoga
bydź tak
mocné iá-
ko w gor-
cych.

Ostryż ziele / to roście w
Polscze / ale niema takiey mocy
iáko w Zamorskich stronách: á z
tądże iáwno iz v nas žiolá w zi-
mnych stronách / ile goracé / nie
moga tak bydź mocné iáko z o-
nych stron: zbierałem Ciperum
często nad wodą w Padwi / nie
miały woniey iáko zamorskie/ ácz

Málowá-
ne.

Przyrodze-
nie.

Kámiénia.

Opuchli-
nóm.
Vstášeníu
Niedzwład-
kowému.
Macicy
zastánowio-
ney

Krostóm
ná vstách.

Vrynia.

Cap. CXXXII. CYPERV. ANGVLOSVS iuncus, Crysisceptrum, Ostryż.

Cap. CXXXIII.

CYTISSON Diosco. CY-
tissus agrestis, Grandis lo-
tus, Trifolium maius.

Nostrzek.

A Tórzy wykla-
daia Cytissus, na
polskie Wrzos/
bardzo sie na tym
myla: Dla tego
nie dobrze pisali
niektórzy Citissū,
zowac Wrzos.

Sluchay iako pi-
sze Dioscorides li.
4. c. 108. Cytissus
iest iako Chróst/
bo wysoko iako
Dziewo roscie:
ma rozgi na lo-
kciu/drugdy wys-
sze galesiste / przy
któzych galazkach
sa listki trzy / dla
tego ie też zowa
Trifolium, iako-

by na Fænugracum, albo na Ko-
niku / ale mnieysze w porzod-
ku / przy botu: które gdy ieszcze nie
dostate sa / iesli zetrzesz / tedy wo-
niaia iako biala Gorzycá: tego
wszytkiego niemasz we Wziesie /
a tak Cytissus nie iest Wrzos / ale
Nostrzek. To ziele Aptekarze
niektórzy zowa Mellilotum, ale
prawdziwe Mellilotum iest insze /
male ziolko iako wypisem niżej
Cap. Mellibotó. Aczkolwiek y to
ziele Diosco. zowie Grandem lo-
tū. Tego ziela nauczył mie znac

Nostrzek
nie iest
Mellilotum.

Phrisomeligá on známienity Do-
ktor w Padwi. Columella wy-
pisuje dwoie Cytissum: iedno A-
greste któresmy wypisali / a dru-
gie siane. Pięknie to ziele / gdy
wstale vschnie / wonia / ze też da-
morskie ziolá wonnością prze-
chodzi: Kózy ie rády gryza: ias-
ko też Vergilius pisze in Bucoli-
cis. Plinius libr. 21. cap. 12. pisze /
ze Pczoly bardzo sie tym zielem ro-
skoſuiá / dla tego przy vlach do-
bze śiac.

Dioscorides pisze. Nostrzyko-
wé liście ochładzaiać moc ma-
ia: dla tego rozbiiaia poczynaiá
ce sie bolaczki / y wſzelakie wzd-
mania / y mieysca napuchlé / a to
natłukwszy z ośrzedką chlebo-
wa / y przykladać plastr.

Ku pobudzeniu wryny / dobrze Wrynie.
warczywszy Nostrzek pic. Diosc.

Dezy Dios. że dobrze śiac No Pczotom.
strzek przy vlach / bo ieg smaikiem
a wonia bardzo pczoly bywaiá
zatrzymané.

Cap. CXXXIII.

DAPHNOIDES, EVPE-
talon Diosc. Laureola.

Zowa to ziele álbo lepiéy Chró-
ścik. Laureola od Laurus, to iest
od Bobku, bo ma liście podobne li-
ściu Bobkowemu drzewu. Apté-
karze pospolu z Pandektarzem,
mniémaiá być iedno z Mesereó,
dla tego iż podobne iest iemu, ale
sie na tym myla: bo w tym maiá
rózność, iż Mesereon ma w sobie
mléko, iako pisze Serapio: a Lau-
reola

reola niema, co każdy widzi na oko. Roście Laureola po górach, w lesiach, kwiatki ma białe przyrumienionym, ziarnka czarne, korzeni niepotrzebuje.

Purgia
Flegma.

To ziele gdy z niego proch czynią wsużywają / tedy purgia z człowieka flegmę zbytki. Dioscorides lib. 4. cap. 143.

Wrócić.
Miesiąc
com.

Wrócić pobudza: także pániam miesiące wywodzi zażywionę.

Maflicatori.
um.

Gdy to ziele kto w waciach żucha / tedy flegmę z głowy wywodzi przez usta / y inne nieczystości. Dioscorides.

Ziarnka
purgia.

Ziarnka z nasienia tego ziela które są czarne / gdy kto weźmie ścinać / tedy purgia rośnie. Diosco.

Cap. CXXXV. DAUCVS DAVCION Baucia.

Po Polsku iedni wykładają Ptasze gniazdo, drudy Swiniak: a śnadę lepiej: bo świnie na łakach ryja, a korzenie bardzo rady gryzą.

Starzec ón dobry pamięci Doctor Miechouita, miasto Daucum kazywał brać nasze Kucmerek / y koniecznie miałbych sam za to: iedno iż Kucmerek która jest Syzarum / nie ma listków iako w Kopru Włoskiego / ani nie miała nasienia na wierzchu iako Koriander. Marchew polna nie iako się zgadza z wypisowaniem Dioscoridesowym: a ie-

dnak też z nię Aptetarze nasienie zbierają / iedno iż polna marchew niema listków prawie iako Włoski Kopr / a wśatże nie bardzo jest różność: abowiem Marchew polna młucemu innemu lepiej w listkach niemoże być porównana / iako Włoskiemu Kopru / ma na wierzchu z nasieniem kosmatym ogankę: a to wszystko jest w Daucum / o którym tak pisze Dioscorides libr. 3. cap. 76. Daucus jest ziele / listki mają iako y Włoski Kopr młucę / różę na pultory stopy / na wierzchu ogankę iako na Koryandrze / kwiatki białe / po których bywa nasienie ostrego smaku / przybielżym / kosmate.

Drugi rodzaj wypisuje Dauci mówiąc: jest drugi podobny Wpichowi polnemu / ostro / rogaty / wioniący / smaku ostrogorzatego.

Trzeci rodzaj Dauci jest piśe Diosco. który ma listki podobne Koryandrowi / kwiat biały / oganka y nasienie iako w Kopru domowego / aczkolwiek y nasienie przydłuższym iako Kmin.

Fuchsius trochę rozdziela a do bry: pierwszy rodzaj Dauci jest podobny Kopru Włoskiemu / a ten jest Swiniak: drugi jest prawa Kucmerek: trzeci podobny Biedziencu.

Plin. lib. 25. ca. 9. piśe / że najlepszy Daucus roście w Krete: a nie tylko Daucus, ale wszystkie inne zioła w Krete rosta najlepiej: które ma listki podobne Kopru swojskie / to tylko w Krete roście: ale inne wszędzie rosta / gorące

gorące y suche na końcu wtórego stopienia.

Miesiąc
com.
Urinie.
Płód.

Dioscorid. piśe / że zagrzewa
każdego Daukusa nasienie / gdy
ie kto piie : Dla tego paniam
miesiacé vryney płód wywodzi.

Gryzieniu
w żywocie.

Gryzienie w żywocie a bole-
ści všmierza gdy ie piia.

Kąplóm.

Kąsle dawne / piiać / všmie-
rza. Przeciw iadóm dobrze pic.

Sadzelóm.

Przeciw sadzelóm abo iakim-
kolwiek zebraniám / tedy natłu-
wszy przykladać / rozruci.

Wotrobie.

Zatkanié y zamulenie wotro-
by y śledziony / otwiera piiać.

Śledzionie

Opuchli-
nom.

Takież przeciw opuchlinie z te-
go zatkaniá / tedy bázpo pomaga.

Cap. CXXXVI.

D I C T A M O N,

Dictamus.

Po polsku Dyptan.

Dyptan prawdziwy iako piśe
Dioscorides lib. 3. cap. 32. takież
Theophrastus lib. 5. cap. 16. tylko
roście w Krecie: smaku ostro-
gorącego / z lekkością nieiaka:
podobny Poleiowi listki: iako y
w Poleiu / iedno troche wietrze a
kosmate / iako barwa na suknie:
takiem ia widział w donicy w
Wenecyiéy w Aptekarza ad Co-
rallum na ołnie: suchych listków /
które wożą do Wenecyiéy z Kre-
ty / tychem widział pudłami w
Aptéce na placu apud Leonem
Biancum: bo Aptekarze Włoscy
malo potrzebuia korzenia / acz-
kolwiek potrzebuia.

Stad każdy obacz / iesli te Dyptany
które maia w Polsce / y v Rusi sa Dyptany. Dyptan pra-
wy niema kwiatu / niema nasie-
nia: ziele / które w Podolu ma-
ia za Dyptan / miéwa kwiat y
nasienie. Daley ten Dyptan ro-
ście w polách / w lesiach / a Dy-
ptan prawdziwy roście na ska-
lach / nie iest téż ten nasz iako Po-
láy / ani żadney własności ma
Dyptanowéy.

Theophrastus libr. 4. Plinius.
Co daley tak piśa wszyscy medy-
cy / że Dyptan przyłożony na za-
strzał / zabicié / strzaly vtknienié /
tedy skoro przyłożysz / wnet kul-
ka / zieleśce / wystoczy: przeto to
ziele bázpo potrzebne rycerstwu
dla postrzelenia człowieka y ko-
nia: a nasz ten Dyptan / bys téż
wszytek przyłożył / tedy kulka nie
wynidzie. Jest to ziele iedno mie-
dzy temi / których w lekarstwach
nas bestie nauczyły: abowiem
w Krecie sa kozy dzikié / które na
górách

Strzaly.
Kulki
wyciąga.

górach / po skalach mieścić: te
kozy łowcy postrzelaniem łowia:
gdy zieleńce albo kulką w tę kozię
zostanie / skoro bieży do tego zioł-
ka / y wkusi go / wnet strzaka albo
kulką wypadnie / a będzie zdrow-
wa: także ielenie czynią. To ł-
owcy obaczynszy / tym zieleńcem po-
strzelane leczyli / a byli zdrowie-
ni: potym wziali ku inżym spra-
wom y pomocom lekarze.

**Przyrodze-
nie.** Dyptan prawdziwy jest cie-
pły y suchy w trzecim stopniu: a
Galenus piśe / że ma wszystkie mo-
cy iako Polcy.

**Paniamná
porodzenie.** Paniam bärzo to ziele jest po-
żyteczne / a zwłaszcza które maia
w żywocie dziatki umarłe / albo
nieożywione śwież czasu godne-
go: tak / że też ono niechce wy-
niszć: tedy natłuszy tego ziółka
przyłożyć / wnet wyskoczy: także
czyni to ziółko pić ie: także ka-
żąc nim pomaga. Diosc.

**Zabiciu.
Zakłóciu
tarnięm/
trzaśtam.** Gdy sie kto zakole albo zabie-
ie / tarn albo cokolwiek takiego /
tedy skoro natłuszy listków przy-
łożyć / wyskoczy. Diosc.

Sledzionie Przeciw bołeni ciężkiemu śle-
dziony / albo opuchniemu tę / te-
dy pić y plastrum oładając /
bärzo pomaga. Diosc.

Korzonek Dyptanow / bärzo
zagrzewa w iedzeniu / dla tego
gryzac paniam pomaga bärzo /
ku łatwiemu porodzeniu. Diosc.

**asenu.
owice.** Przeciw iadowitemu wkaże-
niu / bärzo soł Dyptanu poma-
ga / a to mieszając z winem y pić.
Dioscorides.

**dom.
dom.** Ziele to także ma moc / przeciw
gądom y iadom / iż tylko sama
wonią gady wypędza / a gdy przy

tkna / tedy gad vmorzy. Diosc.

Kanam / które strzaka albo ias <sup>Ranóm ob
żelaza.</sup>
kim żelazem iadowitym sad-
dza / tedy przyłożynszy / iad wy-
ciagnie / rane zgoi: Takież na ra-
ny bestiy iadowitych / iako psów /
weźow / kotek / etc. także soł spra-
wnie pity. Diosc.

A Plinius lib. 25. cap. 8. też o
tym ziółku piśe / że ie wkazali Jes-
lenie gdy ie postrzelano / tedy sko-
ro tego ziółka dopadli / wnet
strzaly wypadly.

Cap. CXXXVII. PSEUDO DICTAMON, Falsum Dictamon.

*Trzemdala. Nieprawdżiny
Dyptan.*

Dioscorides libr. 3. capit. 33.
piśe / że jest inży nieprawdy Dy-
ptan / który roście nie na skalach /
ale w polach / ten w rozmaitych
miejscach roście pierwszymu po-
dobny / ale wi. tka ma ostrogora
cość. A Plinius lib. 25. cap. 8. tak-
ież Theopraštus lib. 9. c. 16. sę-
rzej opisuią miasto prawdziwe-
go Dyptanu / jest fałszywy Dy-
ptan / który w rozmaitych dzie-
miach roście: listki ma podobne
pierwszemu / to jest iako w Pole-
iu / ale gałazkami mniejszemi /
spraw mniejszych niżli pierwszy /
y owżem niema tych mocy. A-
bowiem prąpy Dyptan / piśe
Plinius lib. 5. cap. 8. & cap. 14.
gdy ij zbierają / by go namniey
trzymał / tedy rozpala cżlowie-
ka: dla tego gdy ij zbierają / kła-
dą albo

da albo w trćine / albo w co tã-
kiego / y zawiezuia / albo zatykaia /
aby moc nie wynikala wiatrem.
Nczkolwieť Dios. cap. 33. piſze: że
ten nieprawy Dyptan ma moc iã-
ko y pierwſzy / ale niedostatecznie:
dla tego Aptekarze tego wtore-
go biorã tyle dwoie / ile mieli brãć
pierwſzego dla pomnożenia ſily.

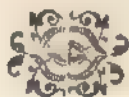
Takięgo przedſie nieprawdzi-
wego Dyptanu niemaſz w Pol-
ſce ani w Ruſi / bo niema tych
ſposobów.

Trzeci Dy-
ptan.

Wypisuię trzeci Dyptan Dio-
scorides lib. 3. cap. 34. mówiac /
przynoſza trzeci Dyptan z Kręty
który ma liſtki iakoby polna mie-
tka / gałãzki dłuſzſze / na których
kwiatki ſã podobne Lebiotce pol-
ney przybrunatnieyſzym / wonia
ma między Mietkã / a Szalwiã /
a bãrzo wdzięczny. A Plinius tak
piſze: ieſt trzeci rodzaj / ale ani
ſposobem / ani mocã / ieſt podo-
bny pierwſzemu / ma liſcie iako
w Mietki polney / gałãzki wietſze.

Ten Dyptan trzeci / pomaga
też tu pierwſzym rzeczam / albo
niemocam iako pierwſzy / ale bãr-
zo mało: wſzãkże przykładaia w
plaſtry lekãrſtwã / które czynia
przeciw iãdom / iakię ieſt Tiriaca.
Dioscorides.

Dyptan też ten który maia w
Polſce / nie ieſt też Pseuditanũ,
ani pierwſzy / ani trzeci / iako to
obaczyſz w wypisowaniu ich.

Cap. CXXXVIII.

DIPSACOS, CARDVVS

fullonũ, Labrum Veneris,

Lauacrum Veneris.

Szotki albo Szćć.

Polſki Herbarz Szotki zo-
wie Poligonaton, ale źle / bo inſzẽ
ieſt Poligonaton niſzey: Galen. 6. Przyrodze-
Simpli. o tym ziele piſze. Różgã nie.
paſterſka / albo Szotki / ſã bãrzo
zimne / a w ſmaku maia cięrpnie-
nie / dla tego ieſt ziele które zaſie-
bia y wysuſza w trzecim ſtopie-
niu / kożeń mnię wysuſza.

Dioscorides lib. 3. cap. 11. ko-
rzeń tego ziela gdy będzie przetlu-
czon / przykładaiać go pod paz-
chy / oddala ſmrodliwoſci tym /
któzy

Smrody
ciała/parki
oddala.

któży ie miéwają: a nietylko pod
pazuchy / ale oddala smrody w
szyskiego ciała / które smierdzi
parchem.

Plinius toż piśe lib. 27. cap. 9.

Takież czyni ten korzeń gdy ij
kto warzy w winie a piie. Diosc.

To ziele albo korzeń sam waz-
rzac w winie / tedy wywodzi z
człowieka wryne smrodliwa pi-
iac / y one smrody które na skóre
przychodzac czynią niewdzie-
czność. Diosco.

Pekowie
młode.

Dla tego też niedostatku mo-
że wazrac młode Szczotki / iako
Maia ij iesc miasto salaty. Dios.

Zapaleniu
żoładka.

Serapio piśe / iż bardzo dobrze
szczotki przeciw zapaleniu żolad-
ka / a zwłaszcza szotki: a to natłu-
kwszy uczynić plastr.

Plawóm.

Przeciw bolaczkom ognistym/
wrzodom / wrzedzienicam / pie-
kielnemu ogniu / tedy takież czy-
nić plastr / okladać. Serap.

Bolacz-
kom w ma-
ci.

Tęż paniam zbytne wplawy a
zwłaszcza białe / takież bolaczki w
macicy wzdawia. Serap.

Takież gdy to ziele warza z
winem / a potym zwierca / tedy
przykładając na rany y krosty któ-
re bywają w zadku w stolcu / wy-
goi / zową ie Scifuras, Ragadias,
Hemoroidas. Serap. Plin.

Ustawia też krowie cieczenie/
złodkolwiek ciecze. Serap.

Robak w
Szeci.

Jest w Szeci samey kosmá-
tey robaczek biały / których czte-
rzy wziąć / a zawiązać w skórke
kozia / a dać nosić temu / który
miéwa kwartane / iest rzecz do-
świadczona / że kwartana zgi-
nie. Plinius.

Quartane

Auicenna piśe / że sok z Szco-

tek zabija robaki w vsu / rany w Robakom
nich goi / pomaga pluicym w vsu.
krowia. Plwaniu
krowia.

Niektóży chcą aby Labrum
Veneris bylo inſze ziele niż Szco-
tki / powiadaiac / że Szczotki są
Hypophai, albo Ypophestos, ale
to próżné rzeczy / Szczotki są La-
brum Veneris.

Cap. CXXXIX.

DIGITALIS.

Naparztnica, albo Dzwonki
podługowaté.

Owa to ziele z Łacińskiego
Digitalis, Naparstek / albo Na-
parztnica / iż ma kwiat podobny
naparstkóm / które mają niewia-
sty na palcach gdy ſyją. Dwoia-
kie to iest ziele / iedno które ma
kwiat brunatny albo modry / a
drugie które ma kwiat żółty przy-
bielszym: roście po chrościech /
po górach / po skalach / w cie-
niach roście / Czerwcá a Lipcá
kwitnie / liście ma podobné Po-
krzymie: iest to ziele bardzo gorz-
kie iako Goryczka / a ztąd znać / że
iest gorące a wysuszaiące: dla te-
go ma moc wycieńczaiącą / o-
cieraiącą / wyczyszcaiącą / zamu-
lenie żył otwieraiącą dla swéy
gorzkości: o której piśe Galenus
4. Simpl. cap. 16. iż rzeczy które
mają w smaku gorzkość / wycie-
raią plugawości y wyczyszciaią
Przeto żyły / płuca / piersi / to ziele
ma moc wyczyszciać od flegmy
y ropy plugawéy.

Cap. CXL.

DRACUNCVLVS MA-
ior, Draconciom, Latine Ser-
pentaria, Colubrina
maior.

Po polsku Wężownik wielki,
albo Dyablik.

Ten Wężownik wielki iako
wypisuje Dioscorides lib. 2. cap.
155. rośnie w cieniach / przy pło-
ciech / na mokrych miejscach / gła-
bia prosty miąższ iako kiy / dłu-
gi na dwu łokciu / biały po białe-
ści / ma krople iako bywaia po
Wężach / a zwłaszcza pod bzu-
chem / tak że sie z białą pstrzy i-
ako wąż / liście ma iako v Kobe-
łego szawiu / ale iedno z drugim
się spaja : piękne to ziele / korzeń
ma wielki podług wielkości zie-

la / okrągły / biały / cieniuchna
skórka / nasienie na zieli iagody
przyjółtšym / wiśa iako grono.

Dioscorides. Ma moc zagrzać ^{Naturę.}
wajaca korzeń Wężownika wiel-
kiego / a to gój u krowie z winem.

Dla tego ten korzeń dychawi- ^{Dychawicy}
cznym / wpieczony albo wwarzo- ^{Rasłu.}
ny a z Miodem przyprawiony /
bardzo pożyteczny : takież y na k-
šel. Dioscor.

Takież przepuślym / skurczo- ^{Przepuśly.}
nym / rymam a flegmam / które ^{Skurczo-}
ciek- ^{nym.} z głowy do pierśi / tedy do- ^{Rymam.}
bize ten korzeń tak z miodem po-
żywać.

Też ten korzeń z winem piąc ^{Małżeński}
pobudza małżeński wczynek. Di- ^{wczynek.}
oscorides.

Ten korzeń natłuczony z mio- ^{Ranóm}
dem / tedy pomazuiac / lecz y rany ^{smrodliwy}
wrzedliwe / smrodliwe / gryzące.

Dobrze też czynić masę z mio-
dem z tego korzenia / która masę
puszczać w fistuly / w rany okrę- ^{Fistulam.}
glę / bolaczki / rozmazuiac knot / ^{Ranam os-}
wyczyścić y zagaia. Diosc. ^{krągłym.}

Paniam które niemoga poro- ^{Porodzenie}
dzić rychło / tedy ta masą ma-
zać : albo lepiej in Pessario przy-
kładać : tymże obyczaiem vmar- ^{Vmarle}
łemu plodu. Diosc. ^{plodu.}

Przeciw ospaceniu oblicza / ^{Lien kros-}
tredowaciuom / po którym kros- ^{stawemu.}
stki bywaia / tedy ta masą po-
mazywać / wyczyścić. Diosc.

Bolaczki które bywaia w no- ^{Polipos}
sie / Polipos zow- ^{w nośle.}
wyczyścić y vzdrowia. Diosc.

Takież przeciw czarnym sa- ^{Sabzelom}
dzelom Carcinomata zow- <sup>sp-
wue.</sup>

Sok z Wężownika wielkiego
bardzo

Ciemności bårzo wyczyścić ciemności w o-
w oczu. czu/ mgły y inſze niedoſtarki/ a z-
właſcza z miodem zmięſzany. Di-
oſcorides.

Pániam A, wſakoż pániam korzenia
ni. woniác ſwieżego niedobrze woniác/ kó-
re ſa bżemiennie/ bo czyni porzu-
cenie.

Vſam. Przeciw boleſciam w vſu /
ſoł z Oliwa przyprawiony / do-
bże puſzczać. Dioſc.

Kánam Liſtki tego ziela bårzo dobrze
przykładać na rany. Dioſc.

Węzóm/ Gdy kto temi liſtkami ſobie
rece natrze ſwieżemi/ tedy takie-
go wąż nie wkaſi: takież korzeń
dobrze noſić / bo wężowie wcie-
kaia przed nim. Dioſc.

Pleurze. Plinius piſze/ że dobrze tego ko-
rzenia pożywać/ kórzy maia ple-
ure / peripleummenia / y na kaſtle/
na dychawice / tym kórzy ropy
Dichawicy plugawé wyplurwaa.

O tym ziele ſęroko Plinius li.
24. capit. 16. Takież Galenus 7.
Simplic. Medica. y Meſue, licet
Meſue confundat vtramque Ser-
pentariam.

Cap. CXLI.

DRACVNCVLVS MI-
nor, Colubrina, Viperina, Cro-
codilia, Serpentaria
minor.

Wężownik mnieyſzy.

Dioſcorides libr. 2. cap. 156.
tak wypisuje. Wężownik mniey-
ſzy/ liſtki iako v Bluſzczu/ ale wiel-
kie/ a po liſtkach nieiakie białoſci:
głęb proſty na drwu łoſciu / ma

też po ſobie kropie iako na węzu/
a pragi przyczérwienſzym po-
niem/ miaſſy iako tyy / naſienie
na wierzchu/ iako grono/ z przod-
ku niſli dóydzie zielone / a potym
przyſółtſzym: korzeń ieſt okragły
Kzodkwi podobny / cieniuchna
ſkórka / przykryty roſcie w do-
lách / w cieniach / okolo plotów.

Dioſcorides. Ma podobne ſi-
ly to ziele iako y piérwſze/ a zwa-
ſcza naſienie y ſoł z niego: dla te-
go boleſci w vſu vſmierza/ a to
namięſzawſzy ſoł z Oliwa/ pu-
ſzczać w vcho.

Takſ mąc tak z tym ſołem v-
czynioná/ Polipum w noſie / ieſt
wrzod bårzo ſpétny / że od nie-
go vgniie nos / vlecza / a to roz-
maczaiac welue w nos wtykać.
Dioſcorides.

Też ſadzele kánkrowaté má-
zac ta mącica / vlecza. Dioſc.

Korzeń tego ziela pieczony al-
bo warzony / a z Miodem la-
kwarz przyprawiony/ tedy dycha-
wicznym/ kaſlacym / tym kórzy
ropami pluia/ bårzo pomaga po-
żywaiac. Dioſc.

Takież przepuſtlym / ſkurczo-
nym / kózym mäteryie plugawé
z głowy w piérſi y okolo ſpada-
ia / tym obyczaiem pożywaiac /
bårzo pomaga. Dioſc.

Też z vſblęgo tego korzenia /
a na proch ſartego / tymże oby-
czaiem moze czynić łatwarz na
té potrzeby. Dioſc.

Ten korzeń ma moc wypa-
dzac y wywodzić pryne. Dioſc.

Małżeńſki vczynek pobudza
piiac z winem.

Wrzedliné rany/ ſadzele plu-
gawé

gawé natłukwšy tego korzenia /
z korzeniem Przestepowym a z
miodem / wyczyšcia y goi. Diosc.

tať iž między mchem rošcie: ko-
rzenie ma splecioné a košmate /

Tredowá
cinam.

Natłukwšy z octem tego ko-
rzenia / mazać tredowáciny ná
licu. Diosc.

Zylam su-
chym.

Listki tego žiela / w obraženiu
žyl suchych / Strony zowa / przy-
kładając goi. Diosc.

Bolacz-
kóm.
ogniſtym.

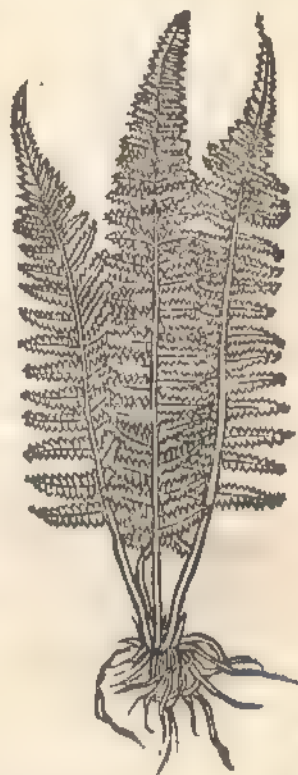
Takiež ná bolaczki ogniſté /
przykładając goi / ale trzeba pier-
wéy liście w Winie wárzyć y
ſtluc. A to ztąd znať: iž gdy w
liście tego žiela ſer wwiná / tedy
možeš iž chować doład chceš / a
nie zgnié. Diosc.

Wozóm.
Bielmom.
Mgłam.

Sok tego žiela bárzo dobry
ná oczy / puſzczając z miodem / o-
ciera bielma / mgły / obłoki. Diosc.

W innych ſtronach tego žiela
bárzo rádo pożywaia / a kołacze
z niem działaią: korzeń kto chce
dobry mieć / tedy ma kopać času
żniwá / a wplótawšy w talérz-
ki ſkráiać / a tať ná nici ſuſzyć w
cieniu. Dioscor.

Szerzey o tych Weżownikach
czytay ſobie apud Plinium lib. 24.
capit. 16.

obraſtaia iakoby wloſmi / ſmať
korzonków ſłodki przygorzłym /
albo kwaśnym. Diosc. li. 4. c. 181.

Ma moc iako piſze Paulus 7. <sup>Przyrodze-
nie.</sup> ^{Opala.} ^{Ogryza.}
ogryzac a golizne czynić / dla te-
go czynia plaſtr z tego žiela / y
kładá ná miejsce gdzie chcą wlo-
ſy ſpedzić / iako ná czéle w panien
któрым czolo záraſta: ale niſli
plaſtr ten przykładac kto będzie /
tedy pierwéy wycierać tym žie-
lem ſkóre / potym przyłożyć kilka
rázów. Dioscorid.

Plinius lib. 27. cap. 9. mazać
až pot wynidzie a ociérac a po-
mazywać raz albo trzy.

Cap. CXLII.

DRYOPTERIS, FILICVLA.

Máluchna Páprotká.

TA Páproć mála ma liſtež iá-
ko Páprotká mnieyſza: korzeń Pá-
proći wielkiej podobny / ale mniey-
ſzy / tať iž Polipodium ma liſt-
ki / a korzonki iako Filicis: rošcie
w lešách ná ſtárych kłodzinách
powáloných obroſtych mchem /

Cap. CXLIII.

ELATINE.

Dioscorides li. 4. cap. 38. Jest

Przyrodze-
nie.

ziółko iako Parietaria : Pomurne ziele / listki ma ko-
smaté / okraglé /
mnieyşe niż Pari-
etaria, gałazki cie-
niuchne na piedzi-
piec albo sześć zie-
dnego korzenia.
Plini. li. 27. ca. 9.
takież wypisuje :
roście międzybo-
żem / smak ma
gorzki cierpnący.

Galenus 6. Sim-
plic. Elatine mie-
rniuchno iest ozie-
biające a cierp-
niące.

Listki tego zia-
la czyniac z niego
plastr z mała wy-
siana / przykladac

Oczóm /
Rymam.

na boleść : a zapalenie oczu od-
padza / boleść ochładza : niedo-
puszcza też złym wilkościam ste-
pować do oczu / kładac na czoło.
Diosco.

Gryżeniu
w trzewach

Przeciw gryżeniu w trze-
wach / ziółko to wszystko wwa-
rzywszy dać pić / przestanie ból :

Czerwonce

takież przeciw czerwonce. Dios.

Czerwona
kam.

Plinius. To ziółko z nasieniem
Znaniem wwarzone / a polewke z
tego dać pić / wstawia czer-
wonke.

Cap. CXLIII.

HELENIVM, ELENI-
on, Inula, Enula campana,

Oman.

Wzwanano to ziele od oney
paniey Heleny córki Jowiszo-
wey / z której płaczu a zleż które
padały na ziemię / wrodził sie ten
Oman / dla tego zową go Hele-
nion : zową też to ziele Nepen-
tes Homeri, iakoby czyniace we-
sele : iż gdy Helena była w smut-
ku / kładła Oman w wino / a pi-
iac zapomniwała smutku a płá-
czu. Pli. lib. 21. cap. 10. & 21.

Oman iako pişe Paul. 1. 7. iest natura.
rospalający a wysuszający z nie-
iaka wilgotnością. Al Gal. 6. S.
tego ziela korzeń barzo pożyte-
czny / napierwey zagrzewa / ale
suchość ma z wilgotnością / a glegma w
dla tego przymieszawata to ziele płucach w
w lekwarzech / które czynia na pierśiach.
w wywodzenie kłiwatych / gru-
bых wilkości leżących w pier-
ściach y w płucach.

Diosc. 1. c. 27. Ma bydz korzeń
Omanowy kopan lecie / a kładac
w talerzyki y suszyć w cieniu :
Ten korzeń warzac a piac pobu-
dza wryne y wywodzi takież mie-
siące

Kąsłom.
Dychawicy
Przepukł.
Skurczom.
nym.
Gadom.

śiące pániam. Dioscorides.

Korzeń Omanowy/ czyniac z niego lekwarz z miodem / bázro na káffel pomaga: tákież pomaga dychawicznym/ tákież przepukłym/ skurczonym/ odymaniu albo puchnięciu / iádowitych gádów włáżeniu / á to mocą swą ciepłą osoblivą. Diosco.

Biodriam.
Brzyjom.

Liście Omanowe w winie wárzac dobrze przykładać/ ná bólesci które bywáia w biodriách / albo w krzyżach. Diosco.

Krewia plu
sęcym.

Tęż Oman pomaga ná plwánie krwawé y ropami.

Molom.

Pli. Korzeń omanowy ná czso żuchaiac/ zeby utwierdza. Soł z korzenia/ mole wypędza / iádowitych gádów włáżenie goi.

Oddala
sinuteł.
Zolądkowi

Oman oddala gniéw/ y sinuteł/ posila forteżol zółową/ wy czyszcia pierśi/ wywodzi zbytki które są w żyłách przez wrzyny y miesiace/ á zwłaszcza wino które z niego czynia Omankowe/ bázro wesolość czyni/ przeto dnuddy zowa Nepentes. Korzeń stary y położony zabija Nysy.

Wino O.
mankowe.

Cap. CXLV.

ELEBORON ALBUM,

Veratrum album.

Ciemierzycá biała.

Przyrodze
nie.

Śa niektórzy piśzác że Ciemierzycá biała nie ma różności od czarney iedno w korzeniu. Ale sie ná tym bázro mylá z ciężkim ludzkim obciążeniem: bo Ciemierzycá biała niwczym nie iest podobna czarney / iest goraca á sucha w trzecim stopniu/ iáto piśze Pau

lus li. 7. Tákież Galenus 65. v dasywnych lekárzów przed kilkiem tysięcy lat wielkiey sławności była Ciemierzycá / w leczeniu

zdrowia ludzkiego / temi czasy zaś sie iey imiá lekárze / ale náprawioneý/ to iest/ mocza w otęcie winnym przez siedm dni/ potym susza/ á tak tłuśa: á gdy chodáwac / przydáia lekárstwa któreby odéymowały iey wponości.

Uprawie
nie Ciemie
rzycy białe
jey.

Dioscorides libro 4. cap. 145. chwali bázro zamorską Cyrenaićam, w Galáciieý / w Kápadoćciieý / ale nie trzeba za morze po Ciemierzycę białą iezdżić: w Polsce á zwłaszcza w Lubelskieý ziemi ná łákách okolo Dzedowá / tak iey wiele / że też musza tracić z łá / bo sama zaraśta trącąc tra-

wr/

we / a dla iey grubości niegodzi
sie na siano / bo iey bydło ani ko-
nie niechca iesc : o mocności w
lekarstwach nie trzeba wątpić /
bo przechodzi y Anticirinae któ-
ra naywiecý sławia / to wszyscy
wiedza.

Plinius lib. 25. cap. 5. poro-
wnywa Ciemierzycę zacnemu He-
tmanowi / abowiem powieda
wszystki rzeczy złe pobudziwszy
w ciełe człowieka / napierwcy
sama wychodzi / potym zania w-
szystkie plugawości.

Purguje
Wrócaniu.
S. Waleń
tego.
Zawracá-
niu.
Szalono-
ści.
Opuchli-
nom.
Tredom.
Dziemu.
człontom.
Qwartá-
nie.

Plinius. Purguje a wywodzi z
człowieka wrócaniem rozmaite
plugawości / które czynia pada-
jąca niemoc / zawracanie przed
oczyma / które czynia boiaźni / od-
stępowanie od rozumu / szalo-
ność : które czynia opuchliny / tre-
dowaciny wszystkie / człontow
dziemie / podagry / żołądka bole-
nie / skurczanie żył : także wy-
wodzi materię złe / które czynia
kwartane / kášel / dychawicę / sta-
rz / gryzienie żywota / sciątykę.

Którym sie
godzi.

A wszakże niegodzi sie go da-
wać dzieciom / starym ludziom /
mdłym / niewiaścim / albo lu-
dziom którzy mają zranione plu-
cá / albo którzy ciężcy są ku wró-
caniu / dla ciężności pierśi.

Hieronymus Castolloneus Me-
diolanensis in libello de malo re-
cencior. medic. in medendo vsu:
spetnie piśe przeciw dzisieyszym
lekarzom / którzy niechca tego le-
karstwa dawać niemocnym / któ-
rym może być dawano / a zwla-
szcza nam Polakom / którzy mamy
to lekarstwo.

Wycyscia

Diosc. Wywodzi Ciemierzycę

ca biała / wrócaniem rzeczy dżi-
wne a rozmaite / proch z nię do
lekarstw przydawaja / ktorými o-
czy leczą / wycyscia wzrost.

Wzrost.

Pobudza miesiące / ale plod
w żywocie zabija / kichanie mo-
cno pobudza / a plugawę mate-
rie z głowy wyciąga. Diosc.

Miesiąc
com.

Kichaniu.

Myśy zabija / a to czynić chleb
z maki a z Ciemierzycę / przyda-
wszy troche miodu / y kłasc aby
gryzły myśy / która dotknie zde-
chnie. Diosc.

Myśy za-
bija.

Plinius li. 25. cap. 5. o myśach
też piśe / a o muchach przydaie /
że przywarzywszy mleka z Cie-
mierzycą białą / postawić / która
wkusi zdechnie.

Muchy z
mlekiem.

Gdyby kto chciał pożywać ku
wrócaniu / wziąć przyprawiane-
go kółko różdżek od korzonków /
a natykać w Rozdżek / y wa-
rzac w wodzie / potym odlać o-
ne wody / a wlać Oliwy / a troche
soli / a to po iedzeniu wypić / po-
tym piorkiem pobudzić wróca-
nie.

Ku wróca-
niu przypa-
wian.

Cap. CXLVI.
ELEBORON MELAN,
Veratron, Melanpodion, Elle-
borum nigrum, Christiana
radix.

Czarna Ciemierzycá.

To ziele piśe Plinius lib. 25. ca.
5. Hist. wezwano Melanpodion,
od Pasterza / który ie wynalazł /
abowiem pásac Kozy które gdy
nie były zdrowe / tedy pátztał a
one iedno ziele gryzły / po którym
L 4 sie pur-

sie purgowaly / a byly zdrowi-
chne: a tak on Pasterz nakopał
tego ziela / y dawal dziewcom
piętyrowym które byly poszala-
ly / y v zdrowil ie.

Ciemierzycá czarna / od białey
silna ma rozność / iak w korze-
niu / tak y w liściu / takież y w
sprawach: abowiem iako biała
piętywsta / tak czarna na dół złe
materie wywodzi.

Theophr. li. 4. cap. 9. piśze / iak
to Ciemierzycá mała bydz kopané
y chowane. Pli. takież li. 25. ca. 5.

Dioscorides libr. 4. capit. 146.
piśze: ma Ciemierzycá czarna li-
ście iako Javor albo Klon / chro-
pawé / zieloné / glabie chropawy /
kwiatki z białą przyrumienisz /
gronisto wiszą / nasienie po-
tym bywa iako v Krotoju: tén
Ciemierzycę dosyc wszedy w Pa-
dwi w ogródkach / ba y na gó-
rach Padewskich obfitość iest.

Alle Aptekarze Krakowscy sie
myla na tym ziele / bo biorą ziele
które ma listki iako Rumienek /
albo Kop: Włoski: zową Gorzy

kwiat niewiasty w Ruśi: które
ziele tak iest Ciemierzycá / iako
Kzepa iest: Kapusta: dla tego
też nie czyni żadney sprawy w
w człowiecze / iakby miało czy-
nić / a lekarze sie omylają. Dru-
dzy też powieda / że Czarne ziele
iest Ciemierzycá czarna / ale sie
też na tym mylą / bo sie niezga-
dza / aczkolwiek iest rodzaj Ciemier-
zycy. Przeto dobrzeby dzia-
lano / aby Doktorowie sami do-
glądali w Aptekach Simplicia, iak
to czynia we Włoszech / aby Apté-
karze każda compositia wysta-
wiali na okna.

Gal. 6. S. Ciemierzycá czarna <sup>Przyrodze-
nie.</sup>
iest goraca a wysuszająca w trze-
cim stopniu / gorętsza iest niż biał-
a: a dla tego piśze Pli. Swinie / ko-
nie / woly zabija / gdyby iey poży-
wali. Piśze też Pli. li. 25. c. 5. że te
ciemierzycę trzeba z nabożnością
rwąć / modlac sie / mierzem pier-
wcy okazyć / a potym ten który
chce wykopać / na wschód słońca
ma patrzac proszac Pana Boga /
aby mu ziele godno rwąć / a by-
ło pomocno ku niemocam roz-
mátrym / tamże insze etc. gusta.

Dioscorid. Ciemierzycá czar-
na / purguie żoladek a zwłascza <sup>Purguje.
Kolere.
flegma.</sup>
co iest okolo fortki żolądkowey /
flegme y kolere.

Barzo pożyteczna Ciemierzy-
cá czarna / bo wywodzi złe ma-
terie które czynią padające nie-
mocy / melankolie / to iest / boia-
żni / szaloności / y każde odstepo-
wianie od rozumu / opetania / to
iest / te / którzy mniemają sie bydz
opetaniemi / ano nie / zową Mani-
am & incubos: wywodzi też złe
materie <sup>Padające
niemocy.
Boiażni:
Błędni.</sup>

Stawóm. materię / które czynią w stawiech
Paraliżóm boleści / które paraliżem zabija-
Mieści- cóm. ją: pániam miesiáce wyciąga
 przykładając: iedno pániam bze-
 miennym niegodzi sie brać / zabi-
 ja płód.

Ránóm w- rzedliwym. Rány wrzedliwe á zwłasczą
 fistuły wyczyszcia / á to przyłoży-
 wszy / także niechac do trzecie-
 go dnia. Diosco.

Wśóm. Na niedostyżenie á w wśu za-
 wadam / także puszczać w vcho á
 trzymać do trzeciego dnia. Dios.

Swierz- bóm. Wyczyszcia swierzby / á to czy-
 niac masć z Ciemierzycą z kadzi-
 dlem z Wostiem z Smolą á z
 Terpentina / á tym mazać. Dio.

Trabóm. Natłukwszy z octem uczynić
Krostóm masć / którą mazać tredowaciny /
 na licu. zmaży wśelakie / krostki na licu.
 Dioscorides.

Przeciw boleściom w zębiach Zębóm.
 warzac korzenie a plótać zęby / na **Dziwem**
 dziwie mieso y inśe zbierania / miesu.
 plastrzykiem przykładac: przeciw **Puchnie-**
 puchnieniu natłuc korzenia z ie- **nus.**
 czmienną mąką / y obłożyć pla-
 stem żywot opuchły. Diosc.

Plinius. W boleniu oczu na- **Oczóm.**
 parzać boleść odbicia / obłot
 zdeymuie.

Przeciw brodawkom / natłuc Brodaw-
 korzenia z lupiną miedzianą / á **kom.**
 z Sándaraka / natłukşy pomazy-
 wac. Plinius.

Parchy y krosty każde bydlece **parchy by-**
 wygaia / á to czyniac masć z ko- **dlece.**
 rzenia tego / z Kadzidlem / z Wo-
 stiem / á z Smolą / mazać. Plini.

Woda w której mocza to ko- Muchóm.
 rzenie / wystawiona na muchy /
 gdy ie y wśuşa / beda zdychać.

Cap. CXLVII.

ENDIVIA, INTIBVS HORTENSIS, SERIS.

Mléc Wysoki.

W Kápitulum o Podrośniku nypisano, że Cicoreum Intibus á
 Seris máią różność: A tak tu zaś vkażem różność tego słowa Endi-
 uia Mléczu nysokiego, bo rozmaite są Mlécze nysokie.

Endiuvia, Seris,
 Intibus, Sónchus,
 idem. Mléc, á
 ten dwoiaki.

Ieden Mléc nysoki domowy,
 Endiuvia, á ten zaś dwoiaki. { Mléc nysoki z modrym kwiatem,
 Endiuvia Bianca.
 Mléc nysoki ogrodny z żółtym kwia-
 tem, Intibus.

Drugi polny Sonchus, ten też dwoiaki. { Mléc ostry, máiący na sobie iákoby igły,
 zową Seris, Sonchus, Taraxacon.
 Gładki, zową Scariolla.

Natura. Te wszystkie Mlécze są iedną-
 kiego rodzaju / iednąko wszystkie
 ochładzają y osuśają / odwilżają

ia nasze ciało w pierwszym sto-
 pieniu.

Dioscorides. Moc á natura
 Mléczów

**Zapalenie
Żołądka.** Mleczó w iest ochładzać ściągac
niciako / dla tego na plastrze przy
łożony żołądkowi / zapalenie w
nim oddala : także y wszystkie bo
leści / które bywają z ognia albo
ostręgo picia.

**Wzrostu
w żołądku.** Przeciw gryzieniu w żoład-
ku / natłuc soku y dać w polow-
ce pic : miankam obfitosc mleka
iedzone czynią.

**Bolesć
w stolcu.** Przeciw bolesćiam a zapale-
niu w stolcu / ten sok rozmoczy-
wszy w nim welne przykładac.

**Zapalenie
w macicy.** Przeciw bolesćiam y zapale-
niu niewiesćich miejsc / a zwla-
szcza w macicy / także przykładac.

**Wzrostu
w kłębieniu.** Przeciw właskeniu wżow-
nemu / a nawiecey niedzwia-
dkowemu / forzen y liście natłukwszy
dobrze kłasc.

Wszystki Mlecz bardzo zdro-

wé żołądkowi / zastanawiaia Bieguncę
biegunki / a nawiecey z octem ie-
dzac.

Auicenna piše / że wszyscy Sercu
Mlecz posilaia serce.

Sok z Mleczu wárzony / z cu-
krem pity / wypadza wilgotno-
ści.

Żagnila watrobe wyczyścić /
febry odpadza.

Cap. CXLVIII.

EPITIMON

Inuolucrum,

Wylup Thymony.

EPITimon nie ma żadney
rózności od Wylupu / iedno iż
Wylup roście na Lnie / a tak zo-
wa : a Epitimum na żółtku Timō,
ale iedną rzecz / tylko nabywaia
sily swej z ziela na którym sie ście-
la / dla tego Epitimon ma osobli-
wą moc / która nabywa z Timō.

Dioscorides lib. 4. ca. 172. pi-
še / że

że/ że Epitimon iest kwiat Timo-
wy / dla tego Doktorowie nie-
którzy dowodzą / że to Epitimon
które mają Aptekarze nie praw-

dziwé Epitimó, bo nie iest kwiat/
ale rodzaj Wylupowy: przeto
opuszczając onę gadkę (Dioscori-
des pisze ex modo suo loquendi)
iako też mówimy / Jemiola iest
kwiat Debowy / iże się ściela na
Debie / y mocy z Debu nabywa /
dla tego Mesug dobrze pisze Epi-
timum, roście przy Timon / iako
Wylup przy Lnie.

Przyrodze-
nie.

Wylup Timowy iest zágrze-
wający a wysuszający w wto-
rym stopniu: Ale Paulus y Gale-
nus piszą / że w trzecim stopniu.

Otwiera.
subtilizuje.

Ma moc piśe Mesug ciérpnia-
ca / subtilizująca / rozrzucająca /
otwierającą / zatlania / zamule-
nia a pośilania.

Purguje.

Piją z winem albo z miodem
Epitimon, purguie z człowieka
flegmy plugawé y cholery czarne/
to iest Melankolia. Diosco.

Melanko-
lia.

A osobliwie materię czarné /
spetné / a które nadymają czło-
wieka wywodzą / a to biorąc czte
czy drągny z miodem. Diosco.

Plinius 26. cap. 8. oddala od morzenia
człowieka piąc morzenie w ży-
wocie y bolaczki wewnętrzne roz-
biia.

Tę dobrze z niego czynić la-
kwarz z miodem / pożywać na
kaszel / dycharwice / a tym lepię /
gdy przydaś Kosaczu. Plinius.

Tę dając z winem / opuchli-
ny wyściaga. Plin.

Mesug. Ma z przyrodzenia / że S. Waleń
wymodzi melankolia / to iest /
czarné wilgości / a zwłascza z
głowy: dla tego dobrze ij brać
którzy mają padającą niemoc /
boiazni y zawracanie y boleść
głowy / zamuleni śledziony / né-
rel / a nawieczę na wszystkich tre-
domaciny y świezby czarné / o-
mólewaniu / w bokach albo w
slabiznach boleniu / febre czwar-
tego dnia odpadza / bolaczki od-
padza czarné kantrawate / y E-
lephancia odpadza.

Cap. CXLIX. ERVCA, EVSOMON, Rucula.

Biała Gorczyca.

Biała Gorczyca iest goraca
a czyniąca wiatry / iako piśe Ga-
lenus 7. Simpli. Platearius piśe /
że ciepła y wilgotna w wtórym
stopieniu.

Dioscorides libr. 2. capit. 129. Mażen-
biala Gorczyca pobudza mażen-
ski wczynek / iedząc ją surowo al-
bo w salatach.

Nasienie także czyni / a nad to
vryne pobudza: pomaga ku tra-
wieniu

Vrynie.
Trawi.

wieniu biała Gorczyca / dobry
żywoł na stolce czyni.

Kładę do korzenia nasienie
białej Gorczyce / a zwłaszcza gdy
połarm chce długo bez skazienia
chowac. Diosc.

Pisze Plinius: kiedy tego mia-
no karać ciężko / a onby niemógł nu.
wycierpieć / natarwszy nasienia
z winem dawano wypić.

Czyni nieiałą zakamiałosc / że
człowiek nie tak ciężko bicia czu-
ie. Galenus.

Galenus 7. Simp. Dobrze czy-
nić z niej loch z miodem / a brać
dla kaśli / bo wywodzi grubo-
ści plugawę z piersi.

Rozbua też bolaczki albo gu-
zy za vchem: także na piersiach
v panien / także na mośsentach.
Bolacz-
kom za v-
chem / na
piersiach /
Mośsen-
tach.

Cap. CL.

ERYNGION, ERYNGVS,
corruptè Iringus.

Mikoláiek.

Niedźwiat
korwi.
Gadom. Plinius lib. 20. cap. 13. Nasie-
nie białey Gorczyce / niedźwiad-
korwemu właskeniu y iadowitym
gadom sprzeciwia sie.

Piegom.
Opaleniu. Przeciw niedostatkóm płci na
licu / piegom y opaleniu na sto-
cu / natłukwszy z miodem / pomá-
zywać / na piegi z octem. Pli.

Blizny. Przeciw bliznam czarnym / ná-
tłukwszy nasienia zmieszać z żół-
cią wolową / y mazać / wychedo-
ży. Plinius.

Dioscorides libr. 3. capit. 21.
Z rodzaju kłaczych ziół jest Mi-
koláiek: ma moc zagrzewającą.

Mikoláiek gdy upiia / paniam
miesiacę wywodzi y vryne. Dio.
Miesiacę
com.

Gryzienie

W żywocie Gryzienie w żywocie y odjma
gryzieniu. nie/ albo puszenie odpadza. Dios.
W trobie. Ktorzy mają zaprowanie wa
troby: przeciw wipitemu iado
wi: przeciw własseniu iadowite
mu gadów / dąć pić.

A tym lepiej będzie sprawo
wał / gdy daż z itasieniem plastr
Maku polnego. Diosc.

Bolacz
kom za v
chem / pod
gardłem.

Przeciw bolaczkom za vchem
albo gruczolom / albo pod gar
dłem: pić a przykładając v zdra
wia. Diosc.

S Waleń
tego.

Przeciw padającej niemocy/
korzeń warząc / y dawac pić / abo
z miodem łatwarz przyprowu
iac / dając tym obyczajem komu
na plecach bóle y zimna bywaia.
Dioscorides.

Liszące / natęroży w otcie / spa Liszatom.
dzaparáliżę zarażone v zdrawia. Paraliżom

Korzeń pić / wywodzi mie
siące / Biegunki v stanawia. Miesiac
com.

Dioscorides libr. 3. capit. 151.

Korzeń v Marzanny ciemuchny
długi / przyczerniejszym / vryne
wywodzi: dla tego w żółtej żółtej nie
niemocy z wodą miodową pić mocy.
Marzanne / bo przez vryne wy
czyszcza żółtości.

Bolesciam biodrowym / y Biodram.
dnie / paraliżem zarażonym. Dnie.
Także ktorzy pić Marzanne / mają Paraliżom
sie mić w łazni zawidy pić. Di
oscorides.

Tę Marzannę pomaga vłaż Weżow
seniu weżowemu / a to sokiem z v
octem rane pomazuiac / a liście
z winem pić. Diosc.

Uśnienie pić z octem / wy Sledzione
czyszcza sledzione y wysusza. D
oscorides.

Korzeń przykładając paniam Miesiac
in pessario, wywodzi plód / wy com.
ciąga łożyska / miesiacę. Diosc. Łożyśka.

Przeciw białemu tradowi / a Tradu.
bo krostam białym po licu / na
warzyć Marzanny z octem / a
tym omywać. Diosc.

Paulus lib. 7. Korzeń tego zie Sledzione
la / sledzione / w trobie / nerki / Watrobie.
tak mocno wyczyszcza / że vryne Nerkom.
łatwawo wywodzi.

O Eritrodanum Theophrastus
wypisuje lib. 4. cap. 14.

Cap. CLII.

EVFRAGIA, EVFROSINE,

Adhil. Snyiecki.

To ziółko y piękne y cudne
imie

Cap. CLI.
ERYTRODANON, RV
bia Satiua, Rubra Tinctorum.
Marzanna.

A verois 5. Collig. Marzanna
jest zagrzewająca y wysuszająca
w trzech stopniu.

Dwoiaka
Marzanna.

Dioscorid. Dwoiaka jest Ma
rzanna / iedna śiana / druga pol
na: polna niżczemna / śiana
prócz lekarstw / na wiele rzeczy
ku farbam potrzebna. Jako pi
sze Plinius li. 24. cap. 11. Marzanna
jest która farbuje welny y skór
y. W lekarstwach ma wielkie
pomocy / sprawy / bo vryne po
budza.

Vrynie.

Żółtości.

Żółta niemoc v zdrawia / pić
z winem miodowym / ale lepiej
z wodą.

imie ma / á oczy bårzo oświeca /
znáia ie pospolicie / przy lastach /
przy górach roście / po borach: te-
go ziela stårzy lekarze nieznali / bo
ani Dioscorides, ani Galenus, ani
Plinius nie wypisuią. Pandecta-
rius przywodzi świadectwo ex
Paulo, ále ani sie sniło o tym Pau-
lusowi.

Jest ciepłé y suché: ón stårzec
zacny á známienský pámieci Pol-
ski Ipcrates / Doktor Niecho-
wita / w swych ksiązkách / de cõ-
servatione sanitatis, de Eufra-
sia aqua, dziwno á bårzo to ziółko
chwali w nápráwowaniu wzro-
tu y posilaniu / á zwołęszá w le-
ciech zimnych / w ludziach / któ-
rzy sa flegmatyczni: dla teę przy-
daté / iesli kto spótem z Świecz-
kami Koszyszkó / Rute / Celido-
nia będzie wypalał przez piecél
wódke / bårzo tá wodka oświec-
ca wzrost / wyczyszcia oczy.

Dobrze téż to ziele wårzac pié Wzroku.
dla wzrotu / nápráwia. Tatięż
czynić z niego proch / a z tym pro-
chem iadać / potrawy posypo-
wać / y w picie sypać.

Duudzy vczá czynić Trágras /
wziawszy prochu z Świeczków
część / Cukru dwie / á tak po ziarn-
ku posypuiac ná chléb / iedzą / ábo
z winem piąc.

A to pámietay / y to ziółko do-
bré in ætate flegmatica, & com-
plexione senili. Nad to iż oczóm
pomocno / pámieć bårzo wspo-
maga y nápráwia / póżywaiać
go wśelakim obyczáiem z wi-
nem piąc.

Cap. CLIII.

EVPATORIVM, HE- patitium.

Wątrobné ziele.

Ślne rostérki miedzy Do-
ktorami okolo tego ziela: bo tak
Aptekarze iako Doktorowie mó-
wili / że Szadzić zieleśko szpetné /
iest Eupatorium. Potym Leoni-
cenus wklázal z nauti Dioskoria-
desowey / tatięż Pliniusowey /
że to nie może bydż: zá czym téż
wklázal / że ziele które zowa Rze- Rzepit.
pikiem / iest prawdziwé Eupato-
rium. Potym tatięż duudzy Do-
ktorowie / iako Menardus, Brase-
uolus, y wśyscy tego času trzy-
maia / tak Doktorowie iako Apté-
karze. We Włoszech zásie téż v-
klázali / iż to ziółko Rzepit nie do-
bże po Łacinie álbo po Grécku
mieniõno Argemone, álbo Agri-
monium, bo Agrimonium ma
kwiat

Kwiat czerwony / a potym głow-
ki iako małowki / cosmy wyszły
wypisali : a Kzepik niema za-
dnych małówek.

Kzepik
Eupatorium

Ze nasz Kzepik iest Eupatori-
um, sluchay co pisze Dioscorides
lib. 4. cap. 39. iest Eupatorium iakoby
Chrościk / przet ieden z ko-
rzonka wychodzi cienki / twardy
iakoby drewno / albo drewnisty /
przyczernieyszym / kosmąty / pro-
sty / na łokiec dlugi / listki ma iako
w konopi / ieden na piec listków /
rozdzielony : z onych pięci / każ-
dy podobny Piecperzycy : nasie-
nie roście przy różczce ku ziemi
skłaniający się / ostre a kosmate /
iż gdy vschnie / tedy imnie sie ludz
kiego odzienia / a osadzi sie / że też
z piacą może być odieto : To ka-

zdy obaczy / że Kzepik ma w sobie
te własności.

A Plinius lib. 25. cap. 6. tak pi-
sze: Eupatoriū ma pret odzewnia-
ły / przyczernieyszym / kosmąty /
dlugi na łokiec / listki ma rozdzie-
loné iako w Piecperzice / w iednym
listku piec listków rozdzielonych /
tak że wszystkie wypisowania zga-
dzają sie na Kzepik : Szadżcie
zielenie tego nie ma / bo ma liście iak-
o w Potrzymy / wielkie / szpetne /
że niwczym niezgadzą sie z Eu-
patorium.

Wątrobné zielce a zwłaszcza li-
ście tego leczą rany wrzedliwe / rzedliwym.
które niemoga być zleczone / a to
natłuszy z sadłem wieprzowym
y przykładac. Diosc.

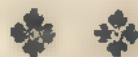
Nasienie tego ziela y samo zielce Wątrobie.
le barzo leczą wątrobe zakażoną: Gryzieniu
takież gryzienie w żywocie / a to w żywocie.
warczywszy pić. Diosc.

Plinius lib. 25. cap. 5. nasienie Czerwoney
tego ziela z winem warzone da- niemocy.
iac pić / czerwona niemoc wsta-
wia.

Pomaga wątrobné zielce prze-
ciw każdemu zamuleniu / tak wa-
troby iako nerek y śledziony y
żyl.

Kzepik który iest Wątrobné Ránom
zielce / gdy kto w winie czerw- plugawym
nym zczmiacym warzy / a tym
plugawé rany wymywa / tedy ie
czysciac goi / także y sadzele. Szadżelóm.

Tenże Kzepik / gdy na rany
zle zagoione / stłukwszy / przykła-
da / tedy ie otwiera.

Cap. CLIII.

EPATICVS FLOS,

Eupatorium Mesue.

Dziewięciernik.

Świadomy kwiatek z zieleń
Dziewięciernik / jest ziółko nie-
wielkie ile Gęsi polę / zową Nu-
mulariam, kwiatek ma biały pie-
kny / trzy albo cztery gałąski wy-
chodzą z korzenia / około których
liście małe zieleninuchne / nasienie
bywa żółte.

Jest sinatu przygorzyczyszym /
Ruskie Niewiaśty zową Przy-
wrot.

Tego ziela proch kto piie / którzy
ciężko dzwigając drzewa / kamię-
nie / y inśe rzeczy ciężkie / tedy ba-

dzie zdrowo zapocinowy sie.

Niewiaśty kładą dzieciom do
kąpieli / a tym od każdej złey przy-
gody wybawiają dzieci.

O tym zieleń powieǳaia / iż gdy
ieden maż wziął złą wolę prze-
cinow żenie / aby ia zabił / y wy-
wiódł żonę do lasa / aby tam w-
czynił swęj wolę dosyć / ona i-
dąc wrwała tego ziółka / y trzy-
mała / a maż stracił swą myśl
złą / także y drugi y trzeci raz. A
przeto mniemaia bydz to ziółko
Anacamperum Plinii, o którym
pię Plinius lib. 24. cap. 17. Kto-
re ziele czyni między małżonki mi-
łość wielką. Przeto Ruski zową
Przymrot / iako przywracające
tu miłości.

Cap. CLV.

ESVLA, SCEBRAM

minor,

Niektózy Pituisa y Cyparissia
zową species Tintymali,
Diosco. Sosnka.

Ależkolwiek niektózy mó-
wia / że Pituisa y Dioskoridesa
jest naszą Sosnką: Ale opuszcza-
jąc wszystkie gadania / może bydz
rzeczona naszą Sosnką / Esula
Diosco.

Diosco. bądź Paralios tertia species Tintymali, to iest / rodzaj trzeci Romanowégo ziela / bądź Cyparissios gdyż iednakiéy są mocy.

Sosnka iest purgacia chlopska / zapala nasze ciało y wysusza w trzecim stopieniu / mleko z niéy iescze gorędsze : gdy iey kto chce pożywać / nalepiéy moczyć w winnym otcie siedm dni / potym wysuszyć / stłuc na proch / mówie skorki z korzonków / które są nalepsze / a przydawać rzeczy / które serce / żołądek y wątrobe posiłają.

Purgacie
Flegme.
Woda z opuchliną.

Mesug purgując wymodzi flegmę y smrodliwé plugawości z ciała : także wode z zaskórza żółta która działa puchlinę / dla tego dobrze ją dawać w opuchlinach.

Melankolii.
Stancy.

Też wymodzi materię melankoliczną / to iest / złe / czarne / które czynią francę / haniebné bólezki / rany czarne wrzedliwé.

Stawóm.

Też dobrze ją dawać tym / którzy mają bólesci w stawiech.

Pilulki.
z Sosnki.

To lekarstwo nawiecy zależy ku opuchlinam / dla tego Mesug vczy czynić z niéy pilulki tym obyczajem.

Weźmi korzenia wymoczonego Sosnki trzy części / Mirabolanów z Apteki żółtych części czterzy / Aloes części pięć / stłukшы przyprawić z sokiem Kopru Włoskiego / albo z sokiem Piolynkowym.

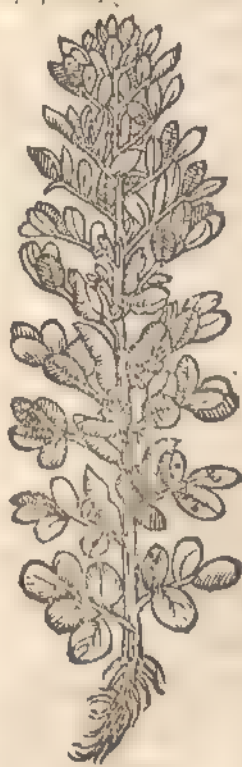
Wino sosniane.

Dużdy vcza a lepiéy / wziąć korzenia y moczyć w winie przez noc / a potym odlawшы wino / zagrzawшы dać pić / a to rostkownym a które ledá co ruszy.

Cap. CLVI.

F A B A.

Bob.

Bob iako Paulus piše / żaziabiający a osuszający / niedaleko od mierności naszego ciała odchodzi / to iest / iest blisko natury naszej / która między wszystkimi żywioły iest wielkiej mierności.

O Bobie sęroko Theophrastus lib. 3. cap. 3. Niektórzy piša / że Bob nasz który mamy / nie

iest ten który wypisuje Dioscorides, Galenus, y Plinius : a to iż powiedają / że Boby które oni piša / są ziarna małe / tak iż osmańście ich w iednę dragmę / ale w nas taki iest / iż iedno albo dwie ziarnie zaważa dragmę / a tak się nie zda : lecz to dowodzenie nie czyni dosyć / gdy widzimy y w inszych ziarnach / iako psenicach / iż w iedney stronie wietksze niż w drugiej : iam w Wenecji iey widział Sycylijskiej pszenice ziarno / wietksze niż nasze troiako / także o Bobie rozumiéy.

Bob nadyma żywot / trudno przyrodzić w żywocie strawion bywa : czy nie. ni niespanie / dla tego Polacy dobrze czynią / którzy o Bob iadać nie stoiz. Dios. lib. 2. cap. 96.

M 3

A w s k o z

Kąsłóm.

A wszakóż dobry iść przeciw
kąsłowi / a ciało tuczy. Dios.

Możeniu
w żywocie.
bieguncie.

Takież wążąc Bob / a w oc-
cie z wodą iedząc / gryzienie w ży-
wocie oddala : takież biegunki
żółte wstawi. Dios.

Wrócaniu.

Tudzież przeciw wrócaniu /
dobrze iść Bob: a gdy ij kto wá-
rzy / tedy odlać pierwszą wodę / a
w drugiey dować / nie tak bár-
zo puszy / zielony wiecéy zaśka-
dza. Dios.

Ranam
zapaleniu.

Młak Bobowa rospuściwszy
z iaiem albo z czym inżym / rá-
ny goi bárzo mocno / a zapalenie
odpada. Dioscorides.

Sadzelom
na pier-
ściach.
Młeku.

Paniam którym sie czynia sa-
dzele na pierściach / albo młeko z
siada w gruzly / tą młak z oley-
kiem różanym okładać. Dios.

Bolacz-
kóm.
za vchem
pod gár-
dlem.

Guzy y bolaczki za vchem /
pod gárdlem / w dymionach od-
biia / a to zmieśzawszy z młak Foe-
nugreci a z miodem. Dios.

Zapuchnie-
niu okolo
oczu

Przeciw zapuchnienu w oc-
zu albo okolo / wżiac téy młaki /
Różanego prochu / Kądzidła a
białku z iaiem / uczynić plastryk /
przykładać w winie namacza-
wszy : Przeciw zabiciu w oko /
przykładać takież. Dios.

Zabiciu
w oko.

Łzom z o-
czu.

Przeciw płynieniu z oczu łz /
ziarneć przez lutki w vściach na
żuchac a przykładać na czolo. Di-
oscorides.

Możnóm.

Przeciw zapaleniu y opuchnie-
niu w możnach / albo tam iaki-
mu wrzodu / nawarzyć Bobu w
winie a obłożyć. Dios.

Sinoci
pod oczu-
má.

Czarnoci albo sinoci pod
oczyma z miodem wyciera. Dios.

Ranam w
stolecu.

Rány / albo guzy w stolecu /
przyprawując plastr goi. Dios.

Gdyby komu po włożeniu pi-
iawki niechciała krew stanac / ro-
złupinowy ziarnko przyłożyć stro-
ne rozlupioną. Dios.

Cap. CLVII.

FABA AEGYPTIA, PON-
tica, Colocasía.

Po Polsku może być wezwana
Bob Egypcki.

Bob Egypcki roście w E-
gyptcie / ma list wielki iako Ká-
pálny / glabić na łóćciu miazży
na palcu / kwiat różany na wzrost
młak / ale wietrzy dwoiako niżli
w młak: a gdy okwitnie / ma strą-
cze iakoby w Szmielów plastry
miodowe / w których iść Bob na
śienie

śnienie: to strąca zową też Cibotium, korzenie ma iako v trzciny członkowate / roście na mokrych miejscach / iedza w onych stronach to korzenie warzone y surowe. Diosco. lib. 2. cap. 97.

Przyrodze
nie.

Żołądłowi
Gryzieniu
w żywocie.

Biegunkom.
tam.

Opuchli-
nom.

Dob Egiptski ma moc ścia-
gająca y cierpiąca: dla tego
żołądłowi bardzo zdrowy / gry-
zienie w żywocie oddala: tak
też biegunki żółte / y morzenie o-
koło pepla. A to czyniąc z niego
krupki a w wodzie z miodem wa-
rzyć / iadać. Takież warząc iar-
na w wodzie / pomagają a piąc.

Też tak dając / pomaga puchli-
nom / bo wyciąga wodę z żo-
łądka.

Cap. CLVIII.

FERULA, NARTEX.

Ferula to ziele / iest podobne
Swiniey nosy / która roście na
błocich / iest rozmaitych Ferul
dosyć: ale piśa o pospolitey / któ-
ra ma gałęzi wielkie / liście iako
v Kopru / różga iako Węskła.

plwaniu
krwi.

Dioscor. lib. 3. ca. 82. Dobrze
pic wnetrzny sok z feruli prze-
ciw plwaniu krwi / y żółtym
biegunkom / y gryzieniu okolo
żołądka: także przeciw własnemu
wężowemu.

Krwiz no-
są.

Przeciw krwi zbyt niemu z
nosą cieczeniu / kłaść w nos. Di-
oscorides.

Biegunkom.
tam.

Uśnienie tego ziela / dobrze
też pic przeciw biegunkom: aby
pot był pobudzony: natłuc nasie-
nia z oliwą / a pomazywać y wy-

wodzi pot. Dioscorides.

Plinius szerzej wypisuje li. 20.
cap. 23.

Cap. CLIX.

FILIX PTERIS, FILIX
Fenaria, Filix foemina, Osmun-
da Regalis.

Polna Pąproć.

Dioscorides lib. 4. cap. 178. Pą-
proć polna nie ma glabu ani kwia-
tu / ani nasienia / tylko ieden list
wychodzi / który sie rozszerza na
zwyż na łokciu / okolo drobno iako
v ptała wielkiego pióra / zna-
każdy Pąproć wielka / y chłop pro-
sty / bo y rolę nie milnie na któ-
re sie rodzi Pąproć / te Pąproć
zową Zenczyznę.

Kola psu-
ie.

Galenus 8. Simp. Pąproć pol-
na w korzeniu ma siłę / iest gorą-
ca a sucha w którym stopieniu:
dla tego zabija w żywocie chro-
baki okragłe y szerokie / albo płas-
kie / a to piąc cztery dni w
miedzie korzenia Pąproćianego.

Dioscorides także piśe / a po-
tym przydaje / że lepiey y mocniej
wyrzuci

Robakom wyrzuci robaki pláskie/ gdy przy-
plastim. dadzą Stámoniey abo ciemierzi
ce czarney kasek/ ziarno abo trz-
y/ á piérwey kes Czosnku zgrysć.

Sledzione Któzy zakażona máia śle-
dzione / także bázro pożyteczno
pić ten korzeń / á plaster czyniac
zniego / natłukwszy z sadlem / ná
sledzione przykładac.

Swinie tu Plinius lib. 17. cap. 9. piśe / że
637. korzeniem teg ziela swinie bázro
tyia / dla tego dobrze swinie
wypadzac gdzie Páproć roście.

Purgue Purgue korzeń Páprociány
Opuchli- czlowieczy żywot gdy u piie: dla
nóm. tego dobrze dawac w opuchli-
nach / bo wywodzi wody żółte
z zaskorza.

Nieplod Niema bydz dawana paniam
dnosc 637. bo brzemienney kazi plod w ży-
ni. wocie / á insze czyni nieplodne
wiecznie. Plinius.

Jako to Jz Páproć psuie rola: dla te-
637. go vczy Plinius lib. 18. cap. 6. tra-
ciac 3 ro- cie Páproć / tem obyczaiem / gdy
ley. Páproć wschodzi / tedy ktem o-
tluc wierzchy / abynierosta galaz /
á to czynic przez dwie lecie / tedy
wyginie. Takież gdy bywa naye-
wietrzy dzien / w Suche dni po
Swiatkach / gdy ia bedziesz w
ten czas wyrwał / nie bedzie ro-
sla wiecéy.

ciéchy / przy rzekach / ma liście iáko
Strusowé pióro / niema kwiatu
ani nasienia / korzenie chropawé /
dlugie miasse / niemal takieyze
mocy iáko y piérwsza / zowaz ia
mezczyzna.

Dioscorides libr. 4. capit. 179. Robakom
piśe: korzenie też téy Páproćki pi-
iác z miodem / sferokie chrobaki
albo glisty wypadza zabiwszy z
żywota.

Przeciw okraglym glistóm / Glistóm.
tedy z winem dawac pić trzy dra-
gmy: iedno też y téy niedawac
bialym glowam / bo w żywocie
plod zabija / á inszym wiecznie nie
plodności czyni.

Przeciw starym / szpetnym á Ranam w
plugawym ranam wrzedliwym / wrzedliwym.
nasuszony korzenia natłuc ná
proch á posypowac / każde wy-
goia.

Wyblecióm / ktorym syie otrę Wybletóm
albo owrzedzieia / tedy tym pro-
chem posypowac rany. na otarte
syie.

Młode listki gdy nowo wscho-
dza z ziemi / tedy dobrze iesc tym
któzy chcą żywot odwilżyć.

Liście

Cap. CLX.

FILIX MAS, THELI-
pteris, Osmunda, Mim-
pheopteris.

Blotna Páproć, zowaz też
Strusowé pióro.

Za roście przy lesiech / przy blo-

Liście tego żela pluskwy za-
bitaia.

Cap. CLXI.

FIMVS ANIMALIVM,

Stercus Apopatos,

Stercus Gnoy. Gnoy

Serapio piše: każdy Gnoy iest
ciepły / rozmieśczaiaący / przycia-
gaiający / ale ieden więcej niż drugi.

Dioscorides lib. 2. cap. 72. pi-
še: Gnoy vsmierza y wżywa za
palenie w ranach świeżych.

Wolowy.

*Żapalennu
w ranach.
Wrzodóm.*

Gnoy Wolowy / który chodź
na pastwiskach / wziawşy ij na
liść taki sęroki / zwłascza Lopia-
nowy / y wwinąć / zagrześć w po-
piół ciepły aby sie zagrzezał / a tak
ciepły przykładac dla przerzecz-
nych niemocy.

Biodram.

Tymże obyczajem przykładac
iac dla wżema boleści w bio-
drach / y w krzyżach / takież w po-
dągrach pomaga. Dioscorides.

*Gruczo-
łom za v-
chem / pod
gardłem.*

Tenże Gnoy taki / z octem z-
mieřany ciepło / a przykładaiac
na gruczoly / wrzody twarde za
vchem pod gardłem / pod paz-
chy / y indziej / tedy ie rozpadza.
Dioscorides.

*Miesia-
cóm.*

Paniam którym sie macica v-
trzaśnie albo vpadnie / kładzac
sie zniem / zaś przydzie na miej-
sce swoje. Diosc.

Komorom

Tenże Gnoy tak żapalaiać a
kładzac / komory z domu wypa-
dza. Diosc.

*Kozi.
Żółtości*

Kozi bobki. Kóz które po le-
ściach po skalach chodza / pitę z wi-
nem / żółta niemoc spadaia z
człowieka.

Też bobki pić w czym won- *Miesia-
nym / miesiące wypadzaia: ta- com.*
kież płód z żywota / dla tego ro-
dzającym dobrze pić. Diosc.

Przeciw zbytńiemu cieczeniu *ptawam.*
przyrodzonych rzeczy paniam /
dobrze suche przykładac zmieřa-
wşy z kądziłem na welnie. Tak
kież vřtanawiaia wřelacie zby-
tnie trwie cieczenie z octem. Di-
oscorides.

Przeciw głowie lşcy z par- *Par-dom.
chów / natłuc tych Bobków z oc- Lysine.*
tem a przykładac na parchy. Dio.

Natłutwşy z sadłem / dobrze *Podągrze.*
mazac przeciw podągrze. Diosc.

Przeciw sadzelóm za vchem / *Sadzelom
takież ognistym wrzedziemcam / za vchem
pietielnemu ogniu / natłutwşy Ogniu pie-
w otęcie winnym albo w winie tielnemu.*
przykładac. Dioscorides.

Przeciw boleściam w bio- *Biodram.*
drach / zowądna: tym Bobkiem
dobrze przepalać w dolku na rece *Przepala.*
pod palcem wielkim / gdzie sie
reka z łokciem schodzi: napię-
wę welny rozmoczywşy w oli-
wie przyłoř / potym galki kózie
żapaliwşy na ono miejsce kładz
y trzymać ogniste aż przepala: a
tak trzymać rano gnoiać / wycia-
gnie z biodra zla materia. Diosc.

Żasie Gnoy owczy / natłutwşy *Owcy.
go z octem pomazywać na te kro Krořtam
řty / które bywaia na licu plyn- na licu.
ce / takież na brodawki y inře w- Brodaw-
rzedliwé sadzele / goi. Diosc. tam.*

Przeciw opaleniu albo oparze *Opaleniu.
niu któregoćkolwiek czlonka / na Oparzeniu.*
trzęć owczych Bobków z Kóz-
nym olekiem a z wořkiem / a tym
okładac zgoi.

Tenże

Tenże Gnóy wstawnia plwá-
nie krwią: y ktemu dawne bo-
leści w piersiach wsmierza.

Koński.
Krw.
zbytne.

Zás Koński albo Ośli gnóy /
tak suchy albo spalony / przyda-
wszy octu / zbytne płynienie
krwie wstawnia.

Własceniu
Liedzwia-
dłowemu.

Gnóy od żrzebiat / które ssa iez-
sze w stadziech na pastwiskach /
wsuszony á pity z winem / wzdra-
wia od włascienia Liedzwia dło-
wego. Dioscorides.

Golebi.
Guzy.

Gnóy Golebi jest bázro gora-
cy / á przepala gdzie ij przyłoża:
dla tego natłukwszy go z octem /
przykładac na guzy / rozpędza.

Ognistom
Wzedzienn-
com.

Ogniste wrzedziennice z miod-
dem natłukszy z nasieniem Lnia-
nym á z oliwą / przegrza. Disco.

Kokosy.
Grzybom
iadowitym

Gnóy Kokosy także czyni iá-
ko Golebi / ale nie tak mocno: A
osobliwie pomaga przeciw iedze-
niu iadowitych grzybów / albo
iákichkolwiek bédł iadowitych /
á to piąc z winem.

Boćiani.
S Walen-
tego.

Gnóy Boćiani kto piie / tes-
mu traci padającą niemoc.

Mysy.

Mysy Gnóy natłukwszy go z
Lisnami z octem winnym / mazać na łysine
parchów. która bywa z parchów / zgoi y
wypełni.

Kamieniu.

Mysy Gnóy z Kádźidlem á z
miodem dájac pić / łanie kamień
y wypędza. Dziecióm czyniac z
niego czopek y przykładac / czy-
ni stolce.

Psi Gnóy czápi Kánikuly / to Psi gnóy.
jest / po świetey Margorzácie ^{Bieguna}
zbierány / wsuszony dawac z wi-
nem pić / którzy mają biegunkę /
wstawnia.

Biały gnóy psi własność ma ^{Stroina}
przeciw squinancii. Auicen. 5. ^{cuę.}
Col.

Gnóy człowieczy świeży / á ná Człowie-
zápalenie rány przyłożony / ogień ^{cy.}
odpędzi / á ból oddali / ráne stu-
liwszy zagaia. ^{zapaleniu.}
^{Ran.}

Suche łayno człowiecze prze-
ciw bolaczkam w gardle / star-
wszy z miodem / mazać gardło /
rospadza. ^{Bolacz-}
^{kom w gar-}
^{dle.}

Wilczy przeciw kolice / Aui- ^{Wilczy.}
cen. 5. Colli. ^{Kolice.}

Szerzey o tych gnoiách Plini.
lib. 17. cap. 9.

Cap. CLXII.

F Æ N I C V L V S,

Maratrum,

Kopr Włoski.

Kopr włoski znáia ludzie
wszyscy / we włoszech silney wa-
gi / ábowiem kolacze chleby z
nim czynia / miesa wieprzowé na-
sieniem gdy ie sola posypuią / to
mieso bázro smaczne woniájące
y zdrowé.

Galenus 7. Simpli. zágrzewa
Kopr włoski mocno / że docho-
dzi trzeciego stopienia / wysusza
takież: A Paulus 7. piše / że w
piérwszym suszy.

Dioscori. lib. 3. cap. 77. Włos-
ski Kopr / gdy go mamiá poży-
wa / ^{Włótkom.}

Mleko

wa / mleko iey mocno mnoży:
Takież czyni nasienie piąc ie / na
warzywchy z Tyzanna.

Przeciw wkażeniu zapomniacz pśi zapas
łego psa / natłucz korzenia z miodem / a wczynić plastr / obłożyć
ranę. Dios.

Soł z ziela naczyniony / a po-
tym na słońcu wysuszony / poży-
teczny na wszystkie niedostatki o-
czu / wyczyścić z oka wszystkie za-
ćmienia / a oko oświeca / a tym le-
piej / gdy będzie z miodem rospu-
szony / bo stare mgły z oka oświe-
ra. Korzenia też ten soł czyni / a
tym lepiej bywa / na niedostatki
wzłaskich oczu. Diosco.

Korzeń Kopr Włoskiego z
Tyzanna warzac / dobrze dawać
pić w bolesciach nerkowych od
puchliny / z winem piąc oddala.
Dioscorides.

Też Korzeń Kopr Włoskiego płucem.
piąc z winem albo z wodą / w-
szystki niedostatki w płucach / ta-
kież w wotrobie wyczyścić.

Plinius libr. 19. cap. 9. piśze / że Weżom.
Kopr Włoski / weżom bardo sie-
le wdzieczne: a bowiem gdy w-
zroku sobie napsunie zimie leżac w
ziemi / tedy idzie do Kopr Wło-
skiego / y wyciera zniem oczy / aby
dobrze widział.

Drynje.

Warzac Kopr Włoski dawać
pić / aby drynje pobudzał.

Nierkóm
Drynje.

Przeciw bolesciom w ner-
kach: takież dla wywiedzenia
dryny z nerke w bolesciach pe-
cherzowych / warzac dobrze pić
Kopr Włoski. Dios.

Wkażeniu
Weżowe

Przeciw wkażeniu weżowe-
mu / warzac z winem y pić. Dios.

Miesiąs
com.

Paniom piąc miesiące wy-
wodzi / brydlowości w febrach /
y zapalenie żołądka oddala / pi-
ąc zimną wodę.

Żołądkowi

Cap. CLXIII.

FOENVM GRAECVM.

à Varone Silicula, à Golumel-
la Siliqua, à Theophrasto

Buceras appellatur.

Po Polsku też zową Foenum gre-
cum. Drudy Krzyżyki.Drudy Boża
trawka

Galenus

Galenus 8. Simpli. Foenum græcum iest ciepłé w wotorym stopniu / a wysuszaiące w piérwszym. Auerois 5. Col. piśze / Foenumgræcum ciepłé w wotorym / a suché w piérwszym : dla tego odwilża twárdości macice.

Przyrodze me. Dioscorides libr. 2. cap. 93. **M**ażka z Foenugræcum, ma siłę odmiękczaiać / rozrzuciaiać : dla tego barzo pomaga na wśzelakié sadzelów zbieranie / a to wárzac w wodzie y przykładać.

Pzeciw zátwardziały sędzionie albo opuchły / z téy mąki czynić plastr z octem / przydać wśy Saletry / y przykładać. Dioscorides.

Paniam ná ich niedostátki / iáko ná zastánwienie miéscy / ná bólczki okolo macice y táieznego miéysca / ná zátchnienie

macice / z Foenugræcum barzo pożyteczno sie im myć. Diosc.

Takież czyniac z mąki Foenugræcum Pessarium, z sadłem gesim / przykładać paniam / **o**twieraa matkę y miéscie wywodzi. Dioscorides.

Pzeciw párchóm y krostam / párchóm. a oblyśieniu głowy od nich / wárzac w wodzie Foenumgræcum, a tym lugiem albo wodą wymywać. Diosc.

Foenumgræcum zieloné służy wśy z octem / dobrze przykładać ná bolesci táiemnych miéysc paniam : a tym nalepić / **p**zeciw ranam krostawym albo tém podobnym rzeczam takież. Diosc.

Pzeciw bolesci w siedzeniu / a chciwości częstéy ná stolce / zowwá Tenasmom, wárzac Foenugræcum, a pić ie / krystere z niego czynić / téż párzyć y siedzieć ná niem. Dioscorides.

Gryżenie w żywocie y w trzewiach / pić y krystere czyniac / w żywocie. wśmierza Foenumgræcum. Diosc.

Plinius lib. 25. cap. 19. **S**ok wárzonego Foenumgræcum, **n**iewieściu bolesciám okolo macice / iáko twárdościám / które sie dea / iáko nádecin opuchnieniu / skurczeniu / barzo pomocny.

Pzeciw prochu albo luptnam / otrebóm ná obliczu / mąka y woda w której Foenumgræcum wárza / wyciera y wychedaża. Plin.

Ná bolesci watroby wárzac Foenumgræcum, a plastr czyniac okładać.

Pzeciw tředowácinóm / **s**pe- **t**rym krostam / wśelatiemu **o** **s**paceniu lica / mąki nátluc z **z**iar- **u**ć /

K
Z
36Y
Z
DC
CC
Z
CK
C
14B
S
te
A
L
paA
M
ie
s
ia
com.
M
a
ci
cy
L
oniC
z
o
p
e
f.P
a
n
i
a
m
n
a
t
a
i
e
m
n
e
m
i
e
y
s
c
a.T
e
n
a
s
m
o
n.B
o
l
e
s
c
i
a
m
o
k
o
l
o
m
a
c
i
c
y.T
r
e
d
o
w
a
c
i
n
a
m.
O
s
p
e
c
e
n
i
u
l
i
c
a.

neś / á tym pośladać lice / wytár-
wšy pierwey czym ościéracym.
Plinius.

Euchnie
pod pazu-
chy.

Smrodliwości pod pazucha-
mi y ná inšych mieyscach / wá-
rzac ná sienie Foenugraci, wy-
mywać gđzie trzeba.

Podágrze.
Stawom.
Biodram.
Bicieu.

Ná podágrzy / bolenie w stá-
wiech / w biodrach / odbitému
miesu od kóści / dobrze plastr czy-
nić z Foenumgracum, z miodem /
przydawšy troche octu : takież
członkóm wybitym z stawów.

Dychawicy

Glegmy plugawé z piérsi / któ-
ré czynią dychawicę / piąc wy-
czyszcia.

Konióm dájac to Foenumgre-
cum, dychawicę im tráci. Plini.

Cap. CLXIII.
FILIPENDVLA, OENANTE
Dioscoridis.

Złomikámięń álbo Teślík,
álbo Panny Máryiěj
kropidło.

Stephanek w swoim Herba-
rze wykłada iakiés Orześlík / ále
žle : iż Oenáte Dioscor. iest nášša
Filipendula, to iáwna rzecz pá-
trzac ná wypisowánie.

Sluchay Dioskorydesa. Te-
ślík iest žiele / które przy drogách
w polu / takież ná łakách roście /
ma liście iako Pásternek / álbo
Piotruššká / ále malé podługowá-
te / róžčšká ná łócku / drugdy wie-
tška / drugdy mniejša / kwiatki ná
wierzchu bieluchné iakoby kro-
pidłko / dla tegž tež zowa P. Má-
ryiěj kropidłko / korzeń ma ieden /
v którež wišša czerwóné korzon-

ti iakoby galeczki / pieć álbo šeść /
álbo wiecey wedle lat žiela.

Korzenia tylko tego žiela po-
trzebuiem w lekářstwach / á má-
iá bydy pierané ná Jesień iako y
inše wšelakie korzenie.

Aczkolwiek Dioscorides libr.
3. cap. 126. piše / že tež ná sienie y
lištki dobrze pić paniám / którym
ložysko po porodzeniu nie wycho-
dzi.

Korzeń dobrze pić przeciw ká-
paniu vryny z pecherzá niepo-
wolnému. Dios.

Przeciw kámieniowi wšelá-
kiemu / przeciw ržazawicy / gry-
zieniu w žywocie / okolo peptá /
dobrze pić ten korzeń. Diosco.

U

Takież

Kámienu.
Ržazawicy
Gryżeniu
w žywocie.

Zoladku.

Takież przeciw bołeniū zolad-
kǎ / z zǎsiebienia ǎbo z wiǎtrów/
natǎrwszy prochu z Tefliku ǎ ko-
piu swoyskiego troche przydǎć / y
dǎwǎć pić z winem. Przeciw
pǎdǎiacęy niemocy / dobrze proch
dǎwǎć / z potǎrmy pożywǎć.

Pǎdǎiacęy
niemocy.

Cap. CLXV.
FOLIVM PHILON,
Folium agrestē.

Dioscor. li. 3. ca. 131. To źiele sǎ-
mo zowǎ listem dla iego wielkie^o
listu. O któрым Theoph. 1.9. c. 19.
Inszē to źiele iest od Malabatron,
które tēż drudzy zowǎ Folium In-
dicu. Roście mech nǎ skǎłach / nǎ
kǎmieniach : iest iedno mēżczy-
znǎ / ǎ drugie żēnczyznǎ. Żēnczy-
zne zowǎ to / które gdy bialē glo-
wy piǎ / tedy czyni im / iż dziew-
ki rodzǎ / zowǎ ie Feligonon. Dru-
gie iest mēżczyznǎ / które gdy piǎ
bialē glowy / tedy syny rodzǎ / zo-
wǎ Argenogonos.

Abie fony dǎ
bo dǎtewki
rodzono.

Dioscorides. Gdy pǎni pić to źie-
le / iestli żēnczyzne / rodzi dziewki /
iestli mēżczyznǎ / tedy rodzi syny.

Ma to źiele list szǎdawy iǎko
nǎ Oliwie / glabik mǎluchny / bia-
ły kwiat / nasienie iǎko v Mǎku
bialęgo / ǎle wietsze / ǎ mēżczyznǎ
ma nasienie które wiśzǎ iǎkoby
grontǎ. Diosco.

Cap. CLXVI.
FONTINALIS,
Potamogetone,
Storzysek.

Żiele to ma liście iǎko Cwiłłǎ:

dla tego ie tēż listem Cwiłłǎnym
zowǎ / kǎsinǎty list / nǎ błęciēch
ǎbo nǎ wodzie roście / z wody
troche sie wǎżnie. Dioscorides li.
4. cap. 96.

Ochlǎdza to źiele ǎ cięrpnie / y przyrodze-
ściśka : dla tego przeciw świerz-
bowi y krostam po ciele / iǎko sǎ
rupiny sie rozszerzǎ : takież zǎ-
strzalam / krostam bǎrzo dobrze.

nie.
Świerzbo-
wi.
Krostom

To źiele zowǎ od stołu / bo
przy stołǎch y wodǎch roście.

Cap. CLXVII.
FRAXINELLA, SIGILLVM
S. Marię, Sigillum Salomonis.
Diosco. Polygonaton,
Kronikǎ.

To źiele w iego naturze Gale-
nus y Paulus piśzǎ / że dziwno zło-
żone / bo iest cięrpniǎcē / ostrē /
gorzkie / zǎś niesmǎcznē ǎ niew-
dziecznē / dla tego iż tak smǎków
ma wiele / trudno nalēśc iego nǎ-
ture / niektorzy mniēmǎli ǎby to
było Sekakul / to iest / Mikolǎ-
iek / ǎle sie nǎ tym omylili.

Diosco. lib. 4. ca. 6. roście to
źiele po górách / v nas w borzēch /
liście ma iǎko Bobek / ǎle szērsze ǎ
miększe / ma smǎk iǎko iablko Pi-
gowǎ cięrpniǎcē / pod kǎżdym
listem kwiatki wychodzǎ bialē /
ǎ potym iǎgody czerwone / ko-
rzeń bialy wezłowaty ǎbo czlon-
kowaty / kǎsinǎty / śmierdzǎcy /
nǎ pǎlcu mǎższy.

Ten korzeń bǎrzo pożyteczny Rǎnóm
nǎ rǎny / ǎ to tłuǎc y czyniǎc
plastr przyłǎdǎć nǎ rǎny. Diosc.

Żmǎży ǎ szpǎcenie nǎ obliczu /
tłuǎc nǎ licu.

Kumi-
blo.

tlukac kozeń wycierać / na po-
mnożenie małżeńskiego vczynku/
to kożenie przyprawiaia z mio-
dem / a tak go pożywiaia. Diosc.

Panie sobie wycieraią oblicze
y rumienia tym zielem.

Rumieni-
dło.

Cap. CLXVIII.
FVMARIA, CAPNOS,
Diosco. Polna Ruta.

Ze to iest cieple y suche w

wtórym stopieniu / roście mie-
dzy iarzynami y w ogrodach
miedzy ogrodniemi rzeczami. Gal.
Znaia pospolicie Polna Ruta.

Dioscorides lib. 4. ca. 105. po-
maga barzo oświeceniu oczu / a
to pożywiaia wśelaim obyczai-
iem.

Uiedopuszcza sie odmłodzić włosom
włosom / gdy ie na którym micy-
scu wyrwa / a to pomazuiac na
tłukwşy soku a z Gumí zmięsa-
wşy. Diosc.

Polna Ruta / gdy ia kto piie /
wymodzi z człowieka vryna ro-
zmaitych plugawości kolerycz-
nych barzo wiele. Diosc.

Mesuc pişe / że purguie kolera/
to iest / krew goraca zla czarna /
y inşe wilgotności spalone.

Alle koniecznie tego mało czy-
ni / ledwé libze wypiwşy ie y / v-
czyni stolec ieden.

Wyczyscia żyly / otwiera za-
mulenia / iest lekarstwo znamie-
nitę przeciw niemocam / które by-
wiaia z spaloney krewie / iako prze-
ciw swierzdom / tředowaci-
nam / padaniu skóry y každy plu-
gawości ciała.

Wyczyscia
żyly.
Zamulenia
Swierz-
dom.
Tredom.
Skóry pa-
dania.

U 2

Posila

Posila żółdek / watrobe y
wszystki wnetrzności / otwierają
iac w nich zatkania y zamulenia.
Mesuæ.

Febrze.

Dobra też Polna Ruta prze-
ciw febram / a zwłaszcza Kwar-
tanie y inszym febram kolerycz-
nym. Mesuæ.

Masę na
Świeżb.

Sok Polnej Ruty zmieszany
z sokiem Kobylego Szczawiu / a
z trocha Miodu przyprowadza
każde świeżby / parczy / trę-
domaciny / krosty / y każde słoty
osypiecema / iako trawy / liście y
inże. Vigo.

Kisiele.

Cap. CLXIX.
FRAGA, FRAGARIA,
Pożimki.

Żywa / że tego ziela nie
wypisali Doktorowie : v Dio-
skoridesa niemogłem go znaleźć /
iedni pisa / że Fraga iest Comarū,
ale nie zda sie : bo Comarum iest

rodzay Jezyn : a we Włoszech
Pożimki mają w ogrodach / też
ie zowa Fraga.

Jakożkolwiek Pożimki są ży-
wny a suchy sily / tak Vigo 7.
A Platearius że zimne a wilgotne
w pierwszym stopniu.

Dla tego Pożimki w gorące Ochładza.
czasy iedzione / ochładzają czo-
wieka.

Sok z Pożimków z sokiem wplawom
Babczanym / postanawia wpla-
wy.

Sok też Pożimkowy z wi-
nem Granatowym a z trocha
wodki różanej / na bolaczki gora-
ce / dla wzięcia bólu / dobrze przy-
kładać. Pomagaia bardzo prze-
ciw kamieniu parząc sie.

Bolacz-
kam.

Kamieniu.

Odpadza też iedząc pragnie-
nie.

pragnie-
niu.

Gdy kto ziela pożimkowe z ko-
rzeniem warząc w winie / daje
pic / pewnie spada żółta nie-
moc. Agricola.

Takież wino w którym mocza
Pożimki bardzo pomocne przeciw
Wężowemu włożeniu.

Cap. CLXX.
FVNGI, MYCETAS
Dioscoridis.

Gryby.

Gryby y inże Bdy / niemo-
ga bydz policzone iedno między
ziolami / między trzemi rosta /
wchodzi y gina / iako y ziola.

Rozmaité

Rozmaité są Grzyby, Fungi.
albo Bdly. Jedné

(Grzyby diēti verè Fungi.
Muscarii, Mochorowki.
Igniarii, Zagiew.
Ouati, Prochowki.
Suilli, Kozaki.

Paul. 7. Grzyby y inšé Bdly / są zimné bārzo y mokré: dla tego między niemi są niektóre / które zabijają ludzi gdy ich pożywają / a zwłaszcza które z przyrodzenia są zagniłych rzeczy. A Galenus 2. Ali. Grzyby są złe z swej natury / bo czynią zła krewo w człowiecze / a nie inšégo nie są iedno rzecz która sie rodzi z zagnisłości flegmistey w ziemi / albo na drzewach: dla tego niemoże czynić iedno złości w człowiecze: a na inšym miejscu piše 7. Sim. iżem widział gdy ieden iadł Grzyby / tedy go w piersiach dusiły gryzac / aż umorzyły.

Dioscorides li. 4. ca. 81. Grzyby są iedne które może ieść / a drugie których nie godzi sie ieść: których niegodzi sie ieść / są te / które albo przy iakim żelezie rdzawym / albo przy rudach / albo przy sznatach zgniłych / albo przy iakimach wężowych / albo których kolwiek gadów / albo przy zgniłych drzewach / albo przy iadonitych. Żasie które nie rodzą sie na tych miejscach / tedy ie może ieść / ale iednak iesli ich kto wiele ie / tedy zaszkodzą człowiekowi / trudno ie strawi żołądek / a człowiek duży y dawia / koleryczna niemoc czynią / to jest biegunka żółta. Jam widział iednego gdy ich sobie świeżych napięł / y nasmażył y iadł / ale bogu slubił wiecy ich nieiadać / gdy go zostawiły żywo.

Przeciw skażeniu Grzybami / dobrze ocet przysolony pić / żarzo no też albo dwie Saletry wypić z octem / aby wnet wybieżały: także wwarzyć Lebiorki y Cambru z winem / a pić kilko razów: także kołofy gnóy z octem zażgrawszy dobrze pić. Dio. l. 4. & 6.

Dios. l. 4. Grzyby pospolicie iakto ie warzą y iedzą / takó też z człowiekà cało wychodzą stolcami.

Dla tego dobrze mówił on do bry starzec Doktor Niechowita / Grzyby nalepić / gdy nawyborniey będą przyprowadzone / za plot wyrzucić / żadneż lekarstwa dla swej złości przyrodzoney niemają.

Plinius libr. 22. capit. 23. tylko piše / że piegi y inšé szpatności pleci na licu paniam wycierają: także wrzedliwe a plugawé rany a zwłaszcza na głowie / także na wstęgnię psie przykładać.

Cap. CLXXI.

GALLIOPSIS, MILLE-
morbia Ferraria, Scrophu-
laria, Castrangula,
Tredowáciec.

Galliopsis martwa potrzeba niektóry zową / y od Scrophulariey Swinięgo ziela różną czynią. Fuchsius oboie te ziola za iedno bydz mieni. Tredowáciec iakto Dios. piše: roście okolo pło-
U 3 tów

Duża
Dawia.
Bolacz-
kam.

tów w ogrodzié / różgá wyso-
ka ná lofcu / kwiatek brunatny
podobny Babce: dla tego zowá
Galliopsis à Gallia, liście iáko v Po-
trzywy / nasienie okrągłe okolo

Gruczoły.
Bolącz-
kom zá w
chem / pod
gárdlem.

gálazki: gdy li-
cie rozetrzesz / te-
dy czyni wonia
smrodliwa.

Dioscor. Ma
moc w liściu y
w żielu rozbiia-
iaca: dla tego bo-
lączki / sadzele /
gruczoły zá w
chem / pod gár-
dlem rozbiia: tá-
kież wrzody złé /
Carcinomata zo-
wa / przyklada-
jąc odbiia y goi.

Gdyby miano
przykladać to żie-
le ná sadzele / te-
dy ie tłuc z oc-
tem / dwa razy
przez dzień przy-
kladać / bolączki

zgina. Dioscorides.

Krostóm
wrzedliwý.

Takież wárasz to żiele / takie
bolączki y sadzele okladać. Dios.

Dioscorides. Przeciw wrzedli-
wym krostám które sie sadza po
ciele / czyniac wiele sadzelów / ná-
tłuc tego żiela z solá / á okladać
wrzody.

Wrzodóm.

Plinius libr. 27. cap. 9. o tym
żielu piśze / że wśyskí sadzele ná
ciele / wrzody / bolączki rozbiia /
przykladając z octem / wrzedliwe
bolączki wśelakie goi.

Cap. CLXXII. GALLION.

Mléczné žiele.

Żele to zowá mléczné / iż gdy
go wpusćisz do mleka / tedy sie
mleko zśiedzie. Dioscorides lib.
4. cap. 91. mówi: To ma żiółto
długie różczki / á listki iáko v O-
strzyce / ábo v máley Marzány /
kwiatek żółty / drugi biały / won-
ny / gálazki maluchné iáko mech /
roście przy błocié / y ná mu-
rzé / przy drogách / ná miedzach.

Ten kwiatek / gdy go kto ná-
tłucze / á ná plastrze przyłoży ná
mieyscu opalonym / zgoi ie.

Też krew zbytnia z nosá wsta-
nawia: korzenie pobudza wczy-
neń małżeński.

Cap. CLXXIII. GARIOFILATA, OCV- lus Leporis. Herba Be- nedicta. Benedykta.

To żiele zowá od Gwozdzi-
ków Gariofilata, iż korzeń iego
cudnie wonia: w naszych stro-
nach / málo (Ortho, Brunf: piśze)
wonia / tylko Marca: iám tego
doświadczał / ale nie wonia gwo-
zdżików. Jest to żiele ciepłe y su-
che / ma moc trawiąca / rozrzu-
caiąca y posilająca. Ortho, Pan-
dectarius, Brunfelius, Vigo, tá-
kież y inni Niemieccy Herbarze
piśze / że Benedicta iest Dioscorid.
Lagopus, to iest záieczy noga / ale
Brafenolus dowodzi iż nie: á ie-
dnáť táť iest / bo y Genuensis Si-
mon,

Przyrobie-
nie.

mon, przed nim dawny / włożo-
wał / że Lagopus nie jest Gario-
filata.

Wiektoży mniemają że Bene-
dicta jest v Pliniusza lib. 26. c. 7.
Geum, bo sie zgadza gdy piśe
Geon, ma korzonki czarne / w dzia-
czno woniace.

Bolesćiam
w piersiach
w bokach.

Benedicta bardzo dobra prze-
ciw bolesćiam w piersiach / to
jest pleurze: także przeciw bole-
śćiam w bokach / surowizny któ-
re cznie kto w sobie / tedy stra-
wia piąc i.

Sistulam.

Przeciw fistulam / sok w rane
dobrze puszczac: także proch z ko-
rzenia miesiacze pobudza parzac
sie nad nią.

Miesiac-
com.

Przeciw kolice y bolesćiam w
żywocie / warząc winogrania / a

ono wino odlawosy dawac pic.

Vigo na fistuly naucza / wziac
soku z Benedikti / a przydac do
niego troche Gryspanu / a tak
puszczac knotek.

Stephanek wykłada Anglik
iakis / ale sam niewiedzial co pi-
sal / bo y Gwoździkami malował
iakisoby Gariofilata była Gwoz-
dziki / a wcz y z niego a z Galetri-
con czynic parzenie paniam. To
Galetricon przed tym wypisue
iakisim Szarlatem / a maluje Lo-
pianem: ano Galetricon, Polytri-
chon, sa wszystkie Wloski ktore
smy wypisali w Capitulum Ca-
pilli Veneris. Sa wiele inszych
ziol ktore w Herbarzu polskim
dwa razy wypisowal / a to mnie
mając i z insze stowa / aby też byly
insze ziola.

Agricola piśe / i z gdy kto ma Rany
i z rany wewnętrzne pilby Benedi-
ctę, wygoi ie. Tęz pomocna na
bolesci w piersiach y w bokach /
iako w pleurze. Diosc.

Rany zwierzechnie wodką wa-
rzoną Benedicta, wymywa iac /
goi.

Cap. CLXXIII.

GARIOPHILI FLOS,

Herba Tunici, Vetonica
Coronaria.

Gwoździk. Kwiat pełny y
prosty, piękny, a bardzo
roskoszny.

Jest kwiat wielki y wieniec:
którymby imieniem v starych le-
karzow to ziele bylo wezwano /
U 4 nie

nie náyduiemy prawdziwie : á
zwłaszcza pilny badacz okolo ziół
Musa Ferarien. piſze / że nigdziey
go w ſtarych Herbarzów nienay-

duie / co przedſia bardzo dziwna
rzecz / gdy ten kwiat był godny /
żeby od zacnego piſarza był wy-
piſan : Hermolaus lib. 3. cap. 42.
powiada : że niektórzy piſzą Bac-
carem bydy Gwoździkowe ziele :
Ale Baccar iſt ziele leśne / á Gwo-
ździki zacne á z pracą ludzką po-
chodzą / rozmaite / prawie ſzarla-
tne / drugdy czerwone / drugdy
bieluchne / drugdy rumiane / że
żadnemu kwiatu w cudności /
wielkości / wonności nie wſte-
puia : że też Róża drugdy prze-
wyżſza wielkością iakiem ia
widział w Padwi w iednym o-
grodku / w doniczce alabaſtro-
wej / gdzie kwiat był więſzy niż
kwiat naywięſzy Różany / że też
złożywſzy obie rece / palce do pal-

ców / tedy wſyſtkie rece zakry-
wał : w Polſczem takich nie wi-
dział.

Niektórzy chcą aby ziele Gwo-
ździkowe było Caltha : ale iż Ver-
gilius piſze / że Caltha ma kwiat
żółty / á tak niemoże bydy : Nie-
którzy Cyamon mniemają bydy /
ale też nie dobrze / bo nie iſt : A
tak coſkolwiek Brunifelgius piſze /
niepewna rzecz / nie náyduiemy
też ziele wypisane go. Piſze Fuch-
ſius , iż to ziele iſt Veronica , á
dziś wezwano Tunica , albo Tu-
nicum , rodzaj Bułwice : także
Braſeuolus in lib. de herba Veto-
nica. Wielkiey mocy iſt ziele Tu-
nicum Leśne Gwoździki / mocno
łamią kamień / tak nerkowy iako
pechérzowy : á to ſok z niego czy-
niac á piiac.

Takież iedząc to ziele y poży-
wając / padająca niemoc leczy :
kwiat gwoździków domowych /
czyniac z niego z cukrem łatwarz
bardzo pomocny przeciw moro-
wemu powietrzu.

Cap. CLXXV. GLAUCIVM.

To ziele w Syrii w Pár-
tii ſie rodzi : naſienie ma żół-
tę barwy : te ziarna w garncu
gliną zalepiwſzy / w piec ſtawia-
ją : á gdy ſie przyſmążą / wyia-
wſzy wyciſkają z nich ſok / á z te-
go ſoku z drugimi rzeczami czy-
nią maść albo wodkę na oczy /
która zową leſarze Dia glaucon ,
á dziś poſpolicie zową Succum
Menimite : vide Leonicum &
Fuchſium

Fuchsum in paradoxis lib. 1. c. 36.
 A tu bacz co pospolicie mówią /
 aby z wietšej Celidoniēy sok / al-
 bo z Mału / który zową Cornu-
 tum, rozkawaty Mał / było Glau-
 cium : co nie jest : o tym Glau-
 cium piše Dioscorides lib. 3. c. 91.

Cap. CLXXVI.
 HORMINIVM
 Geminalis,
 Szálnia Agrestis, Szálnia
 Polna.

To ziele piše Dioscori. lib. 3.
 cap. 136. jest podobné Szącnie
 w listkach / różge ma gránowita
 ná cztery grani / długa ná pul-
 lokcia wysoka : około téy wycho-
 dza w kolo strączyki albo gąsnu-

leczki / w których nasienie / w o-
 grodnēy / podługowaté czarné /
 a w polnēy albo lesnēy okrągłé :
 ma barmá brzdouiącá między
 czarnym a białym / to jest / śadą-
 wé / jest podobné Szálwiey.

To nasienie kto pucze winem / Malżeński
 pobudza malżeński wczynék. Dio. wczynék.

Ziele samo z miodem przypia-
 wione / wycyzacia mgły y każde Mglam.
 zaciemienia oczu : także krosty ktró-
 ré około oka bywają. Diosc.

Z woda natłutwszy tego ziele Bolaczki.
 la / przykładac ná plastrze / bo-
 laczki / otoki / napuchlé wrzoda-
 mi miejsca leczy. Diosc. Otoki.
Zapuchli-
ny.

Tarnie albo trzaski zabité za-
 stóre / przyłożynwszy wycizaga. Di-
 oscorides.

Ziele to które roście w lesiach /
 mocniēy sprawuie.

Paulus lib. 7. też téż wypisuje. Gruczo-
 Plinius lib. 22. cap. 25. także : ie-
 duo przydaie / iż bolaczki albo tom 34 v
chem.
 gruczoly za wchem y pod gár-
 dlem / z octem y z miodem nasie-
 nie albo ziele przykładac / roz-
 padza.

Cap. CLXXVII.
 GENISTA FLOS TIN-
 etorum, Sparcion,
 Zanowiec.

Adzbydż czytano po łacinie
 Genista a nie Genestra, bo żadny
 nauczony iey tak nie zowie / ie-
 dno Genista.

Plinius lib. 24. cap. 9. watpi-
 iesli Zanowiec jest v Grętow
 Sparciō : bo powieda niewidzia-
 tem

tem przedziwa czynić z niego iako
w Greków piśa.

Pospolity Żanowiec / Chro-
ścił przy drodze roście / mało li-
ścia / ale kwiat żółty / wszędzie o-
koło różgi roście korzeń / fioletowa
kwiatem żółto welna y inne rze-
czy we Włoszech / różgami maci-

ce winne do tyl przywieziona.

Jest to ziele gorące y wysusz-
ające w wtórym stopniu / tak iż
wychodzi ku trzeciemu.

Niewa nasienie w straczy-
kach: to nasienie gdy kto pije w
wodzie miodowej pultory dra-
gmy / purguie człowieka. Diosc.

Nie dobrze to ziele mieć przy
domiach / abowiem gdy kłószy
iedzą nasienie / zdychają: piśe
Ioan. Agricola.

Kwiecia także natarwszy z
miodem pitym pultory dragmy /

gdyby kto chciał wrócić bez o-
brażenia / pić to nasienie / wywo-
dzi plugawości przez obrażenia.

Przeciw bolączkam w gar-
dle Squinantia zowa / różgi mo-
czyć w wodzie / a potym tłuc / a
tak soł wyzymać: a ten soł da-
wać pić na czczo ciepło.

Takież czynić przeciw bole-
ściom które bywają w biodrach /
zowa dna y Sciatica.

Drudzy w wodzie stoney mo-
czą / a tak odławszy czynią kli-
stere przeciw Sciatykam / a den-
nem niemocam / mocno wywo-
dzą / że też ze kwia plugawości
wywodzi: osobliwość mają róż-
czki na denna niemoc.

Plinius lib. 24. cap. 9. nasienie
Żanowcowe purguie mocno /
iako Ciemierzycą: na Sciatyki
takież vczy czynić soł z gałązek /
mocząc kilko dni y dawać pić:
tymże sołem vczy mazać na bio-
drach dla vżenia boleści / a to
zmieszawszy soł z oliwą.

Przeciw boleściom w kole-
niach / natłuc z sadłem Żanow-
cu / przyłożyć.

Vigo Cirurgik piśe / że soł Ża-
nowcowy zmieszany z Aloes a z
oliwą / zabija y gubi wśy mazać.

Mesue piśe / iest ciepła y wy-
susząca w wtórym / wywodzi
przez żywot flegmy plugawé /
które bywają w stawach / wyczy-
ścia nerki / pobudza vryne / la-
mie kamień w nerkach y w pe-
cherzu.

Kwiecie Żanowcowe gdy kto
bedzie pić z miodem różanym /
rozbiia y oddala skrofuly / to iest
bolączki pod gardłem / zowa świ-
nie

nie guzy / bo świnie tym wrzo-
dem często niemoga.

Dioscorides libro 4. cap. 152.

Cap. CLXXVIII.

GENTIANA,

Goryczka.

To ziele po łacinie y po Gré-
ku zową Gentiana, imieniem ie-
dnego Króla Gentiusa Slo-
wieńskiego / który to ziele będąc
na wojnie wynalazł / y siły tego
ziela wypisawszy nauczył.

Ma to ziele liście iako Bąbka
albo Włoski orzech przyczérwień-
szym od szrodku / różgi wzgóre
mniejszy / a nieiako zabkami ke-
dzierzawie / ma różge wysoka:
wnatrz iako piszcalka próżna /
miazga napalec / członków wie-
le gdzie liście wypuszcza / kwiat
cudny / a nasienie szerokie a dlu-
gie / korzeń długi wielki / gorzki.

Plinius lib. 25. cap. 7. piśze / że
drugdy na trzy łokcie.

Dla którego też to ziele Gory-
czka zową / roście na wysokich
górach v nas / na tych górach o-
koło Sączu na Tatrach / na Bą-
bie bązo obficie.

Ścieta.
Wyciszcia
otwiera.

Galenus 6. Simp. Korzeń Go-
ryczczany / którego potrzebiem
w lekarstwach iest gorzki w osta-
tecznym mieyscu gorzkości / ma
moc ten korzeń wielki / gdzie po-
trebiem oćierać / wyciszczać /
zámulenia otwierac y każde za-
tkania.

Korzeń goryczczany iako piśze

Dioscorides lib. 3. ca. 3. dając go wla-
stwu trzy drągmy z Pieprzem a z Ku-
ta w winie pić przeciw wla-
stwu każdej bestii iadowitej / iako
ko Weżow / Psow zapomnialich /
Niedźwiadków.

Sok z korzenia dac pić dra-
gme iedne przeciw boleniu w bo-
lu / przeciw sluczeniu albo gdy
kto spadnie z wysoka : także prze-
putnym / y skurczonym. Dioscor.

Przeciw zaprowaniu watro-
by / albo którzy niemoga zatrzy-
mac w żoładku pokarmu / także
sok dac pić. Diosco.

Paniom które niemoga poro-
dzić / czyniac z korzenia Pessari-
um, przyłożyć wnet porodzi. Di-
oscorides.

Ma rany kładac goi.

Ma sadzele fistulowe które sie
skulają a we wnatrz są szerokie /
czynić czopek z Goryczki / a ści-
snąć między palcy / a tak wpu-
ścić / a on sie zaś rozszerzy y ra-
ne otworzy / bo iest iako gebla /
korzeń wlochaty : w taką ranę
dobrze też puszczać sok / bo iako goi
iako y korzeń. Dioscorides.

Sok z korzenia dobrze przy-
kładać na oczy / oddala boleść y
zapalenie / a potym wzdrowia.
Dioscorides.

Serapio piśze / iam prawi nie
widział lepszego lekarstwa prze-
ciw wla-
stwu psie-
mu / iedno gdy
dają goryczczanego prochu dra-
gme iedne z drągma miry / a dwie
drągme prochu / którzy czynia z ra-
ków rzecznych wpalonych : a te-
go na przodku dawać na każdy
dzień pół sie wody nieleka.

Jest to ziele wsclakim obyczaj-
nem

iem przeciwnie iadóm.

Amonius Agricola piše z náu-
ki iednego starého lekarza / iż gdy
by kto poranu naczęzo maluczki
kaszek Goryczki ziadł / powiedzie
zawždy zdrowie swe we zdro-
winu / aż do starych lat / nigdy nie
stękaąc.

Cap. CLXXIX.

GERANIVM, GRVINA

herba, Echinastrum, Musca-
ta, Herba Roberti, Ro-
strum Ciconiæ,

Zorawie albo Roćianie nosy.

To ziółko ma listki iako Máz-
czek polny / kosińatę rozdzielanę:
korzonek okrągły a bärzo słodki /

Kwiatki z czerwona brunatné: a
gdy okwitną / straczeł bywa dłu-
gi iako Zorawi nos / dla tego ie-
zowa Zorawi nos.

Ziele to gdy piia pannie z wi-
nem dragime / boleści zapalené /
a bolaczki w macicy w łatem-
nych miedyskach oddala.

Jest też drugie ziele / które zo-
wa Zorawim nosem / ale w le-
karstwa nie vżyteczné / także y
trzecie.

Cap. CLXXX.

GITH MELANTIVM

Nigella. Czärnuchá.

Czärnuche

Czarnuche ludzie pospolicie
znają/ bo chleb z nią iadaia. Jest
troista / siana w ogrodziach /
jest ta ktorey pospolicie używa-
my czarna: druga polna / mie-
dzy iarzynami roście sama: trze-
cia ktora ma żółte nasienie / zo-
wa Pseudo melantium, Aptekar-
ze Włoscy pospolicie taką mają
a nie dobrze.

Jest zapalająca y wysuszająca
/ iako pisze Galenus y Paulus 7.
w trzecim stopniu subtelney
jest substanciey Czarnucha / dla
tego pisze Paulus: rymam a fle-
mam ktore cieta z glowy na dol
w pierśi / y w insze miejsca / w
śmierza jedzac ia: wiatry roz-
biia.

Dioscorides lib. 3. cap. 84. pie-
ka z Czarnucha chleb / a bywa
bardzo smaczny y zdrowy.

Przeciw' boleniu glowy / na
tlukwszy / plaster na skroni kłaść.
Dioscorides.

Przeciw żółtey niemocy / na
trzec Czarnuchy z oleykiem albo z
mascia Kosaycową / sarkac w
nos. Diosc.

Czarnucha natłukwszy iey z
octem okładac na piegi / tredo-
waciny / na puchliny: na ciecz-
nie y twardosci takiez czynic.
Gwozdzie albo trzaski / tarnie za-
bité / natłukwszy z wryna stara
przykladac / wyciagnie. Diosc.

Przeciw bolowi w zebiech /
nawarzyć Czarnuchy z trzaska-
mi szep sosnowych w otcie / a
rym zeby plókać. Diosc.

Chrobaki w żywocie plástie
wypedza y zabia Czarnucha: a
to natłukwszy a rospusciny z

woda / przylozyć na pepet / lepiey
z sokiem Piodunkowym / rospu-
ścić y przylozyć. Diosco.

Takiez wóniaiac zawiąza-
wy w chustę Czarnuche / przeciw
robakom pomaga / y też mózg w
głowię posila / rymę vstanawia.
Dioscorides.

Paniam gdyby miesiace sta-
nely / piąc przez kilka dni / Czarnu-
cha pobudzi: takiez krenu do-
bze iesć w chlebie. Diosco.

Takiez iey pożywiać pobu-
dza wryne / mnozy mankam mle-
ko. Diosco.

Przeciw dychawicy / tedy ia
też pożytecznie pic w winie. Dio.

Przeciw iadowitemu wlasze-
niu zdrowo ia pic / iad wypa-
dza. Diosco.

Samym kadeniem weze z
domu wypedza: a wśakze nie
trzeba iey zbytne pożywać / bo
piac ia zbytne / czlowieka obra-
za. Diosco.

Plinius lib. 20. cap. 47. tak pi-
szę / Czarnucha vleczą wezowé y dkom.
niedzwiadkowé wlaszenie / a to
natłukwszy z octem a z miodem
czyniac plaster przykladac: rym
w worzeczu wóniaiac / oddala:
ból w głowie natłukwszy z oc-
tem a przylozywszy na skroni y
wóniaiac / oddala bolenie ze-
bów / rany w vstach / tredowac
ciny / piegi odpadza / etc.

Komorzy muchy tylko samym
kadeniem wypedza z domu. Pl.

Phalimirus napisal tak wiele
bledow okolo Czarnuchy / ktora
mial znać dobrze / bo byl Rusin /
tedy znają Czarnuche tak dobrze
iako chleb: napierny w kapitum

Rymam.

Wiatrom.

Głowię.

Żółtey nie-
mocy.

Tredom.
Piegam.
Napuchli-
nam

Zabiciu.
Zastrazy.

Zebóm

Chrobak-
tem.

Robakom.

Mózg po-
sila.
Rymie.

Miesiac
com.

Wrynie.
Mleku.

Dychawicy

Jadowite-
mu wlasze-
niu.

Wezóm /

Niedzwia-
dkowé

Głowię.

Zebóm.

Tredowac
cinam.

Komorom
Muchom.

lum 95. wyłożył Gith Kąkol/ale źle/ bo Gith jest Czarnucha: to iawnno jest z piśmą Pliniusza węg. l. 20. c. 17. gdzie zowie Gith Melanthion, y wypisuje iaka jest. A drugi błąd/ iż Kąkol polacinie Zizania, albo Lolium zowie. Trzeci błąd jest goršy/ że w Kąpitulum 145. wyklada Nigella, Kąkolica/ iakoby to jedna rzecz była Kąkolica a Czarnucha/ a o no dwoiatkie jest źiele. Zásie piše inſze Kąpitulum o Gith inſze o Nigelli, ano to jedna rzecz: a tak dwoie Kąpitulum próżne piše.

Niektózy też Aptełarze bładz/ któzy coś za nasienie żółte maia za Czarnuche/ która nie jest Czarnucha: a powiedaia że Czarnucha jest dwoiatka/ jest Nigella Melantion, jest Nigella Citrina.

Cap. CLXXXI.

GLADIOLVS, XIPHION

Dioscoridis, Phasganon,
Macheronion.

Nieczyk.

Inſe jest źiele Nieczyk/ a inſze Nieczykowie: a to z tad rozumiey każdy/ iż słowo Gladiolus na polszczyźnie wyklada sie Nieczyk: a Dioscori. lib. 4. cap.

Idem Pli. 22. tak wypisuje: Nieczyk we l. 22. ca. 17 zwano to źiele od iego figuri/ a z bowiem ma liście iako małym nieczyk/ albo iako noż w ostrość się kończąc/ różga ma na łosciu długą/ drugdy krótszą ale iadowitą/ kwiatki brunatne iako v Roſayca/ ieden od drugiego oddalony/

po których nasienie bywa czarne okragłe: korzonki dwa/ ieden nad drugim/ podobne cebulkam małym okragłym/ niſſzy cieńſzy y czarny / wyſſzy wietſzy biały: roście poſpolicie w łąkach y na mokrych polach/ v Krakowa na łąkach pod ſwietym Salwátorem pełno.

Stefanek wypisuje Nieczyk/ a źle/ tak iż gdyby go pytał/ co to za źiele któres wypisał/ tedyby go nieumiał rkażać: bo wypisuje z przodku Nieczyk/ w poſtrzodku Roſadziec/ a na oſtátku korzeń Nieczykowy: a zásie piše lekářstwa ſwego Nieczyku/ które ſa non Gladioli, ale Xiridis albo polnego Roſaycu: Ano Dioscorides w inſzym Kąpitulum wypisuje Xifion, cap. 22. a w inſzym Xirin. cap. 24.

Pandectarius też wſſyſtko po mieſzał/ zowie Spatellā, Acorus, piper, &c.

O Nieczyku piše Paulus li. 7. że ma moc przyćiągająca/ rozrzucająca/ wſuſzająca.

Dioscorides korzonek wyſſzy Nieczykowy ſtłukwſzy z Kadzi dlem a przydawſzy winā/ wyćiąga z rany wſyſtki tytlā/ dzazgi/ ciernia/ y coſkolwiek zabiia/ tak też zaſtrzały/ kulki.

Tytlā.
Zaſtrzały.

Tenże korzonek wyſſzy/ naſtłukwſzy go z mąką Kąkolową/ a przydawſzy wody ieſli trzeba/ rozbiia a traci bolaczki y guzy/ wrzodom. które bywaia za vchem/ pod gar dlem/ y każde wrzody: dla tego Barwierze w ſwoie plaſtry które czynia na bolaczki/ tego korzenia przydaia. Dioſco.

Bolaczkom.

Pániam

Miesiąc
com.

Wzrostek
malżeński.

Nieplod-
ność.
Kosputli-
nam.

Pamiętam miesiące wywodzą
oba korzonki przyłożone.

Dziwna rzecz / piśka Medicy
o korzonkach tego ziela / iż wyszły
korzonek gdy i kto w winie pie-
malżeński wzrostek pobudza y po-
mnaża ; a gdy kto niższy pie-
że wzrostek kazi / y owsem czyni
nieplodność.

Wyszły korzonek tego ziela /
rosputliny bardzo leczy / a to da-
jąc pić w wodzie / dobrze też y
na plastrze przykładac. Diosc.

Cap. CLXXXII.

GLYCYRRIZA RADIX

dulcis. Lakticya.

Aptekarze / także Stefanek
zowie Liquiricia po łacinie a me-
dobrze / bo wszyscy Grekowie y
Łacinnicy mówią Glycyrriza ;
Theophr. zowie Radicem Sciti-
cam lib. 9. de Plantarum histori.

Lakticya / która Dioscorid. li.
3. cap. 5. powiada rość w Kapa-
docii w Poncie / ta rośćie v
nas w Polsce / a zwłascza w Ru-
si w gajach y w lasach na gó-
rach ; a jest tak dobra / iako z Ka-
padoccii.

W mym ogrodzie tak sie ro-
schoła / siodziuchna by też była
z Kapadocii : jest rodzaj chro-
stowy / różgi na łokciu / drugdy
na dwu / iedną / dwie / trzy / dwu-
gdy y więcej różg / z korzenia wy-
chodzą : listki gęste iako v ziela /
które zowaz żłecy gróch / albo ias-
ko v grochu lipkie : kwiatek ma-
luchny / z białą przymodrzeyszym /
strączyki potym małuchne iako v

Szocewice / a nasienie w nich
niemielkie / korzeń dlugi / że nie-
gdy będzie na sześć łokci / na wie-
rchu czarny / a wnątrz żółty /
śmał ma sprzykr a zgorzła sio-
dziuchny.

Z tego korzenia czynia sok / kto
rybarzo pożyteczny ochrapieniu
w gardle y wśelakiey ciężkości
w piersiach / a to trzymając tyl-
ko w wściach po kasku aż sie ro-
zedydzie. Diosc.

Pożyteczny ten sok zapalone^o Zoladkowi
zoladkowi / niedostatkom w plu-
cach y w piersiach / wotrobie /
pecherzowi / obrażeniu y ogryzie-
niu nerek y niedostatkom wryny :
takież bolesćiam z strony wryny /
dobrze pić wartywszy z różynki /
abowiem v nas niemaś Passum,
to jest miodu z różynków. Diosc.

Sok y sam korzeń / oddala pra-
gnienie trzymając w wściach. Di-
oscorides.

Sok też na rany kładac / bar-
dzo ie wyczyszcia y goi mocno.
Dioscorides.

Zoladec bardzo posila / tak sok / Zoladku.
iako y korzeń iego. Takież na te
wszystki niedostatki pomaga wa-
rzenie korzenia. Diosc.

Korzeń suchy na proch stluczo
ny / krostki pod oczyma leczy / po-
sypuiac prochem wysianym / su-
ptelnym.

Gale. vij. Sim. Pomoc ku czło-
wieczemu zdrowiu jest z Lakti-
cii korzeń : a zaś wietrza w soku
ieg / substancja Lakticyi barzo
bliśka substancii ciała naszego /
jest troche zimniejszy niżli ciała
naszego przyrodzenie / ciepłość
bardzo słabą ma / miernie wilgo-

Pleurze.

tna: dla tego chropawości z przy
rodzenia wyćiera / nietylko w
krtaniu y płucach / ale y okrostą
wiałe nerki y pecherz. Pożytecz-
na jest dla wszystkich niemocy w
piersiach / iako przeciw pleurze/
peripleumentię / to jest bolącze
na płucach: a to warzyc w wo-
dzie z Różynki / albo z soku a z mio-
du czynić łatwarz.

Szerzyć o Lakticię komu
trzeba / czytaj sobie Plinium libr.
21. & 22.

Cap. CLXXXIII. GRAMEN, AMAXITIM.

Trawa.

Trawa jest ta która pospoli-
cie depcem. Dioscorides libro 4.
ca. 31. Ma różczki członkowate/
po ziemi sie kładzie / na rozdżkach
liście podługowate / z rozdżek
które po ziemi sie kładą / korzonki
wychodzą / a ziemi sie chwytają:
sama trawa w członkach sło-
dka: dla tego woli y inże bydło
barzo tuczy / nie jest Poliogion, iako
Otho piśe.

Galenus 6. Simp. Substancja

ma subtelna / słodka / siła iey ży-
wna y sucha miernie. Plinius lib.
25. cap. vlti. także o nię piśe.

Dioscorid. Gó Trawa y spa-
ia rany / a zwlaścza korzeń przy-
kładając na rany w plastrze.

Gdy kogo gryzie wryna / albo Drinie.
iey niemoże puszczać / warzyw-
szy Trawę / dawać pić: tymże oby-
czajem przeciw kamieniowi w
pecherzu. Kamieniu.

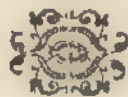
Galenus 6. Simp. Korzeń Tra-
wiany / wrzedliwe rany a krow-
wé leczy / ochładza zapalenie / ka-
mienię łamie pić ię. Kamieniu
wrzedliwym.
Krowawym.

Plinius lib. 25. Przeciw bole-
ściom w zebiech / warzyc Trawę
w winie / przydawszy Miodu /
Mirry y Pieprzu / a tym płosć. Zębom.

Korzeń Trawiany w winie
warzony / dobrze dawać pić mo-
rzemu w żywocie: rzeżaniu wry-
ny / ranam pecherzowym / y ka-
mienię łamie. Morzeniu
w żywocie.
Drinie.
Pecherzowi.

Przeciw glistom dzieciom /
warzyw-
szy Trawę dawać pić. Glistom.

Vigo 7. Trawa jest zimna y
sucha w pierwszym stopieniu /
dobrze ię dawać dzieciom pić
przeciw robakom / a to warzyw-
szy z nasieniem Kurżynogi / zo-
wa Portulaca, z nasieniem Scza-
wikowym w winie Pomagras-
natowym / zabija bez wątpienia
chrobały w żywocie. Robakom.

Cap. CLXXXIII.

CRASSULA, FABA IN-
uerfa, Sedum maius, Aizoon
maius, Semper uiuum,
Ceracusia, Iouis
oculus.

Wronie Mąsło.

Aizoon maius, jest ziele/ iako wy-
pisnie Dioscorides lib. 4. cap. 85.
ktore zawsze zielone/ choc też tak
samo świeże/ wetknięsz w ści-
nę tedy rośnie/ ma różgę na lo-
żcu długą/ miąższ iako palec
tłusty/ nadobnie zielona/ listki
ma tłuste podobne palcu wielkie
mu człowieczemu/ y tak drugdy
wielkie/ na wierzchu iako izeyk
człowieczy/ niżej wejsze/ na wie-
rzychu listki tak sie skulaia w kupa/
że czynia iakoby oś/ dla tego ie-
tęż zową Zoowtalmon, tak że sie
wszystki własności zgadzaią z
Wronim mąslem.

Troiaki jest rodzaj Semper-
uiui albo Aizoonis, iako pisze Di-
oscorides, ieden wielki ktory tu
wypisujemy/ drugi jest mnieyszy/
ktory zowiem Vermicularis, a po-
polsku Koiownik: trzeci rodzaj
ktory zową Vmbilicum Veneris,
tenesmy wypisali pierwey w Ca-
pitulum Cotilidon.

Paulus 7. pisze/ że to ziele jest
zajzabiaiące w trzecim stopie-
niu. A Dioscorides, ochładzaia-
ca y ściągająca ma siłę: dla tego ^{Piekielne}
go gasi bardzo piekielny ogień: ogniu.
wrzedlinę rany smrodliwę/ go-
racę/ zapalonę wamięrsa/ a to tłu-
śc z mąsła/ a czyniąc plaster/ y
przykładając.

Takież przeciw boleściom y z ^{Oczom.}
paleniu w oczach/ oparzeniu/ o-
paleniu: przeciw podagrom/ tak
ież plasterem okładać. Diosc.

Sok z liścia natłukwszy/ a z ^{Głowic.}
Oleykiem Rozanym zmieszaw-
szy kłaść na skronie bolącey glo-
wy/ odpadza ból. Diosc.

Przeciw biegunkom białym/ ^{Mozentia}
dobrze ten sok dać pić/ wstawia. ^{w żywocie.}
Takież gryzienie w żywocie/ pi- ^{Czerwonce}
jąc. Diosc.

Z winem piąc/ wypadza z ży- ^{Chrobak}
wota zabiwszy chrobaki. Diosc. ^{kom.}

Zbytne rzeczy przyrodzonych ^{plawam.}
plynienie paniam/ przykładając/
wstawia. Diosc.

Smazy ktore bywaią w oczu ^{Oczom}
ze krwi/ sok tego ziela pomazu-
jąc zniem/ ocięra. Diosc.

Plinius szerzey o tym ziele wy-
pisnie. libr. 25. cap. vlt.

Cap. CLXXV.

HARVND0, CALAMVS,

Trzcina.

Rosnă
tosc trzciny.

Dioscorides piſze/ że rozmaite ſa Trzciny na ſwiecie: ſa iedne które niemają we wnątrz próżności/ to ieſt piſzeleſy/ ale wſyſtka pełna / a z tcy czynią ſobie w onych ſtronach ſtrzały: druga ieſt ciemiuchna iako pióro/ a dla tego też piſza nią/ przyprawiając pióro z nię: druga ieſt poſpolita przy błocięch nie wielka / iako v nas i we Włoſzech roſta Trzciny na polach gdzie ie ſadza/ albo na górach / taſt wyſokie iako v nas laſki Soſnowe albo Oſikowe / v żywią iſy iako y inych laſt wleſſać chuſty y inne potrzeby.

W Indii iako piſze Plinius lib. 16. cap. 37. y wiele inſzych Hiſtoryków/ ſa taſt wielkie trzciny/ że roſzczepiły iedne w członki do członka/ tedy czynią łodzie/ na których ſie woſa po wodzie: czynią też dachówki iakoby gonty z nich/ czynią domy iako z inſzych drzew / bo bywają iako ſoſnie wielkie: taka ieſt różnaitość rze czy po ſwiecie/ v nas każda rzecz mnieyſza y niedznieyſza / niż w inych ſtronach: taſze też y ziarna namnieyſze/ niżli w której ziemi.

Zabicié za
ſtóra.
Zaſtrzały.

Korzeń poſpolitey Trzciny ſluczony z Cebula a przyłożony na zaſtrzelenie/ zabicié/ cierniem trzaska załłócie / wyciągnie kaſzde zabicié.

Piekiele
ognia.

Liſcie Trzciáne zielone przez ciwo piekielnemu ogniu / zapale- niu iakięgo ſadzeli natłukły /

dobrze przykładać / wypędza o- gięń. Dioſco.

Przecim opadającym wło- wioſom / popiół z Trzciny z octem opadającym zmieſzany / pomagać vſtawia. Dioſcorides,

O różnaitości Trzciny/ a zwła ſcżą wielkości nieſłychanej piſze Plinius lib. 16. cap. 37. ſeroko do- ſyć.

Cap. CLXXXVI.

HÆDERA TERRESTRIS,

Sylvatica Chamæ-
ciſſon.

Kunrad.

Alto

A to ziółko listki podobné
Blusczowi / modro kwitnie / po
ziemi sie ścięle / w cieniach przy
płocięch po ogrodzięch roście.

To ziele bázro pomocné prze-
ciw bolesćiam w biedzięch / a to
starwszy ile trzy pieniądze zá-
wazy / piąc w wodzie przez czter-
dzięści dni / albo pięćdziesiąt nie
prześcigać.

Dółta niemoc takżeż spadzapi-
jąc to ziele przez pieć albo šest
dni.

Niesiące pániam zástano-
wioné pobudza.

Dryne zástanowioną wywo-
dzi piąc.

Przeciwo morowému powie-
trzu takżeż pomaga.

Rycerstwo y rószyscy którzy o-
koło koni sie obieraia / gdy iaka
zaraza ná konie przydzie że zdy-
chaia / zwłaszcza w stádzięch / to
ziele daia iesc / a tym obraniaia
zaráżenia powietrza.

Cap. CLXXXVII.

HELIOTROPIVM MAIVS,

Scorpiuron, Solaris herba,

Verrucaria. Brodawnik.

Ziele to piše Dioscori. lib. 4.

Czemu sto-
necznił.
cap. 185. wezwano słonecznym /
iż sie wstáwicznie zá sloncem obra-
ca / a to nietylko kwiatem / ale y
liściem. A Plinius lib. 22. cap. 21.
przydaie / że / gdy też y ciemny
dzień / przedsie ná te strone gózie
słońce stoi obraća sie / dla wielkiey
miłości słonecznéy : w nocy gdy
słońce zaydzie / sturczy sie : ma li-
stki iako Dioscorides piše / podo-

bné wietšey Bazyliyce / iedno ko-
smárszé / bielszé a dobrze wietšé :
różdzeń od korzenia cztery pospo-
licie albo pieć wypuszcza / a ná o-
nych różczkach wiele gałazek / ná
tych gałazkach kwiatki białe przy
czermwieńszym / iako ogon Nie-
dzwiadkowy zatrzymiony: Nie-
dzwiadka mówie chrobaká pra-
wego / iakięgo w Polsce niemá /
bo co tu w ogrodzięch maia zá
Niedzwiadka / nie iest Niedzwia-
dek / którego zowa polácinie Scor-
pius : korzonki ma cieniuchné / a
niepożyteczné.

Stad może każdy vznéć / że to
ziele które piše Stefanek nie iest
Heliotropion, bo y malowaníe y
wypisaníe niezgadza sie.

Ziele to / iako piše Paulus li. 7. przyrodze-
i est gorący a suchý y ociéráia-
cey mocy / wárzac garztkę tego
ziela w wodzie / a piąc / purguie
z czlowieka ná dół kolere y fle-
gme. Diosc.

Przeciwo Niedzwiadkowému vřášení
vřášení / pić to ziele / a ná ráne
przykladać / odpędzi iad / dla tego
ie zowa Scorpirion, iakoby Nie-
dzwiadkowe ziele. Diosc.

Gdyby to ziele kto z soba no-
sił przywiazawszy v siebie / czy-
ni takiego nieplodného. Diosc.

Przeciwo febram iako Qwár-
tanie y tercianie brác nasienie /
trzy ziarnka przeciwo tercianie /
cztery przeciwo qwártanie / a tá-
ko starwszy oné ziarnka z winem /
wypić przed febrą / prześcianie.
Diosco.

Przeciwo brodawkam a zwla-
seza drobnym / takżeż przeciwo bro-
dawkam które bywaią v pań o-

toło tajemnego miejsca iakoby gruczoly / także okolo stolca y na innych miejscach / a to czyniac plastr otkładać. Diosc.

A Plinius także soli przydać do sosu / dla tego też zową Verrucaria, Brodawnik.

Podągrze. Przeciw podągrze natłukwszy liścia otkładać miejsce bolące / oddala ból : także na zbite miejsca otkładać z loiem kozłowym. Diosc.

Boleniu głowy. Gorzeniu a bolowi głowy w dziatek który bywa na ciemieniu / otkładając oddala / zową Siriasim. Diosc.

Paniam miesiące y przedtę po rodzenie pobudza przykładając. Dioscorides.

Głowie. Plinius przeciw boleściom w głowie / natłuc ziela z oleykiem Różanym przyłożyć na skroni / oddali ból.

S. Waleń tego. Przeciw padającym niemocy y kuczowi / waząc otkładać. Plin.

Nerka. Kaniusz. Przeciw piaskom które bywają w nerkach / także przeciw kamieniowi z Kminem dobrze pic.

Cap. CLXXXVIII.

HELIOTROPIVM MINVS,
Scorpiuron, Solaris herba
minor.

Brodawnik mniejszy.

To ziele pisze Dioscorides li. 4. cap. 186. rośnie na błociach okolo jezior : ma liście podobne iak to y pierwsze / jedno okragleysze / nasienie w niego wisi iakoby brodaweczki. Paulus li. 7. pisze / ma siły prawie też iak to y pierwsze ziele : Przeciw glistam y in-

szym robakom w żywocie pić z Izopem / z Rzeżuchą / a trochę Saletry przydawszy / zabija y wypędza je.

Także brodawki / natłukwszy z solą liścia albo nasienia / spędza otkładając. Brodaw.
kam.

Plinius lib. 22. cap. 21. pisze : że gdy kto okraży tym zielelem okolo niedźwiadka / nitaki niedźwiadek nie wynidzie z onego miejsca / a gdy ziele nań włożyysz / albo go im potropisz / tedy zdechnie.

Cap. CLXXXIX.

HIBERIS Diosc. CARDA-
manticen, Nasturcium
Syluestre.

*Polna Rzeżuchą, albo psia
Rzeżuchą.*

Glistam.

Polna

Wolna Rzeżucha ma listki iako wypuszczać Dioscorides lib. 1. cap. vlt. podobne Rzeżusze/ czasu Wiosny cudnieysze niżli v Rzeżuchy / na łosciu dluga / drugdy mnieysza / w naszey krainie daleko pospolicie mnieysza roście / we Włoszech widalem wietksza / roście okolo plotow pospolicie / korzonki dwa / które są bardzo gorące y przepalające.

Przepalające.
Sciaticę
Dmę.

Korzonki te bardzo pomagają natłukwszy ich z sadłem wieprzowym na denną niemoc / albo w biodrach / przykładając / trzymać plastr przez cztery godziny / po czterech godzinach zmyć sie w wannie / a miejsce gdzie plastr był / obłożyć Oliwą na wełnie.

Bolesciom
w stawiech

Plinius lib. 25. cap. 8. pisze / że też pomaga przeciw wśhelakiemu w stawiech boleniu : a to natłukwszy z sadłem tak ziela iako korzenia / a to lekarstwo czyniwszy / zaś we dwudziestu dniach odmieniać.

Ranom
Ratarus
som.

Uważ to wszystkie sluzki które bywaia z rymy / tymże obyczajem / powieda Plinius / goi.

Alle pamiętaj / abyś tego ziela nie przykładal / iedno azby zapalenia nie było w członku.

Cap. CXC.

HEPATICA, LYCHEN,
Iecoraria.

Wątrobné ziele.

Warodźniwie pisać / tedy nie maś inzego ziela wątrobnego iedno Eupatorium, które znalazł Król ieden Eupatoriako

pisze Plinius lib. 25. cap. 6. O tymesmy wypisali w słowie Eupatorium. Alle iż Stephanek wypisał w swym Herbarzu Epatica iakięś Matowinkowé ziele: tak / że też y baby na tręcie włazią w Krakowie białe kwitnace ziele / a zle / bo nie to jest / które Aptekarsze zowa Epatica, które też wypisuje Serapio : my też tu nie zaśniechamy.

Jest ziele które roście przy stuzdniach na mchu / na kamieniach / przy skotach / jest podobne Rzasie / albo skórkam takim. Diosc. zowie Lychen, iakoby liżay / przy drzewiech abo kamieniach rozszerza sie iako Bdly : to ziele jest zielone / podobne Kutrzeblom / im szersze tym lepsze / jest zimne a wyprzysuszące w pierwszym stopniu. nie.

Serapio wypisuje / że to ziele zółtości. spędzia zółta niemoc / dając ie pic. A Dioscorides tylko wzy trzeci z miodem a pomazywać / a nie wiecey : żadny nauczony nie pisze / aby to Wątrobné ziele pomagało ku wątrobie : dla tego Stephanek zle pisze / aby to ziele pomagało przeciw bolesciom wątrobnym zapaleniu : także przeciw sebram ognistym / y innym : Ten błąd nie tylko Stephanek / ale wiecey Pandectarius aptekarski uczynił / a to z słow Serapiona / iż Serapio napisał że pomaga zółtey niemocy : wiec on napisał iż pomaga wszystkim niemocam wątrobnym / ponieważ zółta niemoc pospolicie z przyczyny wątrobney pochodzi / aczkolwiek y z innych.

To ziele pomaga też przeciw zbyttniemu

Zbytńiey z zbytniemu krwie cieczeniu / a to
nośa krwi. tak z nośa iako z ran / przykłada-
ie. Diosco. lib. 4. cap. 51.

Lisaiom. Przeciw lisaiom barzo to do-
bre ziele y inſiemu oſpáceniu (kó-
ry / a to moze nátlukroſy z nuo-
dem / wycierac.

Zapaleniu Bolaczki. Przeciw zapaleniu bolaczek y
bolesciam / przykladac dobrze.

Cap. CXCI.

HERBA PARALISIS,
Clavis cælorū, Herba S. Petri,
Petrella, Artetica, Claium:

*Paraliżowè ziele. Biała
Bukwica.*

TO żielko ieſt prawié / które zo-
wa biała Bukwica: ieſt ziele to
cieplé y wysuſzaiacé / kwiaſt ma
żółty / liſcie iako Bukwica.

Przyrodze-
nie. Scawom.
Wiodram.
Głupum.
Przeciw bolesciam w Stá-
wiech itcz w biódrach: takieſz w
ſſelákim ſupóm które z głowy po-
ciele ſteputa / dobrze to ziele wſze-
lakim obyczaiem pożywaiac.

Paraliżo-
wi. Apoplexi-
iey. Przeciw paraliżowi albo po-
wletrzem zarażeniu: takieſz ápo-

plexiey ieſt náglé vpádnienie bez S. Wálen-
mowy / pádaiaacéy memocy / y in-
ſym podobnym takieſz dobrze.

Przeciw bolesciam w głowie Głowic.
z zimney przyczyuy / ſlegmam / ry-
mam / takieſz dobrze pić warzac /
ná głowe przykladac / proch pi-
ie. etc.

Alto teſz wieſz każdy / iż Dokto-
rowie dwoie ziele zowa Herbá
paraliſis: iedno to / które Biała
bukwica / mienimy: a drugie które
zowiem Bellius, y właſnie: Stó-
kroć cudné / teſz Herba paraliſis.

Cap. CXCII.

HERMODACTILVS MER-
curij digitus, Bulbus agre-
ftis, Flos autumnalis.

Paluchy.

Opuſzczaiac gadania długie /
któremi diſputuiá Doktorowie
dziſieyſzy / ieſli Colchicum albo
Ephemeron Dioſcoridis ieſt Her-
modactilus, albo te Paluchy / któ-
rych náſzych czáſow pożywaiá
Aptekárze / których w Polſcze ná-
wielu mieyſc doſyć / zwaſzcza tu
Wegieſkim ſtronam / iako nie-
potrzebne: tylko wypisem Pa-
luchy / które wypisuié Meſuę, y któ-
rych Aptekárze w Weneciiey y
w Padwi y w nas pożywaiá.
Ieſt różgá v nich niemála / liſt iá-
ko v Zeliiey białey / korzonek po-
dobny Cebuli maléy / kwiatek
przybielſzym / nalepſzy ieſt biały z
wierzchu y we wnatrz / miáſzſzy /
twárdóſci miernéy: nalepiey ſi
zbierac ná Wioſne.

Paluchy

Natura. Paluchy są ciepłe y suche w wtó-
rym stopieniu: powiada Mesue,
nierychło a bardzo mdo purguia:
a ztąd znać iż nie jest Colchicum
ani Ephemeron, które tak bardzo

Purgue. purguia / iż też ze krwi wywo-
dza / iako piśe Galenus.

Stawom. Mesue purguia wywodzi fle-
gme grubą z stawów / dla tego
bardzo pomaga boleściom w stá-
wóch podagrze / a to biorąc przez
wsta / bo jest lekarstwo / iako Au-
cenna mówi / Fortis debilis, iż
nie rychło purguie y słabo albo
mało / a mocno z daleka ciągnąc
z stawów.

Podgrze. Takież to żiele tłukąc korzenie
z maki Jeczmienną a z żółtą ias-
iecznemi / bardzo pomaga na po-
dagry: także może czynić z o-
szódka chlebową.

Tęż te Paluchy dobrze na rą-
ny plastrzem okładać / albo proch
sypać / wyczyścić sadzele / dżiwie
mieszo ogryza y goi.

czmiem który ma być biał na le-
karstwa / ma być biały piękny /
wybrany / mniej człowieka tu-
czy niż Pszenica: a wszakże Ty-
zanna która bywa z maki Jecz-
mienną / lepiej człowieka kar-
miąc tuczy / niżli chleb Jeczmienn-
ny.

Cap. CXCIII. HORDEVM CHRYTEN,

Jeczmién.

**Przyrodze-
nie,**

Jeczmién Galenus 7. Simpli.
piśe / jest w pierwszym stopieniu
ochładzający y wysuszający nasze
ciało.

Paulus 7. Jest Jeczmién za-
grzewający y wysuszający w pier-
wszym stopieniu / ma moc ocie-
ralną.

Theophrastus. Jeczmién y ie-
go rodzaje każde inſe sposoby do-
statecznie wypisuje lib. 3. cap. 2.

Dioscorides lib. 2. cap. 78. Je-

Gdzie ma wiedzieć człowiek
nienauczony w lekarstwach / że
to słowo Tyzanna / nie znamio-
nuie wody Jeczmienną / iako po-
spolicie zowa / ale znamionuie
kaszę / która czynia wärzysłwy
Jeczmién / potym przebiega przez
chustę sam soł / a tak bywa iako-
by grucą / a te lekarze każą da-
wać niemocnym iść w niemo-
cy: też drudzy czynia z maki czy-
ściuchnej Jeczmienną.

A u nas nie źle też czynia / iż Krupki Je-
czmienną Tyzanną Krupki Je-
czmienną

czmiennie rzedziuchne / iako Ty-
zanna / y moga bydz wezwane
Tyzanna.

Woda Jeczmienna. Jeczmienn zasie / ktory warza
w wodzie a daia pic / zowa A-
qua Hordei, woda Jeczmienna.

Ochrapieniu.
Ranam w
osciach.

Tyzanna Jeczmienna barzo
pomaga przeciw ostrosciam a
w gardle ochrapieniu / y tez ra-
nam ktore sa wosciach y w kta-
niu. Dioscorides.

Wrynie.

Ta tez Tyzanna pobudza w-
ryne / dla tego ia w febrach daia /
aby one plugawosci ktore czynia
febre wywodziła z wryna. Dios.

Mleku

Mamkam mleko mnozy Ty-
zanna warzac ia z Kopru Wlo-
skiego nasienia / a dawaiac po-
zywac mamkam. Dios.

Wrzodom.
Bolacz-
kom.

Bolaczki y kazde guzy albo na
puchle miejsca / tedy ie zbiera / a
drugdy rozruca / a to czyniac
plastr z figami y z rozynki y przy-
kladac. Dios.

Guzom.
twardym
Wrzodom.

Twarde napuchnienia guzo-
wate zmieksza / zmieszawszy z
zywica z sinola / gnoiem golebim
czynic plastr. Dios.

Pleurze.

Przeciw bolemu w boku / albo
pleurze / z malowemi glowkami /
z Melilotum stukowsy spolem Je-
czmienn maki przylozyc / klasc na
bok / boleśc oddala. Dioscorides.

Wzdeciu.
Puchnie-
niu zywota

Przeciw wzdeciu trzew w zy-
wocie y puchnieniu / natluc ma-
ki z siemienia Lnianego / nasie-
nia Foenugracum, Ruty a maki
Jeczmienney / z tego spolem wzy-
nie plastr / a na zywot klasdz.
Dioscorides.

Slod Jeczmienny / ktory czy-
nia z Jeczmiennia / iako pisze Aeci-
us, przysuszony albo przypalony /

stukowsy na makte / a rospuscio-
sy czymkolwiek / czyniac plastr
przykladac na twardosci zapu-
chle / guzy / albo twarde wrzody.

Przeciw gruczolom ktore by-
waia za vchem albo pod gar-
dlem / albo bolaczkom / tudziez
krostam ktore w zadku twarde
bywaia / czynic plastr tym oby-
czaiem : wziac maki Jeczmienn-
ney / smoly mielkiej / wosku / wry-
ny dziecięcey / a Oliwy / a to spo-
lem zmieszawszy / przykladac na
bolaczke. Dios.

Tez Tyzanna warzac ia z ia-
godami Mirrowemi / albo z su-
chemi plonkami / albo z Jezyna-
mi / albo z Granatowemi skor-
kami / a pozylaiac wstanawia
biegunki. Dios.

Przeciw podagram / nawas Podagrze.
rzyrowsy iablek Pigwowych z oc-
tem / przydac maki Jeczmienney /
czynic plastr a przykladac. Dios.

Maka tak z otrebami y z os-
ciami / warzona w ostrym oczie
winnym / a w Oliwie w wodzie
plokaney / przykladac cieplo na
tredowaciny plastrzem / wyczy-
scia ie. Dios.

Podplomyk czyniac z Jecz-
mienney maki z octem / a iedzac
biegunki zastanawia.

Cap. CXCIH.

HYACINTON, HYACIN-
tus, Flos Martii.

Marcony kwiāt.

GLowo to Hyacinthus iest po-
spolite

spolite Kwiātu Koszaycowe-
mu / Lelię białę / y Kwiātu
Mărcowemu.

Ważni o tym kwiatku wiele v
Poetow / dla tego cudności: Je-
dna / iako pię Ouidi: że ten kwia-
tek wrodził się z krowie Mărowej.
Druga że młodzieńczy / którego
miska Apollo nieopatrznie zabił /
z wielkiego żalu a miłości obró-
cił w ten kwiatek.

Gdzie pamiętaj / że Hyacinthus
zięle Dioscoridis, nie iest to które
zowie Virgilius abo Ouidius:
bo Virgilius wypisuje Vaccini-
um nigrum, które nie iest Diosco.
Hyacinthus ten Mărcowy fiolek /
podobny Lelię w korzeniu / roz-
ga ma na piadź dluga / cieńsza niż
palec mały człowieczy / gąrbaty
na wierzchu kwiatek: iest drugi
żółty / drugi przybielszym / zowa
Hyacinthus ceruleus, Hyacinthus
albicans.

To zięle piąc / zăstănawia bie-
gunki / a vryne pobudza. Diosc.
Przeciw iadowitych gadow
włôżeniu pomaga piąc.

Nasienie tego zięla wiecý s-
ciąga niż zięle / a dla tego mo-
cnięć biegunki vstăwia / a zwla-
szcĂ gryzienie okolo peptă / y żół-

ta biegunkę piąc z winem.

Plinius lib. 21. cap. 26. Gryzie ^{żółtęć nie}
mie w żywocie vsmierza / vryne ^{mocy.}
pobudza / przeciw żółtęć niemo- ^{Włôżeniu}
cy mocné lĂkarstwo piąc / takież ^{Wzowu}
wzowemu włôżeniu.

Cap. CXCIV.
HYOSCIAMVS, APO-
linaris herba, Altercum
Symphoniaca.
Bielon.

Ważni wszyscy ludzie Bieloni /
bo y na wsi sie go ludzie strzega /
a dobrze: a wszakże nie każdego
Bielonu trzeba sie strzedz / y o-
wszem iest ieden / którego barzo
potrzebno ludziem. Dla tego pi-
ę Dioscorides lib. 4. cap. 67. że ^{Troiaki ro-}
troiaki iest Bieloni: ieden iest k- ^{dzay Bie-}
ry ma kwiecie czarne albo przy- ^{lonu.}
modzyszym / liście iako v Blu-
sczu / nasienie czarne / twárdych
a ostrych straczow ciernistych / a
ten iest iadowity / a ma sie go ka-
żdy strzedz / bo kto go pożywa /
czyni szaloność. Drugi iest / który

P

ma

Biegunkę
Pom
Gryzieniu
w żywocie.

ma kwiat żółty y listki cienie/na
sienie przyżółtłym / y ten też nie
zdrowy / aczkolwiek nie tak mo-
cno iako pierwszy szaloność czy-
ni. Trzeci jest / który ma kwiat
biały y nasienie białe / list cudny
miętki / młody przyżółtłym / a
ten jest bardzo potrzebny ludziom
na lekarstwa / nie czyni ten szalo-
ności: gdy tego nie masz / może
brać który ma kwiat przyżółt-
łym / aczkolwiek z waga: ale czar-
nego sie wystrzegac wszelakim
obyczajem.

Przyrodzo-
nie.
Sol. Zbie-
lonu.

Plinius libr. 25. cap. 4. też sto-
wa piżę / aczkolwiek przydać ro-
dzay czwarty / ale ieden między
dwoma. Galenus 8. Simplic. też
słowa co y Dioskorides: jest za-
ziabiający w trzecim stopniu / a
wysuszający w wtórym.

Dioskorides wazy czynić sol
bardzo pożyteczny / a to wziąwszy
młodego Bielonu / liścia y na-
sienia / y strąca / a to sflukwszy /
wyżać sol / a ten sol wystawic w
czym na słońce lecie / y trzymać
aż uschnie: a drudzy biorą nasie-
nie już dostale suche / a to tłu-
ka przytrapiając wodą / a potem sol
wyżymają / a ten sol na lekarstwa
mnie sie widzi lepszy: drudzy tlu-
kac liście wyżymają / a pszenicz-
na mąkę krórey by były trzy lata /
a galeczi albo trociski czynią / a
to chowają: a ten ieszcze lepszy o-
byczay. Pierwsze przyprowadzanie
solu y wtóre / pożyteczne na nie-
mocy w których człowiek niemo-
że spać.

W oczu bo-
lesciom y
zapaleniu /
w usu.

Przeciw zapaleniu y boleści
ciężkiej w oczu / pierwszy y wtó-
ry sol dobry: bolesciom w rzu /

y niewieściach mieysc niedostatk
a boleści ten sol wyczyszcia. Di-
oscorides.

Żasie sol który przyprowadza z
mąką pszeniczną / bardzo dobry
przeciw bolesciom w pod- ^{podagram}
grach / w stawach: a rozpuszcza-
jąc czymkolwiek one galeczi /
przykładac albo mazać. Diosc.

Przeciw wrzodom albo bola- ^{Bolacz}
czkom / a zwlaszcza zapalonym / ^{kom.}
także z tego solu czynić masę y
pomazować. Diosc.

Nasienie tak samo / też także
przeciw wszystkim rzeczom po-
maga. Diosco.

Przeciw kasłowi ciężkiemu y ^{Zaslu.}
rymani / slegmam / które z głowy ^{ryman}
spadają do piersi albo w in- ^{Slegmon.}
strony / dobrze pic to nasienie.
Dioscorides.

Takież przeciw ciężkim bole-
ściom w oczu / gdy ryma / albo ^{Oczom.}
ból zstepuje z głowy w oczy / to
nasienie białe dobrze pic. Diosc.

Paniam zbytnie przyrodzo-
nych rzeczy plywienie / także w- ^{plawom.}
latie zbytnie trwiecieczenie z któ- <sup>Arwi zby-
tniej.</sup>
regokolwiek członka / pic ile pie-
niadzi zaważy / przydawosy nasie-
nia Makowego tyleż. Diosc.

Tę to nasienie bardzo poma-
ga przeciw bolesciom w pod- ^{Podgrze.}
grach / mozen opuchnieniu / pier- ^{Mosnom.}
si paniam opuchnieniu po poro- ^{Pierciam}
dzeniu / a to natłukosy go z wi- ^{Puchnie}
nem przykładac. Diosc.

Dobrze też to nasienie przyda-
wac do plastrów / które mi chce-
my sen czynic a boleść vpoкоїć. ^{Sen czyny.}
Dioscorides.

Takież liście do takich pla-
strów dobrze przykładac. Albo
także

takie plastry przyspawiać z mała/
y przykładac na bolesne miejsca/
y gdy spanie chcemy czynić/ może
y z sameg liścia świeżego/ bo na-
dewszystki lekarstwa namocnię
y lepięć boleści všmierzaia.

Boleści v
smierza

Febóm.

Empialis.

Febóm.

Korzeń wazac w occie/ pło-
żać bázro dobrze zeby bolacé: tá-
kież trzymaiac ten korzeń na ze-
biech. Dioscorides.

Liście to może pic przeciw
febram/ które niemaią czasu swé-
go dreczenia: zowa Empialis,
a to z winem pic: powieda Pli-
nius że pomaga przeciw wszela-
kiej febrze.

Cap. CXCVI.

HYPERICON VVLGA-
rum, Androsemon Perforata,
Herba sancti Ioannis, Sco-
pa Regia, eandem vo-
cat Diosc. Ascy-
ron.

Niektózy zowa Fuga Demonú,
Dzwoniec, albo Świętego
Iana žiele.

To žiele pospolicie na polach/
w sadach/ na łąkach/ przy drodze przyrodze-
rosie/ ma listki iako Ruta/ dla te-
go też drudzy zowa Polna Ru-
ta: różdżistę/ przyczerwieniszym/
kwiat na wierzchu gesty/ żółty/
iako oganka. Aczkolwiek w wy-
łożeniu swoim Marcellus piśe
biały: ale Menardus wkaże że
żle wyłożono/ bo ma stać żółty/
ma potym iakoby straczyki ma-
luchne nieznałomite/ w których
jest nasienie czarne/ a gdy wiatr
rucha na polu/ tedy dzwoni/ dla
tego zowa Dzwoncem.

Galenus 8. Simpli. Dzwoniec
jest zagrzewaiacy y wysuszaiacy/
a ma czastki w sobie bázro subtel-
ne/ stulaiace/ vryne pobudzaiac
ce/ takież miesiacé: a to tluć
żiele/ y przykładaiac. Goi też rany
y sadzele wrzedliwe/ także przy-
kladaiac.

Dioscorides libro 3. capit. 162.
Ma moc Dzwoniec vryne wy-
wodzić/ miesiacé wywodzi/ przy-
kladaiac.

Przeciw febram trzeciego al-
bo czwartego dnia/ dobrze da-
wac pic w winie/ my dajem na-
sienia dragme przed rozgroze-
niem/ aczkolwiek y žiela dac mo-
że. Dioscorides.

Przeciw dennéy niemocy albo Dennéy ni-
mocy. w biódrach/ tedy dawac pic na-
sienia dragme z winem czterdzie-
ści dni nie przestaiac. Diosc.

Przeciw opaleniu y oparze-
niu/ listkow tego žiela z nasie-
niem natłukoszy/ plastrzem otkła-
dac/ wygoi. Diosc.

Plinius li. 25. ca. 8. circa finem
piśe/ piac/ żywot zastanawia:
p 2 dla

dla tego dobrze w biegunkach pożywać / wrzynie też pobudza / kłamienie pić w pecherzu łamie.

Olejek.

Czynią z tego Dzwoncu Olejek bardzo potrzebny na zastrzały / na rany / złamania / opalenia / oparzenia / tym obyczajem: weźmi wierzchołków z kwieciem tego ziela trzy łoty / w mocze rowinie mocnym przez trzy dni y trzy nocy / a tak zapatynowawszy warzyć / potym wyżać ziele / y wyrzucić / a zaś także trzy łoty kwiecia włożyć w ono wino świeżego / y moczyć zaś przez trzy dni y trzy nocy / potym przydąć Terpentyny trzy łoty / Oliwy starej sześć łotów / Szafranu skrupul / a tak warzyć aż wino wymre / olej zostanie / a to choway.

to z tarnek Acacia, to jest / sok tarnekowy: drudzy to Hypocistos suche gdy go potrzebuja warzą w wodzie / a potym wyżymają / y tej wody pożywają.

Przyrodzenie.

Paulus piśe / że jest zimne a wysusza mocno y ściaga / dla tego Dioscorides mówi / bardzo pomaga boleściom około peptu / także gryzieniu w żywocie.

Około peptu bólesciom.

Przeciw biegunkom wszelakim y fluxom każdym / bardzo dobrze. Diosco.

Biegunce.

Każdemu zbyt niemu płynięciu krwi bardzo dobrze / bo i zaścawia / dla tego czerwomkam / zbyt niemu przyrodzonych rzeczy płynięciu / także krwi plwaniu / y takim inszym niemocam podobnym tym / bardzo pożytecznie / a to pić / iedząc / w krystery kładąc. Dios.

Krew zbyt nię, plawom.

Cap. CXC VII.

HYPOCISTIS, Barbari vocant Ipoquistidos.

Wyszły gdzieśmy pisali o Różey psiey / tedy o Hypocistis napisano / że przy korzeniu tego ziela / roście iako Biedla / podobna Smarżowi / ale żółta / nie jest drzewo ani ziele / ieno iako Biedla / która z korzenia wychodzi / a to zbierają / bo na wiele lekarstw ku zachowaniu zdrowia człowieka tego waży.

Dioscorides lib. 1. cap. 112. piśe / że troiaki rodzaj tego Hypocistis, tylko barwą mają różność: jest iedno żółte / drugie zielone / trzecie białe / sok z tego Hypocistos wybić / a potym na słoncu wysuszyć / a drudzy czynią iak

Cap. CXC VIII.

HYSSOPON, HYSSOPVS,

Izop.

Izop

Izop iest ziele znákomité / rzadko ktoby go niemiał w swym ogródku : Dioscorides piše / że Izop iest dwoiaki / ogrodny ieden / á drugi który po górach roście y po skalach / v nas w Polsce niemaš Izopu na górach / bo y gór takich niemaš.

Przytym wiédz każdy / że té ziola które my tu mamy osobliwé w ogródkach / á niemaš ich w polach / iako Szalwia / Ruta / Mázieran / Kopr Wlości / Izop / Mázruna / y inšé / wšystkie té ziola w onych stronách ciepłych tak same rosta po skalach y górach / á cołowiek ztamtąd do nas zaniešiono / to mamy w ogródkach : Izop iest dwoiaki / ieden ogrodny á drugi górny / który po górach roście / mocniejszy iest y lepszy / wšakže wšystko Izop.

Mesue piše dwoie kapitulum o Izopie / ale sie omylił w piérwym / abowiém miásto Izopu ogrodného wypisuię Timum.

To piše Menardus lib. 10. Epi. 1. To. 2. in Castig. Mesue.

Przeto Dioscorides w iednym capitulum wypisuię Izop ogrodny y górny / dájac znać / że sa iedno ziele / tylko różność máia według miéyscá á síly.

Auerrois 7. Col. przydawa / że iest mocné lekarstwo ná otwarczanie zátłania żył y wtroby.

Paulus, takéž y Galenus 7. piše / że Izop iest goracy y suchy w trzecim stopniu / dla tego ma czéści bázro subtélne.

Dioscorides lib. 3. cap. 27. Izop wycienczájac / zágrzewájac síle ma / dla tego wárzac Izop

z Ruta z figami á miodu przydawšy / barzo pomaga dy- chawicznym / dawnému kašlowi / zapšowanym plucam / rymie y flegmam / które z stepuia do pierśi.

Przeciw robakom albo glistam w żywocie / pić Izop albo przyprawić z prochem Izopowym á z miodem lekwarz / á dáwać ieść czésto / zábiia y wypędza. Diosc.

Purguie Izop gdy kto pić fle- gmy grube / kłiwaté / z żywota. Dioscorides.

Takież gdy kto z figami ię Izop / purguie pierśi. Diosc.

Pleć piękna ná ciele czyni / gdy pić. kto pożywa. Diosc.

Przeciw nápuchnieniu śledziony / takéž przeciw puchlinam y wodam zá ślóz / przyprawu- iac Izop z figami / á czynić plašte przydawšy troche Salétry / tak miéysce opuchlé okładać. Diosc.

Siności pod oczyma ścięra / náwárzysz y z wodą / ocięrać. Dioscorides.

Przeciw bolaczkám w gárdle / zową Anginas, wárzac Izop z figami tym płóć gárdło wypłu- waiać. Diosc.

Przeciw boleściám w zębiech / wárzac Izop z octem / á tym Izopem płóć zęby / pewnie sie ból wšy. Diosc.

Przeciw wiatrom w wšy / które czynia gumienie / kładac ná węgla puszczac páre przez rurę w vcho. Diosc.

Plinius lib. 25. cap. 11. przeciw frostám dziecinny / które by- waia ná ciemieniu : takéž každé

mu świerzbowi / nawiercić Izopu z oliwą / a tym pomazywać wycyscia.

Przeciw wężowému wkażeniu / natrzeć Izopu / Kminu / Miodu y soli / a tym okładać. Pli.

Bárzo pomocno to ziele Izop przeciw ciężkim niemocam / iako apoplexię / w epilepsię / to jest / w padających niemocach y w każdem tym równy.

To też potrzeba wiedzieć / że w lekarzów dwie rzeczy zową tym słowem Izop / iedną rzecz / zową maść która czynia z płótka wlny owczey / a to płócąc wlnę / na wodzie zwierzchu iako tłustość zbierają / zową to lekarze Isopus humida: druga rzecz która znamionuje Isopus, jest ziele Izop: a dla tego piszą Herb Isopi: albo proszcie Isopi, a w pierwej y. Isopi humide albo Esipi.

Cap. CXCIX.

INVOLUCRVM MA-
ius, Clymenon,

Powój wielki,

Rozmaité są Powoje któreśmy wypisemy / ale tu wielki wypisemy / który zową Clymenon. Ten Powój wielki ma różgi albo powrozy granowite / iako w Bobu różga / liście iako w Bąbki / na wierzchu różgi iakoby dwa / mieści / ieden tu drugiemu skłonnym / podobne iako w Kosąccu / na górach a na skalach naylepsze. A Pli. l. 25. c. 7 tak wypisuje Climenos, królewskie imię ma liście / iako w Bluszczu / galeziste różgi / prożne a pischeliste / członkami prze- Przyrodze dziełane / wonię niewodzieczną. mie.
Ma siłę oziabiającą / y zatywa-
dziającą.

Dioscorides. Tłukac wszystko ziele z korzeniem / a sok wyciskać / którego dobrze pożywać przeciw zbyt niemu trwiecieczaniu: przeciw biegunkom y w żywocie gryzieniu.

Liście skłuwosy / a na rany przykładając / goi czyszcie do końca.

Plinius lib. 25. cap. 7. Nie dobrze mężczyznom pożywać przez wsta / bo to czyni nieplodne.

Wszystkim boleściom około osierdžia / także około peptu: na osierdzu sienie tego ziele pożytecznie pić Peptu. wstawicznie trzydzieści dni w winie białym / ile piędzdz trzyważy.

Cap. CC.

IRIS, ILLIRIADA,
Vranian, Gladiolus

Illyricus,

Fiołkon y kosen.

Wielkich

Wielkich błędów około tego
ziela / nietylko w Stephano-
wym Herbarzu / ktorému nie-
dźw / bo nieznał ziela / ale Apté-
karze niemal wszyscy czynią róż-
nicę między temi dwiema sło-
wy / Iris a Ireos, powiedając / że
Iris Illyrica, jest nasz Kosaćciec /
a Ireos jest fiołkowy korzeń: a no-
to jedna rzecz Iris Illyrica, a Ireos,
według skłaniania Greckiej mo-

wy / jest genitius casus od Iris.
Nasz Kosaćciec nie jest Iris Il-
lyrica, ale Iris Sylvestris, albo
Iris Germanica vel Rutenica, a to
zgad iawnno / iż Dioscorides pier-
wsze księgi piśe o rzeczach wo-
niających / o olejach y masłach
wonnych / a poczyną od Iris Illyri-
ca, iako od rzeczy mile woniają-
cej: nasz Kosaćciec nie wonia
by namniej / przeto nie jest Iris
Illyrica.

Dioscorides lib. 1. cap. 1. Irim
Illyricam, które jest fiołkowy ko-
rzeń / tak wypisuje / od niebie-
skiej tecz / którą zowią po Grec-
ku Iris.

Zowią to ziele fiołkowe Iris,
bo iako tecz ma na sobie rozma-
ite barwy / także ten kwiat ma
na sobie rozmaite pregi / na dole
białe / modre / zielone / brunatne:
druzzy mówią / że nie z jednego
kwiatu ale z rozmaitych / zowią
to kwiecie tecz / abowiem roz-
maitey barwy Korzenia fiołko-
wego kwiat bywa / biały / żół-
ty / modry / czerwony: tom ja w
Padwi widział w Starosły w
ogródku / w tyle Montispietatis:
daley piśe Dioseo. liście ma iako
Mieczyk lesny / wietrze y świeże /
korzenie człontowate / mocne / zu-
pełne / pięknie woniające: a zga-
d iawnna rzecz / że nasz Kosaćciec
nie jest Iris Illyrica, bo tylko bru-
natny kwiat mięwa / a nie wo-
nia iako Iris Illyrica.

O wonności Iris Illyricę, tak
piśe Plinius lib. 21. ca. 7. niektóre
sa powieda ziola woniające / któ-
re niegodne sa na wience iako Sa-
liunca a Iris, które sa oboie nasza-
chetniejszy woniey / y przydaie:
Iris, tylko wonia korzeniem / y ie-
dno z korzenia czynią masci wo-
niające: zga każdy obacz / co jest
Iris Illyrica.

Dioscorides. Natura fiołko-
wego korzenia / zagrzewająca /
wyciencająca: dla tego kassło-
wi barzo pożyteczny: abowiem
wilgotności a flegmy grube w
piersiach odwilża y wyczyszcia. flegmie
w piersiach

Purguje z człowieka grube /
p 4 miższę.

Sen czyni.

miazsże złe wilgotności / a to pi-
iac siedm dragm z wodą miodo-
wą albo z miodem pitym. Diosc.

Gadóm.

Wkaszaniu

Przeciw iadowitym gadóm
wkaszaniu / octem dobrze pic.

Sledzionie

Takież tym którzy mają boleść
w sledzionie z octem dobrze pic /

Kurczeniu

przeciw kurczeniu członków te-
dy dobrze pic fiołkowy korzeń :

Sebróm.

przeciw sebram y zimnom / które
przychodzą z wielkim rozgroże-
niem / tedy dobrze pic przed przy-
ściem rozgrożenia : przeciw no-
cnym zmażóm / które przychodzą
we snie / tedy dobrze pic prochu z
tego korzenia. Diosc.

Zmażóm

nocnym.

Mieście

com.

Matce.

Paniam miesiące piąc z wi-
nem pobudza / także przykładá-
iac korzenie odwilża matkę y bo-
leści oddala. Diosc.

Biodram.

Sciátce.

Krystery też dobrze czynić z
prochem tego korzenia / przeciw
boleściom / które bywają w bio-
drach / sciátka y denną zową.
Dioscorides.

Fistulam.

Przeciw sadzelóm dziurkowi-
tym / zową fistulę : wpuszczać pro-
chu w rany / wyczyścić y wy-
gaia ie / napelniając / także y in-
sze rany. Diosc.

Porodzenie

Paniam przy porodzeniu / gdy
niemoga rychło porodzić / czynić
Pesarium z miodem a przyłożyć /
wnet będzie porodzenie. Diosc.

Gruczo-

łom zą vs-

chem.

Gruczoły / bolączki twarde /
sadzele zą vchem stare / tedy wá-
rzac to korzenie / pomazywać y
przykładáć na wrzód. Diosc.

Przeciw wrzodliwym ranam
czyniąc masę z korzenia / po-

sypować rany / wygaia / a z miod-
dem zmieřawšy / wyczyścić w-
szystkie smrodliwosci : gdzie wy-
gnilo do kości mięso / posypo-
wać tą masą / wypelnia rane.
Diosc.

Przeciw boleściom w głowie Boleściom
zmieřać tego prochu z oleykiem ró w głowie.
żanym / octu troche przydawšy /
kłaść na skroni. Pegi na obliczu / Licu.
takież wřelatić zmaży / ogorze-
nie na słoncu / z licą ocięra : a to
czyniąc masę z masi tego korze-
nia prochu / tyle dwoie Ciemie-
rzyce białey przydawšy z Miod-
dem uczynić masę / a tym pomá-
zać lice. Diosc.

Plinius lib. 21. cap. 7. Jako ie Dzieciom.
go zwyczaj rozmaite czary wy-
pisnie / które mają bydź czynione
przy kopaniu tego ziela. Ale to
prozne rzeczy. Pięć ca. 20. że bar-
zo dobrze zawieřywac dziecióm
ten korzeń na řyi / a to gdy mają
zabki wypuszczać / albo łaskla.

Plin. cap. 20. Wrzedliwe rá- Raniam w-
ny wyczyścić w głowie / zagnilo rzedliwym.
ści / plugawosci / żywot otwierá
piąc dwie dragmie z winem / al-
bo z wodą. Przeciw zapomniá-
łego psa wkaszaniu / tedy z oliwą
czynić masę / mazać.

Plin. ca. 20. Przeciw przestro- Przetráciu
baniu albo przetráciu / na którym
kolwiek miejscu / posypować pro-
chem fiołkowego korzenia. Na
boleści denné / tedy natłukšy
pieczonych Pigw / a z tym pro-
chem przykładáć do nosa / wo-
niać / kichanie pobudza : kości w
ranienu albo w złamaniu iakie-
go członka / zrobione wyciąga.

Cuchnienie z vřt oddala / gry-

zac / także z pázuch / y z inszych
mieysc. W siedzeniu rozpadliny
goi / y guzy które bywają iako śli-
wy / na ostatet wszystkie w cie-
le niedostatki goi.

Cap. CCI.

IRIS SYLVESTRIS, IRIS

Germanica, Spatula foetida,

Xiris, Gladiolus sylvestris,

Kosácięc.

Kosácięc piśe Dios. li. 4. ca.
24. ma liście podobne siołkowe-
mu korzeniowi / ale szersze / a na
wierzchu zakończone / ostra roz-
ga / która idzie prawie z postrzo-
du drugdy / długa na łokciu dosyć
mieszka / na których rozgach by-
wają strączy na trzy granie grą-

nowite / a z onego strącza wy-
chodzi kwiecie brunatne / podo-
bne Liliicy : nasienie potym iako
bobowe / okragłe / żółte / czerw-
ne / gorzko ostre. A to wszystko
ma w sobie nasz Kosácięc / prze-
to jest Gladiolus.

Jest Kosácięc zagrzewają-^{Natura.}
cy y wysuszający występując z
pierwszego stopnia : dla tego piśe
Paulus 7. Ma siłę rozrzucania /
wyciągania / y wysuszania. Dla
tego też piśe Plinius lib. 21. c. 20.
Bólaczki za vchem / pod gar-<sup>Bolacz-
kam za v-</sup>
dlem / w dymionach rozbiła. A ^{chem / w dy-}
ma / piśe Plinius / ten korzeń ko-^{nionach.}
pan byź lewą ręką / a kopając /
ma wymienić na która potrzeba
kopa go / ale to czary szereg.

Dioscorides, rany w głowie
goi / a kości polamane wyciąga /<sup>Ranam w
głowie / ko-</sup>
y szłać goi. ^{ściem.}

Zastrzaly / tyłki / trzaski / cię-^{Zastrza-}
nia y inne zabicie wyciąga : a to ^{lam, zabi-}
wziawszy Kosaccowego korze-^{ciu.}
nia / Centuriię trzecią część /
Gryspanu / a tak przyprawić
masę z miodem a przykładać /
wyciąga bez boleści. Diosco.

Dobrze też piśe Kosaccowe
korzenie przeciw kurczeniu / prze-^{Skurcze-}
pućlinam / boleściom w bio-^{niu.}
drach / abo denum : niepowol-^{Przepu-}
nemu vriny z pecherza kąpiu / a ^{biu.}
to starszy z miodem pitjm. Dio.

Ma też wielką moc na pobu-^{Drynie.}
dzenie vriny nasienie Kosac-
cowe / piśe drągne iedne z wi-
nem starté. Diosco.

Takieź też nasienie mocno śle ^{Sledzionie}
dzione zapuchła wyczyszcza w
iey twardości. Diosco.

Cap. CCII.

ISATIS SATIVA, GLASTUM, Menardus, Guadum, Pandectarius Blaum vocat alii Luteam, Sinidlo, albo Fąrbowné žiele.

Żiele to jest którym fąrbierze fąrbuia płotną y suknią modro / ma liście podobné Bąbeczanému tłuście a tłuowate / przyczerńieyszym: różgą na dwu łokciu długdy: A Plinius libro 20. cap. 7. czwarty rodzaj Łątku jest którego żowa Isatidim, fąrbierze wielny nią fąrbuia / która też Glastu żowa / podobné jest to žiele sczawiowi polnému w liściu / jedno iż gęstsze a czernieysze ma liście. Krew / piše Plinius, wstąwia / wrzedlinwé szpetné a które ogryzaia ciało / rany goi / także bolą

Krew wsta
wia.

czki póki sie nie przepukną rozbi-
ia / piekielny ogień oddala / a to
natłukwszy na to wszystko przy-
kładac.
Wrzedlinwé rany goi.
Piekielne
ogniu.

Dioscorides lib. 2. cap. 177. Bolącz-
takie piše / że Isatidis siąna bo-
laczki / mieysca napuchlé / guzy /
albo wrzody rozbiia / a to natłuk-
szy przykładac.

Krwawé rany zagaia / krewie
zbytne cieżenie wstąwia / rany
wrzedlinwé ząszczeraiaie ciało y
ogryzaiaie goi. DioSCO.

Jest drugie Isatidis podobné
temuż / iedno ma kwiatki czer-
woné na wierzchu / iakoby kros-
pidłko / powierzchu kwiatki gę-
ste podobné czerwonym Gwoź-
dziłkom / ale maluchné drobne /
miewaia dziś pospolicie to žiele
w ogródkach w Krakowie: ma
też to žiele pospolicie moc iako y
pićwóże.

To Sinidlo jest które miała
dewnianemi kolmi / a potym
kwąsko / a czynia kóty y suknią /
w beczi zabiiaia / a tym suknią /
płotną / nici y inſze rzeczy fąrbu-
ia modro.

Cap. CCIII.

IVNCVS, SCHÆNVN,

Scirpus Typha,

Sitowie.

Wozmáité w rozmaitych
stronach są sitowia / a wſzákże
ile v nas dwoiakie jest sitowie /
iedno leguchné iako widzimy prz-
ieżierzach / a drugie jest oſtre / któ-
ré żowa Oxifchenum, iakoby
rżetł

rzętl ostre Sitowie / á to roście przy morzu y w onych stronach ciepłych: ten zaś dwoiaki / ieden który ma ná wierzchu nasienie w sypulce / á drugi niema.

Bieguna
Fam.

Dioscorides lib. 4. ca. 50. Nasienie każdego Sitowia / które jest czarne / przysinażywşy go albo przypiętşy / starşy / dobrze dáwać z winem przylawşy wody: przeciw biegunkam pewnie wstąnawia.

Plawóm.
Glupóm.

Pániam takież dáiac pić to nasienie / wplawy wstąnawia: wstąnawia też wşytki flux / które idą z głowy w człontki / czyniac boleści.

Kto chce sşerzej rozmaite Sitowia wiedzieć / czytay Plinium lib. 21. cap. 18. à principio.

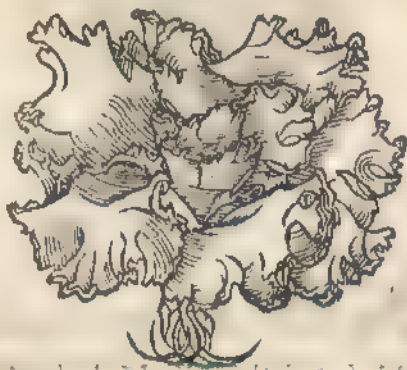
Jest też rodzaj sitowia / które palki rodzi / zowa Typha Oxyschemum, Mech z palet z sadlem wieprzowym słuţwşy / leczyy y goi opalone y oparzone mieysca.

Cap. CCIIII.

LACTUCA SATIVA,

Tridax, Tridaca Hemeron.

Laktuka siana.

Teophrastus lib. 2. cap. 4. Laktuka siana wezwano dla Laktu

ti polney / która jest inşa. Galenus 6. Simp. pişe: Laktuka zażybia y odwilża / ale nie zbyt / iedno iako woda studzienna: á dla tego czyni wielka pomoc przeciw zápaleniu. Także Paulus 7. pişe. A w kşiegach o pokarmiech pişe Gal. 2. Alim. Laktuka czyni dobra krew w człowieczu: dla tego bardzo dobry pokarm jest człowiekowi: znają wşyscy Laktuka.

Dioscorides lib. 2. cap. 125. Laktuka bardzo zdrowa á pomocna żółdłowi / ochładza / sen człowiekowi przywodzi / żywot odwilża / pániam otwitość mleka czyni / warzona zdrowşa niżli surowa.

Przeciw wrócaniu / także tym który niemoga pokarmu w żóładku zatrzymać: wziąć Laktuki świeżey / á nieploczac ani solac / tak surowey dáwać ieść.

Nasienie Laktuczane / sen pişe: czyni. We snie pomazenia / y także inşe blażenstwa nocne / pişe to nasienie traci.

A wşakże niedobrze Laktuki wadzi o pożywać wiele / tym którzy oczy mają słabe / bo bardzo wadzi wzro

tkowi.

Paulus. Laktuka prągnięcie ieżąc człowiekowi odpędza. Jest druga Laktuka polna / albo nie siana / zowa Tridax agria, albo Lactuca sylvestris, po polsku Locyga. podobna jest sianej / ież Locyga. dno ma różge miążşa / listki białe á gorzkie / ma moc podobną mątku / mleko też w listkach ma iako Mąk: taka poşpolicie y nas w Polsce w ogrodziech / nie sieią ież / sama sie mnoży. Dial. eod. c.

Mleko

Opuchli-
nóm.

Mleko tej Laktuki biorąc pul-
dragnij z octem/ purguie z za-
rzą wody w opuchlinach.

Oczóm.

Obłoki/ mgły na oczu/ puszczą-
jąc to mleko/ wyciera czyścić/
takież bielma.

Opárzeniu

Na opárzenie albo opalenie
któregokolwiek członka/ zmiesza-
wszy z mlekiem niewieścim po-
mazywać.

Sen czyni.

Ta Laktuka mocnię czyni sen
niż pierwsza/ boleści w niemo-
cach wliżywa/ a to spanie czyniac.

Niedźwia-
dóm.

Dobra też ta Laktuka pic prze-
ciw niedźwiadkowemu właze-
niu/ takież przeciw inszym ga-
dóm.

Cieleśność
oddala.

Nieczystość cielesną oddala
ię żywianie/ a zwłaszcza które
przychodzą przez sen pomazania.

Plinius lib. 19. cap. 8. Rozmái-
te Laktuki wypisuje/ ale wszystkie
do tych dwu zgadzają się: y przy-
daje/ że osobliwéj mocy Laktuki
sa/ sen czynić/ cielesność odda-
ląc/ zapalenie w żołądku odpa-
dzając/ krew mnożyć/ puszczania ro-
zbić/ odrzycanie leguchno czy-
nić/ trawieniu pomagając/ chuc
iedzenia pobudzając/ żywot po-
budza na stolce/ takież ku vrynici.
etc. Plin. lib. 28. cap. 7.

Cap. CCV.

LVNARIA MINOR,

Paronochia,

Zapártnica, Miesiącznik.

To ziele ma głabić okrągły/
z którego wychodzi list długi/ któ-
ry z obu stron ma na sobie siedm
listków/ z których podobny każdy

sercu człowieczemu/ na wierzchu
głabiku bywa nasienie podobné
iako na Cwikle/ roście po górach
w lesiach/ Maia a Czerwca ie
widac/ a potym nigdy go nie wi-
dac/ ma silę ciępnącą a wysu-
szającą/ a dla tego miernie ochla-
dzającé y wysuszającé ma przy-
rodzenie.

Rany wrzedliwe mocno goi Ranam.
y wyczyszcia wymywając.

Paniam zbytne vplawy mie-
siaców postanawia piac. Oplawóm

Białe miesiące a fluxy pa-
niam postanawia wazac w Mirsi-
cóm.
czernonym winie albo w wo-
dzie staloney a piac.

Cap. CCVI.

LANARIA HERBA,

Radicula, Strutium, Magi-
strantia, Condisi vo-
cat Fuchsius,

Mistrzownik.

To ziele od welny Lanaria
zowa/ abowiem Sukienicy
wyczyszcia welny tym ziele.
Dioscorides lib. 2. cap. 155. korzeń
tego

- Urinie. Wątrobie. Dychawicy. Kasłowi. Kámienu. Sledzione. Miediscom. Tredowácina. Oczo. Owcam.
- tego ziela ma z wielką gorzkością ostrość / vryne pobudza pić ić / zaprowaniu wątroby bardzo pomaga / także przeciw kasłowi / także przeciw dychawicy / a to natłukwszy tego ziela rozemia / zmieszać z miodem / a dać lyszka iść.
- Przeciw kámienu w pecherzu także dawac iść / sledzione zaś twárdziła albo spuchła odwilża także biorąc. Przykładając to ziele z miodem pániam miediscom pobudza.
- Przeciw tredowácinom / natłuc tego ziela z makią a z octem / czynić plastr y okładać miejsce tredowátę / zgania trądy. Diosc.
- Wódke też z niego dobrze czynić / a na oczypuszczać / wychędaż y oświeca oczy.
- Richanie też to ziele pobudza woniając.
- Plinius lib. 24. cap. 18. To ziele dając owcam na czco / czyni wielką otwitość w nich mleka.

Cap. CCVII.

LAPATON, OXILAPATON, Rumex, Lapatium Acutum.

Sczan, albo Kobyli szan.

Wysżej wypisaliśmy w Kápitolum Acedula, że Sczanwik mąły jest inśe ziele od Sczawiu wielkiego. Tu zaś wypiszemy Sczan wielki / który jest troiaki: jeden który przy błociach / przy rzekach y jeziorach rośnie / a ten zową Sczan wodny: Theoph.

li. 2. c. 6. Ten ja mniemam bydz prawdziwą wielką Centurzyą / bo wszystkie własności które pisze Dioscorides, bardzo sie zgadzają: wszakże to opuszczam nauceńszym tu rozeznaniu / bo ja nikał niemoge inśey Centurzyey wielkiey naleść: iedno to sie niezgadzają / że niema główki iako v Naktu / a tak nieperwna rzecz. Drugi jest Sczan wielki / który zową Kobyli Sczan / ten każdy zna. Trzeci wypisuje Dioscorides / jest niewielkie liście mając iako v Bąbki / po ziemi sie ścielące / máluchné.

Galen. 6. Sim.

Sczan Kobyli jest subtylizujący a drobiący / zmieszanej mocy.

A Paulus 7. Nád to iż trawi / od-

biia y rozrzuca:

Różné nasienie jest sczawiomé /

od liścia pisze Paulus, bo liście od-

wilża żywot / a nasienie zatwierdza:

dla tego do bze pić nasienie w biegunkách.

Vigo y Platearius pisa / że Sczan

Kobyli jest gorzący y wysuszający w trzecim stopniu:

dla tego też z niego czynią

łaznie wysuszające.

Diosc. lib. 2. cap. 107. Wszy-

stkich Sczawiom wárzone liście odwilżają y otwierają żywot

iedząc ić.

Przyrodzenie,

Przeciw

Guzom.

Przeciw guzom iakie bywaia
we francach / dobrze plastr czy-
nie natłukwszy korzenia Sza-
wiiowego / a przydać Oleju ró-
żanego / kástranu / á tym oklá-
dác. Diosc.

Biegunce

Nasienie Kobélego szawii /
dobrze pić z winem albo z wodą
przeciw gryzieniu w żywocie / w
biegunkach : takież przeciw sty-
skowaniu w żołądku. Przeciw
włazaniu niedźwiadkowe / do-
bze pić nasienie tego szawii / á
ktoby ie pił przed włazaniem / nie
nie poczuie. Diosc.

Tredowá
cinam.
Świerz-
bom.
Páznog-
ciom.

Przeciw tredowácimam / á
wierzbom / y wszelakiey zmażie
skóry człowiecey : takież chropá-
wym páznokciom / wárzac ko-
rzeń Kobéleg szawii w octcie /
ábo surowo natłuc z octem / przy-
kładác / ále piérwéy mieysce wy-
cierać prochem Saletrzanym á
octem / á potym przykładác. Diosc.

Wanna

Takież w wannie dobrze sie
párzyć nárwárzywszy Kobélego
szawii / ná wszelakie świerzby y
skóry ofspácenie własney / takież
natłukwszy go dobrze mázac ná
tóż. Diosc.

Zebom.

Przeciw bolesciam w zebiech
takież w vsach / wárzac w wi-
nie Szaw / á tym płóć zeby /
albo w vcho puszczác. Diosc.

Gruczo-
lom zá v-
chem pod
gárdlem.

Sadzele y gruczoly malé / któ-
ré bywaia zá vchem ábo pod gár-
dlem : takież w stolcu / wárzac w
winie / przykładác / zgubi.

Śledzionie

Boleść á twárdosć śledziony
takież z octem przykładáiac / vz-
dawia. Diosc.

Niektózy przeciw tym sadze-
lom które bywaia zá vchem / pod

gárdlem / iako gużiki / tylko ná
sży zawiesiwszy korzenie / á tak
nosząc / vzdawiaia. Diosc.

Pániam korzenie Szawii-
wé / natłukwszy á przyłożymy /
vstáwiaia zbytnie miesiacé. Dio.

Z winem wárzac korzenie / spa-
dzia żółta niemoc : kámién w
pecherzu łania : wszelakie flury
niewieście zastawiaia piąc. Di-
oscorides.

Plinius li. 20. cap. 21. Tóż prá-
wie co y Dioscorides / á przydać
ie / że nasienie Kobélego Sza-
wii / w czerwoney niemocy bár-
zo dobrze pić dwie dragmie.

Czerwone

Cap. CCVIII.

LAPPA MINOR, XAN-
tion, Phasganion, Lappa
inuerfa. Rzep średni.

Rzep piśe / Dioscorides libr. 4.
ca. 133. iest ziele które rości ná su-
chych á tłustych mieyscach : ma
rózge ná łóćcin długą / tłustą / li-
płą / w ko-

pta/ w kolo wiele galezi/ na ktor-
 rych listie iakoby na wielkiej Lo-
 bodzie/ iedno iz kiedzierzawosc a
 zabli maia/ woniaia iako Rzezu-
 cha/ kwiat barzo mały/ ze go też
 nieznac po ktorym nasienie okrą-
 gle kosmate albo osciste/ ostre/
 ktore mocno imuię sie bat ludz-
 kich. A Plinius libr. 21. capit. 17.
 W Rzepiu iest kwiat niezna-
 mity/ wnatrz tajemne nasie-
 nie w sobie rodzi iako zwierza-
 ta/ ktore w sobie rodzą wnatrz.

○ Rzepiu Theoph. li. 2. ca. 4.

Przyrodze-
 nie.

Nasienie to ma moc iako piżę
 Paulus lib. 7. rozrzuciaca: dla
 tego piżę Dioscorides. Natlu-
 wszy ziarnę/ przykładac na bo-
 laczki abo iakiękolwiec zebrania/
 traci ie.

Bolacz-
 kom.
 Wrzodom.

Włosom.

To też nasienie czyni włosy
 rusę albo żółte/ a to nazbiera wszy
 go natluc/ a w garncu chować/
 a potym czyniac plastr/ przykład-
 dac na głowę/ ale pierwey ogolic
 a skóre octem albo Salętrą wy-
 trzecz. Diosc.

Cap. CCIX.

LATHYRIS TITY-
 malis, Catapucia minor,
 Characias.

Skoczek mniejszy, albo sosnka
 wiejsza.

Jest ziele na łościu nazwysz/
 rozga prozina iako Trzcina mias-
 za na palcu/ na wierzchu rozcho-
 dza sie galaski iako na drzewku/
 listki obduż podobne Nigdal-
 wym/ maluchne na wierzchu w

galazek bywaia iako galeczki/ w
 ktorych nasienie okrągłe/ troche
 wietrze nizli Szocewica/ trzy
 ziarnka/ wszystko ziele pelno mle-
 ka iako Sosnka.

Diosc. Ziarnka tego ziela bi-
 rac ich siedm w liczbie: purguie.
 flegme/ plugawosci/ wode z O-
 puchliny/ także y kolere. Niewia-
 sty we Włoszech za pewna maia/
 ze iesli chce aby nasienie purgo-
 wac miato na dol przez stolce/ te-
 dy targac na dol/ a iesli przez wsta-
 wracaniem/ tedy wzgore rwac.

Moze dawac te ziarnka w Fi-
 gach/ w Rozynkach/ albo w Daz-
 ktylach/ a potym po nich wypic
 wody zimney. Diosc.

Mleko też z tego ziela na takaz
 purgacia moze brac/ a tu przypa-
 ruiać z figami w Rozynkach/
 także z inszemi rzeczami.

A kto chce/ moze to ziele z kur-
 mi warzyc/ albo z inszemi rzecz-
 ami/ a tak pozrywac dla purgow-
 nia. Diosc.

O Latirim Plinius li. 27. ca. II.

Cap. CCX.

LAVENDULA.

Lávándá.

Matthæus Siluaticus piše / že Lávándá naša iest Primula Veris, prawdziwa / iedno iż w syro-
pie Ioannis Anglii, który piše de Paralisi, iest Primula Veris, y též Lávendá / á tak sa různé rzeczy.

Menardus lib. 7. Epist. 3. To. 2, piše : že Lávándá / iest rodzaj Szpiki / ále ia to mniemam o Szpice / która podobna iest Lávendzie / o której wypisalismi ni-
žey w Kapitulum o Saluince.

Przyrodze-
nie.

Lávándá iest ziele sily ciepłey y wysuszaiącey / zna każdy pospo-
licie Lávande / bo ia w ogród-
kach chowáia panié ku swém ro-
sokam. Moc ma rozmiękczaia-
ca albo lepiéy odbiiaiąca : dla te-
go dobrze przeciw mdleniu y kor-
diace z jinney przyczyny / wárzac
ia w winie korzennym / ábo z wo-

Mdleniu.
Kordyace.

da Różana / dáwać pié.

Wódka Lávendowa / dobra
pié przeciw kordiakam y omdle-
waniu / tudzież czynic maczanie
ná serce z Różana wodką / á le-
pszy sok niżli wódka.

Lávende wárzac / dobrze pié
tym którzy máia padaiaca nie-
moc / ábo paraliżem zaráżonym / Paraliżom
álbo którzy bez przestanku spiac
mża / y boleściami w żyłach / które spanu.
strony zowa : dobrze též tym iey
pozywac którzy sa sklonni ná Al-
poplexia / to iest przeciwko bola-
czce / która czlowieka zaráža w
głowie / że padnie / mowy odbe-
dzie y sily wšyſtkiey / á potym
winrze.

S. Walen-
tego.

Apoplexy-
iey.

Cap. CCXI.

LENS, LENTICVLA,

Phakos.

Soczewica.

Galenus

Galenus 8. Simpl. Soczewica jest cierpiąca y zatwardzająca mierniuchno/ szrodek między goracem a zimnem mając/ wysusza w trzecim stopniu. Paulus 7. także piśe.

Theophrastus lib. 3. cap. 3. piśe/ że nad wszystkie inne iarczyny jest iarczyna namnożliwsza.

Wzrostu.

Jedzenie Soczewice bardzo wzrośzaczćimnia/ kto iey wiele pożywa nie dobrze/ albo z trudnością bywa w żołądku strawiona/ odyma y napuśza żołądek y trzewa/ wiątrzy czyniac w nich. Dioscorides.

Odyma. Puśy.

Biegunkam.

Żywot iedzac ią z luskami zaśtanawia: dla tego dobrze ią w biegunkach wselać pożywać/ ale ma bydź pierwsza woda w której warzą odlana/ a dopiero ualawşy wody drugiey/ warzyć aż wywre/ a dopiero iesc. Dios.

Czemu Soczewica za-
twardzia a
sucha z niey
odwilża ży-
wot.

A dla tego niektórzy Doktorowie czynia gadkę/ czemu Her-molauś piśe o Soczewicy: iż iu-cha z niey pobudza na stolec żywot. A tu Dioscorides powie-
da/ iż zatwardza samą Socze-
wicę: przyczyna ta jest/ iż So-
czewica sama jest sucha: dla te-
go wysusza y zaśtanawia biegun-
ki/ a polewka z niey pierwsza/ ta
zielistej natury zimney a ciepłej/
w równey sile/ czyni pobudze-
nie: dla tego Dioskorides każe
odlać pierwszą polewkę/ gdy ią
kto ma iesc dla biegunki: także
Galenus.

Mocniej iesze biegunki zaśta-
nawia/ gdy ią kto warzy z oc-
tem/ z ziarny Mirtowemi/ albo
Kurzą nogą/ zową Portulacam,

albo z czarną Cwikłą/ albo z Kle-
spulami/ albo z Pigwami/ albo z
suchemi Gruszkami/ albo z Po-
drożnikiem/ albo z Bąbką/ albo z
Kozą suchą/ a te rzeczy inşe gdy
iesć/ zarzucić/ a Soczewice sa-
me iesc. Diosc.

Przeciw podągram/ warzyć Podągrze.
Soczewice a z małą plastr czy-
nić y okładać mieysca bolące. Di-
oscorides.

Kany wrzedliwé y glebokie/ Kąnam.
przykładając tym obyczaiem/ wy-
czyścić. Dioscorides. wrzedliwy

Soczewice warząc w otcie/ Sadzelom.
przykładac na te sadzeliste gru-
zoły/ które bywają za vchem y
pod gardłem. Dioscorid. za vchem.

Przeciw zapaleniu y boleś. Oczóm.
ciam w oczu itez w siedzeniu/
natłuc Soczewice z Mostrzy-
kiem małym/ z Jabłkiem Pigwo-
wym/ a Olejku Kozanego przy-
dać/ czynić maść. Dioscor.

Przeciw wielkim wrzodom Bolacz-
glebokim/ albo bolaczkom sadze-
listym/ warząc Soczewice z
skórkami Jabłka Granatowego:
na toż/ przydawşy Kozey suchej
czérwonéy/ a z miodem przykla-
dać: także przeciw kankryżowóm.
nem wrzedliwościam. Tymże Krostóm.
obyczaiem dobrze czynić przeciw
krostam wrzedliwym ognistym/
Herpetas sacros ignes zową. wrzedliwy.

Przeciw zsiadaniu a ztwár-
dzaniu mleka w piersiach/ tak iż w piersiach
czyni gruczoly a bolaczki/ wa-
rząc Soczewice z wodą/ duudzy
przyśalając/ a tak przykładając.

Soczewica na iakiéy ziemi
ma bydź siana/ albo którego cza-
su/ wypisuje Plin. li. 18. ca. 24. 25.

ale o sprawach w lekarskiej rzeczy pisze lib. 22. cap. 25, prawie w poyrzodku Kapitulum.

Soczewica powieda iest najlepsza / ktora latwie a rychlo wrore / a ktora gdy ia woda poleie / wode wnet wypie / oczom wadzi / zoladek odyma / żywot zatwardza / a to warzac w wodzie dżdżowej. Plin.

Warzac ia / sol wyzymaiac / krosty tym soliem plókać. Plin.

Takież krosty y rany na członku mężczyńskim itez niewiescim / wyczyscia ie y wygaia. Takież ranom y rospadlinam w stolcu. Drugie lekarstwa prawie tez wypisue ktore Dioscorides,

Cap. CCXII.

LENTICULA AQUÆ,

Lens palustris, Phacos palustris,

Mech wodny, albo Dzierzegá,

Za to wszyscy mają aby Lens palustris była Rzasa / ale nie.

Dioscorides libr. 4. capit. 84. tak wypisue Lentem palustrem, naydnie w jeziorach albo w stawiech Mech podobny Soczewicy / a ma nature y siłę zaziabiacca: a tak Lens palustris iest wodny Mech albo Dzierzegá.

Paulus lib. 7. Lenticula palustris, to iest Mech wodny / iest zaziabiaczy w wtorym stopieniu. Plinius li. 22. cap. vlt. nic tez wiecéy nie pisze / iedno ze w wodzie roście a iest zimney natury.

Diosco. Mech wodny barzo

potrzebny przykladaiac przeciw wszelkiemu zapaleniu / a zwlaszcza ogniu piekielnemu.

Przeciw ciezkemu bolowi w Zapaleniu nogach z ogniem / okladac tym Podageze, Mechem / albo natluc z maki / a plastr okladac.

Ten Mech / dzieciom rosputki Rosputki ny vzdawia okladaiac, nem,

Cap. CCXIII.

LEPORINVS PES,

Lagopus.

Zaięcza nozka, albo Onieczki,

Żywa to Ziółko dudy Owieczki iz między trzema listkami / czwarte iest kosmate iako owca z podługowatego okragle. Roście to ziele na łąkach / y na miejscach ogrodnych / ma listki niewielkie na trzy czastki rozdzielone po wszystkich galazkach z obu stron rosladaiac sie po ziemi / Plinius lib. 26. cap. 8. pisze / ze roście między zbozem.

Ziele to iako pisze Galenus y Przyrodzen. Paulus 7. Ma moc wysuszaiaca: dla tego biegunki y wilgotności zle ktore pobudzaiac takie biegunki / wysuszaiac mocno piąc z winem / iako Dioscor. lib. 4. ca. 19. przydawa / ale gdyby byla biegunka / tedy dawac z woda. Bieguna tam.

Przeciw dymionom / tedy tylko przywiazac to ziele ku nodze / zgina. Dymionom.

Plinius vbi sup. Prawie tez slowa pisze co y Dioscorides.

Cap.

Cap. CCXIII.

LEVISTICVM.

Leonardus Fuchsius putat
Dioscoridis Smyrmion.*Lubczyk.*

Wolffski Herbarz iako y inšy A-
ptekarze mniemaię aby to iedno
zielo było/ Leuisticum a Ligusti-
cum; dla tego poſtładaię Lub-
szyt w Kapitulum Diosc. Ligu-
sticum, ano Ligusticum tak dale-
ko od Lubsczyku/ iako Piotruſz-
ka od Paſternaku/ abowiem Li-
gusticum ma różgę iako Kopy-
swoyſki/ a liſtki iako mały Wo-
ſtrzeſz/ ale Lubszyt ma liſt wiel-
ki podobny wielkiemu Opicho-
wi: dla tego wiecéy trzymał-
bym cum Leonardo Fuchſio,
który piſze że Smyrmion ieſt Lub-
szyt/ by ſie naſienie zgadzało.

Tak wypisuię Dioscorides lib.
3. cap. 72. Na Smyrmion różgę
podobną Opichowi/ przy któ-
rym wiele różg wychodzi/ liſcie

daleko ſieſze niż w Opichu/ tu zie-
mi ſklonione/ liptkie albo tłuſte/
mocne/ z oſtrogoroſcią a z mo-
cną wonią woniące: ma ogan-
ke na wierzchu iako w Kopiu
ſwoyſkiego/ naſienie okrągłe/
czarne/ przykrę/ a podobne w
ſmaku Mirze: koſzeń też ſmak
ma z gorącą oſtry/ przygorzłyſy/
na wierzchu przyczernieyſzym/ a
wnatrz z białą blady albo przy-
żółtyſym.

Ieſt powieſda Dioſkorides/
gorący koſzeń/ liſcie y naſienie.
Al Paulus piſze/ że ieſt rozpalaię-
ce Smyrmion y wysuſzaięce w
trzecim ſtopieniu: to też wſzy-
scy piſzą Łacińſcy Doktorowie o
Lubſzciku iako Platearius y Con-
ſtantineus lib. Grad.

Constant. piſze/ poſtarm tra-
wi/ zatknięcie wątroby otwiera/
boleſci z żimnych przyczyn od-
dala. Zatknięcie
wątroby.

W żołądku wiatry trawi/ y
odymianie/ także kruczenie odpa-
dza pożywaięce naſienia abo ko-
rzenia.

Paniam mieſiacę pobudza: Mieſiace.
takieſz vryne wywodzi.

Wino w którym warzą Lub-
szyt/ bardo pomaga przeciw za-
tkaniu ſledziony/ także wątro-
by: przeciw boleſciom w trze-
wach y w żołądku. Wino
Lubſczyko-
we.

Takieſz proch czyniąc z niego z
Cynamonem/ dawac pic prze-
ciw tymże niemocam.

Cap. CCXV.
LIGVSTICVM, PA-
nax Herculea, Ligysticon.

Wżesmy w pierwszym Ká-
pitulum wypisali/ że Ligusticum
nie jest Lubszyt / zową to ziele
Ligusticum od Ziemię Ligurię/
gdzie roście ołwie / á bázro do-
bré: w Ligurgiię nasienia y zie-
la pözýváia miásto Pieprzu / zo-
wá to ziele Panax Herculea, bo-
mu jest bázro podobné. Rodzi
się piśe Dioscorides lib. 3. cap. 53.
ná wysokich górach / po skalach /
w cieniach / z kąd wody wycieká-
ia / rózcze z siebie wypuszcza cie-
niuchną Kopru swoystiemu po-
dobną / członkowatą / okolo któ-
réy są listki iáko v máłego Wó-
strzyku ábo iáko v Ruty / ále cień-
sze á bázro wonné / tym więcej
mniejszy im ku wierzchowi bli-
ższe / máia ná sobie rozmaite prze-
dzielania / ná wierzchu ma ogan-
kę / w której potym bywa nasie-

nie czarné / twárdé / podługowá-
té / podobné nasieniu Kopru
Włoskiego / smáku ostrego / á báz-
ro wonného / forzeń ma bieluch-
ny iáko Panax Herculea.

Paulus libr. 7. piśe / Ligustici Pzyrodze-
forzeń y nasienie mocno zagrze-
wáia / pobudzáia miésiacé / á wiá Miésia-
try rozpádzáia : tákież Dioscori-
des piśe. com. Wiatrom.

Trawienie bázro sprawnie / Trawi.
wnetrzny ból bólesciám bázro po-
mocno / nápuchlinam / wzdymá-
niu káždého miéysca wnatrz / á Puchnie-
niu.
zwlásczá żołądkowému poma-
ga bázro : tákież w káżdeniu iádo-
witych bestiy. Diosc. Żołądkowi

Piąc téż to ziele / pániám mié Wrynie.
siacé / tákież wryne wywodzi: tá-
kież czyni gdy ie przykladáia. Dio.

Szálsóm y inszym pzyysmá- Saportom
kóm ábo saportóm / dobrze Ligu-
sticum pzydáwac / á to dla tra-
wienia. Diosc.

Żołądkowi bázro pözYTECZNE
Ligusticum : dla tego miásto Pie-
przu go pözýváia. Dioscorides.

Plinius lib. 20. cap. 15. téż sto-
wá piśe y pzydáie : żołądkowi
bázro pözYTECZNY / tákież skurcze-
niu / nádymaniu : niektrzy mie-
nili bydż Ligusticum Cunillam,
ále złe.

Cap. CCXVI.
LILIVM, CRINON,
Iunonis Rosa.

Lelia.

Sa rozmaitych barw Leliie / co
téż Plinius lib. 21. cap. 5. wypisu-
ie : jest iedná bázro towarzyszą
Różej /

Różey / tak iż gdy Róża dokwita / Leliia poczyną kwitnąć / a ta iest biała : której powieda Teophrastus lib. 1. cap. 5. iest podobny kwiat zielu po płóciach y cierniach sie pnącego : zowiem Powsioiem. Jest druga Leliia czér-

wona / która też Grekowie Crinon zową : Włoszy zową Martego, Łacinnicy Liliū Croceū. Plinius lib. 21. cap. 5. zowie ten kwiat Cinorodon, iest Lelia bunnatna z czerwoną / która zową Narciscum. Tu tylko o białey Leliiey wypiszemy.

Galenus 7. Simp. Kwiat Leliiey białey w swym złożeniu iest zmieszany z subtelnych cząstek niektórych ziemnych / z kąd ma gorzkość nieiałą : także z drugich cząstek wodnych mierniuchnych : dla tego Oleiek z tego kwiatu ma moc odwilżającą y rozrzucającą y mlekczącą.

Korzeń y liście wysusza / wyćiera / rozbiia mierniuchno.

Diosc. libr. 3. cap. 107. Kwiat Oleiek. Leliiey białey bårzo piekny / z którego czynią masę którą zową Lirinum, my zowiemy Oleiek Leliowey : ten Oleiek bårzo użyteczny skurczeniu suchych żył / bo ie odwilża mążąc nim : także pożyteczny przeciw miejsc niewieści zatarwazeniū.

Żyłom su-
chym.

Przeciw wężowemu wżaszeniu / ten kwiat tłuc / a czyniac plastr / przykładac na rane / także na opalenie. Dioscorides.

Wężowemu
wżaszeniu.

Opalenie.

Przeciw ranom / przyprawiac to kwiecie z sola / a troche octu przykac / a na rane przylozyc. Dioscorides.

Ranom.

Sok z liścia wyzawosy / a w miedzianej panewce przymarzysy z sola a z miodem / bårzo dobre lekarstwo przeciw ranom prostym y wrzedliwym sadzelom. Dioscorides.

Korzeń spalony a z Oleiem różanym zmieszany / mążąc ziem opalone miejscą / mocno goi. Dioscorides.

Opalenie.

Paniam ich miejscą odwilżając / miesiacę wywodzi / rany zgaia. Dios.

Też ten korzeń warząc i z miodem / zbite miejscą y wytracone / suche żyły przeciete goi : także tre domaciny / trosty / spacenie skóry / mążąc wycyscia y goi. Dios.

Zbite
Wytracone
nym
tóm.

Parchy y trosty z których cieśka zlewilgości / przykładając goi. Dios.

Parchom.

Oblicze czyni nadobne / zmarszki traci / a skore gladzi. Dios.

Bolaczki y zapalenia na mostkach.

Mostkom.

szekach goia to korzenie / a to na-
tłukwszy z octem / przydawşy
Bielonowych listków a Maki
pszenicznej / czynić masę y obło-
żyć. Diosc.

Wężóm. Przeciw wężowému wśa-
niu / nasienie Leliowé dobrze pic.
Diosc.

**Praniu pie-
kuchému.** Piekielny ogień gasi w sadze-
lach liście y nasienie natłukwszy
z octem. Diosc.

Ranóm. Korzeń y liście wpiękwszy w
popiele a zmieszany z Oleiem Ró-
żanym / wysusza rany / a zastru-
pienia z opalenia spada y wy-
gaia.

Plinius libr. 21. cap. 19. Korze-
nie Leliowé barzo swóy kwiat
wśláchciły.

**Włtam.
Grzybóm.** Przeciw wężowému wśa-
niu / także iadowitych bedł / a z-
wolasczą Grzybów iedzeniu / do-
bze ie pic z winem.

Zabiciu. Na zabicie gwoździem albo
inşey rzeczy w noge / wwarzow-
şy w winie przyłożyć / a trzy dni
trzymać nie odęymuiąc. Plin.

Włosóm. Włosy opalone / wwarzowşy
z sadlem albo z Oliwa / narasta-
ia mazać. Rosputłym / skurczo-
nym / z miodowá wodá a z Ró-
zynki warzyc. Plinius.

**Rosputli-
nom.** Przeciw liszaióm / otrebóm /
albo lupiącéy sie skórze / także tro-
dowácinám / z miodem vżytecz-
nie mazać / wyczyścić.

któzy iako Brunfelsius, cheo bydż
Hemerocalim v Dioskoridesa /
ale nie iest / iakosmy wypisali w
przeşłym Kápitulum : nie iest
też Conuoluulus, o którym pişe
Plinius ca. 1. Conuoluulus wielki
kwiat iako Lelia / mnieysza bar-
zo sie podobá / co pişe Menardus,

że iest rodzaj Fraxinelle Senecy-
zna / bo barzo sa podobné sobie :
zna każdy ten kwiat / barzo śli-
czny.

Kwiatki tego ziela barzo po-
siláia serce : dla tego dobrze czy-
nić z nich wodkę / pic / y na serce
kłaść. Serce pos-
ila.

Takież na dżenie serca : prze-
ciw kordyákóm czynić. Takież ca.
też wziąć kwiatków Lanczá-
nych pulsuntá y wmozczyć w wi-
no korzenné / a dáć te stac przez
miesiac / potym wypalic wino
ono / a tego winá brać dwie dra-
gmie / wódki Lawándowey trzy
drágmie / Pieprzu a Różej pół dra-
gmy / to zmieszawşy / kto weş-
mie ná czco pół grágmie ráz w ty-
dzien / nie trzebá mu sie bać ápo-
plexiey / to iest nagley śmierci
z głowy. Dżeniu ser-
ca.
Apoplexy.

Cap. CCXVII.

LILIVM CONVA-
lium. Lanka.

Łen rostkosny kwiatek nie-

Też

Też kto ma fluxy z rymy á z= wlaszcza w pierśi / wódka ta po= mazać skroni / wstawia rymy y boleść w głowie.

Przeciw boleściom w żywo= cie á zwlaszcza kolice / te wódke pić / gubi kolikę,

Cap. CCXVIII.

LILIVM SYLVESTRE,
Hemerocalis., Bulbus
Agrestis.
Lelia polna,

LA Lelia polna / liściey rozga= ma podobna Lelięy ogrodney / iedno iako v Lugu liście zielone / kwiatki pospolicie na każdej róż= dzie / trzy albo cztery / ale barzo blade / szadawé / nie białe ani czer= woné / korzenie ma iako Cebulá. To korzenie sfluczone z miod=

dem á na welnie in Pesulo przy= Czopek. łożone / wody z zaskorza y zla Puchlinie. krewo wyczyszcia / takież piąc. Di= oscorides,

Liście tej Lelięy na plastrze Pierśiam, przyłożone / zapalenie pierśi y bo= łączki na nich / przy porodzeniu spadza. Takież bolenie y zapale= Oczom. nie oczu odpadza przykładając, Dioscorides,

Przeciw opaleniu / natłukrosi liścia albo korzenia / okładać Dios. Opalenia. Niektórzy piśa mniemając aby Hemerocallis, było nasze Lilium cōualium, to iest Lantka / ale nie / bo obaczy to każdy z wypisania, O tym Brunfelsius ścięroko,

Cap. CCXIX.

LIMONIVM, Plinius
Beta sylvestris.
Gruszcayca, Cwikla leśna,

Ato ziele liście iako Cwikla iedno cieniučné y mnieysze / w liczbie dziesięć / á drugdy wiecéy / różga też cieniučna / prosta / iako v Lelięy wysoka / smaku cięrp= niącego / czerwonego nasienia / roście na łąkach y na miejscach wodnych, Dios. lib. 4, cap. 18.

Galen. viij. Sim. Ziarnka ma barzo przykre / z winem dobrze ie dawać pić / mającym gryzienię około pepła: takież mającym bie= Gryzieniu. biegunkę czerwona y każda insha / Biegunka. Diosc. takież y Paulus.

Dioscorides. Pániam przeciw plawom. fluxom zbytciem czerwonym / dobrze z winem czerwonym na= sienie tarte pić. Takież piąc / Armię plu krową ięcym.

krwia pniącym/ bårzo pomaga.

Plinius lib. 22. cap. 5. Cwikła
leśna / która Limonium zową /
ma dółko mnieysze listki y cien-
sze a gęstsze: liście tey Cwikły / o-
palony: złonek okładając / wyga-
sa: plastr czyniąc / czerwone v-
stawia. Wode w której warzą
liście tego ziela / zmaży na sz-
tach rostkosnie wyczyszcia.

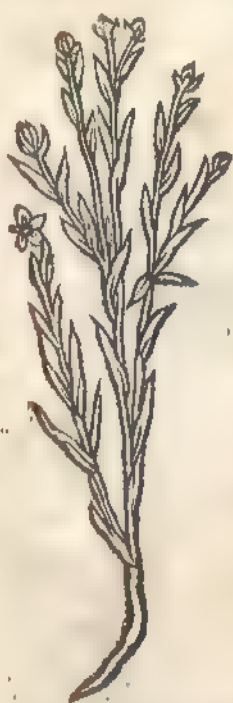
Opaleniu.

Zmązom
na pątach.

Cap. CCXX.

LINVM, LINOCALMON.

Len.

Len nasz każdy
zna/ bo sie niewia-
stjo niēm praciua.
Jest ciepły w pier-
wszym stopieniu/
iako piśe Paulus:
a wilgotney y su-
chey natury. Dios.
lib. 2. ca. 94. piśe/
Wszystki bolaczki/
wrzody zapalone
rozbiia/ gdy okła-
daią niēm. Takież
wszystki bolaczki
tóż nasienie od-
mięcza / zbiera /

które niemoga bydz rostkargnio-
ne / a to warząc w wodzie / tro-
che miodu przydąć / czynić plastr.

Nasienie surowe / oblicze o-
palone od słonca wyciera.

Przeciw bolaczkom za vchem
twårdym/ zową Parotidas, y in-
sze guzy/ czynić masę z maki Lnia-
nego nasienia z Salētra/ a z lu-
giem który czynią z gałazek Si-
gowego dzewa/ y przykładac.

Obliczu.

Bolacz-
kom.

Nasienie to warząc z winem/ Krostom.
krosty wrzedlinę wyczyszcia.

Takież pąchy w głowie z kro-
stych cieczę ropą.

Z Kzeżucha to nasienie stłuk-
wszy a z miodem przykładac na ^{Paznok-}ciom.
paznokcie chropawę ogladza y
spadza ie.

Z miodem mąka Jeczmienna/
Lnianego przyprawiuc / zową ^{Dychawicy}
loch/ dobrze pożywać tym którzy
mają pełne piersi flegmy / iako
dychawicznym/ káślącym. Dios.

Malżeński vczynek pobudza ^{Vczynek}
nasienie Lniane/ przyprawiwszy ^{malżeński}
lakwarz z niego z miodem/ z Pie-
przem/ a też brąc zgolemo. Dios.

Przeciw gryzieniu w żywo-
cie/ takież w mieyscach tajemnych
paniam/ y ku wywiedzeniu gru-
bey flegmy dobrze czynić kryste-
re warząc nasienie Lniane. Di-
oscorides.

Krysterk.

Paniam dla vsmierzenia bo-
laczek y boleści w żywocie y w
macicy/ dobrze czynić wanne/ na
warzywszy w wodzie Lnu/ pe-
wnie boleść vsmierza. Diosco.

Bolesciam
w macicy.

Plinius lib. 20. cap. 22. Nasie-
nie Lniane z inżemi lekarstwy/
dobrze kłasc na plec / bo paniam
plec na licu wyczyszcia.

Światłość oczom czyni kro-
sty pod oczyma wyczyszcia/ a to
przyprawiuc z Kádjidlem/ z Mi-
ra czynić plastrzyt / przykładac.

Oczom /

Z winem gruczoły y sadzele za
vchem spadza: z miodem albo z
sadlem a woskiem/ młóść żołą-
dkowa odpadza. Plin.

Żołądkowi

Bolaczki pod gardłem/ vwa-
rzone nasienie w wodzie z Ole-
wem a Sanyżem/ pomazac albo
plastrem

Pod gár-
dłem bol-
czkóm.

Biegunka
tam.Watrobie,
Suchota
tam.Twardo-
ści.Linom Abe-
stinum

plastrem gardło obłożyć. Pli.

Wsmazywszy albo przypiekw-
szy/ dobrze to nasienie dawać pić
przeciw biegunkom wśhelakim/
czerwonym y żółtym. Pli.

Z Kozynkami dobrze iść to
nasienie na bolesci watrobne:
takież przeciw suchotom które są
z ranienia płuc. Wśyskim za-
twardziałościom albo skurcze-
niu żył suchych/ Muskułow y
wśhelakich stawów/ członków/
wśysko to/ nasienia Lnianego
małi przydawşy/ troche Salé-
try/ albo soli/ albo popiołu/ na-
warzywşy/ odmiećza/ a gdy z
figami będzie sfluczona a przyto-
żona/ zbiera y trawi.

Tęż Plinius wypisuje Len/
który zowie Abestinum, z którego
gdy przedze a płótno czynią/ gdy
ono płótno w ogień wrzuci/ nie
zgoré: woda tęż płótna nie wy-
pierzé/ iedno w ogień kładac/ ni-
gdy nie zgoré/ a im więcej ogień
przeymuie/ tym bielsze z ognia.
Dzudzy chcą/ że ten Len bywa z
kamienia/ który Dioscorides lib.
5. cap. 100. zowie Amianton, ro-
dzi się w Cyprie/ podobny żat-
nowi/ który zowa Scisille Alu-
men,

o którym nasieniu żadney zmian-
ki niemaş v starych Doktorów/
iako v Dioskorydesa/ Galena/ al-
bo Pliniusa: Jest wynalezienie
Arabskich młodych Doktorów:
Niektórzy zowa Linguam passe-
rinam, ale nie dobrze/ bo Lingua
Palseris iest Sporyş.

Serapio pişe/ że to nasienie
iest z przyrodzenia ciepłe y od-
mieczaiać w pierwşym stopie-
niu/ iest pomocné a potrzebne ku
zastanowieniu wryny piąc ie.

Mażeński vczynek mocno po-
budza piąc/ nature albo pokole-
nie mnoży.

Boleść w pierśiach piąc v-
śmierza.

Al Rasis pişe/ że dobrze pić prze-
ciw kordyce gdy kogo nadidzie/
przeştacie.

Barzo też pomocno to nasie-
nie przeciw zasychaniu w pier-
siach y w płucach.

Cap. CCXXII.

LINARIA, DIOSCO.
Osyris. Vrinalis herba, Li-
num agreste,

Mátki Bożey Len, Nocne
ziele.

Cap. CCXXI.
LINGVA AVIS, SE-
men Fraxini,
Iesionowe nasienie.

Lingua avis, Iesionowe na-
sienie/ które roście na dziewie.
Iesionowym/ a nie na Jlimino-
wym/ iako niektórzy powiedaią:

To ziele podobne listkami
Lnowi albo więcej Sosnce/ ie-
dno niema mleka iako Sosnka/
ani takiey goracości. Diosco. tak
Osyrim wypisuje/ iedną samą ró-
zyczką przez gałazek gubka/ około
rózyczki listki iako na Lnie/ tak iż
zgadza się z tym Lnem.

Sok z tego ziela pomaga prze-
ciw

X

ciw

ćiw wrzedzienicy / ognistej żol-
tey / która zową Erisipelas, a to
pomazniac / albo z Biedziencow-
wym sokiem zmieszawszy także
czynić / spedzi bolaczke,

Tymże obyczajem czyniac / do-
bze przykladać przeciw bolacz-
kam y wrzedliwym krostom /
zową Cancros.

Przeciw żoltey niemocy / czy-
niac sok z teg ziela / a tym sokiem
mazać lice y gdzie potrzeba / tak
trzymać do trzeciego dnia. Dio-
scorides.

Cap. CCXXIII. LOLIVM, ZIZANIA, Aeran, Kąkol.

Żarąca pszenica y inſze zbo-
ża Kąkol tak piſze Plinius lib. 22.
cap. ultimo, też ma ſwé potrzeby
w lekarſtwach: Aczkolwiek Ver-
gilius zowie nieſzczęśliwym zie-
lem / bo psuie zboża: zna każdy
Kąkol / a zwłaszcza oracz / albo

wiem iego pracę ymnieyſza na-
dzieie: o tym Theoph. li. 3. ca. 7.

Mate czynią z Kąkolu / która
bardzo dobra przeciw ſadzelom
złośliwym ciało ogryzającym / Bolacz-
Cancros zową / a to natłukſzy tam Kan-
krowatym.
Kzodkowie a soli y maki Kąkolo-
wey y czynić plaſtr przykladać.
Dioscorides.

Takież ſpetne kroſty pącho-
wate / tředowate / wyczyſcia / a Trędom.

to przyprawiać z maki z winem /
z octem a z siarką plaſtr: Plinius
przydaie / im częſciej będzie przy-
kladał / tym rychley ſpedziſ. Dio.

Ta też maki z gnoiem Gole-
bin w winie wwarzona / wrzód
świni / Strumas vocant, który by-
wa pod gardłem / ſpadza / także
za vchem.

Takież bolaczki y ſadzele które Bolacz-
niechcą ſie przepuſnać / czynić ten kam.
że plaſtr a przykladać / otworzy.
Dioscorides.

Przeciw boleſciam w nogach / Podagrze.
warzyć te maki w wodzie mio-
dowej / a okladać gdzie boli. Pl-
nius radzi w otecie miodowa-
nym. Dioſ.

Paniam dobrze ſie tym naſie-
niem kładzić / które nie rodzą aby
poczęły / a to kładac na ogień z
Mirą albo Kądzidłem. Dioſcor.
Tę

Też tá mała kóści z ran wy-
ciąga czyniac plastr z niéy. Plin.

Agricola dowodzi/ iż Kaktól
nasz nie iest Lolium, ale to iest
przeciw wszystkim lekarzóm.

Cap. CCXXIII.
LOTOS SATIVA,
Trifolium, Mały Nostrzek.

Plinius lib. 22. cap. 21. z pi-
smá Homerusowego piše: że Lo-
tos iest ziele / które bogom ná ro-
stos roście: A Diosco. lib. 4. ca.
106. Kóście w ogrodziéch/ma li-

stki malé v každéy gálazki trzy /
iako Konik kwitnie żółto / ná
wierzchu kwiatek iako oganecz-
ka albo główtá. Theophrastus
lib. 2. cap. 14. piše: Rodzáié Lo-
tos ziele/ są bázro różne/ tak/ iż
też Lotos mniémáia niektórzy
bydž Equiuocum, a to/ iż ziele to

má rodzáié różne: iest różne w
liściu / w kwiatku / w wzrostru.

Z liścia tego ziele soł czyniac Oczo-
m. z miodem/ dobrze puszczać ná oko
ná którym są bielma / obłoki/ za-
stony/bo ociéra y zdéymuie. Dio.

Dioscorides piše / że iest dru-
gie Lotos, które ná Łałách ro-
ście/ zowó ie też Trifolium, róż-
ga ma ná drwu łóciú/ w kóło wie-
le różg / też listki iako v Koniká
ziela / nasienie iako v Foenugra-
cum.

Opalone oblicze od słońca o-
ciéra soł z niego: dobrze ie też pic
przeciw boleściám w pecherzu.

Cap. CCXXV.
LUPINVS THERMON,
Słonecznik.

Plinius lib. 18. cap. 14. Jest
pospolity Słonecznik bydlu y lu-
dziom/bo w onych stronách Wło-
skich iedzą słonecznik ludzie: zaś
wždy sie z słońcem obraca / tak /
że też godziny oraczóm wklázuie
czasu chmurného: rodzi sie ná
píaslach rad / y ná ziemiách nie-
plodnych: dla iego gorzkości by-
dło ptacy nie rucháia go. Jest
Słonecznik ciepły w piérszym
stopieniu/ suchy w wtórym. Te-
ophra. lib. 3. cap. 10.

Paulus libro 7. Má gorzkość
z przyrodzenia/ dla tego ociéra /
rospadza/ wysusza niegryzac.

Galenus 7. Simp. Wysusza/ o-
ciéra / wyczyściá bez káśania.

Diosco. lib. 2. cap. 101. Glisty Glistóm.
Każde w żywocie zabíia y wype-
dza mała Słonecznikowého ná
sienia

śienia/wczyniwszy z miodem-lá-
kwarcz dawać na nożu.

Na toż/warząc w wodzie z
Kuta/z Pieprzem/á dawać pić
wode.

Sledzionie Tymże obyczaiem pożyteczno
dawać pić tym/których sledzio-
na boli. Dioscorides.

Parchóm. Takż woda tak warzona do-
bze wymywać parchy/tredowá-
cinóm. ciny/rany wrzedliwe zaszczepio-
nie/Gágrenas zowz/tám tedy inż
ciało od boleści strerwieie/ábo
zgoré: na świerzbie białości tre-
dowáté/któsty białe na licu/któ-
sty parchowáté na głowie cietá-
ce/pospolicie na każde skóry ofszpe-
cenie/tá woda wymywać. Dio.

Miesiącóm. Pániam miesiacé y łatwé po-
rodzenie czyni warzony w wo-
dzie Slonecznik/ przydawszy
miry á miodu przykładac in pef-
faria. Dioscorides.

**Wrzedzien-
iecam.** Na tą samá Slonecznikowa
wyczyszcia plec pániam/y każde
ofszpacenie skóry: zapalenie wrze-
dziennice/z zemla á z wodą vl-
żywa. Diofco.

**Bolesciám
w biodrách** Boleści w biodrách/z octem
czyniac plastr všmierza/ takéż
świni wrzód pod gárdlem/ ná
warzymy z octem nasienia ro-
spadza. Diof.

Wydlátóm Parchy á świerzby bydłu wy-
czyszcia y goi/á to nátlukwşy O-
stu czarného korzenia z Slone-
cznikiem/ piérwey vwarzymy
y náciérac. Diof.

Woda w której warza Slo-
necznikowy korzeń/ pobudza v-
ryne piśac iá. Diof.

**Styskowá-
niu.** Przeciw styskowaniu á bryd-
kościám w żółádku/ moczyć w

otęcie/ábo stárwşy w otęcie/plá-
iac/ bázto pomaga. Takież chue
iedzenia pobudza.

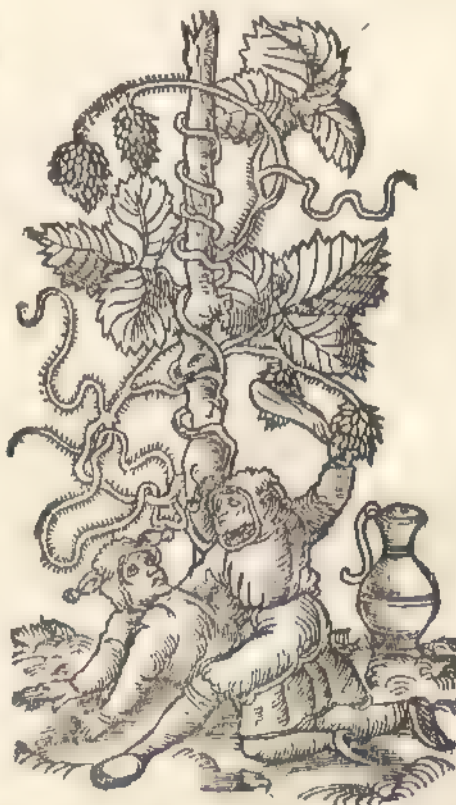
Dioscorides eod. cap. in fine,
Jest drugi Slonecznik polny/
który tak swa wola roście ná po-
lách/ zwlaszcza przy piaskách/ ten
też ma prawié téż mocy iáto y o-
grodny.

Cap. CCXXVI.

LVPVLVS, LVPVS

Salictarius, Volubilis,

Brion. Chmiel.

Á Tóymby imieniem Diosco-
rides mienił Chmiel/ niemamy/
podobna rzecz iż go nie znał: á
rzeczy bázto potrzebney w lékar-
stwách. Ci nie dobrze vřázuiá/
któzy mówia áby Coruda był
Chmiel/ ále sie mylá/ bo Coruda
ma

ma listki iako Wlości Kopr / dla tego Plinius lib. 19. cap. 8. zowie Asparagus siluestris, a Chmiel ma list wielki. Też którzy piśa aby Vitis nigra v Diosco. byl Chmiel / myla sie na tym / bo Chmiel nie ma iagodek czarnych / iako Prze-
step czarny / który iest Vitis nigra. Mesue piśe / że Chmiel iest czwar-
ty rodzaj Porwoiu / a tak iest : o Chmielu piśe Mesue , iże iest siły
równey w ciepłosci y w zimno-
ści z naszym ciałem / aczkolwiek
sie skłania ku chłodzeniu wiecéy
w pierwszym stopniu / lecz nasze
piwo wkażue / iż Chmielowé
kwiecie iest barzo mocné / a goza-
ce y suché w trzecim stopniu / któ-
ré tak chłopy zaraża / że wpiwszy
sie piwem / leży iako kamienny /
rozum straci / czynności niema /
bywszy człowiekiem będzie be-
stia niema / czego niemoże wczy-
nić rzecz w człowiecze / która iest
równa w przyrodzeniu ciała cz-
łowieczé : a ntech mi tu nie po-
wieda mi / że to w piwie tylko
czyni / bo iawno to iest / gdy kwie-
cie Chmielowé obrywaią ludzie
ku chorowaniu / że bywa wiel-
kie zarażenie glowy / chodzą iako
piłani / drudzy padaią a omdle-
waią / co znać że tam wielka moc :
a tak nie są Chmielowé kwiecie
porównané z złożeniem naszego
ciała : lecz ja mniemam / że Me-
sue rozumiał o różczkach małych
Chmielu ploného / które na Wio-
sne wychodzą z ziemi / których
pożywamy z octem a z oliwą : a
tak kwiecie iest inszego przyro-
dzenia / którego nabymy z wpale-
nia słonca / iako iawnie iego v-

czyni wkażuią.

Chmiel młody všmierza bo-
leści zapalone / odwilża żywot :
a to warząc ij w serwatce / a pi-
iąc.

Boleści
vsmierza.
Żywot od-
wilża.

Też wyczyścia krew / dla tego
dobrze ij pic w swierzbach / y w
każdy m zaprowaniu cudności
plci.

Czyści
krew.
Swierzbie

Korzenie w takich rzeczach
barzo pomocné plonného Chmie-
lu nawiecéy.

Otwiera żyły / dla tego ij do-
bze pic w zamuleniu / w zatká-
niu żył y watroby : Takież w za-
tkaniu sledziony.

Watrobie.
Sledzionie

Dla tego też dobrze z niego pic
syropel w żółtey niemocy / bo wy-
czyścia krew zła a zamulenie o-
twiera / iż żółć przychodzi do swe-
go miéjska.

Żółtości.

Purguje kolere / to iest / złe
spalone wilgości gorące / które
swierzb czynia : a to warząc z
Młeczem y z Opichem w serwa-
tce / y pic.

Wyczyścia też pierśi y płucá /
dychawicznym barzo pomaga :
takież febram dawnym długim /
dla tego dobrze ij pożywać y pic
w kwartanie / a to z serwatka / z
polna Ruta z Epitimon.

Pierśiam.
Płucam.

Sok Chmielowy w vszy pu-
seaiąc / zagniełości / gnoie / y
smrody wyczyścia.

Cap. CCXXVII.

LISYMACHIA, SALICA-
ria, Lisymachia Lutea,

Wilczy ogon.

Żele to nálażi Lisymachus y
X 3 iego

ie° używania/ które też Erasistratus bardzo wystawia: rośnie przy błociach/ przy wodach/ ma różczkę nieiało przyosiciśszym/ na łosciu długa/ listki podobne wierzbowym: iest to ziele dwoiatkie/ iedno ma kwiatki brunnatne albo czerwone/ wkoło różczki obdłuż: drugie iest żółtego kwiatu/ zową Lisymachia Lutea.

O tym ziółku Plinius lib. 25. cap. 7. Lisymachia ziele tak ma wielką moc/ iż gdy bydło sie kosa albo biie/ albo w iarzmie niechce sie zgadzać/ tedy tego ziela przywiązawszy do iarżma wnet wstrómiie.

Panie też tego ziela używają/ które czci a chwaly pilnują.

Plin. li. 26. ca. 12. Lisymachia piąc albo przykładając do nosa/ krew znosa wstanawia.

Dioscorides. Sol tego ziela postanawia plwanie krewi y cieczenie z inszych członków: także pomocny przeciw czerwonej niemocy/ dając to ziele pić.

Drine pobudza: kładząc tym ziele gady z domu odpędza.

Galenus 7. Simpl. Lisymachia ma szumiącą a ściągającą moc/ dla tego zbite mięscą wleczą/ krew z nosa postanawia.

Sol/ biegunki czerwone postanawia piąc.

Lisymachia purpurea, ma prawie też moc/ którą y żółta.

Cap. CCXXVIII.

MAIERANA, SAMPSV-
chum, Amaracus,

Maieran.

Galenus 8. Simp. piśe: Maieran iest z subtelnych czastek złożony/ zagrzewający a wysuszający w trzecim stopniu: Paulus 7. też słowá piśe. Theophras. lib. 1. cap. 6. piśe/ że dwoiatko sie rodzi ściejąc

Opuchli-
mé.
Drynie.

ściejąc y szczepiac.

Dioscorides lib. 3. ca. 42. Do-
bze pić wárzac Maieran prze-
ciw opuchlinie : także zastano-
wieniu vriny : także gryzieniu
w żywocie.

Lisztli vsuszone á z miodem
starcé/ścieráią siności pod oczy-
má. Diosc.

Mieści-
cóm.
Niedźwia-
dkowi.

Pániam mieściace przykładá-
jąc pobudza/ także y pić. Diosc.
Przeciw wkrąśeniu niedźwiad-
kowému / natłukwszy z octem y
z solą ná ráne przykładáć iad wy-
ciąga niedźwiadkowy / y ráne
goi. Dioscorides.

Zbitym /
Stuczony/
Zapuchnie-
niu.
Oczom.

Z woskiem natłukwszy list-
ków/ dobrze okłádáć mieyscá zbi-
té/ stuczone. Takież ná wzdecie y
opuchnienie ná miejscu którym-
kolwiek. Diosc.

Przeciw boleściám w oczu /
natłuc listków świeżych z małą
y przyłożyć plaster: także czynić
ná każde opuchnienie przy oczu.

Plinius lib. 21. cap. 22. Maie-
ran w Cyprze iest najlepszy / nie-
dźwiadkóm bázro przeciwny :
Mieściace pániam bázro wywo-
dzi : sol/ gryzienie w żywocie pi-
jąc y všmierza : opuchłym bázro
dobrze pić/ pobudza kichanie.

Kichaniu.

Zbitym.

Lisztli z woskiem/ zbitym báz-
ro pomagáią. Plin.

Oleiek Maieranowy bázro
dobry á pomocny przeciw za-
twardzeniu żył / y zágrzewaniu
záziebienia : pániam y ich miey-
scóm tájemnym bázro pomocny.

Rasis Maieran dla swey won-
ności y ciepłości bázro pomaga
przeciw wszystkim niemocám zi-
mnym / posila głowe y mózg w

Głowie.

niey/ dla teę dobrze w ług kłasc.
Posila teę wszystkie inšie czlon-
ki zimné.

Dobrze teę czynić z niego wód Rosu.
Je á sarkáć w nos / bo wywodzi
plugawości z głowy / á ból w
głowie všmierza.

Pomaga przeciw parálizowi/
padáiącéy niemocy.

Cap. CCXXIX. MALVA HORTVLANA, Malache, Slaz.

Dioscorides niewypisuje in-
szego Slazu/ iedno Alteam, któ-
ry iest wysoki Slaz : áno wpra-
wdzie inšy iest Slaz ten pospo-
lity / á inšy wielki Slaz : áczkol-
wiek może bydz moc y síla ich nie
daleko od siebie. Inšy iesze iest
Slaz kędzierzawy/ który zowa
Kędzierzawiec: według tedy pi-
sania Diosco. nietrzebaby piśać o
X 4 inšym

inśym Słazu od wielkiego Słazu. Ale iż wszyscy Lacińczycy czynią różność między słazem prostym a między Słazem wysokim/ dla tego ia też drugie kapit. wypisze de Malua, o Słazu/ od kapitulum Altea wysokiego Słazu.

Przyrodzenie.

Słaz rzezon Malua albo Malache, od odmięczenia: iako pisze Plinius lib. 20. cap. 21. iż odmięcza a odwilża żywot/ iest to ziele ciepłe w pierwszym stopniu/ a wilżące w wtorym / dla tego pisze Paulus 7. rozwilża/ odmięcza / rospadza zatwardziałe sadyzele.

Odwilża.

Słaz lepszy zawsze/ który rośnie na ogrodziach / na ziemiach płodnych/ niżli płonnych/ odwilża żywot y czyni stolce / a to iedząc/ piąc/ plastr czyniac / a żywot okładając / może przyłożyć masła albo oliwy.

Wrynne. Podagrze.

Takież bardzo pomaga pecherzowi/ wrinie zastawieniu/ y inśym bolesćciom okolo pecherza / okładając y piąc / krystere czyniac.

Kamieniu.

Kamień pobudza y wyrzuca/ także piąc y okładając. Plin.

Pecherzowi. Strupom.

Przeciw parchom/ strupom/ plugawośćciom w głowie / należy warzyć Słazu/ a potem zolowa zwierteć y plastr czynić / głowę obłożyć/ wyczyścić/ wychędażać/ potem goi. Plin.

Máciey/ w Siedzeniu/ w Stoleu.

Twardośćciom w żywocie/ w macicy / w siedzeniu / w stoleu / także czynić plastry okładac.

Bolaczce. Spaniu. Rządawicam.

Przeciw opaleniu y piekielnemu ogniu / także z liścia czynić plastr. Plin.

Każda bolaczka trawi y zbiera

ta / czyniac tymże obyczajem plastr. Plin.

Napobudzenie spania/ dobrze Spaniu. czynić z nim vmywanie nóg.

Swinie wrzody pod gardłem/ gruczoły/ guzy za vchem/ bolaczki na pierściach / warząc z winem a przykładając/ traci. Plin.

Sok Słazowy z winem piąc / rzezawice traci y kamień w pecherzu. Plin.

Plinius lib. 20. cap. 21. Każda ziemia gdziekolwiek Słaz rośnie/ tłusta y rodząyna czyni/ tak iż naprawia ogród y rolę.

Wielka moc ma Słaz przeciw własnemu niedziwostkowemu/ sierżeniowemu/ pszczol y takich inśych bestii: a gdy pierwszy będzie ciało nim pomazane / nie dotkna się go robacy. Plin.

Niedziwostkowemu.

Jesliby kto soku Słazowego wypil trunek na każdy dzień/ żadnego nie vzna bolu ani wrzodu w ciecie. Plin.

Sok ten z miodem przyprowadzi/ rany w vstach goi płócąc. Ránam w vstach.

Swinie wrzody/ które bywają pod gardłem/ z człowieczą śliną pomazując traci / także za vchem wrzody y gruczoły. Plin.

Przeciw czerwonej niemocy/ także bolesćciom w ielicie w siedzeniu / zowa Tenašmon, czynić krystere warzywśy Słaz.

Cap. CCXXX.

MANDRAGORA, CIRCEA, Canina mala,

Pokrzyk.

Dziwne

Pokrzyk
nie jest iak
ko człowiek

Dziwne blazenstwo v prostych glupich niewiast okolo Pokrzyku / powiedaiac aby ten korzen mial sposob osoby y zrostu czlowieczego: ano to blazenstwo mataczow / ktoryzy czynia forma czlowieczya z Mieczykowego korzenia / a potym na miescach wilgotnych zakopaiu / z ktorych pusci sie trawa / a korzonki iako wlosy / a glupie niewiasty drogo to na swe czaty kupuiu: Powiedaiu / iako gdy ten korzen kopaiu / tedy krzyknie / a dla tego wiaza okopawszy psu v ogona / aby gdy krzyknie / wyrwuiac pies zdechl / a nie czlowiek: ale to blazenstwo / ani temu zadu wierz. Jest Pokrzyk prosto iako

Sczotki / kiedy ieszcze nie czynia rozgi / tak / ze nieznac rozności w listciu ktore ziele / az sczotki wczynia rozgi y ciernie / dopiero znac: a Pokrzyk nieczyni rozgi. Alezkolwiek Columella zowie Mandragoram homunculum, to jest / czlowieka malego: ale tylko to / iz korzen tego ziela rozdzielon od posrodku na dwa korzenia / iako to we dwie nodze czlowiek. Jest dwoiaki rodzaj / zenczyzna y me-

szczyzna: zenczyzna ma listcie prazwie iako sczotki / albo iako Diosc. wypisnie / iako kudzierzawa Lakutka / serokie / dlugie / po ziemi sie kladace: aczkolwiek Dioscor. pisze / ze mnieysze listy nizli v Lakuti: Alez ia zawzdy wielkie widal / rozgi albo glabiku niema / tylko iablka ile wloskie orzechy / dla tego tez zowie Malum terrae, ziemne iablko: w iablkach sa iderdka iako w gruszkach: korzen ma rozdzielony na dwa / drugdy na trzy korzenie / wielkie / dlugie / na wierzchu czarne / a we wnatrz biale / skora na nich barzo miazsa.

Zasie mezczyzna ma wielkie listy a mietkie / przybielszym: podobne Cwikle / iablka dwoiako wietke nizli v pierwszego / przyzoltszym / y na sposob safranu przytro woniaiace: korzen tez podobny y owsem iednak iako y v pierwszego / niemiewa tez zadney rozgi.

Uiedziw ze Pli. li. 25. c. 13. pisze y wzy / to korzenie kresliwoszy a z czarami kopac / bo wiele takich czarow Plinius pisze / ktore nie sa godne wiary.

Jest to ziele z korzeniem iako przyrodzone. Jest Paulus 7. zasiebiaiace w trzecim stopniu / aczkolwiek iablka powieda mairu nieco cieplosci y wilgotnosc / a dla tego czynia spanie. Galenus 7. Simpl. zas pisze / zimny jest Pokrzyk w trzecim stopieniu / a jest w nim nieiatkie cieplo / ale to wiecy w iablku / ktore nieiatko jest wilgie: korzen barzo jest zasiebiaiaczy y wysusiaczy.

Diosc.

S62.

Dioscorides lib. 4. ca. 73. Czy-
nia sól z Potrzytku tłukąc korzen
półki zielony / a tak wyżymaia w
prásach / a potem susza na słoncu.
Czynia też z iablek także sól y
chowaią: korzonki wylupuiac z
skóry / bo po dżeniu nie / na nici
przetykaią / a tak w cieniu susza /
takież iablka.

bolesćiam
ciepłim.

Pożywaią tych korzonków y
soku przeciw ciężkim bolesćiam /
y które czynia niespanie / piąc z
winem. Diosc.

Wrócaniu.

Purguią też przez wrócanie
flegmistę y czarne grubości z czo-
wiałą piąc / ale trzeba mało brać /
bo wiele biorąc zabija.

Galenus tam coś piše / że ie-
den Młodzieniec tym Potrzy-
tkiem dawszy go pić / wspił był ie-
dno osoba: ale to wspanie jego
nie wyszło mu było na dobre. O-
tóż lepiej takich rzeczy nie brać
przez wsta.

Oczom.

Nie źle przydawać sól ten albo
korzen do lekarstw / które czynia
na oczy / bo boleść wżywaia y o-
gien odpadzaia.

Miesią-
com.
porodze-
niu.

Pániam przykładaiąc tego so-
ku troche / ile pultora pienia dza
zaważy / wyćiaga plód a miesia-
ce pobudza. Diosc.

Sen czyni.

Czyniac z soku albo z korzenia
czopek / pobudza sen.

Kosć mies-
kiej.

Piše Diosco. gdyby kto chciał
aby Słonowa kosć zmiećczala /
ialo czynia rzemieślnicy / wárzyć
kosć z korzeniem Potrzytkowym
przez šest godzin / rozmięknie /
tak / iż może czynić formowanie
ialie kto chce.

Przeciw zápaleniu w oczu / Zápaleniu.
takież w inszych wrzodach albo
niemocach / czyniac plaster z ma-
łą pseniczną albo ieczmienną /
przykladać. Dioscor.

Takież czyniac plaster / rospa-
dza wszystkie bolaczki / miejsca na-
puchłe / gruczoly y wrzody za v-
chem / także swinie wrzody pod
gardłem / a to przez piec albo šest
dni okladaiać.

Blizny z iakichkolwiek ran / Bliznam.
ten plaster gubi przykladaiać. Di-
oscorides.

Liscie też Potrzytkowe cho-
waią na te potrzeby / posalaiac
sola. Też przykladaia z oliwa słu-
tisy przeciw wżorowemu własse-
niu. Własseniu
wżorow.

Liscie też tak samo albo z wo-
dą słuczoną / swinie wrzody /
guzy / bolaczki / krosty w siedze-
niu spadzaia. Diosco. Guzom.
bolaczkam

Z małą ieczmienną albo psze-
niczną liscie przyprawione / w
stawiech boleść wamięrza. Diosc. Stawom.

Czynia też z korzenia wino /
kladac do winá młodego korze-
nia trzy funty w barele / a w
mniejszy mnię / to wino dala
tym / których chce wspić na rzeza-
nie / aby nieczuli wespaniu bole-
ści / które bywa w rzezaniu y pa-
leniu członków. Wino po-
trzytkowe.

Jablka też iedzac Potrzytko-
wé / vsypiaia: o tym piše Plinius
lib. 25. cap. 11. iż pastérze niektó-
rzy pásac owce / náyduiać w po-
lu tciablka / iedli / a potem zasne-
li / że owce poginely. Jablka

Własienie z tych iablek purgu-
ie pániam / zwłascza tájemne miey-
sca / y miesiace wywodzi / a to pi-
iuc

Stawom.

iac ie abo z siarką przykładając/
fluxy albo vplawy czerwone pą-
niam vstawanwia piąc. Diosc.

Tęziabłk wóniając tyłko/czy
nia spanie/ także iedząc.

Plinius prawie też to piše co y
Dioskorides/ lib. 25. cap. 13.

Teophrastus lib. 4. cap. 10. pi-
še / że liście Potrzykowe bardzo
pomocne z małą stłukoszy / na
wrzedliwe rany / korzen na pie-
kielne ognie y ogniste sadzele.

Ranam.

Cap. CCXXXI.
MARRUBIVM, PRAS-
sium, Marrubium album,
Prasium album,
Szánta.

Prasium albu
przyrodze-
nie.

Wspolita iest Szánta: iest
sucha / y goraca w trzecim sto-
pniu. Galen. 8. Simp. piše/ że w

wtórym stopniu. Plinius wiele
rodzaiów napisał Marrubij abo
Prasij, wczym go Leonicens
trapi. Ale ia to opuszczam/ gdy to
tak dalece do przedsięwzięcia
naszego nie należy. Szanty są
dwie / iedną białą/ iako piše Di-
osc. lib. 3. ca. 110. która ma liście
białe: a druga która czarne. Tu
o pierwszej Szántcie wypiszę/
która iest biała y kosmata/ około
domów roście.

Dychawicznym / káslacym / <sup>Dychawic-
com.</sup>
rany w piersiach mającym/ albo ^{Ráslacym}
suchotami zarażonym/ tedy szant- ^{Ranam w}
te przyprawiając z miodem dą- ^{piersiach.}
wać iesc / także liście y nasienie
pie warząc. Diosc.

Z siolkowym korzeniem spo-
łem proch Szántczany a z miod-
dem przyprawiony/ tedy iescze le-
piey wyprawuie. Diosc.

Paniam które mają zaściano- <sup>Miesiac-
com.</sup>
wienie miesiacow także dawać: ^{porodzeniu}
takie gdy niemoga rychlo poro- ^{Lozyskam.}
dzić / także na wyciagnienie lo-
zyska / gdy po porodzeniu nie
wynidzie. Diosc.

Takie przeciw wstąpieniu we- ^{Wzjom.}
żowemu/ albo ktoby co iadomy-
tego wypil dawać iesc. Diosc.

A wszakże ktoby miał pecherz <sup>Obraża pe-
cherz, nerki.</sup>
albo nerki narażone / tedy nie
wiele dawać / bo obraża nerki y
pecherz. Diosc.

Liście zwiértawoszy/ a z miod-
dem przyprawioszy maść dobrze
kłaść na rany / wrzody/ bolacz- ^{Ranam.}
ki / bo ie wyczyści y goi. Diosc. ^{Wrzodom.}

Na palcach zanokcice spada. Zanokci-
Takie wrzody / które sie czynią ^{com.}
przy paznokciach/ zową Pterigia,
maścią tą mazać. Bolesci w bo-
lacy

Łach takżeż pożywiając vsmierza.
Dioscorides.

Sol.

Ná téż wszytkié rzeczy poma-
ga sol / który czynią natłukwszy
ziela / potym wyżawşy / ná ston-
cu wysuszyć y schować. Diosc.

Oczóm.

Czyniac z solu wodte z wi-
nem á z miodem / bázro oczy o-
świeca. Diosc.

Żółtości.

Przeciw żółtrey niemocy / tedy
sarkaiac sol ten w pos / spedzi.
Bolesci / niesłyżeniu / y inşym
niedostátom w vřu / tedy przy-
prawuřşy sol z oleykiem róża-
nym bázro pomaga puszczaiac.

Niesłyżeni-
niu.

Plin. li. 20. ca. 22. prawie téż slo-
wá piře co y Diosc. á przydaie / ná
meczynřkiego czlonku niedostá-
tki / z miodem natłukwszy z pla-
strem bázro pomaga. Liřaie / z
octem przyprawiaiac / spadza :
przepuřlym / řurczonym / bázro
pomaga.

Meczynř-
řtiemu
czlonku.
Liřatóm.

Przepuř-
řlym.

Z sola piřiac wárzyuřşy w wo-
dzie / tedy stolce czyni. Szántá
iadóm wypitym mocné lekar-
řtvo. Plin.

Cap. CCXXXII.

MARRVBIASTRVM,
Marrubium nigrum, Pra-
fium foetidum, Ballote,
Canterinum Mar-
rubium.

Czarna Szántá.

Ná Czarna Szántá różgi
ná czworo gránowité / czarne /
řosínaté / z iedného řozzenia báz-
rzo wiele różg pochodzi / liřcie
ma iáto y Szántá biála / ale wie-

řřé y řosínaté / po różdze řadko
rozřádzoné / okraglé podobné O-
pichowu / mocno woniace : ma
téż przy liřkách řwiat biály / v ró-
zgi wřolo obřosły. Druży zowa
Martwa Potrzuwa. Paulus :
Czarna Szántá ma ostrogora-
ca á wycieraiaoca moc / czyniac z
nię plaster z solá. A ták goraca
iáto y pięřwřa ma moc. Liřcie
Szánty czarney natłukwszy á
trocha soli przydawşy / przeciw
přa zapomniálego vřařřeniu / Pli-
nius rádzi z řadlem.

Přa zápo-
mnialego.
bolaczřam
w řtolcu.

Tákéż tego liřcia w zarřewiu
záwinawşy w co przypiec / á
przetluc / řlášdz ná rány y wrzo-
dy / ktoré bywaia w řtolcu : tym-
ře obyczaiem řáždé wrzedliwé
rány wyczysřcia z miodem. Dio-
scor. lib. 3. cap. 108,

Plin. lib. 20. cap. 22. Bolaczřki
miękkie / ktoré sie niechca przepuř-
řnac / tedy z iáiem á z miodem
przyřladác rozřadzi.

Cap. CCXXXIII.

MATERSILVIA, PERY-
climenon, Inuolucrum
maius.

Koři powoř,

N Jektóřy chcá aby Clime-
non wtóre bylo Materřiluvia v Di-
osco : ale sie ná tym mylá bázro.
Bo wtóre Climenon, ktoré wy-
piřuie Diosc. li. 4. iedza ludzie iá-
to inřřé Járzyny / á Matremřiluiá
nie iedza. A přeto dobrze Mater-
řiluvia moře byđ wewřána Pery-
climenos, ktoré ma liřtki / iáto piř-
ře Diosc. li. 4. cap. 15. nie wielkie /
iáto

iało v łokornaku/nadobné. Przy
gałazkach nasienie roście czér-
wone albo żółte / kwiatek też nie
wielki mały biały / iaki y bobu. A
to wszystko iest v Materfilwiey.

Ten Powoy bärzo piękny we
Włoszech / w ogródkach sörtki z
nie^o czynią / postawiwszy tyczki/
a żiolko sie pnie po tyłach / czy-
niąc iako słupy: roście około pło-
tów między cierniem. Ci też nie
dobrze pisali / którzy policzali Ma-
tremsiluam bydz Asplenon , bo-
wiémefmy wyszcy wypisali / że
Asplenon niema różgi / ani kwia-
tku / ani owocu / a Materfilua ma.
Materfilua gorącego a suchego
przyrodzenia: przeto Galenus pi-
sze / że z tego ziela dobrze czynić
plastry na rany w gołeniach / czy-
nią też z tego ziela Cereth / bärzo
pomocny na głowę.

Lisaióm.

Diosc. lib. 4. cap. 15. Nasienie
które iest goraco żółte / gdj iuz do-
sko / a bedzie wysuszone w cie-
niu / dobrze ie pic przez czterdzie-
ści dni drągms iedne z winem /
tym którzy mają zatwardziała
albo opuchła śledzione.

Dobrze też pic to nasienie / tym

któzy mają dycharwice / także
przeciw szcztaniu dobrze pic: pi-
iac do szóstego dnia rada wywo-
dzi wryne krwawa. Pániam czy
ni przedkie porodzenie. Szczaniu.
Wrynie.

Liście tego ziela mają także
moc / iako y iągodki. A wszakoz/
gdyby té listki mężczyzna pil / tedy
przez trzydzieści šest dni czyni
go nieplodnego. Diosc.

Przeciw febriam / które pewné / Sebróm.
go dnia przychodzą / natärwshy z
oliwą / tedy dobrze człowieka
tym masać / vmnieysza febry.

Cap. CCXXXIII.

MATRICARIA MA-
rella, Partenion, Febrifuga.

Máruná.

Wjsza niektórzy / że Máruná
iest rodząy Bylice / a wezwano
ia Máruną od matki albo maci-
ce / bo maticóm bärzo pomaga :
zowa ia też Márellapo Włosku /
bo tak Włoski zowa maticá : w
Polsce myla sie na tym którzy
zowa Márchew Marella, bo za-
dny Látinnik nie zowie Má-
chwie Marella.

Ob matki
Máruná.

Ze Máruná iest Partenion v
Dioskoridesa / to pisze Menardus,
piše y wszyscy. Braseuolus niedo-
wierza / ale bez pewney przyczy-
ny swym z Capreolusem : bo acz-
kolwiek Diosc. przypisuje Parte-
nio wonia smrodliwa : wszak-
że to może bydz tu iednemu czło-
wiekowi : iam widal wiele lu-
dzi / którzy Máruny niemogli
woniać / mówiac / że śmierdzi / a
ona pięknie / y rostkofnie wonia :
S a iest

á iest Miaruna piérwszy rodzaj
Partenij który zowie Dioscori-
des Febrifuga.

Purgate
gme.

Miaruna w winie albo w ot-
ecie miodowym / z Epitimum na
proch ztárwszy / dájac pić / pur-
gute flegms y kolera. Diosc.

Dychawicz
nym.

Tęż bardzo pomaga dychawic-
cznym / także melancolicznym.
Dioscorides.

Ramieniu

Dobrze też dáwać pić same
rozgi bez liścia przeciw kramie-
niu. Diosc.

Maciecy.

Paniam na ich niedostatki w
macce / dobrze sie w Miarunie pá-
rzyć / á zwłaszcza ztwardzeniu

Wrzedzie-
cam / Bo-
laczóm.

w żywocie: przeciw wrzedzienia-
cam y bolaczkam / y zapaleniu
wśelakiem / dobrze czyniac plaster

przykładac odbiia y chłodzi / bo
ma prawie moc wszystkie te iako
y Babska. Diosc.

Dla tego przeciw piekielnemu ogniu pte-
ogniu / zapalonym jadzalom / do-
bze natlac Miaruny y z kwie-
ciem á przykładac. Diosc.

Cap. CCXXXIII.

MELLISSA Dioscoridis.
Mellisophylon, Meliphylon,
Citrago, Apiastrum.

Matecznik albo Pszelnik.

To ziele zowa
Apiastrum powie-
da Dioskorydes /
libro 3. capit. 109.
od Apis, to iest /
Pczoly / bo barzo
sie zniem Pczoly
rostożuią / wyczy-
ścią / y mnożné
bymią: á tak do-
bze to ziele przy-
pczolach miéwać.
Zowa też to ziele
Citraria, od Jabl-
ka Citrowego / bo
to ziele wonia iako Citrowe
Jabłko.

Fuchsius wywodzi / że Mate-
cznik nie iest prawe Mellisophyl-
lon, albo Melissa, bo niema wo-
nię Jablka Citrowego / od któ-
rego też zowa Citraria: Kądzi-
dło leśné zowie prawie Mellissá,
bo to wszystko ma / dla tego roz-
dziela / iż Mellisophylum prawie
iest Kądzielo: Pseudo Mellisophi-
lum, iest Matecznik / Adulterinú
Mellisophilum.

Jest to

Przyrodze
nie.

Jest to ziele ciepłe y suche w
wtórym stopieniu / ma moc ocie-
raiąca / trawiąca / y spaiająca / y
goiąca: dla tego dobrze to ziele
przeciw iadowitemu wśaśeniu
pic y iść / zwłaszcza wężowemu
y zapomniiałę psu: także plastr
czyniac przykładac.

Wśaśeniu
psa iadowi
tego.Miesiąc
com.

Paniam bardzo dobrze sie myć
w tym ziele / na wywiedzenie
miesiący.

Zębom.

Przeciw boleściam w zębiach /
warzywszy w otęcie dobrze pło-
ścić.

Wzroźeniu
w żywocie.

Na gryżenie w żywocie / do-
bze czynić tristere / wamiędzy ból.

Grzybom.

Przeciw dawieniu albo dusze-
niu / które przychodzi po iedzeniu
bedla grzybów iadowitych / waz-
rzac liście / a przydawszy Sále-
try ziarno albo dwie / pic.

Dychawicy

Przeciw dychawicy / czyniac
łatwarz z miodem / dawac po-
żywać.

Strumas.

Guzy y świnię wrzody pod
gardłem / natłukwszy liścia z so-
lą / okładać kilka razów / zginie.

Adnam w
rzedliwym.

Wrzedliwe sadzele y rany wy-
czyścić / boleści w stawiech / ta-
kież z solą czyniac plastr z liścia /
okładać oddala.

Wwefela
serce / 30
łódet.

Scrapio pisze własność tego
ziela / jest wwefelać człowieka / y
serce jego iedząc ie naczczu / po-
siła żoladek / y zagrzewa żąziebio-
ny / trawienie czyni: otwiera ża-
mienie mozgu.

Kordyace.
Melanko-
lii.

Oddala kordyackę / tęskność /
troskanie / boiażń / melankolia /
pożywać.

Wino Ma-
tecznikowe

Wigo wezy czynić wino z nie-
go przeciw kordyace / tym obycz-
ajem: wziąć Macieczniku garść /

skórek Citrowych / Cynamonu /
Konserwy Różanej / Miodu-
ków / Wina Granatowego / to
troche przywarzyć / y dać stać / a
potym przecedzić y pic.

Cap. CCXXXV.

M E D I C A.

Wilczy groch.

Wspolicie wszyscy wyklá-
dają Medica, Konik / trawę: ale
nie jest Medica Konik. Bo tak
Diosc. lib. 2. cap. 136. pisze / Medi-
ca jest ziele podobne Trifolio pra-
tensi, to jest Konikowi / a to póki
świeże / ale gdy vschnie sturczy
sie / że sie zda inakże. Rozczli też
podobne rodzi iako Konik / a w
tych bywa nasienie podobne
Szoczewicy / iedno iż troche za-
krzywione. To nasienie bardzo
S 2 wdzięczny

wdziejczny przyśmiał z solą czyni.

Plin. li. 18. ca. 16. toż co y Diosc. piśe / iedno przydaie / że to ziele zowa Medyka / iż ie Medowie nalezli / gdy walczyli z Królem Dariuszem Perskim. To ziele / gdy ie sieie raz / trzydziści lat trwa.

go małżeński wczynek pobudza. Małżeński Dziwna rzecz / że Aristoteles w wczynek na iedney gadce / zowa Problema: piawia. ta piśe / iż psuie wczynek małżena

Zapalenie. Przeciw każdemu zapaleniu / czynić plastr a przykładac.

Bydło. Tym zieleciem nawieccy bydło karmia / bo nim bydło bardzo tyje. Diosc.

Nasiennię tego ziela pieka z chlebem / bo bardzo czyni wdziejczny chleb. Niektórzy iako Lidorus piśe / ziela tego miasto inney Jarczyny pożywiają. O Medyce Theophrastus lib. 3. cap. 8.

Cap. CCXXXVI.

MENTA SATIVA,

Hediosmon, Menta

crispa.

Mietka.

Wzmaitę sa Mietki / iest iedna ogrodna / która zowa kędzierzawa: iest druga czerwona / albo kobyła / która przy wodach roście: iest trzecia / która zowa polna / Mentastrum zowa: iest ieszcze Mietka szerokieg liścia / iako Szalwia / zowiemy ią Wlosta Mietka / a Laccinnicy Saracenica, Menta Romana. Tu tylko w tym Capitulum Mietke ogrodna albo kędzierzawa wypisuiem

Przyrodzenie.

Paulus 7. Mietka iest z przyrodzenia ciepła / ma istność subtelna / ciepła aż w trzecim stopieniu / a wilgotna nieiako: dla te-

ści / gdy woszyscy inaczey piśa. W czym iest rzecz podobna / że text Aristotelesow iest skazony.

Diosc. lib. 3. cap. 36. Mietka ogrodna ma siłę rozgrzewiającą y cierpnącą a wysuszającą. Dla tego sok mietczany piąc z octem krew wstawia. Glisty okraglé tá krew wstawia. Krew wsta-
Kieź sok z octem zabija y wypa-
dza: małżeński wczynek pobudza /
Glistam.
sczkanie / wracanie / y żółta biez-
Szczanie.
gunke wstawia: a to z sokiem grá
Wracanie.
Dieguncce.
natowego iablka piąc Mietke.

Bolaczki y każde wrzedzienie: Bolacz-
ce rozbija / kładac plastr z moka. kóm.
Przeciw boleści w głowie / na-
Wrzedom.
tluc Mietki / przyłożyć na pla-
strze. Diosc.

Paniam

Piersiam. Pániam pierśi/które po poro-
Mleku. dzeniu puchną / albo bolączie
maia/ także gdy mleko sie w gru-
zły zsiada/ albo go zbytę/ plastr
czyniac z Mierki okładac/ od-
dala. Diosc.

Własceniu Przeciw własceniu psa zapo-
psa zapo- mnialęgo/czyniac plastr na rana
mnialęgo. kłaso. Diosc.

Wśóm. Bolesciam w wśu soł Miec-
Języku. tczany bardzo pomaga/puszczając
w vcho z wodą miodową/ ięzyk
chropawy trac wyczyszcia. Diosc.

Mleku. Gdy kto kilo listków w mleko
włoży Mieczanych / ni taki sie
mleko nie zsiędzie. Diosc.

Żoładkow Na ostatęk wszystkim niemo-
matka. cam żoladkowym naprzedniey-
sę lekarstwo : dla tego słusnie
powieść łacińska o nię : Non est
stomacho, lenta succurre Menta,
to iest / nie leniwa iest Mierka
żoladek naprawiac. Przetoż są-
late/ salse/ y inśe przyprawy do-
bze z nią czynić.

Plinius lib. 19. cap. 14. Mierka
dlugo trwa raz iż sie iac / ale iey
nie trzeba nożem ani żadnym ze-
lazem ruchać/ iako y Ruty.

Chuć iedze Takież piśe że samo wonianie
nia. Mierki / człowieka ochładza /
czyni dobry vmyśl / smak iey czy-
ni chuć iedzenia. Diosc.

Pániam vplawy zastawia/ta-
kież z kochmalem biegunki żółte
vstawia. Plin.

Krostom. Takież czyniac plastr á nawie-
cę z Babelą / krosty iakoby bro-
dawki/ miśkie nie przepuścić/ przy
niwiesćich mieyscach siedzące
goi. Plin.

Rany wrzedliwe / y krosty
dzieciom / bardzo rychlo goi przy-
kładając. Plin.

Głos bardzo ostrzy y głośny Głosu.
czyni / á to piąc Gargaryzuiac
z Ruty y z Koriandrem á z mle-
kiem. Plin.

Na spadnienie iezyczka soł z Jezyczko-
balunem dobrze płóć/ ięzyk chro-
pawy albo krostawy z miodem
płóć/ wyczyszcia. Plin.

Plinius. Soł świeżey Mierki Cyszcienie
wyczyszcia nieczystości w noz-
drzách : drugie wśytki rzeczy pi-
śe iako y Dioscorides. nosa.

Cap. CCXXXVII.

MENTASTRVM, SYL-
uestris Menta.

Kobyła Mierka, Polna Mierka.

Plinius piśe / Polna Mier-
ka różność ma od ogrodney w
liściu / ábowiem ma liście iako
Bazyliá wielka/ ábárwa iako Po-
lę : dla tego też niektórzy iż pol-
nym Poleiem zowa.

Dioscorides lib. 3. cap. 36. Na
listki kósmatśe niżli ogrodna / á
wietśe niżli kanienna Mierka /
wonię wdzieczney iako ogro-
dna.

Tredowaci-
cinóm.

Plinius libr. 20. cap. 14. Ta-
Mietka nażuchawşy iey w vs-
ciech/okładac na licu tredowaci-
ny stoniowé/ tak zową od podo-
bienstwa stonia/ wyczyścica,

Jadowite-
mu wstę-
niu.

Tę te Mietke dobrze pic/ ta-
kież przykładac na plastrze/prze-
ciw iadowitemu wstępieniu we-
żow/ niedźwiadków. Plinius,

Jadom.

Przeciw wszelakim iadom/do-
bze chować proch z tęg Mietki/
pic y przykładac. Plin.

Niedźwia-
dku wypr-
dza.

Scielac ia w loże/ także w
komniacie/ niedźwiadki wypr-
dza. Plinius.

Paniam.

Panie które niedobrze sie czy-
ścica przy porodzeniu/ te Mietke
piąc/ wyczyścica sie/ale brzemien-
nym chodząc/ nie pic. Plin.

Podagrze.
Morzemu
w żywocie.
Dichawicy
Bóltey nie-
mocy.

Przeciw podagróm/ gryzie-
niu w żywocie/ także dycharwi-
cy/ bolemu w biodrach/ przeciw
żółtey niemocy/ dobrze pic. Plin.

Mosiu.
Molóm.
Kroftom
w głowie.

Robaki w nosie y zagnilo-
ści/ soł sarkając wyczyścica: ta-
kież wrzody pod gardłem/ za v-
chem/ y inşę przykładac gubi.
Mole traci/ a to wårzywşy w
otęcie pokrapiać: także przeciw
kroftom w głowie/ z octem na
stolicu myć głowę. Plin.

strzeć/ inşę ziele iest Mellilotum,
od Nostrzku: Nostrzeć który Do-
krozwie y Alprekaze zową/ iest
Lotus Urbana; Dla tego Dio-
skorides pişe/ iż Mellilotum ma
barwę Szafranową/ a barzo
wonna/ale ten Nostrzeć iest bia-
ły y żółty/ a niema barwy Sza-
franowey/ niema też woni y ta-
kież iaka wypisuje Dioscorides;
a krótko pişac w inşym Kapitu-
lum Diosc. pişe de Melliloto, a
w inşym de Citisso, który iest
prawy Nostrzeć iakosiny wys-
şey wypisali: Jest niewielkie
ziółko/ na łąkach y w ogrodziech
roście.

Paul. Zmieszana ma siłę Mel-
lilotum, z zimnością goracość:
dla tego trawi y zbiera bolaczki/
rozbiia y ociera: także Galenus.

Diosc. lib. 3. cap. 43. Zmieszca
wszystki bolaczki zapalone/ a bol-
zapalenia všmierza/ zwłaszcza w
oczach/ w stolcu/ w niewieścich
miejscach: także w moşentach/
wårzac w winie które zową Pas-
sum, ale v nas dosyc z Rózynka-
mi/ wybrawşy ziarnka/ czynię
plastr/ a przydąć żółteć z iaiá al-
bo dwá/ inaki z Foenugracum;
albo z Siemienia Lnianego/ al-
bo Pszeniczney/ albo główek Ma-
kowych zielonych/ albo Mleczu
wysokiego.

Takież goi guzy miękkie/ w któ-
rych iest ropa iako miód/ zową
Meliceridas, wårzac w wodzie
a przykładac. Diosc.

Takież parchy abo rany wrze-
dlinó/ z których cieka ropy/ a to
natłutwşy z kretą z Chium/ ale
tak dobra naša Kusta. Diosc.

Przeciw

Cap. CCXXXVIII. MELLILOTVM, SER- tula campana.

Komonica.

Wżesmy wysşey w Kapi-
tulum o Citissum wypisali/ iż
Mellilotum nie iest to ziele które
my tu w Polsce zowiemy No-

Gryzieniu w żołądku. y bolesćiam/czynić plastr. Dios.

Sok Melliloti, wyżety z ziela/ przeciw bolesćiam w vszu / puszczać z miodem.

Głowie. Przeciw bolesćiam w głowie/ sok ten zmieszać z octem a z olejem Kozanym/ a na skronie przykładać. Dios.

Wino meliloti. Wino w którym warzą Melilotum, posila żołądek y wato-
bie/ wiatry wypadza y nadymanie rozpada.

Barzo dobrze jest to ziele przeciw wszystkim bolaczkom/ guzom twárdym/ starwóm zaschłym y skurczonym/ iedno w naszych stronach nie jest tak dostateczne ku tym rzeczom/ bo y we Włoszech jest wszędzie/ a wszdy sie niegodzi iedno z Kampańiicy od Noly.

Cap. CCXXXIX.

MEON, MEV.

Athamanticum.

Oleśnik.

Braseuolus niedowierza/ a by korzenie które Aprekarze mają w Wenecii y indzie było Meo, a bo wiem sie niezgadza wypisowanie Dioskoridesowe. Nasz Oleśnik bez wątpienia ma wszystkie znaki Meu, iedno iż korzenie nie woniaią tak rokosznie/ iako wypisuje Dioscorides: siac dzie sie sie temi stronami zimnemi/ w których iako y inże stola niemają tej mocy ani woniey iako w innych stronach.

Dioscorides libr. 1. ca. 3. tak ij

wypisuje: Meu listkami y różga barzo podobny Anyżowi. Plinius lepię przydaie / Kopru swoy skiemu/ ale troche miezse ma listki/ mięwa drugdy różge na wys na dwa łokcia/ korzonki które sie na kilka części rozdzielaia cienkie/ ale długie a rokoszne woniey. Plinius lib. 1. cap. penul. przydaie/ korzonki czarne. Auicenna zowie Koprem leśnym.

Paulus 7. Korzenie Oleśnikowe są zagrzewaiące w trzecim stopieniu/ a wysuszaiące w wtó-
rym: dla tego miesiacie y vryne pobudzaią. Galenus takież pisze.

Dioscorides, Korzenie w wodzie warzone/ albo tak nieważ-
zac/ starwszy barzo dobrze pic dla niedostatku neret y pcherza/ takież rzeżawicy/ puszeniu/ wzdymaniu żołądka/ gryzieniu w żywocie/ macice zarchnieniu albo też vpadnienu/ w stawiech boleniu/ takież rymie y flegmam które z głowy na dół padaia/ zowa Catarum: natluc korzenia a z miodem przyprawić latwarz/ y poz-
zywac.

Paniam dobrze sie myć/ albo parzyć którym miesiacie zastano-
wia sie. Dios.

Dzieciatkam które vryny nie-
moga puszczać/ czynić z Oleśni-
ką plastr/ którym okladać żywot/ a nawiecey ku moškotom. Dios.

Plinius przydaie Apium. A wszakoz miernie tego ziela pożywać/ bo zbyt nie pożywaiac czyni ból w głowie. Diosc. Plinius toż pisze co y Diosc.

Platearius przydaie iż wino w którym warzą Oleśnik/ rosp-
dza y

Naturd.

Miesiac

com.

Vryne.

Neretom.

Żołądku.

Puszeniu.

Y rymie.

Matce.

Rymie.

Dzieciom.

Watoobie.

dza y otwiera zatkanié y zamu-
lenie watroby y śledziony / á tak
y z inszych żył / piąc ie / takież rza-
żawice rospadza.

Cap. CCXL.
MERCVRIALIS, LY-
nozostis, Parthenion.

Merkuryał, po polsku, Szcyr.

Woiaki rodzaj jest Mercuri-
alis, jest mężczyzna y zenczyzna /
mężczyzna ma czernieysze listki / á
nasienie rzadko: zenczyzna biel-
sze / á nasienie gestsze / roście w
onych stronach w sadzie / y w
chróściech / w nas rzadko / áż ie
w ogrodziech sieia / zowa ie Mer-
curialis, iż ie Mercurius wyná-
lazł. Dios. lib. 4. cap. 183. Ma
liście podobné Bazylisce / ale wie-
tšie / różgá z członkami / gálazek
w kóło obfito. Zenczyzna ma na-
sienie iáko w gronach á obficie /
á iednak lepsze: téż to ziele zenczy-
zna Plinius piše / korzenie niepo-

trzebne ná lekářtwa.

Auerois 5. Col. Mercurialis iest
ziele zágrzewájące y wysuszája-
ce w pierwszym stopieniu: Dla
tego piše Diosco. lib. 4. cap. 183,
iedzac Merkuryał miásto inszéh ^{Purguie}
iárzyny / purguie żywot / á gdy
to ziele w wodzie wárza / piąc
wode / purguie kolerey máterye
wodné y flegmisté / á tym le-
piey gdy to wode z cukrem przy-
prawí: ieszcze lepiey to ziele w po-
lence kurowey albo kápluniey
przewárzyć / á potym ocukrowa-
wszy wypić / á w bogi osoliwszy.

Takież dobrze czynić z tego zie-
la ^{Klistery.} klistery wárzowy / á potym
przydáć Oliwy / soli / á wlać / á to
w niemocach stánowych / w ko-
liśkach / etc.

Plinius li. 25. cap. 5. takież Di-
oscorides piše: iż gdy chce páni / ^{Abby syno-}
aby syny rodziła / po wyczyszcie-
niu miesiácow / liście mężczyzny ^{wie albo}
kláść do mácie / czyniac Pessa-
riú, á przed miesiácmi nátarw-
szy / pić kilko dni. ^{dziwóti sie}
^{rodzily.}

Á iesliby chciała rodzić dzie-
wki / pić Mercurialim zenczyzna /
á liście takież zenczyzny przykła-
dác: Ale Plinius rádzi / sół pić
tego ziele z miodem / á ziele iesć z
octem / z oliwa / z sola / iáko in-
sza salate: á potym do lážniey
isdz. etc.

To téż ziele pierśi czyści / á to
z miodem pozýwájac látkwarzu.

Cap. CCXLI.

MEZEREON, OLEA-

stellus vel Oleago. Chamelea Dioscoridis.

Wilczelyko.

Dioscor. tak wypisuje Chameleam, iest chrościk na pultory pędzi/ gąleżiste listki/ podobne Oliwie/ ale cieniuchne/ gorzkie/ w język kłapiące/ a gardło przegryzające. Mesue wykłada Mezereon, żywot odęymujące/ czyniące wodowy: aczkolwiek Mesue wypisuje Timeleam y Chameleam sub nomine Mezereon: ale prawdziwe Mezereon Serapionis, iest Chamelea Dioscor.

Wilczelyko iest Chameleum, gorące y suche w czwartym stopniu: dla tego iest iad: z tego ziela zbierają ziarenka/ które zowią Gnidion, albo Cocognidion.

Purgula.

Liście tego ziela purguje y na ból slegmiste plugawości: także choleryczne ciągnie: dla tego czynia pilulki/ wziawszy listków iedne część piolynku dwie/ a to służy/ czynia ile grochowe ziarna pilulki z wodą miodową/ dając iedne/ dwie/ iako czynia natura

nieśie/ to nawlecey dają w opuchlinach a w niemocach inszych.

Diosc. lib. 4. ca. 166.

Liście też słuczone z Miodem/ wyczyścia wrzedliwe są dzele. Paulus, tego ziela cztery drągmy w wodzie Miodowej waząc aż do połowice/ purguje piąc iako Ciemierzycą. Którzy piszą aby Laureola Dioscor. było Mezereon, tedy się mylą/ bo Mezereon, ma mleko/ a Laureola niema.

Cap. CCXLII.

MILLIVM SOLIS, LI-

tospermon, Lapidosum semen, Herba Herculea.

Wróble proso.

Plinius lib. 27. cap. 11. Dziwnie się temu ziółku/ powiedaiac/ między inszemi wszystkichmi ziółmi iest nadziwnieysze/ abowiem miasto nasienia rodzi kamyki śliczne/ iako perły/ a powieda/ żadnem rzeczy między ziółmi dziwnieyszy a pięknieyszy nie wiadział/ iżby też miał złomik osadzić perlami: tak natura różczki osadza to ziółko/ które samo w sobie chropawé.

Ma to ziele iako piśze Dioscorides lib. 3. cap. 149. liście podobne Oliwnemu drzewu/ dłuższe/ a drugoby szersze/ a to przy ziemi/ bo wissze ciensze/ różczki proste/ cienkie/ twarde iako drewno/ wzgórze między liściem iakoby w straczyłach około różgi stoja ziarenka/ iakoby perły twardości kamienney: roście na miejscach pustych

puśtych nieplodnych: takiem ią
w Sedomierzu zbierał na wale.

Kamieniu

Dioscorides. Naśnienie to pi-
iag / łamie kamień nerkowy y w
pecherzu.

Vrynie.

Plinius przydaie / że ma bydz
dragmą tego prochu / y pić go z
winem białem.

Takież rżazawice / piag / odp-
dza / vryne wywodzi.

Miesiąc
com.

Takież pániam miesiące piag
pobudza.

Cap. CCXLIII.

MILIVM, CENCHRON.

Proso, iągły.

Natura.

Na każdy Proso / iest ochla-
dzaiące w pierwszym stopniu / a
wysuszaiące w wtórym / ma nie-
co subtelności / namnię nad w-
szystki ziarna tuczy czlowieka / a
zwłaszcza chleb / iako czynia we
Włoszech: iesli ziarna beda przy-
kładane ku ciálu przygrzawşy /
wysuszaią w trzecim stopniu.

Bieguna
com.

Dioscorides lib. 2. cap. 88. Já-
gly warzac twardo / zastanawia-
ia żywot: dla tego dobrze ie iesć
w biegunkach / a vryne pobu-
dzaia.

Vrynie.

Tęż pomaga Proso przysina-
żone na panwi / albo w czym in-
szym / a w wozeczku przyklada-
iac / na boleść w żywocie / abo na
gryzienię: takież przeciw kólikam
y wzdymaniu / všmierza mocno
boleść / a tym lepię iesli z solą be-
dzie zmieszano.

Boleści w
żywocie.
Kolicie.

O Proście / y o śtaniu Prosa /
Plinius libr. 18.

O Proście Theophr. lib. 3. c. 3.

Cap. CCXLIII.

MILLEFOLIVM, MI-

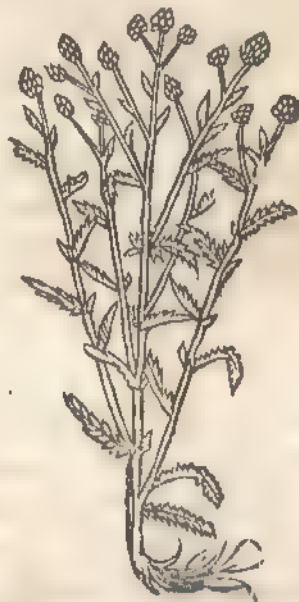
rophyllon, Chiliophillum,

Straciotes terrestris, Su-

percilium Veneris.

Herba Cancri.

Krwawnik.

Nasze iest ziele v Dioskoride-
sa prawdziwe Millefolium, to iest
Tysiąc Listków: które wypisnie
Dioscorides lib. 4. cap. 110. Kró-
re ziele nie iest Krwawnik: a w-
szakże iż Staciotem terrestrem zo-
wa też Mirophillō, może ie zwac
Millefolium, to iest Tysiąc List-
ków / które iest Krwawnik: A
tak nasz Krwawnik iest Millefo-
lium, bo na niem tak wiele listcia
że ich nie może zliczyć.

Straciotem tak wypisnie Dio-
scorides: Jest v tego ziela wiele
różg z iednego korzenia / na piaz-
dzi / drugdy na pultory / okolo ró-
zyczek są niezliczne listki / podobne
iako na Koryándze. Plinius ias-
ko na Koprze Włoskim. Przy-
gorzeczyşym

gorzceyszym/ gibkie/ nieiało tłu-
ste/ na wierzchu ma oganeczke/
na której są kwiatki/ między czer-
wonym a żółtym białe/ a to sie
wszystko zgadza z Krwawni-
kiem. Tego ziela liścia natłu-
kwysz/ przykładac na rany/ goi:
zapalenie y ogień z ran przyłoży-
wszy wypadza. Dios. li: 4. ca. 34.

plawóm.

Krwie wśhelacie pániam v-
chodzenie/ zwłaszcza plawów/ v-
stanawia/ a to przykładając.

Wąrzac też to ziele/ dobrze sie
pániam nad nim kładzie/ dla te-
goż.

W żywocie
morzenu.

Dobrze też pić ten Krwaw-
nik przeciw gryzieniu w trze-
wach.

Plinius lib. 24. cap. 16. Dobrze
pić to ziele warzac ie z octem
przeciw rżazawicy/ itez kro nie-
może puszczać wrzyny.

Gluczeniu
dębóm.

Takież tym którzy z wysoka
wpadwszy sfluła sie: przeciw bo-
leściom w zębiach/ wárzac w ot-
cie/ płókać.

Cap. CCXLV.

MIRACH SOLIS, RI-
cinus vel Ricinum, Cici,
Croton.

To jest ziele które w Polsce zo-
wa Włoska konop/ a niezemie-
lepięby ie zwano Slonecznik/ iż
zawždy za słońcem sie obraca:
jest wielkie iako figowe drze-
wo małe/ liście ma podobne Ja-
worowému drzewu/ ale większe/
a przyczermiejszym/ albo nie tak
zielone/ różge albo głób ma iako
Trzcina/ wnątrz też próżna/ na

wierzchu gąlezi/ nasienie iako
groná w strączu/ kósmaté iako v
Bukwie/ ziarnka są prawie iako-
by robacy/ które zową stupie/ ko-
nie y inśe bydo bardzo trapiące/
té chrobaki zową Ricinos: a dla
te° Grekowie zową to nasienie
Ricinus. Myla sie na tym którzy
piśzą aby Catapucia była Mirach
solis, iakosiny wysłęcy napisali. vt
Pandectar. Tego ziela korzenie y
ziele tedy połóżyż/ kretowie z tey
dziedziny wciekają/ a potym tam
nie postoią. Nasienia tego ziela
albo chrostu czynią olej. Dios. li.
4. cap. 158. O którym też piśze Pli-
nius lib. 15. cap. 7. Niektemu ie-
dno w kagańce potrzebny/ zowie
Plinius to ziarno Gnidion.

Trzydzieści ziarn tego Ziela
starte y wypite/ kolere plugawą
y flegmę purgują/ a zwłaszcza wo-
dy z zaskorza w opuchlinie na
dół. Diosc.

Wrócanie też te ziarna pobu-
dzaia/ a wszakoż ciężka to purga-
cia/ bo żóładek przewraca/ prze-
to dobrze dosyc pić sześć ziarn/
a iesliby nieruśły/ potym wie-
cey/ iako natura znosi. Dios.

Brodawki które bywają iako
guziki/ także skóre na obliczu od
słońca opalone/ y wśhelatą spá-
tność/ ścięra/ przykładając na
plastrze gdzie potrzeba. Dioscor.

Liście tego ziela natłukwszy z
mąką/ a czyniac plaster/ opuchnie-
nie okolo oczu/ także wrzody w
oczu odpadzaia. Diosc.

Pániam po porodzeniu/ któ-
rym puchną pierśi/ dla zbytku
mleka/ natłuc tego liścia samego
albo z octem. Diosc.

Takież

piekielne
ogniu.

Takież przeciw piekielnemu o-
gniu natłuc z octem przykładac.
Dioscorides.

Cap. CCXLVI.
MORSVS GALLINÆ,
Anagalis Alsinæ.
Kuroślep.

TO ziele jest dwoiakié / iedno
ma kwiatki przymodrzyszym / a
to mężczyzna: drugie czerwone
kwiatki / zowa żeńczyzna: ma-
luchne żółtko po ziemi sie ściela-
ce / listki przygranowitszym / roz-
czki maluchne / a okrągłe nasie-
nie.

Odwróca. Ma to ziele moc odwilżają-
cą / zapalenie odpadza. Diosco-
rides lib. 2. c. 170.

Śabiciu są. Tarnie / trzaski / albo inśze za-
bicia z zaskorza wyciąga pla-
strem. Dioscorides.

Wrzedli- Też rany wrzedliwe / które po-
w. r. ranom. ciełe gryzac chodzą / wśmierza.
Stowe wy. Sok tego ziela / płóczac wsta-
czyścia.

także w nos sarkając / flegmy spe-
tné / plugawé wyciąga. Dioscor.

Przeciw boleściom zębów / zębóm.
sarkac w przeciwona nozdrze so-
ku / pomocno. Diosc.

Bielmaná oczu / sok tego ziele-
la wyciera puszczając z miodem.
Dioscorides.

Przeciw wężowému wśaśce wężowi.
niu / ten sok pć z winem. Diosc.

Oczy niedostateczne / także z wężóm.
miodem wyczyścia.

Takież boleściom / które bywá w rękam.
ia w nérkach / gryzieniu y rżazá-
wicy / wrynie / piąc pomaga.

To ziele które ma modry kwia-
tek / gdyielito w stolcu wynidzie /
przykładając / wpadza ná mięysce
śwé. Diosc.

Jest wtóry ródzay Alsiné, A-
wtóry ródzay Alsi-
ne.

Trzeci ro-
dzay Alsi-
ne, Bobo-
wnik.

anagalis

nagallis minor, Auricula muris, Pauerina, Nysotrzew. Ziółko to ma moc ochładzającą / ząziabiającą y ściągającą : dla tego bardzo oczóm pomaga / natłukwszy z makią y przykładac na ból w oczach.

Na boleści w vszach / soł w vcho puszczając / vsmierza.

Ptaśnicy y ci którzy mają ptaśki w klatkach chowają / kładą Nysotrzew w klatki ptaśkom / a one się tym cyścią wyczyszciając.

Jest trzeci rodzaj Alsine, albo lepiej Anagallidis palustris, który zowie Bobownik wodny / roście po wodach / po błociach / tejże mocy iako y pierwsz.

Cap. CCXLVII. NARCISSVS, BVLBVS omitorius.

Leliowy Złotogłów.

Ad to ziele liście iako v wielkiego Lugu / iedno ciensze y węższe / ma też różgę wnątrz dziurawą albo pieszczastą / niemając na sobie liścia / bo tylko na ziemi liście leży v korzenia / dlugi na pulchory pędzi / na wierzchu kwiat iako Leliowy. Który Plinius także Dioscorides zowie y policza między Lelią. Plinius pisze / że dwoiaki jest kwiat Złotogłowy Leliy / ieden biały / iedno iż cielyszet ma brunatny albo żółty : w tem tylko ma różność ten kwiat od Leliy / iż Lelia ma na różgach liście / ale Złotogłowa Lilia goła ma różgę.

Drugą Lelią Złotogłową

pisze Plinius / która ma kwiat też biały / ale cielyszet zielony : potym w tychże księgach wypisuje dwoiaki Złotogłów / ieden brunatnego kwiatu / a drugi zielonego / ale to tylko w cielysztu rozumiemy.

Uśnienie potym w tym ziele bywa w pecherzykach / czarne podługowate. Dioscorides. Galenus 5. Simp. także y Paulus.

Paulus. Korzeń Złotogłowy wy mocno wysusza / tak / iż y rany wielkie stula y zgaia : ma też siłę ocierającą y wywabiającą.

Korzeń tego ziela warzony a iedzony / pobudza wracanie / także puiac. Tenże korzeń / natłukwszy z miodem / bardzo pomaga opaleniu. Syły suche / które zowią Strony / przecięte / z korzenia czyniac plastr / przykładając / zraſtaia.

Takież na zbite miejsca z wysoła spadwszy / przykładając z tego korzenia plastr : boleści w stawach korzenie z miodem przykładając vsmierza.

Krośty pąchowate albo trędowate na licu / także pleć na licu opaloną od słońca / z Połtrzywianym nasieniem a z octem to korzenie stłukwszy / lice pokładając spada. Diosc.

Z makią Wyki Włoskiej / którą Eruum zowią / albo z miodem / wyczyszcia plugawości w wrzodliwych ranach / także bolaczki które się niechcą przepuścić otwiera. Diosc.

Z makią Kąkolową a z miodem / z tego korzenia czyniac plastr / dobrze przykładac na zabiciu tarcz
T nia/

nia trzasky / albo czego inšęgo /
wnet wystoczy. Diosc.

Poetowie piſzą / żeby ten kwiat
rzeczon od młodzienczyka Nar-
ciſtka / który obrócon w ten
kwiat : ale Plin. li. 2. ca. 19. piſze/
ieſt rzeczon od Narce / który to
zielenalażł.

Lekarſtwa prawie teſz piſze
Pliniusz / które y Dioſkorides / z-
gadzaia ſie.

Cap. CCXLVIII.

NAPELLVS Fuchſii,
Toxicum, Aconitum.

Omiag.

Owoiały rodzaj / Dioſcori-
des wypisuje Aconiti, iedno Par-
dalianches od Párdow / albo Le-
wártow / iſz té zwierzęta ſkoro v-
kuſzą tego ziela / zdychaia : téz ie-
zowa Scorpion, to ieſt niedź-
wiadkiem / a to albo iſz korzeń ma
niedźwiadkowi podobny / albo /
że gdy tym korzeniem niedźwia-
dka dotknieſz / tedy obumrze / że
ſie nie ruſzy / a ſkoro dotknieſz zaś
Ciemierzycą białą / tedy ożywie.
Ma to zielen liſtki trzy / drugdy
cztery / ſierotie / chropawé a ko-
ſmate / iakoby na Ciclaminum,
albo iako v Kopydniku / rózczka
na dwu piędzi / korzeń biały iako
Alabaſter / podobny niedźwiad-
kowi / zowa ij téz Vuam Vulpi-
nam albo Vuam verſam, to ieſt ia-
godá wilcza.

Drugie Aconitum zowie Dio-
ſcorides Lycopſtonom albo Cy-
noſtonom, to ieſt / iad wilczy al-
bo psi / iſz każde zwierzę które ſie

ślepo rodzi zabija : ieſt troiały ro-
dzay / ieden ma liſcie podobné
Jaworowi / iedno zabkowatſze /
rózge podobną Papiroci / a to ma
w ſobie Omiag : a tak Omiag
ieſt wtóry rodzaj Aconiti Dioſc.
Y aczkolwiek niektórzy chcą aby
Napellus nie był Omiag / ale v-
ſus obtinuit, tak ij mienić / a tak
téz niech ſtoi.

Omiag tedy ieſt rodzaj dru-
gi / który po Polſku zowa Lulek /
ſeu Toxicum.

Tzeci rodzaj Aconiti ieſt Ci-
cuta, Swinia weſz.

Jeſt zielen cudné ale złoſciwé /
bo iad naywyſſzy ieſt / ieſt ro-
dzay iadu / który wypisuje Dio-
ſcorides lib. 4. cap. 76. którego
używaia Łowcy / ſtrzały ſobie z
nim przyprawiaac gdy zwierze-
ta ſtrzelaią. To téz zielen Dioſko-
rides wypisuje w ſzóſtych księ-
gach / gdzie piſze : ieſt téz iad okru-
tny / którym Pogani ſtrzały / mie-
cze / harty v włócznie iadowicie
hartuią / aby tym okrutnicy za-
mordowali.

Jeſt zielen na loſciu długie / liſt-
ki iako v Anyżu barzo zielone / pie-
kny kwiat modry : doſyc tego zie-
la na górach okolo Sacza / y po-
ſpolicie w Polſce / na Tatrzech.

Galen. piſze / że wſzedzie gdzie zielen przy-
to roſcie zielen / téz bliſziachno przy Omiagu.
nim roſcie drugie maluchné / któ-
re ieſt przeciwné mocy Omiago-
wéy / tak iſz gdyby kto Omiag
iadł / ſkoro tego ziolenka wkuſi / te-
dy zginie moc Omiagowá / a nie
zaſzkodzi człowiekowi : tak ieſt
natura opatrzna / która ieſt pan
Bóg / w każdej rzeczy : a aczkol-
wiek

wieł Omiag iest iad / wśakże też ma moc w lekarstwach.

Alle snadź rzecześ / czemu też mily Bóg raczył stworzyć takie iady / gdyż Pan Bóg wszystko dla pożytku człowieka stworzył; a to ziele iest skaza ludzka; Opowiemci / iż aczkolwiek ten iad iednym obyczaiem człowiekowi škodzi / ale też inšym pomaga: iako piŕze Plin. li. 17. ca. 2. iż iad tego ziela człowieka zabija / a gdyby człowiek iaki inšy iad wypil / a po nim zaś Omiag / tedy one dwa iady beda z sobą walczyć / że ieden drugi zgubi / albo oba zgina / a człowiek zostanie. Takież gdyby człowieka niedźwiadek wśaśil / a onby na rane Omiagu przyłożył / tedy nie zaškodzi. A tak go nie daremno Pan Bóg stworzył / ale iako lekarstwo przeciw ostatcznym iadom.

To ziele zabija bestye / które sie ślepo rodzą / dla tego na wilki przyprawiają w mieśiech / y na inše bestye. Diosc.

Cap. CCXLIX.

NARDVS, NARDVS:
tachis Spicanardi.

Polŕskutę Nardus, albo
Pismaria.

To ziele poŕpolicie zowa Szpika / a nie dobrze / bo Spica iest kłos / a kłos nietylko bywa nadoŕwan na Nardusu / wiecéy we zbożech. Sa rozmaite Nardusy / a piérwŕsze sa Zamorŕskie / to iest Indyŕskie y Siryŕskie. Jest w

Azię góra wielka Taurus zowa; Bóg Taurus. Którey iedna strona ku zachodu słońca leży / przy której Syria ziemia; druga strona téy góry ku wschodu słońca / przy której India. Na téy tedy gorze roście Nardus, wiec który roście na téy stronie ku Sirii / zowa ij Nardus Siryacki: który z onej strony ku Indii zowa Nardus Indyŕski. Me-nardus piŕze / że prawdziwego Nardusu Indyŕskiego niemamy a iżby nie przychodził do nas. Wśakże z Alexandrii przywożon bywa do Wenecii. Tenci iest Nardus / którego maśc była / która Świeta Magdaleną wyłala na głowe Pana Chrystusa.

Plinius li. 12. ca. 12. także wypisuje Nardum Indyŕskie y Siryŕskie.

Paulus. Korzeń Nardowy zaś przyrodzony grzewa mocnię niż w piérwym stopieniu / wysusza w wtórym. Na nieciaka moc ciępnaca y zciagaiaaca z nieciaka ostrościa / goiŕka / leguchna. Dla tego żoładkowi bardzo potrzebny. Dyrne pobudza: a biegunki / które z przyczyny trzew pochodzą / poŕstanawia.

Diosc. libr. 1. cap. 6. Nardusy wszystkie mają moc zagrzewiaaca y wysuszaiaaca. A dyrne piŕze Dyrne. mocno pobudza.

Piŕze to ziele biegunki wŕstawia: a przykładaiaac / fluxi zbytne pániam wŕstawia. Diosc. Biegunka. Tam. Pławóm.

Gryzieniu w żoladku bardzo Nardus pomaga / ŕyskowaniu ta także w żoladku / piŕze z wodą zimną. Takież opuszanu. Diosc. Styskowa. niu.

Watrobie załazoney / przeciw Watrobie. T 2 żółtey

Żółtey nie-
mocy.
Nerka.

Żółtey niemocy/bolesćciam w ner-
kach / wryny / niedostatkom / ta-
kież dobrze Nardū pożywać. Dio.

Żywota
wzrostu.

Paniam którym sie żywot w-
zdyma że w nim puka / tedy w-
rzac śpike dobrze sie w niej p-
rzyć / także na każda bolaczka
w żywocie okolo matki. Diosco.

Włosey.

Dioscor.
Włosom.

Takież paniam y pannam któ-
rym opadają włosy z brwi / czy-
nić masę z czymkolwiek iako z ma-
styxowym oleykiem przykładać.

Kordyace.

Też pomaga omdlewaniu / kor-
dyace / zapaleniu wotroby: gdy i-
ako wonia / bardzo posila w glo-
wie mózg zaciężiony: dla tego do-
bry i-
ako woniać tym / którzy zla-
glowe z zimności mają. Serapio.

Mozgu.

Oczom.

Na bolesci w oczu dobrze czy-
nić wodę taką / wziąć Nardu /
Owożdzikow / Aloe które zowa-
Epaticum, Luciey / a to wazrac
w wodce Kopru Włoskiego / a
Świeczkowey / też różaney przy-
d-
ać / żeby zaraz wezwrzało / prze-
cedzić / puszcz-
ać na oko. Vigo.

Cap. CCL.

NARDVS GALLICA,
albo Celtica, Nardus Ro-
mana.

Pismaria albo Nardus
Francuski.

Na górach Alpes w Liguri-
iey gdzie jest Genua, rodzi sie Nar-
dus różny od Siriyskiego y In-
diyskiego / ten sie też rodzi w Is-
trii / to jest na tych górach / któ-
remi my wieżdżamy do Włoch
okolo Aquileii: jest ziółko nie-
wielkie / podobne kłosowi pszeni-

cznemu / dla tego ie też zowa Spi-
ca, to tam zbierają a wiązane cz-
ki wiążą.

Przytym zieleni roście drugie
ziele podobne Pismarii / które
dla moeney woniey a przykrej zo-
wa Hirculū, iakoby Kozielkiem /
ale nie jest ten nasz Koziel / tym
to Kozielkiem fałszywa śpike te / a
to kładac śpike z Kozielkiem / po-
tym nabiera zniey woniey / y prze-
d-
ać go za Śpike: poznać ten
Koziel / bo niema różgi / liście
ma bliższe niżli Śpike / a białe /
ani tak wdzięcznie wonia iako
Nardus.

Dioscorides lib. 1. cap. 7. Na-
lepsy Nardus Francuski / który
świeży wdzięcznie woniący /
wielokorzenny a krusliwy: ma
pr-
awie te mocy Nardus Francu-
ski w lekárstwach pisze / Dios. iakie
Indiyski.

A Paulus / Nardus Gallicki zga-
dza sie z Nardusem Indiyskim /
w siłach / iedno na wszystkich sł-
biey sprawnie y mdley / bo acz-
kolwiek jest gorzyszy niż Indiys-
ski / ale cierpienia y ściągania
niema takiego iakie ma Indiyski.

Galenus 8. Simpl. także pra-
wie pisze.

Wietsza ma moc pobudzać w-
ryne / niżli Indiyski. Dios.

Żoładkowi ieseze mocni-
maga ten Nardus niż Indiyski.
Dioscorides.

Pomaga bardzo wotrobie / żół-
ta niemoc spada pi-
maniu y opuszeniu żoładka bar-
zo pożyteczny: A to wazrac z
Piolynkiem y pi-
pomaga śledzionie. Dios.

Bolesćciam

Żółtey nie-
mocy.

Śledzio-
nie.

Nierkóm. Bolesćiam y niedostatkóm w
Pecherzow. nierkach/ w pecherzu/ z winem
wi. pic.

Właseni. Takież przeciw iadowitemu
iadowite. właseniu bestii.

Dobrze ten Nardus przyda-
wać do lekarstw y plastrów/ któ-
re mi mamy zagrzewać.

Cap. CCLI.

NARDUS MONTANA,
Nardus Orea, Tylacitis,
Niris.

Roście jeszcze Nardus w Ci-
liciey/ które zową Nardus skal-
ny: tenże też roście w Syrii/ y
ma listki podobne Nikolayko-
wi: także gałązki maluchne ostre
cierniste/ iako y w Nikolayka:
korzonki ma ieden albo dwa/ iako
to w Złotogłowi leliowego bär-
zo woniący/ niemięwa różgi/
niemięwa kwiatu/ ani nasienia.
Piše Dioscorides lib. 1. cap. 8. że
na te wszystkie niemocy pomaga/
tu którym Nardus Francuski.
Paulus zaś piše/ że bärzo słabo.

Też Valerianam, nasz Kozłek
zowie Diosco. Nardus, o którym
niżej.

Takież Affaron, to jest Kopy-
dnik/ zowie Dioscorides Nardus
Rustica, to jest Nardus chłopski.

Nardus
Polsti.

Jest też ziele wielkie w Pol-
sce/ roście w ogrodziach/ mo-
dro kwitnie/ listki podobne bär-
zylcy/ iedno iż nie tak zielone/
na wirzchu ma gałązki iakoby w
Nikolayka/ iedno białe/ gdy prze-
schnie/ mocno wonia/ po Polsku
też zową Nardus, ale nie jest za-

dny z tych Nardusów wypisa-
nych: tak to ziele sobie Indzie prze-
zwali/ iż wonia cudnie iako Nar-
dus.

Cap. CCLII.

NASTURCIUM, CAR-
damon, Hyberis Satiua,

Rzeżuchá.

Właść wszyscy pospolicie Rze-
żuche/ która po łacinie zową Na-
sturcium, iakoby nos morzaca:
bo gdy iakto ię/ w nos gryzacie
dzie/ iedno nasienie w lekarstwa
przychodzi/ liście tylko tu iedze-
niu.

Galenus vij. Simpl. Nasienie
Rzeżusane teyże prawie mocy/
iako y Gorczyca/ bo zapala y wy-
susza w trzecim stopniu: nale-
psza/ piše Diosco. w Babiloni-
i/ ale y w Polsce jest mocna/
że nie trzeba iedzić za morze.

Dla tego Dioscorides libro 2.
ca. 144. piše/ iż nasienie Rzeżu-
sane

**Żoładkowi
skodzi.**

**Glistóm.
Sledzione.**

Miesiacóm.

Ranam.

Dychawicy

Wężóm.

Carbunculis.

Biodram.

**Opuchli-
nóm.**

**Jeczmy-
kóm.**

śanie żładkolwiek y gđzielkolwiek
roście / ma moc zagrzewaiaca /
ieſt barzo oſtre / żoładkowi ſko-
dzi w żywocie czyni zamieſzanie.

Glisty z żywota wypędza / ta-
kieſz sledzione naprawia z octem
piiac. Dioſc.

Mieſiace pániam pobudza /
ale plód w żywocie zabija / dla te-
go nieprzeſpieczno pániam Rze-
żuchy pożywać. Dioſc.

Maſzeńſki wczynek pobudza
Rzeżuchá iedzac iá. Dioſc.

Kroſtki po licu / takieſz inſze
tredowáciny ná licu z miodem
ściéra: sledzione twárdá / pomá-
zuiac z miodem odmiekcza / y w-
mnieyſza. Dioſc.

Takieſz ſmrodliwé rany / z któ-
rych plyná plugawoſci z miodem
nátlukwſzy / wyczyſcia. Di-
oſcorides.

Téſz dychawice y flegmy / któ-
ré w pierſiach trapiá / wwarzy-
wſzy to naſienie / dáiac ieſc y pić
wyczyſcia y wysuſza. Dioſc.

Przeciwno wężowému wkaſe-
niu / téſz dobrze pić: kładzac naſie-
niem / wypadza ie z domu.

Żołaczki ogniſté / Carbuneu-
los zowa / przykładaiać / otwiera
rope czyniac. Dioſc.

Przeciwno boleſciam w biod-
rach / nátluc tego naſienia / y w-
czynić plaſtr z mąką á z octem /
przyłożyć. Dioſc.

Wſzelákie nádecie / każda opu-
chline / z którego kolwiek członka /
takieſz czyniac plaſtr y przykła-
daiać / rozbiia.

Takieſz ieczmyki / gdy inż doſta-
ia / czyniac z wodą ſtoną / albo z
lakiem rybnyim plaſtrzyć y przy-
kładać.

Guzy / bolączki / ſwinié wzo-
dy / takieſz przyprawuiac ſpadza.

Galenus 7. Simp. Gdziekol-
wiek trzeba zacierwienienia ná
ſkórze / dobrze czynić tym naſie-
niem.

Tóſz ſiele moſze to wſzyſtko w
lekarſtwach / ale nie tak mocno.

Plin. lib. 20. cap. 13. Rzeżuchá
maſzeńſki wczynek pobudza / myſl
oſtrzy. Naſienie piiac ilé dſieſiec

pieniedzy / purguie kolere: ſwi-
nie wrzody z mąką Bobową czy-
niac plaſtr / gubi y goi.

Potym toſz co y Dioſc. piſze / tyl-
ko przydaie / że paźnokcie chropá-
we / z miodem czyniac maſc ſpadza.

Cap. CCLIII.

NENVFÆ, NIMPHEA,

Cacabus Veneris, Pa-
pauer Paluſtre,

Grybienie.

Grybienie ieſt dwoiakie / ie-
dno kwitnie biało / tego koſzen
poſpolicie czarny zwierzechu: dru-
gie kwitnie żółto / á koſzen bielu-
chny.

Ieſt z przyrodzenia zimney á
wilgotney natury / w wtórym
ſtopieniu.

Plin. li. 25. cap. 7. baſni piſze /
że národzone z Boginiéy iedney
Nimphy: á to / gdy tá Bogini
miłowała Hertuleſá / á gdy ie-
y miłość ſie niezgadzała / od mi-
łości umarła / y w ten kwiat obro-
coná.

Dioſcorides li. 3. cap. 139. Ten
koſzen w Jeſieni z wody wiy-
mować y ſuſzyć / potym ná prochy
ſtłukwſzy

wonym / przeciw zbytniem vpla plawóm.
wóm niewieścim. Diosc.

Przeciw Kordyatom/ dżeniu
serca / y inżemu v serca zápale-
niu / bårzo to kwiecie pomaga.
Diosc. Auic.

Cap. CCLIII.
NERIVM, RODODA-
phne, Laurina Rosa, Ro-
dodendrum.

Bobkova Roża.

stłukwszy dawać pić z winem / a
to przeciw bolesćiam y opuchnie-
niu / a twardości w sledzionie.

Bolesćiam w żołądku y gry-
szeniu w trzewach: także bole-
ściom w pecherzu/ czyniac plastr
przykładać. Diosc.

Białe krosty iako tředowaci-
ny / wyciera prochem y masćią,
Dioscorides.

Włosóm. Padanie włosów z pąchów/
wypełnia/ natłukwszy z żywica.

Pamądz-
niu. Przeciw nocnemu pomaza-
niu we snie/ dobrze pić. Diosc.

Plinius pişe / iesliby kropił to
korzenie dwanaście dni / strada
wczynku małżeńského.

Dasie żółtego Grzybienia ko-
rzeni / dobrze pić z winem czę-
ściej.

Chróścik mały iest Bobkowa
Roża / liście ma Bobkowemu a-
bo Migdalowemu podobne/ i-
edno iż dłuższe iako v Wierzby al-
bo Broszkwinie: kwiat ma podo-
bny Rożanemu/ owoc iednak i-
ako v Migdalow / welny pełny/
roście przy rzekach y wielkich
wodach. Diosc. lib. 4. cap. 80.

Korzen ma ostry / dlugi / dr-
wniany / a w wkużeniu stony/ ro-
ście przy rzekach. Jest ten Chró-
ścik iadów rodzaj / iako y O-
iadu.
miag.

Kwiat y liście tego Chrostu
zabija bydło gdy go wkuża: a za-
śie człowiekowi / gdyby taki iad
wztał albo wypił / tedy to liście
y kwiat bårzo pomocné / abo-
wiem

wiem iad z iadem walczac ieden
drugi zwalczy / a czlowieka wy-
barwia od smierci wolnego. Di-
oscor. lib. 4. cap. 80.

Własności. Takież z Kuta natłukwszy te-
go kwiecia albo listcia / leczy be-
stii iadowitych właszenia. Diosc.

Te male bestii albo kottki iako
owce / albo kozy by tylko wody
dotknely piac / w ktoreyby mo-
czono to ziele / pozdychaja. Diosc.

Cap. CCLV.
OLVSATRV M, HYP-
poselinum, *Wielki Opich.*

Dioscorides lib. 3. cap. 7. To
ziele ma wielka rozga wysoka /
w wnetrz prozna a dziurkowa-
ta / mielka / y tu y owdzie iako
progami przepasana: listcie sro-
kie / na rozgach oganka maluchna
iako na Rozmarinie / nasienie
czarne / dlugie / twarde / ostre a
woniaiace / roscie w cieniach a
przy blociach / iedza iako insza ia-
zryne albo kapuste.

Paulus. Teyze prawie mocy ia-
ko y ogrodny Opich / dla tego pi-
szę Diosc. pobudza paniam mie-
siace / w winie z miodem przy-
prawiony.

Dobrze też pic to ziele przeciw febram.
ciezkiemu zimnu w febrach.

Kapaniu z pecherza niepowol Wryn-
nemu wryny / barzo pomocno pi-
iac. Jest dobrze też przeciw te-
mu wssystkiemu iadac.

Plinius lib. 20. cap. 12. Prze-
ciw niedzwiaadowemu wlasze-
niu nasienie dobre piac / takież
gryzienie w żywocie wsmierza /
rzezawice: takież korzen z winem
piac / kamien lamie.

Przeciw zapomnialego psa v-
łaszeniu / czynic plastr / itez na-
sienie pic.

Cap. CCLVI.
OPHIOGLOSSVM,
Lingua serpentina,
Wężowy ięzyk.

To ziolko zowa z lacińskiego
Jezyk Wężowy / iz ma szypulke
nad listkiem / na ktorey podobna
paleczka zielona Jezykowi wezo-
wemu / listek ma iako v Babli /
ieden / na palcu wzdluz / ksiezyca
Maia okazuie sie / potym go nie
widac / roscie przy blociach.

Zagrzewaiac to ziolko mocno
wysusza / dla tego na rany / wrze-
dlowe sadzele mocno pomaga /
przykladaiac y prochem z niego
posypuiac.

Zapuchliny y kazde mieysca
wzdete przykladaiac na plastr /
rozbiia.

Ma to

Ma to ziele prawie niemal
wszystki mocy które ma y Sym-
phitum,

rzonek iest goracy y wysuszający/
dla tego Venerem kazi.

Cap. CCLVII.
ORCHIS CYNOSORCHIS
Testiculus Canis,
Pšie koślaski.

Ma to ziele iako piśe Diosc.
libr. 3. cap. 132. okolo różgi y po
ziemi okolo korzenia listki podo-
bne Olirnym/ale miękkie/ sezu-
pleysze y dlusze/ rozczka na piadź/
na wierzchu kwiatek brunatny/
korzonek cebulowaty/ podlugo-
waty/ dwoisty/ ieden przy dru-
gim spolony/ iako oliwki/ ieden
dluszy a drugi wyszy mnieyszy/
y iakoby martwy/ a pierwszy
swiezszy y tlusty.

Plinius li. 26. cap. 10. piśe/ dzi-
wniac sie temu zielu/ dziwna to
rzecz/ w iednym zielu przeciwné
mocy/ iz korzonek ieden który iest
wietszy a dluszy/ piac ij z wo-
da pobudza malzenski vczynek/ a
zasie maly korzonek piac z ko-
zim mlekiem/ gubi malzenski v-
czynek/ takieź Diosco. piśe.

Jedza te korzonki iako insze ia-
rzyiny/ piekac y warzac/ powie-
da/ wietszy korzonek iedzac/ czyni
rodzenie synow/ a mnieyszy dzie-
wek: a ieden korzonek sie zawždy
przeciw drugiemu/ tak iz ieden
z drugim piac/ oba swa moc gu-
bia. Diosco.

Przyczyna téy przeciwności
iest/ iz korzonek wietszy iest cie-
ply/ iako piśe Paulus y Galenus,
a wilgotny/ dla tego malzenski
vczynek pobudza: a mnieyszy ko-

Cap. CCLVIII.
ORCHIS ALTERVM,
Testiculus Serapiades,
Lisie iayká.

Ma té iayká Lugowi wiel-
kiemu listki podobne/ szersze a tlu-
ste/ w bokom różgi wychodzące/
y natlonione/ korzonki ma podo-
bne malym Mosenkom.

Dioscorides lib. 3. ca. 133. Ko-
rzonki te stlusz y na plastrze przy kom.
łożysz y rozbiia wrzody/ opu-
chle mieysca/ wrzedliwe rany
wyczyszcia z miodem.

Przeciw sadzelom pischelistsim/ Wrzodóm.
zowu Fistulas, czyniac iako czo-
pek/ obraca ie na szerszy sadzel/
łatwy ku goieniu. Dios.

Zapalenie sadzelow z wielką Zapaleniu.
bolescią

Weneru.

Synow a-
bo dziewek
rodzenie.

Kanam.

Bieguna
Eam.

bolesćia / rżyma / ogień odpa-
dza. Rány w vsięch szpetné
pluśawé goi płócąc.

Biegunki/ piiac/ zaſtánawia:
tęż ieſt to ziele tężże mocy iato y
pierwſzé.

Cap. CCLIX.

ORIGANON, ORIGANUS, Heracleotica, Origanū vulgare, Cunila, *Lebiótká.*

Wzmáité sa v starých Grę-
tow donniemania okolo Origa-
non, á wſzakże tá Lebiótká po-
ſpolita ieſt prawé Origanum He-
racleoticum: áczkolwieć Dioſco-
rides piſze / że Origanum Hera-
cleoticum ma liſtki Hyzopowe /
rozumiey że y Hyzop nie iednakié
wſzedzie ma liſtki: ma Lebiótká
ogante rozdzieloná w kolo ſie-
dzaca / naſienie potym bywa nie
geſté / ále bázro twárdé.

Teophrastus lib. 1. cap. 2. 2c=

biółkę dwoiłą wypisuje / białą
y czarną.

Paulus piſſe/że wſyſtki rodząz przyrodze
ie Origani, to ieſt/ Lebiorcki/ ma: nie.
ia moc zapalająca y wyſuſzająca
aż w trzecim ſtopniu/ to wſtępuje
gorzkość/ wonnoſć y oſtroſć w
Lebiorce.

Żapala każda Lebiotka : dla Żapala.
tego waznac iq w winie a piiac/
odpadza iady/ ktore bywalia z iac= Jadem.
dowitych gadow : a z miodem
przeciw iadu swinięcy wszy. Dio.

Przeciw kuczowi / rozpukli- Opuch
nam / opuchlinam / przyprowadzić Rozpuk-
latwarz z figami / Lebiotkę y ia-
dąc. Diosc.

Dobrze też pić Lebióteczany Melanko-
proch z wodą miodową / tym
frózy melankoliiey pełni / purga-
cie ją na dół. Diosc.

Paniam miesiace pobudza Miedis-
ten proch/ także piąc z winem / com.
albo z wodą miodową. Diosco.

Kasze ciężkie / a którym w pier
śiach chrapi / czyniac łatwarz
prochu Lebiotczanę z miodem /
y bracie / wyczyszcia. Diosco.

Swierzyby / y każde zaspęce-
nie skóry / także żółta niemoc /
spadza Lebiorka / a to warząc ją
w wodzie y myjąc się w niej. Di-
oscorides.

Soł Lebiotki świeżey / wpa- Jezyczko
dnienie y zranienie iezyczka / itez
innych mieysc około niego / pło-
czac nim / goi y wyczyścia. Tā-
kiez każde krosty y rany w wstach
goi z oleykiem siolkowym : tym
że obyczaiem ten soł / nozdrye y
niedostatki w nosie / sarkając/
wyczyścia y goi. Dios.

Takiež ten soť rozpúšťať z
mlétiem

Wśóm.

mlekiem / puszcząc w vcho prze-
ciw boleściom w vchu / vsmie-
rza. Dioscorides.

Wzóm.

Weże z domu każdego Lebiot-
tki wypadza / kiedy ją ściela / dla
tego dobrze ją w tożę kłaść : y
gdzie podejrzenie od gadów.

Dioscorid. eod. cap. Jest dru-
ga Lebiotka polna albo leśna / zo-
wa Siluestris Origanus, też ma
listki iako y Lebiotka / różczke cie-
niuchna / na której też jest ogan-
ka podobna iako v Kopru swoy-
skiego / kwiatki ma białe.

Gadóm.

Ta Lebiotka własna moc ma
przeciw iadowitych gadów vta-
śeniu / liście y kwiatki piąc w
winie. Diosco.

Plinius lib. 20. cap. 17. rozma-
ite rodzaje wypisuje Lebiotki: ie-
dna jest podobna Izopowi / zo-
wa ją Onitum albo Prasion, dru-
ga Lebiotkę zowie Tragoriganu,
która podobna Macierzey dużej
ce: trzecia zowie Heraclium, a ta
też trojaka / iedna która ma przy-
czerniejszym listki a szersze / nie-
iako kłiwate / druga z małemi li-
stkami a mieduchnemi / podobna
maieranowi / a trzecia między te-
mi średnia / listki y różge y kwiat
mierne / w małości y wielkości
maie.

Wszystkie te trzy rodzaje w
Polsce na górach naydzie / iakom
ja zbierał w Saborzu y we Słotey
w Sedomierzach: a iż tak jest ro-
zmaita / dla tego Pandectarius
pomieszał Lebiotki z Diptanem /
takież insze ziola. Leonicensus di-
sputuje przeciw Pliniusowi / ale
nierwiem czemu / bo te wszystkie
Lebiotki iako Plin. wypisuje ia w

Polsce nayduie: prawda iż we
Włoszech Lebiotki nierwiem cze-
mu nie tak woniaią iak v nas.

Dla tego chwali Dioscorides
Heracleoticum od miasta Hera-
cleon w Poncie / które ma nie-
bo z tymże sposobem iako y v
nas: a tak nasza Lebiotka ma
bydź bärzo dobra.

Lekarstwa też prawie Plinius
wypisuje iako y Diosco.

Cap. CCLX.

OPHRI BIFOLIVM,

Parlyst albo Dwóylift.

Żele to jest podobne Łance
w liście y w wzroście / tylko że
ma dwa listy / ieden przeciw dru-
giemu w pul różgi / które liście
przenika głabik / który potym wy-
różwszy na piedzi albo na dwu /
mierwa kwiatki drobne białe / iak
koby Jezyczki przedzielone / ro-
ście w lesiech / po górach / Maia
a Czerwca kwitnie / potym ginie.

Ma przyrodzenie zagrzewają-
ce a wysuszające mierne / to o Przyrodze-
cie. Przyrodze-
cie.

kąznie iego skodkość / a dla tego
ma moc stulająca / ściągająca / a
żązywająca / dla tego rany star-
gane goi / przepufliny goi / y inſze
niedostatkki około ran.

Cap. CCLXI.
ORIGANVS HIRCINA,
Tragoriganon,
Rožia Lebiotka.

Włuchne a krótkie ziółko
Lebiotka Rožia / iako wypisnie
Diosco. lib. 3. cap. 30. Macierzyć
duſzce barzo podobne: według
dobroci mieysca / ma wietsze / a
mniejszy liſtki / takież prode.

Ma też ta Lebiotka / Dios. pi-
ſze / moc żagrzewająca: dla tego
wryne pobudza / żywot czyni do-
brze trawiający / a to piąc ją w a-
rzoną / purguie też z człowięcą
kolery y ſpátnoſci plugawę.

Dobrze też pić te Lebiotke /
tym którzy mają zapſowanie ſle-
dżiony / a to wárzywſzy wotcie /
miesiaćce pániam pobudza.

Przeciwo káſłowi y grubym
ſlegmam / takież bolaczkam ná
płucách / czynić łákwarz z mío-
dem y pożywać.

Którzy mają w żoládku ſty-
ſkowanie y bzydłość / albo ſmro-
dliwie a kwaśno odżygaia / też
wárzac te Lebiotke / dobrze im
pić.

Opuchliny albo zátwardzia-
le wrzody / czyniac plaſtr z mąka
Jeczmienna albo pſzeniczna ſpa-
dza y odmieſcza. Plinius lib. 20.
cap. 17. takież piſze.

Cap. CCLXII.
OROBVS ERVVM,
Cieciorka.

Avicenna nieznał Ervum,
który piſze / iſze z Indii Orobum
przywoża: a dla tego też niektó-
rzy Aptekarze y Weneccy biorą
za Orobum owe ziarńta żółte /
które niedawno w Polſce po-
czeto ſiac / ieſt iako wielka trzci-
na / ná wierzchu bywa iako ſtra-
około którego barzo wiele ziar-
nek żółtych / podobne grochowi /
przezwałi Indyiſką Pſzenicą.
Ale Menardus y Braſeuolus, y
wſyſcy inſzy wywodzą / ze Oro-
bus ieſt to ziarno / które we Wło-
ſzech zowa Ruuione: v Królo-
wey Jey M. ſiano ie często w o-
grodzie ná zwierzyńcu: ieſt bia-
łe iako groch / ná Mázowſku zo-
wa Cieciorka: poczeto ie też ſiac
w Sedomierzu / y tak ſie rozmno-
żyło / że miewaia go po kilku bro-
gów. Aptekarze Niemieccy y ná-
ſzy niektórzy zowa Wyka / y czy-
nia z Wyki mąka / która biorą mia-
ſto Orobú a niedobrze. Dios. li. 2.
c. 100. tak wypisnie Orobum, nie
wielkie ziółko cieniuchne a malé /
liſtki mające nie wielkie / naſie-
nie w

nie w straczu / z którego czynią
maś / która zową Eruum.

Galenus, także Paulus. Eruum
jest zagrzewające w pierwszym /
a wysuszające w drugim stopie-
niu / jest nieiało gorzkie / dla tego
drobi / ocięra / zatknięcie otwiera.

Głowie
stodzi.

Dioscorides li. 2. cap. 100. O-
braża głowę Cieciora iedzącia /
w żywocie czyni zamieszanie / w-
ryne mocno wywodzi / że też y
krew wywodzi.

Woly bärzo tuczy dając wo-
łom.

pleci.

Maś Cieciorzana czyni plec
cudną / a to wmywając lice wo-
dą z nię. Diosco.

Kanam.
Piegam.
Ogorzeniu
od słonca.

Maś ta z miodem przypła-
wiona / wyczyści wrzedliwé y
plugawé rany / piegi ocięra po-
mazniac / lice albo miejsca od
słonca ogorzałé wybiela / y wszy-
stki inśe zmazy : także wrzedli-
wé rany które sie po ciele rozśe-
rzaia / wstawa : sadzele rączyste /
zową Cancros, vsmierza. Dios.

Cancros.
Paniam.

Twärdości y bolaczki / które
bywają v pan napięrsiach mię-
czy. Diosc.

Wrzody ogniśe / zową Car-
bunculos, iało wagle : także ra-
ny pächowaté w głowie / z któ-
rych ropy cieka / wszystko wyczy-
ści. Diosco.

Włafeniu.

Maś też te w winie moczac /
dobrze przykładac na włafenie
człowiece / psie / weżowé / przed-
ko goi. Diosc.

Wrynie.

Z octem rospuściwszy / wryne
zaśtanowiona / na łono przykła-
dając / wypuszcza. Diosco.

Przeciw gryzieniu w żywo-
cie / także zbytney chciwości na

stolce / zową Tenaśmon, także Tenaśmon.
przykładac.

Plinius lib. 22. cap. 25. Maś
Cieciorzana stłuczona z Kzot-
kwią / z solą / a z octem / wyciera
liszcie : także tředowaciny / z
siarką.

Przeciw boleściam w gło- Głowie.
wie natłuc tę maś z sadlem ge-
sim / a na skroni przykładac. Plin.

Gruczoly / bolaczki za vchem /
także pod gardłem świnię wrzo Swinim
dy / z golebun gnoiem / Lnianym wrzodóm.
siemieniem / wärzac w winie /
przykładając / rozrzuca albo zbier-
ra. Plinius.

Cap. CCLXIII. ORISA, RISVM.

Ryż.

Ryż jest iedno między zbożem / z
którego w innych stronach y chle-
by czynią / my tylko miasto krup
pożywamy : a dziwno mi czemu
by go też w naszych stronach nie
siano

śiano/ gdyż naydzie wiele takich wodnych mieysc / na którychby iż mogli siać.

Rosćie/ piśe Dioskorides/ na błotnych mieyscach a glibkich / tak iż trzeba / gdy iuż ma różgę/ a kłos puści/ zawżę w wodzie trzymać: a dla tego dziwowałem sie przedtym / gdyśmy iż siali ieden raz / niewiedząc obyczaju / wrozdził sie miasto Ryżu Orkisz/ a to/ iż na suchym mieyscu śiano.

Gale. Ali. Ryż niedobry krewny/ to iest kłiwata / gruba/ trudny ku strawieniu/ ma nieiać kłie cierpienie: dla tego zatwierdza żywot mierny / przeto tęp kłozy trudny ku miernianiu stolców / niedobrze go pożywać.

Dioscorides lib. 2. cap 86. Dobrze Ryż iadać w biegunkach/ białacwiey ie wstawania / a my daliśmy z Migdalowa polewka.

Constantinus. Jest Ryż ciepły w pierwszym stopniu / suchy w wtórym : dla tego żywot zatwierdza / a tym więcej iesli ziągly twarżo bedzie warzon: z mąstlem czyni stolce.

Ryż ku trawieniu ciężki / ma ię tuczenie czyni/ żywot zatwierdza/ najlepszy gdy z kłupkami Jeszczmieniami warząc. Paulus.

Cap. CCLXIII.

POEONIA, GLYCISSIDE,

Castia Herba.

Piwonia.

Włata ludzie Piwonię pospolicie / iest iey dwoiaki rodzaj/ mezczyzna y zenczyzna. Nie

żeczyzna ma podobne liście Włoskiemu Orzechowi/ korzeń w niej mięszky iako palec/ drugdy dlugi na piądz / biały / smaku cierpnącego. Ząsio zenczyzna ma liście nieiać rozdzielane iakoby y Łębezku/ korzonki wiśza drugdy iako pąciérze/ siedm/ drugdy ośm/ albo mniej. Jest zągrzewaiaca y wysuszaiaca w wtórym stopniu.

Galenus 6. Simpl. Piwonia korzeń ma cierpnacy z nieiać kł słodkością / ma też ostrość z nieiać kł gorzkością: dla tego przy

Drenie.
Miesiąc
com.

Plinius libr. 25. cap. 4. piśe że to iest Paeonia zowa od iędnego Lekarza staręgo / którego mieniono Paeon. Rodzina wieczchu podobne straczytom Migdalowym/ w których wstaia

Biegunka
tam.

dzia czarne / drugdy czerwone.

Diosc. lib. 3. cap. 148. Pániam
które po porodzeniu nie dobrze
bywają wyczyszczone / tedy da-
wać korzeń pic / poruszy mocno /

Pániam. wyczyszczać. Nięsiące także
pániam wywodzi / piąc ten ko-
rzeń z Winem ilę Migdałowy
Złotości. orzech: także przeciw żółtey nie-
mocy pomaga: tymże obyczajem
bardzo pomaga boleściom / y in-
nym niedostatkóm w nerkách /
takież y pecherzowi y wryny nie-
dostatkóm.

Biegunki. Zastanawia biegunki / wazac
ia w winie czerwonym / a piąc,
Dioscorides.

Plawom. Nasienie czerwone dobrze pic /
starwszy dziesięć albo dwana-
ście / pániam z winem / przeciw
czerwonym plawóm. Diosc.

Wrócaniu. Też dobrze iść te ziarnka tym /
któzy niemoga zachować pokar-
mu w żołądku / także gdy kto ma
gryżenie w żołądku. Diosc.

Kamieniu. Kamień / który sie niedawno
poczyna w dzieciach / tedy da-
wać im w picu y w iedzeniu / ro-
zkrusza ij. Diosc.

Máicy. Pániam / które nagle z zatch-
nienia máicy omdlewaia / y ze-
by ścinaiać zamilka / tedy im
dobrze pic pietraście ziarnka. Di.

S. Waleń- Paulus 7. Zawiesziny na syi
tego. nosić ziarnka / padaiaca niemoc
odpadaia / a lepiej gdy będzie
korzeń y nasienie: też przeciw
padaiacey niemocy dobrze wa-
rzac. Korzenie Pivowoniowe z
Szalwia / Rozmárinem / Máie-
ranem / w wodzie miodowej pic.

Cap. CCLXV.

PALIVRVS.

Ofet wysoki.

Jest ten chrościk ciernisty
iako Ofet / a twárdy / nasienie
tłuste / sadze z siebie puszcza / o-
woc ma. Plinius lib. 13. cap. 17.
pięse / czerwony.

Diosc. lib. 1. cap. 106. Piąc to
nasienie / kaszlacym bardzo poma-
ga: kamień w pecherzu łamie. Kámienu.
Przeciw wężowému wkaże-
niu pomaga.

Liście y źiele piąc / biegunki Biegunki
zastawia. Korzeń wrzody y bo-
laczki / natłuszy y przyłożyszy /
rozbiia. Kam.

Jest chrościk / bardzo ciernisty /
tak że go nie może przed cierniem
w gola ręką człowiek bezpiecznie
wziąć.

Cap. CCLXVI.

PANAX HERCVLEVM,
vel Heracleum.

D 2

Niektózy

Niektórzy z Doktorów dowodzą,
że nasz Dzięgiel jest Panax He-
racleum; z którego czynią sok
Opopanaxem.

Panax to jest ziele / z którego O-
popanaxem czynią / to jest sok
z Panaxu; Koscie to ziele w Bo-
eciocy / y w inszych mieyscach w
Greciocy / gdzie to ziele sieia dla
wielkiego pożytku / bo wyzyma-
ia sok / a potym w nasze strony
šla za wielkie pieniadze przeda-
iac. Liscie ma to ziele grube / po-
ziemi sie kładac / zielone iako si-
gonie / wielkie / pospolicie w piec
czesci rozdzielone / różge albo
głab ma wysoki / podobna Jeru-
li zielu / to jest / iakoby v Wessli/
Kosmacy po niey biale iako wel-
na / y listki mnieysze nizcy v zie-
mie / na wierzchu oganka podo-
bna Kopru swoyskiego : kwiat
zoltý woniaący / smaku goraco-
ostrego / korzenia z iednego bacz-
zo wiele wyrostlych / białych / przy-
krej wonecy / skora miasza / a w
smaku przygorzeczysym. Di. 1.3. c. 50.

Pli. li. 25. c. 4. rozmaicie pisze /
że też Zielon zowie Panacem
herculeum. Dla tego Leonice-
nus trapi go.

Przyrodze-
nie.

Obyczay zbierania Panaxo-
wego soku wypisuje Dioscorides
lib. 3. cap. 50. dosyc szeroko : Ma
moc / pisze Dioscorid. Panax Her-
culea, zagrzewajaca : dla tego od-
miefcza / wyciencza : przeto prze-
cinw ciezkitemu trapieniu w fe-
brach / barzo pomaga z winem
pijac.

Sebram.

Sturcze-
niu.
Pierśtam.
Drynio.

Sturczenia / przepukliny / bo-
leści w piersiach / gryzienie w ży-
wocie / niepowolne vryny kapa-

nie / okrostawiałemu pacherzo-
wi / z miodem albo z winem pi-
iac / leczy mocno sok z Panaxu.
Dioscorides.

Miesiace paniam wywodzi /
z winem pijac / bolaczki y wrzo-
dy które sie przydarwia w nie-
wieściach mieyscach / z miodem
rospusciwszy przykładaiac / gu-
bi : nasienie pijac z Pitolunem
miesiace wywodzi. Diosc.

Dobrze też biodra z tym so-
kiem a z miodem mazac / boleśc
wsmierza. Diosc.

Przeciw podagrze / natluc z
rózynthami / przykładac plaster / na
nogi : wrzedzienic ogniste / car-
bunculos zowq / takież przykla-
daiac / spada. Diosc.

Kładac ten sok w dziure w ze-
biech / które bola / tedy ból wsme-
rza : puszczaiac ten sok w oczy ba-
rzo wzroś oświeca. Diosc.

Zmieszawszy z smola / przeciw
iadowitego psa wkszeniu / na ra-
ne kładz goi.

Korzen Panaxowy / paniam poro-
dze-
niu.
Kładac ij / takież zatchnieniu ma-
cicy czynic.

Rozmaite sa Panaxy / które
Theophra. wypisuje / li. 4. ca. ii.

Cap. CCLXVII.

PANAX ASCLEPIUM.

Plinius lib. 25. ca. 4. To ziele
le zowie Panax Asclepion, iż ie A-
sclepiades wynalazł : od tego ziele-
la corke swole iedne wezwal Pa-
nica. To ziele różge ma na lo-
tku dluga / cienka / listki ma po-
dobne Kopru Wlościemu / ale
wietfze

wietſze y koſmátſze á woniájące /
ná wierzchu oganká / ná którey
kwiatki żółte iáko złoto / woniá-
jące z oſtroſcią / korzonek máły
biały.

Ranam. Dioſc. lib. 3. cap. 51. Przeciw
wziedliwym ranam / bolaczkam
kroſtam rozſzerzającym / nátlu-
kwoſy kwiatków albo naſienia z
miódem przykładać goi.

Weżom. Przeciw weżowému wkaſze-
niu / tedy te kwiatki z winem pić:
á z miódem nátlukwoſy / ná rany
kłaść.

Cap. CCLXVIII.

PANAX, teſte Geſnero, Chi-
ronion, virga aurea, So-
lidago Saracenica.

Trank.

GD Lekarz Chironá onęgo
ſtaręgo á známiętego / zowa
Panacem Chironiam, iż to ziele
wynałazł. Plin. li. 25. ca. 4. Ko-
ſcie to ziele ná górze Pelion, iáko
piſze Dioſc. lib. 3. cap. 52. v nas
wſzedzie po łąkach / po chroſciach.
Ma liſtki iáko Maieran / kwia-
tki żółte iáko złoto / korzonek má-
luchny / ſmáku oſtrogorącego.

Barzo dobrze to ziele pić prze-
ciw wkaſſeniu weżowému : tá-
kież kwiatki / gałązki z liſtkami
tłukąc przykładać ná rany. Dioſc.

Tákież pić ná rany / ná zbicie /
ná przęsnienie.

Cap. CCLXIX.

PANCRATION, SCILLA
parua,

Cebulá Myſſa mnicyſa.

Dioſcorides lib. 2. cap. 163. Ma
korzenie tá Cebulá myſſa wiel-
kie / iáſ Cebulá ogrodna / żółtey
bárwy / przyczerwienſzym / oſtro
gorącego ſmáku á gorzkiego / li-
ſcie ma iáko Lelitia / ále wietſze y
mieſſe.

Plinius lib. 27. cap. 12. tákież
wypisuje / Soł z téy Cebule my-
ſſey purguie człowieka z małą Purgue.
Erui, to ieſt Cieciorczana. Sa- Sadzelom
dzele wziedliwe plugawé wy-
czyſcia ten ſoł.

Opuchłym tákież któzy maia Opuchły
śledzione zapſowane / dáwać ſoł śledzionie.
z miódem purguie.

Czynia z tego korzenia troci-
czki galeczki / tłukąc Cebule téy
korzeń / wſzymáia ſoł / á z teg ſo-
łu z małą Erui czynia galki : A
te potym rozcieráiąc dáia pić ná
kaſle / ná ciężką ſlegme w pier-
śiach / ná bolaczki ná płucách / tá-
kież w pierśiach.

Kaſlom.
Płucam.

Cap. CCLXX.

PANICVM, MELINOS,
Ber.

Dioſcorides lib. 2. cap. 89.
Podobny ieſt Panicum Proſu / y
iednaká maia moc Proſo y Pani-
cum : Plinius zowie miódem zbo-
żnym / tymże obyczáiem ná gry-
żenie w żywocie / iáko y Proſo / w żywocie.
w worieczku przykładać / poma-
ga : á gdy ſpołem z Proſem będzie
zmieſzano / mocney będzie po-
magáło. Plinius lib. 22. cap. 25.

Przeciw czerwoney niemocy Czerwoney
piąc w winie czerwonym to ná
ſienie / mocno wſtánawia / tá-
kież

Kie zajądą infa biegunkę wårzac
w kózim mleku/ a dwa razy przez
d. ien iedzac.

O tym Teophrast. szerzey wy-
pijnie/ lib. 3. cap. 3.

Cap. CCLXXI.
PAPAVER SATIVVM,
Meconium Satium,
Mak śiany,

Dwoiaki jest Mak śiany/ ieden
biały drugi czarny/ biały zo-
wa Tilacide, ma nie prawnie o-
krągłe makówki/ ale nieiako po-
dłuż: Czarny Mak/ ma okragłe
makówki/ a ten zaś dwoiaki: ieden
/ który ma wielkie makówki
iako pieść/ a ten tylko w ogro-
dziech roście/ a jest bårzo mocny/
z takiego czynia Opium. Jest drugi
Mak czarny/ który ma makó-
wki mnieysze/ a ten ieszcze dwo-
iaki/ ieden głuchy który sam wy-
pada z makówek/ dla dziurek
które ma pod wierzchem: drugi
prawy Mak czarny/ który nie

wypada/ a ten jest z którego czy-
nia olej wybiiaiac. Teophrastus
lib. 4. cap. 13.

Dioscor. lib. 4. cap. 63. Wszy-
stkich Maków jest przyrodzenie
zaziabiające: dla tego liście y ma-
kówki wårzac w wodzie dobrze
maczać głowe y na czole/ także
nogi też woda wmywać/ pobu-
dza sen.

Tóż wårzenie dobrze pic dla
spánia/ także plastry na głowe
czynić/ y polewki z maku: ale pa-
mietay/ że na polewki naylepszy
biały/ także na plastry/ bo nie
tak obraża głowy iako czarny.

Przeciw zapaleniu a zwlaszcza
piekielnemu ogniu/ czynić z zie-
lonych główek plaster z maku ie-
czmienną albo z spolentą/ przy-
kładac.

Dla tego dobrze tych główek
zielonych natłuc póki młode/ a z
maku ieczmienną przyprawić
w kocici/ y chować/ potym ro-
spuszczać gdy trzeba.

Tę też główki wårzac w wo-
dzie do polowice/ a potym prze-
słukwszy wårzyć w miedzie y v-
czynić lekwarz/ którego dobrze
pożywać dla spánia.

Ten też lekwarz tak uczynio-
ny dobrze pożywać przeciw ka-
ślowi/ przeciw rymam/ gryzie-
niu około pepla. A tym lepiej
będzie sprawowało/ gdy przydasz
soku z Akacii albo z Hipocisti-
dos.

Przeciw rymam/ flegmam
ciętacim dożywota/ które czynia
biegunki/ dobrze dawać pic czar-
ny Mak z winem.

Takież przeciw zbyt-
nym niewieściom

Sen czy-
nia.

Biały le-
pszy.

Zapaleniu.

Trociski.

Dla spánia.

Kaslowi.

Rymam.

~

plawóm. wieścićm plawóm / takżeż prze-
ciw zbytniemu niespaniu: a gdzie
trzeba mocno vsnąć / na plasterze
na głowe przykładac / ale pamię-
tay troche octu winnego przy-
dac.

Opium.

Sok z małku jest mocniejszy
sprawy / y té wszystkie rzeczy le-
piej sprawuje / zowaz ij Opium:
mocniej zaziabia sok małowy /
takież y wysusza barzo / maluch-
ny kasel ile grochowe ziarno / bar-
zo vsypia człowieka: czyniac sen/
boleść też ciężka wżywa / kaszel
mocno wstawia.

Biać mier
no.

Zbytnie tego soku branie / czy-
ni spanie nieobronne / że też w
tym spaniu ludzie dusze przesy-
piają.

Bolesć
w głowie.

Przeciw boleści w głowie /
rospuścić troche tego soku z oley-
kiem Różanym / wsmierza per-
no ból.

Wsom.

Przeciw ciężkiemu bólowi w
wszech / takżeż rospuścić z oley-
kiem migdałowym przydawşy
miry a şafranu / y puszczać.

Oczom.

W zapaleniu oczu / y ciężkiej
ich boleści / natłuc z żółtkiem pie-
czonym iaiowym a z şafranem /
przykładac.

Opium a Meconium, są soki
Małowe / iedno te różność ma-
ia / iż Meconium sok jest / gdy z li-
ścia a z główek wyciskają praso /
potym wysuszą: A Opium tyl-
ko gdy rozczynają małowki sto-
jące / a sok który zbierają / na rany
chowają / zowaz Opium.

Zapalenie
w ranach.

Barzo ten sok pomaga zapa-
leniu w ranach / przeciw piekiel-
nemu ogniu z octem rospuszcza-
jąc / przeciw podagrze a boleści

Podagrze.

w nogach / rospuszczać w małku
niewieścićm a z şafranem / przy-
kładac. Diosc.

Czyniac czopek z tego soku /
przykładając / czyni sen.

Ten sok który zowaz Opium, ^{Opium iai}
tak vczy Diosco. czynić / nazbie-
rać główek małowych zielonych /
a tak natłuc y wysuszyć sok pra-
sa / a ten potym na słoncu wysu-
szyc / albo z małką czynić galeczki
y chować: ale ten sok jest słaby:
dla tego vczy inszy czynić / który
pospolicie Aptekarze czynią / a to
tak / gdy już małowki będą stale
połki zielone / tedy na wierzchu ro-
zerznąć cieniucho nie głęboko
na krzyż małowki / a z tego be-
dzie wychodziło mleko / które zbie-
rać a kłaść do garnuska / a tak
chodzić od główki do główki /
zbierając / bo gdy w iedney zbier-
zesz / w drugiej napłynie / a tak to
potym suszyć na słoncu y chować
ku potrzebie.

Plinius lib. 26. cap. 18. też wy-
pisuje obyczay czynienia tego so-
ku.

Cap. CCLXXII.

PAPAVER ERATICVM,

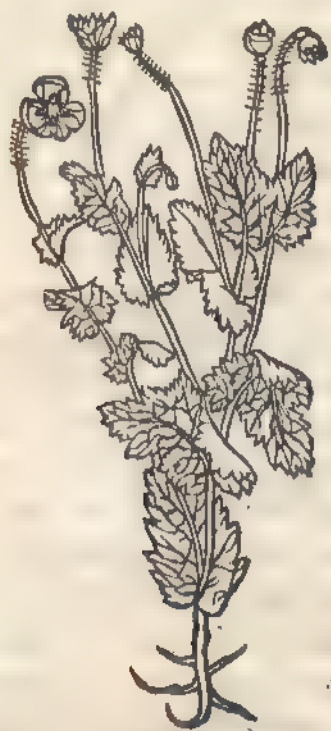
Papaueralides, Readapa-
pauer, Mecona Reada,

Polny Mączek.

Dioscorides libr. 4. cap. 62.

Rosćcie ten Mączek między iai-
rzynami na polach / listki ma po-
dobne białey Gorczycy albo Po-
drożnikowi / przedzielane ale dłu-
żę / różga kosmata / ostra / niegdy
na łosciu długa / kwiat czerw-
ny /

ny/niegdy biały/podobny Sczerowi/ á ztad iawnno / że Anemone nie iest Mak polny / nasienie miéwa żółte w makówce podobu-
gowatey / korzeń dlugi biały / iáko pálec czlowieczy mály / miáżsy.

Plinius lib. 20. cap. 19. piśe / nie-
któzy zowá ten Glaucion , alii
Paralion.

Tę ten Mak ma moc zážia-
biaiąca y wysuszaiąca.

Spániu.

Tego maku piec / seśe główek
w winie wárzac do połowice /
dobrze dáwac tym / które chcemy
vspić. Diosc.

Odwilża
żywot.

Nasienie tego Maku gdy ie-
kto piie z wodą miodową / legu-
chno odwilża żywot : takież czy-
nia lątkwarze z miodem z tego
Maku ktemuż. Diosc.

Na bolaczki / na zápalenie sa-
dzielów y inšych mieysc / mako-
wki tłukac á czyniac z nich plasty
przykładac. Diosco.

Wárzac też té makówki / á ta

woda maczáiac skroni / y oko-
ło nosdzy / vřsu / y indzie / czyni
sen. Diosco.

Plinius piśe / że purguie nasie-
nie żywot / tego Maku liścia ná-
tárwřy z oliwá / bielmá bydle-
tóm ściéráia / puszczáiac. Bielmá by
dletom.

Cap. CCLXXIII.

PAPAVER CORNUTVM,
Corniculare, Mecona Ce-
ratides, Paralium, Papa-
uer Fabiollum, Ma-
rinum.

Mak rogáty.

MA listki ten Mak / iákiem
ia widział w ogródku pána Bem-
busá w Padwi / dlugie / białe /
kosmate / wkoło zabłowate / po-
dobné maku polnému / ále wa-
skie / różga cieniučna / kwiat żół-
to blady / makówka cienka dlu-
ga / zákrzywiona iáko róg / dla te-
go zowá Rogáтым Makiem : na-
sienie dwiema rzedomá idzie w
straczyku / iáko v Foenugracum ,
y takież też straczyt / dluzřy niż
makówka / nasienie czarne iáko
Mak / korzonek máluchny ná
wierzchu ziemié.

Dioscorides lib. 4. cap. 67. ko-
rzonek tego Maku rogátého wá-
rzac w wodzie do połowice / pi-
iac / vzdíawia bolesć w biod-
rách / dna zowá. Sciátyce.

Takież piíac wyczyścia y wy-
wodzi vryne grubá zástanowio-
ná / y piasek z nią / które czynia ká-
mien w nérkách y w pecherzu. Kámienu.

Nasienie piíac z wodą / legu-
chno żywot purguie.

Liście

Ua opales-
nie.

Lisćie y kwiecie / natłukwszy
ich z oliwą a przykładając na skó-
re opalone / gdzie iest skurcat na
skórze / zdymuie y leczy.

Bestiam a bydletam puszcza-
iac soł na bielma y blonki / z ośa
zdymuie y wzrost wyczyszcia.

Niektózy / piše Diosc. omyli-
li sie podobnościami lisćia / y mnie-
mali żeby to ziele bylo / z którego
czynią soł / który zową Glauciu,
alenie: a w tymże sie też omylił
Plinius lib. 20. cap. 19. który zo-
wie to ziele Glaucium, a zle.

Cap. CCLXXIII.

PAPAVER SPVMEVM,

Mecona afrodes, Meco-
na Heraclium.

Ma ten Mał różge ná pie-
dzi / listki maluchne krotkie / po-
dobne zielu które zowiemy Pa-
ny Mariéy Len (Linaria dicta,) /
około tych listków ziarenka białe.

Plinius, listki ma / na które gdy
z daleka patrzyć / tedy sie widza
jakoby główki wróble: korzonek
mały biały / na wierzchu z ziemi
stoiący: nasienie zbieraia lecie /
gdy dostoi y vschnie.

Dioscorides lib. 4. cap. 65. na-
sienie to purguie wracaniem pi-
iac ie w wodzie miodowey: Pli-
nius w winie daie.

Ta purgacja nawiecéy poma-
ga tym / którzy miéwaia padając
ca niemoc / bo im wyczyszcia glo-
we.

Zah bielie.

Plinius piše / że tym Małiem
len bywa wybielón lecie barzo
wybornie.

To też ziele ná lekářstwo / któ-
ré zową Diacodion; barzo po-
trzebne / które czynią Aptekarze.

Cap. CCLXXV.

PASTINACA SATIVA,

Pastinaca Erratica, Staphi-
linon agrion,

Pastermak domowy y polny.

Z Maia pospolicie Pastermaki
w Polsce / nie trzeba ich wypis-
sować / między zbożem w iarzy-
nach roście.

Plinius lib. 19. cap. 5. wypisuje
rozmaité rodzaje Pastermaków /
między którymi są / Pastermak /
Marchew / Kucmerta / y takie
drugie.

Galenus 6. Simpl. dwoiaki iest
Pastermak / polny y domowy / do
mowy tylko tu iedzeniu godny /
polny tu lekářstwu: a w káse-
gách o pokarmiech piše / 1. Alim.
Pokarm który czyni Pastermak /
iest mniejszy niżli z Rzepy. Pastermak
Pastermak
nie.

miesiącom Sternaki są ciepłe w którym stopniu / a wilgotne w pierwszym.

Opuchłym Pasteraku polnego nasienie pobudza paniem miesiące piąc ię y przykładając: zastanowienie y gryzienie wryny / otwiera: także opuchłym/piąc to nasienie/ bardzo pomaga. Diosc.

Pleurze. Przeciw boleściom w bokach albo w piersiach/ zową Pleurę/ pomaga piąc. Diosc.

Jadóm. Przeciw iadowitemu wkaśnieniu/ także pomaga nasienie/ gdy ię kto pię przedtym/ żadna bestia człowieka iadowita nie wkaśi. Diosc.

Poczęciu. Paniem piąc to nasienie / bardzo pomaga ku poczęciu. Dio.

Wrynie. Korzeń też Pasteraku polnego/ wryne pobudza/ małżeńskię także wczynę. Diosc.

Porodzeniu. Paniem czyni łatwie porode nie/ przykładając. Diosc.

Ranóm. Wyczyszcia też wrzedlinę rany y bolaczki / natłukwszy z miodem/ przykładając.

Ogrodny Pasterak tylko ku iedzeniu pożyteczny: ma moc ale nie tak iako polny.

Cap. CCLXXVI.

PARIETARIA, HELXINE,
Herba yrclearis, Muralium,
Vitrago.

Poscienné, albo Pomurné
ziele.

Ziele to tak zową / iż na murzech/ na ścianach roście/ pospolicie we Włoszech / także na starych miejscach gdzie bywały mu-

rowane domy: w Krakowie sie ię w ogródkach / iako w świe- tego Franciszka / ale iednak nie będzie dobrze rośło / iedno przy murze. Wielki bład przedtym był około tego ziela/ iż Aptekarze

starzy Krakowscy brali ziele/ które zową Noc y Dzień / które ma kwiatki brunatne y żółte zarażem: roście w lasłoch y w dąbrowach/ ale to ziele noc y dzień/ tak iest Parietaria, iako Rzepa Kapusta. A tak gdy lekarze pijsą Parietaria, nie trzeba go w Krakowie szukać na tręcie/ bo tego ziela niemają Bąby / iedno Aptekarze z inąd.

Dioscorides li. 4. cap. 37. Roście to ziele na murzech / na ścianach murowych / na płociach / rozczi ma nieiako czerwone/ nie wielkie

wielkie / w Polsce tedy wielkie
widal / że też na łokciu / listki ma
własnie iako v ziela Noc y dzień /
a dla tego sie omylili w nim / oko
ło różgi sa kosmate sypulki iako
w Szanty / a w tych nasienie iest
czarne maluchne / te sypulki /
gdzie sie dotkna odzienia przyl-
gna iako Rzep.

Galenus 8. Simplic. Zowie też
Perdiciu pisząc: że ma moc wy-
czyściacą / zimna a wilgotna /
szumiąca. Takieź Paulus.

**Przyrodze-
nie.** Liście tego ziela / pisze Diosco.
maia siłę oziabiacą y cierpią-
cą: dla tego dobrze / plastr czy-
niac / przykładac na piekielny o-
gień / takieź na opalenie / na opa-
żenie / na wżędzienie ogniste /
na zapuchliny y wżelacie zapale-
nie: takieź guzom / ranam / które
bywają w siedzeniu / zowa Con-
dilomata: takieź czyniac plastr z
liścia / przykładac. Diosc.

**Ognistym
sadzalom.** Na piekielny ogień / naczynie
sołu a z Bleywsem zmieszać / a
tym rany pomazywać: takieź in-
sze ogniste sadzele. Diosc.

Podagrze. Z loiem kozlowym rospuści-
wszy soł / dobrze przykładac na
podagry / oddala boleści. Diosc.

Raslu. Przeciw starym dawnym ka-
slóm / dobrze piec ten soł. Diosc.

Ranam. Przeciw ranam w gardle / al-
bo okolo tęczysta / tym sołem plo-
tać: pod gardłem też takieź ma-
zać.

W vsu. Przeciw boleści w vsu / ten
soł zmieszawszy z oleiem Róża-
nym / puszczać w vcho.

Liście tego Pomurnego zie-
la / z liściem Piotruszanym przy-
smażone na panewce / kładac nād

lonem / dobywa vryny tym kto vryny.
rzy iey nie moga puszczać: tym o-
byczaiem też przyprowadzając y kła-
dac na żywot / wstanawia ból a
gryzienie w żywocie. Vigo.

Takieź to liście warząc z Sla-
zem / z Różą / z Piolynkiem / z
Márung / z Bobem a z otrebá-
mi: potym sflukowszy a z smiotá-
na masę przyprowadzając twar-
do / a tak plastrzem okładac / na
przerwane / sfluczone / zbite mie-
sca / y skarte / płęza. Vigo.

Gluconym
zbitym.
Przerwa-
nym.

De Helxine pisze Plinius lib. 22.
cap. 17. toż co y Dioscorides, któ-
ry ie też zowie Partenion.

Cap. CCLXXVII.

PENTAPHILON,

Quinque folium, Pentape-
tes, Pentadactilon,

Pieć palców, Piećpercyc.

De Pentaphilo Theophrastus lib. 4. cap. 14.

Wielkie sa kwestie temi czasy v
Doktorów o tym ziele: niektó-
rzy chcą że Kurze ziele iest prą-
wé Pentaphilon pisze Menardus;
to też Braseuolus: aczkolwiek w-
szyscy inaczej trzymają Doktora
wie y Aptekarzy / że ziółko maia-
ce na sobie sypulki z ziemie / a na
każdey sypulce pieć listków / któ-
re listki maia ząbki iako pilka / iest
Piećpercyc / tak wszyscy trzymają
ia / y tak sie też zgadza w list-
kach tylko z wypisowaniem Dio-
skorydesowym. Tego ziela v
nas w Polsce dosyć przy pło-
ciach / y na ogrodziech / y na pu-
stych miejscach. Piećpercyc / które
pospolicie biorą w Polsce Aptek-
karze

Kurze / niektórzy niechcą aby było Pentaphilon, ale koniecznie tak jest / że nasze Piećpercyc jest prawe Pentaphilon.

Dioscor. libr. 4. cap. 40. tak wypisuje: Pentaphilon ma róż-
czki / iakoby żdziebłka cieniuchne /
drugdy na piedzi / listki podobne
Mietce / a na każdym żdziebłku
pieć listków / wkoło żabkowate
iak pilka / kwiatek z bladea bialy /
przyżółtłym / roście na mokrych
miejscach / y wedla drog wo-
dnych / tedy wody chodzą / korzeń
czernony dlugi / podobny czar-
ney Ciemierzycy : iesli dobrze o-
baczem / tedy nasze Piećpercyc
ma niemal wszystko to wypisa-
nie / bo ma różczke iako żdziebłko
cienka / korzeń czernony albo przy-
czernienym / kwiatek z bladea

bialy / a drugdy przyżółtłym / ma
też na każdej szypulce pieć list-
ków szadawych a kosmatych iako
mietka / żabków mało z przodu :
To mie tym wiecéy przywodzi /
iz Ruskie niewiaisty / które ziola
dobrze znają (abowiem są Gre-
kom bliskie / od których sie nau-
czyły) to też widać co y w Pol-
sce / bom tego doświadczył / że
one niepochybiają w ziolach / a za-
sie te ziola / które zową we Wło-
szech Pentaphilo, mało mają zna-
ków / iak Fragaria, które Plinius li.
25. ca. 9. zowie Pentaphilon, nie
ma pięci / ale tylko trzy listki : za-
sie Kurze ziele ma siedm listków
nie pieć / dla tego ie zową Hepta-
philon, a tak nie jest Pentaphilon,

Pentaphilon też to żiolko / któ-
re pospolicie we Włoszech zową
Pentaphilon, y w nas też jest / nie
może być Pentaphilo : bo aczkol-
wiek ma listków pieć / na każdej
szypulce y temu żabkowate w-
koło iako pilka / ale nie jest kosma-
te ani szare iako mietka / dalej nie
mięwa kwiatku z bladea białego /
albo przyżółtłego / a co wiecéy /
korzenia o które nawiecéy stoim /
niema czerwonego : a takó trzy-
mam z Aptekarzmi Krakowski-
mi / że nasze zwykle Piećpercyc /
jest prawe Pentaphilon.

Korzenie tego ziela / iako pisze
Diosco. lib. 4. cap. 40. wazac
w wodzie aż do trzeciej części /
plóczac tym zeby / wsmierza bo-
lęć w zebich. Zębom.

Przeciw ranam y krostom w Ranam.
gardle y w wstach / także dobrze Krostom.
plócac / wazaniem tego korze-
nia. Diosco.

Gryzieniu

Morzeniu. Gryzieniu á bolesćiam w ży-
wocie/ także to warzenie po-
maga. Diosco.

Stawóm. Takież bolesćiam w stawiech
Biodróm. w biodrze piąc to warzenie po-
maga.

**Bolacz-
kóm.** Tenże też wwarzywşy w wod-
ce/ á skłuwşy/ na plastrze przy-
łożony/ bolaczki/ wrzody/ krosty/
wleczą. Diosco.

**Gruczolóm/ śwol-
nim wrzodóm.** Takież gruczoly/ á zwłaszcza
świnie wrzody pod gardłem /
plastrem takim rozbiia.

**Żapuchli-
nie/ Żan-
kicóm/ Si-
góm.** Tymże obyczaiem wşelakież
puchlin/ sadzele/ piekielne ognie/
na palcach v paznokci bolaczki /
w siedzeniu krosty iáko şysşki ál-
bo figi/ párchy/ świerzby/ y in-
şe plugawoşci goi. Dioscorides.

**Wątrobie.
Jadóm.** Soł z tego korzenia bårzo po-
maga załażeniu wątroby: tá-
kież płucam: przeciw iádóm wy-
pitym także: á to piąc ten soł.
Dioscorides.

**Febrióm.
Quarta-
nie/ Terci-
anie/ Quo-
tidianie.** Liştki też tego ziela dobrze pić
z winem rospuszczonym z wodą/
przydawşy troche Pieprzu/ prze-
ciw ciężkiemu trapieniu w fe-
brach zimnych/ á to nişli zimno
przydzie/ pić: Przeciw kwarta-
nie cztery liştki/ przeciw tercia-
nie albo dnia trzeciego/ trzy liş-
tki/ przeciw quoridianie/ to iest/
która bywa na każdy dzień/ ieden
lişteł. Diosc.

**S. Walán
tego.** Przeciw pádáiacey niemocy/
trzydzieści dni pić po trzydzie-
ści liştków. Dioscor.

**Żółtę nie-
mocy.** Takież soł z liştków piąc przez
kilko dni/ spada żółta niemoc.
Dioscorides.

Ranám. Rany też goiá liştki/ nátluk-
wşy ich/ á czyniáć plastr przykła-
dác.

Sadzele dziurkowáté/ które fistulam.
zowá fistulami/ liştków nátluk-
wşy z solá/ á z miodem przykła-
dáiáć/ goiá. Diosc.

Goi też y pomaga rospukli-
nam/ które bywáią z wychodze-
nia trzew. Diosc. Rospukli-
nam.

Şbytnie krwiewchodzenie z no-
śá/ także z ran y z inşych mieysc/
á to piąc y na plastrzyku przy-
kładaíáć/ zaştánawia. Diosco.

Cap. CCLXXVIII.

PERFOLIATA.

Herba umblicorum,

Pepownik, Peponé şiele,

Łáćie v tego ziela podobné
Şzałwiéy albo Bábce/ przez któ-
ré lişcie gáłózká albo różgá prze-
chodzi/ dla czego ie zowá prze-
ştrzelonym/ Perfoliata, iáko by
transiens per folia, iż má różgę
idącą przez liş.

To şiele bårzo pożyteczné á
pomocné

pomocné ná guzy albo gruczoly/
które bywają za vchem / ná syi/
plastr czyniac á przykládając słu-
kwosy.

Tę przeciw wypuknieniu al-
bo wysięciu z miejsca peptá / czy-
niacz nieg plastr á przykládając /
bárzo pomocno dziecióm / gdy
im od wolania takie rzeczy przy-
chodzą.

Zbytnie krwie z nosá vchodze-
nie / takéż z ran y z inszych miejsc/
á to piąc / y ná plastryku przy-
kládając zastanawia. Diosc.

Cap. CCLXXIX.

PERSICARIA,

Persicaria maculata,

Rdest.

Rdeście przy wodách / blo-
ciech / różgi członkowate iako
trzcina / około różgi która jest peł-
na / są wiele gąlezi /
liście iako v mietki /
ale dłuższe / cieńsze /
y mietkše / á z białá
czérwienše / smá-
k ma ostrogorący iá-
ko pieprz bez wo-
niey / nasienie w
gronách miéwa též
bárzo ostrogorące /
iako y liście.

Jest to ziele mo-
cno wysusšające y
gorące / dziśieyszy
Doktorowie roz-
dzielają dwóy ro-
dzay / ale wšystko iednáké.

Liście z nasieniem natłuk-
šy / á przykládając ná opuchlé

Opuchlé
nóm.

mieyscá / wrzody twárdé / albo wozobóm.
bolaczki rospadza ie / y tráci wy-
suszając śinóści á czarności pod Bolacz-
kom.
oczymá tráci takéž przykládając. Pod oczy-
ma śinó-
ściám.
Fistuly goi przykládając / czér-
wonki zastanawia.

Cap. CCLXXX.

PEPLOSSYCIM, PA-

pauer Spumeum, Esula

Rotunda, Peplion,

Sosnka wielka.

Niewielkie to ziółto jest /
młeka pełne gdy go ruszysz / listek
ma maly iako ruta / iedno troche
szersze / różek na piedzi / oganecz-
ka ná wierzchu do ziemié sklonio-
né / roście w ogrodzié : á ná
winnicách bárzo wiele / zbierają
ie czásu żniwa / á zwłasczá na-
sienie pod liściem / które jest
mnieysze / á białé / niżli v máku.
Diosco. lib. 4. cap. 162.

Nasienie to piąc ile ośm pie-
niedzy záważy w wodzie mio-
dowej / purguie człowieka / wy-
ciągając kolere / flegme plugawé.
Dioscorides.

To ziele též może ieść miasto
sálaty / purguie. Diosco.

Cap.

Cap. CCLXXXI.

PERSONATA, ARCION,
Prosopium, Lappa maior,
Bardana maior,

Lopian.

Diosc. li. 4. ca. 102. Personata ma liście wielkie iako Banie / Plinius li. 25. ca. 9. piśe / że wietśże niż v Banie / twarde / kosmate / różge przybielszym / korzeń wielki / wnatrz biały / a zwierzchu czarny : ma moc wysuszającą / wycieńczającą / cierpnącą / a ściągającą / dla tego liście starzym ranom pomaga.

Ranom.

*Arwia plu-
iacy.*

Tym którzy krwia pluia y ropa plugawa / dobrze pic liścia drągme / z ziarnkami Sosny wielkiej / która zowze Pinea, a ziarnka Pineę. Diosco.

*Stamantu
kości.*

Bolesci które bywają z łamaniem kości / wsmierza / plastr czyniacz liścia. Diosc.

Ranom.

Dobrze też kłaść liście na dawne wrzedliwe rany dla tegoż.

Cap. CCLXXXII.

PELECINVM, SECYRIDACA, HEDYSSARUM,

Wilczy groch.

Dioscorides libr. 3. cap. 137. Ziele to między iarczynami roście / ma liście iako Cicery włoskie / strącze zatrzymane iakoby miesiące / gdy na pierwszej kwadrze : w tym strączu nasienie gorzkie : a Plinius, ta gorzkość żołądkowi pożyteczna.

To nasienie czyni niewiaśty

*Ulepl-
ności.*

niepłodne / aczkolwiek im miesiąc pobudza piąc / żołądkowi pomaga.

Galenus 6. Simp. Nasienie tego ziela jest gorzkie przyostrzysym : dla tego otwierza zamięlenie w wnetrznościach : także czynia liście y różgi.

Cap. CCLXXXIII.

PEVCEDANVM, PINASTELLUS, STATARIA HERBA,
FENICULUM PORCINUM,

Wieprzyniec.

Dioscorides libr. 3. capit. 83. To ziele roście w lesiach / na górach / różczki z siebie wypuszcza cieninuchne / podobne listkom Kopru włoskiego / około korzenia gęsto a pełno liścia włoskiego / kwiat żółty / korzeń czarny / mięśsy / przykro woniący / pełny soku. Ten sok nacinając korzonki wychodzi na wierzchu / a ten zbierają a potym chowają : też zbierają drugim obyczajem sok z tegoż ziele / to

la/ a to tłucąc żiele/ wżimając soł/
a ten susza / ale nie jest tak dobry
iako pierwszy. Należy też przy
rozgach y przy korzeniach soł kłi-
owaty / iako v wiśni żiarnka/ a
ten ieszcze lepszy.

Gale. 8. Simp. Zagrzewa mo-
cno to żiele / rozmiękczaiąc roz-
rzuca/ subtylizuje/ drobi: dla te-
go dobrze iako piśe Dioskori-
des/ którzy stękaia niemocą vsta-
wicznego spánia / zowa Veter-
nū. Takież Freneticam, to jest/
któży dla boleści w głowie/ od-
stepnia od rozumu/ którym sie za-
wraca głowa/ albo przed oczy-
mā.

Spánia/
Frenesi.
Zawracá-
niu.

S. Walán
tego.
Głowie.
Páralizos-
mi.
Stronam.

Który maia pádaiaa nie-
moc / dawnym bolom głowy /
páralizem zarażonym / bole-
ściam w biodrach / skurczo-
nym: a na ostatet wśystkim bo-
leściam które bywaia z strony żył
suchych/ abo Stron/ zowa Ner-
uos: tedy rospusćiwśy z octem
a Różanym Olekiem pomazy-
wać na głowę y gdzie potrzeba.
Dioscorides.

Macicy za-
chcentiu/
wpadnie-
niu.
Spánia.
Weżom.

Pániam którym sie zatchnie
macica / także którym wpadnie /
albo niemogacym spać / z octem
a z oliwą przykładać. Diosc.

Kładząc / weże z domu ten soł
wypadza.

Wśóm.

Przeciw boleściam w vchu /
puszczać rospusćiwśy z olekiem
Różanym. Diosc.

Zębóm.

Boleniu ciężkiemu zębów/ te-
go sołu dobrze kłaść do dziurki
zabá bolącego / abo między zęby/
vstanie ból. Diosc.

Káślu.

Przeciw ciężkiemu káślowi/
ten soł iesc z iaiem / vsmierza.
Dioscorides.

Przeciw dychawicy y ciężko-
ści każdej w piersiach / gryzie-
niu w żywocie/ opuszeniu/ wzdry-
maniu/ dobrze brząc ten soł. Diosc.

Dychawicy
Morzeniu/
Opuszeniu.

Sywot odwilża zatwierdzo-
ny / śledzione vnnieysza twarz-
da. Dioscorides.

Odwilża.
Śledzio-
nie.

Panie / które ciężkie maia po-
rodzenie/ piąc ten soł/ wnet ro-
dza. Diosco.

Rodzeniu.

Przeciw boleściam w ners-
kach y w pecherzu / także dobrze
pić. Diosco.

Na te wśystkie niedostátki/
też bázro pożyteczny korzeń / ie-
dno nie tak dobrze sprawuje / ias-
ko soł / a to piąc korzeń warzo-
ny y na proch tłuczony. Dioscor.

Takież korzeń ten skutwśy na
proch dobrze posypować na smro-
dlinw rany wrzedlinw / wyczy-
ścia ie / z kóści łuski czarne spó-
dza.

Cap. CCLxxxiiij.

PES ANSERINVS.

Gęsia nogá.

Żele to zowa po łacinie Pes an-
serinus, iż ma list podobny Gęsiey
nodze / mówie w stopie: iesliby
ie Dioskorides albo który inszy z
starych wypisał / nienależyemy:
ma różge dluga na łokciu / dru-
gdy większa/ liście podobne tnie-
chówkom/ które zowa Alkekingi,
w kolo rozszerzone/ a nieiaki zab-
ki podobne Lobodzie / kwiatki
maluchne czerwone/ nasienie w
gronach gęste iako y v Lobody /
przy każdej gałazce wiszące / ko-
rzeń trzwy / przy którym wiele
korzon

Korzonków ciemiuchnych/pospo-
licie w ogrodziach/ przy płociach/
po grzedach roście/ a nawieczę
gdzie gnój kładą.

Przyrodze-
nie.

To ziele kwitnie Lipcą/ a jest
oziębiciące y chłodzące w wto-
rym stopieniu iako y Psintki.

To ziele bårzo swiniam jest
wielką zarazą a iad/ to iawna
jest rzecz z doświadczenia.

To ziele takież wszystkie ma
moc iako y Psintki: a tak gdzieby
niebyło Psinków/ może tego zie-
la pożywać na ich miysce.

Cap. CCLXXXV.

PETASITES, GALIRVS,

Lepiafnik. Carz ziele, Ruski
zową.

To ziele zową z Niemieckiego
Morowy korzeń / iż korzeń tego
ziela przeciw febróm morowym/
naślachetniejszy lekárstwo: zo-
wá téż Carz ziele/ iakoby Césarz
nad ziólmi/ dla iego wielkiej nad
inśemi ziólmi ślachetności: z
Gréckiego zową Petasites, iako
Dioskorides piśe od Petassum,
to jest czapki/ albo łapki/ iż ma
to ziele bårzo wielki list/ okrą-
gly/ podobny Båbce/ albo śéro-
kiej czapce/ który téż list bywa
tak wielki/ że stół okrągły dobrze
niemal zakrywa: kwiat tego zie-
la skoro Marca wychodzi z zie-
mie z białą czerwony/ podobny
gromu winnému/ który potym
bez owocu zwiednawszy ginie:
potym list wychodzi zwierzechu
zielony/ z dołu przybielszym/ ko-
rzeń ma wielki/ długi miasszy/
wnatrz biały/ woniający mo-
cno/ roście w ogrodziach/ na la-
kach/ przy wodach/ stokach.

Fuchsius. Jest to ziele wysu-
śaiące w trzecim stopieniu/ za-
grzewaiące w wtórym.

Wielkim doświadczeniem do-
świadczone/ że to ziele przeciw
ograsłóm ognistym morowym
bårzo pomocno/ iż pot mocno
pobudza/ czego na ten czas bår-
zo potrzebno/ a to natłukwszy
korzenia na proch y pić ciepło z
winem.

Takież mocno pomaga ładzac
z korzeniem tego ziela/ przeciw
morowému powietrzu.

Paniam máiacym morzenie w
żywocie albo w macicy/ takież za-
tchnieniu macicé piąc/ proch z
winem

winem pomaga.

Tęż korzenie tego ziela / wiel-
mi pomaga przeciw glistam / pi-
jąc proch z niego.

Takież pomaga mocno tym /
którzy mają duszność w piersiach
albo dychawicę / wryna wywo-
dzi y miesiace: takież rany / w-
rzody / sádzele goi / y inšenie do-
statki.

Ca. CCLXXXVI.

PHALARIS,

*Mánná, która iedną w Pol-
sce są łągły.*

Tak Dioscorides lib. 3. ca. 150.
wypisuje Phalarim, wypuszcza
różdzeń kłk z korzonków / które
ja w lekarstwach niepotrzebne /
na dwu dłoni / drugdy dłuższe
członkowate / mający na wierz-
chu kłóski cieniučné obdłuż / sto-
dkie nasienie / iako w Prosa wiel-
gości / białe / podługowate / a to
wszystko iest w ziele które Mánn-
na rodzi / a tak Mánná iest Pha-
laris Dioscoridis.

*pecherzo-
wi.*

Ziela tego sok wyjęty a z wi-
nem zmieszawszy wypity / wsmie-
rza boleści w pecherzu: nasienie
takież zwiérciawszy na proch / do-
bze pieć z winem / ku temuż nie-
dostatku. Diosco.

Plinius lib. 27. cap. 12. ieszcze
dostatecznię wypisuje / Phalaris
ma różgę długą / iakoby trzcinka
cienką / na wierzchu nałlonioną
na dół.

Kamieniu. Tego ziela nasienie kamienie

łamic pić z winem / albo z oc-
tem / albo z miodem y z mlekiem:
też nasienie to podobne łamy-
kam albo piasku.

Ca. CCLXXXVII.

PHASELLVS, SMILAX

hortensis, Dolichium,

*Groch włoski, Faseolli takież
ie zowiemy.*

Jest nasienie / które iedną
we włoszech / iako w nas Groch /
ja ziarna białe: w królewskim są-
dzie Phaseolli sieją / tegoż smaku
y mocy iako y Groch. Plinius
lib. 18. Phaseolli Wzręśnia wzy-
śiać: ale sie to rozumieć w onych
stronach ciepłych.

Diosco-

Odymaia.

Dioscorides lib. 2. ca. 99. Jez-
dzac Phaseolli, odymaia żywot/
iało y Groch/ trudno bywaia w
żywocie strawioné.

Zieloné gdy iedza / żywot od-
wilzaia / wracanie latwie czy-
nia.

Przyrodze-
nie.

Auerroes 5. Colle, Phaseolli,
sklaniaia sie ku ciepłosci y wilgo-
tnosci w pierwszym stopniu tu-
cza ciało / pobudzaia vryne y
miesiacze paniam / żywot odwil-
zaia / ciezkie spanie czynia y za-
wracanie w glowie.

Vrynie.
miesiacóm

dobrze ie pic z winem cierpna-
cym / wssystki fluxi vstawia.

Fluxo.

Cap. CCLXXXIX.

PIPERITIS, ZINZIBERINA,

Plinii Lepidion.

Wloska Rzezucha.

3 Ziele to znaia w Polsce /
iest lista serotiego podlugowa-
tego / podobna Wloskiej Mies-
tce. Arnoldus Nououillanus pi-
se / aby ia tylko na iednym
mieyscu in. fori Iulii campo we
Wloszech naydowano. Ale wie-

Capitulum
CCLXXXVIII.

PHOENIX, HORDEVM

Murinum,

Jeczmién Myszy.

Ad to ziele listki podobné
Jeczmienu / ale krotksze y cienksze /
klos iako v Kąkolu / z korzenia
kilká rozdzel na szesci palców /
máiace szesc albo osm klosków /
roscie na polách y na dachów-
kach. Dioscorides lib. 4. cap. 40.

Bieguna-
kam.
Plawom.

Przeciwo biegunkam bialym /
dobrze pic z winem przykrym :
tatiez przeciwo plawóm czernoz-
nym paniam dobrze pic. Diosc.

Krw.

Krew vstawia z ran / piac to
ziele albo zawiązawszy w welnie
nosic.

Paulus, Phoenix ziele które nie-
któzy zowa Rhum / ziele niebar-
zo rozne od Kąkolu / ma moc
cierpnaca y sciagajaca / dla tego

le mieisc w Polsce / gdzie ieý do-
syc. Zowa ia téz Piperine, dla
ieý ostrosci.

Arnoldus vczy brac to ziele

X iij

mias

miasto Tapley w iedney maści
przeciw paraliżowi. D nas czy-
nia z nię salsę / y przysmaki z oc-
tem. Niektórzy mienia bydz Hys-
berim.

Ma paraliżę / drzenie człon-
ków / padający niemocy / y zamię-
wienie mózgu pożyteczne / także
suchych żył / neruos zowa. Diosc.

Cap. CCLXXX.

PIMPINELLA, PAMPI-
nula, Bipenula,

Biedzeniec.

Jeśli chcemy prawnie wykła-
dac Pimpinellę, tedy inśże jest zie-
le / które zowa we Włoszech Pim-
pinella, którego pożywiają w sa-
laciach z octem a z oleiem. Ale iż
mówią y sami Włoscy Doktoro-
wie on więkzy / Pimpinella pi-
los, sed Saxifragia nō habet villos,
to jest / Pimpinella ma kōsmacinki
na sobie / a ziele Szomikamien
nie ma żadnych : tedy to ziółko Wo-
skie nie może bydz Pimpinella, bo
niema na sobie żadnych kōsmac

cin. A nášego Biedzencu różgę
y liście są z nieiaka kōsmatością /
gdy już dośtoia. Daley / Włoska
Pimpinella niema ząbków na liś-
tach / a Pimpinella iako piśe Her-
molaus w iednym Corollarium
ma. Szomikamien też ma ząbki / z
którym porównywaia Pimpinellę :
a tak / aczkolwiek inaczey we
Włoszech trzymaia / dobrze wy-
kładaia Polscy Pimpinella Bie-
dzieniec / jest tego więkzy znać.
Pimpinellę niektórzy chcą bydz
Teucrion. Dios. A Teucrion ma
ząbki na liściach iako Chamedris,
albo Ozanka. Ja też za to mam /
że náš Biedzeniec jest Teu-
crion Dioscori. lib. 3. cap. 102.
Włoska tedy Pimpinella jest náš
Czarnoglów / dicta Sanguisorba,
a náš Pimpinella Biedzeniec.

Ma moc ocieraiacą / posilacą / Pyszrodze-
iacą / wyczysciacą wotrobę / y nie.
nérki gdy bywaia zamulone : dla Tęskam
tego na początku opuchlin / do- Opuchłym
bże korzonki w laktwarzu iest / y
warzac pic.

Paniam / które po porodzeniu panti-
niebowaia dobrze wyczyscione / po poro-
tedy korzonków natarcowy y mi-
gdalów / pic. ^{niu.}

Pić z winem / tedy pomaga ^{Żółtość.}
bolesciom w żywocie / ^{Bolesciom} ^{Żółtość}
spadza / bolesć w nérkach / y w pe- ^{w żywocie.}
cherzu oddala. ^{Wierkach}

Uśnienie Biedzencowé pić
z winem / wstawia biegunki.

Korzeń Biedzencowi zachow-
ywa człowieka od zarázy mo-
rowego powietrza / suchaiac w
wściach / y noszac na siy.

Cap. CCXCI.
POLIVM, POLION.

To ziółko Polium, iest inſze od Poleiu / podobne Cyprefowi / które miéwaia w ogródkach pánny / ale ſzárſze / iáko by koczenki białe. To ziółko dwoiáké wypisnie Dioſc. lib. 3. cap. 5. Jedno które po górach y ſkalách roſcie / to téż zowa Teutrimon, á tego wżywaia w lékarſtwách / to téż kładą w Mitridatum y w Dryas kien / gdy ia czynia / iáko przy mnie czyniono w Padwi apud pomum y Thumu. Jeſt ziółko na piadzi długie / ná wierzchu téż ma oganeczko ſzara / iáko y ziele podobné koczenkom / białe iáko ſtwe wloſy / wdziecznie wonia : drugie polne á geſtſzych rózdzeſ / y wietſze / ale nie tak dobrych ſil / y nie wonia iák pierwſze / górne ieſt lepſze / y to biorą w lékarſtwa.

Gádom.

Zółtoſci.

Przeciw iádownitych gádów y zwierzat wkaſzeniu / dobrze pić wárzac / takież piac ſpadza żółta niemoc / y puchliny wywodzi z żywota. Dioſc.

Przeciw zakażoney ſledzionie Sledzionie z octem wárzac / takież pić : Jedno iſz w głowie ból czyni / á żołądkowi wádzi. Dioſc.

Paniam mieſiace wywodzi / mieſiacom żywot téż odwilża / beſtie y káż Odwilża. de gády / gdzie ie ſciela y z nim Gádom. kádza / wypadza. Dioſc.

Rány / czyniac z niego plaſtry Ránóm. á przykładaia / goi. Dioſc.

Plinius lib. 21. cap. 20. Spisná Heſiodi y Muſzi piſze / iſz / którzy chciwi ſa czci á chwały y wielbieńia / maia to ziółko noſić y mázác ſie ſtrzedz : drugie rzeczy piſze co y Dioſc.

Cap. CCXCII.

POLEMONIVM,
Ruta Capraria.

Koſia Rutá.

Al to ziele rózczi ciéńkie / liſtki troche wietſze niżli Ruciáne á dlu

á dluſſe iáko by biala Lebiorka /
która zowu Nepeta, ná wierzchu
ma gálazki iáko oganka / podo-
bné iágodóm / w których iéſt
czarné náſienie / kozenie bialé
dlugie.

Dioſco. lib. 4. cap. 9. Kozenie
tego ziela / dobre pić przeciw iá-
bowitému wkaſſeniu / y gryzieniu
á boleſciam w żywocie / tákiéž
gryzieniu á rzezaniu wryny / y bo-
leſciam w biodrách / á to w wo-
dze.

Sámo przywiazané kozenie
przeciw wkaſſeniu Niedźwiatko-
wému / tedy léczy mocno. Dio-
ſcorides.

Boleſci w zebiech wſmierza /
żuchaiąc ten kozeń.

Cap. CCXCIII.

POLYGONON AR-
rhena, Sanguinalis mascula,
Coriolla, Lingua Passerina,
Centumnodia.

Sporyſ.

Maia poſpolicie ludzie Spo-
ryſ / bo wſzedzie roſcie / po ſcie-
ſkach y przy drogách. Ma moc /

piſſe Dioſco. lib. 4. cap. 4. oſiabi-
iaca / y ciérpnaca / á ſciagaiaca.

Dla tego ſoł tego ziela krowia ^{Arwia plu}
pluiacym / y biegunkam ^{iacym.} czerw-
nym / tákiéž żółtey niemocy ^{Biegun-} pomo-
cny / wryne wywodzi / tákiéž iádo- ^{kam.} żółtoſci.
wite^o wkaſſeniu pomaga / á to pi-
iác ſoł tego ziela z winem. Dioſco.

Przeciw febram / które przy- ^{Sebram.}
chodza przez dni / tedy též pić ten
ſoł godzina przed roſtropieniem.
Dioſco.

Pániam każde zbytnie fluxi / ^{Pławam.}
álbo wplawy / przykládaiąc zaſta-
nawia. Dioſco.

Boleſci w wſu / tákiéž ſinro- ^{Wſom.}
dliwe ropy / puſzcaiąc w wcho w-
stawia y wyczyſcia. Dioſco.

Meżczyńſkim y Niewieſcim ^{Ránam ná}
mieyſcóm zranionym wygoia ^{tajemnych} rá-
ny / á to wárzac ten ſoł z winem
á z miodem pomázuiąc. Dioſco.

Liſcie y ziele tluć na plaſtr /
tedy dobrze przykládać przeciw zá- ^{Żapaleniu}
paleniu żołądka / plwaniu ^{żółdokowe} krowia /
piekielnému ogniu. Dioſco.

Bolaczkam ogniſtym / nápu- ^{Bolacz-}
chnieniu któreſz członka / ^{kam.} ranam /
y inſzym podobnym ſadzelóm /
ſpódzaiąc pomaga.

Cap. CCXCIII.

POLYGONON foemina,
Sanguinalis foemina.

Wodna Sosnka.

Ziele to roſcie przy wodách y
w ſtawiech zielone / rózczo ma
niemiella / podobna trzcinie /
członeczki po niéy / tákiéž ieden czło-
nek w drugi ſie kończy / liſtki w ko-
ło / iáko w Sosniéy / dla tego ie zo-
wa

Sebom.

Przyro-
bie.

Przyrodze
III. w Sosnka wodna/ma síle cier-
pnaca/ dla czego ściaga y ozi-
bia: téż przeciw tym wszystkim
niemocam takéż pomaga/ iako
piśe Diosc. ku którym y Sporysz
któreśmy wypisali w przeszłym ka-
pit. iedno nie tak mocno.

Purgue.

Plinius lib. 27. cap. 12. Nád to
wszystko co piśe Diosc. przydaie/
że nasienie piac tych ziół star-
wszy purguie mocnie człowieka.

Wypisuje Plin. drugie dwa ro-
dzaie/ ale ledwie sie ieden wyple-
ciez iego pisma/ dla tego w tym
téż taruie go Leonicensus.

Stephanek w tym ziele sie
barzo omylił/ bo wyklada Poli-
gonon Szotki: ano Szotki iest
inše ziele/ któreśmy wypisali w
kapit. Dypsacus. A to ziele Poli-
gonon iest potrzebne/ a on inaczey
wyklada: obacz tu każdy iako by-
lo potrzeba naprawienia. Nie-
któzy Polygonon foeminam chcą
bydż Hypurim, albo Przestka/ ale
nie dobrze/ iakośmy wypisali.

Cap. CCXCV.

POLIPODIVM, FILICVLA,

Páprótká.

To ziółko zowa Páprótká/ iż
ma gálazki podobne Papiroci/ ie-
dno nie tak wielkie/ ani tak wie-
le/ roście w lesiech na drzewiech/
na sładziach między kámiennymi.
Doktorowie piśa/ weźmi Pá-
protki debowey/ nie iżby tylko
rosta na debowym drzewie/ ie-
dno iż tá/ która roście na debo-
wym drzewie iest najlepszy sprá-
wy w lekarstwach: a nierozu-

mię aby rosta na dzewach wy-
soko/ ale przy korzeniach/ takéż
na dzewach powalonych/ które
mchē obrastaia/ a między owym
mchem roście takéż na skalach:
znáia ludzie pospolicie Páprotkę.

Galenus 8. Simpl. Na korzo- Purgue.
nek Páproteczany nieiaka slot-
kość z cierpnością/ síle ma która
wysusza wysuszaniem mocnym/ Wysusa.
a purguie.

Paulus Epis. 1. lib. 10. ca. 2. tá- Purgue.
kież piśe: Mesuc piśe/ że iest go-
race w trzecim stopieniu.

W tym wszyscy Mesuęgo gá-
nia/ zwlaszcza Menardus, że nie
iest tak gorące: a tak iednak/ bo
iest słodkie: tym nie może bydż w
trzecim stopniu gorące/ a to wie-
cý świadczy iego cierpność nie-
iaka.

Dla tego lepię piśe Auerrois
5. Colli. który w ciepłosci miero-
ność przywlaszcza.

Pandectarius pomieřal Drio-
pterim y Polipodium, w iedno
capitulum, ano są różne zióła.

Dioscorid. lib. 4. cap. 180. Pá- Purgue.
prótká ma moc purguiaa/ a dla
tego dobrze ia dáwać z polewka
kurowa/ albo z rybka/ albo z cwi-
kla/ albo z ślazem wárzonym.

Stlu-

Stłukwszy na proch / tedy
proch dawać z wodą miodową
pic / purguie flegme plugawą y
tolers. Diosc.

Stłuczeni
Diciu.

Też bardzo pomaga stłuczo-
nym zbitym miejscam / a to na-
stłukwszy ziela z korzeniem / a w-
czyniwszy plastr y okładać. Diosc.

Zanofci-
cam.

Przeciw rozpádlinam y tro-
skom które bywają przy paznok-
ciach / także czynić plastrzyk na-
stłukwszy y przykładać. Diosc.

Plinius lib. 26. cap. 8. sęczy
wykłada / iż moczyć korzonki w
wodzie / a potym tłukac wyży-
mac sol / a ten sol z cwikła albo
Słazem warzonym iesc / pur-
guie tak.

Polipóm.

Suchy proch Pápiroteczany pu-
szając w nos / spada wrzód w
nosie / który zową Polipum: znał
tego wrzodu / czerwoność na
wierzchu nosa w posrzedku. Pli.

Melankoli-
tey.

Melug: własność Pápirotki iest
purgować melankolia: ale tego
nie pisze Diosc. ani Galenus, ani
Paulus, z których náuti częstotroć
on świadczy swé księgi spisane.

Cap. CCXCVI.

PORRUM CAPITATVM,
Praeon Cephaloton,

Lug.

Nazwaite są Lugi v nas w
Polscze / który zową Lug / iest
szalony / dla tego ij w Rusi nie
zową Lugiem / ale Płodzisz-
kiem / bo nie iest prawe Porrum,
Paulus lib. 1. cap. 86. Lugi / iż o-
strość maia gorzka / dla tego cia-
ło nasze zapalaia / wycieńczaia /

Przyrobze-
nie.

grube flegmiste rzeczy rozrzucaia.

Diosco. lib. 2. cap. 34. Lug zla
czyni krew w czlowieczce / nady-
ma / ciężkie a straszliwe czyni sny /
vryns pobudza / wycieńcza cia-
ło / iasności oczu bardzo zaśka-
dza: a wszakoz paniam miesiace miesiacom
pobudza.

Obrazonemu pecherzowi / tá-
kiez y nerkam bardzo zaśkadza ie-
dzac. Diosc.

Pecherzo-
wi.
Nerkam.

Lug gdy z małą Jeczmienną
albo z krupkami warza / iedzac /
flegmy y plugawości w pier-
siach wyczyścia y wyrzucaniu
pomaga. Diosc.

Flegmie w
piersiach.

Paniam gdy miesiace nieida /
dobrze warzyć liście a w tym sie
párzić / bo każda twardosc y za-
stawienie porusza.

Paniam.

Nasienie lugowe ma ostrość krew.
gorzka niemala y z cierpnością /
dla tego ściaga: przeto krew v-
stanawia / a to natłukwszy z Ka-
dzidlem a z octem. Diosc.

Nalzenski wczynek pobudza
Lug / iedzac ij.

Nalzen-
stwu.

Przyprawiać z Lugowego
korzenia z miodem łatwarz / do-
brze go pożywać na wśelanie nie
dostatki w piersiach / zwłaszcza
dychawicy. Diosc.

Wyczyścia gardło y wszystkie Gárdlu.
niedo-

Głosu.

niedostatki w gardzielu / które
głos psuia.

Jadowne
mu wężu
niu.

Sok pomaga bardzo piąc z
miodem przeciw jadownemu w-
kaszaniu : także liście / czyniac
plastr z miodem a przykładając
na rana. Diosc.

Wśóm.

Przeciw boleściom / sumie-
niu / dzwonienu w wśu / przy-
prawic sok Lugowy z octem / ka-
dzidlem / albo z olejkiem róża-
nym puszczac. Diosc.

Modze-
lom.

Modzele albo brodawki któ-
re bywaia na nogach / rękach z ro-
boty / albo z chodzenia / liście tlu-
zac spadzia przyłożone. Diosc.

Carbuncu-
lis.

Wrzedzienice ogniste / zowa
carbunculos, czyniac plastr z so-
la z ziela / a przykładając / otwie-
ra. Dioscorides.

Krośtam
na licu.

Krośty po licu białe / sok czy-
niac z sola / traci wycierając. Dio.

Krwia
plwaniu.

Uśienia piąc dwie drągwie
z ziarnkami Mirtowemi tyłsz /
stare krowie plwanie wstanawia.
Dioscorides.

Plinius lib. 19. cap. 6. piše / że
ieden rycerz v Césarza Tyberiu-
śa / gdy go oskarżono o złe wło-
dactwo / Césarz go przyzwał : a
on rospaczynossy / tylko wypil so-
ku lugowego ile trzy grośe sre-
brne záważyly / y natychmiast
stónał : Tom dla tego napisał / iż
Polacy dobrze czynia / którzy sie
Lugiem nieroskośnia / bo iednak
zly / żoladkowi wadzi / oczy psu-
ie / żyly gryzie v nerek.

Cap. CCXCVII.

POTENTILLA, TANA-
cetum agreste, Argen-
tina, Anserina,

Srebrnik, Geśie žiele.

To žiele zowa od geśi / iż ge-
śi bardzo rády ie iedza / a w tym
sie kochaia.

Ma to žiele listki Wrótycz-
wi podobne / z wierzchu zielone /
odospódz przybielszym : rozdzek z
iednego korzenia wiele wycho-
dzi / które sie ściela po ziemi / żół-
ty kwiat piękny / korzeń z wierz-
chu przyżółtłym / w wnetrz bia-
ły.

To žiele na oczy bardzo pomo-
cne / a to przeciw boleściom w o-
czu / rzezaniu / także lupaniu w
oczu / także zapłynieniu flegma
y krowia / y každemu zapługawie-
niu w oczu y powiek : a to omy-
wając sokiem albo wodką / albo
wwarzeniem tego žiela / albo pu-
szczając na oczy sok / etc.

Kany świeże / przykładając /
mocno goi.

Sok z tego žiela z prochem
Páluchowego korzenia (zowa
Hermodactilos) zmieszawszy /
sadzele / krośty / guzy / które
w zadku albo w siedzeniu by-
waia / wygaia.

✠

X

Cap.

Podagrze. Przeciw podagrze z mąką iez-
czmienną czynić plaſtr / wśmiesz-
rza ból. Plinius.

Piſze tamże Plin, że człowiek
niektóry miał iezyczką ſpádnięcie
a zranienie częſto / iedno noſzac
korzonek na ſzyi / prócz łaźni /
był wybawion od wſzytkich nie-
doſtatków tych.

Plinius ibid. przydaje / kto so-
kiem tego ziela głowę pomaje /
cały rok nie poczuie rymy / ani za-
dneſego ſluxu z głowy.

Cap. CCC.

PSYLLIVM, PVLICARIS
herba,

*Pleſne ziele : Psyllum téż po
Polſku drudy zowa
Aptekarze.*

To ziele ieſt podobne Soſni-
ce / iedno iż ſładawé / a ieſt ko-
ſmátſze / w liſtkach abo w oſciach
Soſniéy podobne. Zowa to ziele
Łacinnicy herba Pulicaris, to
ieſt / ziele Pleſne : A to albo iż
pſyllon po Grecu zowa pchła / a
naſienie tegż ziela podobne pchle /
albo dla tego / iż gdzie ie ſciela /
tedy pchły wypadza.

Dioſc. li. 4. ca. 68. Odwilża /
ſciaga / ochładza / y ząziabia.

Vigo 7. Chirurg. To ziele ieſt
ząziabiające y wilgotné w wtó-
rym ſtopieniu ku trzeciemu : ma
moc rozbić y ſpadzac bolaczki
ogniſte : dla tegż czyniac Szloz z
naſienia tego ziela plaſtrzył przy-
kładać. Abowiém to naſienie /
gdy ie ſlucze / a do wody włoży /
wystąpi podobna kłiwowi gryp-

kość / albo Szloz.

Przeciw bolaczce ogniſtey zowa <sup>Bolacz-
Fam.</sup> Eryſipelas, wczynić pla-
ſtrzył z tego Szlozu naſienia na
moczonego z różanym oleykiem /
z ſokiem Łaktuczany / a to zmie-
ſzawſzy / y przykładać.

Piſze Vigo w ſwéy Chyruргií /
że zwierchna częſć tego naſie-
nia / z której bowa ten Szloz / ieſt
chłodné y wilgotné / dla tego czy-
nia z niego łatwarz który purgu-
ie / zowa Diapſillium : ale wne-
trzna częſć w tym naſieniu ieſt
gorąca / y sucha w trzecim ſto-
pieniu / dla tegoż bolaczki y gru- <sup>Bolacz-
Fam.</sup>
czoly za vchem / takież pod gár-
dlem y indzie / z oleiem różanym
ſpadza. Dioſc.

Rozpuſliny v dziatek / takież <sup>Rozpu-
Fam.</sup> wydecie peptá v zdrawia Szloz
mażac.

Dioſc. lib. 6. cap. 10. piſze / że
naſienie Pſyllij ieſt iádowité : a
dla tego / gdy ie kto piie / czyni
dżenie członków / ciało gnusnie-
ie / teſknoſć y ſmutek czyni : prze-
to Aptekarze nie czynia lekarſtw
iedno Szlozu tego ziela.

Gdyby ſie komu przydało to
naſienie pic / Dioſcorides libr. 6.
vczy / wypić winá mocnego z pio-
lynkiem dobry trunk.

Cap. CCCI.

PVLMONARIA

Vulgaris.

*Biała Miodunka, Studziennik.
Plucne ziele.*

To ziele poſpolicie zowa Miod-
dunka / które na wiosne kwitną /
mają liſcie ſzerokie / koſmate
kwia-

Kwiatki brunatne y czerwone / podobne Miodunkom / które Buglosson zową.

To ziele bardzo pożyteczne płucóm / a to zranionym / albo ogryzionym od flegmy / siłę a moc płucam dawa / goi / flegmę wyrzuca : tego może każdy doświadczyć / wążąc płucá zwierzęc z tym ziele / ańo będą zarządź świeże.

Cap. CCCII.

PVLEGIVM, GLECHONIA, Blechonia.

Poléy.

Poléy jest ziele pospolite zná-

iz ie y dziewki ná wsi / czyniac z niego wieńce / o którym Plinius piše / że zawieszony w piwnicy tedy kwitnie.

Jest to ziele rozgrzewające mo Pzyrodzono / iáko piše Galenus. ^{nie.} także Paulus, dla tego wyciencza y subtilizuje / ná plastrze przyłożony zaczerwieniwa skórę / wkazując mocną goracość.

Diosc. lib. 3. cap. 30. Wyczyściá / wysusza / trawienie bardzo sprawuje.

Poléy / pániam piąc miesiące ^{Miesiąc} wywodzi / także łóyska / które ^{cóm.} po porodzeniu niewychodzą / wy ^{Łóyskóm.} ciąga. Diosc.

Z Poleiu z Mloesem a z miodem przyprawiony łakwarz / dobrze brać tym / którzy flegmę grubą ^{flegmam.} w piersiach mają. Diosc. ^{w piersiach.}

Styskowanie y gryzienie w ^{Żółądkow} żółądku odpadza / a to piąc w otęcie winnym rozpuszczonym z wodą / zową Pusca. Diosc.

Czarna Kolera / to jest / spalo ^{purguje} na krew złą / piąc purguie ná ^{Kolera.} dół. Jadowitemu włożeniu dawać pić z winem / bardzo pomaga. Diosc.

Omdlewanie oddala / tylko Omdleniu samym wonianiem v vst / tym lepiej z octem. Diosc.

Proch z Poleiu suchego / dźia ^{Działóm.} słaguiące wyczysta / y goi / także rany w nich. Diosc.

Wrzody zapalone z mąką Je ^{Wrzodóm.} czienną / która zową polenta, uczyniwszy plastr odwilża y zbiera. Diosc.

Przeciw boleści w nogách / Podągrze. czyniac z samę Poleiu plastry przykładać ná ból. Diosc.

Sledzionie Sledzionie zaprowaney/iało twardey / opuchley / tedy czynić plastr z sola y przykładać / aż się skóra zaczerwienieie. Diosc.

**Swierz-
bom.** Takież przeciw każdemu swierz-
bowi / wazrac Polę / a woda
wymywać swierzb. Diosc.

Máciey. Pamiat / które mają zaprowa-
nie y boleści okolo macice / iało
twardości / gruzly / wazrac a pa-
rzac się w Poleiu / gina. Diosc.

Głowa. Plinius libr. 20. cap. 14. Wie-
tżey wagi powieda iest wieniec
Poleiowy na głowie / niż Kozia-
ny: bo Poleiowy zawracanie wle-
cza / także y boleści w głowie v-
smierza womaiac.

Przeciw zimnu głowa broni /
aby iey zimno niezarażalo / także
czyniac plastr z masą ieczmienną /
a z octem na skroni przykładać.

Przeciw padaiacey niemocy
w oetcie dawac pic. Syl skurcze-
nie / z sola / z octem / a z miodem
czyniac masę a mazac / rozkurcza
y naprawia : także na zranienie
wst czynić. Plinius.

Kwiatem zapalonym kładzac
w komorze / pchly zabija. Nale-
pszy iest Polę / który na gorach
roście. Plin.

Cap. CCCIII.

PYRETRON, SALIVA-
ris herba.

Po Polsku téż zową Aptekarsze
Pyretrum, drudy Zebowé
ziele, Ruski Tornéy.

Ziele to pospolicie znáia lu-
dzie y w ogródkach mają: osobli-
wie idzie z korzenia tilko różg / li-

ście gesté / iało v Kopiu Włoskie-
go / długie / szerśe / iało v lnu / albo
Izopu / iedno dłużśe. Korzeń ie-
den / z którego wiele korzonków
białych pochodzi / smaku iało y li-
ście ostro gorącego / szumiącego / y
kasaiacego.

Korzeń z Pyretrum ma moc

mocno zapalaia-
ca / która zebow **Zebom.**

zaziebia : bo-
leść vsmierza : a **Scbiam.**

w zimnicach / któ-
re przychodza z
trapieniem / na-
wierciarowszy z o-
leiem pomazy-
wać ciało. Paul.

Diosc. l. 3. c. 71.
Sliny pobudza /
y flegme wywo-
dzi z wst / zuchaa-
iac to ziele.

A tak flegme
wyciagając vsmierza ból w ze-
biech : dla tego Laccinnicy zową
to ziele Slinné ziele / Saluaris. A
plóczac z octem / w którym Pyre-
tru wazcono / iesze mocniéy ból
w zebiech vsmierza. Diosc.

Dobrze téż czynić oleiek z Py-
retron, a tym oleykiem pomazy-
wać ciało / gdy chcemy wywo-
dzic z ciała pot. Diosc. **Ná pot.**

Pyretrum palac kasa iezyt / przy-
ciaga flegme / mocno oddala bo-
leść zebow : nad wśytko pomaga
bárzo tym członkom / które trze-
twieia / albo czynność traca / iało
w paraliżu / a to z oliwą stłuk **Paraliżo-
wt.**
wśy czyniac masę. Gal. 8. Simpl.

Cap. CCCIII.
RADICVLA RAPHA-

non, Rafanus sativus, Ra-
fanus minor,

Rzodkiew.

Kwiatki ziele zową tym slo-
wem Rafanus, napierwéy Rzod-
kiew / á to własníe zową Rafa-
nus mnieyszy: zową téż Chrzan/
á ten Rafanus wietszy. Jest téż zie-
le które Włoszy zową Raphanel-
lus siluestris, polna Rzodkiewotka:
w tym kapitulum wypisuiem
Rafanum mnieysze / które iest Rzod-
kiew.

Przyrodze-
nie.

Paulus lib. 1. ca. 76. ma Rzod-
kiew síle wycieńczyająca / ma
bydż iedzona z octem á z solą / á
to dla pobudzenia żywota ná
stolec / iest goraca w trzecim sto-
pniu / á w wtórym wysusza.

Dioscor. lib. 2. ca. 104. Rzod-
kiew zágrzewa iedzac ją / wdzia-
czna vstam / iedno żołądkowi nie
bárzo dobra / bo kruczenie y rzy-
gania czyni / dla tego lepiéy ją /

powiada Dioscor. iest po obie-
dzie / iż pomaga tu trawieniu /
bo gdy ją iedzą przed potarmy /
podnosi w żołądku potarm / á
tak plywa potarm.

Alle rzecze kto / tu powiada obietio.
Diosc. że ją ná końcu iest / á wys-
sey zaś z Paulusowéy nauki / że
ná przodku / á to są różne rzeczy /
ná przodku / ná końcu: tak rozu-
miej / iesli ją dla trawienia iest
tylko / tedy lepiéy ná końcu stołu /
bo trawienie czyni / iako pisze
Dioscorid. áczkolwiek Galenus
tego niechce: ále iesli ją iest dla
poruszenia stoleców y wracania /
á zwłaszcza gdy grube zle materię
flegmiste leżą ná dole w żołąd-
ku / tedy lepiéy przed obiadem /
bo łatwie wracanie przydzie /
gdy podniesione będą materię /
przez Rzodkiew wzgóre z dołu /
bo to czyni Rzodkiew z przyro-
dzenia / iako pisze Diosco.

Rzodkiew wárzac / dobrze ją Kasłowi.
iest y pić przeciw starému daw-
nemu kasłowi / bo wyczyściá
materię grubé flegmiste / które w
piersiach czyniá chrapienie y kas-
zel. Diosco.

Skóre z Rzodkiewie z octem
miodowanym przyprawioną pi-
jac / wracanie czyni łatwie. Dio.
Przeciw opuchlinam w ży-
woće / także śledzionie twar-
doy / czynić plastr z Rzodkiewie / á
tym okładac żywot. Diosco.

Wracaniu

Opuchli-
me.

Śledzionie

Przeciw sinościom które by-
wają pod okiem / natłuc Rzod-
kiewie z miodem / á tym okładac /
zginie. Diosco.

Sino-
ściom pod
okiem.

Wężowému wkraszeniu bárzo
pomaga / iedzac y przykładając.

Wkraszeniu
wężowému

Lysinie.

Lysiność kłosa bywa z par-
chów / napelnia włosami. Dios.

Piegam.

Piegi na licu y na inszych miey-
scach / Rządkiwie natłukwszy a z
mąką Kąkolową zmieszawszy /
wezynić masę / a tym pokładać
kilką razów spada.

Grzybóm
iadowitem

Przeciw dużeniu y dawieniu
które przychodzi z iedzenia grzy-
bów iadowitych / iesc Rządkiw
z octem.

Miesiąc
com.

Paniam miesiące pobudza /
iedzac ią.

Vrynte.
Wrócaniu.

Nasienie rządkiwane / piąc
ie / vryne pobudza / wrócanie czy-
ni łatwie.

Piąc to nasienie z octem / ale
dziona twarda y opuchła wy-
ciencza.

Bolacz-
kam Rán-
krowatym.

Bolaczki wrzedliwe szpetné /
które ogryzają ciało / zowa Can-
cros, czyniac plastr y przykładá-
iac / ogryzie / wyczysci / niedopu-
scza sie szerzyć.

Anginas.

Przeciw bolaczkam w gár-
dle / zowa anginas, wárzyć w
otcie miodowym / która z mio-
dem czynią / tym płócić gardło /
charłając.

Plinius lib. 19. cap. 5. wypisuje
trzy rodzaje Rządkiwie / ale wszy-
stko Rządkiw : Nie rada milu-
ie ziemi gnoyné przy mokra-
dlach lepsza roście / zimna sie nie
boi / dla tego w zimnych stro-
nach rada roście : a ztądze iest /
ze we Włoszech nie iest tak gorz-
ka iako w nas / bo mało ma tam
różności od rzepy wielkiej.

Pisze też / że w Niemieckich
stronach naydzie korzeń tak wiel-
ki / iako dziecię / iam taka wielka
widal w Rusi / w naszych stro-
nach. Plinius.

Przeciw bolesciam okolo o-
sierzdzia / bärzo dobrze pic sok / *Osiertzdu.*
takież przeciw suchotam.

Simie bärzo zdrowo ią iesc /
bo zagrzewa żywot / flegmy tra-
wi. Plinius.

To ziele albo korzenie / tak mi-
luia Grekowie / że też ze złota
czyniac Rządkiw / bogu Apoli-
nowi ofiarowali / Cwikle strę-
bina / a Rzepe ołowiana / ale to
blazeństwa. Plinius.

Rządkiw iako y Rządkiw / *Nierada*
ma z macica winna silna niena- *nayczy*
wić / tak iż iedno przed drugim *macice win*
schnie y ginie. Plinius. *ney.*

Przesadzając Rządkiw lep-
sza roście wietrza y mocniejszy :
a nie tylko rządkiw / ale y wszy-
tki ogrodne rzeczy. Dla tego vczy
Plinius lib. 19. cap. 12. że wszytki
iarczyny przesadzane lepiej rosta /
y w lekarstwach bywaia mo-
cniejszy / y wietrze / y nie tak sie
rychlo kaza / iako rzepa / rzo-
dkiew / ogórki / cebule / czosnki / lu-
gi / kapusty.

Vigo 7. Chiru. Sok z Rząd-
kiwie z oleiem Kopru swoystie /
z Kminem a z woskiem zmieszá-
ny / szpácenie a siność / z vderze-
nia / przykładając wyczyszcia.

Cap. CCCV.

RADIX, RAFANUS

maior. Chrzan.

Chrzan ziele znakomite w Pol-
sce / a zowa ie Rafanus wietrze /
iako by wielka Rządkiw / bo ma
też moc co y Rządkiw / y ow-
szem wietrze / a tak iedno może
bydź

Natura.

bydź brano za długi/ iest prawie Pieprz Polski/ bo zagrzewa żołądek iako Pieprz/ bo iest gorący y wysuszający/ pisze Platearius, w którym stopniu/ inſy przydaia aż blisko trzeciego: Izaak w trzecim: iawnie to wkaże iego oſtrość gorąca/ gdy ijedzą albo

wierca/ iako czyni w noſie y w głowie zagryżenie/ nie inaczej iako Gorzycą.

Dla tego chwale Rus/ którzy nie bärzo ſie bawiać Pieprzem/ Imbiery/ Muſklaty/ przyprawią iä domowemi żioły pokärmy/ iako Gorzycą/ Chrezanem: dla tego też ludzietäm długo żywi/ iż ſie nie obierają korzeniami Za-
moſtkiemi/ ani napoymi cudzo-
ziemſkiemi/ doſyć im miód/ zdro-
wia ludzkiego dobry przyiaciel/ czyni/ także y piwo.

To ziele niektórzy chcą bydź v

Dioſkorydeſa Lepidion. albo w-
tore Hiberida, ale ia to zoſta-
wiam tu rozeznaniu naucz-
ſzym. Chrezan/ ieſliby kto chciał
mieć z bärzo gorzkiego ſłodki/ te-
dy naſienie iego moczyć przez
dzień y noc w miedzie/ a tak ſiać.

Iſaac piſze/ Pokarm Chreza-
ny iest trudny tu ſtrawieniu w
żołądku/ mało tuczy/ oczom wä-
dzi ſwä oſtrością/ a zębom twär-
dością/ także inſzym mieyſcom
dla gryżenia. Ale my go nie ie-
my iako Rzepe dla pokarmu/ ie-
no w przyſmakoch/ a miäſto ko-
rzenia/ dla tego z octem ä z mio-
dem przyſmak oſobliwy.

Potwierdza trawienie w żo-
łądku/ iako y Rzodkiew/ zagrzę-
wa żołądek/ trawi/ y wypadza
ſlegmy grube z żołądka: których
my z przyrodzenia naſzey krajny
pełni ieſteſmy.

Przeciw iädóm iest ſilno mo-
cne lekarſtwo/ bo wracaniem w-
net wyrzuci/ ieſli ie naydzie w
żołądku.

Przeto piſze Raliſ, Iż z ſo-
kiem Chrezanowym niedźwiadka po-
kropiwoſzy/ tedy zemdleie y ſkur-
czy ſie/ a potym ſie rozpućnie:
dla tego bärzo dobry w quarta-
niach/ przyprawić iä Syropę z
niego z miodem ä z octem win-
nym.

Cap. CCCVI.

RAPA, GONGILIS.

Gongolida, Rapum.

Rzepä.

Plinius 16. 18. cap. 13. piſzac o
Rzepie

Miód do-
bry przyia-
ciel ludzki.

Quarta-
nic.

Rzepie/ nazacnieysza iarzyna mie-
dzy iarzynami potlada: abo-
wiem tak ludzie iako y bydło kar-
mi/ ludzie korzeniem/ bydło lis-
ciem czasu zimnego: a gdy na-
wietrze mgły/ nalepsza a słodsza
bywa.

Trojałki rodzaj iey wypisuje
Plinius, v nas wiecéy rodzajów/
bo inaksha w Krakowskiej ziemi/
inaksha w Sedomierskiej/ ina-
ksha w Lubelskiej/ inaksha w Ma-
zowsku. Plinius pisze/ w Turcji
wielka/ alem nigdy tak wielkiej
nie widal we Włoszech/ iako w
Rusii: niepodobna rzecz ku wie-
rzeniu/ żem widzial iedne iako
donice wielka/ iedno nie jest ta
wielka tak smaczna/ iako mala
Krakowska: im iey wiecéy lis-
cie pisze Plinius obrywa/ tym
wietksza roście: dla tego przypo-
wiesć polska/ żaiał iako na Rze-
pie/ iż nietrzeba zajmować z Rze-
py bydła/ iesli chcesz by rosła wiel-
ka/ wymniac świnię: dziwna
rzecz że we Włoszech tylko pie-
czona iedza/ a bärzo sie kochała
w niej.

Jest Rzepa ciepła w wtórym
stopieniu/ a odwilżająca w pier-
wszym. Dioscor. lib. 2. cap. 104.
wypisuje dwoiaki rodzaj: ieden
polny/ drugi ogrodny: v nas za

iedno ogrodny y polny.

Korzeń Rzepny tuczy dobrze Tuczy
nasze ciało/ a to nalepiey wärzac.
Czyni wiatry y odymanie: mał-
żeński vczynek pobudza. Diosc.

Przeciw boleściom w podą: podą
grach/ woda w której wärzono
rzepe dobrze vmywać/ boleść v-
śmierza/ a ieszcze lepiey Rzepa o-
kładac wärzoną.

Przeciw sadzelóm które bywają ^{Sanot}
ia przy palcach/ y też zanotćcam/ ^{cam.}
Rzepe piekac w żarzewiu/ a to ^{Sadz}
wydrożyny Rzepe/ wlać tam ^{przy p}
Kozanego Olejku a wosku/ po-
tym vpieć/ a to skutkowsy przykła-
dac. Dioscorides.

Łatorosłki młode/ które nowo ^{Vryn}
wychodzą z ziemi/ dobrze iesć z
salatami dla porużenia vryny.

Nasienie dobrze przydawac ^{Jadór}
do lekarstw/ które czynią przeciw ^{Snu.}
iadóm: także gdy chcemy sen v-
czynić/ aby sie ból w niemocach
vśmierzył. Przeciw iadóm
śmiertelnym bärzo dobrze/ iako
czasu moin. Diosc.

Małżeński vczynek to nasie- ^{Małże}
nie pożywiając pobudza/ y piąc. ^{stwu.}

Gal. 2. Alim. Rozmaitcie ludzie
przyprawia Rzepe/ piekac/ wä-
rzac/ z przysmakami rozmaitemi/ a
ten ieden/ że ia kwassa solac/ a
tak chorować: nasmięwać sie z
tego w Polsce/ we Włoszech
jest to potarm rostkowny.

Pli. vbi sup. pisze/ że Rzepa po- ^{Oczóm}
żywiana/ wzrost oświeca/ obłoki
na oczu spada/ zmieszawszy z
mlekiem niewieścim/ a przykła-
dac/ ale ma być ową którą we
żniwa kopaia/ a to dla iey gorz-
kości.

Gualterus

Gualterus Riuius vezi/aby dlu-
go była Rzepa zachowana w do-
łech/pokłasc pod nią liścia Orze-
chu włoskiego/ y przekładać / y z-
wierzchu nakryć.

Cap. CCCVII.
RADIX TRIVMPHALIS,

Radix victoriæ, Radix
tropheorum,

Szygnurek.

GEorgius Tausterus piſze/że ni-
gdziey ſtarzy Lekarze tego ziela
ani korzenia nie wypisali / korzen-
na piadź dlugi / iakoby zwierze
wszytek koſmarty / roſcie po Tã-
trach.

To ziele Górnicy którzy w gó-
rach gdzie truſzcze ſrebrne albo zło-
te/ miedziane/ y inſze kopają / ſo-
bie w kabaty y w ſuknie zaſywa-
ją/ powiedaiac/ że ſa przeſpieczni
przeciw iadom y zarażeniu które
przychodzą z truſców / z błot / y
inſzych niedoſtatków. Vide Agri-
colam lib. 2.

Cap. CCCVIII.

RHA, RHEON, RHA-
ponticum, Rhecoma,

*Litewſkie albo Moſkie-
wskie korzenie.*

RHaponticum rodzi ſie przy ie-
ſiorach białych w Moſkwi/ któ-
reżowa Boſphorus Cimerius, tak
że też przy inſzych rzekach aż ku
Litwie/ a to znaleźli naſzy Polacy
napierwoy w Orſhey/ potym bli-
żej w Litwie/ okolo Grodna/ o-
kolo Kiiowa: a ma w ſobie wſy-

ſtko wypisanié które Dioſc lib. 3.
cap. 2. wypisuię / gdzie mówi:
Rheon ieſt korzen czarny / podo-
bny wielkiey Centurzyiey/ rozu-
mięy zwierzchu / bo wnatrz żół-
ty / przyczernieſzym / bez wo-
nięy/ żagwiſty/ (Fungofa,) glij-
ki/ nie ciężki / a to ieſt wſyſtko w
tym rodzaiu Rha-
Litewſkiego.

A tak ieſt pra-
wodziwe: y przy-
daie Dioſcorid.
ma w wuſzeniu
ſmał ſczmiacy le-
guchno/ a glipti/
żuchaiac żółcie-
ie / y czyni farbe
żółta/ to ieſt far-
buie iako Szar-
fran/ takie Reu
Litewſkie ia w
mych ogrodkach
mam / a gdzieś
kolwiek dawal/
bardzo ſprawowa-
ło dobrze / kze-
mu przyſłuſzało:
takim też ia w
Weneciiey wi-

dal / y w Padwi w ogrodkach
Wielmożneſz Pána Bembuſa/ a
dziś Kardyнала / iedno wſzdam
niebyły tamté takiego wzroſtu
ani cudoſci iakie v nas ma / a
tak pewne ieſt naſze Rhaponticu.

Paulus 7. wypisuię Rhapon-
tiſkie albo Litewſkie / złożone z
ziemney zimney a ſubtelnych cza-
ſtek ſubſtanciiey/ takież y z wietrz-
ney a ciepłey leguchno oſtrej: a
tak ma ſilę z zimną ſubtelną y po-
wietrzną: dla tego ſkurczonym/

Skurczomym.

Przepukły. przepukłym/złamaniu kości/zbi-
 złamaniu tym/ startym/ dychawicy/ bärzo
 kości. pomaga. Pluicym krwĩa / bo-
 zbitym. leściam około peptã / gryzieniu
 Startym. w żywocie / osobliwé iest lekár-
 Dychawicy stwo : wotrobie zepsowaney na
 Pluicym krwĩa. wyższe lekárstwo.
 Wotrobie.

Dioscorides lib. 3. cap. 3. Rha-

Żoładku. ponticum albo Rha Litewskie /
 przeciw zapaleniu w żoladku y
 boleściam inszym około niego /
 rospuklinam / skurczeniu / śle-
 dzionie zakażoney: także wotro-
 Nérkam. bie/nérkam/z boleściami vryny/
 Vryne. gryzieniu w żywocie / także w
 Pechérzu. pechérzu / boleściam w osier-
 wi. dzu y w sercá párciu / boleściam
 Piersiam. w piersiach / przeciw wszystkim
 Mácicy. boleściam y niedostatkóm w má-
 cícy y około tego mieysca / po-
 maga bärzo piąc, to kózenie / z
 winem / z miodem / z piwem / z
 czym kto może.

Przeciw boleściam w biod-
 Włobram. rach y w inszych stawiech/ kászla-
 Kaslu. cym a pluicym krwĩa ropã y
 Krowi. samã krwĩa: dychawicy / sczka-
 niu zbytniemu / morzeniu w ży-
 Morzeniu/ wocie / febram. które przezedni
 febram. przychodzi. Jádowitych bestiy
 Gądom. y gądów wkażeniu/ także dawać
 pic. Diosc.

A iesli kto chce perwniey a mo-
 cnieyszey ná wszystkie té niemo-
 cy sprawy / przykładać Modrze-
 wiowey gebli pod iedną miarã y
 dawać pic/ także iako y pierwey.

Tak to dwoie lekárstwo má-
 ia Polacy w Polsce naznámie-
 nitsze/ że ich wiele Królestw nie-
 ma/ a iakóm pierwey o Agaricum
 pisał/ także tu / by Polacy pozy-
 wali swych lekárstw/nigdyby nie

potrzebowali zamorskich/ ná któ-
 ré tak wiele nakładają / a mało
 albo nic niepomagają.

Iesze pożyteczno iest to Rha Litewskie tym którzy niemoga
 zadržymać pokarmu w żoladku/
 gryząc tak samo y piąc. Diosco.

Tę Rhaponticum wyczyścias
 śnoscí. / swierzby y insze drapa-
 Swierzbu
 nia/natłukwszy z octem y nacię-
 rać.

Takież wrzody dawne/ zápa-
 lone/natłukwszy z wodã/mazac/
 rozrzuca.

Ma/ piše Dioscorides/ silná
 moc ściągania z nieiaka ciepło-
 ścia.

Tego Rhapontici może vży-
 wac miasto Reubarbarum, dwo-
 iako/ to iest miasto drągmy Reu-
 barbarum, dwie wziąć Rhapont.

Cap. CCCIX.

REVBARBARVM,

Polsku téż zowã Reubar-
 barum.

Tę ziela stárzi lekárze Gréc-
 cy / iako Ipocrates, Dioscorides,
 Galenus, Paulus, nieznali / iedno
 oni znali Rhaponticum. To ziele
 Arabscy Doktorowie y iego sprá-
 wy wynaleźli: a dla tego sie my-
 la/ którzy mniemają/ aby Diosc.
 Rha, było Reubarbarum, y mó-
 wiã że Reubarbarum nie purgu-
 ie/ bo tego nie pisał Dioscorides
 ani Galenus o niem / y tak iest:
 przeto insze iest Reubarbarum, in-
 sze Rhaponticum nasze. To Reu-
 barbaru przywożą z Bárbariey
 ziemie Afryckiey / od której zo-
 wa

wa Reubarbarum, iakoby po naszymu rzeki Korzeń Barbaryski / albo Pogański iako y Rha Lituanicum, Korzeń Litewski / iż tam roście: bo słowo Rha, znamionuje Korzeń: roście też nie tylko w Barbaryi / ale y w Indii / też roście w Tureckiej ziemi.

To lekarstwo jest / iako piśe Mesuz, lekarstwo błogostawione / iż wszyscy którzy ie biorą / błogostawia y chwala bardo / a to iż purguie leguchno bez obrażenia / wywodzi kolere / to jest złe gorące wilkości / miernie wywodzi też flegme grubą / złą / plugawą / rozmaite niemocy czyniacé.

Smak dobrego Reubarbarum, jest ten / ma bydz przyczerniejszym / z żółtą skłaniając sie na czerwoność / które patrząc na jego zgestwienie / ma nieiaka wage przyciejszym / a w którym rozłożeniu / są barwy mieniace / są dawa a żółta / która farbnie iako Szafran.

Przyrodzenie.

Jest zagrzewające y wysuszące w wtórym stopieniu / ma w sobie przyrodzenie ziemne y wodne y z powietrza złożone / nie ma żadney winy do siebie / którzyby człowiek miało obrazić.

Purgue. Wątrobie.

Purgując posila wątrobie y wyczyszcia ja od zamięlenia / y zapsowania / zwlaszcza żyły które od żóładki y trzew idą do wątroby / zową Messaraicas, także posila żóładek y wyczyszcia. Mesuz.

Boleśkow.

Pomaga bardo boleściom grzącym y kłacym / w wątrobie y w żóładku / także w trzewach / krew wyczyszciając. Mesuz.

Satkanie. Zamięlenie.

Satkanie y zamięlenie otwie-

ra / y niemocy które z nich pochodzą oddala / iako opuchliny / żółte niemocy / twarłosć śledziony / febry / które przez dzień przechodzą / y tem podobne. Mesuz.

Pomaga przeciw krwi pływaniu / także zbytniemu cieczeniu krwi z któregokolwiek członka / także ran iako z nosa. Mesuz.

Pomaga bardo zbitym / skłuczonim / padającym z wysokości / przepuklinam / wnetrzney y zwiierzchniey : a to piąc samo / albo z Mumia / y z Marzana / biorąc Reubarbari dragme / Mumię dwie ziarnie / Marzany pultora ziarnia / dawać pić z winem cierpiącym. Mesuz.

Olejek czyniac z Reubarbarum / bardo pomaga mazać / zbitym / skłuczonim / skartym / zgniecionym / skurczeniu żył y innych członków.

Jest to lekarstwo dobre przeciw czerwonej niemocy / ale ie trzeba przypiekać a z wodką Babczaną dawać / a lepiej z sokiem Babczanym : także przeciw zbytniemu szczaniu.

Przeciw febram wszystkim / które przecedni przychodzą / dawanym / bardo pożyteczne.

Kto chce go pożywać / starwsi / ma ie moczyć / dragme albo wiecć / ile czyia natura nieśie / w wodce Mleczowej / albo Babczaney / albo Opichowej / albo w serwatce / a przydać winą woniącego troche / iako Malmazy / albo Muskatelle / Szpiki a Squinantu po dwu ziarn / naza intrz przecedzwszy y wyśawszy / ciepło wypić / dają ie wśelakim ludziem /

Żółtey niemocy. Śledzionie febram.

Krew pływania. z nosa.

Zbitym. Skłuczonim. Przepuklinam.

Olejek z reubarbarum.

Czerwonce

Szczaniu.

Febriam.

ludziem / że y pániam brzemien-
nym / y dzieciám / dla iego prze-
spieczności.

godzi iedno na wieńce / á ma sie
Biała Róża iako człowiek umar-
ły / który ma osobę człowieczą /
á nie iest człowiek : ále Róża
Czerwona iako człowiek żywy.

Cap. CCCX.

RODIA RADIX, RO-
diada, Rodiarisā,

Różany Korzeń. Zową to źiele o-
sobliwie tym imieniem Różany
korzeń, nie iżby był od Różey
korzeń, ále iest źiele, ábo le-
pię Chróścik, którego korzeń
wonia, iako przenanyborniey-
sza Róża.

Jest to źiele podobné Kosto-
wi / piśze Dioscorides li. 4. ca. 43.
Roście w Macedonii / v nas
na górach / Tatrzech / około Sa-
cza / dosyć dobrze y wonné.

Galenus 8. Sim. także Paulus
7. piśze o tym korzeniu : iest za-
grzewające w którym stopie-
niu / ma subtelne części / z których
iest złożone : dla teę ciężkie bole-
ści głowy všmierza / natłukwszy
z olekiem Różanym / á przytła-
dając na skroni y na czolo.

Cap. CCCXI.

RHODA, ROSA,
Rhodon. Róża.

Kwiat iest Różey rodzaj : ie-
den który zową Róyska / prawa
Róża czerwona : Druga polna /
śieroła / pięć listków mająca / któ-
rą Plinius lib. 21. cap. 4. zowie
Lychnis. Trzecia biała / zową
Damascenam.

Róża biała / rzadka iest ku po-
żytku lekarstwu / niczemu sie nie

Teophrastus lib. 1. cap. 5. śiero-
to wypisuje rodzaie Różey.

Polney Różey
Figura.

W Różey
śeść naydu-
jemy rzeczy /
które mają na-
półkarze cho-
wać na lekar-
stwa / które
Plinius y Te-
ophrastus wy-
liczają. Na-
piérwéy, któr-

ki owé albo listki zieloné / któ-
rych iest pięć około kwiatu / któ-
ré niżli kwiat rozkwitnie / przy-
rywają kwiat / te listki ábo stór-
ki są

ki są dobre na wysuszenie y wy-
cienczenie.

Druga część w Rożey. Jest pa-
czek albo pałowie / polki iescze nie
rozkwitnie kwiat / tak iż gdy wy-
rwieś / będzie kłobuczek / ten też
maia chorować osobnie / bo bardzo
potrzebny tu wysuszeniu.

Trzecia część jest. Kwiat sam
gdy sie rozkwitnie / który od słoń-
ca nabywa inſzey mocy / od kło-
bucka albo pełowia / aczkolwiek
inaczej inſzy piſze.

Czwarta. Są one iakoby włó-
ski żółte / w których potym bywa
nasienie / około których kwiattki
sie rozstaczają.

Piąta jest część. Główna / w
której iako na ſypulce wſzystek
kwiat zależy / w którym wnatrz
jest koſmarność / iako welna.

Szósta rzecz jest. Nasienie / któ-
re jest w tej ſypulce czarne / z któ-
regó mógłby ieden ſiac Rożę / a-
le ſie tej nierychło doczeł.

Aptekarze niekiedy bardzo ſie
mylą / którzy mniemają y powie-
dają iż owe żółte kwiattki albo
ziarnka w poſrzedku są Antera,
ano Antera jest iedno lekarſtwo /
które Cellus ſtary Lekarz wypis-
ł / które ſkładają na boleści w
dziaſłach / y na rany w pſciach /
w które lekarſtwo wchodzi Roża.

Roża / iako piſze Paulus 7. jest
złożona z natury wodney / cie-
pley / cierpniacey y gorzkiej: acz-
kolwiek według rozmaitości roż
y ziemi / rozmaicie ſą cierpniace
roże / iedne wiecéy / drugie mniej.
Gal. 8. Sim. takież piſze.

Dioscorides lib. 1. cap. 115. O-
chładzają y ſciągają Roże świe-

że / suche iescze mocniéy wiſſuszą.

Sok ma bydź Rożany z świe-
żych Roż wyciſkany / nożyczkami
wſtrzygając paznokty / to jest / o-
we zielone liſtki na których kwiat
stoi / a potym kwiat tłuc / y wyży-
mac sok / który w cieniu trzymać
aż zgaſnie / a ten chorować na po-
mazywanie oczu w ciężkich nie-
mocach, Dioſc.

Liſcie takież w cieniu wiſu-
ſzać / a trzeba często przewracać /
aby nie zagnily w łupie. Dioſc.

Wino w którym warzą Ro-
żę suchą / y potym wyżimają / bar-
dzo jest pomocné boleściami w
głowie ciężkim: takież boleściami
w wſzu / w diaſłach / w ſtolcu / w
trzewach / w tajemnych miey-
ſcach niewieſcih / a to tym winę
pomazując / albo piórem: gdzie
inaczej niemoże bydź / wymywa-
jąc / albo kłistere wlewając / gdzie
niedoznać. Dioſc.

Samą Rożę tak wwarzona /
nie wyżimając / przetłukſzy / do
bzie przykładać / a nawicéy prze-
ciw zapaleniu w oſierdſiu y w ſer-
gotnému żołądkowi / y przeciw
piekielnému ogniu.

Czyniąc proch z suchej rożey /
dobrze poſypować tak suchą / prze-
ciw oſadnieniu albo ſtarciu od
ſiedzenia w ſtolcu / takież na ka-
żdym inſzym mieyſcu ſtarcia ſko-
ry / poſypować.

Dobrze proch rożany do każ-
dey maści która czyni na rany /
przykładać.

Panie które chcą powieki y
bawi przyprawiać / palac / czynić
z kwiatu suchej rożanego proch /
a tym przyprawiać.

Dziastam.

Owe kwiatki żółte które du-
dzy zowa nasieniem / ale nie jest
nasienie/ wysuszywszy a na proch
stłukwszy / dobrze niemi działa
gniać posypować/ mocno goia.

Biegunk
am.

Główki albo kielyski/ albo i a-
kosiny wypisali klobuki/ mocno
wstanawiają biegunki wszytki pi-
jąc/ iedząc/ plastry przykładając.

Zerem.
zapalenu.
Watrobie.
żóładku.

Wodką Różana piśe Mesua,
jest wielkiego posilania: dla te-
go posila serce/ ochładza wśelą-
cie zapalenie watrobne/ w żół-
dku/ takżeż w sebrach.

Ocet Ro-
żany.

Ocet Różany który bywa tyl-
ko laniem octu na kwiecie Róża-
ne/ y wystawiony na słońce/ jest
lekárstwo na wśelacie niemocy/
zapalenia/ jest drobiący/ posila-
jący y purgujący.

Kwiecie Różane nie cierpi
wárzenia by naimnię / bo wnet
moc z para wyleci: dla tego tyl-
ko mocza ie w wodzie gorącej
zakrywając.

Soł z ścięzpi wárzenie/ ale
mierninchno/ y owšem nabywa
przez wárzenie subtelności.

Oleiet.

Oleiet który czynią z Różcy/
jest bázro wielkiej pomocy w nie-
mocach gorących/ a zwłaszcza w
sądzelach/ w zbiciu/ w wrze-
dziach. etc.

Miodek.

Też czynią miodek Różany/
który jest lekárstwo nazacnie-
szę/ wyczyszcianiu wszytkich w-
netrznosci/ takżeż ran bolących/
sądzelów.

Másę też z sądlem wieprzo-
wym czynią/ na wszytki sądzele
zapalone y niemocy ogniste.

Cap. CCCXII.
ROSTRVM PORCI-
num, Dens Leonis, Caput
Monachi.

Mnich, Rádiki, Pápánvá.

Jest ziele mające sęrokie a
długie liście / po ziemi sie kładą-
ce / korzonek iako v Piotruszki/ z
przodku wychodzi rozcztka na pół
piedzi/ drugdy wietrza/ subtelna/
wnatrz prózna/ na której bywa
kwiat żółty / a potym kosmata
główna/ które kosmacy gdy ob-
wieie wiatr / tedy goło iako v
Mnichá głowa/ dla tego ie też
zowa Mnichem.

Práwie to ziele jest téż sily
iako y Mlecz wysoki/ bo jest ro-
dzay Mleczów / bo y mleko pu-
szca gdy rozcztka wowie: dla tego
przećiw

Sebram.
Wetrobie.
Zoladku.

przeciw sebram goracym / dobrze
pic / iako tercianam / wstawicz-
nym sebram zapalonym: watro-
be zapalona ochladza / takiez zo-
ladek. Niedobrze w Polskim
Herbarzu przeciw kwartanie ra-
dzi to ziolkobrac.

Zamulentu

To ziele warzac z Koprem
Wloskim a pic / otwierazamu-
lona watrobe / y zolta niemoc
spadza.

Cap. CCCXIII.
ROSMARINVM,
Libanotis Coronarium.

Rozmáryn.

Zkoiaki rodzaj wypisnie Pau-
lus 7. Rozmárynu / dwa owoc
rodzace / a ieden ktory nieczyni
owocu: v nas niemasz tego kto-
ry czyni owoc / anim w Weneci-
iey gdzie tego barzo wiele w o-
grodzich v swietego Jerzego/
nie widal / iednom taki widal /
iaki pospolicie tez w Krakowie
miewaja w ogródkach / modro

kwitnacy: iedno tu v nas pra-
wie ziola / a tam drzewka sa / dru-
gdy na dwa lotcia.

Wszystkie Rozmáryny Paulus
pise / maia moc wycieraiaca / roz-
rzucaia / drobiaca / odmięczai-
aca. Druzdy prosto pisa / ze
Rozmáryny / gorace y suche w
trzecim stopniu.

O Rozmárynach tez pise Te-
ophrastus lib. 4. cap. 12.

Dioscorides lib. 3. Rozmáry-
now wszystkich iest to przyrodze-
nie / iz natluwszy tego ziela a v-
czyniwszy plasterz / przykladai-
ac na Hemoroidy / wstawia ie.

Przyrobze-
nie.

Hemoroids
dom.

Wrzody y bolaczki / y wszela-
kie zapalenie / a zwlaszcza Condi-
lomata, y figi / y inke sadzele kto-
re niechca sie zbierac / zbiera y o-
twiera / przykladaiac na plasterze.

Wrzodóm,
Bolacz-
kom.

Conditomata
figom.

Dioscorides.

Kany wrzedliwe / plugawé /
forzen tego ziela z miodem przy-
prawiwszy / wyczyszcza ie y goi.

Kanam
Wrzedli-
wym.

Dioscorides.

Gryzieniu w żywocie y iado-
witego węża wstawieniu / z winem
warzac / barzo pomocno. Diosc.

Wrozenia.
Wrojom.

Paniam miesiace zastanowio-
ne / takiez wryne / piiac z winem /
pobudza. Diosc.

Miesiac
com.

Stare napuchle bolaczki / po-
mazuiac Rozmárynem / spadza.
Diosco.

Zapuch-
tym.
Bolacz-
kom.

Sol z forzenia albo z ziela v-
czyniony a z miodem przypra-
wiony / puszczaiac na oko / wyczy-
scia wszelakie obloki y zacmienie
oczu: takiez moze z nasienia / z
miodem zwierciawszy / puszczac
na oko. Diosco.

Oczóm.
Oblokom.

Przeciw niemocy padaiacey / S. walanz
y zastaz tego.

y ząstárzálych niedostatków w
piersiách / bázro vżyteczny Ro-
zmáryn piąc. Diosc.

Przeciw żółtęy niemocy / do-
bze dawać pić w winie / przyda-
wszy ziarno albo dwie Pieprzu.

Oleiek ro-
márinowy
Potu.

Oleiek czyniac z Rozmárynu /
a pomázuiąc ciało / pot wywo-
dzi z ciała. Diosc.

Przepu-
stym.
Skurczo-
nym.
Podagrze.

Bázro pomocny Rozmáryn /
przepustym / skurczonym / bole-
ściom w nogách / a to natłu-
wszy Rozmárynu z makią Kalo-
lową a z octem winnym / y wczy-
nić plastry / a przykladać.

Krostam
na licu.

Przeciw krostam białym po
licu / które są podobne trądom /
natłuc rozmárynu co nazostrze-
żym octem / a pomázывать.

Jest czwarty Rozmáryn in-
szy / piśe Dios. li. 3. ca. 80. od tych
trzech / z którego czynia wiesze /
ma różeski cienie / około których
są listki cienie gęste / podługowa-
te / po iednéy stronie przybiel-
szym a na drugiey zielone / mocno
woniące / a ten jest prawy Roz-
máryn / który w Polsce maia.

Żółtości.

Piśe Diosc. Gorącey sily jest
ten Rozmáryn. Ten Rozmá-
ryn wazac w wodzie / dobrze
dawać pić którzy maia żółta nie-
moc / po pićiu maia pracować /
potym w wannie sie myć / y zaś
w winie przywarzywszy Rozmá-
ryn / dać pić.

Oleiek.

Czynia też z tego oleyki y mą-
ści / potrzebne ku tymże niemo-
cam / ku którym też z pierwszych
Rozmárynów / też y ku innym
wszystkim niemocam pomaga /
iako y pierwsze / pożywające. Dio-
scorides.

Cap. CCCXIII.

RUTA, PEGANON,

Geganos.

Rutá.

Teophr. li. 2. c. 2. piśe / że lepsza
bywa Rutá szczepiona niż siana /
ale żelazem niema byż tyłana.

Gal. 8. Sim. Jest Rutá zágrze-
wająca y wysuszająca w trzecim
stopniu / a to iż nietylko jest o-
stra w smaku / ale y gorzka : dla
tego drobi złe wilgości / grube /
przez skórę wywodzi y przez wy-
nę / wiátry rospadza.

Dioscorides lib. 3. ca. 43. Zápá Drynje.
lájącey mocy / iest Rutá / że też y Miesia-
com.
palac gryzie : dla tego dryne y żywot za-
miesiace pobudza / żywot za-
twierdza iedzac y piąc Rute. twierdza.

Jádowité powietrze oddala Morowé-
Rutá / zwłaszcza morowé : dla to mu powie-
go czynia z nię lekárstwo czasu trzu.
morowého powietrza / z figami
a z Orzechy Włoskiemi / silukwa-
szy spółem / a tego na każdy dzień
pożywać ile Włoski orzech. Mo-
ge rzec

gerzec / że będąc w ciężkim mo-
rze / nie znalazłem rzeczy przespies-
czniejszy nad Rute.

Nasienie. Nasienie Ruciāne takież puiac
z winem / iest osobliwé lekarstwo
przeciw powietrzu morowému.
Diosc.

Weżóm. Przeciw weżowému wkaśce-
niu osobliwé lekarstwo / puiac /
iedzac / y przykładając.

Plód trāci. Pokolenie / iedzac y puiac / trā-
ci: dla tego niedobrze Ruty po-
żywać tym / którzy chcą mieć po-
tomki albo plód. Diosco.

Morzeniu. Gryzienie w żywocie / a zwła-
szcza z wiatrów / z suchym Ko-
prem swoyskim wazzyć / y pić /
oddala. Diosc.

Plucam. Bardzo pomaga przeciw bole-
ści / w płucach / w pierśiach /
w bokach: przeciw pleurze / dy-
chawicy / ciężkiemu kaślowi / bo-
leściom w biodrach / albo dnie:

Sebiam. przeciw ciężkiemu trapieniu w se-
bach zimnych / takież pić wā-
rzac z Koprem suchym. Diosc.

Tenafmon. Przeciw boleściom w icelcie /
które w stolcu iest / zowa Ten-
afmon, takież przeciw kolice: ta-
kież boleściom w tajemnym nie-
wieściu miejscu / wazzac Rute
w Oliwie / a potym przecedziw-
szy / onym Oleiem czynić klistere-
ten Olej zowa Aptekarze Ole-
ieł Ruciāny. Dioscorides.

**Wpadnie-
niu macicy** Paniam przeciw wtrząśnie-
niu albo wpadnieniu macicy / Ru-
te z miodem wsmażymy / albo
prosto sflukowy / obłożyć wśy-
stki miejsca tajemne tym pla-
strem / postąpić na swé miejsce.
Dioscorides

Glisty wszelakie wypadza z Glistóm.
żywota / a to smażac Rute w o-
liwie / potym przecedzić / y wypić
one oliwa. Diosc.

Przeciw w Stawiech boleś-
ciam / natłuc Ruty z miodem / a
wczyniwszy plastr / ołładac miey-
scā bolące. Diosc.

Przeciw opuchnieniu żywo-
tā / natłuc Ruty z figami / a w-
czyniwszy plastr / ołładac Diosc.
Jam lepiej doświadczyl / sfluc
Rute z Piotruszka.

Przeciw temuż opuchnieniu / Wino Ru-
wazac rute w winie mocnym / ciane na op-
a ono wino pić / y onym żywot-
czesto omywać. puchline.

Bardzo oczy oświeca / poży-
wając świeża y wazona / ta-
kież ciężkie boleści w oczu / przy-
kładając na plastrzyku / wżywa-
a tym lepiej sprawuje / sflukowy
Rute z maki Jeczmienna. Diosc.

Ciężkie boleści w głowie / na-
sflukowy Ruty z różanym oley-
kiem / a przydawszy octu / y na pla-
strzyku przyłożymy / oddala.
Dioscorides. Głowie.

Krwie zbytnie z nosā ciecze-
nie / natłukowy / a w nos wlo-
zymy / wstanawia. Diosc. Kwi z nosā

Bolaczki y wrzody gorące na Moſen-
moſentach odpadza / natłuk-
owy z listki Bobkowemi / y oblo-
zymy. Diosc. kom.

Krosty białe na licu / natłuk-
owy Ruciānych listkow z Oley-
kiem Mirtowym a woskiem / y licu.
pomazować / spada z licā. Diosc.

Takież krosty które są iako tre-
dowaciny / natłukowy ruty z
winem / a przydawszy troche pie-
przu / przykładac / ale wytrzeć pier-
wcy

węyskóre Sáletra. Diosc.

Lisaióm.

Przeciw lisaióm prostym/ ná-
tlukwşy z Ruty miodu a hál-
nu/ náciérac.

Krostam
przy micy.
scach táis-
mnych.

Pániam / ktorým sie czynia
krostki iakoby brodawki / okolo
táiemnych mieysc / tákież krostam
które bywaią drobne/ nie swierz-
biacé/ ale bolacé / natluc Ruty y
ná plastrze przykládac. Diosc.

Wşóm.

Przeciw bolesciam y şumie-
niu w wşu / natluc soku z Ruty/
a tego przywárzac w lupince iá-
blká pomagránatowego / y pu-
szczac w vcho. Tymże sokiem /
przydawşy soku Kopru włoskie-
go/ a miodu/ puszczac ná oczy słá-
bé / wyczyszcia oczy. Diosc.

Piekielné-
mu ogniu.
Párchóm.

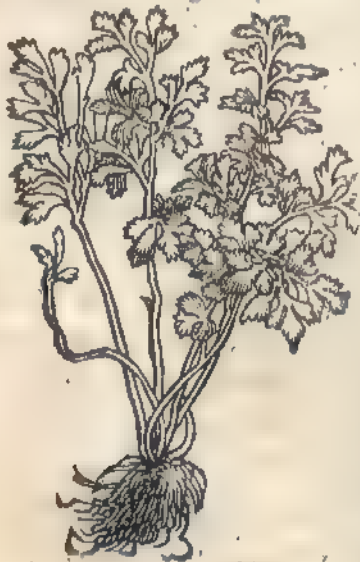
Przeciw piekielnému ogniu:
tákież bolaczkom ognistym / zo-
wa Herpes: tákież w głowie rá-
ny ciekacé / iaké bywaią w pár-
chach/ czynic másc z ruty/ z bley-
wásem/ oleykiem rózanym/ przy-
dawşy octu winnego/ a to stluc
spótem/ y tym mázac. Diosc.

Ruta iedzac ábo żuchaiac/ od-
dala smrody/ z czosnku/ z cebule.

Jest druga Ruta/ która zowa

lesna/ kó-
ra roście
po gorách
w onych
stronach
włoskich/
tákież pra-
wie iakó y
ta: ále po-
wieda Di-
osco. nie-
przespiecz-
no iey po-
żywac/ bo

iádowita/ dla tego iá opuszczam.

2. Ruty.
oday.

Cap. CCCXV.

SALVIA, ELELISPHACON.

Po polsku téż zowa Szálwia.

Żła każdy Szálwia / która
śadza.

Galenus 7. Simp. pişe przyro-
dzenie Szálwii: iest goracé z
nieiáką ciérpnością/ Tákież Pau-
lus. Platearius mówi/ że goraca y
sucha w wtóрым stopieniu.

Dobrze pic Szálwia dla po-
budzenia vryny wárzac: tákież
pániam ná pobudzenie mieśi-
ców y łacwiému porodzeniu. Di-
oscorides.

Włosy fárbuie czarno Szál-
wia/ kładac ta w lug.

Ranam Szálwia bårzo poży-
teczna/ a krew z nich wstánawia:
rány wrzedliné wyczyszcia şál-
wiowy proch / posypuiac / y goi.
Dioscorides.

Krosty/ swierzby/ rántki y w-
şelakie śadzele ná mieyscach tá-
iemnych/ tak meżczynśkich iakó
niemięśkich/ goi/ wárzac Szál-
wia/ rózczki y liście a płóczac.

Bårzo

Vrynie.
Mieśi-
com.
porodze-
niu.

Krostam.
Ranam.

Swierz-
bom nie-
wieśkich
mieysc.

Czerwone wony bieguncie soł Szatwio-
wy: mazać narasca włosy/gdzie
z pachow oblaża. Pl. li. 22. c. vl.

Plod umar- Przykładając / paniam plod
ty wyciąga umarły niedonożony wyciąga z
żywota. Takież przeciw ciężkim
kaszłom y bolesciam / dobrze ią
pić warzac.

Kobaki z vszu wypadza y za-
biia / także w wrzedliwych ra-
nach.

Teophrastus li. 1. ca. 2. Szat-
wia a Sphacellus w tym ma-
ia różność / iż Szaluia domą w
ogrodkach roście / a Sphacellus
w lesiech / a takó jest iedną rzecz /
wszakże Sphacellus ma mniej-
sze listki / ciensze a ostrzże.

Cap. CCCXVI.

SALIVNCA, SPICA

Lauendule, Spica

Romana.

Láwendowa spiká.

♂ Szpice Láwendowey / która

wonia iako Nardus / tak piše Pli-
nius lib. 21. ca. 7. Nafsláchetniey-
šej woniey žiele Saliunca, która
w wience nie przechodzi iako y
fiolkowy korzeń.

Jest to žiele iednakie z Láwán-
da / tylko šerše listki ma niżli ná-
šá Láwanda / a woniające iako
Pismaria, albo Nardus.

Menar. li. 7. Ep. 3. Tó. 2. zowie
Spicam Lauendule, Spica, nie od
klosa / ale iż ma wonia iako Nar-
dus, który zowa Spica.

Korzeń Szpiti láwendowey /
warzac w winie y piiac / wstana
wia wracanie zbytnie. Plinius. Wróćaniu

Takież piiac / żoladek mdly po żoladkow-
šila. Plinius lib. 22. cap. 29.

Tę žiele we Włoszech / w We-
neciiy dosyciech widal w ogro-
dkach / y w Padwi / też iuž nasta-
ło w Krakowie / tóż ia mam w
moych ogrodkach : barzo dobre to
žiele miedzy šaty kłasc dla wo- Szatom.
niey rostopney.

Cap. CCCXVII.

SARACENICA SOLI-

dago, Virga aurea, Fila-
go, Herba fortis.*Zyniec, albo Trank.*

Ndeczono to žiele od Saráce-
now / że Sarácenowie ie y iego
vżywanié wynalezli. Na to žie-
le różga dluga na dwu łokciu /
drugdy na trzy / wnatrz prozna /
po której listie roście obduż /
podobn / nieiako Wierzbowym /
na końc / abkowate iako pilka /
kwiatk / a žółte / które potym ias-
to med / rozleca / korzeń na wie-
le wo-

le korzonków rozdzielony / zwier-
chu czerwony: roście po górach
wysokich / Ksieżyca Sierpnia
kwitnie: smaku cierpnącego przy
gorzyczyszym wysuszać.

Ziele to bardzo pomocne ran-
nym / abowiem skutkowy / przy-
kładając na rany / mięso w nich
wyrasta / potym zagaia pretko.

Tę Saracenica vsuszona / a na
proch starta / posypując fistuly /
takieź sprosne sadzele plugawę
wyczyszcowszy / zagaia natych-
miast.

Zbitym / skluczonym / wražo-
nym / wtrząsnionym / piąc / po-
mocno.

Cap. CCCXVIII.

SANGVISORBA,

Pimpinella Pratenlis.

Czarnogłów.

To ziółko iest podobne Bie-
dzeńcowi Włoskiemu / które zo-
wa Włoszy Pimpinellam, a zo-

wa ie Krewnik z Łacińskiego
Sanguisorba, iż mocno krew za-
stanawia wśelając: iest to ziółko
korzenia mięsżego / długiego / z
korzenia listki wychodzą / potym
różgi / drugdy na łokciu / y na
dru / cienie / przyczerniejszym.
na tych na wierzchu główki pie-
kne czerwone a potym czarne
tak kwitnące: dla tego zowa po
Polsku niektórzy Panny Mary-
iay Róża: roście po łąkach.

Dwoiaki iest rodzaj tego zie-
la: Jedno szerokiego liścia / a dłu-
giego / a główki niewielkie / to zo-
wa Sanguisorba. Wietrze drugie /
listu mniejszego / ale główki albo
kwiatki wietrze.

Ziółko to / wśelacie krwi zby-
tnie cieczenie / mocno postana-
wia / tak / że tylko w reku nosząc /
wstanawia krew.

Dla tego wplawam białych
głów zbytciem / iest naszlache-
tniejsze lekarstwo / a to piąc z wi-
nem albo piwem.

Krew z rany zbytnią wstana-
wia / piąc y przykładając.

Biegunki czerwone wstana-
wia piąc / także y insze biegunki.

Z nosa / z wst plwaniu krwi /
bardzo pomaga z winem / a na-
wiecey czerwoney biegunce.

Cap. CCCXIX.

SATVREGIA, THYMBRA.

Cunilla ortulana,

Cambr.

Cambr iest pospolite ziele / że ie-
tę w serzech iedzą w Polsce.

Paulus.

Paulus lib. 7. Cambr náśládu
ie w swych sílách Tymum žiela:
á iž Tymum iest goráce y wysušá
iace w trzecím stopniu / takéž y
Cambr.

Dioscor, li. 3. cap. 40. Cambr

wszystko może w lekarstwach co
y Tymus: dla tego iedząc y piąc
z solą/wywodzi plugawé flegmy
z żywotá: dychawicznym z mio-
dem dobry / chrobaſi wypadza z
żywotá.

Pániam miesiące pobudza y
rychle porozdzenie czyni: vryne
wywodzi / flegmy grube z mio-
dem wyrzuca: bolaczki ciężkie /
grube / natłukwszy z octem roz-
rzuca. Krótko pišac ná to wšy-
stko dobry cośmy wypisali o Ty-
mum: á iž my niemamy w Pol-
sce Tymum, miásto iego Cambr
brać možem.

Cap. CCCXX.

SANIEVLA, SOLIDAGO,
Diapensia.

Zánkiel.

Zánkiel / któreby było žiele v Di

oskoridesa niemogłé nálésc / tyl-

ko / że iest Żywokostowy rodzaj.
Niektórzy chcą aby było Penta-
philon, to iest Pierpercyc: ale sie
w tym barzo mylą: bo Zánkiel nie
ma korzenia czerwónego / ani
biało kwitnie / á takó nie iest
Pentaphilon.

Jest Zánkiel dwoiaki / ieden
wysoki á liście šerokie / zowa žen
czyzna: drugi nižszy / ma listki nie
šerokie / zowa mežczyzna.

Zánkiel ma práwie takáž moc
iako y Żywokost: dla tego dobrze
złamanym / zbitym / startym / czy-
niac plastr / okładac.

A nietylko ludziem / ale y by-
dletóm ná wytiki / spléczy / stár-
cie kłebów / y tu inšym rzeczóm
dobrze przykládac.

Sok Zánkowy dáiac pić rán-
nym / barzo pożyteczny / przedko
goi rány. Opuchlinóm á wzdu-
tym mieyscóm / ná plastrze przy-
kladac.

kladaiąc / rąnam y krostam w gą-
rdle / wążąc á piąc / bårzo po-
mocno.

Cap. CCCXXI.

SATYRION, TRIPHYLLON,

Trifolium,

Koszlaści.

W Polskim Herbarzu wykłada
Lisię iaytą / ale sie omylił / bo Li-
się iaytą jest Orchis, o którym-
śmy wjszcy Capitulo Orchis wy-
pisali: wiele sie ich też myła na-
tym / iako Pandectarius y Ortu-
lus sanitatis, y ich zwolenni Ste-
phanę / którzy pişą aby Orchis
było Satyrion, bo różne Capitu-
lum Dioscorides lib. 3. cap. 133.
czyni o Satyrion, á insze de Orchis,
tak Paulus, także Galenus.

Paul. 7. Koszlaści mają z swęy
substancyey złożenie wilgotne á

cieplę / y czyniącę wiątry : dla te-
go pobudza pczynę małżeńską
pożywiając go.

Z winem piąc / pişę Paulus, ^{Małżeń-}
bårzo pomaga dychawicznym / á ^{stwu.}
któzy niemoga oddychać. ^{Dychawicy}

A potym przywodzi Galenum
w księgach o Tiriaca. Koszlaści /
które tam zowie Triphyllon, jest
kwiatkowi Jacyntkowi podo-
bny / wiątru pełne á nādymiają-
cę / nasienie podobne polnemu
Krośkowi.

To ziele wążąc á piąc / bår- ^{Jąbowite-}
zo pomaga przeciw iądowitych ^{mu wtaś-}
bestiy wśażeniu / także przykła- ^{niu.}
dając.

Dioscorides tak wypisuje Sa-
tyriō, zowā Triphyllon, iż pospo-
licie mięwa trzy listki podobne
Lelię / ale mnieysze / głabię go-
ły / drugdy wyrosćie na łotek /
kwiatek podobny Lelię / korzeń
cebulowaty iablku podobny / z
wierzchu żółty / á wnątrz biały /
wdziecznego smaku y tu iedzeniu
przyjemny.

Ten korzeń dobrze pić tym k-
tóry mają boleść á zimno zá plecá
mi / z czerwonym winem. Dio.

Komu potrzeba pomnożenia ^{Małżeń-}
małżeńskiego vczynku / dobrze ^{stwu.}
pić.

Cap. CCCXXII.

SATYRION ALTERVM,

Erytron, Erytrionium, Satyri-

testiculus, Priapiscus, Mor-

lorticulus Veneris.

Diosc. li. 3. cap. 135. Ma to ziele
podobne nasienie Siemienia
Znanemu / ale wietşze y twård-
szę /

Tężeń
w.

fię/ Isuace się: to ziela tak mocno
pobudza małżeński wczynę / że
nietylko piąc albo iedząc/pobu-
dza i / ale samym wonianiem /
w reku nosząc. Z winem piąc
korzenie/oblupiwszy z pierzchną
skórke / tym mocnię pomagają
małżeńskiemu wczynku: korzeń
tego ziela iest bärzo wdzieczny
w pokarmiech / słodki y smaczny.

Cap. CCCXIII.

SAPONARIA. secundum
Fuchsiū Strutium, Conditi,

Lanaria herba, Her-
ba Fullonum.

Mydlnica.

To ziela z mydła Mydlnica zo-
wa / iż gdy ludzie ie z wodą tra-
w reku / tedy pieni się iako mydło/
iest wyczyszciające / roście y przy-
rzekach y błocięch: to ziela drudzy
zowa Botrim v Pliniusza / sucho
y śiatom zmyśanym y śiaty zmyśane wyczyszcia.

Plin. li. 27. c. 7. Z tego ziela czy-
niąc plastr dobrze przykładac na
wielkie rany / mocno ie skula y Rany.
goi / krewo z nich ciekąca wstana-
wia / puchnienie odbiia / natłu-
wszy z miodem wyczyszcia rany.

Przeciw piekielnemu ogniu ^{Piekielnemu ogniu.}
stłukwszy z białkiem przykładac/
odbiia.

Cap. CCCXXIII.

SAXIFRAGA ALBA,

Empetron Græc.

Złomikamięć.

Rozmaite ziela zowa Złomi-
kamięć: ale to prawe iest Zło-
mikiamięć ziółko / to iest rozdzi-
ste podobne Trzebuli: iedno wie-
tżę y zieleniżę / Pimpinelli Wło-
ścię podobne / że iedno kosińato-
ścią maia od siebie różność: y
Złomikiamięć nieiako ma listki
kosińate.

Paulus 7. piše / że to ziela mo-
cno łamie kamięć w nęrkach y w
pecherzu.

Dioscor li. 4. cap. 190. Złomi-
kamięć dobrze pic z winem prze-
ciw kąpianiu wryny niepowolne-
mu / także przeciw zbytńiemu
seżkaniu / z winem.

Kąpienia
wryny

Seżkaniu.

Drynie.

Dryne pobudza / kamięć łamie.
Tóż Plinius lib. 20. cap. 9.

Cap. CCCXXV.

SCANDIX, ACICVLA,

Herba Scanaria.

Wyklada Herbarius Polski /
Wrzet ziela / którym modro su-
tna y plotna farbuią: ale nie iest
A a to: bo

to / bo Wrzetu nie iedza iako in-
sych iarczyn / a Scandion iedza / o
ktorym pisze tak Dioscorides lib.
2. cap. 127. Scandix polna Jarzy-
na iest / ma w sobie nieiatka o-
strość z gorzkością : iedza to ziele
tak surowo w salatach y waz-
rzac : żywot dobrze sprawuje w
iedzeniu / a wśhatze nie barzo zo-
łodkowi zdrowe : vryne iedzac y
pijac pobudza.

Vryne.

Niektózy pisza bydz rzecz ie-
dne Sandix a Scandix, ale sie w
tym barzo myla / abowiem San-
dix iest farba / ktora czynia z bley-
wasu / ktory gdy vpala / bywa
Sandaraca, a z tej Sandaraki
z Rubryka czynia Sandicem, iako
pisze Plinius li. 21. cap. 16. A o tej
farbie mowil Vergilius 4. Eglo.
Sponte sua Sandix pascentes ve-
stiet agros.

Alle Scandix iest ziele ktore ie-
dza / iako salate Wloszy / iako v
nich wśystko leda zielsto / leda
chrosty gryza iako kozy.

Przeciw niedostatkom w wa-
trobie / w nerkach / w pecherzu /
warzac w winie / dobrze pic / wy-
czyścica y pomaga. Diosc.

Plinius li. 22. cap. 22. Scandix
iest ziele ktore ludzie iedza w sala-
tach / warzac a iedzac / żywot za-
stanaowa / sczkanie / rozstarwśy
nasienie / z winem pijac vstana-
wia : opalone czlonki przykladac
iac goi. Warzac to ziele / a soł
wyżawśy / barzo pomaga zolad-
kowi / watrobie / nerkom / peche-
rzowi.

Plinius pisze : to ziele przywra-
ca barzo sile malzeństwu.

Zastana-
wia.

Opaleniu

Zoladku.

Watrobie

Nerkom.

Pecherzu.

Cap. CCCXXVI.

SCABIOSA.

Polna Dryiakiew.

Tego ziela starzy Greccy Do-
ktorowie nie wypisali / ani Dio-
scorides, ani Galenus, niektózy
chca / aby Stebe Diosc. bylo Pol-
na Dryiakiew : ale nie / bo Plini-
us lib. 21. cap. 15. tak pisze / Stebe
iest / ktore niektózy zowu Phle-
on, iako Teophrastus in 1. de Plan-
tarum Historia : ale Phleon nie
iest też Scabiosa : bo Phleon iest
chrostek / tlusty a miazgy listek
miazcy / takiego niema Polna
Dryiakiew / ani też iest chrostek :
y nad to Plutarchus 2. Probl. po-
licza Phleon miedzy ziolmi blo-
tnemie

tnemi / á Polna Dryiakiew ná
górach roście / též Phleon stano-
dla miękkości tego ziela w loże / á
Polna Dryiakiew galezista / ości-
sta / twárda. Herodotus též pi-
še / że oni stárzy czynili sobie chu-
sty z Phleonu / czego niemože czy-
nić z Polnéy Dryiakwie : opu-
szczaiąc inše rzeczy / Stebe moc ma-
ściagaiąca y ciérpniaca : á Pol-
na Dryiakiew otwiera / wycia-
gaąc plugawość / świerzby : dla
tego zową Scabiosa.

Przyrodze-
nie.

Świerz-
bom.
pádaniu.

Ziele to iest mocy ciepłey y wy-
suszaiący w wtórym stopniu :
Pomaga przeciw niemocam kó-
ré bywają ná skórze / iako świerz-
bom / sadzelom / pádaniu skóry / á
to czyniac masć / tym obyczaiem :
wziąć soku Szczawiu kobyłego /
Polnéy Ruty / á Polnéy Dryia-
kwie / Oleiu Bobkowého / Mía-
styxowého / Terpentyny troche /
á to troche przywarzyć y zmie-
szać / y masć uczynić / mazać. Vig.

Piersiám.
Slegmam.

Pomocna barzo Dryiakiew
Polna / piersiám / flegmam w
piersiách. O kórey tak piśal Vr-
banus Papież :

Urbanus pro se nescit precium Scabiosae :
Nā purgat pectus quod cōprimit egra senectō.
Purgat pulmonem, laterisq; simul regionem;
Rumpit apostemata, lenit virtute probata.
Emplastrata foris rūpit Antracē tribus horis,
Intus potatur, & sic onus euacuatur.

To iest / że Polna Dryiakiew
barzo pomocna piersiám / od stá-
rości ściśnionym / wyczyszcia
pluća / y w żywocie wšyskie
strony / bolączki otwiera y ból w
nich vżywa / Antracem / to iest
zá plecami bolączki / rozrywa /
przykładając y piąc.

Cap. CCCxxvij.

SCILLA, Varo vocat.

Squilla, Cepe
muris.

Myśa Cebulá.

Cebule te we Włoszech Apté-
karze ná wielkie potrzeby sieia /
ma liście iako v Leliéy / ale dále-
ko wietšé / wzrost iako v Cebule.

Galenus Sim. Moc téy Cebul-
le iest wysuszaiaca z mocnym zá-
grzewaniem. A Paulus 7. Dro-
bi twarde rzeczy / zágrzewa / wy-
susza w wtórym stopieniu : nale-
piéy ia brąc pieczona abo warzo-
na. Vigo w trzecim stopniu kła-
dzie / á dobrze.

Przyrodze-
nie.

Dioscorid. lib. 2. ca. 142. Scil-
la barzo iest wielkiey potrzeby w
lekarstwach / iedno ia trzeba pier-
wey wsadzić w piec / á to záwi-
nawšy w ciasto albo w glinę / á
tak włożyć do pieca albo w we-
glé / á piec aż sie ciasto vpiecze : á
iesliby ieszcze otworzywšy nie by-
ła vpieczona / znouu oblepić záś
Cebule / á záś piec / aż będzie
miękka : též sa inše rozmaite oby-
czaje pieczenia téy cebule / ale ten
najlepszy.

Susza též te Cebule / sczepaiac
w talérzyki / á tak ná nici wieszá-
ia żeby iedno drugiego niedotkne-
ło / á to chowają.

Z takiey Scille tak przypia-
wioney / czynia ocet / wino / tá-
kiež Oleyki / barzo potrzebne w
lekarstwach. Dioscorides.

Cebulá tá tak vpieczona / bár-
zo pomaga przeciw rozpádli-
nam / kóré w podeszwach bywá-
deszwach.

Ocet scillo-
wy.
Oleiek scillo-
lowy.

Rospádli-
nam wpo-
deszwach.

ia / a to wziąwszy drzeń téy Cebule / który iest cieniuchny świeży / a wsmążyć w oliwie / y przytładać / albo stłukwszy a z żywica rospuścić / przytładać. Diosc.

Wężowł.

Przeciw wżasieniu węży / którego zowa Viperam, wwarzyć téy Cebule w octcie / a przetłukwszy przytładać. Diosc.

Na pobudzenie stolców / dawać téy Cebule pieczonéy iedną część / a soli pieczonéy / ale lepitéy na széy oczkowaćéy części osm / a to stłuc / a dawać z iest na czzo tyś / iedne / poruśy żywot na stolce. Dioscorides.

Odmieśca guzy.

Dobrze przydawać téy Cebule do lekarstw którzymi chcemy cokolwiek rozmiękczyć / iako twarzą dości / guzy / miejsca zatwardziałe / opuchłe / zakamiałe. Diosc.

Drynle.

Tęz dobrze ia pić tym / którzy niemoga dryny puszczać / albo gdy chcemy przez dryne zbyt nie wilgoci wywodzić. Diosc.

Opuchlizom.

Barzo tęz pomaga przeciw opuchlinie / piąc y biorąc / a zwłaszcza wino albo ocet / bo wywodzi zaskorza plugawości. Diosc.

Wrażaniu

Gdy kto niemoże zatrzymać pokarmu w żołądku / dąć pożywać : także gdy pokarmy płyną w żołądku / dawać. Diosc.

Żółtości.

Przeciw żółtocy niemocy / barzo pomaga : także gryzieniu w żywocie. Dioscorides.

Kąflowi.

Cieźkiemu dawnému káflowi / wziąć téy Cebule ile trzy piądzé zaważa / a z miodem przyprawiać dąć z iest. Diosc.

Dichawicy

Tęz smążąc ia w miedzie / a dawać : także przeciwko káflowi tymże obyczaiem / pomaga zo-

ładowi ku trawieniu. Diosc.

Żołądłowi

Takież wárząc ia / a dawać iest / ku tym rzeczam dobrze dawać / a wśażé trzeba sie iey wystrzegac / aby téy Cebule nie dawano tym którzy mają iakiekolwiek zranienie wnatrz / bo wiecéy zrani. Diosc.

Tęz pieczona dobrze przytładać na zanokcice y też rospadliny / które bywają przy palcach / tak v rak iako v nog : także na brodawki. Diosc.

Zanokcice
cam.

Uśmienie téy Cebule starte a z miodem albo z figami wwarzone / iedząc żywot odwilża. Diosc.

Uśmienie
scille.

Jest silné lekarstwo przeciw czarom / na drzewiach zawieszony / albo wrotach / w takim domu / czary nie uczynią zaszkodzenia. Diosc. Plinius. Pitagor.

Czaram.

Ocet z téy Cebule / barzo vtwierdza działość rozmięczoné / albo smierdzące : zebow boleśé vsmierza / które sie chwileg vmacnia / a cuchnienie vst oddala.

Działość
Zebom.Cuchnie
niu vst

Barzo to dobra Cebula zatuchnieniu macice / bolaczkom na śledzionie / także watroby / na padająca niemoc / przeciw boiaznym niemocam / Apoplexiam / to iest niemocam w których na gle człowiek vpadnie y zamilknie : kámieniu w pecherzu / przeciw demney niemocy : serce barzo posila / barwo cudna czyni / wzrost oświeca : a na ostatet na ślachetniejszy iest lekarstwo przeciw niemocą które przychodzą z flegmy grubéy / kłiwatéy / tylko żeby tam nie były rany wnatrz / a to dając scille te wwarzone / pieczona / ocet iey / wino / miod / awo rojelatum

Macicy.
Śledzionie
Watrobie
S. Walan
tego.
Apoplexia
tey.
Kámienu.
Dnie
Sercu.
Oczom.

wskłakim obyczaiem / a wszakóż
pamiętay / że naprzód kaset iako
pół pieniądza / potym ile pie-
niądzy / a tak daley.

Plinius. lib. 20. cap. 9. prawie
tóż piśe.

Cap. CCCxxviii.
SCORDIOM. SCORBIO.
Pleuritida, Trifago Palu-
stris.

Czosnkowé ziele. Gęsi Polcy.

Warto wiele błędów v Apté
karczów dawnych / (nie mówie
nauczonych /) o tym ziele / abo-
wiem biorą psi Czosnek za Scor-
dion.

Nie jest
Scordion
wilczy czos-
nek.

A Dioscor. lib. 3. cap. 116. tak
wypisuje Scordion : Roście na
wielkich górach / przy potokach /
albo miejscach mokrych : ziółko
na przedzi długie / listki ma prosto
iako Ozanka ząbkowate / wonia

ma iako Czosnek / także smażnie
iako gorzkością y cierpnością /
różczki granowite / na których
kwiatki przymodrzeyszym : tu o-
bacz każdy / że to ziółko niema
nic podobnego z Czosnkiem wil-
czym / a ztąd też bacz każdy / iatać
Dryatiem albo Mitridatum, v
Aptekarzów bywa / którzy kładą
Wilczy czosnek miasto Scordion
w Dryatiem : a Scordion tak jest
w Dryatiu potrzebny iako Fo-
lium Indi.

Przyczyna tego błędu uczynił
Auicena Aptekarzom / iż w wy-
pisowaniu dwuim Dryatiu /
w iedney kładzie Scordion, a w
drugiey Allium Sylvestre, to jest/
Czosnek polny albo Wilczy : a to
dla tego uczynił / iż inniemal aby
to po Gręku iedno słowo było /
Scorodon y Scordion, a no Scor-
don Czosnek jest / a Scordion ziół-
ko podobne Ozance / która po
Lacinie Trifago zowa / albo po
Gręku : także potomkowie ie-
go / iako Pandectarius y lumina-
ria, y wszyscy trzymali / a nie
dobrze.

Dla tego Plinius lib. 25. ca. 6.
wypisuje to ziółko mówiąc / Scor-
dion, albo Scordotini, ziółko któ-
re drugie jest na zwysz na przedzi /
różczka na czworo granowita /
rozdziśta / listki iako v ziela / które
zowa Ozanka / nie iako kasmate /
nayduia ie w Poncie na łąkach /
gdzie sa ziemia tłuste a mokre :
tam ia zbierał na łace w Polsce
w swięg Dzedowa pod borem / a
jest go na tym miejscu obfitość /
taka wonia / y te smaki iakiem we
Włoszech widal.

Rozność
miedzy scor-
dion a scor-
odon.

Jest Wieś Ruda Pánow Li-
gezów ku Przecławiu / w tęg / ko-
sami przy błocich może się to
ziółko w młyną.

Paulus 7. Scordion ziółko roz-
maité ma siły / bo wespółé jest
gorzkie przykrasnieyszym / a o-
stre : dla tego zarazem wyczys-
cia y zagrzewa wnetrzności / w-
ryne y niewieście rzeczy wywo-
dzi.

Zagrzewa to ziółko nasze cia-
ło : dla tego dobrze ie pić w wi-
nie przeciw wężowému wśaśe-
niu. Diosc.

Przeciw gryzieniu w żolad-
ku / także w trzewach morzeniu /
rzesaniu y zastanowieniu wryny /
pić dwie dragmie tego ziółka z
wodą słodką / to jest miodową
albo cukrowaną. Diosc.

Pić także / wyczyszcia fle-
gmy y wilgości w piersiach / tró-
re czynia dychawicę / káffel / mío-
wy / albo głosu odmienienie. Di-
oscorides.

Przeciw rozpuklinam / skur-
czeniu / przyprawiwszy z miodem
z Rzeżuchą / a z żywicą / y przykła-
dąc / zgoi.

Z wośkiem uczyniwszy / bola-
czki około osterdzia wżyna y od-
miećza. Diosco.

Przeciw boleści w nogach /
zomą Podagrą / natłuc tego zie-
la / z mocnym octem rozpuscio-
wszy / przykładać na plastrze. Diosc.

Pániam przykładać / miesia-
ce zastanowione pobudza.

Rány spaia y goi / stare wrze-
dlowości plugawé wyczyszcia / a
z miodem przyprawiając goi. Di-
oscorides.

Dziwé mięso / proch uczyniw-
szy z niego / posypując spadza / y
niedopuszcza się rodzić : dla tego
Bartwierzé nauczemi przykładá-
ta tego ziela prochu do swych má-
ści rannych. Diosco.

Takież ná té wszystkie niedo-
státki wypisane / sol przyprawu-
jąc / dobrze dáwać pić. Diosc.

Naylepsze jest / piśe Dioskoria-
des / które roście w Poncie a w
Krecie : a iż my jesteśmy blisko
Pontu / tedy także y w nas.

Plinius. li. 26. cap. 8. Przeciw
boleściom około osterdzia / Scor-
dion z wośkiem barzo pomaga.

Także przeciw opuchnieniu
możen / czyniac z tego ziółka / o-
kładając / spędzi puchline.

Cap. CCCXXIX.

SENECION, ERIGERON,
Herbulus, Scutum caeli.

Przymiotowé ziele.

Dioscorides tak wypisuje Przy-
miotowé ziele : ziółko jest nieia-
ko przyczerwienšym / niewielkie
liści

Przyrodze-
nie.

Wężowes-
mu wśaśe-
niu.

Żoladkowi

Prinle.

Flegmam.

Ráflu.

Dychawic-
ę.

Głosu.

Rospukli-
vam.

Żolacz-
kam.

Podagrę

Ránam.

Wrzodom.

Sop.

Wosnom.

liści á gesté iáko v Białey Gor-
czyce / nieiáko ná koncach prze-
działá y kędzierzawé / ále dale-
ko mnieysze niżli v Białey Gor-
czyce / kwiatki iáko v Szocewi-
ce / ná których potym bywa głó-
wka kósmáta iáko welná / która
potym ná wiatr sie rozlatywa: dla
tego ie téż po Grecu zowa Eri-
geron, iż kwiatki bázro przedtá iá-
ko włosy ná tym ziele siwieią /
korzonek má niepotrzebny nie-
wielki / roście okolo plotów / do-
mów / murów / kóściółów.

Paulus libr. 7. Przymiotowé
ziele zmiejszány síly iest / złożóné
z zimnéy á miernie rozrzucáig-
cý.

Wrzodom.
Bólacz
kom ogni-
stym ná
moštenkach

Ochładzáig Kwiećie y liście
Przymiotowé: dla tego przeciw
zapaleniu y wrzodom ogniistym
ná moštenkach y w siedzeniu slu-
żoszy / przykładáigc plastryk /
odbuia. Diosc.

A tym lepiej boleśe oddala /
gdy z winem słodkim wczyniony
plaster / okładáć bedziesz. Diosc.

Kanam
wrzedliwy

Z prochem który bywa pod ká-
dźidlem / nietylko wśeláim w-
rzedliwym ránam / ále téż niemo-
cam które bywáig z strony żył su-
chych / zowa té Strony Neruos,
bázro pomocno. Diosco.

Także główti tego ziele / ná-
tłukoszy y przykładáć ná róz / á
tym lepiej z octem. Dios.

Żółdłowi

Przeciw boleściam á gryzie-
niu w żółdłú z kolery / abo z go-
racych máteriy / wárzac to ziele
w wodzie / iest / oddala boleści.
Dioscorides.

Żebom.

Plinius Dziwná rzecz o tym
ziele piśe: iż gdyby żelazem ogra-

żyroszy okolo tego ziele póki w
ziemi iest / á potym wyiał / y do-
tknął zebu boláćig / á za każdym
razem plunął / potym zaś tak o-
no ziele ná swé mieysce wśádzit /
iesli sie przymie / nigdy potym nie
bedzie zab ten boláć.

Róście powiáda Plinius przy
domach / pod mury / ná dáchach /
po dáchowkách / iáko widzimy
ná stárych Kóścielech / gdzie nie
dochodzi słońce / pospolicie má-
igc liści iáko Biała Gorczyca
ále drobne: á z tad iáwny błá-
d Pandectarii, który to Ziele zo-
wie Cardus benedictus: bo Car-
dus benedictus nie roście po mu-
rzech ani dáchowkách / ani okolo
plotów / iáko to ziele: kósmáta
głowka go w tym omylila / iż co
mówi Dioskorides / że má głó-
wti kósmaté.

Eror Pand.

Cap. CCCXXX.

SERPILLVM, HER-
pillon.

Macierza Duska.

Tak iest pospolite ziele Macier-
za Duska / że y bydlo ig zna mie-
dzy trawá / á niechce iey wśusic
dla mocnéy wonności. Theo-
phrastus lib. 1. cap. 6.

Paulus 7. Mocno zápala / że pántam.
téż pántam miesigc pobudza /
takież y wryne.

Diosc. lib. 3. cap. 12. Dwoiáki
rodzay wypisúie Macierzey du-
ski: ieden ogrodny / drugi pol-
ny: v nas w Polsce tylko mamy
polná / nie trzeba iey siac / bo iey
wśedzie wielka obfitósc: áczkol-

wieł iesli weyżrzym pilno w pi-
smo Dioskoridesowe/ tedy insha
iest siana Macierza Duszka od
naszey: abowiem pişe Dioskori-
des/ iż ma listki iako v Lebiodka;
Polna tedy sie zgadza z naszą.

Miesia-
com.

Drynie.

Dzeczua
tym.

Wejóm.

W głowie
bolesciam.

Spánia.
iżeniu.

Diosco. lib. 3. cap. 41. Macie-
rza duszke piąc/ pániam miesia-
ce wywodzi / vryne pobudza /
morzenie w żywocie vsmierza /
przepuikny / sturczenia / bolacz-
ki ná wátrobie piąc vsmierza,
Przeciw weżowemu vřasze-
niu/ dobrze pić z winem/ á nátlu-
kowszy / czyniac plastr / przytla-
dac ná ráne. Dioscorides.

Przeciw bolesciam w głowie/
wárzywşy Macierza Duszka /
przydac Kózanego oleyku/ y prze-
tluc przylawşy octu winnego /
á tak zmieszawşy przylożyc ná
stroni. Diosc.

Taki plastryk nawiecy po-
maga/ gdy czlowiek vřawicznie
mży: takież gdy ma bolaczke ná

řorce mozgowey/ zową Phrene-
tidim, albo odstapienie od rozu-
mu zową. Diosc.

Wrócanie krwia/ vřtanawia Wrócanu
sol z Macierzey duszki/ zmiesza-
wşy z octem dwie drágmie/ á tak
piąc. Diosc.

Galenus 7. Simp. Smak Ma-
cierzey duszki / iest mocno goracy
y ostry/ moc ma goraca/ subtili-
zuiaca / rozmiećzaiaca grubo-
ści.

Dla tego przeciw tymie która Rymie.
z zimna przychodzi: przeciw ka- Rastlowi.
řlowi / zaniebieniu żołądkowe- Żołądkowi
mu / takież wiatrom / pić wá-
rzac w winie. Plinius.

Plinius lib. 20. ca. 22. także pi-
şe/ ze z Kózanym oleykiem ná bo-
leści w głowie bázdo dobra przy-
tładać.

Przeciw bolesciam w śledzido Sledziste
nie / dáwać listcia cztery drágmie
z octem řilko rázow. Plinius.

Przeciw plwaniu krwia/ ná Plwaniu
trzec listkow w octcie z miodem/ Krwia.
á tak dáwać pożywać. Plinius.

W wodzie wárzac/ dobrze pić Wátrobie.
przeciw zakażeniu wátroby.

Cap. CCCXXXI.

SILER MONTANVM.

Siseli Massiliense.

Koiakie Siseli Dioscorides wy-
pisuje: iedno które w Massiliiey
roście: drugie w Murzynstiey
ziemi: trzecie Peloponesiacum.
Nasiemie które pospolicie mają
Aptekárze/ Sileris Montani, iest
Diosc. lib. 3. ca. 55. Siseli Massili-
ense. To ziele ma listki podobne
Kopru

Kopru Włoskiemu / różge dobrze
miasza / oganka na wierzchu iá-
ko Kopr swoyski / na które nasie-
nie granowite / podługowate / o-
stręgo smaku / korzeń woniacy.

Przyrodze-
nie.

Korzenie y nasienie Sileris, za-
grzewa mocno ciało nasze : dla
tego dobrze pić przeciw niepo-

Wrynie.
Dychawic-
cy.

wolnému wryny kąpieniu. Diosc.
Takież dychawicznym dobrze
pić / wazac korzenie albo nasie-
nie. Diosc.

Upadnie-
niu macice.

Paniam którym macica wpa-
da zmięscia / także potrzebno pić
miesiace pobudza / latwie rodze

Rodzeniu.

nie czyni / także pożywaiać. Diosc.

S. Walan-
tego.

Przeciw padaiacey niemocy /
wazac pić / także pospolicie w-
szystkim wnetrznym niedostat-
kom / starym dawnym kasslom /
przyprawuiac z miodem / abo wa-
rzac / pić. Diosc.

Kasslom.

Trawieniu

Trawieniu bardzo pomaga w
złodlu / piac z winem. Diosc.

Morzenie w żywocie traci. Morzeniu.
Podróżnym ludzkiem / przeciw żi-
mnu / dobrze im pić z winem. Di-
oscorides.

Wypisuię Drugie Sifeli Dio-
skorides Murzynskie / ale nie iest
pospolite / opuszczam : a też / też
mocy przywlaszcza które y Malsili-
ensi.

To ziółko / piše Plinius li. 25.
c. 8. wynalazly Lanie / abowiem Lanie wy-
gdy rodza / tedy ie gryza / aby sie
wyczysciaty co nalepiey.

Cap. CCCXXXII.

SIDERITIS, HERACLEA,
Vertemnum, Solastrum,
Boćianie noski.

To ziele

To źiele ma liſtki iako Szánta/
iedno iż troche dłużſze / podobne
Szatwlię liſtkom / albo Debo-
wym / ale zaś mnieyſze niż debo-
wé / a oſtre : różge ma gránowi-
ta na cztery granie / na piedzi dru-
gdy wyſſza / ſmáł wdzieczny przy
cierpiącym / około różgi bywa-
ia ſypulki albo oganki małe iako
v Szanty / w których ieſt naſie-
nie czarne : roſcie na kámienn-
nych mieyſcách / ma na końcu no-
ſtki iako Boćianie. Dioscorides li.
4. cap. 33.

Plinius lib. 22, cap. 17. wypisuje
to źiele.

Ranam.

Żapalenie

Dioscor. Liſcie tego źiela / na-
tłukwſzy / a na rany przykłada-
iac / bázro przedko zgaia / żapale-
nie też z ran y ogień odpadza.
Wypisuje y drugie dwoie Sido-
rotis Dioscorides w tychże księ-
gách / których tam czcie może ka-
żdy.

Cap. CCCXXXIII.

SILIGO, OLIRA,

Typha, Żyto,

Żna każdy w Polſce żyto / nie
ieſt tak poſpolite w innych ſtro-
nach Żyto iako v nas / w Nie-
mieckich ſtronách mało / we W-
łoſzech go nie znáia / albo rzadko /
y to iare : a to tym / że tam w o-
nych ſtronách Pſzenice ſie wſyſt-
ko rodza / a tak nie dbáia o żyto.

O Życie Plinius lib. 28, cap. 8.
& 9, 10. W kapítulum dziesią-
tym wypisuje rozmaite rodzaie.
A Teophrastus lib. 3, cap. 4.

Ż Żytá piſze Plinius lib. 18. ca.
9. ſłáchetny chleb bywa ſprawa

dobra piekarſka : a ieſt Pſzenice
rodzay ; bo Pſzenica częſtoć
wyradza ſie w Żyto / to wiedza
dobrze oracze.

Cleb Żytny mało co vchodzi
od Pſzenicznego / który náde w-
ſyſtki żyarna ma / iako niżej ná-
piſemy : podobne żywiolów zło-
żenie / iako y náſze ciało / a zwla-
ſcza który obyczáiem náſzym kwa-
ſzac pieka.

Dioskorides tylko piſze / że też
żytá małe miela na chleb.

Galenus Ali. piſze / że żyto któ-
ré zowie Olira, nie wzgardzone
też ieſt żyarno / które bázro ſie po-
rownywa z Pſzenica : dla tego
niemal wſyſcy którzy mieſzkáia
w Europie na północy pożywa-
ia chlebá z niego / wiecey niżli z
pſzenice / w lekarſtwach ma moc
iako Pſzenica.

Cap.

Cap. CCCxxxiij.

SINAPE, SINAPIS, NAPI.

Gorczyca.

Właściwość Gorczycy/ jest gorąca y wysuszająca / iako pisze Paulus aż w czwartym stopniu.

U Dioscorides lib. 2. cap. 143.

Przyrodzenie Gorzyczne przyrodzenie jest za-
grzewać / wycieńczyć y wycia-
gać dla tego żuchając w wściach/
flegmy plugawę/ grubę/ przez w-
sta ściągając wywodzi.

Jeżeli
w.

Ranam
w górze.

Rany w gardle okolo iezycz-
ka / z sokiem Gorzycanym pło-
cząc goi. Dioscorides.

Nasionie Gorzycane tarté /
w nos puszczając / kichanie czyni.

Kichaniu.

S. W.
lant:
Młóci.

Kichaniem bardzo pomaga pa-
dającemu niemocy/ także zatchnie-
niu mieć w pantiach / które czy-
ni w nich dziwne niemocy. Dios.

Spikowi.

Przeciw niemocy/ w której w-
stawnie śpią / Letargum zo-
wa / ogoliwszy głowę / uczynić
plastrzyk z tego nasienia/ a oblo-

żyć głowę aż się zaczerwienie.
Dioscorides.

Przeciw boleściom w Bie-
dzech albo Sciątyce/ natłukw-
szy tego nasienia z figami/ wcz-
nie plastr / y przyłożyć / aż się za-
czerwienie / włoży ból. Diosc.

Także bardzo pomaga zatwar-
działey śledzionie albo owrze-
działey. Dioscorides.

Tymże obyczajem przypráwo-
wać przeciw wszelakiej ciężkiej
boleści starey wnatrz / która wy-
wabić chcemy na wierzch. Diosc.

Ten także plastr czyniac / goi
parchy na głowie / przykładając.
Oczyszcza oblicze / spada sino-
ści które bywają pod okiem / z
miodem przypráwiony. Diosc.

Z octem natłukwszy a masę v-
czyniwszy / dobrze mazać na każ-
dę tředowaciny y zespácenie pici.
Dioscorides.

Nie źle też przeciw febram kto
re przez dzień przychodzi / proch
Gorzycany pić z polewkami / a
to dla ciężkiego trapienia zimna.
Diosc.

Tę nie źle przydawać Gorz-
ce do plastrzyków / które czynią
na wyciągnięcie trzaskiek albo
iakiękolwiek zabicia za skórę.
Dioscorides.

Także do plastrów które czy-
nia na swierzby y wszelakie skóry
oszpácenie. Diosc.

Przeciw zaprowaniu w vsu/
ażwłaszcza sumieniu y pischaniu
w vsu / tłukac z figami w vcho
puszczac. Diosc. Jabych przydał
Oleytu Migdałow gorzkich.

Pomaga też Gorzyca mdłym
oczóm y powiekam chropawo-
ści.

Wczom.
Powiekam

ści / a to z miodem natłukwszy
naśienia / y puszczać na oko. Dios.

Plinius troiaki rodzaj Gor-
czyce wypisuje / wiadomy każdy.
Przeciw właskeni wężowemu
y niedźwiadkowemu / natłuc na-
sienia z octem winnym / a przy-
kładać.

Przeciw iadowitemu Grzy-
bom iedzeniu / z octem pić : prze-
ciw boleściom w zębiach / dobrze
żuchac Gorczyce. Plin.

Przeciw opuchlinam / natłuc
z figami y uczynić plastr / żywot
okładać / a tym lepiej jeśli Kmi-
nu tartego przydadzą. Plin.

Kamień także łamie / na ostas-
tek róż wszystko pisze co y Dio-
skorides.

Cap. CCCXXXV.

SISYMBRION, CORONA

Veneris, Austerlides, Menta

Florentina, Balsamita,

Menta aquatica.

Miętka czerwona, albo kobela.

Dios. l. 2. c. 117. tak wypisuje mie-
tke te : rodzi sie w ogrodziech na

mieyscach opuszczalnych / Mietce
ogrodney podobna / silniejszego a
wieciey woniacego listku.

Plinius lib. 20. cap. 22. Sisy-
mbrium niektorzy Timbreum zo-
wa / ktore roscie przy wodach / a
to jest Czerwona Mietka.

Paulus, Sisymbrium, ktora nie-
ktorzy Rzeżucha zowa / iz ma po-
dobna moc Rzeżusze polci swieza
jest / zagrzewa w wtorym stopie-
niu / takiez wysusza / a gdy sucha /
tedy w pierwszym stopieniu za-
grzewa y wysusza.

Dioscorides libro 2. capit. 117.
Naśienie tey mietki barzo poma-
ga przeciw niepowolnemu wry-
ny kąpianiu : takze przeciw kamie-
niowi / piąc w winie : tymze o-
byczaiem szczkanie y gryzienie w
żywocie oddala.

Liscie tlukac a czyniac z niego
plastrzyk / przykladac na skronie
y na czolo / oddala boleśc w glo-
wie : Takiez przeciw właskeniu
pszoly / takze Sierżeniom y os-
przykladac.

Wracanie piąc te Mietke / w
staniawia / przykladając na żołą-
dek. Dioscor.

Plin. libr. 20. c. 22. Barzo po-
maga przeciw bestyiam / ktore za-
dlami zacinaia : iako przeciw
pszolom / sierżeniom / ossam : kto-
re na suchych mieyscach roscie /
mocniety wonia.

Oddala boleśc glowy / takze Glowie.
w oczu. Plin.

Krosty okolo powiek / stluk Krostam
wszy z oszrodka przykladac. D-
zdrowia tez krosty ktore na licu
bypiaia : y wshelacie lica ospace-
nie paniam / okladając / takze w-
mywając

mywając z wodą albo z winem/
a to czynić do czwartego dnia/
na noc przykładać/ na dzień zey-
muć. Plinius,

Wróć-
nia.
Żoładko-
wi.

Wróćnie/ sczkanie/ gryzienie
w trzewach/ rozciągnięcie żo-
ładka/ Dissolutionem vocant, pi-
jęc/ przykładać/ iedząc/ poma-
ga. Plinius,

Bżemien-
nym.

Paniam/ które chodzą bże-
mienne/ nieprzespierzno tego zie-
la pożywać.

Cap. CCCXXXVj.
SION, A QVATICA
Anagallis, Lauer.
Wodna Rzeżucha,

Dioscorides. Rodzi się w wo-
dzie to żółte/ krótkie/ tłuste/ śe-
rotych liśćków/ podobnych Giro-
wi albo mietce/ ale troche mniej-
szych a woniących. Plinius lib.
20. ca. 22. przydaje/ nasienia ma
obfitość/ smaku jako Rzeżucha.

Natura.

Paulus. Ma moc zapalającą/
smaku przygorzyczysym. Dyrne

pobudza/ kamięn w nerkach ię-
mie/ miesiące wywodzi.

Kamieniu.

Dioscorides lib. 2. cap. 116. Że
le to iedząc warzone y sirowe/
kamięn łamie w pecherzu/ a pia-
ski które czynią kamięn/ wypa-
dza/ dyrne także pobudza: Pa-
niam rychłe porodzenie czyni/ y
miesiące zaśtanowione wywo-
dzi: gryzienie w żywocie albo
trzewach/ to żiele wamięza.

Rodzeniu.

Miesią-
com.

Plinius lib. 20. cap. 22. Bårzo
to żiele pomaga nerkam/ śledzio Nerka-
nie/ kamięn łamie/ czerwonce
bårzo pomaga/ czyniac kłustere.

Pięgi na licu/ y inśe zmaży/ Pięgon.
spadza namazując.

Parchowacinam kónskim/ y
krośtam pomaga spadzać/ ma-
żąc.

Cap. CCCXXXvij.
SMILAX ASPERA,
Hedera aculeata, Smilaca
trachea, Mergina.

Włoski Bob.

To żiele piśze Diosco. podobne
Matysilunii/ listki też ma kón-
sne/ roździć wiele y powroźkow/
któremi się wiąże na dzewa cie-
niuchno/ a ościste jako Oset: i-
godki rodzi w gronich/ iakoby
macica: gdy dostoją tedy beda
czerwone/ smaku cierpnącego/
kózenie ma twarde/ mięsiste/ ro-
ście przy miejscach błotnych/ y
mokrych.

Liście tego ziela/ y iągody/ są
bårzo pożyteczne przeciw iadom/
a zwłascza morowe powietrza/
pijąc y iedząc. Diosc.

Jabom.

Powietrza

B b

Dziwna

Dziwna rzecz piśe Dios. Gdy
by tego ziela dzieciarku niedaw-
no narodzonemu dano nieco wy-
pic/ tedy potym czasu wszytkiego
żywota / iad mu nie zawadzi ża-
den.

Cap. CCCxxxviii.
SMILAX LENIS.
Smilaca lean.

*Lilia albo drwonki, które sie po
placiach pna, albo Ponoy
płatany,*

Żele to podobne jest Blu-
szowi/ ieno cieńsze a miększe/ ma
też powrozki / któremi sie wiąże
rozchodząc sie po drzewiach. Ja-
gódki rodzi bardzo podobne Glo-
necznikowym ziarnom / iedno iż
czarne nie wielkie : kwiatki by-
wają po zieli obfite białe/ podo-
bne Liliicy.

Plinius o tym ziele piśe. Wła-
sność jest tego ziela / iż kładąc
pod głowę leguchny sen czyni.

Cap. CCCxxxix.
SISER, SISARVM.
Kucmerka,

Żłakomita jest Kucmerka /
znają ją wszyscy dobrze. Pli. piśe
bydż rodzaj Pasternaku / którego
Tyberius Césarz kazał sobie wo-
zić do Rzymu z Niemiec / z Gu-
delbu miasteczka / które leży nad
Renem.

Diosc. piśe / że korzeń Kuc-
merczany wwarzony/ wstam y żo-
ładkowi bardzo pomocny/ wryna
wywodzi / chęć iedzenia pobu-
dza/ bzydłość a styśkowanie ods-
padza.

*Wstam.
Żoładkowi*

Cap. CCCxxxx.
SOLANVM NIGRVM,
Strychnon vrbantum, Solanū
hortense, Solatrum.

Pśinki.

Żła każdy Pśinki / nie trze-
bá ich wypisować. Jest to ziele/
iako piśe Galenus, ząziabiacé a
ściągá-
*Przyrodze-
nie.*

ściągające w wtórym stopniu.
Paul.

Żąziabia.

Diosc. lib. 4. ca. 69. Żąziabia-
jące jest ziele Psinki / dla tego li-
ście przykładając z niego plastrzyk
rospadza piekielny ogień / y ta-
kież wrzody ogniście żółte/herpe-
tas zową / a tym lepię z mąką ie-
czmienną.

**Piekielne-
mu ogniu.**

Herpetas.

**Gistulam.
v oku.**

Gistuly albo sadzele dziurko-
wate / które bywają w łaciskach
v oku / zową Egilopas, tedy ta-
kież czyniąc plastrzyk goia. Diosc.
Tymże obyczajem czyniąc pla-
strzyk z mąką ieczmienną odda-
la bólę w głowie / przykładając
na skronie. Diosc.

**Bole-
ściom w
głowie.**

**Żoładkow
všom.**

Takież czyniąc / przykładając na
żoładzenie / zapalenie żoładka / bolaczkam za-
vchem też pomaga / natłukwszy
liście z sola przykładając. Diosc.

**Ogniu pie-
kielnemu.**

Soł też z tego ziela bardzo po-
maga przeciw piekielnemu ogniu /
a to roztrawszy z Bleywajem / a
z prochem / który bywa z żuzelice
szerebiné / zową Litargiriō: tym-
że obyczajem na każde sadzele za-
palone: a tym lepię sprawi / gdy
przydasz olejku różanego. Diosc.

Egilopis.

Ten też soł / natłukwszy go z
osrodka chlebową przykładając na
krostki dziurkowate pod okiem.
Dioscorides.

Siriasim.

Z tegoż sołu czyniąc masę z o-
leykiem różanym / dobrze przykła-
dając na strupienie / które bywa za-
paleniem ciężkim v dzieci na cie-
mieniu / zową Siriasim. Diosc.

Oczom.

Przeciw ciężkiemu bolu w o-
czu / który stepuje z głowy / tedy
tego sołu z wodką albo z białkiem
iaiorowym zmieszawszy / przykła-
dając. Diosco.

W boleściach w vřu / dobrze
ten soł w vcho puszcząc. Dioscor.

**vřom.
Plawom.**

Żbytnie vplawy niewiescie
vśmierza / przykładając na wel-
nie. Przeciw sadzelom / które by-
wają w łacisku w oku / wziąć
gnoiu czerwonego kłoszkiego / a pod oczę-
z tym sołem mieszać / a na chust-
ce przyłożyć.

Plinius to ziele wypisuje li. 25.
cap. 13.

Cap. CCCxxxxj.

SOLANVM SOMNIFI-
cum, Strychnon Hipnoticū,
Apollinaris minor, Herba
Vaticana.

Wielkie Psinki.

To ziele piśze Diosc. li. 4. ca. 71.
jest iako chróst / mające gałęzi
bardzo gesté / gibkie / trudné ku za-
lamaniu / listki tłuste / podobné
liściom drzewa Pigwowego / przy-
czerwienšszym kwiatem / nasienie
w strączu żółtogożące / korzeń
czerwony / skórka maia cy / roście
B b 2 po skalach

po skalach/ przy Morzu.

3 Korzenia tego ziela skórke pi-
iac z winem dragme / mocno sen
przywodzi: dla tego to ziele sen
czyniacé/ zową Somnificum.

Nasiwienie tego ziela/ mocno wry-
ne wywodzi piąc ie z winem.

Jagodę tego ziela dobrze da-
wać dwanaście wypić przeciw
opuchlinam / wywodzi wodę z
zastorza / iedno wiecý nie brąc /
bo czynią odstępowanie od ro-
zumu.

Przeciw boleściom w zębiach/
wářząc to ziele w winie/ płóć.

Przeciw słabemu wzroкови/
natłuc korzenia / y wýżąc sól / á z
miodem zmieszawszy puszcząc ná
oko.

Jest ieszcze trzecié Solanum /
ále go niemaż w Polsce: zową
Solanum furiosum, á téż niepo-
żyteczné namniéy / iedno oszale-
nie czyni: dla tego ie opuszczam:
to wypisuje Diosc. lib. 4. cap. 77.

Cap. CCCxxxij.

SPELTA, TRAGOS, ZEA.

Orkiś.

W podobny jest Or-
kiś we wšytkim Je-
czmiemowi / ziarno
także iako v Jeczmi-
mie / we Włoszech ko-
nie karmiá niém / téż
w inszych stronach
czynią z maki tego
ziarna chleb. O tym
Teophrastus l. 3. c. 9.

Gale. 6. Sim. Or-
kiś ma síle mierną

między Jeczmieniem y Pšenicą:
v nas niemaż tego ziarna / bo ie-
śli na chleb / tedy lepszy Pšenicz-
ny y żytny: a iesli dla koni/ tedy ie-
lepiéy owies karmi: malo téż po-
trzebne w lekarstwach/ bo ná w-
šytkié té rzeczy lepszy Jeczmién:
z tego ziela czyniono Condrium
pokarm/ albo krupti.

Cap. CCCxxxiiij.

SPICA SARMATICA.

Wroniec.

W Polsce tego ziela dosýc przy-
borzech/ przy lugach: iest kosmas-
té iako Pismaria / á po ziemi sie
kładzie dlugo różge rozwodząc /
gałązki téż ma rzadkie / także ko-
smacie podobné ościami choinie/
przyżółtłym / niema kwiatu ani
owocu/ iedno ości gipkie/ zimie y
lecie zielone. Rozmáćcie ie zową/
iedni/ Widlak: diudzy Wroniec:
Aptekarze w Wenecyiéy Spicam
Sarmaticam.

To ziele bårzo dobrze przeciw ^{Truci-}
truciżnam / wářząc w piwie / á ^{znom.}
piąc wymieci wšelaká truci-
żne/ rzecz doświadczona.

A kto go nie zrzuci / á miałby
truciżne / tedy śmiertelny czło-
wiek.

Cap. CCCxxxv.

SPONDILION, VER-
ticillum, Herba verticularis,
Herba rutinalis.

Jęćle tego ziela podobné Kło-
nowemu drzewu / różgi ná dłu-
żną

za ná łóćiu / drugdy dobrze dłu-
żey / podobné różgam koprowym.
Na wierzchu nasienie / podobné
nasieniu Sileris Montani, ale szé-
sże / bielżé / gliptié / mocno wonia-
ce / kwiatki z białą przyżółtšym /
korzeń iako w Chrzanu / na blot-
nych mieyscach a wodnych roście /
które źiele teraz sie nie naydnie.

Paulus. Na to źiele y korzeń
ostrogoraca a oziabialaca moc :
dla tego padaiacey niemocy / żół-
tęy niemocy / dychawicy / bärzo
pomaga y piliżc.

Żółtość.

Wątrobie.

Żiele to piliżc / bärzo pomaga
wątrobie zażaloney / żółtey nie-
mocy / dychawicy / padaiacey nie-
mocy / zat. hnionej macicy. Diosc.

Macicy.

Purguie.

Nasienie tego źiela piliżc / pur-
guie z człowieka kolera. Tóż na-
sienie czyniac zniém kądzenie / cie-
żkie spanie y mżenie / iakie bywa
w niemocy spiacęy : także natłu-
żwszy go z oliwą / pomazać gło-
we przeciw temuż. Diosc.

Epikowi.

Sadzelom. wé sadzele które po ciecie sie szé-

rza. Diosc.

Korzeń tegoż źiela także poma-
ga zażaleniu wątroby : także prze-
ciw żółtey niemocy. Diosc.

Przeciw krostam albo sadze-
lom dziurkowatym / zowa fistu-
lam / rozczki z korzonków przy-
kładaiac rozszerzaią. Diosc.

Świeżego tego źiela sok prze-
ciw smrodliwym a gnoistym w-
śom / dobrze puszczac / wyczyścić
y goi.

Cap. CCCxxxv.

STAPHISAGRIA, STA-
phis Sylvestris, Vua tamina,
Brionia nigra, Pedicularis,
Pedicularis herba.

Aptekarze też zowa Staphis
Agria.

TÓ źiele podobné macicy win-
ney plonney / okolo listków zabti-
rozczki proste / miękke / czarne /
kwiatek iako Glastum : Nasie-
nie na trzy granie / chropawe / po-
dobné

dobne naszy Tatarce iedno po-
dlugowatze / czarne na wierz-
chu / wnetrz biale / smaku barzo
ostrego a kszajacego.

Ziarna tego ziela / dziesiec al-
bo pietnascie ziarn/piac w wo-
dzie miodowey / rzeczy plugawé
flegmiste/ wywodzi wracaniem/
ale wypinowy trzeba pochodzic
dobrze. Diosc.

Natarwszy tego nasienia z o-
leiem / dobrze pomazowac prze-
ciw zbytnosci wszy / takze prze-
ciw swierzbowi y wzelatciy spa-
tnosci skory. Diosc.

Zuchaiac te ziarnka / wielka
flegmez yst wywodza.

Przeciw boleściom wzebiach
nawarzywowy z octem / plókać.
Dioscorides.

Puchnienie dziasł / takze wa-
rzac w octcie/ plózac oddala.

Na krosty y rany w ustach / y
na wargach / z miodem natłu-
wszy / przykładac.

Cap. CCCXXXVj. STECHAS ARABICA, Sciobolina.

Kocanki Arabskie.

Prékárze y niektórzy Dokto-
rowie zową Stechados, ano ma-
bydz mówiono Stechas: bo Ste-
chados iest genitiuus casus od Ste-
chas: sa ro kwiatki podobne bar-
zo kwiatu Konikowemu / który
roście na łąkach: zową ten kwiat
Arabskim / iż u tam napierwéy
naleziono / y też Arabskie te kwi-
atki najlepze: a wszatze prócz Ar-
abiey / tedy dosyc we Włoszech po-

gorach / liście ma iako trawa al-
bo Macierza duszka: iest ten bar-
zo kwiat przyiemnie wmiacy z
ostrością nieiata. Dla tego Ga-
len. 8. S. piżę / iż smak Stichazu
iest nieiako gorzki z cierpnością
mierna złożony.

Mesug kładzie ciepłe w pierw-
szym stopieniu / a wysuszajac w
wtórym.

Diosc. lib. 3 cap. 28. Stechas
barzo pomaga przeciwo wszy-
skim niedostatkóm w pierśiach /
iako y Tróp / a to piac warzone.
Purguie też żywot / wycienza /
ocięra wnetrz y zwierzchu / w-
szytko ciało posila.

Purguie wywodzi kolere Kolerze.
czarna y flegme / wyczyszcia glo-
we / a zwlaszcza mózg / y żyły su-
che / strony zową / y wszystkie na-
rzedzia smysłów / tak wnetrz-
nych iako y zewnetrznych. Mes.

Przeciw wzelatim niemocam
żinnym / kazdym obyczaiem da-
iac / barzo wielka pomoc czyni.
Mesug.

Oleiek Stichazowi / posila
mózg w glowie / y wszystkie stro-
ny zagrzewaiacy ozywiajac. Me.

Przeciw padaiacey niemocy /
y zawracania przed oczyma / te-
dy z octem / który czynia z scille/
to iest / z cebule Wloskiey / lekar-
stwo barzo szlachetne. Mesug.

Przeciw zatkanu wotrobey /
sledziony / y wszystkich wnetrz-
ności / takież zatkanu w nosie /
dobrze dawac. Mesug.

Oddala boleści / które bywa-
ia w stronach / w stawiech / y w
kazdym czlonku / parzac / kadzac /
przykladaiac.

Cap.

Cap. CCCxxxvij.

STECHAS CITRINVM,
Aurelia, Amarantus Galeni,
Heliochrysos Diosc.

Kocanki żółte.

Fuchsius dwóje Amarantum
wypisuje / które od miłości / a od
kwiatu zowa żiele miłości / a po

Łacinnie / flos amoris, kwiat miło-
ści. Jedno Amarantus żółtego
kwiatu / korzonki żółte / o którym
Theophrastus piše: Jż gdy kto
w wieniec żółtych Kocanków
chodzi / tedy mu laske / miłość /
przyiażń / y wdzięczność czyni v
ludzi. Drugi jest Amarantus, to
jest / flos amoris, czerwony albo
brunatny / ten po polsku zowa
Szarlataek. A jest owo żiele pie-
kne / z którego kwiatu czynia wien-
ce zimie / a trwają zawżdy w
swęy brunatności: o tym także
piše / że kto chodzi w wieniec
Szarlataowym / czyni mu wdzię-
czność v ludzi / a ten jest kwiat
prawy miłości / flos amoris.

Kocanki żółte są mocy miera-
ney / rozgrzewają mnię niż Pios-
lyn: dla tego glisty w żywocie
morza / plastr z niego czyniac a
przykładając: także piąc czyni:
w głowie złe wilgości trawia.

Leonardus Fuchsius w swęy
praktyce zowie Stechas citri, He-
liochoyson. A podobno iż tak / bo
Diosc. lib. 4. ca. 55. wypisuje He-
liochoyson temi słowy: Listki ma-
cienne / rzadkie / oganke w kolo
roztoczona / która ma kwiatki
złotey barwy / a różczki w ogance
iako by grona iagodek na swych
sypulkach: a to wszystko jest w
Kocankach żółtych.

Leonardus
także m. i. u.
Thom.

Sa też Kocanki białe albo
z białą przyczzerwieniszym: tych
nie wypisuje żaden / albo iż ich
nie maż w onych stronach. W-
szakże ja mniemam / że mają także
moc / iako y żółte: a za to mam /
iż to prawy flos amoris, kwiat
miłości / dla tego wdzięczności.

Cap. CCCxxxviii.

STRACIOTES AQUA-
ucus, Diosco.

Dioscorides lib. 4. cap. 96. 30.
wie to żiele Straciotes wodne / iż
po wodach pływa / a roście nie-
wypuszczając żadnego korzenia
w ziemię / ma listki podobne iako
B b 4 Rozchodnik

Rozchodnik mały / który po murzech albo na skalach rośnie / ma lachno wietrze.

Dobladza.

Ma moc / piśe Diosco. żażia-
biająca / dla tego piśe to żiele
wstanawia cieczenie krwi przez
wryne z nerek.

Żadzelom
Rauam.
Żapuchli-
nam.

Żapalenie w sadzelach / w rą-
nách / piekielne ognie / żapuchliny
z wrzodu / z octem winnym prze-
tłukwszy przykładać / mocno ro-
spadza. Dios.

Cap. CCCXXXIX.

SVCCISSA, PRÆMORSA,
Morus Diaboli.

S. Piotra żiele, Komonica, albo
S. Piotra łysina.

To żiele z łacińskiego zow-
a Czarłowe gryzienie / iż gdy od-
rośnie / pospolicie bywa zerwad
ogryzionie: A dla tego pospoli-
ty lud ma za to / aby Czarł za-
żrac pomocy tego żiele ludzki-
m niedostatkom ogryzał ie / żeby go
nieznano / y nie pożywano.

Ma to żiele liście podobne
Babcie / różczke okragla przycz-
wienśym na łokciu / drugdy wi-

ższ / kwiatek z czerwona buma-
tny / torzen czarny ogryziony / ro-
śnie na miejscach płonnych / na
przylogach / łąkach / górach / w
chróściech.

Jest to żiele bardzo gorzkie / a Natura.
to iż jest ciepłe / a wysuszające: z-
tadże ma moc / bolaczki ogniste /
(zow- carbunculos) trawić y z-
bić / także goić / a żiele to żie-
loné stukłwszy y przykładać: albo
zwierciawşy / przykładać: na
tóż to żiele bardzo pożyteczne / a
to wazac w winie a piśe.

Rozen wazony w winie / a-
bo tak sam gryziony / boleściam
pániam / które miewaia w maciz-
cy / silno mocno pomaga.

Cap. CCCL.

TANACETVM, APIVM
rusticum, Parthemii z. Sponsa.
Matricaria media, Herba S.
Mariae, non est tamen Ambro-
sia, Artemisia species.

Wrotycz.

To żiele jest rodzaj Bělce /
która Dios. zowie Chrysaemō,
albo Serpillum maius, która po-
wieda rośnie przy morzu: znaiz
pospolicie ludzie Wrotycz.

To żiele bardzo pomaga bole-
ściam / które bywaia w pechérzu /
dając sok z winem pić drażnie
dwie.

Przeciw boleściam w bio-
drach / natłuc z octem a z sadlem
y przykładać / y dąć stac do trze-
cięgo dnia.

Radzić dzieciarko dobrze z
tym

tym zieleń / dla wszelakich złych
przygód / też dziecię czyni wesole.

Niemcy to żelazowa Wurm-
kraut / iakoby chrobaczę żele / bo
dając nasienie / które są kwiatki /
tedy chrobaki w żywocie dzieci
zabija y wypadza. Nie jest Wro-
tycz Ambrosia / iako pospolicie mó-
wia Aptekarze : bo Ambrosię
niemają w naszych stronach / a
Wrotyczu dosyć : w Kapadocię
roście pospolicie Ambrosia.

Cap. CCCLI.

TAPSIA, FERVLAGO
sylvestris.

Ferula.

Tapsia żele jest podobne żie-
lu / które roście przy wodach y
przy błociach / a żowa ie Swinia

wża : ia mam sobie za to / iż ta
Swinia wesz jest Tapsia , abo
wiem wszyscy wypisania ma /
które wypisuje Diosc. li. 4. c. 150.
o Tapsiery / tak pisze Diosc. Tapsia
podobna jest Feruli / a Ferula
prawie taka / iaka Swinia wesz /
żem ia wyżrzawszy we Włoszech
Ferule / tedym minimal bydz swi-
nia wesz / aż mie nauczono że jest
Ferula. Różge ma y listki iako
w Kopru Włoskiego / na wierz-
chu ma oganeczki / na każdej
różdze kwiatek przyżółtłym / na-
sienie płaskie / korzeń wielki bia-
ły : a to zostawiam rozeznaniu
nauczonym. A wszakże to sie nie
zgadza / iż niema tak wielkiego
korzenia / z którego by miał sok iak
to kły wychodzić : a też Swinia
wesz nie purguie : y owsem kto-
by ia brał / puchline zabija / iako
to często w bydle widzamy.

Zbięraia sok z Tapsiery roz-
maitemi obyczajami / iako pisze
Dioscorides.

Alc iż to żele nie tylko poży-
waie /

wając iako piśe Diosc. li. 6. c. 33.
ale też zbierając obraża. A tak
nie radze go nikomu pożywać / y
owsem nic o nim nie wypisze /
tylkom ie piśał dla znania.

Cap. CCCLII.

TAPSVS BARBATVS,
Verbasum, Candelaria, Can-
dela regis, Phlomos, Lichnitis,
Thryallida, syluestre Ver-
basum.

Dziewanna.

Diosco. lib. 4. cap. 99. in fine
capituli tak wypisuje: ma liście
Dziewanna kosmate iako Szal-
wia / kwiat żółty / iasniacy iak
to złoto / różge wysoka: także y
drugie wypisuje czworakię / albo
pieciorakię. Ale to tak wyrozu-
mieć snadniey: Verbasum iest / ie-
dno niskie / cienne / niemające da-
ley łocia rozczki / a to dwoie / ie-
dno białe / a drugie żółte / oboie
zowa małg Dziewanna: trzecia

iest / żółty kwiat mająca / liście iak
to v Broszkwie kosmate. Żasie
Verbasum albo Lichnitis iest /
które ma różge drugdy na trzy
łoccie / albo na cztery / a ta dwo-
iaka: z białym kwiatem zowa
mężczyzna / druga z żółtym / zo-
wa zenczyzna / tém ia wszyscy w
Polsce na różnych mieyscach
widał. Jest też Verbasculu biał-
łego y czerwonego kwiatu / które
zowiemy Phylorozka.

Korzen małych Dziewannek / ^{Bieguna}
iaki cierpniacy a ściągający: dla ^{kom.}
tego przeciw biegunkam białym
zowa diareas, dobrze pic w czym
kolwiek ile dragmą zawazy. Dio.

Tak korzenie barzo pomaga ^{Dziewu}
wazac ie a piąc przepukłym / ^{tylm.}
stuczonym / zbitym / stuczonym / ^{Skurczom}
starym a dawnym kasłom. Dios. ^{nym / Dbi.}
^{tylm / Kasł}
Przeciw ciężkim boleściom w ^{lom.}
zebiach / wazrywşy te korzenie ^{Sebom.}
ploć, Diosco.

Włosy czerni wazac a my- ^{Włosy czerni.}
iac Dziewanna / która żółto kw- ^{ni.}
tnieje wazac liście a czyniac z te-
go plastr / dobrze przykladac na ^{puchlinie}
napuchle mieysca / a zwlaszcza za- ^{zapaleniu.}
puchnieniu oczu / y zapaleniu.
Dioscorides.

Z miodem natłukwşy liścia / ^{Cancer.}
dobrze przykladac na Cancry, y
zasczerzone bolaczki / które vmar-
twiaia czlonki. Diosco.

Przeciw Niedzwiatkowemu ^{Niedzwia}
własseniu / także przykladac. Dzię- ^{tkom.}
wanny wielkiey pospolitey / li-
ście barzo pomaga natłukwşy /
albo prosto przykladac / przeciw ^{Opazentu}
oparzelinam / także spaleniu / y
inşym tym podobnym niedost-
tłom. Diosco.

Pärzenie

Hemoroid
dom.

Parzenie w winie / w którym
liście Dzielnicy warzono / bą-
rzo boleściom w Hemoroidach
pomaga. Plinius.

Boleści w
stolcach.

Takież samem liściem okła-
dać po stolcach : warząc też w
wodzie / dobrze przykładac prze-
ciw boleściom w siedzeniu / któ-
re czynią chciwość na stolce / Te-
nasmon zowią.

chyna / słachetna. A ztądże jest /
czemu w onych stronach tak ro-
stosne welny / iż trawy są rosto-
sne bydłu / któremi się czyszcą y
wychodzą.

Paulus pisze: Thymus jest przy-
rodzenia gorącego / y wysuszają-
cego w trzecim stopieniu: dla te-
go kłiwate / grube / wilgości
wyciencza y drobi.

Natura.

Cap. CCCLIII.

THYMVS; THYMON.

Dzielnica, po polsku też Apte-
karze zowią Thymus.

Jest Thymon ziółko iako
chrościł oganiste / dwoiaki: ie-
dno Thymon czarne / drugie bia-
łe / podobne jest maieranowi ie-
dno iż mnieysze listki ma / piękne
ziółko oganiste / z którego pszoły
zbierają miód na słachetniejszy
miedzy wszystkichmi miody. The-
ophrastus lib. 1. cap. 2.

To ziele mych czasów / ienom
na iednym mieyscu w Polsce
potrafił / v Jego Mości Pana
Wojewody / a Marszałka Ko-
ronnego / Pana Jana z Dabro-
wice na Zamku w ogrodzie na
Roku.

Plinius lib. 21. cap. 10. Thymi
dwoiaki rodzaj / biały y czarny /
kwitnie czasu nawietrzego dnia
Czerwca. A gdy dobrze kwitnie /
znak obfitości tego roku miodu /
desz każdy y niepogody obraża-
ia i: nasienie jego tak małe / że
też nie może być nalesiono.

Tego ziółka owce pożywaiac
obfite mleko dają / welna cienius-

Diosco. lib. 3 ca. 29. Thymus
przyprawiony z octem a z solą /
a piąc tak / wywodzi przez stolce
zbyenie plugawości flegmistę.

Takież warząc Thymu z miod-
dem / bąrzo pomaga dychaw-
cam / kaszlom ciężkim / flegmy gru-
be z piersi wyrzucać. Diosco.

Także i przyprawiając z miod-
dem / wypadza chroba i z żywo-
tą: paniam miesiące pobudza :
łozyska / które niechcą same przy-
porodzeniu wynisnąć / wyciąga /
łatwie porodzenie czyni / tak ie-

dzac. Diosco.

Plugawości flegmistę / które
chrząstki flegmy

Dichotom.
Wąsli.
Flegmie.

Chroba-
tom.
Miesią-
com.

Rodzeniu.

Plugawo-
ści flegmy

chrapię w piersiach / z miodem
pożywając wyrzuca. Diosco.

Puchlinie. Epuchliny medawne / y każde
wzdymanie / natłuc octem win-
nym / y plastrem puchliny opla-
dąć. Diosco.

Drynie. Dryne pobudza / sztuki krwie
spiekłej / w którymkolwiek miej-
scu będą / z miodem także biorąc /
wyrzuca. Diosco.

Sadzelom y krostam / z on a chymos. Sadzele y krosty / które zowa-
nimieniem tego ziele Thymos, któ-
re bywaia przy miejscach taie-
nych niewieścich / zowa ie też
brodawkami / przykładać z octe /
goi. Diosco.

Biobram. Przeciw boleściom w bio-
dach / albo dnie / natłuc tego zie-
la z maki ieczmienna / na pla-
strze przykładać. Diosco.

Oczom. Slabym oczom / iedząc w po-
żarmiech bardzo pomaga Thym^o,
nade wszystko bardzo zdrowe to
ziele czyniac iuchy / przydawac
do kózenia / iesc z chlebem / y w
szelakim obyczaiemżywac: kto
nie może mieć Thymum, tedy na
miejscie tego Cambr brać może.
Dioscorides.

Oczy osłote ca. Plinius lib. 21. cap. 21. obóy ro-
dzay Thymi bardzo tu oświeca-
niu a jasności oczu pomaga / tak
w pożarmiech / iako w lekarst-
wachżywając: na stare daw-
ne kaszle / przyprawiając z sola a z
octem / wywiedzie / a tak poży-
wac.

Ranam. Przeciw ranam w gardle / za-
starczym ryma y katarusom /
Rymam. które czynia w piersiach rany / na-
tłuc Thymum z gorczycnym na-
sieniem / y przykładać na skórze
przeciw zranionym miejscam.

Także boleści w piersiach / iako w piersi-
ach / albo około osierdžia / brać z
octem a z miodem przyprawi-
wszy / tymże obyczaiem dawac
tym / którzy odstepia od rozu-
mu / także przeciw padającej me-
mocy. Plinius.

Cap. CCCLIII.

TITHYMALIS, TI-
thymalus, Lactaria herba,
Capraria herba.
Romanowé ziele.

To ziele / pisze Diosco. lib. 4.
c. 159. iest rodzaju siedmiorakie^o.

Pierwszy rodzaj iest / który zowa-
wa Characias, ten rodzaj wy-
pisalismy w kapitulum Catapu-
cia, po polsku Skoczek / a zo-
wa mezczyzna.

Drugi

ćim stopniu/ma też nieco zimno-
ści wodney / a ciepłości powie-
trznę / a ztądże posila serce / ias-
dy odpadza : dla tego dobrze ie-
den napisał / że test słachetne le-
karstwo przeciw powietrzu mo-
rowému / a to piąc proch z Kur-
zého ziela/sam albo z infemirze-
czami / które też pomagają prze-
ciw powietrzu.

Biegunce. Przeciw czerwonej biegunce
dawać prochu Kurzého ziela / z
Babcziana wodką / albo lepiej z
sokiem zagrzawszy.

Plawom. Przeciw plawom zbytniem
pániam / dawać pić w wodce
Babczanej / a zaśie warząc proch
w wodzie dżdżowej / albo stalo-
wej / przydawşy spiki / a w tym
maczając gebkę / przykładac na ta-
ciemne miejsce / także może otlá-
dac żywor.

**Ciepłos-
ci nosci.**

Pániam które nie są płodne /
tedy wşelakim obyczajem do-

brze im tego ziela pożywać pro-
chu / piąc / warząc z kózenia / czy
niąc tranę z cukrem a z octem / a
bo w winie piąc / plastr / natłu-
kowszy okładać żywor.

A to náostaték przypisuie / że
nasze Kurze ziele polstie / może
bydż porównané ze wşyskćkami
ziolimi nadrozşćkami zamorżćkami
ztąd znać iego wielką moc / iż
gdy wlożyş do mieśa wrzácęgo /
tedy sie zewrę w kúpe / ieno przy-
tym trzeba iednéy sztuki / którego
ia nie wypisuie / aby sobie ludzie
nie czynili złości.

Fuchsius ex Sentetia Apulegij. **Progom.**
Kurze ziele starté z oliwą / po-
mazac bolace nogi / do rzecięgo
dnia przestanie ból.

Cap. CCCLVI.

TRIBVLVS MARINVS,
Tribulus aquaticus, Bu-
cephalon.

Wodny Orzech.

Wodny Orzech który w wo-
dzie roście / tylko z wody ogané-
czkę wkażuie / a liście cierniste w
wodzie ma / różge miesza w wie-
rchu niż w ziemię ; ma też nicia-
kie listki osobné / podobné kłosowi
zbożnému : ma moc cierpiącą y
ściągającą / a zaziabiacą : dla
tego przeciw każdemu zápaleniu
a zwłaszcza w wrzedziennicách / ná
tlukowszy / ná plastrze przykładac
z miodem : także pomazywać w
wścięch rany / a zwłaszcza okolo ie-
zyczka w gardle : tymże obyczá-
iem rany y krosty w dżiasłách / po-
mazując goi / y wyczysćcia wşyt-
ki nie

Natura.

**Zápaleniu
wrzedziennic**

**Ránam y
krostam w
gardle y w
dżiasłách.**

ki niedostatki. Dioscorides.

Oczom.

Sól też dobrze czynić a z miodem przyparować / y puszać na oko bolące / czerwone / zapalone. Dioscorides.

Kamieniu

Tenże sól wyjęty piąc / łamie kamienie / tak w pecherzu iako y w nerkach. Dioscor.

Powietrzu

morowe.

Przeciw iadowitemu powietrzu morowemu / dobrze pic z winem.

Pchlam.

Pchły gubi z domu / waząc to ziele / tropić po domu. Pli.

Plinius lib. 6. Także Tribulus

Oczom.

roście tylko w wodach : sól tego ziela bardzo dobrze lekarstwo ku oświeceniu oczu : a przydaje / że y korzeń tego ziela od człowieka chodzącego brany / a tłuczony dobrze przykładać na Swinię wrzody pod gardłem.

Wrzodom.

Guzom.

Nasionie przywieszając na guzy twarde / podobne brodawkam : na skurczenie żył / wygaia.

iako y żywokost / siła ma drobniejsza / wysuszająca : dla tego dychawicznym / mającym na płucach bolaczki albo w piersiach / bardzo pomocne.

Dychawicy
Dla piersi
siach bolaczkom
i płu
cach.

Też działkom które mają podagra / bardzo to ziele pomocne / a to wodę z niego czyniac / pic.

Podagrze
dziciom.

Przeciw swierzbom y wszelakim parcom na skórze / skrobion / y każdemu skóry ośpaceniu / pomazować soliem.

Swierzbom / Parcom.

Rany goi mocno y sadzele w rzedliwe iako żywokost.

Ranam / sadzelom.

Cap. CCCLVII.

TRINITATIS HERBA,

Viola inodorata, lacea,

Wdówki, Brat y Siostra, Fiolki
na polu modre y zolte.

To ziolko albo kwiatki ie zowa z Laciniegi potroyny / to iest Trinitatis, iz ma kwiatek podobny Fiolkowi na którym sa listki trojaki / modre / zolte y biale : pospolicie to ziele kazdy zna / bo czynia z niego wieńce / sliczny kwiatek ale nie wonny / roście na rolach / przylogach / ale iuz dzis w ogrodziech pospolicie maia.

Natura.

Ma to ziele toz przyrodzenie

Cap. CCCLVIII.

TRIFOLIUM, TRIPHILON,

Oxytriphilon, Flaura,

Trifolium odoratum,

Medion.

C c ij

Koni-

Konikoni rodzay.

Jest chróście na łóćciu długi/
 rozczki ma cieniučné / czarne /
 mocne / zerwad tarniste szypul-
 ki / na których końcu są listki trzy/
 podobne dziewu które zową Lo-
 tus, v którego liście iako v Kon-
 towego ziela / które roście na łą-
 kach: listki te z przodku gdy sie ro-
 spuszczaia / Ruta woniaia / á po-
 tym gdy już dostoią / tedy przy-
 kro woniaia iako klij: kwiatek
 na rozczkach roście brunatny / na
 śienie kosmate / przy iedney stro-
 nie dłuższe / iakoby zaostrzone / ko-
 rzonek ma cienki / długi á mocny.

Paulus 7. Meditacy ziółká ko-
rzonek / od nasienia różna ma
moc / bo korzen ma moc cierpią-
ca a zaśtanawiająca : dla tego
flury y każde biegunki wstana-
wia: także paniam zbytnie wpla-
wy. Zaśie nasienie pobudza pą-
niá mieniające / bo ma nature bór-

30 subtelna á drobiaca y siefaica

Dioscorides. Líski y nasienie Boleściam
tego ziela / dobrze pic przeciwko w piersiach
plenurze albo boleściam w pier-
siach / á to / nasienia trzy / á li-
cia cztery drągmy piąc. Także Wrynie.
przeciw wryny rzezaniu albo nie-
puszczaniu : także pádaiący nie-
mocy : także zatchnieniu niewie-
ścich mięysc / y przeciw opuchli-
nam á wodom zá skórą / także ku
wywiedzeniu miesiąców. 63

Przecim weżowému wstąże weżowé
niu / y woszelakiemu iadu / dobrze wstąpaniu.
listki starte w octcie miodowym
który z miodem przyprawią / pic.

Przeciw terycyanie / dobrze dać Gebróm.
wac pić trzy listki z winem / tak
że trzy ziarna nasienia / a kwat-
tanie cztery.

Dziwna rzecz piżę Dioskorides / czemu się y Galenus dziwuje: iż gbyby kto od węża wkąsał / to żiele na rane kładł / naparzał / boleść wnet z rany zginie / y rana się zagoi. A iesliby kto potym naparzał tym żielem choć we zdrowiu ciała / albo tu któremu inżemu pożytku / tedy zaś poczuie boleść ciężką taką / iż ten miał którego wąż wkąsił.

W tym żelcu piżę Plinius li: 18.
cap. 35. iż gdy ma bydź niepogo-
dny czas / tedy ij włazuje liście o-
strożywoszy y obrociwoszy swą ci-
dność w grubość.

Plinius libr. 26. cap. 8. Tę pi-
tac to żiele z winem / łamie ká-
mien : á korzenie piłac dwie dui-
gmie / opuchnienie móśen spa-
dza.

Cap.

Cap. CCCLIX.
TRIPOLIVM, PSICHEN,
Calumniaris.

Tęgo ziela skórki mniemają nie-
którzy bydź Turbith, który té-
mi czaszy mają w Aptekach, ale
się na tym mylą: bo Turbith są
skórki drzewa podobnego Mir-
toni, a to Tripolium jest ziele
nie drzewo.

Wódzie to ziele / piśe Dioscori.
lib. 26. cap. 8. nad brzégami mor-
skimi / gdzie flagi niegdy docho-
dzą y odchodzą / ani na suchym a-
ni na mokrym miejscu: listki ma
podobne Laktuce polney / która

Plinius zowie Glastum, to jest /
liście ma iako Ko-
beli szaw / gęste /
miękkie / różczka
na piedzi / która się
na wierzchu roz-
dziela: tego ziela
kwiat / rzecz dżi-
wna / iako piśe Di-
oskorides / troja-
ki przez dzień by-
wa / z zaránia by-
wa biały / w polu-
dnie modry / a wie-
czor przyczerwien-
łym: korzeń ma
biały woniący /
smaku ostrogorącego.

Natura.

Paul. 7. Korzeń ma zapalający
w trzecim stopieniu / także ostry.

Opuchli-
wie.

Korzenia tego ziela piśe dwie
drágnie / mocno wyciąga wody
z zaskórza / iakié w opuchlinach
bývá / przez stolce: także czyni
y przez vryne. Dioscorides.

Tę bázto ziele przeciw iáz-
dom pomaga: dla tego w lekar-
stwach które czynią przeciw iáz-
dom / przykładają.

Cap. CCCLX.
TRITICVM, FRUMEN-
tum, Pyros,
Pszenica.

Pszenice / y iczy rozmaitości
ziarn / także kiedy / y gdzie ma bydź
siana / iako wiele aá iednym sta-
ianiu / iako trwa do pięćdzies-
śiat lat. Wszystko to wypisuje
obficie Plin. lib. 18. cap. 7. 8. 10 17.
Tam te rzeczy może czcić komu
trzeba: ia tu tylko wypisuje to /
co się dotyczy z strony lekarstwa.

De differentia frumentorum pi-
śe Teophrastus lib. 3. cap. 1.

Paulus 7. Pszenica jest ziarno

Ec iij

zboża

zboża / nasze ciało zagrzewająca
w pierwszym stopniu / suchości
albo wilgotności nie mająca i
w niej: dla tego prawie zgadza się
z kompleksią człowieka: a przeto
powieda tenże Paul. lib. 1. ca. 78.
Żywność czyni bardzo mocną w
ludziach / a to czyniąc chleb z niej
według sprawy piekarskiej rza-
dnej / wliwaniem a przysalając: bo
taki chleb nie mierwa żadnego za-
składzania tu trawieniu / y la-
twiemu w krew przemienieniu:
także też y nasze piwo czyni / któ-
re słusznym obyczajem a rza-
dym z Pszenice czynią piąc. 7c.

Dioscorides li. 2. cap. 77. Psze-
nicą surową iedzoną w ziarni-
niech / trudno bywa strawiona:
a co gorzej / otrągle glisty w ży-
wocie rodzi. Dla tego matki zle-
czynią / które dają prążną z Psze-
nice dzieciom / a nie tylko prą-
żną / ale y nowe kupy Pszenicz-
ne także rądy czynią dzieciom / y
starzy trudno ie trawia: a krot-
ko pić / iedząc w ziarnie Psze-
nice / nie iest słusny pokarm / ie-
dno chlebem nasłachetniejszy.

psa zapom
małego w
kafenie.
Ziarna Pszeniczne żuchane w
vsciech / czyniac z nich plasteryt /
przykladac na zapomniatego psa
vkszenie rane. Diosc.

Mała z Pszenice / którąby mia-
ła trzy lata / zmieszawszy z soliem
Bielonowym / dobrze przykladac
na wzdymanie trzew / także pu-
chnieniu żył suchych albo stron:
także przeciw fluxom / albo ry-
mam dobrze przykladac.

Puchnie-
niu / Glu-
rom / Ry-
mom.

Piegom.

Piegi taką małą przyprawio-
ną z octem / który czynią z soliem
winnym / zową acetum mullum,

wyczyszcia wycierając. Diosc.

Otreby Pszeniczne warzac w Trądom.
mocnym octcie / a ciepło przykła-
dając / tredowaciny / y inże zmia-
zy podobne / spada. Diosc.

Bolaczki albo wrzedzienie / Bolacz-
kom.
które się nowo poczynają / także
temi otrebami okładając odwil-
żają się. Diosc.

Otreby tak też warzac w wo-
Pierśiam.
dzie / w której pierwszy rute wa-
rzono / dobrze z niemi okładać o-
puchłe paniam piersi po poro-
dzeniu. Diosc.

Także dobrze przykladac prze-
wężowe
ciwo vkszeniu wężowemu: tym vkszeniu.
że obyczajem przeciw morzeniu
w żywocie y w trzewach. Diosc.

Kwas który czynią z mąki
Pszenicznej / wyciągająca y za-
grzewająca moc ma / także roz-
rzucająca: dla tego modzele na
pietach / na palcach / dłoniach / spa-
dza: tenże kwas z solą przypra-
wiając / guziki za vchem / albo
pod gardłem odmięcza. Diosc.

Modze-
lom.

Guzom za
vchem.

Mała Pszeniczna trzyletnia /
z octem albo z winem przypra-
wiając / dobrze przykladac dla ta-
żdego niedostarku / który przycho-
dzi z vkszenia wężowego. Diosc.

Wężom.

Małe warzac Pszeniczną / a
czyniac iako kłaistr / dobrze iey po-
żywać przeciw plwaniu krewi /
dając lyszt / abo w polowce iesc.
Dioscorides.

Krewia
plwaniu.

Przeciw káslaniu y ochrapie-
Káslu.
niu gardła / albo okrostawieniu /
warzac małe Pszeniczną z Mie-
tką a z mąstem / a tak pożywać.
Dioscorides.

Przeciw bolaczkam y wrze-
Zapalon
dzienicam zapalonym / tedy z wrzedzienie
woda com.

woda miodowa małe przewarzyć / ale lepiej z różynkami / wybrać ziółka z różynków. Diosc.

Chleb także biały warzony z wrzodów. woda z różynkami / a przetrzeć / choćby / chociaż też nie warząc / wrzody odmiękcza y ochładza. Dio.

Chleb stary a zeschły pszeniczny iedząc / biegunki zastanawia / a tym lepiej gdy u rzecząmi zastawiającymi posypnia. Diosc.

Stare maśły y spalenie oblicza o lipacem. blicza / iako liżać / y takim podobnie / tedy uczynić masę z białego chleba / a z łakiem rybnym / a tym plastrzem okładać.

O pszenicy szerzej pisać / Galenus 8. Simpl. także li. alimentorum. Auerrois także w swojej Collig.

Cap. CCCLXI.
VALERIANA, PHV,
rustica Nardus, agrestis
Nardus.

Kozielska.

Właściwość po polsku Kozielska ludzie w Polsce. To ziele Dioscorides lib. 1. ca. 10. wypisuje w kapitulum Phu: aczkolwiek Brasculolus niedowierza / iż nie jest tak wielkie we Włoszech / iako wypisuje Diosc. na łokciu / druzdy wietrze: w nas w Polsce / iako w Krakowie na Ogrodnicach widalem przy jedney sadzawce Kozielska / który był wysoki na trzy łokcie y dalej: dla tego Diosc. przydaie / iż w Poncie jest najlepsza. A iż Ponth zarówno

z Polska / y iednakięgo nieba: dla tego nasz Kozielska prawie Phu Diosc. bo wszystko wypisowanie się zgadza. A iednak tak wszyscy Aptekarze trzymają. Plinius lib. 12. cap. 12. także wypisuje.

Korzeń tego ziela jest także mocy / iako y Nardus, a także rozgrzewający y wysuszający w którym stopieniu. Paulus.

Kozielska ma moc rozgrzewającą / dla tego dobrze korzonek iego pic starożyty z winem na wywiedzenie vryny / tymże obycaiem pomaga na toż warząc / a to warzenie pić. Dioscorides.

Paniom miesiące tymże obycaiem pić wywodzi. Diosc. com.

Pomaga też pić przeciw boleciam w piersiach / albo pleurze.

Przeciw rzazawicy z winem
Cc iij także

- takież pić / takież okładając.
- Żołądku.** Przeciw bolesćciom / y żązie-
bieniu żołądka / tedy pić korzenie
z winem : także tu trawieniu.
- Wątrobie.** Przeciw zamuleniu wątroby /
śledziony z zimney przyczyny / ta-
kież dawać wino pić / w którym-
by wárzono to korzenie. Auicen.
- Piersiam.** Także przeciw wszystkim nie-
dostatkóm w piersiach z winem
pić. Auicenna.
- Máćicy.** Przeciw zbytniem nieczysto-
ściom w máćicy / czynić parzenie
y czopek / przykładając iako przy nie-
śięciach. Auic.

Swierzbóm y każdemu stóry Swierz-
bó. Spaceniú bázro pomocno / guzy bóm.
y napuchliny na każdym człon- Guzóm.
ku / zwłasczá ná syi / spadza przy- Puchlinie.
kładając.

Pisza Lekárze / iż gdy Król
Francuski ciężka bolesćciá nóg
był ziety / Elephanciam zową :
Lowiec ieden tym zieleń Veron-
nika go ozdrowił. A miał ztąd
iż / gdy widział Jelenia od wilka
obrażonego wielką raną / ón Je-
len szedł do ziela Weroniki / á
ná tym sie wstáwicznie tął /
kładł / ocięrał / aż ozdrowiał.

Cap. CCCLXII.

VERONICA.

Przetáznik.

Żele to zową Veronica, dla
znamięnitéy mocy iego / która ma
w goieniu ran y śadzelów wrze-
dliwych. Jest to ziele dwoiatkie /
mężczyzna y żeńczyzna : Veroni-
ca mężczyzna iest ziele po ziemi sie
ścielące / ma różekę ná dwu pie-
dzi / przyczerwienšym / kosińatą /
listki podługowate / czárne / zob-
kowate / kwiatki z czerwóną przy-
brunatniejszy / nasienie w stra-
czyłach / korzonek cieniućny.
Zaś Veronica żeńczyzna także
po ziemi sie ściela / z różeką ko-
sińatą / listki okrągłe / kwiat bru-
natny ná żółto / nasienie w stra-
czyłach okrągłe.

Natura. Jest to ziele gorące y suche /
znac z iego wielkiey gorzkości /
silno á mocnie pomaga ná kraw-
wé rany / także ná śadzeliste rá-
ny / y wrzedliwe.

Cap. CCCLXIII.

VERBENACA RECTA.

Peristerion rectum, Crista
Gallinacea.

Werbena, Koszyszko Maż, nie-
któzy zową Zeleźnik.

Ślachtetné ziółko iest Koszy-
szko / piśze Plinius li. 25. ca. 9. á w
wielkiey części w Rzymianów by-
ło / którym dom y czeladź oczy-
ściano / którym Feciales, to iest
posły / którzy pokóy sprawiali ko-
ronowano / ołtarze boga Jowis-
za vmietano : przez to ziele wie-
szkowicie wróżyli y wiele inšych
rzeczy tym zieleń sprawowano.
Zową ie téż gołebim zieleń / iż
gołebiecki rády w nim śiadają /
niewiaśty włośné czynią sobie z
tego ziela wieniec / á tak bolu w
głowie uchodzą.

To ziele iest dwoiatkie / piśze Dwoiatka
Diosco. lib. 4. cap. 58. osobliwé Verbena.
mocy maigące / iedno iest Koszy-
szko proste / á drugie skłonióne /
albo

albo przewrócone: a Plinius roz-
dziela przez męczyznie a żenczy-
zne. Kofysczko proste v Diosco-
ridesa / iest męczyzna / y v Plini-
usa: a Kofysczko wywrócone
v Diosc: iest żenczyzna y v Plini-
usa. Koście / piśe Diosco. proste
Kofysczko przy wodzie albo mo-
kradłach / na piadź albo wy-
ssa różeczka ma granowita / li-
stki przybielszym zabłami prze-
dzielone / po brzegach z głabiką
wychodzące / pospolicie iedną
różczką z korzonką wychodzi / rza-
dko by więcej: korzonek biały.

Natura.

Galenus 8. Simpl. Kofysczko
ma siłę wysuszającą y ciepłą w
wtórym stopieniu.

Niewieś-
cim boles-
ciam.

Tę kofysczką prostą liście / z
starym sadłem wieprzowym na-
tłuczone / a na boleści niewie-
ściach mieysc przykładane / boleść

wśelają odpadają. Diosco.

Żiele wszystko / uczyniwszy z
niego plastr / a przykładając / pie-
kielny ogień odpadza z sadzelow /
także wrzedliwe rany ciała gry-
zacz / wyczyścią y wsmierza. Di.

Ogniu pie-
kielnemu.
Wrzodom.
Sadzelom

Rany skula y zlepią / y blizny
powodzi przykładając z miodem.

Ranam.
Bliznam.
Diosco.

Tę żiela z sokiem (piśe Pli-
nius li. 25. ca. 9.) dobrze sie czło-
wiekowi pomazać / gdy czego
chce wprosić / pewnie wprosi.
Miłość y przyjaźń czyni. Plin.

Cap. CCCLXIII.

VERBENACA SV PINA,
Peristereona supina, Sacra her-
ba, Hierobotanes, Cini-
malis herba.

Kofysczko żenczyzna, w Ruś so-
wą to żiele Zeleznik.

A to Kofysczko różgi dłu-
gie na łokciu / drugdy y większe
granowite / około różczki liście
sa podobne debowym / ale większe
y mniejsze / w kolo zaokrągate /
na dół zwieszone / barwy przy-
modrzejszej / albo czerniejszej / ko-
rzeń długi / cienki / kwiatki przy-
brunatniejszym / máluchne / żiele
też iest wysuszające y ciepłe w Natura.
wtórym stopniu.

Diosco. lib. 4. cap. 59. Kofy-
czko to / barzo iest vżyteczne prze-
ciw wężowemu włóśzeniu / a to
pijąc ie / y plastr z niego na rany
przykładając.

Przeciwno żółtej niemocy / na-
tawwszy dragma listków / kładzie-
dla ile trzy pientadze zaważy / a
tak w winie przez czterdzieści
dni

Żółtej nie-
mocy.

dni pić ma każdy / po o tej miarę,
Dioscorides,

Opuchli-
wość / Bole-
ści / W-
rzedom.

Także przeciw starym opuch-
linom / albo bolącym twardej-
kości / także przeciw wrzedom ciężkim /
czyniąc plastry okładac / plugawé
rany / wrzedliné / także przytła-
dzając wycyzysca. Diosco.

Ranam.

Przeciw ranom w gardle /
gryzącym ciało / także po wry-
wkach wstach / z winem warzyw-
szy a płocząc goi.

Gosćcie w-
wefela

Plinius lib. 25. cap. 9. także Di-
oscorides pisał : Gdy kto chce
mieć gosćcie godniac / wesole / te-
dy polac gdzie ma sie siedziec wo-
da / w ktorejby to Kofysczko mo-
knelo / potropic / beda weseli
gosćcie.

Sebze.

Przeciw tercianie sebze / pić
tego ziela / rozczke wrznowszy do

trzecię czlonka od ziemi licząc /
wierzech po trzecim czlonku / za-
rzucic : także czynic w kwarta-
nie / wrznowszy do czwartego
czlonku / starwszy dac pić. Diosc.

Kwarta-
nie.

Plinius lib. 20. cap. 5. Kofys-
szko z babka sluczona / goi wry-
ski niedostatki okolo palcow /
a zwlaszcza zanokcice.

Zanokci-
cam.

Cap. CCCLXV.

VERMICULARIS, AIZO-
on minimum, Sedum minus.

Roionnik.

Rosćcie po polach / po mu-
rzech / po piaskach / na skalach / dro-
bninchno / gesto / kupami / Czer-
woć a kłosa kwitnie żółto.

Wysusza mierninchno / ale o-
chładza y oziabia mocno.

Natura.

A dla tego na ognisku bolacz-
ki / kolericzne / Eryzipelata zowa-
takieź melankoliczne / herpetas
bardzo pożyteczne.

Bolacz-
kom.

Listkow dziesięć starwszy / z
winem dobrze pić niemiastom
przeciw zbytńiemu cieczeni-
miestacom.

Nieśia-
com.

Takieź morzeniu w żywocie /
w jelitach pić z winem.

Morzeniu.

Czynia Trociszki z tego ziela / y
choroia na takie potrzeby.

Trociszki.

Cap.

Cap. CCCLXVI.

VIOLA PURPUREA,

Viola nigra, Ion Melau,

Viola sylvestris.

Fiołki brunatne, albo śadowe, od których Fiołkowa wonia y barwa jest rzeczona. Brunatny Fiołek zowią Ion po Grècku, iako Poëtonie piśa, od Ion panię, którą przemieniła Iuno w Ialonicę, tę Ion, Iouisz rozkazał na pokarm ziemi rodzić fiołki: ale to baśni są.

Natura.

Wła każdy fiołki / nie trzeba ich wypisować: mają moc chłodzącą y odwilżającą / a zwłaszcza świeże w pierwszym stopniu.

Theophrastus lib. 1. ca. 5. Kładzie różność fiołków czarnych od białych / a rozumie przez czarne / modre albo brunatne.

Diosco. lib. 4. cap. 18. Ochładzająca siła mają fiołki: dla tego fiołkowe liście natłuczone / same albo z ieczmienną mąką / bardzo są pożyteczne / przykładając z nich plastr na zapalony żołądek.

Oczom.

Także ten plastr czyniony / bardzo pomaga bolowi ogniśtemu w oczach / na oczy przykładając. Dioscorides.

Tenasmon.

Tymże obyczajem także przy-

kładając w wychodzeniu śelity z stolca. Dioscorides.

Kwiatki sam brunatny przez sypulek pić / bardzo pomaga przeciw bolaczkom w gardle: dla tego lepię dziś wymyślił Ju-
Diosc.

Serap. Siła fiołków jest / która odwilżająca y odmiękcza / y rozrzuca: dla tego bolaczki y narzę-
Wrsedzie-
nicam.

Także kwiatki fiołkowy / czyż-
Zoladku
niąc z niego plastr / na żołądek przykładając / oddala zapalenie: także w oczach / y kolere / która czy-
Zapaleniu.
Oczu.
Kolicie.

ni gryzienie w żołądku / rozpręża. Serapio.
Mesuz. Purgując / wywodzi purgację.
Kolere / to jest złe wilgoci gorące: iedno wprawdzie mówią / nie czynią purgacji same.

Jest znaczne lekarstwo wżelaz-
Kiemu zapaleniu: dla tego czy-
Zapaleniu.
niąc z nich plastrzyk / a na czole przykładając / oddala boleść w głowie z goracą / a tym lepię ieli przydać Olejku Różanego.
Mesuz.

Także przykładając plastrzem Smu-
na skroni / czynią sen w niemocach. Mesuz.

Pierśi y gardło odwilżają / a zwłaszcza Slinogorowi: także pleurze / y innym bolaczkom w piersiach. Mesuz.

Pragnienie wsmierza / a to z Pragnie-
nau.
woda ich pić / albo Zulep z nich: pomagają bardzo zatkanu y zaciśnieniu wątroby / która przychodzi z gorącej rzeczy: także żółtę niemoc: także ciężkiemu zapaleniu.
Wątrobie.
Żółtę niemo-
mocy.
Zapaleniu.

Sebram.

Zulep.

leniu w febrach ognistych y pra-
gnieniu w nich / dając ie w cu-
rze / albo Zulep z nich. Mesuæ.

Plinius o Siolkach na rozma-
itych miejscach piſze w księgach
dwudziestych y pierwszych / w sło-
wym capitulum / także w siód-
mym y w inszych.

Platearius. Siolki są zimne y
wilgotne w pierwszym stopniu /
mają moc odwilżającą / ochla-
dzającą : dla tego dobrze ie kłaść
do klister / kwiecie y liſtki.

Cap. CCCLxvij.

VITIA.

Wiká.

Wyke znáia wszyscy w Polsce /
Aptekarze ia pospolicie biorą za
Orobon / a bårzo nie dobrze : a-
bowiem różne są rzeczy / Vitia a

Orobon, ma różność od Aphace,
iż Aphace, roſcie w polách / ro-
siech samio / Wyke siecia iáto inſze
iarzyny / roſcie na miejscach su-
chych / mierność ma między su-
chością a ciepłością w wtorym
stopieniu.

Nasienie Wycané / nie tylko
iż iedzeniu niewdzieczne / ale y
ciężkie ku strawieniu / koniom a
wołom tym przyrodzone.

Wszakże przeciw biegunkám Biegunkám
wſzelakim bårzo pomocne / a to
wårzoney oddać y zaś znów
wårzyć / a to iść / mocno poſta-
nawia.

Cap. CCCLxviij.

VITIA SYLVESTRIS,

Os mundi, Aphace,

Polna Wyká.

Niewiel-

Njewiellkie ziółko iest to ziele /
wysze niż Soczewica / roście
na polach y między iarczynami /
przy chrościech / listek cieni / pie-
kne kwiartki czerwone / straczyki
na niem wieksze niżli na Socze-
wicy / a nasienie czarne mnieysze
niż v Soczewice. Diosc.

Natura.

Nasienie tego ziela / ma moc
zátwierdzająca / cierpiąca a
ściągająca: dla tego na biegunki
y na żołądkowe niedostatki po-
żyteczne / a to przysmażywszy al-
bo przypiekwszy na ognisku / a po
tym przetłukwszy wárzyć / y dąć
wać iesc.

Cap. CCCLXIX.

VINTOXICVM. VI.

Errix toxici, Asclepias,
Hirundinaria.

Toięść.

A ziele Asclepias, które Fuch-
sius zowie Vintoxicum:) różczki
długie po których listki podobne
bluszczowi / korzonków wiele cien-
kich woniących / kwiat smier-
dzący albo przykro-woniący.

Morzeniu. To ziele barzo pomocne gry-
żeniu a morzeniu w żywocie / z
winem piąc.

Gadom. Także dobrze pic to ziółko prze-
ciw gadowemu wżaszeniu / albo
bestyię iadowitey / z winem pi-
ąc.

Piersiam. Listki na wżelanie złe przygo-
dy bolesne paniam na piersiach /
przykładając / barzo pomocne.

Żapomniá-
temu psu.
Wżaszeniu. Przeciw żapomniálego psa y
inşym Jądom / barzo pomocne.

Cap. CCCLXX.

VRTICA, ACALIPHEN.

Pokrzywa.

Dwóy rodzaj iest pokrzywy:
ieden liścia grubego / ostrego a
kosmatego / ktemu szerokiego: na-
sienie podobne stemieniu Lnia-
nemu / iedno ziarno mnieysze.
Drugi rodzaj iest / który po Grec-
ku zowa Cinphen, która ma li-
ście miększe / nie tak kosmate ani
ostre / nasienie maluchne przy-
czernieyszim. Dioscorides. lib. 4.

Jest Pokrzywa gołaca y wy-
suszająca w trzecim stopniu. Se-
rapio.

Natura.

A Galenus Alim. Nie pożywa
nigdy Pokrzyw w pokarmiech /
tylko w lekarstwach.

Diosc. Liście obudwoięy Po-
krywy

krzywy natłuczone z sola / bardzo
zaczne lekarstwo / przeciw iado-
witego psa włożeniu / a zwłaszcza
gdy już rana się kantrzuje albo
zasecherza.

Kanam. Przeciw śpiętym ranom / plu-
gawym / smrodliwym / także przy-
kładać. Tymże obyczajem / człon-
Stawóm. kóm / stawóm wybitym / także bo-
Guzóm. laczkam y guzóm / wrzodóm za-
Wrzodóm. rchem / czyniac plastr / przykła-
Sadzelom dać : także pospolicie na każdy sa-
dzel twárdy. Dioscorides.

Sledzionie Przeciw zatwardziałey Sled-
zionie albo opuchley / natłuc Po-
krzywy / z mostkiem plastr przy-
prawiony. Dioscorides.

Krwot. Przeciw zbyt niemu krwie z
nosa cieczeniu / natłucz Pokrzy-
wy / a tak soliem do nosa włożyć /
wstanie. Diosco.

Miesiącóm. Pániam / którym miesiące sa
zaśtanowione / z Mura natłuc-
wszy liście / a tak przykładać in-
pessario. Diosc.

Maciey. Także wpadnięta macice pán-
niam / przykładać liście / podno-
si. Diosco.

**Malżeń-
stwo.** Nasienie Pokrzywiane / mał-
żeński wzynek pobudza pić ie :
tóż nasienie pić / pániam miej-
scą zawarte otwiera. Diosc.

Dychawicy Tym którzy dychawica prachu-
ia / także każdemu zadychaniu / z
miodu a z nasienia Pokrzywia-
nég przyprawiac latwarz y iść :
tegoż latwarzu dobrze pożywać
Pleurze. w Pleurze albo w Peripleume-
niey. Diosc.

Flegmy. Flegmy ciężkie a grube z pier-
śi ten latwarz wywodzi.

Odwilża. Liście wazząc Pokrzywiane /
iedząc ie / odwilżają żywot.

Tyzanna wazząc liście pokrzy-
wiane / dobrze dawac dychawicz. **Dychawicy**
nym. Diosc.

Tóż liście wazząc w wodzie
albo w winie / a potym przyda-
wszy troche Miry / dobrze da-
wać pić pániam / którym sie zasta-
Miesiącóm. nowia miesiące. Dioscorides.

Bolaczkom albo wśelakiemu Bolacz-
niedostatku iezyczkowemu / na-
**Bolacz-
kom.** tłuc soku z Pokrzywy / a tym płó-
**Iezyczko-
wi.** tć wsta charkając / y wypłuwac.
Dioscorides.

Zu pobudzeniu małżeństwa / **Malżeń-
stwo.** iść nasienie z żołtkami iateczne-
mi / albo z Cebulą / bardzo pomo-
cno. Rasis.

Plinius lib. 22. ca. 13. Nad Po-
krzywo co może bydź mierzenie-
śego : a wszakóż nad to co czynia
z niey olej w Egipcie / ma sil-
ne lekarstwa ku pożytku czlowie-
czemu. Dla tego pić / i z nasienie **Przeciw**
pokrzywiane dobrze pić przeciw **Truciznie /**
truciznie / świniey wszy / także **Świniey**
przeciw iedzeniu iadowitych **wszy /**
Grzybóm /
Grzybów / także przeciw żywe-
Żywemu
mu srebru / także przeciw bielo-
srebru /
nowi / przeciw iadóm / węzóm / **Bielonow**
y niedźwiatków : także swym pa-
iadóm. we-
leniem wpadły iezyczek podnosi / **zóm / niedź-**
y wpadłé albo wtrąśnione macice. **wiadkow /**
Iezyczko-
wi / macicy /

Spanie ciężkie w niemocach **Spaniu.**
ocuca / Pokrzywa trzepiac kolan-
na y czolo.

Bolesćciom w członkach y w **Członkóm.**
stawiech dawnym / nasienie z o-
liwa stara stłuczone dobrze ma-
zac / albo liście z niedźwiedzim
śadlem stłucwszy / plastrzem okła-
dac / korzeń téż z octem stłuczony
na tóż bardzo pomaga / także y
sledzionie Plin.

Sól Pokrzywiany na czolo

Arwiz nos pomazany wstawia krew z nosa.
 sa. Drugie rzeczy prawie téż co y
 Diosco. wypisuje. Plinius.

Aby kóło- Pisz o nasieniu Pokrzywia-
 byniosły. nym / iż gdy kółosy z nim zimie
 karmia / cała zime nieprzestana
 ialec nieść / a przeto kółosy rady
 w Pokrzywach mieszkaia.

Gasietam A zaste Plinius lib. 10. cap. 59.
 pisze / iż gasieta / kiedy Pokrzywy
 iedza / zdychaia.

Cap. CCCLXXI.

VRTICA MORTVA,

Vrtica iners, Lamium, Vrti-
 ca alba Archan-
 gelica.

Pokrzywa martwa.

Trzciaki jest rodzaj Martwey

Pokrzywy: Jeden który kwiattki
 ma białe / własnie zowa Lamiu:
 Drugi który ma kwiattki przyżół-
 tłym: Trzeci / który ma brunat-
 ne kwiattki / a niemaią różności
 insey / rosta wszedzie / przy pło-
 ciach y przy drogach: czasu Maio-
 wego obficie kwitna.

Plinius lib. 22. cap. 13. pisze o
 Lamium, to jest o Martwey Po-
 krzywie: wypisawszy Pokrzywy
 prawdziwa / mówi: Jest téż La-
 mium rodzaj Pokrzywy / która y
 pali: te sflukowszy z trocha soli /
 dobrze przykładać na zbite / sflu-
 czoné / opalone miejsca: także na
 gruczoly przyszy / y za vchem / tak-
 że czyni z sadłem tłuśc. Pli.

Sluczony.
 Opaleniu.
 Gruczolom.

Na zapuchliny y miejsca w
 zdete / na podagry / na rany / tak-
 że sflukowszy Martwa Pokrzy-
 we dobrze przykładać.

Puchlinie.
 Podagrze.
 Ranam.

Kwiattki białe Pokrzywy są
 me / barzo pomocne przeciw pie-
 tielnemu ogniu. Pli.

Ogniu pie-
 tielnemu.

Korzeń téż Pokrzywy mar-
 twey sluczony z solą a przyłożo-
 ny / na zabite rylá / kulki / zastrza-
 ly / wyciaga. Pli.

Zabiciu.
 Zastrza-
 lom.

To ziele z winem piac / spa-
 dza trędownaciny z lica / y insey
 ospacenia.

Trędown.

Przeciw plynieniu krwi z no-
 sa zbytniemu / tylko wwiązawszy
 w szyie / postanawia.

Krwie.

Wrzedliwym ranam / krowa-
 wym / plugawym / zagnoionym /
 fistulam / mocno barzo pomaga.

Ranam.

Cap. CCCLxxij.

VVLARIA, HYPO-
glosō, Daphne Alexandrina,
Epiphilocarpos Teophrasti,
Bislingua,

Języczkowe ziele.

W Języczki za iedno poczytają/
Laurum Alexandrinam v Diof-
korydesa y Hypoglosson: ale Diof-
korydes różne kapitulum o Hy-
poglosson, lib. 4. cap. 127. czyni/
mieniąc iż Hypoglossō liście ma
Rusco podobne / ości pełne: wie-
niec na głowe z niego uczynio-
ny / bol odpadza z głowy.

Inżę zaś o Daphne Alexan-
drina, w tychże Księgach / Kapi-
tule 142. iesliż iedno / albo różne
sa / to nauczeńszym tu rozsadze-
niu zostawiam / gdyż ia prostego
Czytelnika quæstiami zabawiać
niechce.

Dwoiaki rodzaj iest Języcz-
kowego ziela: ieden który na li-
ście większym ma drugi listek iā-
ko ięzyczek / zowa mężczyzna: dru-
gi rodzaj / który ma prosty list /
zowa żeńczyzna: roście po gó-
rach / skalach / na Tatrzech.

To ziele piśe Diofkorides / po Rodzeniu.
maga bārzo pāniam przy ciężkim
porodzeniu / a to piąc tego ziela
korzenia drāgme z winem. Dios.

Miesiace także pāniam pobu-
dza / piąc także / niepowolnemu
wryny kąpieniu z pecherzā bārzo
pomocne. Miesiac
com.
Dryniz.

Także czyni przeciw spadnie-
niu ięzyczka / płócąc. Języczko-
wi.

A Marcellus piśe / że tylko
wieśaiąc dzieciom na szyi to ziele
/ vzdriawia boleści y niedostā-
tki ięzyczkowe.

Dokonczenie Księg pierwszych.

O WLA-

O WŁASNOSCACH PRZYRODZONYCH DRZEW, Y NIEKTORYCH ZIOŁ Zamorskich.

Przytem o Kliiach z Drzew rozmaitych wycho-
dzących: także o Kruszcach / y innych rze-
czach / ku Lekarstwom należących /

KSIĘGI WTORÉ, DOKTORA MARCINA VŁĘDOWA.

*A*czkolwiek, Czytelniku miły, ten vmyśl nasz był, cośmy y
na początku wspomnieli, nie pisać iedno o ziółach, które
w naszych stronach rosta: Wszakże iż my Polacy obyczay
mamy, ziół y korzenia zamorskiego używać, a to dla naszej
śmiśney krainy; ktemu że też Stephanek wiele błędów o nich
pisał. Zdąło sie nam za potrzebną rzecz, nieiako tych rzeczy
dotknąć, a to, co o nich starzy Lekarze pisali z nauki y pisma
ich, do wiadomości ludźiom dla pomocy y lekarstwu podać.

Capitulum I. DE LIGNO ALOES, Dios. Agalochon.

*Po polsku téż zową Aptekarze
Aloes, albo drzewo Aloessowé.*

Aleco-
rzy mnima-
li aby Aloes
iedno było
z Aloë, a
drudzy ie-
scze gorzej,
żeby Aloë
był soł z drzewa Aloessowego:
lecz sie na tym bårzo mylą: bo

Aloë iest soł z iednego ziela Aloë
wezwanego / a Aloes drzewo /
które z Indii przywożą. Pan-
dectarius y iego mistrz pişą / żeby
Aloessowego drzewa nie było na
ziemi iedno w Kraiu ziemskim / a
mienia iż różczki tego drzewa z
wodą z Kraiu wypływają po rze-
kach Nilum y Euphratem, a tam
ie zbierają. Lecz to są mylné rze-
czy: Bo Hiszpanowie z Portu-
galiię iężdżąc do Indiię wynas-
leżli wielkie lasy tego drzewa /
zład ie przywożą sztukami. Ga-
lenus nie pişę o tym drzewie / ale
Diosc. lib. 1. y Aegineta w Kapitu-
lum o Agalochon wspomina mó-
Dd iij wiąc:

wiąc: Agalochon drzewo iest /
które z Indii przywożą / y z A-
rabii.

To drzewo ma po sobie pragi
y linię / woniające z nieiało gorz-
kością y cierpnością: która na
tym drzewie podobna zwierze-
cę / która iest z pstrocinami.

To iest drzewo / którego Jo-
zeph z Nikodymem przynieśli na
pogrzeb Panu Krystusowi sto
funtów z mirra / z tego w onych
stronach czynią drogę masć / z
tego też drzewa w nas czynią w
Aptekach Troiscos sigillatos, to
iest galeczki / które mi zapaliwszy
kładą w pańskich domach: z tego
też czynią pacierze z ciernia pstrę-
zowa ie Aloesowe.

Polski Herbarz nie rozumiał
co pisał / abowiem położył kapit.
de Aloë, a wyłożył na polskie czar-
na Helena / iakoby Aloes znali
Polacy / albo żeby w Polsce Alo-
es rośło / iżby mu mogli polskie i-
mie dać: a daley Helena słowo ie-
śli co znamionuje w łacińskim ie-
zyku / tedyby lepiej znamionowa-
ło Helenium, o którym piše Plin.
lib. 21. cap. 10. albo Elenium, co
iest Oman, gdy ij iednako zowa
po Grecku y po łacinie / a takby
sie zgadzała polszczyzna z Łaciń-
skim. A ieszcze wietrzy bład / iż na-
pisawszy Aloes, przypisuje mu
własności Aloë, iakoby to iedną
rzecz była Aloes y Aloë.

A tak obacz żąd każdy / iakło
potrzebno było naprawić tę o-
mylności polskiego Herbarza /
oczymśmy w pierwszych księ-
gach pisali.

Diosco. lib. 1. cap. 20. Tego

drzewa kawałki dobrze suchać
tym / którzy mają cuchnienie z
wst / także / ktemu czyni dobrze
myśl / na toż dobrze waząc to
drzewo a tym płóć wsta.

Proch też czyniac z tego drze-
wa / dobrze potrasać każde mie-
sce na cieie / zkadby pochodziło
cuchnienie. Diosc.

Tego drzewa korzenia piąc dra-
gma / wysusza złe wilgości w zo-
ładku / zwłaszcza wodne / pomaga
też żołądkowi mdleńmu. Diosc.

Bolęć w bokach oddala pi-
jąc to drzewo / także watroby
gryzienie / y morzenie w trze-
wach. Diosc.

Serce posila / watrobe wy-
czyścia / czerwone wstawia /
mozg w głowie posila / nieczy-
stości plugawę z głowy wy-
czyścia. Diosco.

X Cap. II. ALOE.

W przeszłym kapitulum nypi-
salismy że Aloë nie iest Aloes,
ani Aloë iest Helenium.

ALOë iest ziele / z którego soku
czynią Aloë. Ma to ziele liście
iako Squilla, podobne Lelię / ie-
dno dobrze wietrze niż v Lelię /
miazgę / tłustę / z okragła nieiało
plaskie / ma z obu stron ościki krzy-
we / rzadkie / różge ma podobna
Złotogłowowi / kwiat biały / na-
sienie także iak v Złotogłowu /
przykrej wóńcy to ziele / w wtu-
żeniu bärzo gorzkie / na iednym
korzonku iakby na ryce stoi. Dio-
scor. lib. 3. cap. 23. piše / że sie ro-
dzi w

dzi w Indiéy / w Arabiéy / dziś
maia w Grecyiéy y w Apuliéy.

Z tego ziela czynia sól / który
potym twarżo spiéka iako smo-
lá.

Dioscorides dwoiały wypisu-
je sól z Aloë, ieden czarny a pia-
sczysty który iest sus prawdziwe-
go Aloë / ten niektoży zowa Ca-
ballinum.

Dругie Aloë iest podobné w
bárwie wątrobie którejgożkol-
wiek żwierzecia gdy ie rozkroia /
a ten iest sól który zbierają na
wierzchu fusu / zowa Aloë Epati-
cum, iakoby rzeki / Aloë Wątro-
bne.

Aloë iest nachwałebniejszy /
które sie latwie kruszy / Isnacéy
bárwy wątrobnéy / łatwie roz-
plywające sie a bárzo gorzkie.

A iż pospolicie té Aloë, które
do Polski przynoszą są twarde / z
trudnością ich wciąć / y maia w
sobie piaski / y nie wyborne są:
które od Frankfortu albo z Gdań-
ska przywożą / wiecéy chwale / bo
té przywożą z Portugaliéy / do
któr z Indiéy noszą.

Galenus zaśie rozdziela sól z
Aloë płókané y nie płókané: płó-
kané záwždy iest mdleysze / nie
ma téy mocy iako przyrodzone.

Przyrodze-
nie.

Aloë iako piše Paulus 7. iest
zagrzewające w pierwszym sto-
pieniu / a wysuszające w trzecim /
żoładkowi rzecz nawdzieczniej-
sza a bárzo pożyteczna / wyczy-
ścia / rozrzuca / stolce czyni.

Dioscorides cap. 22. Aloë ma
przyrodzenie zagrzewające / ścia-
ga z cierpnością / sen pobudza /
ciało wysusza / żywot purguie /

żoładek wyczyścia.

Proch z Aloë piąc z wodą plwaniu
prostą albo serwatka / albo z ią-
ką polówka / plwanie krewia po-
stanawia. Diosc.

Żółta niemoc traci z człowie-
ką piąc dragme w wodzie ią-
kiej. Diosc.

Z miodem albo z terpentina Otwiera
Aloë przyprawione / żywot o-
twiera / pod waga dragmy ie-
dnej albo dwu. Diosc.

Aloë przykładając do lekarstw Żoładkowi
które żoładkowi wadzą / odéymu-
ie im zaśkadzanie. Dioscorides.

Proch z Aloë posypując na ra-
ny / goi mocno rany wrzedliwe.
Diosc.

Osobliwie rany wrzedliwe /
na miejscach tajemnych goi / tá-
kież dzieciom rozpukliny traci y nie.
Diosc.

Figi / zowa guzy w siedzeniu /
takież inšie sadzele w stolcu / zo-
wa Ragadie, z rozynkami albo z mio-
dem przyprawiwszy mocno goi.
Diosc.

Krew która płynie z takich ro-
spadlin / a naywiecey z żyłek na
tamtych miejscach / zowa He-
moroidas, z białkiem rospuści-
wszy na sierści záieczey przykła-
dac zastanawia y goi. Diosc.

Rospadliny przy palcach / za-
nożcie zowa / takież przykład-
iac goi. Diosc.

Siności y czarności pod o-
kiem / z miodem przyprawiwszy
mazać / spada. Diosc.

Krosty / pąchy / świerzby na
oku / zwłaszcza w kaciku oka / z
miodem wyczyścia. Diosc.

Bolesć głowy Aloë z octem Głowie.

Do iii. win.

winnym a z olejkiem różanym
zmieśzané / na czolo pomazuiac
oddala. Diosco.

Włosom.

Przeciw opadaniu włosów z
głowy / przypisać Aloë z wi-
nem y myć głowę / także na rą-
ny w gardle / także w padnienu
ieżyczka y dziaśl / także wśysk-
kich niedostatków vst. Diosco.

Ranam.
Jeżyczko
wi / Dziaś-
lom.

Mesuc / Aloë jest lekarstwo na
lepsze z najwyższych lekarstw / o-
sobliwą moc mając w purgo-
waniu / wywodzi kolere / fle-
gme : wycyscia głowę y żoła-
dek y wśytki ich niemocy : a kto
uczucia biorac Aloë ; nie vzna
w swym cieie / ani w smysle staz-
zy / ani obrażenia / bo niedopus-
zcza zagnicia : także y ciała vmar-
le z Aloë pomazuiac / które długo
przeto trwają / a zwłaszcza gdy
Miry przymieśzają do Aloë.

Alacitiei / fle-
gme / gło-
w / żoła-
dowi.

Jest silné a długie gadanie v
Doktorów około Aloë, abowiem
iedni mówią / iakosmy też wypis-
ali wyżej / że Aloë zamyla żył-
ki / aby z nich krew nie wychodzi-
ła : a zaśie dnuży iako Mesuc pi-
se / iż otwiera żyłki y krew wy-
wodzi / czego w hemoroidach cze-
sto doświadczają Doktorowie /
gdy dają Aloë tym / którzy mie-
wają hemoroidy / to jest / ciecz-
nie trwie stolcami.

Alle opuszczając długie gada-
nia a barzo ciężkie / tak rozumiemy /
że Aloë gdy będzie na wierzchu
ciała na rany albo wrzody albo
starganie żył przykładane / zastas-
nawia krew : to iakno sie okas-
zuie / gdy z białkiem z iają na sier-
ści zateczy / albo na czym inszym
przykładają : ale iesli przez vsta-
wnątrz bywa brano / otwiera

konce v żyłek / a krew z nich wy-
wodzi / przeto często stolcami
krew wywodzi / a nawieczey kto-
rym zwykły bywać hemoroidy.

Cap. III.

ACATIA, ÆGYPTIA

Spina, Lacryma Cianeae,

Po polsku też Aptekarze z Grec-
kiego zową Acatia.

Jest to drzewko w Egypcie
cie nie wielkie / że też wieceny zo-
wają Chrościkiem / z którego zbier-
ają gumy / to jest Kliy / który zo-
wają Arabicum, po łacinie Gumi
Acane, albo Gumi Egyptię Spi-
nę. Myla sie na tym starzy Aptek-
arze / którzy z tarnkowego drze-
wa iągód / z tarnek niedostających
sol wyciskają / y z tego solu po-
widła czyniac suché / zowają Aca-
tiam : ano Acatia nie jest Tarno-
we drzewko / ale insze.

Dioscori. lib. 1. cap. 118. piše /
że na Alacitiei roście owoc w
strachu / podobny Sloneczniko-
wi / z którego wybiłają sol / który
potym suszą / iako powidła : ma
moc ściągającą a zaziabiacą / Natura.
dla tego boleściam w oczu bar-
zo pomaga rospuszczając przykła-
dając.

Takież ten sol pomocny prze-
ciw piekielnemu ogniu / bolacz-
kam ognistym / sadzelom przy-
palcach / a to okładając tym so-
kiem. Diosc.

Ogniu pie-
kielnemu / sa-
dzelom / bo-
laczkam.

Krosty y rany w vściach goi
płocząc nim / zbytnie miesiac
pantam piąc goi / biegunki vsta-
nawia piąc y kristeruiąc. Diosc.

Krostam y
ranam w
vściach.
Miesiac
com / Bie-
gunc.

Cap.

Krew zdo-
st inow. a.

Cap. IIII.

AGNVS CASTVS,

Vitex, Salix Amerina.

Włoska Wierzbá.

Jeſt to we Włoszech podobne złotey wierzbie/ galeziſcie/ liſcie podobne wierzbie/ kwiatki modre/ geſciuchne/ iakby wienſcem obwił/ piekne to drzewko/ gdy zaſkwitnie/ tom widział w ogródku v ſwietego Auguſtyna w Padwi: bywa na tym drzewku naſienie/ które zową ſemen Agni caſti: niektorzy mniemali/ aby to naſienie było Cubebi, ale ſie na tym mylili. Rózczi y liſcie kładą ſobie w łóże panny zaſonne/ y ci ktorzy czyſtość zachować chcą/ iako zaſonnicy/ kąpieli/ etc. bo odpadza żądliwość cielesną. Dioſco.

Czyſtości.

Jądom.

Ma przyrođenje zapalające y wyſuſzające w trzecim ſtopieniu/ dla tego naſienie pić przeciw iądomowitemu wlaſzeniu/ bardzo pomaga. Dioſco.

Puchlinam

Także opuchły ſledzionie/ y puchlinom zaſtonnym/ pomaga pić. Dioſco.

Mleku.
Mieſięcom.

Mamkami z winem pić/ mleko mnoży/ mieſiąc pániam pobudza: opuchły/ ſtwardziałe moſzna/ ſtłukwſzy/ z maſtem zmieſzawſzy/ zmieſzcza. Dioſco.

Ma wytyk.
Obcięcie.

Ma zbite rązy y mieyſca wytknione/ wybite/ naſienie ſtłuczone z wodą/ przykładać zgoi.

Dioſcor. niepożyteczne/ materia tego na ſuchym nie trwała/ ale w ziemi albo w błocie wieczna/ na łodzie bardzo pożyteczna/ dla trwałości.

Liſcie Olſowe ſluczone przykładać na wrzody y bolaczki/ zebrane otwiera/ gnoi wywodzi.

Cap. VI.

AMBRA AMBARVM.

Po polsku téż zową Aptekarze Ambra, od którego zową iakby Pomambrum.

Ta Ambra/ iako piſze Sera.c.196. roſcie w morzu/ podobne iakby grzyby na ziemi: a gdy morze zgrawa ſie/ tedy to nayduią/ y zbierają przy brzegach/ a to wymietanie bywa z kámiennymi/ przy których tak Ambre zbierają: to naydowanie bywa przy morzu na zachód ſłońca: naydują téż druga Ambre w rybiach/ które w morzu pożyrają Ambre/ a tak ſie z nią wdawiają: te ryby zową Azel, a potym zdychają: a gdy zdechni/ morze wyrzuca/ ludzie zaś tego wiadomi wyciągną wſzy na ziemie/ rozrebią y naydują w rybie.

Troiaki ieſt rodzaj Ambry/ iedną ieſt żółta/ tłusta/ a te nad inſze przekładają, Selachiticu zową od mieyſca Indyſkieg/ gdzie ſie rodzi. Druga Ambra/ ieſt biała/ albo przybielſzym/ Zechra zową. Trzecia czarna/ ze wſzech nagoſza.

Auicenna piſze/ że Ambra ieſt żagrze-

Cap. V.

ALNVS. Olſa.

Ma Olſa drzewo/ powieda

zagrzewająca w wtórnym / a wysuszająca w pierwszym stopniu.

Ambra bardzo móg człowieka czy zapfowany posila / także serce y wszystkie człowieczę członki / zwlaszcza żyły suche / strony zowa. A przetoż z Ambry czynią kolaszki / zowa je Diambre.

Ambra ta / tak też przyprawiona / nawieczę pomocna starym ludziom / a tym którzy z zimney przyczyny stekają.

Ma Ambra moc powietrze morowe od człowieka oddalać woniając / dla tego czynią z Ambry iabłko Pomambrowe z inszemi rzeczami / a tego woniają.

Cap. VII.

AMYGDALA, AMYGDALUM.

Mygdalowe drzewo.

To drzewo jest / które rodzi Orzechy w luskach / iako Włoski orzech / ieno iż luski sądawe. Nie nowina mygdaly w Polsce / są na wielu miejsc w sadach / gdzie kwitną a rodzą / a zwlaszcza w Jęgo M. Pana Krakowskiego na Tarnowie / gdzie bardzo obficie rodzą. Plinius pisze / że dwoiaki są Mygdaly / słodkie y gorzkie / słodkie przekładają tu pokarmom / a gorzkie tu lekarstwom.

Mygdaly słodkie są zagrzewające y wilżące w pierwszym stopieniu / a gorzkie są ciepłe y wysuszające w wtórnym stopieniu / przeto gorzkie lepsze w lekarstwach / a dla tego Diosco. lib. I. ca. 144. pisze / że korzeń Mygdalów gorz-

kich zsielany / wtłuczony / a wwarzony / oblicze opalone od słońca / y insze grubości y dolki na licu / palonemu. Obliczu opaloniemu. pokładając wychędaża : także iadła z orzechów żuchane albo stłuczone czynia.

Z Mygdalów gorzkich czynią miesiac pessarium / przykładając / y miesiacę wywodzi. Diosco.

Ból w głowie vsmierzaia / stłukwszy je z miodem a z różanym olejkiem przykładając na skroni. Dios.

Przeciw wrzedzienicam ognistym / y ranam wrzedliwym plugawym / natłuc Mygdalów z miodem a przykładac. Dios.

Przeciw plwaniu krwia czy nie łatwarz y używać / wziac Mygdalów / Krochmalu / a mietki / stłuc spolem a tego pożywać : także pomocne są przyprawiając z terpentina. Diosco.

Przeciw kamieniu y wrzyny rzeżaniu y zastanowieniu / przyprawiać z rozynkami albo z miodem rozynkowym. Dios.

Dychawicam / káślom / wśy / stłim niedostatkom w piersiach / kólkam / boleniu wotroby / z mlekiem używać Mygdalów. Dioscorides.

Pitaniśtwo oddalaia / kto ich pić / pierwszy weźmie / albo ie niżli pić. Diosco.

Kli albo żywica na Mygdaloch / ma moc cierpnąca a ściągająca / przeto dobrze ij dawac krwia plniacym / rospusciwszy z octem. Diosco.

Piegi na ciełe pokładając spać.

Takieź przeciw káślom z miodem. Káślu.

Plinius lib. 23. cap. 8. Migda-
ly gorzkie przeciw padającej nie-
mocy: także wstawicznemu spá-
niu, letargum zowa / słuksy
gorzkie Migdały / dobrze poży-
wać.

miód / który gdy na ciało pomá-
żesz / tedy ie przepali / y strupi /
brodawki zbytnie ogryza / stro-
ny ozieble naprawia: a tak w pá-
raliżu w skurczeniu żył y w pa-
dającej niemocy pomocny.

Cap. VIII.

ANACARDVS, PE-
diculus Elephantis,

Po polsku téż Aptekársze zo-
wa Anacardus

To drzewo iest w Egypcie /
ale dziś maia ie w Sycylii y
w Apuli / y indziej we Wlo-
skich stronach: Na tym drzewie
sa orzechy podobne kostkam Dá-
krylowym / y te prawie zowa
Anacardi: imis maia od serca / iz
ten owoc podobny sercu / iadko
słodkie w kostce / skórą na drze-
wie iest krucha / między skórą
iest nieiała słodkość z wonno-
ścią / iest naturą tego drzewa go-
raca a sucha / aż w czwartym
stopieniu.

Żimny nie
mocy.

Auicena, miód który wyci-
ścaia z tej skórki / bardzo pomaga
żimnym niemocam / które bywa-
ia z strony stron / albo suchych
żył / zowa Neruos.

Pamięci.

Czynia w Aptecie lekwarz /
który zowa cōfeca z Anacardów /
tego konfektu dobrze pożywać
tym / którzy maia zła albo naru-
żoną pamięć / iedno mądze a z
bacznością pożywać: bom ia sły-
chal we Włoszech. od swęgo mi-
strza / iż ieden młodzieniec uży-
wając tego konfektu / ośzalał.

W kostkach tych orzechów iest

Cap. IX.

ABIES, Iodla.

Iodle zna każdy / drzewo
wysokie / w lesiach Polskich po-
spolite / drzewo lekkie / dla tego
na morskie potrzeby bardzo poży-
teczne / na maszty y inšie sprawy.

Paladius lib. 12. o Iodle pisze /
że to drzewo / gdzie go woda nie
dochodzi / a w suchy stoi prawie
wieczniście trwa.

Plinius lib. 16. cap. 10. Iodla
której bardzo potrzebuem do o-
kretów y narzędów morskich / na-
radniey na wysokich górach ro-
śnie: na siostramy w domach nie
może bydź materia lepsza / dla
wieczności.

Plinius, żywica iodłowa bardzo
iest pożyteczna ludzior / zwlasz Ránóm.
scza na rany y każde sadzele / czy-
niac plastry z nię.

Jest rzecz doświadczona / że
dzenie żywica Iodłowa w mo-
rowe powietrze / bardzo rzecz bydź
szlachetna / nie trzeba szukać cu-
dzoziemskich woni.

Cap. X.

BALSAMVM,

Balsam.

Balsam iest drzewo ciernie
nie wielkie / w Żydowskiej zie-
mie

mi ledno na iednym mieyscu ro-
ście w iednym ogrodzie a w E-
gyptcie v Alexandrii / tak iż go
nigdziey więcej nienayduia : iest
drzewko niewielkie / listki ma ias-
ko v Ruty / a samo niebywa dru-
gdy wieksze Ruty / a drugdy do-
bze wieksze. Steg chrościku trzy
rzeczy na lekarstwa zbieraia : na-
pierwey olej albo sol / który zo-
wiem też Balsamem : rzecz to
bardzo kosztowna / a tu zachowa-
niu zdrowia ludzkiego bardzo po-
trzebna : ten olej tak zbieraia /
czasu nagoredszych dniow we-
żniwa / tedy nożykiem koscianym
albo kamiennym przekrawaia
skorke na drzewku / a podstarwia-
ia woby cieplo : taki sol nalep-
szy który świeży / który mocnego
a wdzięcznego woniaia / żadney
kwasności nieczyniac / który też
gdy na co pusćisz / wnet przeni-
śnie / a w włożeniu nieiaćie cię-
pienie y sznienie. Tom dla te-
go pisal / abowiem niżli do nas
przywioza lakomi kupcy / mieśa-
ia wen terentine albo lenticy-
ne masci albo olejki falszuiać u :
Ale ktemu prawdziwy Balsam
wnet poznać / iż gdy u na sukno
pusćisz / żadney zmaży nie czyni /
a gdy wypłoczysz / nie znac go ia-
ko insey żywice / albo tlustosci :
ale gdy będziez falszowan / wnet
falsz zostanie na suknie : drugi
znak prawdziwego Balsamu / iż
gdy u namniey w pusćisz w mle-
ko / wnet sie mleko zsiędzie / cze-
go nie czyni falszowany : także
prawdziwy Balsam pusćiwszy
na wodę / pobielawszy rozplynie
sie / a falszowany plywa po wierz-

chu. Druga rzecz która chowaa
z tego drzewka / iest drzewo Bala-
samowe / to też ma znaki swey
dobroci / które świeże rozszki ma
cientie / barwa przyczerwiena-
szym / a woniaiace oleiem Balsam-
owym.

Trzecia rzecz / która zbieraia
iest nasienie Balsamowe / któ-
re nalepsze / żółte / pełne / wielkie /
ważne / ostrogorzącego smaku /
podobnego pieprzu.

Dioscorides lib. 1. ca. 18. Bala-
sam nalepsza ma moe w soku al-
bo w oleiu / która bardzo a rosko-
śnie zagrzewa / dla tego gdy pu-
scaia w oko / które iest zacmiono
mgłami / abo obłoki / tedy wychę-
dza z oka.

Paniam / które maia mieysca Paniam.
tatemnie zaciębione / z których
przychodza ciężkie boleści / tedy
czynić Cerot z różey a z wosku /
przydąć Balsamu / a przykładać
nazywot.

Paniam czyni laciwie poro-
dzenie / lożyłka wywodzi / vinar <sup>Porodze-
niu.</sup> Lożytkam.
rty niedoniosły plód wyciaga.
Dioscorides.

Ciężkie trapienie a drżenie ^{Jebiam.}
w febrach oddala / pomazuiac
pulsu. Diosco.

Plugawę wrzody y bolaczki ^{Wrzodom.}
wyczyszcia / odmiekcza / y zbiera.

Przeciw wśzelakim iadom na-
teższym / y włożeniu iadowity
bestii / picz mlekiem / a rany po-
mazuiac. Diosco. ^{Jadom.}

Nasienie Balsamowe dobrze ^{pleurze.}
picz przeciw pleurze / także przeciw ^{Peripleu-}
peripleumieniu / przeciw kaślom ^{menney.}
boleściam w biodrach / denney ^{Kaslu.}
niemocy. Dioscorides.

Prze-

padająca / **niemocy.** Przeciw niemocy padającej /
Głowic / dy zawracaniu przed oczyma / y w
chawicy / głowie / dychawicy / morzeniu w
Morzeniu. żywocie / zaślawieniu y morzeniu
Vrynie. wryny / dobrze pic nastemé Bál-
sámowé. Dioscorides.

Mieście / **com.** Pániam / gdy sie nád nim ká-
dza / zaślawione miesiącce wy-
wodzi / także czynia pászac sie w
wodzie / w którejby nasienie to
warzono. Diosco.

Morzeniu / **w żywocie.** Dzewo téż Bálsumowé prá-
Vkáseniu wie ma téż síly / iáto y nasienie /
ladowite. dla tego warzac to dzewo w
Vrynie. wodzie / a piíac bázto pomaga.

Morzeniu / **w żywocie.** Przeciw surowości / także
Vkáseniu gryzieniu w żywocie / iádowité-
ladowite. mu vkáseniu / bolesćci / w glo-
Vrynie. wie pomaga / skurzenie żył od-
bala / y wryne pobudza.

Plinius li. 12. ca. 25. piśac nie-
mal tóś przydaie. Skórká z dze-
wa Bálsumowégo ma wiétsza
moc ná té lekárstwa wiéczy niżli
samo dzewo.

Kámienu. Auenzoar lib. 2. sect. 2. cap. 7.
piśe / przeciw kámieniowi w pe-
chérzu dáwac trzecią część vnc-
iáy oleiu Bálsumowégo / peronie
zginie.

To téż wiedz káždy / iż tego
Bálsumu dziś niemá / bo Turcy
wytráclli z ogrodkami / iáto Bál-
báryski lud / y Tátárski.

Cap. XI.

BATVS, CINOSBOTOS,
Mora vaticana, legendum est
autem Mora vaccinia, scun-
dum Fuchsum Mora rubi.

Języny.

Na káždy Języny / máia moc

ściągająca / ciérpnaca / a wysu-
śiąca / iáť piśe Paulus lib. 7. dla
tego rány spoiáia / y lécza / fluxi z
głowy / y inśe rymy vstána-
wiaia.

Diosco. lib. 4. cap. 36. Wysu-
śia a ściaga z swa ciérpnościa /
Języna / włosy czérni piétnie / a to
warzac gálazki w lugu / a myiac.
Téż warzone gálazki a piíac wo-
de / vstanawiaia biegunki / także
zbytnie niewieście vplawy / y
miesiące.

Gniące dziaśla / także rány w
vstách / y krosty / warzac rózczki
w wodzie a plóczac / goi Języná /
a iescze lepiáy gdy rózczki beda ju
cháne. Dioscorides.

Wrzedzenie ogniste / zowa
herpetas, rospadzaia przykláda-
iac ná mieysca liście tluczone /
także ná rány wrzedliwe ná glo-
wie przykládać. Diosco.

Guzy y krosty / które bywáia
przystolcu / rospadza y goi / plastr
uczyniony z liścia Języnowégo :
bolesćci / w serca także przyklá-
dać. Diosco.

Sól czynia z Języn / z liścia / y
z rózdzet / potym ná słoncu wy-
ślawiaia : ten ná té wśyskli nie-
dostátki mocniáy pomaga. Zásis
sól z Języnych iągód mocno rány
w vstách y w gárdle goi / z tegóž
sółu czynia Diamoron potrzebny
ná téż rány y krosty.

Kwiat Języnowi piíac z wi-
nem / vstanowia biegunki / także
iągody zwlasczá niedozrálé. Di.

Plinius lib. 24. ca. 14. uczyna
tluc kwiatu Języnowégo z sádlem
wieprzowym / a przykládać ná
párchy / wśyskli goi.

Ranom. Sokiem Jezynowym mazać rany w stolcu / y w miejscach táziemnych / mocno goi. Plinius.
Zebom. Bolenie zebów rozczłi y liście vsmierzają / płóczać ich wárzeniē.
 Paulus lib. 7. piśe / że kózen z
Kamieniu. Jezyn ma moc mocno kámiē iámac w nérkách.

Cap. XII.

B D E L L I U M,
 Madalcon.

Bdellium iest żywica iednégo drzewa / w ziemi Saracēstkiē / naylepsza to żywica piśe Dioscorides lib. 1. cap. 71. Któza / gdy iey wkusisz / iest gorzka / przez rzočzystá / kłiowi podobna / ná dnie tłusta / gdy iá pálcami gnioťá wilgotna / przez drzázgy plugá wóści / zápalona woniá wdziēcznie. Z tych słów rzecť iest iáwna / że Bdellion, które máia ná szy Aptekárze nie iest Bdellion, bo nie iest gorzkie / ani ma tych własności / które Dios. wypisuiē.

Ma moc / piśe Diosco. Bdellium zágrzewáć / odmiēkác / guzy y twárdé sádzile / zwiászcza okolo gárdla.

Także twárdości y rozpułłiny wodné / śliná człowięczá rospuczone / á plastr czyniac / spádzá. Dioscorides.

Pániam ich miejscá y twárdości w nich / także zástanowie nie przyrodzonych rzeczy otwierá / á to przykładaiac / y kádzac z nim. Dioscori.

Bdellium piśac / kámiē w nérkách y w pęchérzu iámiē / wryne

pobudza / także przeciw káśłowi / y iádowitému wśáśeniu dobrze pić. Diosco.

Przeciw rozpułłinám / skurczeniu / bolesćiam w bótu / wiatróm / albo puśeniu tak dobrze dáwać. Diosco.

Dobrze téż Bdellion przydáwać do plastrów / które mi chce my twárdości żyť suchych odwilżyć / albo inśe zátwárdzenie / á to rospuściwszy z winem albo z wodą ciepłą.

Cap. XIII.

B E L Z A H A R D,
 Antidotum.

Náśláchetniejszy lekářstwo przeciw wypitému iádowi / á práwie niebieskie / o którym piśe doświádczony Lekarz Auenzoar lib. 1. Ze tym iednym opuchłégo człowięka / który był wypil ná iádowytśy iád wleczyl / ná którym sie skóra opuchła / żółta / by skórupá pádała : á gdy mu był dáł tego lekářstwa / ile trzy ziarna ieczmienné z wodą Baniową / wnet że był zdrow / y potym wiele inśych poleczył tym lekářstwem.

To lekářstwo czyni Jelen / iáko piśe Plinius lib. 8. cap. 32. Jż Jelen ma przyrodzoná nieprzyiáźń z węźmi / tak iż gózie go potráfi Jelen / zię : á gdyby był w iámiē / gózie go niemoże dośiádz / tedy duchem swym wyciága wóźá y ziaďá / á tak wnet po ziedze niu zdeymie go wielkie prágnienie / o czym mówi Prorok Dawid : Jáko Jelen požáda Stuzdzenie

dzienic wody / tak duszą moia do
ciebie mily panie. Bieży tedy
przedko do rzek / a wpadnośy w
wode / stoi nie piąc / bo by wnet
zdechł. Tam stoiac plyną mi
przez ten czas łzy z oczu / które sie
leguchno zsiadaia / że beda iako
galki / a potym ztwardzieia y spá-
dną / gdy z wody wynidzie Je-
len : to tedy ludzie zbieraią / a za
wielki skarb chowaią. To lekar-
stwo każdemu iadu sie przeciwia.
A przeto iuż drudzy każde lekar-
stwo / które pomocno przeciwia-
dom zową Belzaharticum. Tón
w ten obyczay pisal / że v nas do-
syc Jeleni : a dzinowa rzecz / że
takich rzeczy nie strzeżemy / ani szu-
kamy : ano też nam natura nie-
zamieszkala / dać potrzeb naszych /
tu zdrowiu naszemu.

Cap. XIII.

BERBERIS, ANABER-
beris, Oxicantha Diosco.

Porzecski. Tamen aliqui negant.

Porzeczkę sa dzewko ościste /
podobne w liściu plonnym gru-
skom / iagodka ma ile Myrtowe /
czerwone / miękke / z iadkami w-
natrz : to wszystko iest w Porze-
czkach / iedno list nie iest iako w
plonek.

Diosco. lib. 1. cap. 57. piše / że
biegunki białe wstanawiaia Po-
rzeczki / także zbytnie pławy
niewieście / a to piąc warzone y
iedząc.

Korzeń sluczony a przywiazá-
ny na zabicie trzask / tarnów / ty-
flów / za skórę y w ciato / wycią-
ga ie y goi. Diosc.

Biegun-
kom.
Zbytniemu
pławom.

Zabiciu.

Syróp z Porzeczków / febrę y
ogień ciężkie vsmierza / pragnie-
nie gasi.

Paulus 7. Jagody Porzecz-
kowe / iednakię mocy są z owoc-
em Myrtowym.

Cap. XV.

BOMBAX, GOSIPIUM,
Coton Xilon.

Bawełna, albo Chróścik, który
Bawełnę rodzi.

W Tym Chróściku Plinius pi-
še lib. 19. cap. 1. Jż w Egypcie
idac tu Arabiię roście chróścik /
który zową Gosipium, niektórzy
Xilon, z którego płótno czynia /
które zową Xilium, z którego zbier-
aią Bawełne bieluchne : ale we
Włoszech dziś na każdy rok sie-
ia / y welne zbieraią.

Rasis piše / że ma moc nasienie
odmietczania y zagrzewania :
dla tego sol z liścia dany dzie-
ciom w biegunce / wstanawia.

Biegun-
kom.

Nasienie tluczone / pierśi wy-
czyścia / nasienie albo pokolenie
mnoży : oleiek z nasienia na obli-
czu piegi wyczyścia / także y krósti.

Krostom.

Bawełna spalona / krew bar-
zo dobrze wstanawia.

Krewi.

Cap. XVI.

CAPARIS Theophrasti,
Inturim.

Po polsku téż zową Capary.

Caparowe dzewko iest ości-
ste / iako Jezyny które po ziemi sie
kłada / liście ma okrągłe / podo-
bie

Je i j bne

bne Pigwowym / jedno daleko
mniejszy / iągódki iako v oliwy /
które gdy otworzą / wypuszczają
kwiat biały / a gdy otwornie / te-
dy zostanie iako żołędź długi / w
którym ziarnka bywają iakby w
Grana / ym iabłku drobnius-
znie. Káparowé drzewko
geste korzonki / twarde / ku leś-
stwam pożyteczne / roście na gru-
bich a opuszczalnych miejscach.
Dioscorides lib. 2. cap. 164.

Theophrastus lib. 1. cap. 3. przy-
daie / że listki mają ości iako oset.

Káparowy korzeń piśe Paulus
7. ma moc ocierając / wyczyszcia-
jąc / rozrywając / z nieiałą gorz-
kością y ostrością / dla tego sle-
dzone zatwardziałą vzdrowia /
pijąc ten korzeń / y na plasterze
przykładając.

Sledzione

Mieście
com.
Sebom.Chroba-
rani.

Nieście pániam pobudza /
zle wilgoci z głowy przez vsta-
wywodzi / boleść w zębich v-
śmierza / chrobać wuszu zabija:
liście y iągody mają też moc / ale
nie tak iako korzeń. Diosco.

Kápary w żywocie czynią za-
mieszanie y pragnienie / żołędź-
wi skłódzą: a wśakże to rozumie
się o świeżych / bo wårzone nie-
czynią tego / a zwłaszcza iako my-
ie z octem / z oliwą przyprawia-
my. Diosco.

Świeże.
woda.Puchlinie.
Sledzio-
nie.

Błobram.

Nasienia Káparoweg pijac
dwie diagmie przez czterdzieści
dni / tedy opuchline y zatwardzia-
łą sledzione wyczyszcia. Diosc.

Przeciw boleściom w bio-
drach / y sciaticie / y paralizowi / na-
sienie to bardzo dobrze pic. Diosc.

Sebom.

Tóż nasienie wårzając a pło-
cząc żeby z tym / boleść vśmierza.
Dioscorides.

Z korzenia skórka sucha na te
wszystki rzeczy mocnięj sprawu-
ie. Dioscorides.

Uatłukwszy tego korzenia z
małą Jeczmienną / a z oleiem
płókanym wodą / uczynić plaster
przykładac na sledzione twarde. Sledzione

Paulus lib. 1. v cz. 7 / że Kápary
chuci iedzenia czynią / iedząc ie /
naprzód stołu / z octem / z oliwą / a
z miodem octowanym.

Cap. XVII.

C A M P H O R A,

Kámphora iest żywica z iedne-
go drzewka, o którym Dios-
ani Galenus, ni Egineta, nie
pisali, y onśem y Arabowie
máło.

Jest to drzewko w Indyę
y w innych stronach / z którego
wychodzi kły iako żywica / który
zbierać a chować: wonność y
śmak właznia Kámphora bydz
gorąca: ale Doktorowie z iey v-
czynków wywodzą / że iest rzecz
oziabiająca / iako to iawną rzecz /
iż piśa o Kámphorze. Campho-
ra per nares castrat mares, to iest /
Kámphore woniając / meze czy-
ni do małżeństwa nie sposo-
bne: zkad iawną / że iey zim-
ność łatwo ginie y zniknie / a
to dla iey wielkiej wonności a
subtelności / że swa wonnością
na wiatr zginie: dla swey chdo-
gości nie cierpi smrodów / dla te-
go też obraca się w wiatr a ginie.
To wiedzą panie / że wårzając się
smrodu / ma bydz chowana w
kamiennym słoju / aby nie wy-

wie.

wietrzala / przydawać pieprzu /
bo pieprz swa goracością niedo-
puszcza iej rozlecenia y wywie-
trzenia.

Mocno Kámpfora odpadza
zle chciwości / żadliwe w nie-
czystości / a to wóniając ią.

Kto iej zaś zbyt pożywa /
śiwieie przedko / to rzecz doświad-
czona / bo mózg oziabia.

Wczóm.

Tę Kámpfora z wodą róża-
ną a z soliem Kopru Włoskiego /
bárzo wyczyścia matuły na o-
czu / y każde niedostatki inšie.

Cap. XVIII.

CARIES LIGNORVM,
Saproteta, Saprotexylon,

Prochno starych drzew.

WIdzi sie pospolicie ludzióm /
zeby iuż rzecz zgniela / niczemna
byla / iako prochno zbutwiałyeh
kłod : ano naturá żadney rzeczy
na świecie nie sprawila / ktoraby
tu pożytku czlowieczemu nie
przyšla.

Ranam
wrzedli-
wym.

Pzeto Paulus Aegineta 7. piše /
ze proch próchnowi zwlaszcza z
drzew / które maia moc ściągająca
ca / iako Wiazowe Debowe /
wrzedliwe rany wilgotne plu-
gawé wysuszając / wyczyścia y
goi : pzeto dobrze tym prochem
posypować rany.

Ranam.

Dioscorides lib. 1. ca. 97. proch
który bywa z starych drzew pró-
chna / iako moka / potraszając nim
rany wrzedliwe / wyczyścia ie y
zagaia.

Wrzedli-
wościam.

Przeciw ranam wrzedliwym
które sie rozszerzają a rozgryzają

po cieie / rospuścić prochu pró-
chnowego z winem a z prochem
Anyżowym / rozłożymy na chu-
ście / przykładac na rany.

Cap. XIX.

CASSIA FISTULA,

*Cassia w trąbkach albo w
palkach.*

Gdy mówimy Cassia fistu-
la, tedy mamy rozumieć ten Cy-
námón / który dziś kupcy przeda-
ją w trąbkach / które trąbki nie
iést prawy Cynámón / bo niezga-
dza sie z wypisaniem Diosc: Ten
Cynámón w trąbkach pospolity /
iést Cassia fistula, albo Cassia Sirinx,
to iést / skórki z Cassii / albo tra-
bki Cassii / które kupcy Wło-
scy y Hispanowie zowią Canel-
lam, łacinnicy Cassiam Ligneam,
a to wszystko iedno / Cassia Ligne-
a Cynámón y Canella : o tym
czci szerzej Theophras. li. 1. ca. 2.
Simil. lib. 4. cap. 4.

Żasie owe palki wielkie czar-
ne / z których w aptéce trześć wy-
biérają / zowią Cassia, ale złe : iést
owo Siliqua, a nie Cassia, bo nie
iést trąbka / ani skórka / ieno palka.

Tego drzewa Galenus, ani
starzy Grecy Doktorowie nie
znali : Arabscy Doktorowie wy-
nalegli na odwilżenie żywota / a
bárzo potrzebnie. A wszakże gdy
iuż tak zwyczaj otrzymal / mu-
simy trzymać zwyczaj zowiąc
Cassia te / która aptekarze zowią
w strączu albo w palkach Cassia:
a Cynámón / gdy nie mamy pra-
wodziwego / będziemy mienić Cy-

Le iij

námón

námonem / až lepszé wieki nástá-
na.

Tá Cásia fistula w palcích ro-
ście w Syrii v Dámásku / y
w inszych támtých kráinách : iest
to dzewo podobné we wšem
orzechowi włoskiemu / liście ma
takéž / iedno sam owoc czyni ro-
zność / že v Cásii stracze dlu-
gie / á v Orzechá okraglé.

To dzewo iam widział w
Muranie Weneckim / iedno iż by-
lo ná ten czas zimie golé / á ie-
dná brácia Swietého Domi-
nika z krórem chodzil do tego
sádu powiedáli / že nigdy nie ro-
dziło.

O téy Cásii Mesuc piše / že
iest bárzo przespieczna / á wiel-
kiey pomocy / bez żadney škody /
iž nie obraža żadnego czlonka :
dla tego może byt dáwana ka-
ždému / mlodému y starému / pá-
niam bizemiennym y dziecióm.

Przyrodzenie ma zárowné nie-
mal z cłowicza complexia / ácz
kolwiek ciepłosc nieiáto prze-
wysza wilgotnosť / ma moc od-
wilžajúca żywot ná stolec / wy-
czyšciájaca krew / á wyrzucájá-
ca złé rzeczy kolericzne zetrwic.
Mesuc.

Kwiatki Cásii zmieszawšy
z wódká mléczowá / á biorąc po-
kusu prágnienie / oddala w ciež-
kich febrach / odwilža zálgnienie
w pierśiach / y w gardle / biorąc.
Mesuc.

Bolaczki twárdé rozmiekcza
przykládájac ná plastrze : piąc iá
z wódkámi / ktoré wryne wywo-
dza : wyczyšcia nérki / y nie dopu-
sca czynić sie kámenia w nich.
Mesuc.

Przeciw Podágrze / czyniac z
niéy plastr á okládájac / peroné
vlžení. Serapio.

Bárzo pomaga przeciw nie-
mocy y boleściam w wątrobie.
Rozpušciwšy w wodzie / w
któreyby piérwey wárzono ró-
zynki / dobrze plókać vsta / bo kros-
ty goi w vřciích.

A to pomni každý / že gdy sa-
me Cásia bierzesh / abyš iá przed
sámym iedzeniem brał / aby iéy ná-
tura niestrawila sámey : bo iesli
po ránu wezmiesz / a žoládek stra-
wiony / tedy iá strawi miásto po-
karmu / á pożytku żadnego nie
uczyni.

Cap. XX.

CASTANÆ, LOPINIA,
Saledulæ, Sardonianæ glandes,
Iouis glandes.

Po polsku Káštany.

Wiaia w Polsce Káštany. Nie
moge zrozumieć / czemuby též sie
nie ieli szczépić tego dzewá w
Polsce / gdy czyscie w Polsce
moga byt / y rodza ná wielu
miejsc / iáto w Krakowie / ná
Kázimierz v Božego ciála / w
Wárszawie sa sadów wiele Ká-
šťtanowych.

Plinius lib. piše / že iednáko
roście w pádólách / iáto y ná gó-
rách.

Isidorus piše / że zowá ie Ká-
šťtany / iż Orzechy sa dwa w stra-
czu / iáto dwa Mosenti : á gdy
wystocza z stracza / bedzie stra-
cze castum, iáto wyczyšcione / albo
trzebione.

Diosco-

Kolera
purgue.

Prágnie-
nie.

Pierśiam.

Diosco. lib. 1. cap. 127. Maia
moc Kąstany ściągająca / a z-
właszcza owe skórki / które są iako
mech między iadrem a skórka : te
skórki starwszy z Babczang wó-
dka przeciw biegunkam dawać
pić / mocno ie zaścianawia / także
na injsze każde fluxy.

Cap. XXI.

CEDRVS, CEDRON.

Drzewo Cedrowe.

To drzewo iest bårzo wysokie /
podobne Modrzewiowi / ma ias-
godki podobne Jalowcowe-
mu / ale wietjsze : żywice zbierają
z tego drzewa / zową ią Cedria,
albo żywica Cedrowa. Diosco.

Paulus in Aegineta 8. lepię wy-
piuie / Cedrus iest dwoiakie / iez-
dno mnieysze / iako chróst / podo-
bne Jalowcowi : Drugie iest
wielkie / a wysokiego drzewa : o-
boie mają coplexia zapalająca y
wysuszająca w trzecim stopniu :
żywica albo olej Cedrowy do-
chodzi do czwartego. O Cedrze/
Plinius lib. 13. cap. 5. sierzey.

Diosco. lib. 1. cap. 90. Ma na-
ture olej albo żywica Cedrowa/
żywé ciała kżię / a vmarłe od zes-
psowania zachować : dla tego
wiele medicow zową te żywice/
żywotem vmartłych ciał. A wska-
żę chusty y skóry / albo kosmate
rzeczy / swą wielką suchością psu-
ie y spala.

Przeciw zaciemieniu w oczu / y
każdego niedostatku oczu / pu-
szczac ten olej z Cedru. Wielmi z
oczu ocięra / y blizny iakieżkol-
wiek na nich. Diosco.

Chrobaki w vsu / rozpuszczim Chroba-
sy z octem / puszczając w vcho za-
bita. Dioscorides. ^{kom w vsu}

Przeciw sumieniu albo pische-
niu w vsu / rozpuszczic te żywice z ^{Szumie-}
winem / w którymby warzono ^{mu / pische-}
Izop / y puszczac w vcho. Diosco. ^{nia.}

Na boleść w zębiech : kładz zębom.
w dziurę w zębie żywice / zab sie
skręsy / a ból przestanie / albo ży-
wica ta rozpuszczim w octcie /
plókać z nim zeby / pewnie prze-
stanie. Diosco.

Przeciw boleściom w gardle /
Squinnantia zową / pomazywać ^{Squinnantia.}
ta żywica.

Okłazeniu weżowému zmie-
szawszy z sola te żywice / przyło-
życ na rane. Diosco. <sup>weżowe-
mu okłaze-
niu.</sup>

Śaspecenie skóry iako parchy /
trądy / swierzbie grube / pomazu <sup>Swierz-
iac ta żywica / wyczyszcia wssyst-
kie plugawości. ^{bom.}</sup>

Rany y ropy w płucach wy-
czyszcia piąc te żywice trunek.
Dioscorides. ^{płucóm.}

Też oleiem żywice Cedrowey /
parchy bydletom mazać / gina. Bydlu.
Dioscorides.

Cap. XXII.

CERASA.

Wiśnie.

Plinius lib. 12. cap. 15. pişe /
ze Wiśnie gościnne są we Włos-
zech / iakby y nas Migdały albo
Kąstany : aż po zwalczeniu Mi-
tridatesa Króla z Pontu przy-
niesione. Te Wiśnie żadnym o-
byczajem / pişe Plinius li. 15. ca. 25.
nie mogą bydż w Egypcie / iako

Le iij v nas

v nas Pálma: Dziwna rzecz/ mi-
ly panie/ stworzyles/ iż każda zie-
mia ma své osobliwe rzeczy/ cze-
go w inšey kráinie niemasz. Pál-
my ábo Dáktily najlepšie w Egi-
ptcie / á Wiśnia niechce bydź: v
nas Wiśni dosyc / Pálma za-
dnym obyczaiem nie bedzie.

Rozmáitosc Wiśni wypisuię
Plinius, á przedsie dwa tylko ro-
dzáie/ białe/ á czarne. Białe Dio-
sco, lib. 1. cap. 135. wypisuię / że
Wiśnie białe/ dobry żywot czy-
nia / to iest odwilżáia żywot ná-
stolce świeże/ á zaśie vsużone za-
twierdzą stolce.

Plec ná cieie cudná czynia /
przeto panie ie rády iedza. Diosc.

Serapio piše/ prawda/ że Wi-
śnie białe żołądkowi wadza/ bie-
gunki czynia / krew wodná nie-
práva w cżłowiecze czynia.
Zásie Wiśnie czarne / sa cżło-
wiekowi bázro zdrowe/ gdy do-
brze dostalé: krew mnoża / pleć
piękná czynia/ żołądek pošilaia /
chuc iedzenia przynosza. Máia
bázro bliskosc z winem czerwo-
nym: przeto nie złé picie Kerš-
tráng / które wymyslili w Pol-
scze/ smiem rzec/ że wšelákim o-
byczaiem zdrowšy nam niź wi-
no: bo by byla nášá natura wi-
dzála potrzebs nam winá / dá-
łaby byla: ále iż nam zdrowšy
miód/ dáłá go nam obfitosc/ iá-
ko flegmatikom / którym zdrow
miód.

Kliy wiśniowy bázro potrze-
bny/ przeciw káślóm zástarzálým
piąc rozpuszczony. Diosco.

Cap. XXIII.

CHAMECERASVS,

Pumilla.

Polna, álbo drobna Wiśnká.

Jest to chróścik máluchny /
we wšem podobny Wiśni. Egi-
neta piše/ że w Bytiniyskich po-
lách bázro pospolite/ ále y w Pol-
scze takich mieysc dosyc/ iáko oko-
ło Sandomierzá po waléch: ma-
ten chróścik nie wielki korzonek /
sámo drzewko máluchné/ we w-
šem podobné Wiśni / kwitnie
biało/ iągódki nie wielkie/ iáko v
Wiśnie: gdy kto te Wiśniki ie /
tedy głowę zarážáia / że czynia
ból w niey cieżki. Tóim dla tego
napisał/ że przydawa sie/ iż dzieci
takich Wiśni obiedza sie/ á po-
tym czešto stekáia / á mátki nie
wiedza zkad im przychodzi ból
taki.

Cap. XXIII.

CHAMECYPARISSVS,

Cupressina, humilis

Cupressus.

Cyprys z którégo wience czynia.

Czkolwiek ow Cyprys mie-
dzy ziółmi może bydź policzony /
z któzych wience czynia: wšakże
widżimy / że táko daleko drugdy
zaroście/ iż nie może bydź rzeczo-
no ziele/ iedno drzewko/ przeto ie
tu wypisuiemy.

Jest ziółko/ álbo lepięy drzew-
ko/ zágrzewiaiącégo y wysuśáia-
cégo przyrodzenia z nieiáká wil-
gotnościa/ dla tego też swa w-
dzieczná

Wiśnię
czarne.

Kerštráng

Káślóm.

Sercu. Dziecna wonia / serce y żołądek
pośila.

Wężów. Przeciw iaduy y własnemu we-
 zowemu / pić ten chrościk z wi-
 nem skutwszy / wielka pomoc y
 obrona / także przeciw chrobak
 Niedźwiadka własnemu / pić y
 przykładac. Paulus.

Cap. XXV.

CHERMES, KERMES.

Czerwiec.

Wskazywają minimala / aby Co-
cus był Czerwiec nasz / aino inszy
jest Czerwiec / a inszy Cocus, abo
ziarnka sarchierzka. o czymesiny
w piernwszych księgach wypisali.

Czerwiec / testci ziarnka / które
w Polsce zbierają czasu Maja
węgo pod korzonki z ziemi: tego
nawiecy zbierają około Łowis-
cza / Kawy / Wąsawy / i z tam
tego obyczay / bo iednak wszędzie
po Polsce tego dosyć / ale o to
niedbają. Są ziarnka czerwone
nie wielkie / w ziemi pod korzonki
zioł / a zwłaszcza pod zielem / kó-
rę zowia Myśję wstka / albo Nie-
dospiałek / także pod żytem / także
pod zielem / które zowia Noc y
Dzień / y pod inżemi rozmaite-
mi ziołmi. Te ziarnka kopają z
ziemi pod temi korzonki: Mą-
ka kwińska : a gdy przyjdzie
Czerwec / tedy już obróca się
w chrobaczki y wyleca: tć chro-
bachki świecą w nocy Czerwca /
a zowia je też ludzie pospolicie
Czerwcami. W Wenecyi jest
to rzecz droga / bo za funt tych
ziarnek / musi dać cztery libri
Weneckie / drugdy pięć / niemal

Cap. XXVI.

CERACIA, SILIQVAE
dulces, Ceraunia.*Świętęga Janá Chléb.*

Drzewo/ które rodzi Siliquas,
to iest/ owow stracze czarne/ słod-
kie/ które po Polsku zowiemy s.
Janá chléb. Plinius lib. 13. cap. 8.
zowie Ceraunian: rodzi sie w
Sirii y w Sydowskiej ziemi:
tego drzewa dziś dosyć w Gre-
cii. Ten iest owoc/ który zo-
wiemy Mella, którego S. Jan
pożywał Baptista/ o którym śpie-
wamy/ Jz iego potarm był Mel-
la y locustę: locustę są owe śa-
rące/ których w onich stronach
wżywaia/ zową w Wenecii/ Capi longi.

Tę Ceracie/ to iest stracze teg
drzewa słodkie są/ dla tego dzieci
bardzo ie rądy iedzą/ ale z swo-
ją škodą/ bo im chroba w żywo-
cie czynia/ a też zatyka watro-
bę y żyły/ zład przychodzą febr
y inie bolesti. Diosco.

Diosco. lib. 5. cap. 316. Stra-
cze słodkie/ żoładkowi nie dobre:
pół świeże/ tedy żywot na stolce
odwilaia/ a zaś suche biegunki
wstanawiaia/ żoładek posilaia/ y
prynem wywodzą.

Żoładkowi

Prynie.

Cap. XXVII.

CIBETA, MOSCHVM,
Zebeth. Piżmo.

Długom sie tego wywiado-
wał/ iesli to iest iedną rzecz Ze-
beth a Piżmo/ które zowiemy po

łacinie Moschum, albo corrupte
Muscum. Ponieważ Apteekarze
y Kupcy za różne rzeczy mają.
Czilem w pielgrzymowaniu
Łodwicka Warkomana w księ-
gach Noui orbis, iż niektórzy krze-
ścianin będąc w Turków/ któ-
rym lał działa w Taprobonie:
ten gdy miał wolę wciec od Tur-
ków/ między inżemi rzeczami/
miał iedno zwierzątko/ podobne
kotowi/ które czyniło Zebeth, a
to sobą gotował wywieźć. To
zwierzątko/ także powieda/ czyni
Zebeth, iako y Gazella czyni Mo-
schum, to iest Piżmo.

O którym piżmie tak piśe Sc-
rapio, 185. iż nayduia w ziemiach
Tumbascy y Seni zwierzątko
podobne Sarnam naszym/ które
się pąssa Nardusem/ albo Szpi-
tą: w tych zwierzątek roście cza-
su pewnego pecherz na brzuchu
iako by bolaczka/ ta bolaczka albo
pecherz bywa iako iate kołosec/ al-
bo łacze/ a gdy ono inż wroście/
tedy ludzie łowiąc one zwierzą-
tko/ wrzinaia one pecherzyki/ a cho-
wają to: a którym nie wrzina/ te-
dy same/ czasu gdy sie taki guz do-
stoi/ siedzą do skały/ albo iakięgo
kamienia/ tra sie/ aż przetrą on
guz/ albo mięże/ a tak na kamień
wycieka ona krew/ albo lepicy
ropą: a ludzie potym zbierają/
gdy wyschnie na słońcu: gdzie
sie wisc/ mnie zda bydz iedną
rzecz Zebeth y Moschum, gdy z
iednakich rzeczy bywaia.

Piżmo/ które iest Moschum,
Arabscy Doktorowie kładą za-
grzewiające w wtórym stopie-
niu/ a suche w trzecim.

Serce

Serce bärzo pošila / y wšy-
stki czlonki w ciełe / tak dając
przez vsta iäto y przykładając z
wierzchu/albo woniając.

Łle wilkości/bolesci w glo-
wie / y w mozgu wysusza / ä to
särkając w nos przypriawiając
z oleiem de Kerwa: także przy-
prawione Piżmo / małženstwo
pomnaża / pomazując.

O tym czytay Herzey/apud A-
gricolam Ammonium.

Aetius lib. 16. cap. 116. wiele le-
karstw bierze Moschum, które zo-
wie Muscatas compositiones.

Cap. XXVIII.

CINAMONVM.

Cinamon.

I Dżem wyšsey natracil / iż
Cassia fistula iest Cinamon ten /
który v nas przedają kupcy / którzy
też kupcy zowä we Włoszech Ca-
nella, Aptekarze zowä Cassia li-
gnea, albo Cassia w trąbkach.
Ale że Cinamon prawdziwy nie
iest Canella, to iäwna rzecz: bo
Dioscorides lib. 1. cap. 13. tak wy-
pisuje Cinamon, zwłaszcza Mo-
silicon. Cinamon, iest czarny/al-
bo szädawy/to iest popielasty/mä-
jąc vstävicznie po sobie czlonki.
A Cinamon ten / który nam wo-
ża iest przyczęrwienšym / niema
žadnych po sobie czlonków / ie-
dno od koncä do koncä glädki. A
potym przydaje Diosco. iż Cina-
mon iest drewno ä nie škorkä/iäto
iäwno v tych / którzy zowä Cassia
lignea: ä Cinamon ten iest prä-

wie škorkä. A tak nieprzychodzi
do nas prawdziwy Cinamon: ä
ten który przychodzi / iest Cassia
Dioscoridis.

Ma moc piże Dioscor. Cina-
mon ten / który iest Cassia zägrze-
wając y wysuszając / vryno-
wyprowadzi / päniam miešäce po-
budza mocno. Diosco.

Przeciw zäczieniu oczu/albo
iäkimkolwiek mglam / tedy czy-
niac subtelny proch / puszczä nä
oko wyciera. Diosco.

Piegi natłutwšy z miodem ä
przykładając / spadza y wyciera.
Diosco.

Przeciw wšeläkim bolesciäm
ä zwłaszcza zapaleniu nerék/bärzo
dobrze pić ten Cinamon. Diosco.

Päniam wšeläkim obyczä-
iem biorac nä wšytki ich niemo-
cy/bärzo pożyteczny. Diosco.

Ponieważ nie mięwamy do-
bręgo Cinamonu / Diosco. piże /
może Cassiię brać we dwöy nä-
sob miästo Cinamonu / tak iesti
trzeba drägme Cinamonu / tedy
brać dwie Cassiię / etc. A ten
zwycaj otrzymal / że potym Cas-
sia Cinamonem nazwano.

Cap. XXIX.

CYDONIA, COTONIA,
Chrysomela, Strutea,
Citromela.

Pigny.

Dwoiäki rodzaj Pignów iest/
ieden wielki / które są wielkie iäbl-
kä/iäto Kaystie/äbo Daportowe
iäblkä/täkich w Polsce niemaš /
we Włoszech pospolicie tych
wiecey

wiecey niż málých / té téż zowie Galenus 6. de Tuenda S. Strutea: Drugi rodzaj iest málý / iáko v nas / piękne / iáko złoto żółte / Chrysomella práwie zowa. Cydonia zowa od Cydoniey málá Crctyyskiego. Té Vergilius podobno zowie złotémi / gdy piše: Złotych iablek poslałem dziecie / iutro drugie posle. ále złoté iablka moga bytż rzeczóné tak Pigwowe / iáko y Naranżowe / także Citrowe: wśáktże pospolite Citromela zowa Pigwowe iablko.

Czemu v nas niemáś wielkich Pigwowych iablek / tá iest przyczyna / iż nie cierpiá Kráin zimnych: skoro drzewo przynosi / tedy roście / á iablka sie rodzą / málých Pigwów: á iednáť téż lepsze są málé / y zácietsze w lékarskwách. Pigwy są zimné nátoncu piérwśiego / suché w wtórym stopniu.

Diosc. l. i. c. 136. Pigwowe iablka żoladkowi silné przysiacele / wśe latic bolesci y niedostatki w żoladku leczą / vryne wywodzą: pieczóné nie táť przykre / ani ciérpnące / á iednáť dobrze pomagają. Przeciw żółtey biegunce / gryzieniu w żoladku / y okolo peptá morzeniu / plwaniu krwie / także pełnym kolery bárzo pomagają.

Przeciw rymain y fluxóm / które z glowy w żoladek cieka / także do trzew / tedy sol / abo woda y wino / w ktorych warzono Pigwy / dobrze pic. Sol surowych Pigw / przeciw dycharwicy bárzo dobrze pic. Diosco.

Pániam / którym máciá v pádnie / albo zmieysca sie vtrząśnie /

tedy warząc Pigwy / tá woda pomaczywać ábo naparzać. Dio.

Przeciw rozpádlinám w stolcu / tak meżczyznym / iáko y białym glowam / rozmaczając geby ábo chustę przykładac / także komu ielita z siedzenia wychodzi / iáko sie przydawa dziecióm Jelitam. często od wydymania. Diosco.

Confekt Pigwowy / który z miodem przyprawnia / tym wieciey żoladkowi pomaga / bo miod żoladkowi w swoje náture ciérpnąca á ściągająca obraca / ále wśdá nie táť mocno iáko sam przez sie. Surowe Pigwy dobrze przydawać do tych plastrów / ktorými chemy zatwierdzac y ściagac / także y z samych moze czynic plaster. Dioscorides.

Alto ná żoladek / gdy sie rozwiesie ábo zepsunie / także ná iego zápalenie / ná wrzedzienie / y ná bólaczkę ognistę w piérśiach v paru / ná zepsowaną y zatwardziałą śledzionę: tymże obyczaiem ná trosty / y guzy w siedzeniu / zowa Condilomata.

Auicena uczy czynic tucia z liścia Pigwowego / która inszy zowa Pseudo Tucia / wlozyny w garniec nowy / á do ognia wlozyc zálepiwszy / á gdy zgorze zetrzec / bárzo mocny popiół ná rany / ná sadzele / przeciw špatnym zágnilym / wrzedliwym ranám / posypniac.

Pomagają samé / y ich confekt wracaniu / y przeciw piánstwu / pragnienie oddalają samé / y confekt / który z cukrem czynią.

Przed obiádem biorac Pigwy / tedy czynią purgacją / á po obiedzie zatwardzają stolce.

Rospádlinám.

Żoladkowi

Żolaczkom ognistym.

Kaby Moyses/gdy panie bze-
mienné. pożywaia iąblek Pi-
gowych/rodza syny śliczne/ a
wesole/ także bzydkość y wrá-
canie/ które maia przy poczein/
oddalaia.

Czynia też oleiek z Pigw/któ-
ry od Citromellis zowa Melinon:
dzia pospolicie oleykiem Pigwo-
wym zowa/ bázro vżyteczny ná
te rzeczy wfysłki/któreśiny przy
iábłkach wypisali. Dioscó.

Czynia też wino z Pigw/ a to
tłucac Pigwy z winem/ potym
tak daia sie mu wykisac: przydaia
dudzy miodu: ná też wfysłki bo-
leści bázro potrzebne/ ná które y
iábłka/ y ná inśe rozmáytsze. Dio.

Plinius niemal toż piśe/ co y
Dioscorides lib. 23. cap. 6.

Cap. XXX.

CITRUM, AVREA MALA,
mala medica, nuptiale pomu.

Jáblka Citrowe.

Nemoże śláchetniejsze iábłko
bydz w piekności ná dzewie/ia-
ko jest Citrowe iábłko/ vstawi-
cznie dzewo tego owocu zimie y
lecie kwitnie/ iz iedné dostaia/
drugie sie wiaza/ drugie kwitna.
W Apuliéy y w Liguriéy tego
obfitość wielka. Tęc byly iábłka
złote w ogrodzie Hesperidů, któ-
rych one panny trzy strzegły w
sadzie zamurowane: a żeby tam
nikt nie wszedł/ Smoku v dzwi-
chowano/któregopotym Hercu-
leszabіл/ a iábłka pourywał/ y tak
po swiecie rozmnożył. Tęc jest
iábłko/ które Żydowie pożywaia

miesiacá Augusta/ Sierpnia/ z
rozkazania milego Boga. W ná-
sych stronach niemoże to dze-
wo dla zimna bydz/ abowiem w
Padwi we Włoszech/ gdzie iuż
ciepla sa wieksze/ iesli sie w któ-
rym sadzie nayduie/ tedy gdy
przyidzie zima obstarwiaia tar-
ciami/ iakoby strzyniami/ a ná
wierzch gnoiem/ atám wnetrz
ognie kłada/ w południe okna
otwieraia/ a tak słońce ich do-
chodzi/ a one kwitna y rosta/
bo nigdy listu niespucaia.

Paulus 7. o tym iábłku: Citro- <sup>Przyrodze-
nie.</sup>
we iábłko/ które też Malum zo-
wa/ ma w sobie różne sily/ we-
dla różności części w iábłku: bo
sok który jest w posródku z iad-
kami jest zimny/ to kwasność ie-
go wksunie: iadka przychodza do
trzeciego stopnia zimności y wy-
suszania: skorka ná wierzchu zo-
ła/ wysusza w wtórym stopieniu/
ale zimna w pierwszym: trzecia
część/ która jest prawie takoważ
jest mierno zimna/ y nieiako cie-
pla/ to iego słodkość wksunie: czy-
ni potarm gruby/ slegme mnoży
z swym zasiebianiem: liście też
maia moc wysuszaiaca.

Auer. 5. col: Skorka z Citroweg
iábłka/ ma iawną pomoc mdle-
mu żoladkowi/ także w atrobie. Żoladkowi

Sok z Citrowego iábłka prze-
ciw opaleniu bázro dobrze przy- ^{Opaleniu.}
kladać/ nastemie/ abo iadka star-
te daiać pic/ glisty zabiaia/ y wy-
padzaia.

Z tego iábłka kwasu wnetrz-
nego czynia syropel/ który jest
bázro posilaiacy serce w ciężkich Sercu.
gorących febrach.

O tym drzewie y o iabłkach/
Plinius lib. 15. cap. 14.

Cap. XXXI.

CIPRESSVS, legendum
est Cupressus, Græcè Cy-
parison.

Cyprysoné drzewo.

Drzewo Cyprysoné jest bär-
zo wysokie / podobne Swirczy-
nie / iedno iż roście iako Konop
w kupie / gałstki sie zchodzą / aż
do wierzchu / tak iż wierzch ma
ostry / skóre na drzewie / iako na
Swirku / albo Modrzewiu. Tę-
kich drzew w Padwi w ogro-
dzich mają dosyć. Aczkolwiek
przyrodzona temu drzewu tylko
w Krécie rość / ale przedsię już
indziejże dżis roście / Plinius przez
całe kapitulum wypisuje o Cy-
pysowym drzewie / li. 16. ca. 34.

Dioscor. lib. 1. cap. 87. Liście
Cypysowe dobrze pic z miodem/
rozynkami / albo z wodą / w któ-
rę rozynki warzone / przydawşy
troche mirry.

Przeciw zastawieniu y rzeza-
niu wryny / y niedostatkóm peche-
rza / şyski tego drzewa sluczone /
z winem dobrze pic przeciw pl-
waniu krwi / morzeniu w ży-
wocie / biegunkam / przeciw dy-
chawicam / przeciw ciężkiemu ka-
ślowi. Dioscorides.

Także warząc tę şyski / a dā-
jąc pic ono warzenie / pomaga
przeciw tymże wşyskim niemo-
cam. Diosco.

Twardość / bolaczki / wrzo-
dy napuchłe / twarde wrzody / na

tlukşy tych şysiek z şigami /
przykładając odmięczy y zgubi.
Dioscorides.

Na chropawę paznokcie / na-
warzyć tych şysiek Cypysowych
w octcie / a potym sluc przyda-
wşy maśi Stonecznikowej / v-
czynić maść / a tym okładać. Dio.

Z tych şysiek czyniac plastr /
przykładac na rozpućliny / zgła-
dza ie / także z liścia może na toż
czynić.

Ości pospolu z şyskami tego
drzewa kładząc z niemi / komory z
domu wypadają / y gdzie ludzie
siedzą. Diosco.

Liście albo ości Cypysowe na
tlukşy ich / a plastr przykładā-
jąc na rany goi / y spaia rany / zby-
tnie cieczenie krwi slukşy przy-
łożone wstawiaia / z octem na-
tlukşy włosy czernia. Diosco.

Przeciw piekielnému ogniu /
tedy natłuc także tegoż liścia z
maśi Jeczmienna / także na
wrzedliwe krosty / na ogniste sa-
dzele / y wrzedzienie zapalone.
Diosco.

Czyniac plastr a Cerot z tych
ości z woskiem / na żoladek przy-
kładając bärzo żoladek posila.
Dioscorides.

Cap. XXXII.

CORNVS.

Głóg.

Cornus jest drzewo twarde /
które ma owoc tyli ile iągody O-
linowe / które gdy sie zawiąza / by-
wają zielone / potym żółte / a gdy
dojrze.

Chropaw-
nym pāz-
nokciām.

Przeciw o-
gniu pie-
kielnému /
Krostam /
wrzedzie-
niām.

Żolądekowi

Przeciw
wrynie/
pecherzowi
plwaniu
kwi / mo-
rzeniu / bie-
gunkam /
dychawic-
cam / ka-
ślowi.

dojrzała czerwona / a to jest
Głóg. Diosc.

Dioscorides lib. 1. cap. 140. pi-
sze / że ie też może kwasic / iako O-
liwki.

Biegun-
tam.

Jagody Głogowe iedzac ie /
biegunki postanowiaia / gryzie-
nie w żywocie oddalaia. Diosc.

Świerz-
bom / liś-
tóm.

Liście Głogowe starté / albo
sol z nich pomazuiac świerzby
y liściaie / spadza / y gubi. Egineta.

Liście rany wielkie / przykłada-
iac ściagaia / a potym goia.

Cap. XXXIII.

C V B E B E.

Popolsku téż Kubeby.

Kubeby są owoc drzewa iedne-
go / iako wypisuię Serapio, które
ma liści podobne Nierowemu
drzewu / iedno szersze / a na wierz-
chu ostre / iako w włośnię / iago-
dki ma okrągłe / między liściem
siedzące. Niektórzy piszą o Ku-
bebách mniemieli ie bydyż ziarnka
Włoskiey wierzby / która zowie
Theophrastus Salix Amerina, a
Dioscō. Vitex, albo Agnus castus:
ale sie w tym omylili: bo insze jest
Agnus castus, a insze Kubeby.
Pandectarius sie tu bårzo omylił /
który Oximirsimitē Dioscoridis,
mienił bydyż Kubeby: a ieszcze go-
rzej / gdy Carpesium Galeni piše
bydyż Kubeby. Ano ani to / ani o-
wo jest: bo Dioscō. ani Galenus
nie wypisowali Kubebów: jest
Arabskich Doktorów wynalezie-
nie. Także Pandectarius wypi-
suięz nauki Plinij dwoiatki rodzaj
Kubebów / domowe / y polne. A

no to śmiele rzeke / iż nie naydzie
żadnego mieysca v Pliniusza / aby
gdzie pisało Kubebách / bo ich nie
znał. Są Kubeby ciepłe y suche /
bliśko trzeciego stopnia.

Kubeby piąc / vryne pobu-
dzaia / miesiacce paniam wywo-
dza / kāmien w pechérzu kāmia /
mózg w głowie bårzo posilaia /
y zagrzewiaia. Serapio.

Przeciw rymie / y Catarrusowi Rymam.
z zimney przyczyny bårzo poma-
gaia / posilaiac głowe.

Pamięć téż ziarnka posilaia
gryzac ie: a dla tego dobrze Ap-
tekarze wymiślili / przyprawiać
téż ziarnka na eufryze.

Cap. XXXIII.

E B E N V S.

Hebanowé drzewo.

To drzewo / piše Dioscō. przy-
woża z Indiię / y z Murzynskiey
ziemie / barwa ma czarna: a gdy
ie vglądza / tedy jest iako róg lśna-
ce / bårzo twarde w vcięciu / a
gdy ie mastykuie w vcięciu / tedy
ieżył nieiako grzyzie y kasa z legu-
chą cierpnością: a na węgle kła-
dac / wdzieczna wonia z siebie
puszcza / przez dymu: tłuściznę z sie-
bie nieiaka puszcza / gdy świeże to
drzewo. Niektórzy chcą / że Ebe-
nus Dioscoridis, jest Guaiacum
drzewo / którego temi czaszy poży-
wiaia przeciw frāncowate wro-
du: mnie sie bårzo prawda wi-
dzi: bo té wszystkie znaki ma / które
Dioscorides wypisuię: a we
drzeniu jest to drzewo czarne
Guaiacum, gdy vglądza będzie
f f ij iako

iało róg / y wszystkie inſze znaki ſie zgadzają / a zwłaszcza Ariſt 4. Meteororum cap. 42. piſze / że wſhellkie drzewo pływa na wodzie a nie wpadnie / prócz Ebenum, które iało w wodę puſciſz / tonie : Guaiacum także / ſkoro puſciſz na wodę / wnet tonie. A tak mam za podobną rzecz / że Guaiacū ieſt Ebenus. aczkolwiek Dioſcorides zowie innym imieniem / a nie Guaiacum : też tego wrzodu nie leczono z niem pierwſy / albo wiem nie bārzo dawno wſczal ſie ten wrzód / a ſtarzy / którzy piſali de Ebena, nie ſłychali o tym wrzedzie / dla tego też nie wiedzieli / aby miało te moc.

W oczóm.
Fluxóm.
Bróſkam.

Ma Ebenus moc znamięnita wyczyſzciać każde zaciemienie oczu / także fluxy / które bywają do oczu / y troſty w oczu : a to gdy kto na ośle nātrze Ebenum, a z tego czyni proch ſubtelny / y puſcza na oko / albo z wódkami przyprawnie. Dioſco. lib. 1. cap. 114.

Także troćiny tego drzewa mocza w winie przez dzień y noc / a potym odcędziwſzy wino / puſzczają na oko. Dioſco.

Także palą to drzewo w garnku nowym / kładąc do ognia : potym gdy zetle płóczy popiół / y zetrą / a ten proch oczy / które guią / albo zawiſzdy ſą opārzyć / wzdrowia. Dioſco.

Cap. XXXV.

EBVR. CORNV
Elephantis, Proboscis.

Kość Słoniowa, Słoniowy róg.
X Og ten ieſt według wielko-

ści zwierzęcia wielki / który Słoniowi wychodzi z nozdrze / tym ſobie Słoń potarmy podaje / przyciąga / aby iadł : ieſt ta kość zimna y ſucha w trzecim ſtopniu.

Dioſco. piſze / że troćiny / albo proch z tego rogu zmieſzany z oliwą pomazuiac / zanoſćcie wzdrowia : ma ſilę ſciągającą / dla tego ſerce poſiła mocno / pāniam poczećie ſprawnie.

Zanoſćcie
com.

Amonius piſze / że proch tēy kości namoczyć w winie / albo w wodzie młeczowej / albo Māteranowej / albo Podróżnikowej drągnie iedne / a to dawać pić po rānu na czczo / przeciw żółtēy niemocy pewnie wleczą.

Żółtēy nie-
mocy.

Wſſytki niemocy / z zāmulenia / tak piąc leczy : boleſć każda w żołądku / tak piąc wzdrowia : w niedzie także mocząc / dawać pić / przeciw podciągācy niemocy.

Zāmuleniu
Żołądkowi

Podciągācy
niemocy.

Ten ieſt róg / który miewają w ſłachetnych domiach / a dają pić przeciw febram. Żowa y Jednoroszczowym rōgiem / ale nie ieſt róg Jednoroszczowy : bo Jednorōzec ieſt rzecz iedynā / a podobno dziś na ſwiecie niewidana : ale tego rogu doſyć / y ten piąc.

Cap. XXXVI. EUPHORBIVM.

Aptekārze Euphorbiū też zową.
W Africe / w Manritāniēy / w Tmolum miāſtā / roſćie drzewo / które zowā Euphorbiū, pełne ſoku okrutnego / dla czego ie zowā Euphorbiū, to ieſt / godne aby ſie go bano / albo dobrze ſie go bać :
Albo

abowiem/gdzie dopadnie sparzy:
dla tego ludzie/gdy zbierają sok/
czynią z baranich skór iakoby
niektórzy podstawiają na miejsce
gdzie chcą wderzyć/potym wzię-
wszy drzewce długie/z daleka prze-
biłają skórę na drzewie / tam w-
net strzyknę sok/iako żywica/dą-
leko/ a potym w one skórę ciecze/
aż pełno naciecze: a tak zbierają.
Te żywice / Król Juba w Libi-
i / piśe Plinius, wynalazł / a in-
szy piśe / że Lekarz tego Brasco-
lus. Jest bardzo gorąca / aż blisko
czwartego stopienia/Mesuc pra-
wie w czwartym.

Fluru. Euphorbium przeciw fluru w
oczach / bardzo dobrze mazać / bo
bardzo wysusza. Diosco.

Oczom. Przeciw boleściom w biodrach
dobrze pic to Euphorbium.

Plinius lib. 25. cap. 12. Euphor-
bium bardzo pomaga fu oświe-
caniu oczu zaciemionych.

Slegmie. Mesuc Euphorbium jest żywi-
cą/przewyszkając wszystkie żywice.
W zapalaniu y w wysuszaniu na-
śłego ciała purgując/piśe Mesuc,
wywodzi slegmie grubą/klowat-
ą/z głębokich miejsc w ciele: dla
tego wyczyszcia w stawiech mą-
terie grube/tak mocno/ że niema
żadnej rzeczy tak mocnej/ która-
by stawów z przyrodzenia wy-
ciągała.

**Paraliżowi
Dziennu/
Skurczeniu** Czynią z Euphorbium olejek /
który jest bardzo pożyteczny prze-
ciw paraliżowi / dziennu czlon-
ków/ skamieniu/ albo ściępnie-
niu/ zatrzymaniu wst / skurcze-
niu. Tymże olekiem dobrze po-
mazywać / na boleść watroby y
śledziony/ która jest z zimnej przy-
czyny. Mesuc.

**Boleściom
w Watro-
bie/ w śle-
zionie.**

Proch z Euphorbium rozpu-
szając octem/ dobrze tą maseczką
mazać na tředowaciny / bo ie tředowi.
spadza. Mesuc.

Pamięć utraconą w niemocy/
zowa Letargia, ten olej / któ-
ry z Euphorbium czynią / naprzą-
wia/ mazać w tyle głowy. Mesuc

Wode z zastoza w opuchli-
nach wyciąga biorąc. Opuch-
łym.

Aptekarze czynią piluły/ które
zowa de Euphorbio, bardzo na-
te niemocy/ któreśmy wypisali/ a
zwłascza na France/ a w stawiech Francóm.
lupanie pożyteczne.

Cap. XXXVII.

F A G V S, B V K,

Fagiglans.

Bukiew.

Plinius lib. 16. cap. 6. Fagi-
glans, to jest Bukiew / roście na
drzewie swęgo imienia / to jest /
na Boku: ma ziarenka w faszul-
kach/ abo w strachu ścarym/ ości-
stym/ kosmatym/ ziarenka potym
wypadają granowite/ na trzy
granie. Buł/piśe Plinius, iako y
każde inne drzewo / przez rok też
rodzi.

Plinius lib. 16. cap. 6. Bukiew
najlepsza świniam / które obficie
tuczy / słodkie mięso w nich czy-
ni / człowiekowi dla łatwego
trawienia / zdrowe / żołądkowi
wzdzieczne.

Jawna rzecz/ że Bukiew bar-
zo ludziom obraża głowę / za-
wracać ją/ a tak niegodzi się lu-
dziom.

Plinius lib. 24. cap. 5. Liście
Buko-

ff iij

Buko-

Przeciw Błkowie dobrze żuchac w v-
frostam / y ściach / dla boleści y krost / które
bolesciam bywaia w vściach y okolo dżiaśl.
w vściach. **Przeciw** kámielowi w peché-
Kámielowi. rzu / popiół z Błkowie paloné y
 czyniwszy másć / mázac łono.
 Plinius.

Włosóm. **Przeciw** opadaniu włosów /
 z párchów / tedy nátluc z mio-
 dem Błkowie / przykładac.

Cap. XXXVIII.

F I C V S, S Y C A.

Figi.

Dwoiaki rodzaj jest figi prá-
 wnych / iáko piše Dioscorides, lib.
 1. cá. 49. iedné szczepioné / á drugie
 plonné. Szczepionych owoc /
 świeży żoładkowi nie zdrowy /
 dla swéy śliskości / á słodkości :
 plonné pospolicie rzadko rodzą.

Plinius lib. 15. cap. 29. figowé
 drzewo bázro w swym rodzaju
 rozmaite. Niektóre są tak wielkie /
 iáko gruski : w żydowskiej zie-
 mi / czerwóné ile oliwki. Dżiróna
 obfitość / piše Plinius : że w Hir-
 kaniéy iedno drzewo daie fig /
 dwiesćie y siedm dżiesiąt łorcy.
 Rzecz się zda niepodobna. Wy-
 pisuie téż różność ich wielka. A
 iednak y dżis we Włoszech / co
 miásto / to ináksze / białé / zieloné /
 brunatné / fázé / Stowienńskie na
 wybornieysze / z których czynia su-
 che figi. Minimam żeby y w nas
 mogło bydź to drzewo / gdyż w
 Padwi / gdzie są takie zimna / má-
 lo nieiáko w nas trwáia y rodzą.

Figi dostalé iedzac / żywot báz-
 zo odwilżáia ná stolce / dla te-

go dobrze ie iesc przed obiadem /
 albo ná przodku stolu. Diosco.

Prágnienie odpadzáia iedzac /
 pocenie pobudzáia / nie dobra
 krewo / świeża / w człowieku czy-
 niá. Diosco.

Które są suchóné / zowá Caricas,
 bázro człowiekowi zdrowé / cia-
 ło bázro tucza / zágrzewáia / ále
 záś czynia prágnienie. Diosco.

Gardlu / vstam / pierśiam / pe- **vstam /**
chérzowi / nérkam / bázro są zdro- **pierśiam /**
wé / y niemocy w nich odpadzá- **pechérzowi**
ia iedzac. Diosco. **nérkam.**

Także są dobre tym / którzy po-
 dlugiey niemocy niemoga ná-
 bydź bázro dobrej / iedzac ná-
 práwiaia. Diosco.

Dychawicznym / káślácy / **Dychawic-**
 padaiaćci niemoc máiaćci / opu- **cznym / ká-**
 chłym / dobrze suché figi iesc. Dio- **ślácy / pa-**
daiaćci nie
 Wárzac figi z Izopem / á to **mocy.**

wáżenie wycziscia pierśi piáć : **Pierśiam.**
 tymże obyczáiem zástárzaléy dy-
 chawicy / y káślóm / y dawnému
 w pierśiach zápsowaniu. Diosc.

Żywot ná stolce pobudzáia
 odwilżáiać / nátlukwszy fig / z
 ziarny Krotośkowémi / á saletry
 troche przydawşy ziarno albo
 dwie. Dioscorides.

Wárzac figi suché / dobrze o-
 nym wáżeniem płóć rány w Ránam.
 gardle. Diosco.

Plastry dobrze czynić z máta **Bolacz-**
 Jeczmienna / ná bolaczki. Diosc. **řam.**

Paniám przeciw bolesciam **Bolesciam**
 táiemnych mieysc / nátluc fig z
 máta Foenugreci / z Prísanná / y
 przykładac. Diosco.

Przeciw gryzieniu w żywo- **Gryzieniu.**
 cie / w wárzywszy z Ruta / dobrze
 czynić z tego wáżenia Clister.
 Dioscorides.

Bolaczka / **Fam.** / **Sadzelóm** / **Bolaczka** / **Fam.** / **Wzrodóm.** / **Figi** wwarzywſzy / á potym ſutwſzy ná plaſtr / przykładać ná bolaczki / zbieraia. Dioſco.

Sadzele y bolaczki zá vchem / zowa parotidas, odmieſczaię. Dioſcorides.

Wzrodóm. / **Wzrody** kaźde / tákże plaſtrem okładaiać / zbieraia y odwilżaia. Dioſcorides.

Świeże tákże ſtuczone ná plaſtrze przyłozone / ná toż pomagaia. Dioſcorides.

Śkórka Pomagranátowa ná zanoſkicy. **tluczona** z figi / zanoſkice y wzrody ſpadza.

Plaſtr téż czynić náwarzywſzy fig z Piolyntiem w winie / á potym maſi przydać / ná opuchnięciu chy żywot. Dioſco.

Sadzelóm. / **Przeciw** ſadzelóm ná pálcach v rak y v nóg / tedy ſpalic figi / potym zwoſkiem vczyniwſzy plaſtry okładać pálec. Dioſco.

Świeże figi przetlucwſzy / á **Gorczyce** zwiércianey przydawſzy / albo ſaletry / przykładać w vcho / przeciw ſumieniu y piſzczemu w vchu. Dioſco.

Żasie figi plonne albo polné mleko / które z nich pochodzi / puſzczaiać w mleko / tedy zſiada mleko : ma to mleko moc przepalaiać / przegryzaiać / y otwieraiać. Dioſco.

Dla tego żywot purguie / páńiam mieyſca zámkniętóné otwiera / á to ſtawſzy Nigdaly y zmieſzawſzy / mleko wypić. Dioſco.

Tóż mleko z żółtkiem kóſoſęg iáia zmieſzane á przykładane / páńiam mieſiace pobudza. Dioſc.

Przeciw podagrze zmieſzawſzy z małą Jeczmienną / bázó.

pomaga przykładaiać. Dioſco.

Przeciw tradowi / krostam po licu białym / zgrubiałym ná licu / ſkórze chropawey od ſtońca opaloney / ſwięrbóm / krostam parzchowanym ná głowie / czynić z tego mleka z Jeczmienną maſtą plaſtr / okładać g dzie trzeba. Dioſcorides.

Przeciw wkaſzeniu międzywiądłowemu / tákże zapomniatego pſa / y kaźdey rzeczy / która iadem wkaſi / leiać mleko to w ráne / goi. Dioſcorides.

Przeciw boleniu zębów / wſiać zębóm. czyſciuchney welny / á rozmoczyć w tym mleku / á one welne włożyć między zęby / albo gdzieby była dziura. Dioſcorides.

Tymże obyczaiem to mleko przeciw brodawkam geſtym / małym / zowa formicas, bo bywaia iáto mrówki / piérwey pomazaſzy olekiem / albo iáta tłuſtoſcia / potym mlekiem figowym pomazać. Dioſco.

Sól czynia ſpaſowia téyże plonney figi / póki ſie nie roztoczy : á ten ſól ná té wſyſtkie rzeczy potrzebny iáto y mleko. Dioſc.

Ten ſól iáto y mleko z tego dzewa / ma moc przepalaiać / y téż pecherze czyniać. Dioſcori.

Kózczi mlodey figi plonney warzac z mlekiem / á to mleko pić / purguie człowieka / miáſto innéy purgacii. Dioſco.

Cap. XXXIX.

FICUS AEGYPTIA.

Sycomoron, Sycaminon.

Figi morowe: złożone słowo jest / Syca figa / a moron morowe drzewo. Tego drzewa niemasz w nas / nie trzeba go było wypisować. Lecz prości Kapłani na kazaniu łamią się około tego słowa Sycomorus, gdy Ewangelia wytłumacza / a nigdy prawie nie wyłożą. Sycomorus drzewo jest figa morowa / tak rzeczona / iż liście ma nie iako figa / ale iako morowe drzewo: samo jest iako figowe wielkie / na które Zachęsus wlażył / gdy chciał pana Krystusa widzieć: owoc rodzi iako figi / ale nie smaczny / nie przygładzają / iako każde drzewo / y iako figa: ale przy samem drzewie: tak iż owoc około drzewa stoi / iakoby Bdły. Jagody te nie mają takich ziarenek wewnątrz iako figi: we wszystkim są podobne figom: rodzi to drzewo cztery razy do roku / dla tego bardzo pożyteczne jest czasu nierodzaynego ludzioru / gdy niemasz chleba / też mi jagody żywią się / iż na każde czterech lat rodzą: obfitość wielka tego drzewa w Egiptie / w Arabii / w Syrii / y we wszystkich onych stronach.

Z tego drzewa zbierają sok na Wiosnę / póki nie puszczą owocu / a to wierzchnią skórkę ostrym kłosem przetrzawiają / welno podstawić / w którą sok ciecze / potem wyżymają a suszą / y chowają ku pożytku.

Sok ten figowy / odmiełcza ^{bolacz} ^{nam.} ^{nam.} bolaczki / rany spaić / goi: wrody / które się nie chcą zbierać / rozbija. Dioscorides.

Przeciw wężowemu ukłasku ^{Wężowemu} ^{nu.} ten sok dobrze pic / także przykładać na rany.

Także przeciw zątwardzałym śledzionie y boleści w żołądku.

Cap. XL.

FRAXINUS.

Melian, Melia.

Jesion.

Drzewo to / pisze Plinius li. 16. ca. 14. jest wielkie / sławy znaczny / to jest / które Homerus on stary medzec / w drzewu Achillesowym / znamię wystawiał. Drzewo to na rozmaite potrzeby / Plinius pisze / silno potrzebne. A pospolicie znają je w Polsce. A iako pisze Plinius, jest także przeciwne wężom / iż pożarantem y wieczór / gdy nawietrzy ciem / szeroko się rozciąga: a pod ten ciem żaden wąż nie pójdzie / ale co może nadal przed nim wciąga. A przydaje Plinius iawna a doświadczona rzecz: iż gdyby węża ogniem otoczył / iacy jedno miejsce / gdzieby Jesionu położył / zostawił / radniey / powiada / wąż wskoczy w ogień / niżliby miał ku Jesionowi iść. A co ieszcze dziwniejsza / iako trwała natura czyniła / że awdy się to drzewo pierwey rozwija / niżli wężowie z ziemi wynidą / a listy nie spuści / aż zaś w ziemi wlażą na zimę.

Dla

weżowé
mu wkaſze
niu.

Dla tego / piſze Plinius, ſoł z Jeſionu przeciw weżowému wkaſzeniu / bärzo dobry pic / a näre przykładaiać / żadnego pęwnieyſzego lekarſtwa niemaſz.

Dioscorides lib. 1. cap. 93. Liſcie / y ſoł z liſcia / przeciw wkaſzeniu weżowému liſcie przykładaiać / a ſoł piiać / napewnieyſze lekarſtvo.

Trudowä
tym

Popioł tego drzewä palony / z wodą rozpuſzczony / trady ſpędza pomäzuiac. Dioscorides.

Wſzätkże gälezie z tego drzewä piſze Dioſcor. złe pic / bo iad ieſt. Paulus töż piſze co y Dioscorides.

Boleſciam

Plinius 24. cap. 8. zaſie / przy liſciu Jeſionowym bywa naſie nie / które mocno pomaga boleſciam wätrobnym / także boleſciam w bolach / y w pierſiach / piiać z winem.

Opuchłym

Przeciw opuchlinam / tedy teſz żiarnkå pic / wywodzą wodę z żaſtżą. Plinius.

Tłuſto
ſciam.

Zbytnią tłuſtoſć w ciele / piiać to naſienie z winem wyſuſza. Plinius.

Silam.

Ku pomnożeniu ſily / piſze Plinius, y mocy / dobrze dawać pic tego drzewä liſcie / według lat dziecinnych pieć liſtów / mocnieyſzym ſiedm z winem. Plin.

go Feruli / które Metopion zowa / roſcie w Sirii / y w inſzych kräinach zamorſkich : ma moc / piſze Dioſco. lib. 3. cap. 88. zagrzewaiać / y gorącą bärzo / dla tego wyciąga y rozbiia.

Päniam ta żywica bärzo potrzebna : äbowiem kädząc ſie z nią mieſiać wyciąga / plöd / äbo porożenie latwie czyni / także przykładaiać.

Przeciw piegam / rozpuſzcz octem a ſaletrą / a ta maſcia pomäzywac piegy gina. Dioſco.

Przeciw zaſtärzałemu kaſłowi / dychawicy / tchnieniu / wzdychaniu / przepuklinam / ſkurczeniu / tedy na noc połykać kilko żiarnek tey żywice. Dioſco.

Jädowitemu picciu / a zwaſza które zowa Toxicum, z mirrą w winie piiać / mocno ſie ſprzećiwia / zaſzkodzenie iego oddalaiać. Dioscorides.

Z mirrą także biorąc Galbanü wypadza z żywotä päniäm dziecie vmärle / które ſämo niechce z żywotä wyniſdż. Dioſco.

Przeciw boleſciam w pierſiach / iäko w pleurze / czynić plaſtr z Galbanü, a okładać. Dio.

Guzy äbo bolaczki napuchłe / które na mieyſcäch mieſiſtych bywaiać / z kłiwatęy materii / czyniac plaſtr / a okładaiać / ſpadza. Dioscorides.

Padäiaćey niemocy / tylko ſä mym wonianiem bärzo pomaga / także päniäm / które maiać zä

tchnienie mäciy / także tym / które zäwracanie przed oczymä : kädzeniem iady odpędza / a wkaſzenie gädow / pomäzuiać mu.

Mieſiać
cóm.
Porożenie
niu.
Piegam.

Kaſłom/
dychawic
cóm.

Przepukli
nam / ſkur
czeniu.

Jädowite
mu picciu.

Boleſciam
w pier
ſiach.

Guzom/
bolaczom.

Padäiaćey
niemocy.

Zächnie
niu mäciy
zäwracanie
niu /
wkaſzeniu
gädow /
zuiac
mu.

Cap. XLI.

G A L B A N V M,
Chalbanem.

Galban.

Galbanum ieſt ſoł / äbo żywica z iedneg chroſtu / podobne

Zebóm.

Drynio.

zulać ranę got. Dioscorides.

Bolesci w zebiech oddala / zeb
by pomazałszy / albo między bo-
lące włożywszy / morzeniu / wry-
ny także zastawieniu / tedy do-
bze pić Galbanum. Diosco.

Ku picciu tedy rozpuszczać z o-
leykiem Migdałowym / gorzkich
Migdałow / albo z Kuty a z
wodą / albo w wodzie Kózyn-
kowej / albo ciepłym chlebem.

Plinius także piśe co y Diosc. lib.
24. cap. 5. & lib. 12. cap. 25.

Constantinus libro Graduum;
Galban jest ciepły w trzecim sto-
pniu / a suchy w wtórym / z rzo-
dnia a z octem natłukwszy go /
plugawości w ranach wrzedli-
wych wyczyszcia.

Cap. XLII.

GARIOFILON.

Gariofilus Indicus, Gario-
philus Aromaticus.

Gwoździkowe drzewo.

Plinius lib. 12. cap. 7. Jest w
Indiicy drzewo podobne pieprzo-
wemu drzewu / które jest iako Ja-
łowiec większe / a łatwe ku wlo-
mieniu. Nasienie z tego drzewa
tylko ku woniam przywoża : ale
tęmi czasami Hiszpanowie Portu-
galiyscy inaczej ie wypisują / któ-
rzy go tak wiele znaleźli w Indi-
icy / iako w nas wiele wierzby.
To drzewo rodzi kwiaty / które
szypułką albo główką w gwoź-
dzik się obiera / który jest bardzo
wonny / czarny. W starych ludzi
niepożywano gwoździkow / tyl-
ko woniając : a dzisieysze czasy

przyśly w zbytki / że już rzadka
karmia smaczna przez Gwoźdz-
kow : ano to wszystko tu ludz-
kiej kazi. Ma Gwoździkowe
drzewo list iako w Czechu Wło-
skiego woniający bardzo : dla te-
go niektórzy Aptekarze / dają ten
list miasto folium, to jest ziela /
które też listem zową / który list w
Teriake wchodzi / y owsem za
foliū wszyscy trzymają list Gwoź-
dzikowi / a zlebo inż jest folium,
a inż list Gwoździkowy. Hiszpa-
nowie tak wynaleźli lasy Gwoź-
dzikowe / jeżdżąc po morzu zdale-
ka wielka wonia ie zalała
Gwoździkow / a tak tu oney wo-
niey iechali / aż drzewa na wyspie
naleźli.

Constantinus: Gwoździki sa
gorące / y wysuszające w wtórym
stopniu / żołądek / wątrobe / y żołądkowi
wszystki wnetrznosci posilaia
swoa wonnością / żywot na stol-
ce zatwierdzają / połam w żo-
łądku trawia.

Serapion: Gwoździki dobrze
przydawać w lekarstwach / które o-
swiecaia wzrost / zastony y oblo-
ki spadają.

Isaac, Mężczyźni / którzy piie
Gwoździkow drągni pić z mle-
kiem na czes / czyni mocnego w
małżeństwie.

Macer, Gwoździki trawienie
czynia w żołądku / zamykają żo-
łądek / małżeństwu pomagają /
pamięć czynią dobrą.

Cap. XLIII.

GVAIACVM, GVAI-
canum, lignum sanctum,

*Gwaiańc, albo drzewo które pią
pospolicie przeciw francy.*

Kapitulum o Ebum drze-
wie wywiedliśmy / że Ebum jest
Guaicanum, a nie może być po-
dobnieysza żadna rzecz Guaica-
no / iako Ebum. A wszakoż przed
sie wiele Doktorów dowodzą /
że ani Plinius, ani Dioscorides, a-
ni Galenus, ani Paulus, ani The-
ophrastus, ani żadni z starych Lē-
karzów nieznali tego drzewa: za-
czym też nie jest Ebum: y kładą
przyczynę: Abowiem oni starzy
niewiedzieli o tych ziemiach / w
których naleziono to drzewo / bo
żaden tam człowiek nie docho-
dził / ani dojeżdżał: dla tego iż Pro-
lomeus pisał / iż tam nie był
żaden / ani ludzie / powiadaiać że
tam wszystko zakryto wodą: ale
czasów dzisieyszych Hispano-
wie z Portugalię iężdżąc po
morzu / wynaleźli tę ziemię y wy-
spy / o których do naszych czasów
nie słychano. W tych też ziemiach
miedzy inſzemi rzeczami nalezio-
no drzewo / które zowa Guaica-
num, którego dziś bårzo pożywa-
ją przeciw Francowatey niemoc-
cy. To drzewo Hispani / piſe
Braſeolus, z przygody wynaleźli
mieć moc przeciw Gallikowi: a-
bowiem gdy byli w Indii / tam
widzieli takie wrzody / prawie
iako w tych stronach Francy: a
ludzie którzy mieli tę boleść / po-
żywali owoc z tego drzewa / y

brali zdrowie: którzy nie mieli o-
wocu / ci wårzając drzewo pili / a
także byli vzdrowieni. Co oni wi-
dząc brali do Hispanii to drze-
wo / y wårzając je dawali pić tym /
któzy tym wrzodem byli zara-
żeni / które piąc byli vzdrowieni.
A tak sie go ieli / y z roſtazania
królewſkieg / potym żaden okret
niema przyſzł z Indii / któryby
nie nabrał Gwaiańcu / dla ludzkiej
wielkiej potrzeby. Drzewo to
w Indii / iakom rzekł / roſcie na
wyspiach / gdzie jest Kalkut / albo
Kalekut / drzewo na wyſſze / a
podobieństwo iako Jeſion: ma
liſcie podobne iako ziele Bąbki /
pragi albo ſtromy po niem / iako
na liſtku Bąbce: liſtki ma iednak
mnieyſze niżli Bąbka / a okragley-
ſze: owoc tego drzewa jest podo-
bny Kaſztanom / ſkóra na drze-
wie ſzara / nieiako tu czarnoſci
ſie ſciągaiaca / bywa drugie tyl-
ko ſzarey ſkory / ale nie tak dobre / i-
ako które z ſzara przyczernieyſzym.
To drzewo drugdy tak miękkie
nayduia / iako człowiek miękkie /
drugie mnieyſze / według lat: bar-
wa tego drzewa / ſkoro pod ſkorą
z białą na żółto ſie ſciąga / a po-
tym we ſrzedku jest prawie czar-
ne. Takie drzewo im więcej w
poſrzedku jest czarne / y ma wię-
cej czarnoſci / tym też jest nale-
pſzey mocy: zaśie którego ſrzo-
dek ma wiele białości / to niemo-
cne tu lekarſtwu: jest drzewo
bårzo twarde / tak że go z ciężko-
ſcią vtnie / a bårzo ciężkie / tak że
go woda nie noſi / dla tego to
nie w wodzie / wypuſcza z ſiebie
dobrą wilkość / iako olej / gdy je
wårza

warza tedy wonia / ma nieiała
gorzkość / gdy go kosztuje : owoc
tego drzewa / pija hispani / gdy
ijedzą / mocno purguie.

To drzewo ku lekarstwu na-
lepszé iest / które świeże / nie stare
od swóego wcięcia / tak że nie wy-
schnie przyrodzona ona tłustość /
która na drzewie widzamy / które
ma cudną wonia: które gdy wo-
da zamąci się farbuię wodą / że
będzie iako serwatczana woda
biała / farbuię przymodzyeszym.

Drzewo to / pija wszyscy dzi-
śleyшы Doktorowie / iest zagrze-
wające na końcu wtórego sto-
pnia / wysuszające w posrzedku
wtórego / a tak niema żadney
gwałtowney mocy: dla tego iest
otwierające / subtilizujące / przez
wrynie y pot wyczyszciające : pot
pobudza / złé wilkości w cieie
purgujące / y wysuszające / ociera-
jące / a co nawieczey sprawuiąc té
rzeczy wprzód / człowieka tuczy /
połarm czyniac w żywocie.

Drynle.

Żoładłowie Żoładłowi bärzo pomaga /
który iest flegma gruba / słona / o-
Watrobie. brązona: także watrobe zäpsowa-
Sledzionie na naprawia / sledzione także /
kręwo zäplugawiona wycheda-
ża / plugawości złé z żywota przez
stolec wyrzuea.

**Kamienio-
wi.** Przeciw kamieniowi osobli-
wé lekarstwo / tak pecherzowé-
mu / iako y nerkowému.

Podágram Przeciw podágram z przycz-
**Tredowá-
cinam.** ny zimney / tredowácinam / wże-
laciému płci na skórze zäpluga-
**Świerz-
bom / Fró-
stam / rā-
nam.** wieniu / swierzbóm / fróstam /
wzredliwym ranam / niemocam
Żylam. suchych żył / iako sa / paraliz / pa-
daiąca niemoc / skurczeniu żył /

stamiáłym y ściępnionym człon-
kom / suchotam które z żoladką
przychodzą / dychawiecznym / bo-
laczkę w gardle mającym po-
maga.

Suchotam

Dychawie

cznym.

Także cuchnienie z wst maia-
cym / y każda niemoc / która stro-
ny głowy iest vléczy.

Cuchnie-
niu.

Krótko pisać / wśhelacie nie-
mocy léczy / które przychodzą z
przyczyny złego wzrodu franco-
wátęgo / który już wśyskci nie-
mal niemocy sobie stowärzyszył.

Obyczaj leczenia tym drze-
wem iest ten : Przeciściwszy
piérwéy ciäło purgacią y syro-
pkami przez kilka dni / wstawi
wśy dobrze rzadzenie w iedze-
niu w picciu / potym postanowie
człowieka w ciepłym mieyscu /
w izbie albo w komnacie / gdzie
by wiatr nie dochodził / a zimno
nie obrażało / tedy połarm wsta-
wie taki : Na obiedzie dawać
chleba / dwa razy pieczonego / 30
wa biscoctum , to iest / grzanki /
trzy vncie / to iest / łoty Aptekar-
skie / rozinków małych dwa łoty /
migdałów łot ieden / także na wie-
czerzy dawać : a tak trzymać do
dwudziestu dni / po dwudzie-
stu dni / może dawać pul kora
czarka / albo iako obaczy Lekarz
potrzebę / przy picciu / przy obiedzie
pić też wodę wtóreg warzenia te-
go drzewa / iako niżej pisem.

Sirop albo woda / która ma
bydź z drzewa ku picciu tak ma
bydź przyprawiana : Natärwśy
drzewa tego świętego na tróci-
ny / a tego prochu z drzewa wziąć
dwa funty / y włożyć w garniec
nowy / poléwany / chedogi : a na-
ten

ten pioch wleý wody czystéy / szesnaście funtów / ciekacéy / a żeby woda nie była śmierdząca żadnym zapachem złym / także niech mołnie przez dzień y noc / albo y przez dwa dni / potym przystawieć do ognia / z węgla wczynionego miernego / a przykrywşy pokrywka wárzyć aż wywré do połowice / a wárząc szymować / szymowanie chować : potym gdy wywré do połowice / odstawić / a tak dąć stać aż przez dzień / y przecedzić / a w garncu polewanym chować.

Tę wody wziąć sześć łótów / a dąć rano pić ciepło / także wieczór na noc : a wypiwşy przykryć pierzynką / albo kołdrami / albo w wannie wsadzić / aby sie dobrze pocill : za każdym razem potym otarwşy z potu / niechay sobie od poczynie do obiadu.

Żasie z tegoż pierwszego drzewa / które już raz wárzone / druga woda wárzyć / która ma bydź miasto piwa pita przy obiedzie / y kiedyby ciężkie pragnienie czleka nadeszło : a to na też dwie librze tartego drzewa / już pierwéy wárzonego / wlać także szesnaście funtów wody / a wárzyć aż wywré trzecia część / to dwie zosfana / a iedną wywré / potym przecedzić / a tę dawać ile trzeba z miernością / a nawieczéy przy obiedzie / y przy wieczéry / a pamiętać iż iedna woda wárząc / druga gotować. Niewypisuje tu drugich spraw / które chowają przy picciu tego drzewa. Abowiem ia w tych ksiązkach iedno proste rzeczy pişe / potym o tym drze-

wie szerzéy po polsku wypisemy : napisano o tym drzewie tak wiele ksiąg / iż też niewiedziéć które już czic. Wszakże ile tu historiię prostemu dosyć czyni Hulricus Hutenus, który wypisał / iako go tym drzewem leczono / bårzo ie wystawiając : Napisal dobrze Musa Venetus, także Alfonsus Ferus, Mateolus Pérusinus, Nicolaus Pol Césareus, Benedictus Fauentinus, y innych bårzo wiele / które sobie może czytać komu trzeba.

Cap. XLIII.

IVNIPERVS, ACENTON.

Jaltowiec.

JALTOWIEC znają pospolicie. Dwojakie iest drzewo Jaltowcowé / iedno wielkie / a drugie małe iako chrościk / zowa Juniperus minor, wielkie zowa polny Cyprys / albo plonny Cyprys / Juniperus maior. Koście nad morzem ten wielki Jaltowiec pospolicie y na miejscach pustych : takiego są dwie drzewie v X. M. pana Teczynskiego Woiewody Sedomirskiego / w Krásniku w Klastorze / drzewa piękne / że trudno ma kto rozeznać iesli Cyprysowé / iesli Jaltowcowé / same iągody czynią różność : zaś mały Jaltowiec pospolicie znają.

Galenus 6. Simp. Moc tego drzewa iest gorąca / y sucha w w-^{Przyrodzo-} nie. tórym stopniu : ale gorącość tego drzewa w owocu przychodzi aż ku trzeciemu stopieniu / dla tego zagrzewa / subrylizuje / y v-^{Wrynie.} ryna pobudza.

Paulus 7. Jalowiec zapalaia-
cey y wysuszaiacey iest mocy / az
w trzecim stopniu / takze y o-
woc goracy / ale tylko w pierw-
szym wysusza.

Dioscori. lib. 1. cap. 88. Jalo-
wiec oboy barzo ostrogoracy
iest / zagrzewa y wyciencza y sub-
tylizuje: kładzac z Jalowcem we-
że wypadza z domu: ziarnka Jalo-
wcowe / zoladkowi zimnemu
barzo zdrowe.

Węzóm. Na niedostatki w pierśiach /
iako na kaszel / na odymanie / w ży-
wocie gryzieniu / przeciw iadom /
dobrze pic starwszy Jalowiec.
Dioscorides.

Skurczony / **prze- uki /**
paniam. Skurczonym / przepukłym / pa-
niam / którym sie macica zachłnie-
wa / albo zatyka / barzo poma-
gaia te ziarnka piąc. Diosco.

Wężowe / **mu wężu.** Liście Jalowcowe natluczo-
ne piąc / przeciw wężowemu w-
kaszaniu wielka pomoc / takze
przykładaiac na plastrze. Diosco.

Tredow / **cinam.** Skóra Jalowcowa spalona
w garncu / a z wodą rozpuszczo-
na / dobrze mazać tredowaciny /
bo ie spada mocno. Diosco.

Mleśka / **com.** Auerois 5. Coll. Piąc / mie-
siace mocno paniam zastawio-
ne wywodzi / y porusza / plód w-
marły z żywota wyciąga.

Plinius lib. 24. ca. 8. piše / Jalo-
wcowe drzewo niemal ma
też moc / która y Cedrowe drze-
wo: ziarnka zoladkowi / pier-
ściam / bolesciam w boku / w zdy-
maniu albo opuszaniu / kaszlóm /
twardosciám / barzo zdrowe pi-
jąc.

Sciátice. Przeciw sciátice dobrze pic Jalo-
wcowych ziarnek dwadzieścia /

w winie białym starwszy. Plini.

Przeciw właskeniu od węża /
dobrze ciało mazać / nie włási
gdzie pomáže.

Cap. XLV.

IVIVBE, ZIZIPHA.

Po polsku téż Aptekarze żoną
Juiuby.

Juiubowe drzewo / iest podo-
bne Wiśniowe / iedno iż ma ości
iako Tarn Kolace / na wierzchu ia-
gody żółte / iako zolędzie / drugie
przyczerniejszym. Dwoiaki ro-
dzay wypisuią te drzewa / iedno /
które rodzi białe iagody / drugie /
które z goracą żółte. We Wło-
szech to pospolite drzewo / które
ma żółty owoc: któreby miało
biały owoc / tegom niewidał
tam / ani Aptekarze nie miéwają
białych Juiub. Te Juiuby po-
spolicie Doktorowie piśa / prze-
ciw kaszlówi / a Galenus to gani:
bo Juiuby tylko daia / gdzie chce-
my rzeczy barzo wilgotne zge-
ścić / iako gdzie iest kaszel z ma-
teriiéy wodnéy / iż bieży przedko
do pierśi czyniac kaszel / albo gry-
zac gardło albo płuć: tedy one
materie chcą zgęsczyć / aby nie
tak gwałtownie cieć / daiem Ju-
iuby: ale dziś pospolicie w każdéy
materiiéy tak / która subtelna /
wodna / iako / gdzie iest gruba / ge-
sta / y wiecéy subtelności potrze-
buiaca / iednako daia. Juiuby bar-
zo ludzi psuią w materiách gru-
bých: które Juiuby wiecéy gru-
bść czynią / że potym nie mogą
wyniżdz / y duszą w pierśiach.

Auicena

Auicena, Juiuby są zimne w
pierwszym stopieniu / w suchości
a w wilgotności iednak miara
maia.

Galenus o nich tak piše: Juius
by nie bacze / abym po nich vsnął /
y aby co pomagaly ku wstrze-
żeniu zdrowia / albo w oddala-
niu niemocy: trudne są ku strą-
wieniu / a małego poſarmu.

Dla tego nie bierzobych ra-
dził / aby się tak daleko z nimi w
lekarstwach petano / ani ich tak
częściano / iako niewiadomi w-
częściano / iż żadnego ku pierśiam
lekarstwa przez nich niechca mieć.

Cap. XLVI.

LADANVM, LADON.

Ladon drzewo / albo lepiey
chróścik podobny Psiey różey / z
którego zbieraia soł / a potym czy-
nia Ladanum, a to troiaki ob-
czaiem: Napiérwéy na Wiosne
wypadzia kozy y owce / gdy już
kwitnie to drzewo do niego na-
pástwa / a one gryzac vmaża so-
bie po liściu brody y sierść / zbier-
raiać tłustość z liścia / która z
rosą występuje / a potym wyży-
maia z bród kożich y z sierści one
tłustość / a Ladanum czynia.
Druddy powrozem ciągną po
tych chróścikach ocieraiac / a soł
albo rosą zostaje na powroziach /
która zbieraia y chowaią.

Przyrodze-
nie. Ma przyrodzenie piše Plinius
ten soł / ściągac / zagrzewac / od-
miekzac / otwierac.

Paulus, Ladanum bywa w Cy-
prze / z Psiey różey chrósciku / któ-

re kozy brodami y biodrami trac-
sie zbieraia z liścia: iest gorace w
wtórym stopieniu / ma substan-
cia subtelną / mierno odwilżaiac
y bolaczki odmiekczaiac / y zbier-
raiać.

Przeciw opadaniu włosów / Włosom.
wziac Ladanum, Mirry / oleiu
Mirtowego / a rozpuścić wi-
nem / a tym głowe mazać. Diosc.

Blizny wychadaża pomazu-
iac / rozpuściwszy z winem. Dio. Bliznam.

Przeciw boleściom w vsu / te-
dy rozpuścić Ladanum w ciepły
wodzie / a z oleykiem rozanym /
y tak w vcho puszczać. Diosco. Vśom.

Przeciw twardościom / które
bywaią w niewieścich miey-
scach / tedy też dobrze czyniac pe-
sarium przykladać. Dioscorides. Twardo-
ściom.

Także na kassel dobre lekar-
stwo daiać wśelaki obyczai-
em / stolce zatwierdza piiać w
starym winie / vryne pobudza.
Dioscorides. Kassel.
Stolcom.
Drynica.

O Ladanum Plinius piše / lib.
26. cap. 8. & lib. 12. cap. 18. & 6.

Cap. XLVII.

LASER, LASERPICIVM,
Silphium.

Plinius libr. 19. cap. 3. Laser
iest żywica / albo lepiey soł z ie-
dnego ziela / które zowa Maspe-
thon, podobne Feruli / liście ma
iako Opich / nasienie szerokie i-
akoby listy / korzen równy a gora-
cy. Korzen y różge tego ziela
rozzynaią / a tak soł ciecze / który
potym zbieraia: najlepſzy ten soł
Scerenais, którego gdy kto weźmie
Og ij w vsta

w rsta / a strawy by namnię / te-
dy po wszystkich ciele pot wywo-
dzi / albo wilgotność podobna
potowi: ten prawie Laserpicium
albo Silphion, dnuży zowa Me-
diyski albo Siryjski.

A ten soł niektórzy (iako Bra-
seolus ieden) mają za Assamsero-
dam, to iest / za Czartowé Lay-
no / otym czytay sierzey Theo-
phrastum lib. 1. cap. 2.

Włosóm / Dioscorides li. 3. ca. 85. Prze-
parchóm / cino padaniu włosów z głowy /
a parchóm / wziąć Laserpici-
um, rozpuścić w winie / a przydać
octu troche y pieprzu / a mazać.

Oczóm. Oczy bärzo wyczyścić / oświe-
ca / rozpuścić w miodem / a na
oko puszczając / także przecin flu-
xóm / które w oczy przychodzi.
Dioscorides.

Zębóm. Przeciw boleściom w zębiach
Łasęł na ząb przyłożyć / ból w-
śmierza : a iesli chcesz mocnię /
tedy z kadzidłem rozpuść / a tym
obłożąb. Dioscorides.

Jeszcze na też boleść zębów /
rozpuścić w octcie z mieszanym
z wodą / w którymby pierwey
wárzono Izop y figi / a tym płó-
ścić. Diosco.

Przeciw w- Przeciw własnemu zapomni-
łaszeniu za- lego psia / przykładac na rane /
pomniacie także przeciw każdej bestiię w-
go psia / be- łaszeniu / której iad łasając zostá-
stucy. ie / rozpuścić w winem pic / y
na rane przykładac. Diosco.

Przeciw iad- Przeciw iadowitym zastrza-
**owitym łóm / albo iaktimkolwiek gadóm
zastrzałóm iadowitym / także niedziadko-
Niedziadko- wemu własnemu / przykładac te-
dkowemu go sołu / y z winem pic. Diosco.
właszeniu.**

Ładzelóm Na ładzele ogniste (Carbun-
ognistym.

culos zowa) tedy przyprawić z
Laserpicium, z Ruta / z miodem /
a saletry troche przydawşy /
plastr / a przykładac : może też sa-
mo Laserpicium przykładac. Dio.

Ładzele y twardości na noz Ładzelóm
gach albo rełach / z włosiem albo
z figami rozpuścić wşy.

Krósty nowe podobne trebo- Króstem.
wacınam / z octem rozpuścić wşy
pomazując gubi. Wrzód który Wrzodowi
bywa w nośie / zowa polipum / w nośie.
goi / przyprawiwszy z trocinami
miedzianemi / abo z prochem / któ-
ry bywa pod natowalną / gdzie
kuią miedź : a wşatżę pierwey
trzeba nożyczkami wyrznąć mis-
so zbytńie w nośie. Diosco.

Dawne w gardle załazenie y Załazeniu
chrapienie / głosu zamilknienie / o- y chrapie-
mienie / rozpuścić wşy Łaser- niu / głosu.
picium wypić / wnet głos naprá-
wi. Dioscorides.

Komu iezyczeł vpádnie / roz- Vpádnie-
puścić z miodem / y pomazac nie ieszku.
podnieśie sie. Diosco.

Przeciw ślinogorowu / z wo-
dą / w której różynki wrzaly / roz-
puścić wşy płóć gardło. Diosco.

Przeciw kaşłowi dobrze da- Przeciw
wac iesc z iatem w rozmaczki / a Kaşłowi /
w pleurze w polowce iaktieykol- pleurze /
wieł dać / także przeciw żółtęy żółtęy nie-
niemocy / przeciw opuchlinie / w mocy / opu-
figach dawac iesc. Diosco. chline.

Przeciw ciężkiemu trapieniu-
żimna / febrze / tedy rozpuścić w Żimnam /
winie / a przydać Łasęł pieprzu a febróm.
kadzidła. Diosco.

Przeciw padaiacęy niemocy / Padaiacęy
w octcie przymiedzionym dawac niemocy.
pic. Dioscorides.

Paniam miesiacę mocno wy- Miesiacę
wodzi / com.

Skurczeniu/
Rozpułkie
nie.

wodzi / rozpuściwszy w winie /
przydawszy troche pieprzu a mir-
ry / skurczeniu / rozpułkie do-
bze pic. Diosco.

Rozpuszczaia Laserpiciu w
olejku gorzkiego Migdałow / albo
Kura / albo z białym chlebem cie-
plym.

O Laser albo Laserpiciu sierzey
czytay v Pliniusza / lib. 19. cap. 3.
& lib. 20. cap. 9.

Cap. XLVIII.

LAVRVS, DAPHNEA
arbor.

Bobkowe drzewo.

Bobkowe drzewa we Wło-
szech są pospolite / że z nimi palą
ogień.

Przyrodze-
nie.

Liście Bobkowe / piśze Paulus
7. są suchej mocy / y rozgrzewaia-
cay mocnie: ale Bobki ieszcze mo-
cney wysuszaiac rozgrzewaia: za-
świe skóra z korzenia ma gorzkość
y ostrość. A dla tego kamienie w
nérkách y w pecherzu łamie / pi-
i ac z winem / watrobie bårzo po-
maga / ile dragma záważy.

Kamieniu.

Dioscorides li. 1. ca. 91. Dze-
wo Bobkowe ma siłę rozgrzewa-
iaca / y odmiekczaia / dla tego
pániam / które sie w nim wårzo-
nym myia / albo pårza / bårzo po-
maga / boleści všmierza / y vry-
nie wywodzi.

Pániam.

Vrynie.

Żoladkowi

Ściagaia listki Bobkowe le-
guchno / dla tego bårzo poma-
gaia żoladkowi / natłukwszy ich z
żemla / albo z mąka Jeczmienna /
y przykladać / także pomagaiac
przeciw vřaszeniu sierściénów /

Vřaszeniu
sierściénów

ós / albo pszól / przykladaiać.
Dioscorides.

Bobki / które są gorzkie niż li-
ście / sluczone a z miodem przy-
prawowszy z nich Łatwarz / dą-
wać przeciw suchotam / które po-
chodzą z raniénia płuc / a plwá-
niu krwia / także dychawicznym /
także każdym zbytnim rymam /
do pierśi z głowy padaiacym.
Dioscorides.

Suchotam

Dychawic-
cznym.
Rymam.

Przeciw niedźwiadkowému
vřaszeniu / Bobki skarte pic z wi-
nem. Diosco.

Niedźwia-
dkowému
vřaszeniu.

Krośty śpetné / iako tredowáci
ny / ná licu / ściéra sól Bobkowy.
Diosc. Oleiek Bobkowy / dobrze
puszczac w vcho / w którym su-
mienie dzwoni / a tym lepiey z
starym winem / a z rozanym olej-
kiem przyprawowszy. Diosco.

Vřóm.

Oleiek ten dobrze przydawac
masciam / któremi chcemy zágrze-
wac. Diosco.

Kamienie w nérkách y w pe-
cherzu łamie skórka z korzenia
Bobkowego piiać z winiem: pá-
nie bżemienné nie máia go pic.
Dioscorides.

Kamienia.

Tym / którzy máia zápsowa-
né watroby / máia pic tego
korzenia skórki / ile trzy pieniądze
záważy. Diosco.

Watrobie.

Bobkowe drzewo / które samo
tym dawano / którzy zwyciest-
wa wiedli: samo w domách Cé-
sarstich / a panów wielkich mie-
sta. O tym drzewie śeroko pi-
śze Plinius, lib. 15. cap. 30.

Żasie w księgách 23. cap. 8.
tenże piśze: Bobki miesiace pá-
niam wyciagaia / przyklada-
i ac albo piiać / káffel stary y dy-
cha-

Miesia-
cam.

G g iij

cha-

Dychawic cam. chawice gubia / dwa Bobki o blupiwşy w winie piac / a Suchotam w febrach z woda / także suchotam / wrzody w głowie ciekace / Wrzodam także trosty w vściach / soł z nich Rostam. także trosty w vściach / soł z nich Włafeniu wyczyszcia. Przeciw iadowite iadowite. włafeniu / wotrobie / a sledzio nie / przykladaiac Bobki z octem / także iezyczkowi wpadnionemu wazrac barzo pomagaja.

Cap. XLVIII.

L A R I X.

Modzew.

M Herbarzu polskim Terpentinu wykłada Modzew / a Terpentina Modzewiowa żywica: ale prawdziwie Terpentina jest żywica inſza / od Modzewiowej żywice / iako Terebintus drzewo inſze jest / od Modzewiu / które jest Larix. Plinius lib. 9. cap. 10. wypisuiac drzewa żywice rodzące / piaty rodzaj piſze Laricem. Która Larix, piſze / ma drzewo / materia znamienita / wielu iſto trwająca / czerwone / a wosniey oſtrej / obficie pusza żywice / barwy miodowej lipcowej / nigdy nie twarďnacey : a to jest wſzystko w Modzewiu. y przydaie Plinius, że także vſtawicznie zielona ſinie y Lecie Modzew / iako y Sosna / a ktemu wyſſza y mieſzſza niſz Sosna. Taſie Terebintus drzewo / iako niſzey wypisemy / niema żadney podobnoſci z Modzewiem.

Alle rzeczeſz / tedy ty chceſz ſam przewrócić wſyſteł zwoyczay / gdyż iednało wſzedzie Doktoro-

wie / y Aptekarze / y Barwierze / zowa żywice Modzewiowa Terpentine. A ia kaſzdemu odpowiem / ſem nie ia to nálaſz / náleſzli náuczeni ludzi / zwołacſza Weneccy Aptekarze / w Cyprie y w inſzych ſtronách / że tak ieſt. O tym ſzeroko piſze Braſcolus , dlugo Menardus libro 10. episto. 3. in annotationibus in Meſue , y wſyſcy inſzy dſiſieyſzy : a tak Modzew ieſt Larix.

Plinius l. 24. c. 6. piſze de Larice, to ieſt Modzewiu. Liſcie albo oſci Modzewiowe wwarzone w octcie / a plóczac zeby tym ooctem / boleſc vsmierza : popiół z ſkózy Modzewiowej dobrze poſzywać na przetarcie / y opalenie.

Ten popiół piac / biegunki vſtawia / vryne pobudza / kadzenie niewiaſtam nápráwia mienyſca. Plinius.

O tey teſz żywicy oſobno piſze Dioſcorides lib. 1. ca. 78. gďzie o Terebintinie piſze / daiać znać / iſz inſza Terebintina.

Cap. L.

L E N T I S C V S.

Schinos, Scinus.

Maſtyxowé drzewo.

Dioſcorides lib. 1. cap. 77. piſze / Lentiscus drzewo ieſt / które rodzi żywice / która zowa Maſtyx / a zowa Lentiscus, quali depreſibilis & lentus , iſz to drzewo ſczepané / na która chceſz ſtrona da ſie náwieſzď : z tego czynia denti-

dentificia: we Włoszech nadobne zatrzymione.

Przyrodzenie.

Ma to drzewo wszystko / moc ściągająca / a cierpiąca / tak owoc / iako liście / y gąlezie / z skorzeniem / y skorą.

Paulus, Drzewo Mastyrowe / które jest Lentiscus, we wszystkich swoich częściach wysusza w którym stopniu / a zaś w ciepłości y zimności miernością / ma iednaką ściągającą moc.

Dioscorides lib. 5. cap. 78. Żywica Modzereiorwa / bardzo pomaga przeciw zastarzałemu katarzłowi / y bolesciom w pierśsiach / z miodem biorąc.

Czynia z tego drzewa sok / a to warząc różgi / liście / y korzenie dlugo / a potem wysymnia / y ochładza / przecedzwszy / zaś z nową wodą warząc / aż będzie miękka iak miod / a tak chowają.

Dioscorides.

Przeciw plwaniu / Ten taki sok pija przeciw plwaniu / trwiz / biegunkę / każde gryzieniu w żywocie / także przeciw zbytym wplawom białych głow / przeciw wpadnieniu macicy / wychodzeniu trzewia z stolca / także puszczając na wrzedliwe rany / y każde bolaczki / goi / żeby z nim płóć / bolec wsmierza. Diosc.

Rauam / bolaczki / zębom.

Żywice Lentiskowa / która zowią Mastyr / pijać / bardzo pomaga przeciw plwaniu trwiz / y przeciw zastarzałym dawnyim katarzłom / zoladkowi bardzo pomocna / tak / że i Mastyrowa / to jest / matka zoladkowa. Diosc.

Kasłom / zoladkowi.

zębom.

Proch z tej żywicy czynia na wycieranie zębów czarnych / a tym lepiej gdy drugich rzeczy

przydaje / oblicze cudne czyni / podobnie z nią. Diosc.

Żuchając te żywice / cuchnie / nie z wst oddala / opuchnienie / dżiast oddala / także żuchając. Di.

Cuchnie / niu / opuchnieniu.

Plinius lib. 24. cap. 7. Lentiskowego drzewa skorą / drzewo / liście / żywica / wryne pobudza / stolce zatwierdza.

Wrynie.

Żywica bardzo pomaga niedostatkam a bolesciom w stolcu / zbitym / sluczonym członkom / oleykiem Mastyrowym dobrze mazać. Plinius.

Stolcom. / zbitu / sluczeniu.

Serapio, Mastyr rozwiła bolaczki w zoladku / czyniąc plastry z niego.

Bolaczki / tam.

Cap. LI.

LIGVSTRUM, Cypron.

Tego też niemaż w Polsce / ani jest pospolite w lekarstwach. Jedno dla tego ie wypisem / aby mieli wykladać / którzy dzieci uczą / one słowa Vergiliuszowe: Alba Ligustra cadunt. Bo ilem słychal / wszystko o zieli wyklada / a no Vergilius rozumiał o drzewie / które Diosc. lib. 1. ca. 109. tak wypisuje: Ligustrum jest drzewo / które ma liście podobne oliwie / ieno troche szersze / a mniejsze / a wiecéy zielensze: kwiatki ma białe / pełne kosić / a wonią / iace / a te są alba Ligustra: owoc ma czarny w iagodkach / podobny Bzowym iagodom / a te zowią Vaccinia. Koscie te drzewa dosyć przy mieście Ascalonićy.

G g iij

żydo-

żydowski / y w Egypcie / w Canopon.

Przyrodze-
nie.

Bróstem.

Wrzedzie-
nicam.

Bolesć
w głowie.

Maia moc liście ściągająca / y cierpnąca / dla tego pomagają żu-
chając ie w vstách / ranam / y kros-
stam w vsięch albo na warg-
gach / także wrzedzienicam ogni-
stym. Diosco.

Bolesć w głowie všmierza-
kwiat tego drzewa / natłukwszy
z octem y przykładac. Diosco.

Cap. LII.

LYCION, PIXICANTHA,
Buxea spina.

Drzewko to iest pospolicie nie-
wietsze trzech lokci: ma listy ias-
ko Burszpan / gęste / a barzo o-
ganiste / pelne ciernia / a kolacych
tarnow. Tego drzewka w We-
neciiy w iednym Klastorze bar-
zo wielem widział / który stoi
miedzy ogrodmi w Weneciiy
za świety m Języm. Rodzi to
drzewko żiarnka / podobne pie-
przowym żiarnkam / czarne /
gorzkie.

Z tego drzewa soł czynią / któ-
ry zowu lycion / a to tłuśc ko-
rzenie wespolek z drzewkiem / a
potym prasami wyżymają / także
y z nasienia wyżymają soł / a tak
na słoncu suszą / y ku potrzebam
chowają.

Przyrodze-
nie.

Oczom.

Zastarz-
dani Glu-
com.

Ma ten soł siłę ściągającą / cier-
pnąca / dla tego iako pisze Dios. l.
I. cap. II. 7. wyczyszcia a wyciera
zaciemienia w oczu / iako obłoki / y
blonki / y mgły / swiętzy na po-
wielach wyczyszcia / także każde
chropowaciny / y zastarzale flu-
ry / które do oczu z głowy cieka /
wstanawia.

Także przeciw plugawościom
y ropam w vsu barzo pomaga / vsom.
a to rozpusciwszy w vcho pu-
szając. Diosco.

Tóž przeciw vpádnienu ięzy-
czka / albo ranam w gárdle otola-
ięzyczka pomaga / mážac albo pło-
czac / także wrzedliwym albo o-
króstawiałym dziastam / ranam
na wargach / pomážuiac poma-
ga. Diosco.

Rozpadliny w stolcu / y inne Rozpadli-
sadzele / także przetarcie / zwla-
scza w dymionach / mážac goi-
Dioscorides.

Przeciw gryzieniu w trze-
wach / y biegunkam / pomážuiac Biegun-
żywot wstanawia. Diosco.

Krwia pluiaey / kaślacy /
dawać pic z wodą ile Bobowe
ziarno / także przeciw zapomni-
tego psa wkaśeniu. Diosco.

Włosy farbuie russo / mážac
tym sołem. Diosco.

Sadzele na palcach / w pa-
znołciow / także rany szpetne /
wrzedliwe / y które po cieie sie
rozszerzają / mážac goi. Dioscor.

Sbytnie miesiecy plynienie /
wstanawia paniam / a to przy-
kladając / albo z mlekiem piąc.

Cap. LIII.

MALA, POMA,
Meleas.

Tableka.

Plinius lib. 15. cap. 14. Roz-
maitosc tablek wielka wypisnie.
Ale iednak / by im wypisac wsy-
stki imiona / a przezwista / które
im w Polsce wymyslili / bylyby
tego

tęgo wielkie księgi. A wszakóż
wszystki jabłka są albo szczepione/
albo pienne: szczepione są albo sto-
dkie/albo kwaśne/albo cierpna-
ce/albo mające smak złożony sto-
dkiego a kwaśnego / iako win-
niki.

Przyrodze-
nie.

Dioscorides li. 1. c. 136. Wszy-
stkich jabłek liście / kwiecie / wierz-
chy / mają moc ściągającą / a zo-
właszcza Pigwowe: także czynią
jabłka / ale późni niedostojne: bo
gdy dostojne nie tak cierpne / ani
ściągają / zaś nie tolerują rady czy-
nia swym pośladkiem w ciebie / a
zwłaszcza żylak suchym / to jest
stronami niepożyteczne / odyma-
ją y pusa żywot iedząc.

Żylak.

Seren.

Raby Moyses / jabłka won-
nością swą posilają serce y mózg
w głowie / pomagają też mają-
cym suchoty / zranionych pierś /
także bojaźliwym ludziom. Mes.

Suchotom

A na to czynią syrop / które zo-
wa Siropos de pomis: zaś nie le-
śne jabłka mocniej ściągają y
cierpne: dla tego gdy chcemy za-
stawić albo ściągac / nalepić
takich pożywać. Diosco.

Galenus 7. Simpl. Jabłka nie
są wszystkie iednej natury / a iż ie-
dne słodkie / drugie kwaśne / dru-
gie winne / tak też / aczkolwiek po-
spolicie mają mokre a zimne przy-
rodzenie / wszakże iedne więcej /
drugie mniej.

Aueris 5. col. Jabłko słodkie
jest mierniej wilgotności / a zaś
śnie kwaśne jest zimne a suche / a
ma moc swą pomagac z przyro-
dzenia / posilac członki pier-
wsze / to jest / serce / wątrobe / y
mózg.

Seren /
wątrobie /
mózgu.

Jabłek więcej obyczaiem le-
karskim mamy pożywać: bo pi-
śe Haliabas, Jabłka wszystkie ży-
lam suchym są barzo przeciwnie /
a tym więcej kwaśne: a gdy wie-
le kto je Jabłek / barzo obrażają
żoładek: kręmu zawsze lepiej wa-
rzonich / niżli surowych pożywać /
ale gdy surowe iedzą / na końcu po-
obiedzie mają bydź dane. Galen.

Cap. LV.

MALVM PVNICVM,
Malum Granatum.

Granatowe jabłko.

Woiak są Jabłka Granato-
we / iedne domowe / drugie leśne
albo pienne. Galenus 8. Simpli.
piśe / wszystkie Granatowe jabłka
cierpne mają moc / a wszakże
nie wszystkie iednako: abo wiem
niektóre są słodkie / drugie kwa-
śne / niektóre z kwaśną gorzkie / a
według tego też są więcej cier-
pnące / albo mniej.

Kwaśne Granaty żądziwiają y
wysuszają mocno / y mocniej dro-
bia: słodkie chłodzi y wysusza-
ją / ale nie barzo: zaś nie które są
z gorzką kwaśną / też ochładzają /
ale namocniej wysuszają / a zo-
ładkowi więcej są zdrowe: iadr-
ka więcej wysuszają nad sok / a ie-
sze więcej soki z jabłek. Paulus.

Dioscorides lib. 1. Granato-
we jabłko / dobry ma sok / a żola-
dkowi barzo zdrowe / a wszakże
mało tuczy człowieka / albo nie:
słodkie lepsze żoladkowi / ale w
febrach nie dobre / bo czynią w
żoladku nieiatkie zapalenie / a tak
ciężka

Febriam. cięższa febra / y opuszenie / które
 Drynle. kwaśne są / bázro zapaleniu żoła
 dla pomagają / y vryne pobu-
 dza.

Stolecóm.
 Rymam/
 Bieguna
 tam. Kwaśnych Granátów iadze-
 ká vsuszone ná stóncu / á ná proch
 fluczone / zástawiają żywot ná
 stolce / także rymy / które czynią
 biegunki. Diosco.

Gluxóm.
 Gryzieniu. Tęż iadzieka we dżdżowey wo-
 dzie moczyć / dobrze dáwać tym /
 którzy krwią plują : parzyć się w
 nich białym głowam dobrze
 przeciwo zbytinnu fluxóm przy-
 rodzonych rzeczy / także gryzie-
 niu w żywocie. Diosco.

Ránam. Sok wyciśniony z iadrek Gra-
 natowych iablek / zmieszawszy z
 miodem / dobrze z nim mazać rá-
 ny ná vsięciach / ná tajemnych
 miejscach / krosty / y rany także w
 siedzeniu / też przeciwo zaności-
 cam mazać / wrzedliwym rá-
 nam / y też boleściam w vszu / y
 w nosie / á najlepszy który z kwa-
 śnych Granátów. Diosco.

Ránam. Zásie kwiecie Granátowe /
 które Citinos zowa / mają też
 moc ściągającą / á cierpnącą / y
 wysuszającą : dla tego krwawé
 rany goić stulają / y ná wszystkie
 rzeczy / ná które iablka pomagają /
 też tenże kwiat pomaga. Diosco.

Zebóm. Przeciwo boleściam w zębiach
 warząc to kwiecie / á tym płóścić
 Dziaśłóm. zęby / także dziaśłam czynić z któ-
 rych krew ciecze. Diosco.

Rozpułki-
 nam. Przeciwo rozpułkinam z trzew-
 tedy czynić z tego kwiecia plaster /
 á ten przykładac. Diosco.

Niektórzy / pisze Dioscor. do-
 wodzą tego / że gdy kto zje trzy
 hypulki / albo kwiatków Grana-

towych / tedy nie vzna cały rok
 bolu w oczu / który przychodzi z
 fluxów.

Czynia też z tego kwiatu sok /
 który także może iako hypocysti-
 dos.

Zásie skórki Granátowe / któ-
 ré osobliwie zowa malicorium ,
 mają też moc iako y kwiat / ściąg-
 gająca y zástawiająca / korzenie
 Granátowe warząc / á piąc / gli-
 sty širokie zabiia y wypadza.
 Dioscorides.

Cap. LVI. MESPILVS, Mespilum.

Mespuły popółku.

Drzewo to ościste / listki ma
 podobne Burowi / iablka rodzi
 nie wielkie / bázro wodzieczne w
 smaku / w którym są trzy ziarnka /
 od których te iablka zowa trica-
 tus. Diosco. lib. 2. cap. 38.

Ma też to iablko / ściągająca /
 á cierpnąca moc / dla tego bázro
 żoładkowi pomaga / biegunki z-
 stawiając. Żoładkowi
 biegunce.

Sa drugie iablka Mespuły
 we Włoskiej ziemi rościć / Epi-
 melida zowa / á drudzy Setamú.
 Drzewo podobne Jabłoni
 mniejszey / liście ma iablkowe o-
 fragle / rodzi / legumino też ciera-
 pnie / á ktemu zástawia biegunki. Bieguna
 tam.
 Piąc te iablka z winem słodkim /
 tym / którzy krwią plują / bázro
 pomagają.

Owoc tego drzewa jest mo-
 cnie cierpiący / á ściągający / tá-
 kże y liście / tymże obyczaiemy pa-
 łowie

Biegunka
tam.
Ból w okolicy

korwie na drzewie / mocno zaściana
nawiała biegunki iabłka tego
drzewa / a barzo zdrowe żołądko
wi. O Nespulach Plinius sęerzey
lib. 15. cap. 20.

Cap. LVI.

MORVS, MOREA;

Sycaminea.

Morowe drzewo.

Drzewo Morowe iest / które
iagody morowe rodzi. Jest dwo-
iatie: iedno które ma iagody bia-
le / a słodkie: drugie / które ma i-
agody modre / albo czarne. Dze-
wa Morowego / które rodzi i-
agody białe / w Polsce nie wi-
da: które czarne rodzi / w Se-
mirzu / na kilku miejscach w sa-
dach iest. Morowe drzewo bia-
le bywa / szepiac latoroski czar-
nych Morow / w biała topola.

Plinius lib. 15. cap. 2.4 Troiaka
barwa Morow wypisuje / ale
czernone sa czarne: bo każde czar-
ne pierwey niżli dostoi sa cz-
wone / aż gdy dostoi beda
czarne.

Przyrodze-
nie.

Diosco. lib. 1. cap. 147. Sok z
iagód Morowych wwarzony na
miedziancy panewce / a potym
na słoncu vsuszony / ma moc za-
stawiająca / dla tego dobrze u-
dawać tym / którzy mają biegunki.

Biegunka
tam.

Tenże sok z miodem przyp-
równy / barzo pomocny przeciw
wpadnieniu iezyczka / ranam w
gardle / y w wstach / które bywa-
ją z flegmy / z głowy ciekącej / sł-
necy / ostrej / a to płóć z tym so-
kiem / rozpuszczony sok z wódka
Babczana. Diosco.

Ranam.

A gdy ktemu sokowi przyda-
dza halunu piorowatego / galla-
soweg prochu / safranu / Tamari-
skowego nasienia / korzenia siol-
kowego / a kadzidla / bedzie prze-
spieczne a mocne lekarstwo /
warzyny z miodem: zowa to
diamoron Diosco.

Jagody Morowe kwasne vs-
uszony / suszony / posypowac do
bze potarmy tym prochem / prze-
ciw biegunkam wszelakim. Dio. Biegunka
tam.

Korzenia Morowego skorki /
warzac a piac mocno purguia /
to tez warzenie piac / glisty wy-
padza sęerokie. Diosco.

Liscie Morowe sluczone / do-
bze przykladac na miejsca opa-
lonie / mocno leczy / takze z oliwa
sluczone / a przykladajac iescze le-
piey ocieraja. Diosco. Opaleniu.

Liscie Morowe z lisciem Prze-
stepu / który miewa czarne iago-
dy / przydawszy liscia figowego /
warzac spolem / a tym wlosy my-
jac / farbujac czarno. Diosco. Wlosom.

Przeciw bolemu zebow / wa-
zac skorki z Morowego drzewa /
takze y liscie / a tym plóć zeb-
y. Dioscorides. Zebom.

Przerzynajac v tego drzewa
skore v korzenia / a potym wycho-
dzi sok / który na boleśc zebow
dobry.

To drzewo we Włoszech na-
wiecey mnoza na pozyczenie ro-
baczkom / które iedwaby toczy-
aczkolwiek z inszych drzew li-
scia pozycwia / iako z Jablo-
ni / z Debiny / z Pigw: ale z te-
go drzewa / gdy liscie iedza barzo
obficie iedwaby toczy / a z inszych
drzew barzo malo.

Cap.

Cap. LVII.

MYRICA, TAMARIX,

Tamariscus.

Tamarisk.

Drzewko to jest bardzo podobne Szawinie / zawsze zielone / samo czerwone iako Tawola / kwiatki ma drobnuchne między liściem / a gęste / także nasienie : między górami Tatrami tego chróstu dosyć przy wodach. W tym sie drzewku bardzo mylą niektórzy Aptekarze z swemi babami / którzy iadowite a okrutne zielsko bagnisko biorą za Tamariscum : ano insza rzecz jest Tamariscus, a insze bagnisko.

Przyrodz.
nie.

Paulus 7. Ma moc Tamariscus drobiący / siekający / ocierający : prócz wielkiego wysuszenia / ma nieistkie cierpienie / a dla tego ściaga.

Przeciw
plwaniu
krwi
gunkam
plwani
żółci
mocy.
Ból
kam.
mocy.

Diosco. li. 1. cap. 101. Przeciw krwii plwaniu / biegunkam żółci / żółci / niemocy / tedy bardzo dobrze pic Tamariscum.

Bolący / zbytnie odymania / natłukwszy przykładac spada : nasienie także ma moc na toż / tymże obyczajem y skóra. Diosc.

Liście z Tamarisku / warząc w oetcie a piąc / rozmiękczaia śledzione / y opuchłą vnnieyszą. Dioscorides.

Śledzione

Tymże warzeniem dobrze płótać żeby / oddala bolenie w nich / także dobrze sie pániam parzyć w tym liściu / przeciw wplawom zbytnim. Dioscorides.

Zebom.

Wplawom

W lug też dobrze kładz Tamarisk.

maryskowe liście / gdy chcemy tracic rosy / gnidy / y insze pluga- wosom / wosci. Diosco. Gnidom.

Z drzewa czynia popiół / a ten bardzo pániam pomocny / przeciw zbytnim wplawom niewieściem przykładając. Diosco.

Którzy mają zaprowaną śledzionę / tedy mają sobie dawać czynić kruzliki z Tamarisku / a z tych piąc : bo im bardzo wielkie lekarstwo : to czyni pomoc przeciw śledzionie.

Plinius lib. 24. ca. 9. Myricen, która też Tamarix zową / leczy wrzody Cancerowate / a to w wiewrządóm.
nie warząc / potym z wierciaw-
sy z miodem / przykładac.

Przeciw boleściom śledziony / napzednieysze lekarstwo / a to sok wyzawszy z liścia / a piąc y z winem : drugie rzeczy piše nie-
mal też które y Diosco. Plinius.

Cap. LVIII.

MIRABOLANI;

Citrini nigri Indi, Hebuli.

Mirabulanów nieznali Grecy Doktorowie / Dioscorides, ani Galenus, ani Plin. bo aczkolwiek Plinius piše de Mirabolano, także y Dioscorides / ale to jest insza rzecz / która też zową Ben / ias kosmy wypisali w pierwszych księgach : ten też orzech Ben / zową Balanus Mirepsica : ale Mirabolany są śliwkam podobne owoce / iako to każdy obaczy / gdy weyjrzy na nie.

Kostą té Mirabolany / piše Mesug.

Mesug, na rozmaitych drzewach :
lekarstwa są chwalebne / które nie
mają w sobie żadnego zaszkodze-
nia / y owsem żoladek posilaia /
y wszystkie wnetrzności / iako wa-
trobe, serce / y wszystkie ciało.

Mirabolany są lekarstwo ta-
kie / których / gdy kto pożywa / od-
mładzaia człowieka / czynia plec
pietną / wonia wdzięczna z wst-
wywodza / gdy bywaia iedzone /
pot też wdzięczny przez smrodu
wywodza / czynia wesolego y ro-
stwożnego człowieka. Mesug.

Żoladkowi Posilaia żoladek / serce / wa-
Watrobie. trobe / dzeniu serca bardzo poma-
gaia / wyczyściia żoladek / po-
magaa hemoroidam, zapalenie
kolery gąsza. Mesug.

Oczóm. Citrini, to jest żółte / rozpuści-
wszy albo mocząc w wodzie Ko-
pru Włoskiego / a na oko puszcza-
ia / wyczyściia oko.

Sebiam. Pomagaia też bardzo sebiam /
puchlinam cholerycznym / także pomagaia o-
puchlinam / y innym więcej rze-
czam : o których Mesug piśe.

Cap. LIX.

MIRRHA, SMYRNA.

Mirra.

Mirra ta / która do nas przy-
woża / albo nie jest Mirra / albo
co nagorższa do nas woża : bo
Dioscorides piśe / że mirra ma
bydź nie bardzo ważna / iednaka
w barwie / a gdy ia zlamiesz
ma w sobie bialość / iako na paz-
nokciu człowieka : gryzac / o-
strogorzkość woniaiaca marce-
go naša mirra nie ma / która do
nas woża / iako to każdy obaczy

ogledniac. O tej mirze sęroko
Theophrastus lib. 4. cap. 3.

Dioscorides lib. 4. ca. 69. Ma przyrodoze
moc Mirra zagrzewac / mocnym nie.
śnem vsypiac / spaiać / wysuszać /
ściagac z cierpnością.

Mirra odmiełcza pániam ich
zamkniętym miejscam / miesiacem wy
wodzi / plód przedko z żywota wy
wodzi / a to z soliem Piotynko-
wym / albo Kuciánym / albo z
wárzeniem Sloneczniku / przy-
kladaiać. Diosco.

Przeciw káślowi dawnému / Káślowi.
ile Bobowe ziarno polnąć / bór-
zo pomaga : także przeciw dycha-
wicy / boleściom w piersiach / al-
bo w bokach / to jest pleurze. Dio.

Przeciw zbytнім stolcom / ta
kże w trzewach gryzieniu / tymże
obyczaiem biac. Diosco.

Przeciw ciężkości a trapieniu
żinną / w febrach / tedy ile Bobo-
we ziarno / przydawşy kilka ziarn
pieprzu z wodą / dwie godzinie
przed przyſcieniem febry dać pić.
Dioscorides.

Trzymaiac pod językiem prze-
ciw ochrapieniu / y omienieniu /
bardzo pomaga Mirra. Dioscor.

Chroba w żywocie zabia /
cuchnienie w wstach oddala /
trzymaiac w wstach / także komu
cuchnie z pod pazuch / rozpuścić
z halunem a pomazywać. Diosc.

Chwieiace sie zeby / rozpuści-
wszy Mirre z winem / a oliwy
przydawşy plóć / utwierdza.
Dioscorides.

Rany w głowie goi posypu-
iać / goi sluczone wstę / kóści gołe
ciałem obwodzi / natłukwszy
Mirry z miewem ślimakowym.
Diosco.

Włosom.

Bolaczki w vchu/ także ropy/
wyczyszciając goi/ á to starwszy
Mirry / prochu z Bobrowych
stroiom/ Opų ziarno ábo dwie/
á Glaucų / á to zmieszać á pu-
sząc. Dioscorides.

Modze-
lóm.

Krośtam.

Przeciw modzelóm/ natárw-
szy z miodem przytładać/spadza:
liszcie ábo krośtki iako tředowá-
ciny / rozpuszczwszy Mirre z oc-
tem/ pomazując traci: padające
włosy/ rozpuszczwszy z Ladanum
á z winem / przydawwszy olejtu
Mirrowego / pomazując vsta-
nawia: rymie stara vstawiá má-
żąc z nią nos: spadza bielma z o-
czu/ y cołowiek zaszkadza iasno-
ści oczóm. Diosco.

Włosom.

Rymam.

Oczóm.

O Mirze/ Plinius lib. 12. c. 16.
szerzej wypisnie / która także do-
bry / iako y Dioscorid. wypisnie.

Świeżey Mirry przetłukw-
szy á rozpuszczwszy z wodą / by-
wa skute/ piśe Diosco. á to wy-
żawszy prása: iest to masć / iako
oleiś/ bázro wonna/ á rośkośna
y kośtowna: ma moc zágrzewá-
iaca/ we wśem lepićy niż Mir-
ra sprawuie / bo iest naywybor-
niejszy Mirra.

Cap. LX.

MYRTVS, MYRSINE,
Myrhine.

Myrtowé drzewo.

Myrtowé drzewo iest dwoiá-
kie / wypisnie Doktorowie: ie-
dno / które ma liście czarne / to
iest / bázro zielone / że ona zielo-
ność sie ściaga ku czarności: dru-
gie drzewo Myrtowé iest białe /

to iest / które ma liście zielone iá-
śnie / która iasność przyrówniwa-
jąc ku pierwszemu drzewu/ może
bydź rzeczone białe. To drzewo
bázro podobne Kruszywie/ y tak-
że roście przy wodách / iako y
Kruszyná: á drugdy na suchy sie-
mi/ iako y Kruszyná. Nalepśe
drzewo Myrtowé / które liście
ma czarne.

Ma moc / piśe Diosco. lib. 1. Przyrodze-
nie. cap. 133. ściągająca / cierpiąca /
tak drzewo/ iako y nasienie.

Paulus 7. Myrtowé drzewo/
z przeciwnych sił iest złożone / to
iest / z zimnych/ y gorących/ á wśá
koż przewysza w nim zimność
ziemna.

Ziarna Myrtowé zielone y
suche / dobrze dáwać pić / y iest
tym / którzy pluć krwá / także
któzy máia w pecherzu gryzie-
nie. Diosco. Plwaniu
krwá.
Gryzieniu.

Sól z zielonych ziarnek wy-
ciániony/ ná toż pomaga. Dio-
scorides.

Zoładkowi zápalonému y roz-
wiezionému / także vryne pobu-
dza. Diosco. Vrynie.

Przeciw własnemu niedźwia-
dkowému / z winem dobrze pić
ten sól. Dioscorides. Własentu
niedźwia-
dkowému.

Nasienie Myrtowé wárzac
w wodzie / á tym włosy myć / włosóm.
czerni: sadzelóm / które bywają Sadzelóm.
ná ostatku członków/ wárzac to
nasienie w winie/ á tym wymy-
wając/ okładać. Diosco.

Przeciw ciężkim bolesćiam w
oczu z zápaleniu / także tym wi-
nem maczać y przytładać / także
krośtam / które bywają w łacie
w oku. Dioscorides. Oczóm.
Krośtam.

Wino

Wino/ które przyprawia z
ziarnem Myrtowych / napróżd
pijąc przed pićiem y iedzeniem /
objaśtwá y opilśtwá nie dopu-
scza. Diosco.

To też wino ná to wśystko
pomocno / ku czemu y ziarná.

Máćicy. To wino pániam / gdy sie z
nim párza/ tedy máćice wpádnio
ná podnośi / także wyście trze-
wá w stolcu / tymże obyczaiem
wplawam zástawia zbytnie pániam wpla-
wy. Diosco.

Ránam. Przeciw ránam párchowá-
tym w głowie / y każdym kró-
stam/ tym winem myjąc wyczy-
ścia głowe/ włosóm nie dopu-
scza pádác. Diosco.

Pániam. Liście Myrtowe / także pá-
niam ná te niedostatki pomaga/
iáko y wino / co wyśśey náписа-
no. Diosco.

Członkóm. Członki mdle y síly nie máia-
ce/ myjąc sie w wodzie/ w której
wárza liście Myrtowe / posi-
láia. Diosco.

Króstam. Krósty białe/ które sa iáko tre-
domáćiny/ ná licu/ wodá w któ-
réy wárza to liście wmywáiac /
ociéra. Diosco.

Wśóm. Przeciw smrodliwym á ropy
pełnym wśóm / tedy wmywáć
dobrze wodą tą / w którejby li-
ście Myrtowe wárzono. Diosc.

Soł z liścia/ te wśystki rzeczy
może sprawowác/ co liście/ y ie-
scze lepiéy. Dioscorides.

Ránam wrzedli-
wym. Liście sluczone z wodą roz-
pusciwśy / ná rány wrzedliwe
pełné zlych rop / á wilgotności /
przykładác/ wyczyściáia ie.

Boleniu członków. Także przeciw každému bole-
niu / w którymkolwiek członku /

iáko skutóm zá plecámi/ y indzie/
á to skutwśy liście Myrtowe /
á przydawśy oleyku róžanego/ y
przykładác. Diosco.

Także dobrze czynić przeciw Bieguna-
kam. biegunkám/ gdy w żywocie czy-
niá morzenie. Diosco. Morzeniu.

Także przykładác przeciw pie-
kielnému ogniu / bolaczkam ná
mośniách / bolaczkam które by-
wáia w stolcu/ krostam które by-
wáia ná licu / wrzedliwym sa-
dzielóm / które po cieie sie czolga-
ia. Diosco. Piekelné-
mu ogniu/
bolaczkam
Krostam.
Wrzedli-
wym sadze
lóm.

Liście suché ná proch sluczone
ná zanośćice y inśe krosty / które
bywáia przy páznościách / posy-
powác/ wysuszaiac goia. Diosc. Krostam.

Także którym cuchnie ciáło z
podpázusśa/ ábo z innych mieysc/
tym prochem posypowác : poty
zbytnie wśtanawia/ potraszuiac
tym prochem ciáło. Diosco. Cuchnieniu
ciálu.

Poptól z dzewá bázro poma-
ga opalonym członkóm/ także zá-
nośćicám / y wrzodóm/ które ná
pálcách bywáia / y páznościách.
Dioscorides. Członkóm
opalonym/
wrzodóm.

Przy Myrtowym dzewie/
roście iáko by bółá / ábo młodá
Myrt, iáko hypocistos przy Páśey
róžey / wietśa ma moc niż Myr-
tus, ściagáiac: to tłuka z winem
przykrym / á z tego kołaczki czy-
niá/ potym wśuszywśy/ w cieniu
chowáia. Diosco.

Ten soł dáleko mocniéyśy we
wśystkich sprawách niżli liście/
ábo nasienie / ábo soł Myrto-
wy : przydáia ten soł w Céroty/
Pestarijs párzeniu/ plastróm/ któ-
rémi chcemy zátzymác ábo ści-
śláć. Dioscorides.

Plinius lib. 15. cap. 29. Tęż wypisuje dwadzieścia y dziewięć rodzajów Myrtowych : drzewa tego/gdy człowiek/ który w drogę idąc / różczkę nosi / bierz go posila / y wpracowania nie dopuszcza.

Dymio- Czynią z różdżek pierścionki/
nam. dobrze nosić przeciw dymio-
nam. Plinius.

Pluścym Plinius lib. 24. cap. 9. Należy
krwio. nie Myrtowe / kwia pluścym
Jadom. bierz pomaga/przeciw jadom-
wym grzybom wielkie lekarstwo/
wonia z wst czyni wdzięczną /
Czerwos- czerwona niemoc wstawa/prze-
nym niemó- ciw kordiacie plastr na serce przy-
cam/kordia- kładając / bolenie w głowie w-
acie/głowię śmierza/plastr na czoło czyniąc.
Olejek/ który z ziarn/ czyni wश्य-
stko y lepiej sprawuje. Inże rze-
czy co y Dioscorides pisze.

wysuszający w trzecim stopniu / Przyrodze-
ciepły iednak iako y zimny / to-
nie.
jest mierna ma siłę z subtelnością
swych cząstek: ma moc cierpnącą
y ściągającą/ dla teg przeciw bie-
gunkam wśhelatim mocno / tak
kwiat/ iako y orzech/pomaga za-
stanawiać / a to iedząc z nim
pijąc / y w lekarstwa / które na
biegunki czynią/ kładąc. Diosco-
rides lib. 1. cap. 95.

Panie te^o Muszkátowe^o kwia-
tu y orzechu natarszy / czynią ko-
laczki / y pieka na ognisku / a to
dala iesc przeciw biegunkam.

Biegunka-
nam.

Orzech Muszkátowy zatwier-
dza żywot/ żoladek posila/ tra-
wi pokarmy/ plugawości wypa-
dza z żoladka / posila wotrobie /
wypadza wiatry / Sledzione
ciężczy. Serapio.

Żoladkowi
Wotrobie.

Cap. LXI.

N V X M V S C A T A,
Miristica nux, Moschocarion,
carion Miristicon.

Muszkátowy orzech.

Orzech ten Muszkátowym
zowia od woniey/ która ma bar-
zo rośkośną/ podobną piżmu/
które też Moscum zowia. O tym
Orzechu starzy / iako Theophra-
stus, y Dioscorides, nie pisali.
Pospolu z tym Orzechem roście
Muszkátowy kwiat / który jest
skóra przykrywająca ten Orzech:
niektórzy chca/ że kwiat/ Diosco-
zowie Macer, który zowie skórka/
która przywóz z Barbárii: tak
że pisze Paulus 7. Jest ten kwiat

Cap. LXII.

N V X I V G L A N D I S ;
Nux regia, Carion basilicon ;
Nux Persica.

Włoski Orzech.

Ten Orzech Włoski/ na którym
sie dzewie rodzi / znaia w Pol-
sce/ nie trzeba go wypisować.
Plinius lib. 15. cap. 22. pisze / że te
Orzechy pierwey były w wiel-
kiej wadze na weselach małżeń-
skich / które z sobą pani młoda w
dóm do małżonka przynosiła. Zo-
wia ie Carion basilicon, od cięż-
kości głowy / iż czynią ciężkość
w głowie.

Paulus lib. 1. cap. 81. Miedzy
wszystkiemi Orzechami/ Włoskie
Orzechy najmniej pokarm cy-
nia/

Głowie/żo- nia / głowie škodzą. A Diosco.
ładkowi. lib. 1. cap. 146. trudno w żoładku
bować strawione / kolera w żo-
ładku czynia / káffel pobudzaia.

Káslowi. Dioscorides, Orzechy Wło-
skie z Kuta a z figami / po iedze-
niu biorac / przeciw každemu ia-
dowi pewné lekarstwo / tak iż /
gdy kto tak pożywa / żaden mu
iad nie zaszkodzi.

Glistóm. Jedzac Orzech Włoski / glisty
okraglé z żywota wypadza.
Dioscorides.

Bolacz- Przeciw bolaczkam y wrze-
kam/wrze- dzienicam / natłuc iadrek Orze-
dzienicam. chów Włoskich z Kuta / a káffel
miodu / przykładac. Diosco.

Tymże obyczaiem na wybićie
Członków. z stawu członka / także na opu-
Pierśtam. chnienie pierśi / albo bolacce na
nich / v panien. Diosco.

Przeciw v- Przeciw zapomniatého psa v-
kaszaniu za- kasheniu / y człowieczemu / natłuc
pomniatého iadrek Orzechá Włoskiego / z ce-
go psa. bula / z sola / a z miodem / y przy-
ložyc. Dioscorides.

Orzechy vpalone społem z lu-
Pepłowi. sczynami na popiół / a na pepeł
przykladaiac / vsmierzaia boleśc
y morzenie okolo pepła w żywo-
cie. Dioscorides.

Skorzeszyny spaliwszy Orze-
chowé / starte / z winem albo z
Włosóm. oliwą rozpuściwszy / dziecięciu
głowe mazać włoski wielkie
mnoża: także włosy mnoża / gdy
z párchów opadną / párchy go-
ia. Dioscorides.

Plawam. Skórki / które między iadrami
sa spalone pite / plawy paniam / z
winem piiac / zastawiaia. Diosc.

Starych Orzechów Wło-
skich iadra / żuchawşy ie / a kła-

dac na rany kántrowaté / także Kánam
na wrzedzienice ogniste / carbun- kántrowá-
culos zowa / także na rany pár- tym / wrze-
chowaté / mocno goia. Dioscor. dzienicam
ognistym.

Plinius lib. 23. cap. 8. Włoskie
Orzechy / z nasieniem Piolynko-
wym / a z octem iedzac / żółta nie-
moc vzbawiaia / krosty w stol-
cach / figi / przykładaiac leczy.
Zółtý nie-
mocy / kros-
kam.

Świeże Orzechy Włoskie / nie
tak obrażné: stare obrażaia / żo-
ładkowi nie dobre / trudné ku
strawieniu / ból w głowie czy-
nia: drugie rzeczy pişe też pra-
wie co y Dioscorides.

Cap. LXIII.

NUX AVELLANA.

Carion Ponticum, nux Ponti-

ca, Leptocaria, nux minor,

Coryllina nux, He-

racleotica,

Łaskony Orzech.

Wiaia wszyscy Orzechy lasko-
we w Polsce / o których tak Ga-
lenus 7. Simp. pişe. Jest inszy ro-
dzay Orzechów malych / które
Pontickimi zowa: w ietşa ma-
moc / y substancja ziemna: dla te-
go wiecéy ostre y gorczeyşie dze-
wo / y owoc / y skóra: w drugich
rzeczach iest podobné Orzecho-
wi Włoskiemu.

Dioscorides lib. 1. ca. 146. Ła-
skowe Orzechy / żoładkowi też
nie zdrowé: a wşakóţ starwşy
ie z wodą różynkowana / staré-
mu káslowi pomagaią.
Káslowi.

Té też Orzechy spalone / a przy-
dawşy pieprzu wypite / flegmi-
ste rymy / y fluxy z głowy zpa-
dzaią. Diosc.
S h iij

flegmi-
stym ry-
mam.

Włosom.

Oczom.

Głowie /
żółtkowi.

Także spalone y fluczone Orzechy łaskowe / z sadłem niedźwiedzim / namazując narastaia włosy / które z pąchów opadaia : Orzechy albo lupiny z tych Orzechów / spalivszy y starwszy / z oliwą zmięszawszy / mazać na ciemie ninu dziecieciu / oczy moragowate albo pstrę / czynia czarne piękne : włosy także pomazując czernia. Dioscorides.

Plinius lib. 24. cap. 8. Bolące czynia w głowie / zapalenie żółtka / tłuściość ciała nad zwyczaj / pieczone / Catarrum wstawiaia.

Cap. LXIII.

O L E A , E L E A .

Olinne drzewo.

Olinne go pożytku Oliwné drzewo / gdzie natura dopuści mu iągody rodzić : abowiem bez żadney pracy olej rodzi / iągódki z niey zbierając y wyciskając / nie trzeba oracz / nie kopac / nie siać / a pożytek wielki : niedbaia o krowy / ani owce / gdzie maia oliwe dobra / świeża : strony nasze nieśczęśliwe / w których takie drzewa owocu niechca rodzić / aczkolwiek kwitna.

Na Oliwnym drzewie zbierają iągódki / które / póki niedostoją są zielone / a gdy dostoją morder / z tych zbierając wyciskają oliwe : dwoiaką oliwe / z dwoiakich iągód zbierają : iedne z niedostatych iągód prawie / a te zowa Oleum omfacinum , iakoby oliwa niedożrzała : druga czynia z oliwek dożrzałych / a te zowa prawie oliwa.

Oliwa / która iest z niedożrzałych oliwek / pisze Dioscorides li. 1. cap. 28. bardzo zacna w pomocy ludzkiemu zdrowiu / zowa ię omfacinum ; a taka nalepsza / która nowa woniaia / a w wstępieniu niema żadneę gryzienia / ta bardzo potrzebna na sprawianie masci.

Oliwa ta z niedożrzałych oliwek / żółtkowi bardzo zdrowa / żółtkowi dla tego ię cierpnaca y ściągająca / trzymając w wstach te oliwe. Dioscorides.

Opuchline z dziasł spada / ta Opuchline żeby chwiciąc sie vmacnia. Dioscorides.

Żbytnie poty všmierza / po Potowi. mazać ciało z nią / po policie za grzewa / wśelka oliwa żywota na stolce odwilża / przeczo som y za żieblinam bardzo pomaga / ciało czyni przedkie y sprawne / na każdy wczynek dobry. Diosco.

Przydając oliwy do lekarstw / które czynia pecherze / y przepalenie / oddala od nich złości zaszkadzające. Diosco.

Przeciw iadowitym trumkom / albo trucinam / dobrze pic oliwe / a potym wyrócić spólem. Dioscorides.

Przeciw morzeniu a gryzieniu w żywocie / waząc Kute w oliwie / a tey oliwy dawać dobry trunek pic. Diosco.

Także oliwe te ptiac / glisty wypadza. Clistere z niey czyniac / bo Glistom. Kolikam. leści w kolice y w kielbasnicach všmierza. Diosco.

Oliwa im starsza / tym mocnię rozgrzewa / y rozbiia / iasność oczu czyni oliwa / gdy ię puszczają na oczy. Diosco.

A gdy

A gdy kto niema stárey oliwy/
tedy włożyć ná ogień ná rynce/
albo panewce / y tak smażyć / á
tym obyczáiem y goracości y stá-
rości nabywa. Diosco.

Bywa též oliwá z plonného
oliwného drzewá / zowá Olea-
ster: tá oliwá ma moc mocná / y
cierpnáca / ściągáca: á w zá-
chowaniu ludzkiego zdrowia /
bárzo szczęśliwéy pomocy / y wiel-
kiey chwały. Dioscorides.

Głowie. Przeciw boleściám w głowie/
bárzo tym oleiem dobrze mazać
głowe / mocno wstánawia ból /
zbytnie pocenie wsmierza. Dios.

Włosom. Padájące włosy z głowy / má-
żąc tá oliwá / wstánawia. Diosco.

**Párchóm /
krostam.** Prochy / párchy / krosty / z kros-
rych z głowy ciecz ropá / święt-
zbie / tředowáciný / y inšé ná licu
y w głowie plugawość / spadzá-
ia. Dioscorides.

A wszákož ludzie / którzy sie
tym oleiem często mážą / rychlo
świeię. Diosco.

Kto chce szerzéy czytać o oli-
wach / Plinius piše przez kílka
kápitul w kšiegách 15. w kápitu-
lu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. etc.

Cap. LXV.

PALMA PHOENICA, Daetylus.

*Pálmowé drzewo, albo Dákty-
lowé.*

Plinius lib. 13. cap. 4. wypis-
uiac Dáktylowé drzewo / piše:
Sydowška ziemiá zacna / iesli
czym inšym / tedy Dátlami. Kto
re drzewá Dátlowé / albo Pál-

my / áczkolwiek též są w Euro-
pie / to iest / w téy trzeciéy części
ziemie / gódzie my mieszkamy: ále
to im przyrodzona / że Palmy Dá-
tlów w Europie nie rodzą: á
záśie w Asii y ná wschodu stón-
cá czynią z nich winá rostkóšné:
chleby také niektórzy z nich czy-
nią ludzie. A tak obacz każdy
szczęśliwość onych kráin / gdy sie
nie zrodzą winá / przedśie winá
máią z innych drzew / iako z Dá-
tlowych / á gdy zboża chybia /
przedśie chleby czynią z iągód.

Dziwná rzecz Plinius ca. 4. o
tym drzewie piše / iż iest mężczy-
zná y żeńczyzná: á gdyby wcieto
mężczyzná / tedy żeńczyzná owo-
dowieie / że nie będzie wiecey ni-
gdy rodziła.

Z Pálmowého drzewá dwo-
iakié Palmy zbieráią / iedné nie-
dostalé / drugie práwie dostalé:

Niedostalé / piše Diosco. li. 1. c.
129. są przygorzczyšym / á cierpná-
cé / ściągáią: dla tego żywot ná
stolce zatwárdzáią / pániám v-
pławam wstánawiaią / piąc w wi-
nie przykrym á ostrym.

Wstánawiaią též hemoroidi, hemoroi
y rány stulaiac zgaiaia: są kórzé dóm.

od brunatnéy bärwy / albo czér-
wonéy / zowá Phoenicobalány /
ieszcze wiecey cierpnáć ściągáią

świeię / niżli suché: á wszákte bo-
lésć w głowie czynią: á iesli ich

Włowie.
kto zbytnie ie / tedy wpaiaia: též
w suchoné pluiacym krewiá bárzo
pożyteczné iedząc. Diosco.

Té též Dátlý / bárzo pomagá-
ia tym / którzy niemoga w żół-
dłu pokarmu zatrzymać / také
przeciw gryzieniu w żywocie. Di. Gryzientia.

Pecherzu.

Przeciw boleſciam w pecherzu / czyniac plaſtr okladac lono :
a lepiey bedzie przydawſzy iablek
pigwowych / y oleiu z kwiatu
plonney winney macice / przyda-
wſzy woſtu. Dioſcorides.

Auerois 5. col. Wſyſtki czeſci
Dactylowe iawnie ſa cierpniac-
ce / a zwlaſcza owoc / gdy nie-
doſtoi.

Skora z tego drzewa wietſza
ma cierpnoſc : dla tego Dioſcor.
lib. 1. cap. 130. piſze / Palmowego
drzewa skora / ktora Elatem zo-
wa / ieſt ſkorſza / ktora niſzli kwia-
tki ſie roſtocza / albo rozwiia / za-
krywane bywaią : ma ta ſkorſza
moc ſciagajaca / a cierpniaca /
dla te^o bolemu w oſierdziu / nie-
doleſznemu ſoladkowi / zapſowa-
ney w atrobie / barzo pomaga /
czyniac plaſtr a przykladajac. Di.

Bolentiu w
oſterdziu.
Soladkowi

Piac te ſkorſke / boleſciam w
pecherzowi pecherzu / w nerkach / niedoſtatkui
Terkam.

w rynek / barzo pomaga. Dioſcor.

Cap. LXVI.

PERSEA ARBOR,
Perſica.

Brzoſkwiniowe drzewo.

Brzoſkwinię kaſdy zna / nie trze-
ba iey wypisowac. To drzewo
tak zowa / ze napiervy w te
ſtrony z Perſiiey przynieſione : a
dla tego teſz w tych ſtronach zim-
nych nie dlugo trwa / iz mu nie
przyrodzone mieyſce.

Plinius lib. 15. cap. 12. Jablko
Brzoſkwiniowe ſadliwe niemo-
cnym bez ſadnego zaſzkodzenia.

Dioſco. li. 1. c. 150. Brzoſkwini-

nia barzo ſoladkowi zdrowa / ſoladkowi
ochladza / a chuc iedzenia pobu-
dza.

Piſza dzinowa rzecz / ze to drze-
wo ieſt w Perſiiey iadowite / y
owoc / gdyby kto poſywal : prze-
nieſiony zaſie z Perſiiey / a w
ſzczepione w Egiptcie / ieſt z-
drowe.

Galenus 2. alimen. Brzoſkwini-
e czynia krew wodna / ktora
lawnie bywa zepſowana / a zla
krew czynia / a nawiecey iako w
nas iedza / po pokarmiech : a tak
Brzoſkwinię zgnia / niſzli inſze
pokarmy beda ſtrawione : dla te-
go takie owoce nalepiey na przod-
ku ieſc / aby teſz pierwey ſtra-
wione / odwilzaly ſywot.

Auicena de quar. Brzoſkwinię
moga bydz iedzione w quarta-
nie / ktora przychodzi z ſpalenia ko-
lery / albo ktora po goracych ſe-
brach przychodzi.

Sebram.

Dioſc. li. 1. c. 150. Liſcie Brzo-
ſkwinię ſuſzone a zwiertciane /
poſypuiac na mieyſca zlad zby-
tnia krew ciecze / wſtawiaia.

Arwole cie-
czentu.

Auicena. Maia moc pobudza-
iaca ſadza pokarmu / a niemaia
bydz iedzione / iedno przed inſze-
mi pokarmy.

Suche trudno bywaią ſtra-
wione / ſadney pomocy w cie-
le nie czynia.

W liſciu y w gaſaſkach drze-
wa Brzoſkwiniowego / ieſt iaw-
na goſkoſc : dla tego gdy ie tra-
a daia pic / zabiaia glisty : takze
czyniac plaſtr z tego liſcia / a na
ſywot przykladajac / zabiaia
glisty. Serapio.

Glistom.

Sol z tego liſcia puſczajac
w vcho

vřóm.

w vcho / zabiia chrobaki ktore
tam bywaja: oleiek ktory czynia
z iadrek Bzostwiniowych po-
maga bolesci w vřu / pusezaiac
w vcho. Serapio.

Pragnie-
niu.

Czynic Latwarz z iablek Bzo-
stwiniowych / ktore zowa diaper-
sicum, ten dobry przeciw pragnie-
niu ciezkiemu w febrach / takze
pomagaia sami Bzostwini.

Cap. LXVII.

P I C E A, P I T I N,
Pinea, Pitida.

Picea, Sosna pospolita:

Pinea, Sosna ktora wielkie sy-
ski rodzi:

Pitijdes, Pineę nuces, Szybski:

Teda, Luczyno.

Plinius lib. 15. cap. 10. wypis-
sue czworaki rodzaj Sosnowe-
go dzewia: ale prawdziwie v
nas iedno dwoy rodzaj. Jeden
iest / ktory rodzi male szyski / zo-
wa Sosna po polsku / po lacinie
Pinea. A ten rodzaj pospolicie
iest w Polsce: drugi rodzaj iest
ktory rodzi wielkie szyski / tak
wielkie / ze wietrze bywaja niz
dwie pieści zlozone: a w tych
miedzy luskami sa iaderka / tro-
che mnieysze nizli lastkowe orze-
chy. Takie rosta nad morzem
pospolicie na skalach: takim ia
widzial na morzu / v swietego
Jerzego w Wenecii w sadu.
Temczas y naleziono w Polsce /
w Starostwie Jego M. pana
Krakowskiego / v Stryia. A

dobrzeby by sie ieli tego dzewia
szczepic w Polsce / ktorego owo-
cu iadrek / w lekarstwach barzo
potrzebniem: bo ta Sosna ktora
pospolicie mamy / przez budo-
wania a ognia / nieczemna ku le-
karstwu.

Diosco. lib. 1. cap. 76. Skora przyrodze-
z obudwu Sosny ma moc sciga-
ni. gaiaca / a cierpnaca: dla tego przetarcia.
przechosom / przetarcia / na tar-
wszy tey skory na subtelny proch /
dobrze rany posypowac / wysu-
Kanam. sza mocno.

Takze pomaga sadzelom wrze-
Sadzelm. dliwym / ktore bywaja na skorz /
zmiesawszy ten proch z litargiri-
on, a z prochem zuzelice srebrney /
a z prochem kadzidlowym / ktory
zowa manna, a z oleykiem Myr-
towym / rozpusciwszy czynic
masce. Diosco.

Takze ta skorka / paniam ka-
Paniem. dzac sie z nia / lacwie porodzenie
czyni / lozyska wyciaga / żywot
na stolce zastawia piac / a vryne
Stolcom / przed sie pobudza piac. Diosco. vrynie.

Liscie z obudwu Sosni stu-
czone / a na rany przykładane / ta-
Kanam. ny zapalone / a ciezkio bolace / v-
zywaja / ogien wypadzaiac. Dio.

Liscie tez to przesiekawszy / a
w octcie warzac / a tym octem
zeby cieplo ploczac / boleśc ze-
Sebom. bow oddalaja. Diosco.

Tym / ktorzy maja watrobe
Watrobie. zaprowana / starwszy osci So-
snowych dragme / dawac im pie
w wodzie / w ktorey rozynki wa-
rzo. Diosco.

To tez czyni y skora / takze y
przeciw zebow bolesci / takze sce-
py tluste w maluchne trzaski z-
drobio-

Jabóm. drobioné / á w octcie także wá-
rzone / dobrze płótać z tym octem
zeby boleśnie. Diosc.

Browóm. Sadze / które zbieraia z pale-
nia dzewa Sosnowého / ná in-
kasy dobre / browi pániam pie-
śnie sárbuia / opadania włos ze
browi / mázac niedopuszczaia. Dio.

Kąsłowi. Jaditá / które bywaia w sýs-
kách wielkich / zowa ie Grękwie
Pitijdes, maia moc ściagáia /
cierpnaca / y zágrzewáia. Dios.

Pierśiam. Przeciw káslowi bárzo po-
mocné / y w sýstkim niedostat-
kom / które bywaia w pierśiach /
á to sami iedzac / albo z miodem
przypráwiofszy. Dioscorides.

Vrynie. Jaditá té ochedożoné / á z na-
śieniem ogórkowym / w wodzie
Gryzieniu. w której rózynki wárzaly piąc /
vryne pobudzaia. Diosco.

Młósciam Gryzienie w żóładku všmie-
rzaia / z sokiem Kurzey nogi / po-
lacinie portulacam zowa. Diosc.

Młósc / síly w człowiecze
pośilaia / zle wilkości w cieie wy-
padzaia y trawia. Diosco.

Kąsłóm **stárym.** Dupelne sýstki wielkie ná So-
sniéy / póti zieloné vrwane / w wo-
dzie z rózynkami vwarzone / stá-
rym káslóm / á zwołacza sucho-
tam / bárzo pomagáia / piąc ná
každy dzień kwátérke tego siro-
pu ciepło. O żywicách y smo-
lách / Theophrastus lib. 4. cap. 2.

Smolá / która zbieraia z So-
sniéy / iest dwoiaa : iedná / która
práwie zowa żywica / á samá wy-
cieka z dzewa / á iest wilgotna :
druga / która zowa smolá / á by-
wa twárda : á te wypalaia z dze-
wá w piecach / á potym w kot-
lech wárzac / czynia twárda /

po Gręku pisan hygran , po łá-
cinie picem liquidam zowa / te
tlustość dzew Sosnowych z-
bieraia. Diosco.

Tá smolá pomaga przeciw iá-
Jabóm.
dóm / iádowitému powietrzu /
przeciw lekástwám iádowitym
iedzac / piąc. Diosco.

Przeciw suchotám / które przy-
Suchotám
chodza z ranionych płuc / także
Kąsłowi / wzdychaniu / y ciężkie-
Wzdychá-
niu tchnieniu / flegmy z pierśi
wypłuwac niemożeniu / tedy z
miodem rozpuściwfszy brác y po-
żywać zárazem lot. Diosco.

Nád to tá żywica Sosnowa
bárzo pomaga przeciw bole-
ściam / á okrostawieniu iezyczka /
Jezyku.
także bolaczkam w gárdle / po-
Gárdle.
mázuiac. Diosco.

Przeciw boleściam á ropám Ropam w
w vsu / zmiešawfszy z róžanym všach.
oleyktem puszczac. Diosco.

Przeciw wężowému wśaśe-
Wężowé-
niu / z solá rozpuściwfszy przytla-
mu wśaśe-
dac. Dioscorides. niu.

Ná chropawé páznoćcie / z wo pázno-
ściem rozpuściwfszy przytładac :
ciam.
guzy y wrzody / które bywaia zá-
vchem / pod gárdlem / otwarza /
przypráwiofszy z mólá Jeczmién-
na / á z vryną dziecinna. Diosco.

Przeciw ranám wrzedlinowym /
Ranam.
z żywica / z siarká / á z prochem
skórki z Sosnowym społem / w-
czyniofszy máśc / przytładac / mo-
cno goi / nie dopuszczáiac sie roz-
sérzac. Diosco.

Gleboćie rány / wrzedliwe / z
Ranam.
prochem / który bywa między ká-
dźidlem / á z wostkiem zmiešá-
wfszy / wypelnia. Diosco.

Przeciw rozpádlinám / które
Rospádlí-
bywa-
nam.

bywają w nogach / także w stol-
cu / tymże obyczajem przyprawia-
jąc masę / pomaga. Diosco.

Ranam. Żywice z miodem rozpuści-
wszy / wyczyszcza rany wrzedli-
we / z rozynkami a z miodem stu-
Wzodóm. kwszy / goi wrzody ogniście / któ-
re zową Carbunculos: przeciw
Ranam. ranam wrzedliwym / które ciało
czolgając się ogryzają / także czy-
niąc spada.

Cosiny tu napisali o smole
Sosnowey / może bydy rozumia-
no o smole Jodlowey / y Modrze-
wiowey.

Zasie smola sucha / która wa-
rzac czynią sucha albo twarda /
zową ją Palympissa: ma siłę / pi-
śże Dioscorides zagrzewająca /
odmładzająca / zbierająca wrzo-
Wzodóm / dy / rozbiłająca guzy / bolaczki /
guzóm. wrzedziemce / rany wrzedliwe /
bolaczkam napelnia ciałem: w plastry / które
wrzedziem- czynią na rany / dobrze kładź.
cam / rā-
nam.

Cap. LXVIII.

P I P E R.

Pieprz.

Pieprz jest rzecz zamorska / któ-
regó tak się w Polsce ieli / że za-
den bogaty / y ubogi / przez niego
niechce iść. Trojałki pieprz w
Aptekach mają Aptekarze / ku po-
trzebie ludzkiego zdrowia / dłu-
gi pieprz / biały pieprz / a czarny.
Ten trojałki pieprz / na jednym
dzewie roście / piśże Diosco. li. 2.
cap. 148. Abowiem dzewo pie-
przowe rodzi w strachu nasie-
nie: które strąca / zbiera / pó-

ki nie dojrzeie pieprz / a tak cho-
wają / zową długim pieprzem: a
gdy już roście pieprz / tedy zia-
na zbierają / po ki ieszcze nie do-
rzeie / a z teg bywa biały pieprz: a
to tego znać / iż / gdy przelomisz
strąca długiego pieprzu / tedy
naydziesz białe ziarną: a taki bia-
ły pieprz jest / niedożrzały pieprz:
zasie pieprz czarny / jest prawie
dostały.

Basni są / które powiedają o
pieprzu / iż chropawy bywa / żeby
od ognia / któryby czyniono dla
wężów odpadzenia / ochropą-
wiał: tak sam schropieie / gdy
schnie na słońcu. W tym szeroko
Plinius piśże / lib. 12. cap. 7.

Diosco. lib. 2. cap. 148. Długi Przyrodze-
pieprz iawną moc ma gryząca / a nie.
ostrogosząca / smak gorzki / prze-
ciw iadom / y każdemu zarażeniu
dobry: zasie czarny większy os-
trości y gorzkości jest / wdzis-
czniejszy w pokarmiech: biały
ma smak nieiako kwaśny.

Wszystki pieprze mają pospo-
litą moc / zagrzewającą y wysu-
szającą / mocno vryne pobudzą-
ją / trawieniu pomagają. Diosc. **Wrynie.**

Pieprz / zmaży / które czynią za-
ćmienie w oczu / mocno ścięta. **Oczóm.**
Dioscorides.

Przeciw ciężkiemu zimnu / któ-
ré bywa w febrach / dobrze pić:
iadowitemu własnemu piąc bar **zimnu.**
30 pomocny. Diosco. **Jadowite**
własnu.

Kasłowi / y wszystkim niedo-
statkóm w piersiach pić / y z
miodem Łatwiarz przyprawia-
jąc / ażywając pomaga. Diosc. **Kasłowi.**

Przeciw bolące w gardle / z **Gardlu.**
miodem przyprawiwszy masę
mazać

Grzyzieniu. mazać szyć: grzyzienie w żywocie
starcyszy z listkami bobkowemi /
a piąc wstawnia. Diosco.

Slegmam
grubym. Zuchaiac pieprz w vsćiech /
z Staphisagria / flegme gruba z
glowy przez wsta wyciąga. Dios.
Sen / y chciwość iedzenia czy
ni / przykładaiac. Diosco.

Guzóm /
wzodóm. Guzy y wzody rozruca / z ży-
wica przyprawiaiac plasteryk:
Krostam. krostki / które bywaią na licu / ią-
ko tředowaciny / wczyniwszy
proch z salétra / a pocieraiac z
nim / wyczyścia. Diosco.

Slegmam. Korzen pieprzowy zuchaiac w
vsćiech / flegmy grube wyciąga.
Dioscorides.

Sledzionie W octcie suktowsy piąc / y przy-
kładaiac na sledzione / odmięcza
y opuchłość oddala. Diosco.

Kolikam. Też korzen pieprzowy / poma-
ga przeciw kolice / y niemocam
żinnym i także przeciw wia-
Morzeniu. tróm zbytym / y morzeniu w żo-
ładku. Serap.

Pożywanie pieprzu / czyni pie-
tną pleć / wonia z wst wdziecz-
na / y rodziu nasienie mnoży.

Cap. LXIX.

PIRA, APIOS.

Pirum.

Gruska.

Rozmaité są rodzaje Gruszek /
tak że im niemasz końca imion. A
wszakóż wszystkie rodzaje do dwu
może znieść: bo gruszki są albo
szępione / albo płonne / zową sil-
uestra, Gręłowie achras.

**Przyrodze-
nie.** Paulus 7. Gruszki mają przeciw-
wną naturę / w swym złożeniu:

aborwiem / częścią złożone z ziemi
nego przyrodzenia / częścią z wo-
dnego: a dla tego iedząc / żołądek
posilaia y spomagaia / pragnie-
nie odpadzia / plastry czyniac z
nich / dobrze ie przykladać gdzie
chcemy wysuszać / a miernie ochla-
dzać.

Dioscorides li. 1. ca. 137. Grus-
zki wszystkie cierpnością ściągają
ia / dla tego dobrze czynić plaster
z nich / gdzie chcemy rozpadzać.

Iedząc gruszki surowe / wia-
zione / albo pieczone / żywot za-
twierdzają na stolce. Dios.

Dobrze gruszki / a nawiecę
pieczone / iadać po obiedzie / po-
tarm potłumia na dół w żołą-
dek.

Sąsże gruszki płonne / zową
achras, nie rychto dostawia /
mocno cierpnąc ściągają: dla te-
go na toż wiecę a mocnię po-
magaia / niżli szępione. Diosco.

Liście także gruszkowe / mają
też moc ściągającą. Diosco.

Popiół z gruszkowe dzewo /
bardzo pomaga przeciw dawie-
niu / które przychodzi z iadowit-
tych grzybów: grzyby z gruszką
mi płonnemi wazone / nie tak
bywają szkodliwe. Diosco.

Biegunki zastawiaia / a na-
wiecę gruszki pieczone. Serapio. **Biegum-
tam.**

Cap. LXX.

PISTACIA, PISTACIVM.

Orzeski pistakowe.

W Herbarzu polskim to dzewo
Pistakowe zowie zielem / a-
no iest dzewo / które orzeski
mniey

mnieysze / niżli laskowe rodzi.
Roście w Sirii: z przyrode-
nia ciepłe / y suche mierno.

Paulus 7. Orzechy Pistakowe
Żoładkowi iedzac / nie tylko żoładkowi sa
Wątrobie. zdrowe / ale y wątrobie / zatkła-
nie otwierają.

Diosco. lib. 1. cap. 145. Pistak-
owe orzechy żoładkowi zdro-
we: przeciw weżowému własse-
niu bärzo pomagają iedzac / tã-
kże piąc.

Galenus alimen. Pistaki rosta
w Sirii / po karm mały czynią
człowiekowi / a bärzo pomagają
Wątrobie. En posileniu wątroby / y na wy-
czyścienie złych wilkości / które
bywają w wątrobie.

A na inszym mieyscu / 8. Simp.
Żamulentu Pistakowe orzechy żamulenie o-
twierają: wątrobie wyczyścą-
ją: z pierśi y z płuc flegmę czy-
ścą. Serce posilają. Auic. piśe.

Niektórzy Aptekarze wyklá-
dają pistacias; Żaklakowe orze-
chy / ale źle: bo insze jest drzewo
Żaklak. *Jojoba ym...*

Cap. LXXI.

P L A T A N V S,

Platanon,

Jawór.

Jaworowe drzewo znają w
Polsce pospolicie: szeroko o tym
drzewie Plinius. li. 12. ca. 1. piśe /
iako to drzewo stärke bärzo cściłi.

Paulus 7. Jaworowe drzewo
ma moc z sweż złożenia zaciągają-
ca / a wilgotna: dla tego liście
tego drzewa żelone / zapaleniu y
wzrodom ogniistym / bärzo po-
magają.

Przyrodze-
nie.

Żasie skóra tego drzewa z przy-
rodzenia sucha: dla tego skóra ta
w octcie warzac / a żeby płóczać / Żebóm.
boląc z nich oddala. Paulus.

Przeciw oparzeniu / natłukw: Oparzeniu
szy z sadłem tęg skóry / przykładac
plastr / goi oparzelinie. Paulus.

Skórki spalone na popiół / a z
tego popiołu czyniac masę / do-
bze z nią pomazywać trądy / Trądom.
wyczyścą. Paulus.

Diosco. lib. 1. cap. 92. Liście
Jaworowe młode / w winie w-
warzone / a na oczy plastrzem przy-
kładane / všmierzają boląc y
flur / który z głowy przychodzi: *Wzrostom.*
także każde napuchliny około o-
czu / y zapalenia w nich oddala.

Żelone gałazki Jaworowe /
albo pałowie / bärzo pomagają
przeciw własseniu weżowému. *Własseniu*
Dioscorides. *weżowému*

Plinius lib. 24. cap. 8. Jawo-
rowe drzewo / bärzo przeciwne
jest nietoperzóm: liście z octem
ostrem warzac zastanawiają *Arwi.*
krew.

Plin. Piegi / bolaczki ognište / z
miodem natłukwszy / spadają *Wzrostom.*
przykładając: drugie rzeczy pra-
wie téż piśe co y Dioscorides.

Cap. LXXII.

POPVLVS ALBA,

Leucen.

Topola biala.

Na każdy bialą Topolę: Pau-
lus 7. piśe / że to drzewo jest go-
race / y wysuszające w trzecim
stopniu / ma moc ocierając.

Diosc. li. 1. c. 94. Skóra białey

Ji

Topo-

Biodram. Topolę piąc ile lot zawazy / bo-
leściam w biodrach mocno po-
maga / y sciaticę: takżeniepowol-
Drynio. nęmu kąpięu dryny z pecherzą.

Wbóm. Sol z liścia Topolowego w
ucho puszczając / boleść w uchu
wsmierza. Dioscorides

Oczóm. Pałowie Topolowe słuczone
z miodem / na boleść oczu poma-
gaia. Diosco.

Piśa Medicy / skóre Topolo-
wa drobniuchno zsiękawşy / a
na ogrodzie po grzędzie posia-
wşy / bdly rostkşne na polach
się rodzą. Dioscorides.

Plinius lib. 24. cap. 8. Lastę
Topolową trzymając w ręku w
dródze / nie trzeba się bać przeczo-
Przetarcia. su a przetarcia / iako się w dródze
przydawa.

Cap. LXXIII.

POPVLVS NIGRA,

Egiron.

Czarna Topola.

Czarna Topola / piśe Diosco-
rides lib. 24. cap. 8. najlepsza iest /
która roście w Kręcie / piśe Pli-
nius. Z tey Topolę czarney / pi-
śe Dioscorides / rodzi się kły / któ-
ry się potym spięka / że bywa iako
kamięń / ten zową Carabe, albo
succinū glossum, po polsku Bur-
styn. Tego Burstynu dosyć na
bżegách w morza w Gdańsku mie-
dzy piaskiem a innemi kamyki : z
tego czynią w onych stronách pa-
cierze / które po Polsce roznośa :
skąd by się tam brał Burstyn nie
wiedzą. Dla tego niektórzy chcą
żeby na bżegách morskich na wy-

spách Glesárskich rodził się ten
kamięń z ziemię z klyu : a mało nie
tak iest. a drudzy piśa / iż we
Franciię iest iedna rzeka / która
zową Eridanus, nad którą iest
pełno Topolę czarney / a na tych
roście Burstyn / iako inşy kły al-
bo żywica / która potym tak mo-
cno bywa spieczona od słońca /
że będzie iako kamięń : ta żywi-
ca pada w rzekę / a tak cieczę z wo-
dą w morze / a morze to potym
gdę pocznę mietać / wyrzuca w
Gdańskich bżegów / y z tam tad
Burstyn nośa. O tym czytaj
Braseol. Herzey / in examine Simp.

Alę by Burstyn miał bydź z
Topolę / teoyby go miało bydź
wiele w Polsce / gdzie wiele nad
Wisłą Topol / a na żadney nie
nayduiemy Burstynu.

O Topolę czarney / piśe Dio-
scorides, że liście Topolę natłu-
kşy z octem / bårzo pomagają
przeciw podagrze.

Dioscorides lib. 1. Naśienie /
które bywa przy Topolę / pada-
jącey niemocy pomaga / piąc z
wierciawşy z octem.

Plinius lib. 24. cap. 8. Liście
Topolowe natłukşy z octem /
dobrze przykładac na podagrę / Podagrę.
wsmierza ból.

Burstyn iest bårzo pomocny
przeciw wşyştkim fluxóm / biez ^{fluxóm /}
gunkam / tak czerwonym / iako y ^{Biegun-}
inşym : przeciw zbytнім pań ^{kam.}
wplawóm przyrodzonym. Diosc. ^{Vplawa m}
A dla tego w Aptęce czynią z
teğ Burstynu galeczki / które zow-
ą Trociscos de Carabe, a te są
bårzo mocne ku zastawieniu.

Burstynowy proch biorąc z
winem

*Padającey
niemocy.*

winem albo z wodą / nie dopu-
 sza zlych wilkości plynąć do żo-
 ładka / żatwierdza żywot na stol-
 ce / y żoładek pośila / zaśtanawia
 krwizbytnie cieczenie. Serapio.

Galenus 6. Simpl. Burszyno-
 we przyrodzenie iest złożone z
 substancii wodney / lekko a z
 ziemney subtelney / dla tego ścia-
 ga sie ku suchości.

Cap. LXXIII.

PRVNA COCCINELLA

Sliwa.

Sliwowe drzewa sa bardzo
 rozmaite. Które przychodzą w
 lekárstwu / sa nawiecy Węgier-
 skie / a to iż pobudza żywot na
 stolce.

Plinius lib. 15. cap. 13. Wypisu-
 iac Sliwy mówi: niezliczne ro-
 dzaje sa Sliw / sa czarne / bru-
 natne / zielone / białe / żółte.

Przyrodze-
 nie.

Mesue także / Sliwy niektóre
 sa białe / drugie czarne / a z tych
 niektóre słodkie / drugie kwaśne /
 drugie cierpkie / drugie stolce
 czyniace. Dwoie iest drzewo sli-
 wowe / iedno plonne / zowa
 Tarnki: drugie domowe / zowa
 Sliwy.

Żoładkowi

Diosco. lib. 1. cap. 142. Owoc
 sliw iedzą ludzie / wszakże żoład-
 kowi wadzi / żywot na stolce po-
 budza: a rozumiey / że tu Diosco.
 tylko pisze o Damascenach / które
 my zowiemy Węgierskimi.

Żyżyczko-
 wi.

Liście sliwowe warzą w wo-
 dzie / a ta woda dobrze płóć ię-
 zyczek wpadły: także krosty w
 gardle / y tam inśe niedostarki.
 Dioscorides.

Także bardzo pomagają leśne
 sliwki / warząc ie w wodzie / a
 płócąc / te sliwki my zowiemy
 tarnki. Dioscorides.

W miedzie warząc tarnki nie
 dojrzałe / bardzo żoładkowi zdro-
 we / a zwłaszcza na zaśtanawianie
 stolców. Diosc.

Żoładkowi

Kli / który zbieraia na sliwo-
 wym drzewie / dobrze pic z wi-
 nem starwşy przeciw kámiienio-
 wi w pecherzu / mocno ię łamie.
 Dioscorides.

Kámiienio-
 wi.

Dzieciom ten kli bardzo do-
 bry / rozpusciwşy z octem / na li-
 ście / mając z nim spada. Diosc.

Lisfajón.

Słodkie sliwy mają miare
 między zimnością y ciepłością /
 ale wżdy sie skłaniaia ku zimno-
 ści / sa wilgotne w wtórym sto-
 pniu / zaśie które sa przykwa-
 śnietşym / sa zimne w wtórym
 stopniu. Mesue.

Purguac sliwy / wywodzą
 kolera / dla tego ie dobrze dawać
 w niemocach colericznych / to iest
 w ognistych / iako w febrach / a na
 to czynia w Aptéce Elec. de pru-
 nis z sliw: wywodzą materia /
 która czyni złe wilkości / gorące
 febry czyniace. Mesue.

Kolera.

Sliwy same / iedząc ie / mało
 czynia potarmu / żoładkowi wa-
 dza. Mesue.

Żoładkowi

Cap. LXXV.

PRVNS SILVESTRIS

Prunellus.

Tarnki.

Wspolicie znają ludzie Tarn-
 ki: niektórzy mają za to / aby Aca-
 cia

Ji ij cia

cia w Aptece było sok z Tarnet niedozrzałych : ale nie / iakośmy napisał w Kapitulum Acacia.

Przyrodze- nie. Sa Tarnki z przyrodzenia za-
ziabiające / a mocno wysuszące : dla tego skórą z korzenia tego
Biegunka- kam. dzewą z winem cierpnacym
warzona a pita / biegunki czer-
wone / y każde inne biegunki po-
Morzeniu- gryzieniu. stanawia / także morzenia a gry-
zienia w żywocie wsmierza.

Wrzodóm- sadzelóm- krostam- rozpadli- nam. Mech / który z drzewa tego z-
bieraia / ragadię, to jest / wrzody /
sadzele / krosty / rozpadliny / które
bywają w zadku / albo w kolo-
stolcu / wazac a wymywaiać /
mocno goi.

Kanam. Skórki warzone w wodzie /
rany w gardle około iezyczka
Zebóm. goia / beleść zębów wsmierzaia.

Sok z Tarnet niedozrzałych
prawie na tęż rzeczy barzo po-
mocny / a nawiecy przeciw bie-
gunkam.

Biegunka- kam.

Cap. LXXVI.

QUERCUS, DRYN.

Dab.

Drzewo Debowe zna każdy
w Polsce / o którym Paulus 7. pi-
se : że liście y żoledzie debowe
mocno wysuszaia / a iescze wiecy
żoledzie : dla tego rany niezasta-
rzałe zlecaia : skórka / która bywa
miedzy iadrem y skórka żoładzio-
wa / mocno zastanawia / dla te-
go dobrze ia pic paniam / gdy ma
ia zbytne miesiaców plynienie /
y każdemu zbyt niemu fluxowi /
mocno pomaga ta skórka.

**Miesiac-
cóm.
Fluxóm.**

Dioscori. lib. 1. cap. 126. Dab przyrodze-
nie. każdy ma moc ściągająca / a z-
wlaszcza ową szrednia skórka / któ-
ra jest miedzy drzewem / a mie-
dzy skórą twarzą : także skórka /
która jest w żoledziu miedzy ia-
drem y skórą wierzchnią.

Dla tego te skórki dobrze da-
wac pic / wazac ie w wodzie /
przeciw morzeniu w żywocie / Morzeniu.
przeciw plwaniu krwi. Diosco. Plwaniu
krwi.

Na zbytne paniam fluxy do
pessarium przykładac skórki szre-
dnie żoledzie / mocno zastana-
wają / także y same żoledzie czy-
nia. Dioscorides.

Żoledzie iedzac / wryne pobu-
dzaia / boleść w głowie czynia Boleściom
iedzac ie / y puszenie w żoładku. Puszeniu.

Żoledzie dobrze iesc / przeciw
iadowitemu wkszeniu / każdemu / Jadowite-
mu wksze-
niu.
a zwlaszcza przeciw iadowitemu
trunkowi / żoładz pic z mlekiem.
Dioscorides.

Żoledzie sluczone dobrze przy-
kladać na miesce zapalone / a z-
wlaszcza na bolaczki ogniste / któ-
re chcemy rozpadzić. Diosco. Bolacza-
kam ogni-
stym.

Z sadlem wieprzowym natlu-
wszy żoledzi / dobrze przykładac
na każde opuchliny / także y wrze-
dliwe / zlosliwe rany. Diosco. Opuchli-
nam.
Kanam.

Liście sluczone debowe / a na
opuchle miesca / na bolaczki przy
kladaiać / barzo pomagają : też
indle czlonki z nim okladać / albo
naparzaiać / barzo posilaia. Czlonkóm.

Kosta na dabcynie galli / któ-
re sa dwoiakie / dostale y niedo-
stale / a drugie dziurkowate / dru-
gie zupełne / nalepsze sa niedosta-
le a zupełne niedziurkowate ma-
ia moc mocno ściągająca. Dios.

Gala.

Ránam. Gallásovy proch zbytnie mie-
so posypuiac w ránách / álbo w
sádzelách spadza/gruczoly okolo
dziast/vpadnienie iezyczka/takže
rány w gárdle/plóczac y posypu-
iac goi. Dioscorides.

Króstam. Takže krosty w vstách y ná
wargách / posypuiac goi/ boleśc
w zebíech Gallás z šrzdolki przy-
kladáiac ná zebý vámierza. Dios.

Žobóm. Galiki Gallásové vpaloné w
gárntu / že sie začérwienieia / á
potym ná proch slukwšy / ten
proch mocno každé biegunki y
krwie vchodzenie zbytnie zásta-
nawia / ále rozpaliwšy Gallás
ma bydz moczon w mocnym oc-
tcie winnym. Diosco.

Biegunkam. Wárzac Gallás / dobrze sie z
nim párzyc pániám / gdy im má-
cíca z mieysca vpada. Diosco.

Biegunkam. Biegunkám žolтым / ktoré by-
wáia z morzeniem okolo pepka /
gryzieniu w żywocie / dobrze z
winem rozpúšciwšy przykładá
ná żywot / také pić z winem star
wšy. Dioscorides.

Ná ostatet / gdje chcemy zá-
trzymáwac / álbo zástanawiać /
y wysuszać / ná wšyštto mamy
brać Gallás y dáwac. Diosco.

Cap. LXXVII.

RVBVS BATVS.

Ježyny.

Ná kómité sa Ježyny / chróscit
Batus iest ościsty. Troiáti rodzaj
Lékarze wypisuiá / ále wšyštto
Ježyny / á iednáka máia moc wy-
suszáiac / á šciagáiac : dla te-
go wárzac galáski á piúac / stolce

zástanawiaia / také y niewieście
vpláwy zástanawiaia / á dziastá
plóczac vmacniaia.

Listki žuchané / krosty y rány
w vstách goia : ná glowie pár-
chy y krosty goia myiac : guzy w
stolcích y bolaczki twárdé / y he-
moroidi, przykladáiac goia / y roz-
biiaia / serdecznéy y žoladkowéy
boleści / przykladáiac pomocné.

Sól czyniac z Ježyn / á vsusy
wšy go ná stóncu / y požywáiac
ná tož wšyštto pomocny : iágo-
dy také ná to wšyštto potřebné.

Cap. LXXVIII.

RVBVS IDEVS.

Máliny.

Na každý Máliny : iest chró-
scit subtelny Máliny / ná ktró-
rym czerwóné iágódki / piekne /
woniáiacé winem : pomaga ná
též wšyštke niemocy / iáko y pier-
wšé Ježyny.

Kwiat z Málin z miodem z-
wierciány / boleściam y zápu-
chnieniu / oczóm pomocny / ogień
piekielny odpadza : dla boleści
žoladkowéy / bázto pomocny pi-
iac z wodą.

Króstam/
ránam.
Párcham.Bolacz-
kam.Boleściam
Ogniu pie-
kielnému.

Žoladkowé

Cap. LXXIX.

SAVINÁ, SABINA, bráty.

Polskim též zowá Száwiná.

Woiáka iest Száwiná : ie-
dná / piše Dioscorides li. 1. ca. 89.
która podobna Cyprysowi / ości-
sta / ostrogorácy woniey / dze-
wko nistie / po ziemi sie šciele / listy

Ji iij

kami

**Pisyrodze-
nie.** kami tego ziela niektórzy kładzą:
drugi rodzaj jest podobny Tā-
mariskowi: obiedwie są gorące
a wysuszające natury w trze-
cim stopniu.

Aróstam. Liście / albo lepiej ości obojczy
Szawiny / wyczyszciając trąca-
krosty / które się po ciele rozszerza-
ją. Dioscorides.

**Bolacz-
kam ogni-
stym.** Ogniste bolaczki / które zowa-
Carbunculos, przykładając su-
choty z winem / wyczyszciają y
goją. Dioscorides.

Plodu. Umarły płód z żywota / y pa-
niami miesiące piąć wywo-
dzą / y mocno pobudzają. Dio-
scorides.

Cap. LXXX.

SALIX, I T E A.

Wierzba.

Wzrost. Wszyscy Wierzbowe
dzewo / zowa ją Salix, iakoby
skoczaca / iż prawie skokiem ro-
ście / gdzie wszędzie lasy wierz-
bowa.

**Pisyrodze-
nie.** Diosco. lib. 1. cap. 121. Wierz-
bowe liście / skórka / y nasienie /
także sok z dzewa / maia moc
ściągająca / y cierpnąca: dla te-
go dobrze pić liście starwszy a
przydawszy troche pieprzu z wi-
nem / przeciw bolemu a gryzie-
niu w żywocie około peptka.

**Bolemu/
gryzieniu.** Paniam liścia tego wierzbo-
wego nie dobrze pożywać / bo
im niedopuszczają wstąpić w bze-
mie. Diosco.

**Plwaniu
krwi.** Nasienie Wierzbowe dobrze
dawać pić tym / którzy plują
krwią. Dioscorides.

Także na róz skórka / piąc ją
pomaga: nad to skórka Wierzbo-
wa na popiół spalona / a potem
w octcie moczona / tytkła / gwoź-
dzie / y inше złości zabite / z zaskó-
rza wyciąga. Diosco.

**Sok z liścia / także skóry w
skórze iabłka Granatowego / z
olejkiem różanym wwarzony /
bolesciam w vsu bardzo poma-
ga puszczając. Dioscorides.** **Wskm.**

Warząc liście Wierzbowe /
dobrze z nim okładać nogi / prze-
ciw bolesci podagry. Diosco. **Podagrze.**

Zbieraia sok z dzewa Wierz-
bowego tym obyczaiem / gdy
Wierzba kwitnie / tedy narzynać
skórke Wierzbowa / a potem wy-
chodzi sok na wierzch / ten zbier-
ając chować. Diosco.

Ten sok bardzo pomaga oczom /
puszczając na oczy / wyczyszcia-
jąc / iakoby zaciemnia oczy / iako
mgły y inше niedostatki. Diosco. **Oczom.**

Paulus lib. 7. Wierzba y liście
iay / ma moc wysuszającą / także y
kwiecie leguchno też ściągają /
skórka spalona na popiół / mocno
wysusza / tytkła / y brodawki z oc-
tem przykładając spadza. **Broda-
kam.**

Gale. 7. Simpl. Liście Wierz-
bowe / bardzo dobrze na rany krwa-
we przykładac / bo ie mocno spa-
jąc goją / kwiecie iescze mo-
cnię / wysuszając goi / czyniac z
niego plastr / a sok iescze lepiej.

Constantinus, Wierzba zim-
na iest w wtórym stopniu / su-
cha w pierwszym / bardzo pomaga
bolesciam w głowie / które przy-
chodzą z goracą: sok Wierzbo-
wy rany goi: skórka na popiół spa-
lona / a z octem zmieszana / spadza
broda- **Głowie.**

Brodawki
tam.brodawki drobne / które zową
mrowkami / przykładając.

Orzóm.

Sok / który czynią gdy kwia-
tne Wierzba / oczy barzo oświe-
ca / oczy mdle posila. Constant.Krwia plu-
iacym.Plinius li. 24. ca. 10. S Wierz-
by nasienie / przedtym niżli do-
stoi w paieczynie sie obraca / a
gdy ie pierwey obierzesz / plują-
cym krwią barzo pomocne / na
licu zniży zciéra / a nawieczey z
sokiem Wierzbowym nasienie
sukwisy wyczyszcia.Lustam/
plugawo-
sciam.Kwiat Wierzbowy sluczony
z liściem / luską a plugawosci / któ-
re bywaia w glowie iako otre-
by / wyciera : kwiat Wierzbowy
pity / małżeński wczynek traci. Pli.kładając na ferce / a to rozpuszcza-
jąc z wodką różaną / przydawszy
troche Kámpfory / także poma-
gaia przeciw boleniu głowy. Ser.Cyndaly czerwone sluczone
na proch / a zmieszawszy z sokiem
Psintowym / albo z Portulaki /
albo Rozchodnikowym / barzo
pomagaia przeciw bolesciam Boleściam
podagry / także y bolaczkam / przy podagrze.
kładając. Serapio.Cyndaly białe zmieszane z Sar-
cocollą / tak iż Cyndalów będzie
część / Sarcocolli poł części / a
zmieszawszy z białkiem / czynię
plastr / a na skroni przykładając / Boleściam
bólę w glowie wstawiaia. Ser. na skroni.

Cap. LXXXI.

S A N D A L V S.

Sandalum.

Cyndelin.

Cyndelinowe drzewo iest tro-
iakié / czerwone / białe / a żółte.
Piże Serapio, to drzewo zimne
w trzecim / suche w wtórym sto-
pniu: najlepsze iest / które żółte / ci-
trinos Sandalos zową : potym
czerwone / białe / naposledniey-
sze. Roscie Cyndalowe drzewo
w Indii / gdzie Portugalcycy
jeżdżac / znaleźli wielkie lasy Cyn-
dalowe : tego drzewa ni Diosco-
rides, ni Plinius wypisowali.

Zoladkowi

Cyndaly pomagaa bolesciam
w zoladku / także w watrobie /
które przychodza z cholery zbytnej
czerwoney. Serapio.

Kordyace.

Przeciw kordyace y dżeniu
ferca / pomagaa Cyndaly przy-

Cap. LXXXII.

S A R C O C O L L A.

Sarcocolla téż zową Aptekarze.

Sarcocolla iest żywica / która
roście / piże Dioscorides, w Per-
sii / na peronym drzewie. Ta
żywica iest biała / iako proch ká-
dziola białego / skłania sie ku żół-
temu / smak ma przygorzeczy-
szym.Jest goraca y sucha w pierw-
szym stopniu / piże Serapio, dla
tego ma moc spaiającą / ociera-
jącą / odwilżającą / y zbieraającą /
ciało narastaającą / bolaczki ot-
wieraającą.Dioscorides lib. 3. ca. 40. Ma
moc Sarcocolla leczac / spaiac ra-
ny / fluxy do oczu z glowy wsta-
wiać / dla tego dobrze ia do pla-
strów przykładac.Kanam/
fluxom.

Sarcocolla naprawia złama-

Ti iij

nie ko

Ranam. nie kłości/rány wrzedliwé/ gledo
kie wypelniaiac naraſta/ wyczy-
ſcia plugawé/ z miodem przy-
prawiony. Serapio.

**Przyrodze-
nie.** Complexia Sarcocollę ieſt go-
raca w którym ſtopniu/ a su-
chość ieymniejszy niżli goracość:
Purguiac naſze ciało/ wywodzi

Slegmam. flegme gruba/ surowa/ y wilko-
ści inſze/ złe/ grube/ surowe/ a z-
wlaſcza które w ſtawiech leża/ a
w biodrach/ y we dnie: wyczyszcia
mózg w głowie/ y żyły ſuché/ al-
bo ſtrony/ wyczyszcia płuca/ po-
maga przeciw kaſłłowi/ także
przeciw dychawicy. Meſug.

Mozgu.
Sylam.
Kaſłłowi.
**Dychawic-
cam.**

**Slegmāti-
kom.**
Wrzodóm.
Ludzióm ſtarym w ich niedo-
ſtaćkach bårzo pomaga/ zwła-
ſcza ſlegmātikom: pomaga wrzo-
dom plugawym ropiſtym w v-
ſzu/ rozpuſciwoſzy w wodzie miod-
owej/ vczynię knotek y mącząc/
a w vcho kładz. Meſug.

Cap. LXXXIII.

SEBESTEN, MYXA;
Myxaria.

Sa ſliwki dzewa iednego k-
tórę zową także Sebesten/ oſciſte/
roſcie w Arabiiey/ Serapio piſze:
liſcie ma okragłe/ owoc podo-
bny ſliwkom. Tego owocu po-
żywamy w lekárſtwach/ ma przy-
rodzenie miernie złożone iedna-
ko w ciepłoſci y w zimnoſci.

Paulus 7. Myxa, to ieſt Sebe-
ſten, owoc ieſt z dzewem/ ſli-
wam bårzo podobny/ także y w
mocy: dla tego żywot pobudza

Stolcom. na ſtolce.

Iſaac, Sebesten purgnie ży-
wot/ wywodziac złe wilkoſci/
które czynią febrę/ pomaga prze-
ciw kaſłłowi/ który przychodzi od Kaſłłowi.
ſuchoſci/ a od goracoſci/ odwil-
ża pierſi/ oddala ryma/ y flu-
ry/ które idą z głowy.

**Pierſiam/
Rymam/
Fluxóm.**

Pobudza vryne/ gryzienie vrynie.
y morzenie oddala/ które z kole-
ry w pecherzu przychodzi/ także
w nerwach. Iſaac.

Wypadza Sebesten chroba-
ki z żywota/ purguiac z niemi.
Iſaac.

**Chroba-
kom.**

Cap. LXXXIII.

SENA Theophrasti
Colutea.

Senes téż po polsku zową.

Senes ieſt dzewko niewiel-
kie/ liſtki ma podobne Noſtryko-
wemu zieleni/ kwiātki żółte/ piękne
w groniech/ po których potym
bywają ſtracze/ iakoby mieſzki/
które téż zową po łacinie follicu-
los: dwoiakie ieſt/ iedno Indyi-
ſkie/ które ſobie ſzczepia/ albo ſa-
dza domą: drugie leſne a plon-
ne/ zową Colutea: ma to mieſzki
naderé/ miążſze/ pełne wiatru/
które gdy ſciſniemy/ trząſanie: na-
ſienie czarne/ y tyłkie iako w Wy-
tki: a takie mają w ogródkach w
Krakowie/ y indziej: drugie ieſt
prawdziwe Sene/ które ma pra-
wie ſtraczyki iako pół mieſiaca/
a tego niemamy w Polſce.

Nalepſze na tym dzewoku ku
lekárſtwu ſa mieſzki/ potym li-
ſtki. Meſug.

Sene/ piſze Meſug, ieſt zagrze-
wają.

**Przyrodze-
nie.**

waiące / na początku w tróć sto-
pni / suche w wtóym stopniu /
ieſt Senecia ieraiące / wyczyſcia-
iáce / y mierniuchno purguaiące.

Dobrze Seneciowe liſtki wa-
rzyć w polowce krowey / albo
mieſney / a potym wyżawſzy a
pić / mierniuchno bez pracy
purguie. Meſue.

Także czyni wazac w koſci
ſerwatece: a gdzie niemaſz ſer-
watki koſci / tedy w krowiey.
Meſue.

Wino też z Seneciu dobrze
czyni / a to kładac w moſcz / a tak
dopuſcić ſtać przez mieſiac: a
potym wyżawſzy / pić to wino
wyczyſcia głowę / y wſyſtki
ſmyſły weſole czyni. Meſue.

Głowe.

Melanco-
licy.Mózgu/
wątrobie/
śledzionie/

Zamuleniu

Senecia purguie ciało / legu-
chno wywodzi Melancolia / to
ieſt / złe wilkoſci / czarne ze krwi /
także kolere ſpalona / wyczyſcia
mózg w głowie / ſerce / wątro-
be / śledzionę / członki w których
ſe ſmyſły: pluca y pierſi / otwie-
ra zamulenia wnetrżnoſciach /
poſila żywot / czyni człowieka
weſolego / przyczynę która czyni
w człowieku ſmutek oddala. Me.

Liſcie Seneciowe dobrze
kładz do ługu / którym maia myć
głowe / a nalepić przydaiac
Kumienku / poſila głowe / y
mózg w głowie / y wſyſtki ſtro-
ny ſuché. Meſue.

Głowy.

Wzrostu.

Słuchowi.

Sebram.

Wſzelakim obyczaiem poży-
waiac pomaga wzroſtowi / y po-
ſila ſłuch: ieſt lekarſtwo chwa-
lebane przeciw ſebram melancolia-
cznym / iakie bywaią kwartany.

Meſue.

Syropet wczyniony z ſoku

Kopru Włoſkiego / a z Seneciu /
z cukrem / barzo pomaga przeciw
niemocam melancolicznym / to
ieſt baiasnia / a zwaſzcza prze-
ciw niedoſtatkom śledziony.

Melanco-
licznym nie-
mocam.

Cap. LXXXV.

SCAMONIA,

Colophonium.

Skamonia.

Nayciejſze y namocniejſze ieſt
to lekarſtwo ku purgowaniu
człowieka / targa barzo: dla te-
go dobrze / aby to lekarſtwo lu-
dziom nie było dawano / bo wie-
cay złego czyni / niź dobrego: acz-
kolwiek ieſli komu w iedney rze-
czy pomoże / w wielu zaszkodzi.

Theoph. li. 4. c. 2. Jeſt to ſok
iednego ziela z korzenia / które też
Scamonia zowa / albo Colopho-
nia, iſz w Kolophonii nalepſze
roſcie: przyprawiaia ten ſok al-
bo kłiy / piekac w iablku wielkim
Pigwowym / a to przekroiwſzy
iablko / y wydroża wnatrz / a tak
nakłada wnatrz / potym w cia-
ſto wwiną iablko / a tak pieka w
piecu / a tym pieczeniem odeymu-
ia złoſć.

Galenus, Scamonia ieſt zápa-
laiaça y wysuſſaiaça w trzecim
stopniu: a Paulus, Scamonia ia-
koby y Ciemierzycą / mocno pur-
guie / a zwaſzcza kolere żółta / al-
bo ſadawa: ale ze wſyſtkich rze-
czy / które maia moc purguiaça /
żołądkowi nawiecy ſzkodzi: dla
tego / ieſli ſie nie może kto obić
przez niey / przydawać coby zo-
łądek poſilało.

Przyroby-
nie.

Diosco.

Diosco. lib. 4. ca. 165. Scamonia ma moc purguiać / ile drągma zaważy dając pić w wodzie różynkowej / albo miodowej /

Slegmam. purguie kolere y flegme.

Korzeń z Skamonię wwarzony z octem / potym przetrut w sz / z mąką uczynić plastr / przykładać mocno oddala podagrę / także boleści w biodrach / y denną niemoc. Diosco.

**Bolaczka /
tam /
Guzem.**

Soł z Skamonię / bolaczki / guzy / które bywają za vchem / y pod gardłem rozrzuca / rozpuszciny z miodem a przykładać. Dioscorides.

**Trudowaci /
cinam.**

**Boleści /
dawnym.**

Trudowaciny ścięra soł ten z octem rozpuszczony pomazując / przeciw dawnej boleści w głowie / tedy soł ten rozpuścić z olejem różanym a z octem / a także stromie mazać. Diosco.

Scamonia jest purgacja wielka a ciężka / która wszystkim lekarstwom przewyższa. Mesue.

Kolerze.

**Wątrobie /
żółdłowi.**

Purgując powiada wywodzić kolere mocno / wyciągając także krew y ze wszystkich żył : wążdzi sercu / wątrobie / żółdłowi / czyni brzydkości / zamieści nie we wszystkich wnetrznościach. Mesue.

Tu z tego pisma niech obaczają Aptekarze / którzy / gdy im nie piszesz przy pilułach Skamonię / tedy nierzeka na Doktora / przypisując mu też niewiadomości / y owsem są niektórzy Aptekarze / którzy z swą wolą przydają bez wolei Doktorowej. a nabyli by ich nigdy w Aptece nie bywało / ponieważ wiec ludzi z nią mniej / niżli pomagają. Mel.

Cap. LXXXVI.

SERAPINVM.

Serapinum też zową Aptekarze po polsku.

Jest to jedna żywica / która zbiera się na drzewie / albo lepiej chróstu / podobnemu oliwie leśnej : jest rodzaj feruli : przywożą z stron zamorskich kupcy : najlepsza ta żywica / która jasna / z wierzchu przyczerwieniona / a wewnątrz biała.

Serapinum jest gorące w trzecim stopniu / a suche w wtórym : nie ma w sobie gorzkości / z ostrością : złożone jest substancji subtelną / ognistą / y ziemną. Mesue.

Purgując wywodzi / piśe Mesue, wilkości złe / grube / flegma / glegmy. kłiwą / wodę żółtą / zaskórnicę : ma swe własności wyczyścić mózg / także strony suche / które z mózgu / głowy pochodzą. Mesue.

Pomaga bardzo przeciw niemocy / które pochodzą z strony żył suchych / nerwów zową / tę są niemocy / paraliż / padająca niemoc / stara boleść / głowy zawracanie / zakrzywienie wst / drzenie członków / bolenie w żyłach / starcie / albo stuczenie mięśni. Mesue.

Wyczyści materię plugawą w piersiach / w bokach : przeciw piersiam / káflowi / przeciw opuchlinie / mó / cne lekarstwo : pomaga mocno twarłości śledziony / bolaczki / rozrzuca / rozmięcza guzy / bolaczki twarde. Mesue.

Przeciw boleściom w członkach / w wszelkim obyczaiem w pla-

Paraliżowi.
Zawracanie /
zakrzywienie /
drzenie /
członów /
bolenie /
w żyłach /
starcie /
mięśni.

Śledzionie /
Guzem.

Członkom.

plastzech / w piślulach / y w in-
szych rzeczach dając / pomaga.
Mesug.

Cap. LXXXVII.

SETA, SERICVM.

Jedwab.

Niektrzy lekarze tego dowo-
dzą / że Jedwab nie jest Sericum,
iako za to wszyscy mają: a to iż
Sericum zbieraia z liścia iedne-
go drzewa / v Seres ludu / który
lud od Sericum, zowa Seres, iż
v nich roście. Ale Jedwab / któ-
ry jest Seta, ten chrobaczkow-
i toczą z siebie / iako paiał paiecz-
ne / a z tego potym zbieraia Je-
dwab. Dziwna rzecz / czemu-
by też v nas nie ieli takich chro-
baczków chować / aby Jedwa-
bie miano: gdy daleko inniey pra-
cący okolo nabycia Jedwabiu / ni-
żli przedze lnaney: a bowiem ro-
baczków kupiwszy gotowych /
które są podobne gasienicam /
co na drzewiech liście obiadają:
gdy dorosną / nastawiać im
różg po izbie / albo komnacie / a
one polazą po różgach / czyniac
dómki okrągłe / w którychby mo-
gły sie zachować: a te dómki są
gruby Jedwab / który Bekar-
tem zowa: uczyniwszy domek /
dopiero toczą wokolo okolo wy-
bory Jedwab / który pospolicie
zowa czerwcem: aczkolwiek in-
sza jest rzecz czerwec: iakośmy
wysszy napisał. Potym ksieży-
ca Czerwca / gdy iuż wyroczy z
siebie Jedwab / wlezie w on do-
mek / a tam mieszka aż mu wrosta

skrzydła / y dopiero wyleci chro-
bał / iako inšy motyl: tam zostas-
wi nasienie pospolicie na papię-
rze / który mu nagotuią: a ten po
tym papięć nośa niewiaſty w
zanadzu Marca / v pierſi zaſgrze-
wając / aż ſie Kwietnia zaſlega
zaś chrobaczki / które na liſcie
Morowé ſkładaia / bo takie na
radniey iedzą / y nalepſzy po nim
czynia Jedwab: a nie tylko
Morowym liſciem żywa / ale y
Jablóniowym / gruszczańym.

Takowem ia / gdym przyia-
chał ze Włoch / znalazł w ſwym
ſadu na Jabłoni treplikowey / w
Sedomierz: zładby ſie tam w-
zieli / nie vmiem powiedzieć / ieno
iż potym zawzdym ich wiele nay-
dował na Celidoniowych liſt-
kach / którego ziela zbytne wiele
pod ſadem / y wyrozumialem że
bárzo rády Celidonię pożywa-
ia: a wſzakóž malo bywało na
dómkach Jedwabiu ſczerego: a
to mniemam iż tego nie opatru-
ia / ſami tam w zimnie przez dms
mieſkaia. To tylko dla tegom
napisał / aby wiedziało / iż też y
w Polſce ſa: leczem ia ich nie-
nalazł na inſzym mieyſcu / iedno
w ſwym ſadu / w Sedomierz.
Takie tedy dómki potym zbiera-
ia na onych różgach / a kładą w
kotły na wodę gorącą / a on Je-
dwab ſczery / toczą albo wlią na
motorwidla.

Ten Jedwab też na lekarſtwá
biora: aczkolwiek bych o takie le-
karſtwá nie dbał / a zwołaſz z
Jedwabiu ſurowego palonego.

Avicena piſze / że ſerce poſila: Sercu
dla tego w ſyropi ſerdeczné i ka-
żo kładź /

za kładz / y w inſze takie lekar-
stwa.

Cap. LXXXVIII. STYRAX, STYRACA.

Drzewo Styracem zbieraia z ie-
dnego drzewa / podobnego Pi-
gowowemu drzewu. Nalepſza
Styrax / która żółta / tłusta / ma-
iąca po sobie białe gruzelki / a któ-
ra wonność w sobie wdzięczną
dlugo chowa.

Przyrodze-
nie.

Ma Styrax / piſze Dioscori-
des lib. 1. ca. 70. moc rozgrzewa-
iąca / odmiękczaiąca / y odwilża-
iąca.

Kąſłowi/
Rymam /
Flegmam/
Ochrąptes-
niu.

Styrax bärzo pomaga prze-
ciw kąſłowi: przeciw rymam / y
flegmam / które z głowy spadają
w pierſi: przeciw ochrąpieniu:
także przeciw mow y głosu strą-
ceniu. Diosco.

Mieſia-
cam.

Przeciw zątrwardzałym y zám-
knionym mieyſcam niewieſcim
bärzo pomaga / mieſiacce piiać a
przykładaiać wyciąga. Diosco.

Żywot leguchno odwilża / pi-
iać kaſeł z Terpentyna. Dioscor.

Plaſtr z niego dobrze czynić /
którym chcemy rozrzucić y od-
mięczyć. Diosco.

Cap. LXXXIX. TAMARINDI, Dactili Indici.

Daktyli Indyſkie, albo
Tamarindi.

Tamarindi ſa Dątly kwaſne
z Palmów leśnych / które w In-

dię roſta / a ieſt lekarſtwo zna-
mienite / w którym niemaſz za-
dnego obrażenia.

Œa z przyrodzenia / piſze Me-
ſuc, żimne y ſuché w którym ſto-
pniu: dla tego ochładzaia / gaſza
oſtroſci y zapalenia / a wſtätöz
ſwo wielkoſcia żimna / nieiało
obrażaia żoładek / y mdłość w
nim czynia: dla tego dobrze przy-
dawać do nich Muſkatorowego
kwiātu / ſpiſi / Maſtyru.

Przyrodze-
nie.

Meſuc piſze / Purguiać wywo-
dza kolere / y zätłumiaia okrut-
ność ieć / y wrzenie krwi.

Kolerze.

Przeciw zapaleniu watroby /
y żoładku / bärzo pomagaia bio-
rac: pomagaia przeciw żółteć
niemocy / wracanie zaſtanawia-
ia. Tamaryndy ſa lekarſtwopra-
wodziwe przeciw febram wſtawi-
cznym ogniſtym / które człowie-
ka trapią przez przeſtątku / gdy
chcemy im odwilżać żywot / bo
odwilżaiać ochładzaia. Meſuc.

Watrobic.
Żoładkowi
Żółteć nie-
mocy.
Wracaniu.

Sebram.

Cap. XC. TAXVS, SMILAX.

Cis.

Is ieſt drzewo wiadome w
Połſcze / ma liſcie albo oſci iało
Jodła / y tał wielkie iało Jodła.

Dioscorides libro 4. Maia
gódki / które / gdy człowiek
ie / tedy biegunkę czynia ſzkodli-
wą: a gdy człowiek pod cieniem
tego drzewa leży / albo ſpi / zara-
ża go / a drugdy do śmierci zabia-
ia / a przeto ſie trzeba ſtrzedz tego
drzewa: czynia luti z tego drze-
wa wyborne we Włoſzech.

W le-

W lekárstwach niema żadney pomocy/dla iádowitości iego.

Cap. XCI.

T E R E B I N T V S ;

Terminton.

Terebintowé drzewo.

Nie iest Terebintus Modrzew/iakosmy wysszey wypisali/ani żywica Modrzewiowa iest Terpentina: Terpentina rzeczona iest od Terebintowého drzewa.

Terebintowé drzewo/tak wypisuje Plinius lib. 3. cap. 6. roście w Sirii/ iest zenczyzna y męczyzna: męczyzna nie rodzi owocu/ zaśie zenczyzna rodzi owoc/ iedno ile v szocewice żiar- no czerwone/ drugie ile v Bobu śadawé: woniey wdzieczney/gli bkie iako smola: kwiat ma iako groná/podobny oliwie/ale czerwony: liście gesté/ nie wielkie/ przysserszym. Z tego wypisania każdy obacz/że Modrzew niema żadney równości z Terebintem: a nawiecéy/ pisze Dioscorid. że z Terebintu iągody/ albo owoc iedza/ a Modrzew niema żadnego owocu takiego/ któryby był godny ku iedzeniu. O tym czytay szerszy Menardum y Brasolum, y wszyscy/ którzy miluią prawdę.

Drynte. Iągody Terebintowé iedzac wryne pobudzaią y zágrzewaią: małzeństwo pobudza nasienie. Dioscorides.

Żywica Terebintowa/ wssy- stki inšie żywice przewysza swą dobrocią/ odmiełcza/zágrzewa/

rozruca nápuhlé mieyscá/ y bo- łączki twarde.

Kasłacym/ y którzy máia dy- chawice z suchotami w pier- śiach/ wyczyścá rany w nich/ y Ránam. vzbawia. Dioscorides.

Dryne tá żywica pobudza: bo wryne. łączki y wrzody odmiełcza/zbie- Bolacz- ra / przerywa / żywot ná stolce tam. odwilża / iedzac iá w oplátku. Wrzodóm. Dioscorides.

Przeciw tředowácinam/ roz- Tředowá- puściwsszy żywice z prochem/ zu- cinam. żelice miedziánéy/ a salétry troche przydawssy/ pomázywác. Diosc.

Przeciw ropam w vchu z mio- Ropam. dem zmiešawssy Terpentins / puszczác. Diosco.

Przeciw świerzbóm y Kro- Swierz- stam/które bywaią ná mieyscách bóm. táiemnych / mázac wczyniwssy másé z Terpentiny/ oliwy/ y z miodu. Diosco.

Przeciw bolesćiam w bólách/ Bolesćiam zowa pleure/bárzo pomaga Ter- pentina mázac bofi/ y przykládá- iac. Dioscorides.

Plinius lib: 24. cap. 6. Z Tere- bintowého drzewa/ liście y ko- rzenie słukszy/ a ná bolaczki y Bolacz- opuchlé mieyscá przykládáiac / tam. rozpadzáia.

Wárzac tákże liście Terebin- towé / y korzenie z tego drzewa / a piąc to warzenie / żołądek po- Żołądłowi- śila y nápráwia. Plinius.

Nasienie w bolesći głowy z Głowic. winemdobrze pić/vsmierza ból/ żywot ná stolce odwilża / mał- Stólcom. żeństwo pobudza: glebokie rá- Ránam. ny y śadzele wypelnia y vleczá. Śádzelóm. Plinius.

Cap. XCII.

TRAGACANTA.

Drzewko / które Dragant ro-
dzi / miema bydź mienione Dra-
gantum, ale Tragacantum. Jest
to drzewko / albo lepięy chróścik /
cierniste / dla tego ie zową kozło-
wé ciernie : ma ten chróścik wiel-
ki korzeń / szeroki / twarawy / iako
drzewo / wysoko z ziemię wycho-
dzacy : z tego korzenia różczki nie
wielkie wychodzą / szeroko sie roz-
kładające / liście po tych różczkach
bardzo gesté / między ktorými list-
ki / prawie pod liściem / są tarnie
ostre / kolące / białe / a mocné.

Ten korzeń przerynają w zie-
mie / a tak sok występuje na
wierzch / a ten sok zową potym
zbierając Tragacantum, a nie
Dragantum.

Oczóm. Ten sok / pisze Diosc. li. 3. c. 21.
bardzo pomocny iest na oczy / roz-
puszczając / a oczy pomazując.

Kąsłowi. Przeciw kądłowi / ochrapa-
Chrapieniu mu gardłu / omienialemu glosu :
omienieniu przeciw rymie / y flegmam pły-
Rymam nącym z głowy do wstę do pier-
Flegmom. si / tedy Tragantowy sok rozpu-
ścić / a potym z miodem zmiesza-
wszy / pożywać.

Także sam ten sok / albo kłiy /
w vsięch trzymać aż sie roziz-
dzie / a tak kłemu też bardzo po-
maga.

Cap. XCIII.

THVS LIBANVS.

Kádždło.

Kádždłowe drzewo w Arabi-

iey roście / które drzewa tam tak
wiele / Plinius pisze lib. 11. cap. 13.
iako v nas Sosniey : aczkolwiek
prawé dobrze tylko w samey Sa-
bie / na iedney górze / gdzie zbier-
ając ie noszą do miasta Sabo-
tim na wielbładach / a tam dzie-
sięcinę dają bogowi Saby / po-
tym dopiero w rozmaite strony
przedają. Theoph. szeroko l. 4. c. 3.

Diosc. lib. 1. cap. 72. Nale-
psze iest kádždło / które iest męz-
czyzna / to iest / które okragle / iako
groch / a bieluchne / które rozbi-
wszy ma nieco w sobie tłuścici /
a na ogień włożwszy wnet
plonie.

Bardzo / pisze Diosc. fałszują
kádždło Sosnową żywicą / a-
le to wnet każdy obaczy : bo ży-
wica nie czyni płomienia / iako
kádždło / tylko w dym sie obraca :
a zaśie żywice y po wonięy znać.

Kádždło / pisze Diosc. zagrze-
wając / siciaga / purguie : co oczy za-
ciemnia / wyczyszcia / y oświeca.

Wzedliwe rany glebokie / Kąnam.
wyczyszciając wyrasta y zagaia.
Dioscorides.

Rany krwawe spaia y goi / Kąnam.
zde krwie zbytne vchodzenie za-
stanawia / także y z nosa. Diosc.

Przeciw ranam szpetnym w Kąnam.
stolecu / y w inszych członkach / po-
sypując bardzo pomaga / albo z
mlekiem rozpuszczając / mazac.
Dioscorides.

Brodawki malé / które zową Brodawa-
formicas, także piegi po licu spa-
dza mazac / przyprawiwszy z oc-
tem a z sińolą. Diosc.

Także przykładając na opalo-
né miejsca / albo oparzone / także
goi. Diosc.

Cap. XCIII.
TILIA, PHILIRA.

Lipiną.

Rozpádlis
nam.Rozpádliny / które bywają w
nogach przy palcach / rozpuścić
wszy z wieprzowym sadłem / abo
gesim / przykładac. Diosco.

Ránam.

Rány wrzedliwe / z których
ciecze ropą / w głowie / starwszy
kadzidło z saletrą / a tym prochem
nacierac / abo co lepiej / z miodem
rozpuścić / a tą mascią mazać.
Dioscorides.

Všóm.

Všy zbité / rozpuścić wszy ży-
wice / a przykładac goi / a prze-
ciw inszym boleściom w vsu / z
winem słodkim dobrze rozpu-
ścić wszy kadzidło puszczac. Diosc.

Pierśiam.

Pániam / którym pierśi opu-
chna po porożeniu / abo na któ-
rych bolaczka / tedy kadzidło z kre-
ta cymoleą / a z olejkiem różanym
uczyniwszy masć / przykładac. Di.Plw inu
krwio.Kadzidło dobrze pic tym / któ-
ry krwio pluć / a wskażę we z-
drowiu nie bázgo go dobrze wie-
le pic / bo rado czyni odstepowa-
nie od rozumu / y nad to / gdyby
go kto zbytńie z winem pil / czło-
wieka zabija.Przyrodze-
nie.Śasie skóre kadzidłowa pala-
w gárntu zalepiwszy / potym
proch z nięy czyniac / ma moc
ściągać / a dla teg krwio plu-
jącym bázgo pomaga / także zby-
tnim fluxóm niwiesćim / przy-
kładac in pessario. Diosco.

Fluxóm.

Bliznam.

Ránam.

Pomaga też ta skórka palona
na blizny / na oczu / y przeciw gle-
bołim / wrzedliwym ranam. Di.
Bywa między kadzidłem
proch subtelniuchny / iako mała /
a ten zową Thuris manna, a ta
nalepsza / im nabielsza : ma też
práwie moc iako y kadzidło / y ie-
scze wietjsza na te wszytki rzeczy /
na które kadzidło. Diosco.Lipowe drzewo zna każdy / nie
trzeba go wypisowac. Dziwna
Lipa wypisuje Plinius lib. 7. cap.
16. że widział w Tyburcie ie-
dno drzewo Lipowe / które miało
to w sobie wszelakie drzewa ro-
dzace owoce : to jest / iedna róż-
ga miała Jablon z jabłki / druga
gruski / druga śliwa / druga ma-
cice z winem / druga figy / druga
Boki : dziwna jest sprawa nau-
ki / gdzie natura pomaga práwie.Lipowe drzewo tu rozma-
nym sprawom rzemieśliczym báz-
go potrzebne / a práwie w suszy
wieluiste. Plinius.Plinius lib. 24. cap. 8. Skóra
z Lipiny żuchana / a na rany przy-
kładac / mocno ie leczy. Ránam.Liscie sluczone / a z wodą roz-
puszone / przykładac na opu-
chle nogi / spadać opuchline. Nogam.
Dioscorides.Liscie Lipowe / bázgo poma-
gać przeciw krostom w vsćiech krostam.
w dzieci / żuchac / y warzac pło-
czac. Diosco.Diosco. lib. 1. cap. 10. Liscie
Lipowe mają moc ściągać :
dla tego przeciw krostom / y rá-
nam na wargach / dobrze ie żu-
chac / a warzac ie płóć z niemi :
też warzone to liscie piac / wry-
ne pobudza / y miesiace pániam
wywodzi. Miesiacam.Wódka wypalona z kwiat-
ków Lipowych / dziwna pomoc
czyni dzieciom / od padać / a nie
mocy. Padatacy
niemocy.

Kt u

Cap. XCV.

TURBIT.

Aptekarze. też sona Turbit.

Turbit jest skórka z korzenia / która zdziéraia / a na purgácii dáia. Wiechając wielkich gadeł o kolo Turbit: jest perwna rzecz / pisze Menardus l. 10. epist. 1. Tomo 2. że prawdziwego Turbit, które Serapio y Mesue wypisuią / nie maia Aptekarze / ale miasto Turbit biorą skórki z drzewa podobnego Myrtowi. Długom okolo tego myślił: z przygody trafiłem na jedno miejsce / gdzie skóre z drzewa Krusynowego dawano niemocnemu na purgacja / a on proch z skórki purgował mocno / wywodząc flegme. A iż Krusyna jest we wszem podobna Myrtowemu drzewu / zwłaszcza liść prawie taki iako w Myrtowe^o drzewka: koniecznie mam za to / że Krusyna jest to drzewo / z którego / powiada Menardus, zbieraią Turbit. Potym dawalem sam tylko ludziom / a bardzo dobrze sprawowało bez trudności. To zostawiam nauczonym na rozegnanie. Tego nie pisze za perwną rzecz / a zwłaszcza iż wszyscy różno piszą. Mesue pisze bydz ziele / z którego biorą Turbit: Diosca. że Turbit zowie rozdząy Romanowego ziela: Serapio powiada / Turbit jest drzewko / które roście na brzegach morskich / tedy często woda dochodzi: y tak prawie sie niezgażdaia. Turbit iako ma nie cudne imie / od Turbaciey / tak

by mogło przez niego bydz w Aptekach / gdyż dosyć infych / które mogą lepiej sprawować niżli Turbit, bez obrażenia.

Serapio o nim pisze / Turbit przyrodze purguie żywot y wyczyścia: jest nie gorący y wysuszający w trzecim stopniu.

Purgując wywodzi gruba plugawą flegmę z dalekich stron / flegmy. a zwłaszcza z stawów: dla boleści stawowych / dobrze Turbit ^{Bolesciąm} ^{Stawow} ^{wym.} dawać.

Wyczyścia też flegmę z pierśi gruba / żołądek wyczyścia: zachorowya od tředowacim / spascenia każdego lica.

Cap. XCVI.

VISCVM, IXION.

Jemioło.

Jemioło drzewo jest / które nie na ziemi / ale zawždy na infym drzewie roście. Jam widział we Włoszech w Padwi / w świe tej Justiny w Klastorze / drzewo z ziemi wyrosłe / które prawie jest Jemioło / wielkie iako Jabłoń / na którym było liście y iągody / iako na Jemiele / które na drzewie roście / że żadney różności nie miało / iedno iż na ziemi z korzenia rosto / a nie z drzewa.

Plinius lib. 16. cap. 44. pisze / że Jemioło było pierwcy we Francii w silney swietobliności: a bowiem gdy ie Kapłani oni pogańscy znaleźli na Debie / tedy tam czynili pod drzewem ofiary bogom / prosząc / aby pan bóg raczył ono Jemioło poszczescić / tu zdro

Wit

wiu ludzkiemu/ potym wcináli /
 a w białe płótno wwiáli. X dzi-
 śia iedną Tatarowie y Rus te-
 go strzegą: iż gdy Jemioło zbiera-
 ją/ gołą reka nieymia/ aż z dze-
 wá zniża ziemię nietykają/ tak
 powiadaiać/ iż zachowywa moc
 swoje/ która ma ku pomocy lu-
 dzkiego zdrowia.

Przyrodze-
 nie.

Galenus 6. Simpl. Przyrodze-
 nie Jemiołowe/ jest złożone z sub-
 stancji wodnej y powietrznej/
 ma też nieco materii ziemnej /
 w smaku jest ostrość wietrza/ niż
 gorzkość.

Bolacz-
 kam.

Wrzodóm

Krostkam.

Diosco. lib. 3. cap. 93. Czynie
 z Jemioła lep/ tak z dzewá iako z
 iągód: ma moc lep rozrzucaia-
 cą/ odmięcza/ wyciąga: dla te-
 go bolaczki/ które bywają za v-
 chem/ y pod gardłem/ y w dymio-
 nách / y inſze wrzody/ przytłada-
 iac zmięszawſzy z żywica/ zbiera
 y odmięcza.

Krosty/ które bywają na li-
 cu/ pomazuiac lepem z żywica
 goi. Dioscorides.

Ranam.

Sledzionie

Żasie z kadzidłem/ natłukſzy
 lepu/ zadamniale rany/ wrzedli-
 we/ plugawé/ przytładaiać wy-
 czyścia y goi. Diosco.

Sledzione zátwardziła z-
 mięszawſzy z wapnem/ przytłada-
 iac na plastrze odwilża y umniey-
 ſza. Diosco.

Páznok-
 ciam.

Lep zmięszany z Auripigmen-
 tum/ abo Sándaraka/ a przytłá-
 daiać na chropawé páznokcie/ o-
 gryza i y wygładza. Diosco.

Plinius supra, Gdy daia Je-
 mioło pie niewiaſtom/ albo też
 inſzym beſtiam ieſć nieplodnym/

czyni ie płodne: przeciw wſzelá-
 kím iadóm osobliwé leſarſtwo. Iadóm.

Żasie w drugich księgach/ lib.
 24. cap. 4. Lep nalepſzy z De-
 bowego dzewá/ odmięcza/ roz-
 bia/ złe wilkoſci wyſuſza/ bola-
 czki/ z żywica przyprawiſzy a z kam.
 woſkiem/ spada y też zbiera.

Niekrozy/ piſze Plinius, wczá/
 aby Jemiołowe dzewo/ w pier-
 wſzy dzień nowego Mieſiáca z-
 bierano/ nie dotykając żelazem/ a
 iżby ziemię nie dotykało/ tedy
 bázro pomaga przeciw padaia-
 cey niemocy/ a to piąc/ na ſyi
 noſzac. Plinius. Padaiacey
 niemocy.

Paniam takie Jemioło tak z-
 bierané/ tylko noſzac/ bázro po-
 maga ku poczeiu. Plinius. Poczeiu.

Wrzedliwe rany/ plugawé/ Ranam.
 żuchaiac Jemioło/ a na rany kła-
 dac/ bázro mocno goi. Plinius
 drugie rzeczy piſze/ co y Dioscori-

Cap. XCVII.

VITIS VINIFERA,

Ampeloncenophoron.

Málicá winna.

Plinius lib. 16. cap. 23. wypi-
 suie rozmaite málice: ale poſpo-
 litſza ieſt dwoiaka/ iedną ſzczepio-
 na/ druga plonna: ſzczepiona ká-
 żdy zna.

Ma málicá winna moc oćie-
 raiać / z nieiać ciérpnoſcia. Przyrodze-
 nie.
 Pandectarius ſilnych błędów na
 piſał: abowiém pomięſzał vitim
 Ampeleuce Ampelomelan, która
 Przeſtep biały y czarny/ a on z
 málice winna wytłada: ano in-
 ſza rzecz Ampeleuce, a Ampelon-

KE iij

ceno-

cenophoron, to jest / Przestepo-
wa / która jest ziele macica: a ma-
cica winna / która jest drzewo.

Głowie. Dioscorides lib. 5. cap. 1. Li-
ście z macice winnej sluczone / na
plastrze na głowę przyłożone /
boleść w głowie vsmierzają.

Żołądkowi Zapalenie w żołądku / y bo-
leść / liście toż slucze z maki
Jeczmienna / a przykładac na
żołądek vżywa ból / także y sa-
me liście. Diosco.

Gryżeniu. Soł z liścia sluczonego wy-
żety / gryżeniu w żywocie / trwā
Plwaniu wemu plwaniu / w żołądku po-
krwi. farmu zatrzymać niemogacym /
Bizydko- bizydkościom / które panie mają /
ściom. gdy w brzemie wstapia / także ich
złēm chciwościami spetnych po-
farmach / piąc barzo pomaga.
Dioscorides.

Także soł z powrośków / które
bywają przy latoroślach / na tęś
niedostatki wszyscy pomaga pi-
jąc.

Kamienio- Bywa soł iako kłiy przy maci-
wi. cach starych / iako na inszych drze-
wach: ten soł z winem piąc / la-
mie kamienie w nerkach / y w pe-
cherzu. Diosco.

Lisiatóm. Ten kłiy mazać z nim lisiaie /
Tredowá- tredowaciny / swierzbie / krosty /
cinam. wyczyszcia y spadza: ale miejsce
gdzie maś mazać / trzeba pier-
wey wytrzeć prochem saletrza-
nym / potym pokładac. Diosco.

Mieysca / które vstawicznie z
tym kłiem pomazuią / zmieszaw-
szy z oliwa / goleia: dla tego do-
bze mazać / gdzie chcemy włosy
tracic. Diosco.

Także czyni soł / który wycho-
dzi z latorośli / gdy ia pala / tak

iz na iedney stronie gora / a druga
soł wychodzi. Diosco.

Tymże sołiem ścićraia broda Brodaw-
wki drobne / które mrówki zowā / tam.
pomazuiac traci. Diosco.

Popiół z latorośli czyniac z
niego plastr z octem / na rozpā-
dliny y rany / które bywają w zā-
Ranach.
dku / przykładając goi: także bro-
dawki / które bywają przy taie-
nym mieyscu niewieścim / przy-
kładając traci. Diosco.

Zbite człontki / także przeciw Człontkam
weżowemu vkażeniu / zmieszā-
ny ten popiół z octem / a z oley-
kiem różanym przyprawiony /
przykładając mocno leczy: także
mającym bolaczka na sledzionie.

Cap. XCVIII.

VVA VINACEA,

Staphilida.

Jagoda winna.

Plinius lib. 14. cap. 1. 2. 3. 4.
rozmaitości iągód winnych wy-
pisuie / tam sęroko o tym moze
czytać komu trzeba: my tylko
wypisemy o iągódzie winnej
ile zależy ku lękarstwu / a pomocy
zdrowia ludzkiego.

Diosco. lib. 5. cap. 3. Jagody
winne iedzac / czynią zamieszā-
nie y boleści w żywocie / żołądek
odymają y puszā.

Ualepsza jest / piśe Dioscori-
des, iagoda winna / która po v-
rwaniu powisza przez kilka dni:
bo tak zbytńia wilgotnośc znięy
która rada zaszkadza / wyschnie.

Tak wysuszona żołądkowi
barzo wdzieczna: chciwośe ię-
dzenia pobudza v zemdlonych lu-

iągód winnych/mocnięć ściągą-
ią które są białe/nieżli czarne.

Żołądłowi Dzieczné/ y Żołądłowi dobre/ ale
żywot zaścianawiaia na stolce/ a
głowe obrażaię y pecherz: trwia
pluiącym bārzo pomocné. Diosc.

Sebram o: bārzo pomagāia pzećiw ogni-
gnistym. stym sebram/prāgnienie oddalā-
ia y chłodza. Diosco.

Bólacz / na bólaczki / y twardości / które
 tam / twar- / bywają na pierśiach y pan / przy
 dościam. /

Gryzieniu. Przeciw gryzieniu w żywo-
Bieguna cie / w trzewach / żółtęy biegun-
Łam. ce / zbytнім pławam niewie-
Pławam.

Pániam dobrze sie też pórzyć/
przeciw niedostatkóm ich rzeczy.

Żoładźkowi nie żoładźkowi dla ich cierpności
y ściągania.

dobrze przyładać na żywot/ od=

Bieguncę. to bieguncę wstanawiaią / żółta
 żółtokowi deś rozwieziony ściągają. Dios.

Vin passac **Żądzie różynki / które czynią z**

Rózyntki bázro pomagają
gárdlu / y ochrápieniu / wśystkim Gárdlu.
w nim niedostatkom : Kaślowi / Kaślowi.
bolesćiami w pechérzu / á to le-
dzac samé rózyntki / albo żuchając
prócz igdzek. Diosco.

Morzeniu w trzewach bärzo Morzeniu.
różynki iedzac ie pospołu z iadzi-
kami pomocné / lepiej gdy ich ná-
tlucze z ieczmienną mąką / á taie
ktemu wbiie / potym ná ryncę
vsmáżywšy y ieść. Diosco.

Rozynki z pieprzem w vsćiech
 zuchane flegme z glowy ściągają Slegmam.
 12. Dioscorides.

Przeciw opuchnięciu mosten/ Opuchnię-
 natłuc Różynek z małą Bo-
 rową / albo z prochem Kminos-
 wym/ a tym okładać. Diosco.

Krósty / ogniście wrzedzieni- Krostam.
ce / wrzedliwe rany / które z par- Wrzedzie-
chów na głowie bywają: boleść nicam.
w stawiech / Cancri, słuczone róż- pachóm.
zynki przez iadrek / a z plastrzem
przykładając / goją. Diosco.

Kozyński spadając pazońcie pazoń-
ruchające się przykładając na pla-
strze. Dioscorides.

Plinius lib. 23. cap. i. Jagody
winné świeże żoladek odymaia / żoladkowi
w żywocie zamięszanie czynia :
w febrye ich niedobrze dawać :
ciężkość w głowie czynia / y nie-
moc spiąca letargum zowia. Dru-
gie rzeczy prawie też co y Diosc-
orides piſze doſyć ſieroſo.

Jadziśa wpięczono / a stąrtę /
pomagaia przeciw biegunkam Biegun-
żółtym / czerwonym / y wśelą-
kim inszym. Plinius.

Cap. C.

V V A C R I S P A.

Starzy nie wypisali tego chrościku / albo dziewka. Jest ten chrościk iako dziewko / podobne różey / galeziste / a ościste / grube / ościstemi ościami : listki okrągłe / zawile / okrągłe / przedzielane / iako v Opichu : kwiat zielony przyczerniejszym / po którym bywaia iagody / bywaia zielone / kosmate / z przodu kwasne / a gdy dostoią słodkie. Koscie to dziewko między Labusiem v nas w Polsce / w sadach szczepione : takich bywało pierwey w Krakowie dosyc / a iagody przedawano zielone / iako wino / ieno kosmate.

Przyrodzenie.

Ma moc cierpnaca / a ochładzająca w pierwszym stopniu / wysuszająca w wtórym.

Piekelnemu ogniu.

Liscie przeciw piekielnemu ogniu / y bolaczkam ogniistym / herpetas zową / skutwszy / a na plastrze przykładając / barzo pomocne.

Galezki z lisciem wieszając w ołnach / we dzwiazach / czary / guśla / w domu niedopuszczają.

Cap. CI.

VITIS AGRESTIS,

Lambrusca vitis, Ampelos agria.

Plonna Macica.

Macice plonna / Diosco. lib. 5. ca. 2. dwoiaka wypisuje : jedna / ktora tylko kwiat rodzi / nie czyniac zadnych iagod : druga / ktora

rodzi kwiat y iagody / ale nigdy niedozrza / ani wino z nich nie moze bydz.

Dioscorides ca. 4. Ma tey macicy roście kwiat / ktory zową flos lambrusce, Grekowice cenante : ten kwiat ma bydz obieran / po ki prawie kwitnie / a ma bydz zbieran na chustke / a na teyże suszon w cieniu / a potym w garnku polowanym chowany.

Ma moc ten kwiat y nature Przyrodzenie. ściągająca / a cierpnaca : dla tego / gdy ten kwiat na proch zetrą / a daia pic / zoladkowi barzo pomaga : vryne pobudza / żywot na stolce zatwierdza / kwia plwanie vstanawia / brzdłosciam w zoladku piac pomaga / na toz ten kwiat suszony / plastr czyniac pomaga. Dioscorides.

Zoladkowi Drynio. Plwaniu kwia.

Przeciw boleściam w glowie Głowic. Kwiat ten świeży y suchy / z octem winnym / a z oleykiem różanym / rozpuszczony przykładając pomaga. Dioscorides.

Przeciw zapaleniu ran / y cieżkim boleściam / czyniac plastr z tego kwiatu / barzo pomocny : także na fistuly / ktore bywaia w koscikach przy oczu : także na rany / y krosty na wargach. Diosc.

Ranam. Krostam.

Przeciw krostam / y wrzedliwym ranam na miejscach takim nych / tedy przykładając mocno goi / a to czyniac masć z tego kwiatu / z safranu / oleyku różanego / a z mirry. Dioscorides.

Krostam. Ranam.

Przeciw zbytym przyrodzonym rzeczom v pan cieczeniu / do bze przykładac do pessaria z innymi rzeczami. Diosco.

Cieczeniu.

Ma fluxy / ktore bywaia z glow wydo

Fluxom.

Wzóm. wy do oczu / czynię z tego kwia-
tu plastry z mąką Jeczmienną
przydawşy troche winą / a tak
przykładac: także czynię na ża-
żoladkowi palenie żoladka. Diosco.

Kwiat ten palą na skorupie /
który potym trą na proch / ten
proch na oczy niedostateczne bier-
zo potrzebny: także zanokcice / y
bolaczki / które bywają na pal-
cach przy paznokciach. Diosco.

O tym kwieciu / y o plomney
macicy / szerzey Plinius li. 23. ca. 1.

Cap. CII.

V V A E A C E R B A E,
Succus, Omphacion,
Agrestum.

Agrest po polsku.

Czynią też wino bardzo potrze-
bne z iągód winnych niedosta-
łych / zową Agrestum, które sąda-
wne najlepsze / ściągające ięzyk w
kostrowaniu / a cierpiące.

Diosco. lib. 5. cap. 5. Ten sok /
albo wino / bardzo pomaga prze-
ciw ranom w gardle / w upa-
dzeniu iezyczka / y zranieniu / y
mieysc około tego: także na wszystkie
rany / y krosty / które bywają
w ustach y na wargach: także na
gnijące dziąsła / a to płocząc A-
grestem samym / albo z miodem
rozpuszczony.

Przeciw ropom w uszu / z mio-
dem zmieszawszy Agrest / a pu-
szczając w ucho / wyczyszcza y goi.
Dioscorides.

Z octem / sok ten wusłony / roz-
puszczając / a przykładając na si-
stuly / zastarzając rany y po ciele
rozczyszczające / goi. Diosco.

Clistere czyniąc z Agrestu / gry Gryscentu.
żenie w trzewach wstawania /
także zbyt nie pławy niewieście / Plawam.
iagność w oczu czyni puszczając. Wzóm.
Dioscorides.

Dobrze pic przeciw plwaniu Plwaniu
krwaw / która jest z nowego zer-
wania żyły / z wodą rozpuszc-
wszy. Diosco.

Agrest / tak wezy czynię Diosc.
1. 5. c. 6. nabierać niedojrzałych
gron / a tak kładz na rościech
na słońcu przez trzy albo cztery
dni / aż przeschnie troche: potym
wyżymać / a tak w sadach na słoń-
cu wystawiać: ma siłę ściągającą
ca: żoladek to wino bardzo na-
prawia / bzydkości oddala. Dio.

Niewiaśtom przy ich pocześciu Pocześciu.
bardzo potrzebne / na wracanie y Wracaniu.
styskowanie pic: także przeciw
złym appetitom / które mają na-
złe rzeczy / iako na kretę / węgle / y
inśe rzeczy chciwość. Diosco.

Pożyteczne to wino przeciw
bolesciom około peptki / żoladko-
wi rozwiezionemu / y trudno po-
karmy trawiacemu. Diosco.

To wino Agrestowe / przeciw
morowemu powietrzu bardzo po-
mocne / bo nie dopuszcza w ciele
zagnięłości / y zarażenia powie-
trza. Dioscorides.

Rozmańcie przyprowadia te
Agresty / każdy na swą wolę /
dundzy z solą / dundzy z octem.

Cap. CIII.

V L M V S, P T E L E A S.

Wiaz, albo Ylem.

Od dzewo / Plinius lib. 16. cap.
18. wypisuje seroko / a zowie je
mąką

matka macie winnych: a to dla tego/ że po tym dziewie macice sie rozkładają y pna swemi lato- roslami.

Przyrodze-
nie.

Dioscorides lib. 1. cap. 96. pi-
sze/ liście Olmy mają moc scia-
gająca/ y cierpnąca/ także y skó-
ra/ y gąłazki: dla tego listki stu-
czoné/ a plastrem przykładané ná
licu/ tředowaciny spadają/ z o-
ctem rozpuszczowszy.

Tředowá-
cinam.

Rány także liście przykładając
goją/ a ieszcze lepięć skórą przykła-
dając ná rány/ albo obwieszuiac.
Dioscorides.

Ránam.

Skóra z tego dzewá w wi-
slegmom. nie albo w wodzie piąc/ flegmy
grubé z pierśi wyciąga/ a ma za
każdym razem pić vncią. Diosc.

Stłamanym
kościám.

Stłamané kości naparzając
wárzeniem liścia/ albo skóry z
tego dzewá/ naprawia. Diosco.

Licu.

Przy pałowiu/ póli ieszcze nie
rośtozca sie/ bywa iakoby kły
wilkość: ta wilkością lice po-
mązuiać/ każde plugawości ná
licu oćiera.

dziurek/ od molów dziurkowá-
nych.

Ma moc Imbiér/ piše Diosc. Przyrodze-
nie. 6. Simp. zażrzwaiaca. A Gale-
nus, siła Imbiérowa iest zażrzw-
wająca mocnie/ z nieiata wilgo-
tnością/ dla której często y ry-
chło podéymuie próchnienie. A
Paulus 7. wypisnie skutecznię/ że
iest gorący w trzecim stopniu/ a
wilgotny w pierwszym.

Imbiér/ piše Dioscor. bázro
posila trawienie: żywot mier-
nichno ná stolce odwilża: żołą-
dowi bázro pomocny/ przyro-
dzone gorące y trawienie podá-
iac. Dioscorides.

Imbiér bázro pomocny prze-
ciw każdej rzeczy/ która wzrost
zaciemnia y psuie. Diosco.

Ma ostátel wshytki siły Pie-
przowé ma/ ieno nie tak mocno/
iako Pieprz. Diosco.

Wino/ które wárza z Imbié-
rem/ przydawwszy rozynków/ fig/
bázro pomocno przeciw káśló-
wi z zimnéy przyczyny: także po-
maga proch iego/ kładac w figy/
a iedząc. Dioscorides.

Cap. CIII.

ZINZIBER, ZINGIBER.

Imbiér.

Dioscorides li. 2. ca. 149. Im-
biér iest różny/ tak natura iako y
postawa od Pieprzu. Abowiém
Pieprz iest nasienie z dzewła/ a
Imbiér korzenie z drugiego/ po-
dobnego Rucie: a to iest prze-
ciw tym/ którzy mówili żeby Im-
biér było korzenie Pieprzowego
dzewła. Nalepsze takie korzenie
świeże/ które nie ma w sobie

Cap. CV.

ZEDVARIA.

Cytwar.

Niektórzy mienili/ aby Cy-
twar iedną rzecz była v Sera-
pionu y Awicenny. Ale są za pe-
wne dwie różne rzeczy. Grécy
Doktorowie nigdy nie pisali o
Cytwarze. Sámí Arabowie wy-
pisuią o nim/ v których roście.

Serapio piše/ że to korzenie iest
zażrzw-

Przyrodze: zażręwające / a wysuszające w
nie. którym stopniu.

Rafis, Cytrwar wiatry rozpa-
dza z ciała.

Platearius, Wino w którym
warza Cytrwar / bärzo pomocne

Kasłowi. przeciw kasłowi z zimney przy-
czyny: także przeciw bołeni w

Żoładłowi. żoładku / y wszystkich wnetrzo-
ści z zimney przyczyny.

Constantinus, Cytrwar bärzo Jádóm.

pomocny przeciw iádóm / wła-
szeniu iádowitych gádów / żola-
dek wzdławia / chuc iedzenia po-

budza / cuchnienie z vst odpadza. Cuchnie-

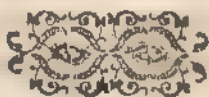
Czynia przysmak abo sáporęk nia.

z Cytrwaru / z Rozmárynem / a

z chlebem pieczonym / rozpuszcza-

jąc w octcie / bärzo chuci iedze-

nia pobudza.

W T O R A C Z E S C

K S I A G W T O R Y C H:

o Kruszcách.

Caput primum.

A V R V M.

Złoto.

Linus lib.

32. cap. 1. o

złocie tak

piše: Day

Panie Bo

że / aby cie-

żkie łakom-

stwo zło-

ta / pospołu ze złotem z swiata z-
ginelo / przyślubysmy / powieda /
zaś na lata szczęśliwe: o iáto to
szczęśliwe lata były / gdy ludzie
nieznali złota / gdy swe rzeczy
przedawali y kupowali frymár-
cząc a zamieniając. Cieżka złość
y trzyność ludzkiemu szczęściu v-
czynił ten / który napierwcy wy-

myślił pierścienie złote nosić na
palcu / że też ieg imienia nieписа-
no / gdyż każdego pŕimem wspo-
mniono / któryby cokolwiek tu
szczęśliwości ludzkiej wynalazł
abó wymyślił. Tego bärzo siero-
to dowodzi w tym kapit. Plinius
l. 33. ca. 1. Jeseze ten wieřsa trzy-
ność ludzkiej szczęśliwości vczyni-
ł / który te dostojność złotu v-
czynił / w iákiey iest / którey nigdy
nie było godno / gdy nie inřzego
nie iest / iedno ziemia / z Trzeci / a
z siarki sprawiona: a ieseze tego
nahaniebnieyszym zowie / który
wymyślił złoto bić na monete:
bo ten práwie wszystkie szczęśli-
wość / od natury dana / ludzióm
odiał: abowiem czytamy y sly-
chamy / że aż do czasów / a walt
króla Pittusa (mówi Plinius) by-

li Rzymianie szczęśliwi / wielkie-
go mocarstwa / panowania nie-
zwyciężonego / a nie mieli srebr-
nego pieniądza / iedno tylko za-
mianianiem rzeczy swoich / pań-
stwa wiedli : a gdy potym złoto
a srebro wymysłono / poczęły się
wielkie rozpustności / zbytki / a la-
komstwa : że potym zapamięta-
wszy cnoty / a swęgo meśtwą / ni-
oco więcej nie walczyli / iedno o
złoto a srebro : dla tego Nitri-
dates król / gdy którego Rzymia-
nina poimal / gdy z nimi walczył /
każdemu rozkazał / aby złoto weń
nalało / dając znać / że oni nie pra-
wda / ale z łakomostwem walczyli.

Badając się potym Plinius ca.
3. zładby tą przyczyną była / albo
przyśła / iż tak wielką część złotu
wymysłono : piśe / iż nie dla cu-
dności / gdyż srebro / które nośi
cudność / białosc / a iasność dnia-
wa / iest cudniejszy : nie dla iasno-
ści gwiazd / których iasność iest
podobna złotu : bo tym obyczai-
em drogie kamienie więcej są za-
cnięjsze / y cudniejszy : ale to wcz-
niło / że gdy ie w ogień kładą / ni-
gdy go nieubywa : który niedo-
stajeł wżytki inśe kruszce mają /
że ich w ogniu drugdy niemal po-
łowicą ubywa / a złoto tym ia-
śniejsze y lepsze bywa swą zu-
pełnością / im więcej y częściej
bywa ogniem przepalane / tak
iż złoto naczystsze iest / które o-
gniomu moc / w ogniomu bar-
wa bywa obracane : a zowa ie
aurum obrysum. A co dziwniejs-
zego / w węgle ogniście włożone
złoto / nierychło się rozpala / a gdy
w plewach rozpalonych będzie
palono / wnet się rozgorze.

Auicena, Złoto ma w swęy
komplexiey mierność : proch / pi-
śe Auicena, który pilnia ze zło-
tą / barzo pomaga przeciw bole-
ściom melancolicznym / to iest ^{Boleściom}
cznym. ^{melancolicz-}
boiaźliwym.

Trzymanie złota w vsięch /
oddala cuchnienie w vsiach / po-
śila serce / y dżeniu serca poma-
ga / y każdemu rozumowi narusze-
niu. Auicena. ^{Serca.}

Plinius lib. 33. cap. 4. Złoto
rozmaitym obyczaiem w lekar-
stwach pomaga : abowiem ra-
nionym z iakim iadem / dobrze Jadem.
przykładac / nie dopuszcza iadowi
mocy y rozszerzania.

Dzieciatkam dobrze na syie
wieścac / nie dopuszcza iadu zara-
żenia. Plinius. ^{Jadem.}

Ale w prawdzie dzisiejszych
czasow / złota szeregogo / które zo-
wa obrysum, niemaś : bo wży-
stki monety z łakomości popso-
wano / przydawając mosiadzu /
a miedzi / Trzeci / y siarki. Dla
tego oni starzy złota w lekarst-
wach niepożywali : aczkolwiek
Serapio, y Auicena radza / pilu-
iac złoto dawać melancolicznym
ludziom : mnie się zda / że lepiey
bys nakładwśy myśe złotych /
dał bładzacemu rozumem z bo-
iaźni / rychley go uwesela / niżli pi-
iac z nich proch.

A są niektórzy Lekarze / którzy
warsa z kaptuny złoto / a te pole-
wke dają pic tym / którzy mają for-
diaki / dżenie serca / y takie inśe
niemocy podobne : ano z tego
warzenia nic inśego nie wywre
iedno smrody / które zostają na
złoty z rozmaitego macania /
w roza.

w rozmaitych rełach : także plu-
gawości wśystkie/ które z maca-
nia krostawych rak na złoćie
zostawia / ciż wypilaia. A tak
lepieyby takowych rzeczy ponie-
chać niepożytecznych.

Cap. II.

A R G E N T V M.

Srebro.

Srebro też nie inşego nie iest
jedno ziemiabiała/ które pierwey
bywa Trzecia/ potym zmięsz-
wszy sie z siarką/ siarczana mo-
ca obraca sie w srebro twarde :
a tego iawny znak/ iż gdy kto wo-
nia srebra/ siarką traci.

Przyrodze-
nie. Srebro z przyrodzenia iest
rzecz zaścabiąca / y wysuszą-
ca. W księgach o żylach serdecz-
nych/ pişe Auicena, że srebro po-
sila serce : ale także ia minimam
iako y zloto.

Scoria argenti/ albo Helcisma,
iest zużelica ze srebra/ która zbie-
raia na lekarstwa/ iest ściągająca
y cierpnąca : dla tego wysu-
sza y wyciąga / przeto pomaga
bárzo swiętzbóm/ pişe Serapio.

Swięt-
bóm. Krostam po cieie / wrzedli-
wym ranam/ y inşym sadzelóm
goracym pomaga. Serapio.

Sadzelóm. Dioscorides lib. 5. cap. 55. do-
bze czynić plastry z zużelice sre-
binę na sadzele / które chcemy
zagoić/ y blizną piekną nieznafo-
mitą powość.

Bolacz-
kam. Plinius lib. 33. cap. 6. Zużelica
srebra ma moc ściągająca y os-
chładzająca/ dobrze ia kładz do
plastrów/ które mi chcemy zgaić
bolaczki ranne/ krosty.

Clistere czynić z nię / z Myr-
towym oleykiem / dobrze ia
kłada / albo brać przeciw bole-
ściom w stolcu/ w którym bywa
chciwość na stolce/ ano nie : tak-
że czynić przeciw czerwonej bie-
guncie. Plinius. Stolcóm.
Bieguna-
kam.

Bywa też pianá srebra/ gdy
srebro odprawiaia/ zowa Litar- Litargirium.
girion, a łacinnicy spuma argenti:
ta pianá srebra ma różność od
zużelice / że zużelica bywa na
dnie pod srebrem/ a litargirium,
albo pianá na wierzchu zużelice/
gdy srebro purguia / a pianá iuż
z wypurgowanego srebra by-
wa : aczkolwiek też litargirion
bywa z niektórego piasku / które
Dioscorides molibtidis zowie :
trzęcie bywa ze zlotá.

Diosco. lib. 5. cap. 56. Litargi- Przyrodze-
nie.
rion ma moc odmięczająca/ na-
pełniaia/ głębokie rany wyra-
staia/ dzimie mieso spodzaiac/
zgoiaia : a blizna czynić bez z-
nału/ ochładzac/ napelnić.

Diosco. siéroko wczu wypra-
wiać litargirium palac a płózcac/
takie płókané litargirium przeciw
boleściom w oczu/ bárzo poma-
ga / przyprawiaiać masę z biał-
kiem/ albo z różaną wodką. Dio. Oczóm.

Bolaczkam y sadzelóm / które
bywaia w stolcu/ bárzo pomaga Stolcóm.
tymże obyczaiem / albo z miod-
dem. Dioscorides.

Oblicze zmarszczone y piego- Piegóm.
wate / wyczyścić wycieraiac / a
poładaiac. Diosco.

Plinius lib. 33. cap. 6. Opuchli- Opuchli-
nam.
ny w sadzelach wsięz / y spa-
dza : piekielny ogień odpadza. Ogniu pie-
kielnemu.

Cap. III.

ARGENTVM VIVVM,
Hidragiron, Aquēū argentū.

Trzeci, albo żywe srebro.

Trzeci jest/która dziś tak daleko
w zwyczaj przeciw Francowā-
temu wżodu wzięto/ tak że pra-
wie rzadko ten ży wżód/ bez
Trzeci bywa wleczon.

Czworaki rodzaj srebra ży-
wego wypisuią Lekarze starzy:
ieden/ srebra/które cieczy z gor/
albo z skal/iało woda z stołu al-
bo z rzódło/to Plinius li. 33. ca. 6.
zowie vomicam perpetuā. A ta-
kie pospolicie mamy w zwyczaj-
u: drugi rodzaj srebra żywe-
go/które między kruszcami nay-
duia: trzeci/które czynia z Mi-
nium, iało naucza Diosco. lib. 5.
cap. 64. czwarty rodzaj/które
z marmurów czynia/iało nau-
cza Viſtruuius lib. 7. fuz Archi-
tekturaz.

Napotrzebniejszy & najlepszy
jest/które samo wychodzi z skal/
dziwne lekarstwo przeciw kro-
stom Francowatym/by tylko ci/
którzy leczą umieli wstanauiac
Trzeci/ według natury/ siły/
mocy/ niemocnego: ale wiec
Bawierze/iednało na każde lā-
tā y mocy czynia māsći: iało
Swiec/którj na iednym kopycie/
wszystkim ludziom czyni bōty/
āno złe: także też y ci Bawie-
rze/mlodē y starē/mlodē y mocnē/
māza: a tak iedne wylēcāia/dru-
gie zabiiāia/ drugim nie niepo-
magāia. A to wszystko z strony
nieumieietności/ nie strony lē-
karstwa.

Dziwna to rzecz iest/Srebro
żywe wyczyszcāia złoto/ od wszy-
stkich kruszców: wszystkie minery/
prócz złotā/ pływāia po nim: sā-
mo złoto tonie w nim/ y nā tych
miaszt sie odmiekcza: także dzi-
wna rzecz/ że złotem pozla-
cāia misy/ talērze/ kubki/ y inſze
rzeczy/iało widamy: ā gdy nā o-
gieni wloży/ Trzeci dymem wy-
niknie/ ā złoto nā pozlacāniu o-
stanie/które tak mocno wpoi w
rzecz pozłocona/że żadnym oby-
czāiem nie będzie odieto. Wy-
muiac iedne wōdke/ktōra Sło-
tnicy czynia/zowie Vigo,aquam
separationis auri ab argento.

Dioscorides lib. 5. cap. 64. Ży-
we srebro piac/ iad iest zabiiā-
iacy/ ā to iż rwie wnetrzności/
Plinius także piſze. Wielka iest po-
moc przeciw wſcieciu Trzeci/ pi-
mleko obſcie / y zās zwōcie / ā-
bo wino Ptolynkowe/ albo Le-
biotezāne piac.

Także namniejszy Paski złotā
sezeręgo piac/ barzo przeciw te-
mu iadu pomagāia.

Temicząsy iawno iest/ że sre-
bro żywe nie iest taki iad/iało pi-
ſza: āborwem widzimy/ że nie
tylko iż māzac nieſzkodzi/ ale też
iūż Bawierze wymyſlili pigul-
ki z Trzeci/które dāia nā purgā-
cia w ciężkich niemocāch/ ā barzo
pomagāia.

A Braſeolus in examine Sim-
pliciū piſze/ że też y dzieciom dā-
ia iūż/ nā wypadzenie chroba-
kōw/ bez żadnego zaſzkodzenia.

A tak iest to zacne lekarſt-
wo/ w niemocy iūż poſpolitey
Frāncē/ tak że nie możem prze-
ſpiez

spiecznięyszego wynaleźć: a jeśli komu zaśkłada/tedy wielkością a zbytkiem / y nieumiejetnością tych/któzy sprawują niemocne: ale gdy będzie przyprowadzono według iako czyja natura / y sposób siły znośi / według też wielkości złey materii / która czyni niemoc / y z infemii obliki / których leczenia potrzebuie / tedy niezaskłada / a wielka pomoc w zdrowiu czyniczego nieprzestrzegają Barwierz / ale wiec iedno iednym obyczajem / zwykli mazać mąłego y wielkiego / mocnego y znużonego / iednako maza / iako y niewiasta: a tak też ludzi psują: a jeśli sie tym przygodzi / że tego wyleczą / to tylko z przygody / nie z umiejetności. Albowiem trzeba każdemu / który sie chce mazać / aby go Doktor opatrzył / aby jeśli trzeba krwie puścić / rozkazał puścić / aby pierwey materii umnieyszył / aby potym syropami złe wilkości / godne ku wypisaniu uczynił y przepurgował: a dopiero / gdyby obaczył nieistnienie y zważenie / rozkazał mazać / przedsię masę według tego rozkazania czynić: czasu też mazania / radzić sie gdy brać purgacie / gdy Clister / y posiłania / aby wszystkie materia nie przyšla do wst / żeby nie wdusiła / iako to częstokroć widzimy / że zbytnia materia / przyśledszy do wst zadusi: drugdy też przyda stolce zbytnie / a Barwierz niewie co ma czynić / także zabija niemocnego / y tak winia srebro żywe: a no nieumiejetność Barwierzka ma bydź winiona / nie lekarstwo.

A powiedają Barwierz / że to nasza osobliwa nauka / my sąmi to umieimy / Doktorowie mąści takich nie umieją / w nas to rzecz jest tajemna. A ia tobie odpowiem / że to Doktorowie nauczyli Barwierzow niektórych / potym sie ieden od drugiego niedostatecznie uczy: a bowiem wietrza ich część jest / którzy / by tylko umieli Trzec zmieszać z smalcem / tedy już maza. A tak aby o sobie Barwierz nie trzymali tego / żeby sie też przed ludźmi niechelpili / zwożąc ludzi / wypisze tu kilka masć / nie w ten obyczaj / aby kto czytając miał sobie masć czynić / ieno żeby tylko wiedział / iakoby sie Barwierzowi dać leczyć. Pierwsza masć jest / która Mesue distinctione II. wypisuje / która spada krosty francowate.

Recipe oleyku Bobkoweg vncie iij. Kądzidła białego / wosku czysciuchnego / po dwu dragm: Trzeci vmozoney slina czlowieczna / dwie vncie: smalcu / albo lepicy sadla świeżego wieprzowego / wybrawszy z niego błonki y żyłki / a siedm razow w wodzie płokanego vnciy pieć / soli tartey oczkowatey vnciy ośm / solku Babczanego / polney Kuty ile potrzeba. To mieszać według nauki lekarstwey / a uczynić masę.

Druza masć / która pisze Arnoldus de villa Dei, a zowie vnguentum Saracenicum, barzo po magu podagrze francowatey / bolesciam w stawiech / wrzedliwym ranam / kankrowatym krostam / etc.

℞. Salētry/soli oczkowaćey/
olowu vpalonēgo/Euphorbiēy
po dwu dragm/Panicum morz-
kiego / białey Chānieleonty / po
pultory dragmy/Bleywasu/Tr-
teci/po dwu vnciiēy/sādła wie-
przowēgo / oliwy stārēy ile po-
trzebā / ā tāk zmieszay według
nauki Aptēkarskiēy / ā vczyn
māśc.

Item, vnguentum Benedicti
Massæ Veneti in cura Gallici.

℞. Sādła wieprzowego wy-
chedożonēgo / w wodzie siedm
kroć zimney płōkanēgo / ā przez
rzeszoto albo sito przebitego
dwa funty / Trzeci z ślina czło-
wiecza vmorzoney / sunt ieden /
Kadziśdła białego vncie trzy /
Cerusy vnciy dwie / litargirij
vncie iedne : to miészaiac trzy w
możdżerzu kamiennym / āż be-
dzie māśc.

Item, Czwarta māśc. ℞. Sā-
dła wieprzowēgo / iako y pier-
wēy / wychedożonēgo vnciy 6.
sādła kaczēgo vnciy 4. sādła
kołoszēgo vnciy dwie / olejku
rōżanēgo/leliowēgo/po vnciiēy/
Trzeci z ślina człowiecza vmo-
rzoney vnciy 5. litargirium zło-
tēgo / kadziśdła białego/po vnci-
iēy iednēy : ā to zmieszay / ā we-
dług nauki / w możdżerzu ka-
miennym czyn māśc.

Item, Piąta / sādła wieprzo-
wēgo sunt I. y pół / Trzeci vn-
ciy 8. olejku Bobkowēgo vn-
cia I. Dryakwi / Mastyki / ka-
dziśdła/mirry/po vnciiēy I. solu
polnēy Kuty vnciy 15. litargiri-
um, Cerusy / po dwu vnciy /
czyn iako y piērwēy.

Item, kosta / ℞. Sādła wie-
przowēgo / iako y piērwēy wy-
prawionēgo/kołoszēgo/kaczēgo/
po sześci vnciy / olejku liliiēy
białey / rōżanēgo / bobkowēgo /
po vnciiēy / Kadziśdła / Mastyki/
Mirry/po pół vnciiēy / czyn iako
y piērwēy.

Item, siódma/soli Armoniaci
dragme I. Bobkow vncia iedne/
Aquæ vitæ vncia I. Kadzi-
śdła / litargirion, po dwu dragm /
Trzeci / ślina vmorzoney /
dragm 3. sādła ile potrzebā.

Item, osma / korzenia calami
Aromatici, korzenia Mēu / Cy-
twarowēgo / po vnciiēy / Bo-
bkow vncie dwie / Trzeci
dragm 3. olejku Bobkowēgo /
Rōżanēgo/ile potrzebā / czyn.

Nōglbych tego wypisac niez-
liczna liczba / co napisali Dokto-
rowie o tych māściach : tom tyl-
ko napisal / aby rozumieli ludzie/
że też nie Bārwiērze wymyślili.

A w tym też kaźdēgo vpomi-
nam / aby sie nā to nie spuszczał
czytając māści tē opisanē / aby
miał sie mazać sam : bo nie w
tym tego koniec / iż vmiē kto czy-
nić māśc / bo trzebā odmieniać
māści / według komplexiēy czło-
wieka : inaczey czynić człowieko-
wi komplexiēy krewnēy / inaczey
komplexiēy kolericznēy / inaczey
flegmistēy / inaczey melānkoli-
cznēy : zaśie trzebā opātrzenia
Doktorowskiego / przed maza-
niem syropami / purgaciā / laźnia-
mi / posiłaniem. A tāk niezliczo-
nych inszych lēkarstw trzebā tu

Alle rzeczeż / ā czemużes nie
napisał tych wszystkich lēkarstw
potrze-

potrzebnych około tego: odpowiemci / iż nie zależały tu tym księgam / bo tu iedno proste rzecz wypisuiem: aczkolwiek mąściśmy wypisali / to tylko z przygody / wkrążając Barwierzkie chelpy: ale potym o tym wypiszęmy księżki osobliwie po polsku.

Cap. III.

A E S.

Miedź.

Miedź każdy zna / y żad przechodzi wiedza ludzie: wiele rzeczy od miedzi potrzebuem tu leksięstwam / co Plinius lib. 23. cap. 2. & 4. wypisuię. A napiętwosza rzecz iest miedź palona / która z starych gwoździów / kotłów / albo z okrawków czynią / iako wypisuię Dioscorides lib. 5. ca. 44. Ma ta miedź palona moc ściągająca / wysuszająca / wycieńczająca / odbijająca / wrzędliwe rany wyczyszciająca / zagaiająca / dziwie męso spadza / krosty wrzędliwe wyczyszciająca / y gojąca: dla tego dobrze do męści przykładać / którzy sadzele wrzędliwe chcemy goić.

Dioscorides. li. 5. ca. 45. Druga rzecz iest Chalcoantos, po łacinie flos aris, to iest kwiat z miedzi / który iest ziarnka miedziane / barzo śliczne / które z piecą wyparstają / gdy woda polewają / którzy miedź wyprawia. Ten kwiat miedziany ma moc też ściągająca / dziwie męso spadza / obłoki y każde zaciemnienie oczu wyczyszcia / w nosie zarosne

nie męsem spadza / guzy y krosty w stolcu spadza / męść przykładać / iezyczeń wpadły podnosi / rany w gardle goi.

Trzecia rzecz iest squamma eris, albo Lepida, to iest łuski z miedzi / które opadają / gdy miedź kują: ta ma moc / piśe Diosco. ściągająca / wycieńczająca / odzucająca: dla tego wrzędliwe rany / które Ránam. re po ciele sie rozszerzają / wsmięrza y goi.

Piąc te łuski wyprawione / puchliny wywodzi z zastorza: leksięstwam do oczu wśelakim do baze przydawać: fluxy / które bywaia z głowy / wstawia: ale te łuski trzeba pićwcy dobrze płóścić / o czym sęrzey Diosco.

Czwarta rzecz iest żużelica miedziana / która też zbieraia / a potym na proch tra / na też wśyśkie rzeczy / któreśmy wypisali / potrzebna.

Piąta rzecz iest arugo aris, albo viride aris, Grynspan: iako Grynspan bywa / wypisuię Dioscorides lib. 5. cap. 47. długo dosyć.

Grynspan / albo rdza miedziana / ma moc także ściągająca / zagrzewająca / na oczu blizny ścięta / wycieńczająca / lzy pobudzająca: wrzędliwe rany / które Ránam. sie po ciele czolgaia / y rozszerzają powściąga y goi / zapalenie ran oddala: wrzody y bolaczki goi / wrzodów. czyniac męść woskiem / a z oliwą: z miodem przyprawiwszy / rany / y krosty wrzędliwe / wyczyszcia: z Aloniacum przyprawiwszy / fistuly goi.

Krosty / y rozpādliny na wrzodach nam.

Ránam wrzędliwe.

Krostam.

Oczom.

Ránam.

Wrzodóm.

Ránam.

Krostam.

Fistulóm.

Rozpādlic nam.

Kánam.

stách goi z miodem: także dzirwé
mieso / y rany na dзиаślách goi:
tymże obyczaiem brwi mazac
wyciencza: żywica Terpentino-
wa / Grynspan / przyprawiwszy

Tredowá-
cinam.

másc / tredowáciny dobrze po-
kładac / wychedoży skórę. Diosco.
O tym szeroko Plinius lib. 34.
cap. 9. 10. 11. &c.

Cap. V.

A L V M E N,
Strypterias.

Hálun.

Hálun iest rozmaity / ale Dio-
scorides lib. 5. cap. 77. tylko tro-
iaki wypisuje / który w lekarstwa
przychodzi: ieden zowie Scifile,
albo plumosum, że iest iako pierze
albo mech / ten tak kamieniem ko-
paia / który sie potym rozsypane
iako mech: drugi iest okragly / zo-
wa Alumen rotundum, ten pisze
Dioscorides, reka czynia / ten też
niektózy Zuccarinu zowa / że iest
podobny Cukrowi: trzeci Hál-
un iest liquidum, iakoby miki /
ten też zowa Alumen Roche, A-
lumen liparinum / a ten iest Hál-
un / który pospolicie mamy / z któ-
regó ieden zowa Wenedim / a
drugi pospolitym / bo też v nas w
Rusi roście / okolo Chelma y
Belza. Sa inże też Háluny / iako
to Hálun Acali, Alumen catine, x
ale tych pospolicie niepożywaia.

Przyrodze-
nie.

Dioscorides cap. 77. Wsyst-
ki Háluny / zagrzewaiaca siła /
ściągaiaca / wycysciacia ma-
ia: dla tego wycieraia każde o-
bloki y zaciemienie w oczu / na br-
wiach wyrastanie miesá dzirwé

go spadzia / także na powiekách /
y inże dzirwé mieso na inszych
mieyscäch.

Hálun mchowaty / nád wšy-
stki Háluny nalepszy: wšytki
Háluny palone sa lepszego sprá-
wowania / niż surowe: dla tego
Háluny všmierzia wzedlinwé
rany / z których ciecze krewo / zasta-
Kánam.
nawiaiac krewo. Diosco.

Dziašla flegma odwilżone / táž Dziašlam.
že gnuiace / cuchnace / także zeby žebóm.
chwieiace / z miodem a z octem
przyprawiaiac / wycysciacia go-
ia. Diosco.

Krošty / y rany na všciäch / z Kánam.
miodem Hálun przyprawiony
goi. Diosco.

Papuli, to iest kroštki biale / pe-
Kroštam.
ne flegmy y ropy / z miodem po-
mazuiac / spadzia. Dios.

Ropy y plugawosci w všu / Všóm.
z sokiem Sporysowym zmieš-
ne / wycysciacia goi. Diosc.

Przeciw tredowácinam Hál-
cinam.
un z sokiem Bzostwianym przy-
prawiony / a pomazuiac wycy-
šcia / y spada / także czyni z mio-
dem. Dioscorides.

Swierzbinam / y každé stó-
Swierz-
ry zepsowanu / zanokcicam / sa-
bom.
dzielom przy paznokciäch / pazno-
Zepsowa-
ciam chropawym / y každemu ze-
nym palo-
com.
psowanu okolo palców / z wo-
da rozpusciwszy przykladać. Di.

Przeciw wzedlinwym ranam / Kánam.
które sie po cieie rozšerzia / z oc-
towými droždžami / a z prochem
Gallasowym przykladać. Diosc.

Parchy / y prochy luskowate Párchóm.
wycyscia / z imola y z eruum ná-
mazany. Dioscorides.

Przeciw gadóm / wšam / opac-
Gadóm.
leniu Opaleniu.

Cuchnienu
Opuchłym
Świerzbos-
wacym.

leniu ogniem/ z woda rozpuści-
wszy mazać: także przeciw cu-
chnieniu z podpażuch/ y z inszych
miejsc. Czyniac łaznia w wannie
z wody halunowey/ barzo po-
maga/ opuchłym/ swierzbowa-
nym/ w stawiech boleść mają-
cym. Diosco.

Kto niemoże mieć przyrodzo-
ney takiej wody/ tedy może czy-
nić wierzac sol z halunem w wo-
dzie/ a w tey sie myć.

Plinius, Heroko wypisuje o ha-
lunie/ lib. 35. ca. 15. w posrzedku.

Cap. VI.

A M O N I A C V M,
gutta Amoniaci.

W polsku Aptekarze zow-
a Armoniacum, ale zle/ bo ma bydź
zwano Amoniacum, bo ten sol
y sol zbieraia w piaskach w Libi-
i-ey/ w łosciola bog-
a Jowisza A-
mona w Cyrenie: Amoniacum,
to slowo znamionuje sol z iedne-
go ziela/ podobnego Feruli: zna-
mionuje też sol/ ktora w piaskach
w Cyrenie zbieraia kopaiac.

Sol Amoniaci, pisze Diosco-
rides lib. 3. cap. 89. ma siłę od-
mięczaiaca/ wyciagaiaca/ za-
grzewaiaca: dla tego rozrzuca/
y odmięcza twarde guzy/ bol-
czki w stawiech/ boleści wlyywa/
przykladaiac.

Sol też ten Amoniaci piąc/
purguje żywot/ umarły plod z
żywota wywodzi/ śledzione za-
twardzala/ y opuchla/ odwilża-
iac umniejszya/ z octem dragma
piąc. Diosco.

Dychawicznym/ kashlacym/ y Dychaw-
inszym niedostatkóm w pier-
siach: przeciw padaiacey niemo-
cy/ rozpusciwszy ten sol z mio-
dem/ uczynic Lakwarz/ a brac na
nozu trzymaiac w wstach. Diosco.

Dryne mocno wywodzi/ że
też aż do krwie/ bielina w oczu
ocięra. Diosco.

Także z octem ten Eliy rozpu-
szoney/ zatwardzialosc śledziony
y watroby/ odmięcza plastr
czyniac. Diosco.

Skamięle guzy/ y flegmy w Guzóm.
członkach/ rozpusciwszy żywica
z miodem/ przykladaiac rozrzu-
ca. Diosco.

Przeciw zemdleniu y z praco-
waniu członków/ z octem m-
żać.

Galenus 6. Simp. Amoniacum
jest odmięczaiacey y wilzaiacey
mocy: dla tego wszyscy twar-
dości w stawiech/ guzy/ bolacz-
ki/ scrofuly/ trawi/ spadza/ za-
grzewa/ y wysusza. Paulus 7. ta-
kże pisze.

Cap. VII.

A R S E N I C O N,
Auripigmentum.

Arsenicum jest ruda/ albo tru-
śec/ który sie nayduie w górach
gdzie krusze kopai-
a złote/ albo
mosiadzone: jest dwoiaki ro-
dzay: ieden/ który jest prawie
krusiec: drugi/ który wypalaia/
iako wodke/ który sie potym zsi-
da/ bywa biały/ zow-
a Arsenicum
sublimatum.

Arsenik ma moc ogryzaiaca/
ściagaiaca: dla tego gdzie chce-
nie.

LI iiii my-

Przyrodze-
nie.

Guzóm.
Bolacz-
kam.

Plodn.

Śledzione

Guzóm.
Bolacz-
kam.

Przyrodze-
nie.

my przepalać kładziemy / przeżę-
ga czyniac pecherze. Diosco.

Włosom. Wygryza też tak mocno / że je-
lazo przeiada : dla tego gdzie
chca włosy / albo paznokcie albo
inśe grubości spedzić / przykła-
daia. Dioscorides.

Przyrodze-
nie. Auicena, Arsenicum iest goras-
cę y suche w trzecim stopniu: dla
tego gdzie chcemy spedzić włosy
rozpuszczimy z żywica Sosno-
wa / przykładać: także na parchy:
także na złośliwe / wrzedliwe ra-
ny / z sędlem przyprawiaiac.

Cap. VIII.

ASPHALTVS,
Bitumen, Bitumen Iudaicum.

Asphaltus po Grętku / znamienn-
ie Kliy / albo Kliowata każda rzecz
głipta / która z gór albo z skal cie-
cze. A taki Kliy bywa rozmaity: ie-
den bywa cietacy iako olej / drugi
bywa iako ziemia twarđa / drugi
podobny woskowi w górach. A
o takim mi powiadano / że iest
w Cerkasiach góra / gdzie iest
wosk w niej czarny / że też z nie-
go czynia świece / a to iest ten
Kliy. Też petro oleum, które zbiera-
ia / iest Bitumen liquidum. nay
duia także Kliy y w studniach / po-
wodzię pływaiacy. Naylepsze
iest Bitumen Iudaicum, to iest /
Żydowski / które zbieraia w Je-
zierze onym / gdzie Pan zatracił
pieć miast / Sodome Gomorre /
zowa dziś to miejsce / Morze
martwe. Dioscorides li. I. ca. 84.

Przyrodze-
nie. Paulus, Kliy iest goracy y wy-
suszaiacy w wtórym stopniu:
ma moc rany stulac / y goic / dla

tego plastry na rany z niego czy-
nia. Ranam.

Cap. IX.

BOLVS ARMENVS,
Lapis Armenus, Lutum Ar-
menum, terra Armenica.

Silnych bledow okolo tego Bo-
lum Armenum naczyniono. Ab-
wiem Aptekarze przedaia glinke
twarda / iako kamien / która w
Niemczech w górze zbieraia / za
Cmienſki Bolus, która glinka
iest Bolus Armenus, iako mucha
ptał : zaś też przywoza drudzy
Bolum Armenum, które iest iako
galki / a pieczęć na nim wybito: to
też nie iest Bolus Armenus, iest
ziemia Lemnia / która w Lemnie
wyspie / zbieraia na iedney górze /
gdzie Vulcanus wpadł / gdy go
Jowisz z nieba zepchnał / z której
krwie Poetowie zmyſlaia bydz
taka ziemia. o tym szerzey czytay
Braseolum in examine Simpliciu,
gdzie szeroko wywodzi iasnie ias-
ko dzień / że nie przychodzi do
Włoch prawdziwe Bolum Arme-
num, a iesli tam nieprzychodzi /
tedy nigdy do nas.

Auicena, Bolus Armenus za-
trzymawa krew z nosa / z ran / y z
inſzych miejsc / przykladaiac y pi-
iac.

Bárzo iest wielkie lekarstwo /
przeciw zarażeniu moroweg po-
wietrza / bo niedopuszcza zaraże-
nia / od serca iad odpadza / piac
ij. Auicena.

Przeciw plwaniu krwi / su-
chości / zranieniu płuc / bárzo krwi.
poma.

Dychawic
cam.
Tchnieniu.
Kanam.

pomaga pić / dychawicy y cięż-
kiemu tchnieniu zranieniu wne-
trzności / iako trzew / ranam w
macicy / y takim inszym bärzo po-
mocné / bo leczy rany : ale iako-
śmy inż pićwéy wypisali / pró-
zno o niéy pić / bo go niemaię
Aptekärze : które maię / to iest
glintę z gór Niemieckich.

Cap. X.

C A D M I A.

Cadmia iest kāmien / w któ-
rym nayduię miedź / albo z mie-
dzą w górach gdzie miedź kopā-
ię. Plinius li. 34. ca. 10. wypisū-
ie Cadmia troiaka : iedne / któ-
ra bywa z kāmienia / z którego
miedź odpadzi : druga Cadmia
iest luskā / która sie czyni z dymu
ā z płomienia gdzie miedź wypra-
wia / ā tak przy czelusiach y
ścianach z płomienia czyni sie ię
to kāmien / albo skorupy / ā to też
zowę Cadmia : mięwa tā dwo-
iaka bärwe / iedne szara iako po-
piól / druga przyczerwienię / ā tā
nalepsza / zwłasczā tu boleściom
w oczu : trzecia bywa w samych
piecach na dnie / iako żużelica / zo-
wę placitum ; iako trzaski. Tę
Cadmię w Węgrzech / gdzie
miedź kopāię dosyć.

Przyrodze-
nie.

Kanam.

Dioscorides lib. 5. ca. 42. Ma
moc Cadmia ściągājąca : dla te-
go rany wrzedliné / głębokie /
smrodliné / wyczyszcā / napeł-
nia / wyrasta / y zagaia.

Fluxóm.
Biegun-
kam.

Plinius ubi supra, Cadmię
sprawy sa wysuszāć / goić / wsta-
nawiać fluxy / biegunki / plugā-

ności w oczu wyczyszcāć / fistu-
ly w kaciach w oczu wypelnić /
y zagaiać : przeto proch z niéy
czynić / wymywać w różanéy
wódzce / ā tego pożywać.

Dziwie mieso spada / krosty krostam.
wrzedliné / sadzele / goi. Diosco.

Cap. XI.

CALX, ABESTON,

Calx viua.

Wapno.

Wapno zna każdy / y iako czy-
nia wapno każdy wie. Wapno/
pisze Diosco. lib. 5. cap. 87. iest
ogniste / ā bärzo gorące / dla tego
ogryza / bärzo przepala skurlat
iako ogień. Z oliwā ābo z sadlem
rozpusciwšy wapno / bärzo mo-
cno zbiera / y przepuka bolaczki /
wrzody / guzy / odmieleca / roz-
zuca / goi / y skóra porasta.

Bolacz-
kam.
Wrzodóm.
Gurom.
Kwi.

Wstanawia krowie zbytnie v-
chodzenie. Auicena.

Plinius lib. 36. ca. 34. Wapno
pali / rozbiia / wyciaga : dla tego
okrutné / wrzedliné rany wstana-
wia / z octem ā z olejkiem róża-
nym przyprawoné : rany wrze-
dliné goi / y z skóra powodzi.

Kanam.

Wapno powiada / Plinius lib.
33. cap. 5. woda rozpala sie / oli-
wā bywa gąsiono.

Cap. XII.

CERVSSA, PSIMMY-

Bleywas.

Bleywas iest rzecz iadowita
pić

piſe Dioſco. lib. 6. á nie ieſt truſſec / czynią go Alchimifci. Dioſco. lib. 5. cap. 57. wcy czy nie Bleywás / albo Ceruſſe, táſze y Plinius lib. 34. cap. 18. tam ſobie okolo tego czytay.

Przyrodze
nie.

Ceruſſa ma moc zaſiabiáiącą / nápelniáiącą / zmiełczáiącą / wy-
cienczáiącą : dziwé mięſo ſpa-
dza / y roſć mu nie dopuſcza :
wziedliwe rány zágaia / boleſci
w nich wſmierza. Dioſco.

Kánam.

Bolące
kam.

Odwilża boląceſci twárdé /
zimné wygryza / złé mięſo ſpa-
dza / dobre náraſta / bárzo léczy
rozpádliny / y rány / które bywa-
ją w ſtolcu. Auicena.

Rozpádli-
nam.

Wycyſcia oſzpácenia y wy-
ciéra lice y ſkórę / á to rozpufe-
zając z wódką róſaną / á z Kámſo-
rą / á tą wycieráć. Jedno iż pá-
niam / to powiádam / że im to
gládzienie maczka / ábo Bleywá-
ſem bárzo zaſtkádza : ábowiem
Bleywás / piſe Dioſco. ieſt iád.
ſtádſze potym bywa / że pánié
miéwáią boleſci w zebiech / ze-
bów puchnienie / pádanie / cuch-
nienie z wſt / przez cháſu zmárſcze-
nie licá / iż ſie maczka máſza / táka
która ieſt iád. Serapio.

Cap. XIII.

CHALCITIS ; LAPIS
aris.

Chalcitis ieſt kámién / z którego
wypaláią miedź : Ten kámién
téſz tu lekářſtwam biorą / á bárzo
ieſt pożyteczny ná ſádzele / ná rá-
ny. Dioſcorides li. 5. ca. 69. Ma
moc wycyſciáiącą / zágrzewá-

iącą / przepaláiącą / wygryzáią-
cą : dla tego przekázy / y mięſa wy-
roſle w káćikách y oczu wycyſ-
ſcia. Oczóm.

Przeciw piekielnému ogniu / Ogniu pie-
cielnemu.

Dobrze máſć czynić / y kładź : v-
ſtánawia krew zbytnią z noſá /
táſze zbytnie pláwy pániám / á
to rozpufezáiąc z ſołem Lugo-
wym / á przykładáiąc. Dioſco.

Proch z tego kámiénia / bárzo
léczy rány / y króſty ná dſiaſłách /
táſz ſucho poſypuiąc : táſze ná ie-
ſt / y króſty / które tam bywáją.
Dioſcorides. Kánam.
Króſtam.
Jeſztowi.

Chalcitis ſpaloné / á z miodem
rozpuſczone / ná wſyſtki niedo-
ſtátki w oczu / bárzo pomocné /
rzezanie ná powiekách ſpadza /
krew / y inſze niedoſtátki wy-
cyſcia / fiſtuly y olá goi / przy-
kładáiąc. Dioſco. Oczóm.
Fiſtulóm.

Czynią téſz z Chalcitis á z Cá-
dmuiey / któraſmy wyſſey wypí-
ſali / Pſoricum : á to wſiáwſzy
częſć Chalcitis, dwie Cádmiuey /
á to ſtárwſzy / z octem przypá-
wiáią / potym w gnóy kładą
przez czterdzieſci dni / cháſu Ká-
nikuly á tam ſie zwárzy. To le-
kářſtwo ieſt nalepſze / á przeſpie-
czne ná te wſyſtki rzeczy / ná któ-
ré Chalcitis, przez wátpienia.

Cap. XIII.

CHRYSOCOLLA.
Auricolla, Aurigluten, Borax
Minoralis, capistrum auri,

Kámién ten roſcie w górách /
gdzie złoto / ſrebro / olów / miedź /
kopá-

Łopáia. Chrysicolla bywa biała / żółta / iakoby śadawa / zielona / przyczerńieysza. Ten kamień jest / którym złotnicy spaiáia káski złota / robiąc subtelne rzeczy / tak że oni przez tego kamienia skutnie nie mogą robić.

Przyrodze
nie.

Ma moc ten kamień / albo lepięć kruszyć / iako piśże Diosco. li. 5. cap. 37. wyczyścić wrzedliwe rany / żywe mięso spada / y mnożyć się nie dopuszcza / ściaga rany / zagrzewa / y leguchno gryzie zemię.

Ranam.

A wszakóż jest iad / biorąc przez wstą. Dioscorides.

Serapio, Borax kruszcowi jest gorący a wysuszający aż w czwartym stopniu / bardzo pomaga gryzieniu a kruszeniu zębów / chrobaćki w zębach zabija / y ból wśmiera.

Teodm.

Plinius li. 33. ca. 5. szeroko wypisuje: Chrysocolla rozpuszczona z oliwą a z woskiem wyczyścić plugawę / śpetne / wrzedliwe rany / także suchy proch posypując / czyni: dobrze ją dawać z miodem w bolaczkach w gardle / wracać nie pobudza.

Ranam.

ma też substancja gorąca y ostra. A wszakóż nie każdy popiół ma iedną moc / ale ieden mocniejszy nad drugi / według drzewa / z którego bywa: to na oko widzimy / że Jesionowy bardzo mocny przeciw Sosnowemu. także że Paulus piśże.

Popiół bardzo pomaga przeciw ranom wrzedliwym / złości Ranam. wym / ogryza mięso żywe w nich / dla tego czynią ług Jesionowi. Serapio.

Przeciw opuchlinom rozpuszczony popiół z wodą / a maczając gebkę / albo chustkę / okładając żywot opuchły. Diosco. Opuchlinam.

Dobrze też czyni Clister z popiołów / przeciw ranom w trzewiach / iako bywa w biegunkach / y w zastarzałych flurach. Popiół posypany na piławki / które się przypaia / na tych miast odpada. Ranam. Biegunkam. Fluxom.

Diosco. lib. 5. cap. 89. Tylko popiół / który czynią z rozgwinnej macice / wypisuje mówiąc / popiół z dziażdża winnego / ma moc przepalającą y wysuszającą

Popiół z sadłem / albo z oliwą rozpuszczony / bardzo pomaga zbitym y sluczonym żyłom. suchym / neruos zowiemy: także przeciw ich skurczeniu / albo zrościeniu: tym też obyczajem zlańmianym kościom. Diosc. Rościam zlamany.

Popiół z dziażdża winnego z winem / albo z octem zmieszany / w mośznach mięsa zbytniego / narastanie y puchnienie / czyni: okładając spadza. Dioscorides.

Także popiół ten / własczenie wężowe wężowe z octem przyprawiony własceniu. okład

Cap. XV.

CINIS, TEPHRA.

Popiół.

Popiół / iako Galenus 8. Simp. piśże / złożony jest z rozmaitych przeciwnych żywiołów / bo ma w sobie ziemną substancję / kłówa z drzewa / która gdy woda nań leży wychodzi z wodą:

Wężow^o
wł^ożeniu.

ofładając/ráne z wężowégó wla-
żenia / albo psa zapomnianego /
mocno iad wypadzając/gory lę-
czy. Diosco.

Dużeniu.

Lug z tego popiołu z sola á z
miodem/bárzo pomocny przeciw
dużeniu/które przychodzi z iedze-
nia iadowitych gezybów. Diosc.

Ranam.

Debowy popiół bárzo potrze-
bny wrzedliwym ranam/ smro-
dliwym / plugawym fistulam/ á
to czyniac lug albo kálkus / á na
každy dzień wymywiać.

Cap. XVI.

CINABARIS.

Cinobr.

Cinobr dzisiejszych Aptekár-
zów/nie iestci Cinobr/który stá-
rzy Lekarze wypisowali. Abo-
wiém Cinobr v Dioskoridesa
iest kruszec / albo lepicy kamień/
który/pisze Diosco. lib. 5. cap. 63.
niektórzy mienili bydz Minium:
ale nie iest Minium: bo Minium
powiada/ z Hiszpániéy woża/
które czynia z kamienia iednégo
palac w piecach: á Cinobr po-
wiada z Libiiéy przywoża/bárzo
śliczny / czerwoneý barwy/ któ-
rym Malarze krew maluią/ ani
iest rzecz podobnieysza / któraby
lepicy krew znakowała/ iako Ci-
nobr: dla teg niektórzy mniemie-
li/zeby Cinobr byl krew Smoko-
wa/iako też Plinius pisze/zeby Ci-
nobr byl krew Smokowa. Ale
Cinobr dzisiejszych Aptekarzów
y Barwierzów iestci rzecz ktora

pala przez ogień ze srebřa żywé-
go á z siarki: którym Cinobrem
wymysłono sie kadzić / przeciw
francowátym boleściam á křó-
stom / á iest ciężkie lekarstwo / á
wszakże dobre y pewné / po któ-
rym także plwac / y w cieple sie-
dziec / iako y w mazaniu / też ie-
kladz w masci / y plastry leczac
sadzele y křosty francowaté. Te-
go kadzenia Cinobrem tym / z
Trzeci pożywiają / gdy iuż inšé
rzeczy iako mazanie / dziewa pi-
cie / parzenie / pocenie / niepoma-
gaia: ale y ten / który ma leczyc
Cinobrem kadzac / ma powie-
dziec iż to lekarstwo iest dobre /
iedno iż wadzi członkóm naye-
piérwszym człowieczym/to iest /
że iest stráśliwé/bo obraża serce/
czyni dychawice/ kášel/ opuchli-
ny/suchoty/zniszczenie ciała/ á tak
nie moze bydz czyniono ieno lu-
dzióm mocnym / któzy nie máia
zawady w pierśiach / któzy nie
sa sprawni z przyrodzenia na su-
chora febre / albo któzy sa go-
racy z przyrodzenia.

Jakoby tym Cinobrem kádzo-
no tego niechce wypisowac / bo
ia tu takich rzeczy niewypisuię / á
zwlásczá by kto czytając/nie rzu-
cił sie na to/ áby sie nie zábil.

Cinobr Dioskoridesów lib. 5.
ca. 63. ma też moc / iako y hema-
tides, który dziś máia przy dwo-
rzech v wielkich panów czerwó-
ny / który krew vstáwia / y zbite
stuczone léczy: także Cinobro-
wé lekarstwo iest bárzo dobre ná
niedostatki oczu/ściaga/krew v-
stáwia/ opalenie/ y křosty/ z wo-
stkiem zmiešány/ léczy.

Cap.

Cap. XVII.

CORALLIVM,

Lithodendro, lapidea

arbor.

Koral.

Właść y dzieci koralu / które no-
są na szczytach / a dobrze. Gdzie
wiedzą każdy / że inśże jest Coralli-
na, o którejśmy w pierwszych księ-
gach pisałi / a inśże Corallium: bo
pierwsza rzecz jest mech morski:
wторая dziewo kamienné mor-
skie.

Dioscorides lib. 5. ca. 93. Ko-
ral jest dziewo morskie / y pól ro-
morsu roście jest miękki iako dze-
wo / a gdy będzie na wiater z wo-
dy podniesion / tedy ztwardnie-
je / iakoby zelazo: zaś gdy w o-
gniu jest / tedy miękki / a gdy na
ziemi tedy ztwardnieje.

Jest Koral rozmaitey barwy /
czerwony / z czerwona czarny /
biały / przyzieleniśm / a trąsają-
sie te wszystkie barwy przy jednym
Koralu / który bywa z swemi ga-
laktami: czerwony bywa / gdy
bardzo dostoi: przyczerwieniśm /
gdy dostawa: biały gdy niedo-
stoi: pól jeszcze młody zielony:
czarné nieprawé Koralu.

Przyrobie-
nie.

Koral ma moc ściągająca / y
cierpiąca / leguchno chłodząca:
dla tego dzinwé mięso niedopu-
ścić rość: posypując na oczy bli-
zny wyciera: rany wrzedliwe /
gleboć napelnia / y zagaia: prze-
ciw plwaniu krwaw / osobliwé
lekarstwo. Diosco.

Ranam

Plwaniu
krwaw.

Orynie.

Przeciw rzezaniu wryny / tak-
że gdy ia kto niemoże puszczać /
pomaga. Dioscorides.

Opuchła śledzione vmnieysza Sledzionie
piąc Koral tłuczony / z wodą.
Dioscorides.

Koral noszony wshystki na-
grawania we śnie oddala / prze-
ciw Dyabelskiemu nagrawaniu
silną pomoc czyni: przeciw gro-
móm y pioronomi / na walkach
zwyciestwo czyni / pomaga tu
wproszaniu każdej rzeczy w pa-
now / trzymając ij. Serapio.

Gromóm.

A Galenus 9. Simpl. piśe / cze-
gom ia. doświadczył / zawiesić
ij na szyi temu / który ma boleść w
żoładku / tak / żeby Koral nad for-
tką żoladkową wisiał / a będzie
vzdrowion od oney boleści: a
gdy go odéymiesz / wróci sie ból.

Auicena także powieida / barzo
pomaga przeciw padającej nie-
mocy / a nawieccy dziecióm no-
sąc.

Padającej
niemocy.

Posila serce / y dzenie serce
czné oddala: Koralowy proch
piąc / chrobać dziecióm w ży-
woćie zabiia / y wypadza. Auice.
Fom.

Cap. XVIII.

FERRVM, SIDEROS,

& ferrea metalla.

Zelazo.

Zelazo / piśe Plinius lib. 34. ca.
14. tu ludzkiey potrzebie barzo
pożyteczné. Tym oracz rola orze-
tym włóczy gdy zaśiecie / tym scze-
pi sczepy / y macice obzyna:
tym domy buduiemy / kamienie
wykowamy / y cieśmym: przez te-
go żaden Kzemieslnik swé Kze-
mieście nie wyprawi: tym walki
y pokoie sprawuia.

Mm

Ma

Czáróm. Na żelazo procz potrzeby w robotach swę lekarstwa: abo wiem trzy razy dzieciatko okryśliwszy mieczem w kolo/ pomaga przeciw czaróm / y iadowi tym trucianam.

Także grożdzie/ któreby były wyiete z grobu od umarłego/ wbiwszy nad dziwiami/ pomagają przeciw strachóm nocnym / które rady bywają w domach. Plinius.

Bolesciam Przeciw bolesciam w boku / albo pleuram/ mieczem którymby człowiek był zabity/ leguchno / ale takż. by niemocny czuł/ dotykaie / boleśc všmierza. Plinius.

Czerwoty niemocam. Biegunkam. Żelazem ognistym dobrze rozgrzewać wodę / która na wiele niemocy potrzebna / a zwłaszcza przeciw czerwoney niemocy / y inszym biegunkam. Pl. idē Dios.

Paulus 7. Żelazo w wodzie ogniste wielekroć gąszone / swoje osobliwa a wielka moc w wodę wpaia / a nawieczę wysuszająca: dla tego te wodę piąc pomaga

Sledzionie bolesciam sledziony : a iesliby w winie żelazo ogniste gąszone/

Gryzieniu. tedy gryzienie w trzewach ośło peptą / y wszedy indzie / piąc

Żoładłowi všmierza / żoładek rozwieziony ściaga. Dioscorides idem.

Ferri rubigo. Bywa na żelazie rdza / która bärzo pomocna ku ludzkiemu zdrowiu : Na moc / pisze Diosco. lib. 5. ca. 48. ściągająca / a dla tego pániam przykładając ią zbytnie przyrodzone rzeczy vstawa: z octem rozpuszczając a mäsząc na piekielny ogień wypadza i / także spada krosty białe na licu.

Żanokcie / y sadzele / a bolaczki żanokcie przy pänokciach / mocno leczy : guzóm / y ranam / a krostam / które bywają w stolcu / pomocna z octem. Diosco.

Dziastła gniące vtwierdza : Działam. podagra mäsąc leczy : lysiny z pάρχowácín wypelnia. Diosco. Podagrze. Lysinam.

Gdy chcemy rdza pomazywać sadzele / albo krosty / tedy rozpuszcz z wostkiem a oleykiem Myrtowym / a na piekielny ogień z octem. Plinius.

Pániam ku zastánowieniu zbytniego cieczenia / na welne przy kładac.

Żelazna żuzelica nie wzgärz bżona w lekarstwach / pisze Dioscori. abowiem ktemu wšytkiemu pomocna / ku czemu y rdza / acz nie tak mocno: a wšakże osobliwie pomaga przeciw picciu / albo zawżięciu iadu aconiti.

Także y lufki z żelaza mają swięmoc / pisze Plinius lib. 34. ca. 15. Abowiem křwie zbytnie cieczeni vstawia / a zwłaszcza z ran: także y przyrodzone pániam rzez w plastrze / y na sledziony nie dostatkę dobrze przykładac / hemoroidi, to jest křew z żył w stolcu vstawia.

Osobliwa ma moc na fistuly / y wyczyszcienie ran wrzedliwych / y na każde modzelów wygryzienie / na kościach miesa wyrościeniu / a to czyniac plastr taki : wziac křęty Cymolystię dwá pieniadza / šestć dragm miesdzi / tyleż lufki żelazny / a w oliwie zetrzec mocno / y tym mäsac.

Cap. XIX.
FVLIGO LIGNIS,
Asbolen, Melan.

Sądze.

Sądze zna każdy / y z czego bywa / według rozmaitych rzeczy z których bywa / są też lepsze y mocniéj wysuszające: dla tego bázro ich potrzebniemy w plastery ku goieniu sadzelów wzedliwych / y króśt.

Przyrodzenie.

Paulus 7. Sądze / zwłasczá kádźidlowe / Mirrowe / z Terpentiny / z Tyrań / z smoly / są suchego przyrodzenia ziemnego a subtelnego: bázro potrzebne w lekarstwa ku oczóm / y chedożeniu brwi: sądza z Kádźidła nad wszystkie inšie przewisza: dla swej mierności: zaśie z Sosniéy / z Jodly ostia: dla tego Sosnowe sądze glistkościam y łzami gryzieniu w kaciach v oczu pomagają. Paulus.

Oczóm.

Diosco. lib. 5. ca. 102. Sądza ma síle wygryzająca y ściągająca: dla tego przepukliny y inšie sądzele rozpusciwszy z olejem różanym / goi.

Przepuklinam.

Dioscorides cap. 103. Sosnowa sądza bázro pomaga na opalenie y opáżenie / to rozpusciwszy z wodą przykładac / a tak trzymac aż sie zgoi.

Opaleniu.

Cap. XX.
GYPSVM.

Jest kámién podobny salétrze biały / lśnący / który też bázro v

żyteczny w lekarstwach z wierchu / bo przez vsta / Galenus piśe / niegodzi sie go brać / abo wiem ma w sobie iad. Ma Gyplum moc / piśe Serapio, wysuszająca / spałająca / goiaca: dla tego bázro pomaga przeciw zbyt niemu krwi cieczeniu / rozściérac iac z białkiem / a przykładac na rany: a iesze lepiéj rozciac maki wé mlynie na ściánach / która sie sama rozlata / a Gypsum y z białkiem zmieszać / a przykładac na sierści zálecay: także zbyt niéj krwi z nosa. Serapio.

Przyrodzenie.

Brwi.

Dioscorides lib. 5. ca. 88. Gypsum ma ściągająca síle: dla tego goi spałając / każde krwie vychodzenie vstanawia / poty zbyt nié vsmierza. A rozsákoż przez vsta biorac duszac zabia.

Cap. XXI.
ARENA, AMMOS.

Piasek z brzegów.

Piasek / który przy brzegach v rzek bywa / piśe Paulus, ma moc mocno wysuszac: a dla tego / gdy Lecie bywa od słońca zápalony / czlowieka opuchlego dobrze w nim zágrzebiac / bo wysusza opuchline: także gdy piasek przysmażył na ogniu / na morzenie w żywocie / miasto prosa y soli przykładac.

Diosco. lib. 5. cap. 100. Piasek z brzegów wodnych ma moc wysuszająca: dla tego dobrze zágrzebac opuchle w nim / aż do głowy / gdy rozpali sie od słońca.

Przyrodzenie.

Cap. XXII.

LEMNIA TERRA;
Terra sigillata.

Tę ziemię / albo glinę / dziś zą Bolum Armenū prawdziwé dą ią Aptekárze / bo iakośmy napisałi nie máia prawého Bolum Armenum. A to téż każdy wiédz krótko / że inaczey Galenus de terra Lemnia, albo glince téy piše / inaczey Dioscorides : áborwiém Dioscorides piše / że krew kozlowa do niéy miéšaią. Galenus zaś / że iedno tak czerwono kopaia / á potym galeczki czyniac pieczetuią : dziś Turcy trzymaią / á Tureckie cechy na nie kłada / Bášá który tam miéška / ma z tego plát.

Jadóm.

Tá gliną pieczetowaną / bárz to iest pomocna przeciw jadóm / á zwlaſzcza iadowniku powietrzu / piąc z winem. Dioscorides.

Gdyby kto przed wzięciem iąskiego iadu / wziął téy gliny / tedy wnet iad wyrzuci wracaniem. Dioscorides.

Wężowé
włóſeniu.

Przeciw wężowému śmier-
telnému włóſeniu / pomocna pi-
ąc. Dioscorides.

Gryzientu.

Gryzieniu w żywocie bárz to
pomaga piąc. Diosco.

Przyrodze-
nie.

Paulus 7. Gliną z Lemnu
wyspy ma moc wysuſzaiącą / y
zátwierdzaiącą miernó / iadowi-
tym trunkóm pomocna : téż zło-
śliwé / wrzedliwé rany léczy / roz-
puſciwſzy z winem / albo z o-
ctem / krwie zbytne wychodzenie
wſtawia / także gryzienie w ży-
wocie.

Cap. XXIII.

De M V M I A.

po polsku téż Mumia.

Mumie sa powieſci o Mu-
mii / á poſpolita powieſc iest /
aby to bylo czlowieczne ciało
Murzynſkie ſpalone od piasku w
Babyloniéy w Amnos : dundzy
mówia że iest ruda / która z ſkal
ciecze do grobów vmartych / á
tak ſie oblepi okolo ciała vmar-
łego / która potym tak biera z cia-
łem vſchłym. Ale opuſzczaiąc té
powieſci / tak rozumiey / że Mu-
mia iest iedna maſc / która czynia
z Báſamu / z Aloes / y z Miry /
á ſafranu : á ta maſcia potym
maża ciała ludzkie vmarté / aby
długo trwaly bez ſmrodów w
grobiach : y o téy ſie maſci ro-
zumie w Ewangeliiéy / gdy Ni-
kodem przynioſł Aloës ſto libr :
nie izby tam tylko bylo Aloës, bo
téż był Báſam y Mirá / ale iz ſa-
mo Aloës przewiſza / mówiac /
á maiori dignior denominatio,
mientono Aloës á nie inſe. Tá
tedy maſc / gdy z nią pomazowa-
no ciała vmartych / wyſuſzaiąc
ciało ono / aby nie gnilo / wycia-
ga ł ſobie tłuſtoſc á wilkoſc z
ciała / á tak potym zmiéſzawſzy
ſie zeſchnie ſpólem przy cieple / że
bedzie iako ſkorupa czarna / á ona
ſkorupe potym z ciała zbieraiąc /
czynia Mumia : záſie vbodzy lu-
dzie w onych ſtronách / którzy nie
moga miec maſci Aloesowéy /
biera kłiy przyrodzony z morza
vmartego Sodomſkiego / który
zowa Aspaltum , á te ſmole mie-
ſaią

śaia / y zowu pix Aspalci, a tym pomazuią ciała: który kły z smolą ma też moc także zachować długo ciało bez skaży: ten też kły mieszaąc się z tłustością a wilgornością człowiecza / spieka się iako skompá / a ona skompá też tłuka na Mumia / tak / że dwoią się iest Mumia / iedną z Aloesowey masći / druga z Aspalci: ale najlepsza z Aloesowey masći: aczkolwiek y kłowa nie zła: w nas pospolicie tłuka y kości człowiecze y ciało / ale to nie dobrze / bo tylko ma bydź brana skompá.

Serapio piśe / że Mumia iest bázro pomocna przeciw boleściom w głowie / które są z flegmy / także boleściom w polowicy głowy: także paraliżowi: przeciw zatrzymiwaniu wst / padalacy niemocy / zawracaniu w głowie / lataniu przed oczyma much: a to rozpusciwszy ile grochowé ziarno Mumiey / z wodą Materanową / y sarkac w nos ciepło.

Także przeciw boleściom w rżu / rozpusciwszy z olejkiem Wzowym pomocna wpuszczając. Serapio.

Boleściom w gardle / káslóm / kordyce / pużeniu w żywocie / dać z wódkami przywlaszczonem / niemocy bázro pomocna. Serapio.

Na zbicie wnatrz / y zwiérzchu / osobliwe lekarstwo: także złamanie którego członku / dać pić y mazać miejsce: osobliwe lekarstwo na wstawienie krwiew tak w czerwonej bleguncie / albo plyniem z któregokolwiek miejsca

pijac y przykladając / mocno pomaga. Rasis.

Pomaga bolaczkom / które się Bolaczczynią z flegmy / z łamaniem któreś tam. go członka y zbiciu / w padniemiu z wysoko / pomocna.

Także przeciw padalacy nie mocy / zawracaniu głowy / czasu morowego powietrza dobrze ją brać.

Cap. XXV.

NITRVM, LITRON.

Sáletrá.

Sáletrá / piśe Plinius, mała ma różność od soli / dla tego nie którzy zowu sal nitri. Jest rzecz perwona / że sáletrá / która wypisuią starzy Lekarze / iest inśa od téy / która dziś czynią Sáletrnicy / bo Plinius lib. 31. cap. 10. piśe / że sáletra kopią w ziemi / a nąże wárza z ziemie: dla tego Diosc. chwali sáletra / która lekka a przez ciężkość iest: a nąża ciężka: przydawa też / która ma różey białey barwy / a wnatrz dziurki / iako we dżblach.

Ma moc prawa sáletrá z gley przyrodzoną na wierzech na skóre wyciągac: dla tego dobrze z nim nacięrać / gdzie chcemy wyciągac na skóre Diosc.

Żagrzewa sáletrá / wycięcza / kasa / wysusza / ogryza / y rany czyni. Plinius cap. 10.

Poty zbytńie wstawia / flu: Potóm czona z siolkowym korzeniem / a z olimą. Plinius.

Im iij Wycię

Głowie.

Boleściom
Paraliżowi.

Zawracaniu.

Wzóm.

Gardlu.
Káslóm.
Pużeniu.Krwí.
Bleguncie.

Bliznam. Wyciera też blizny na oczu / y na iagodach grubości / a to warząc z różynkami aż maść będzie / y tym pokładać. Plinius.

Paznokciom. Paznokcie także chropawé w winie różynkowym warząc są letre w skorze jabłka Granatowego / ściéra. Plinius.

Oczóm. Oczy mocno oświeca / rozpuściwszy z miodem / a pomazując. Plinius.

Zębóm. Boleści w zębiach / wwarzyć w winie z pieprzem / a płócić pomaga. Plinius.

Palac saletre na skorupie / dobrze z nią zeby bielić. Plinius.

Włosóm. Przeciw ropom w vchu / z winem rozpuściwszy w vcho puszczać. Plinius.

Szumieniu. Także przeciw szumieniu w vchu puszczając w vcho: przeciw żą
Włosem. pominalę psa włosem / z żywiolego psa. ca przykładając pomaga. Plinius.

Opuchlinie. Opuchłym ludzióm z figami skutrośy / dawać / brać / a plastrzyniac okładać żywot opuchły. Plinius.

Morzeniu. Przeciw morzeniu w żywocie / warząc z Ruta dragmę iedną / dawać pić. Plinius.

Opuchnięciu. Opuchnięcie moſen / skutrośy z różynkami / okładając spadzając. Plinius.

Krostom. Krosty / albo rany z krost / z miodem zmieszawszy / a pomazując goi. Plinius.

Językowi. Zarażonému języku paraliżem / zmieszawszy z chlebem / przykładając na język. Plinius.

Zbierać też z saletry piąne / która zowa sal Nitri, abo aphron Nitri, to jest salętrowa piąna. Dioscorides.

Piąna salętrowa ma niemał: też moc / iako salętra: a tak też ma moc / iż gryzienie w żywocie w Gryzieniu. śmierza / warząc z Ruta / a piąc. Dioscorides.

Tę salętra tak warzona / dobrze przeciw febram przez dzień febram. przychodzącym / pomazywać pulsi y paciérze: Dioscorides.

Czyniac plastr z tęg piąny z woskiem / dobrze y flajdż tym / krózy pokarmu nieczuia w żołądku.

Wody / które mają w sobie są letre z przyrodzenia / iakie bywają w cieplicach / są bardzo pomocne przeciw opuchlinam / piąc ie.

Cap. XXVI.

PLUMBVM, MOLYBDOS.

Olów.

Olów / piſze Plinius lib. 35. cap. vlti. ma też swé w lekarstwach obdarzenie. Abowiem blizny ściéra / blachy z ołowu na biościach y na nerkach przykładane / wamiérza nieczystą chciwość / także we snie nagrawanie oddala.

Paulus 7. Olów z przyrodzenia zimny iest / a ktemu wilgotny: dla tego trac olów z oliwa niedostatych oliwek / albo też z iakim sołem inſzym chłodnym / goi rany y sadzele na moſnach y członkach meſczyńſkich / y niewieścich.

Czynia z ołowu / piſze Dioſco. lib. 5. ca. 50. omywanie ołowu zowa

gowa lotura plumbi, a po Gr^{ec}
 &u molybdon, peplymenon, i^{az}
 to wypisuie Heroto Diosco. Ta
 lotura plumbi ma moc ochladza
 iaca/ ściagająca/ wypelniająca/
 miedząca / glebotie rany wy-
 pelnia / krew zbytnią zastawia /
 pomaga na sadzele w stolcu/ gru-
 czoly/ y rany.

Kanam.
Krw.

Też palę olów/zowę coctum
aut crematum plumbum, to wy-
pisać sęroko Diosco. lib. 5. ca. 51.
ma tę prawie mocy iako y olów/
który płokaniem przyparwiaia.

Tęż zbiieraia z ołowu żużelice /
 zowa scoria plumbi, albo recre-
 mentum plumbi: ma żużelica o-
 łowiana moc ściągająca / nie-
 mal też iako y sam ołów / jedno
 ostrzeysza.

Cap. XXVII.
POMPHILIX, TVCIA
Spodium.

Pandeſtarius y inſy mienili /
aby popiół / który czynią z Trcin-
nego forzenia był Spodium, albo
Pomphilix, áno nie: bo taki z tr-
cinny popiół / zową Antispodium:
záſie Pomphilix, ma różnoſć od
Spodium: aczkołwiek z iednéy
bywa máteriię / to ieſt z palenia
miedzi / á z dymu: ábowiem gdy
dym z pieców pała / który idzie
ſáto ſadze ſubtelné / podobné ma-
ce / to zową Pomphilix, á drudzy
Tucia: záſie Spodium ieſt pe-
rzyna / ábo popiół / mięſza dymu-
wa / która potym w piecu v cze-

Wrzedli-
wym rā-
nam.
Sadzelom.

Przeciw wrzedliwym ranam /
które bywają w stoleu / zową ra-
gadias, y inszym figom: także sa-
dzelom na moſſentach / na nie-
wieścim y meſſim czlonku / bā-
zo pomaga / z miodem y inszemi
rzeczami przykładając. Auicena.

Cap. XXVIII.

PVMEX, CISSERIS.

Kamień z piány morzkiey / któ-
rym ścięraią piśmo na pargami-
nie / najlepszy który gestem dziur-
kami napelniony / piaszczysty / któ-
ry laciwie bywa zetrzon / a starty
bieluchny / wsząże lepszy palony.

Dioscorides lib. 5. ca. 79. wezy
palic / komu trzeba tam czytay.

Przyrodze-
nie.
Dziastam.

Ma moc Pumex ściągająca / wy-
cięrająca: dla tego dziastła wy-
czyścica / obłoki / y wſzystki zaſto-
ny w oczu ocięra.

Wczóm.

Kanam.

Zebóm.

Wrzedliwe rany napelnia / y
zagaia: dziwé mięso spada: /
proch z Pumeru zeby czarne wy-
czyścica / wycięrając wybiela. Di.

Cap. XXIX.

S A L H A L A S.

Sól - kamień

Sól sa rozmaite / inakſza ieſt
morzka / która przy morzu roſcie /
ſzara iako trupy: ta przewarzo-
na bywa mialka / bieluchna: in-
akſza która z wody warza: inakſza
która kopią z ſkal / iako kamieni.
A taka ieſt nalepſza / piſze Dioſco.
Ta zaś ieſt dwoiak / iedna proſta /
a druga Kryſtalowa / a ta ieſt /

która zową ſal gemma, a téy téż
naywiecéy w lekarſtwach potrze-
buiem. Sa téż drugie ſoli / iako
ſól Ammoniſka / która zle Pan-
deſtarius Armoniacum zowie / o
téyſmy wyſſzey piſali. Jeſt ſól
Indyiſka / zową ſal Indicum. Też
zową ſal Nitrū, to ieſt ſalętrā / o
któreyſmy piſali wyſſzej. Jeſt ie-
ſze ſal Naphticus / która téż zową
ſal Sodomum, bo ią w morzu / a
bo lepięy w Jezierze umarłym za-
bięraią. Jeſt ſal Acali, o któreyſ-
my téż piſali w piérwſzych księ-
gach przy zieli Acali.

Sól / piſze Dioſco. li. 5. ca. 80. Przyrodze-
nie. ma rozmaite mocy / a wsząże w
ſyſtki ściągają / wycięrają / wy-
czyścica / odrzucają / wycięncza-
ją / mają różnoſć / iż iedną mo-
cnięy niż druga ſprawuie.

Dla tego wrzedliwe rany / cię-
ra / o gryzające y pſniące / powſcia-
gają: dobrze ſól przydawać do le-
karſtw / które mi chcemy ſkóre wy-
czyścica / y wycięrać. Dioſco.

Powſciągają y ścięrają mie-
ſa dziwé / y inſze zbytki na oczu Wczóm.
wyrastać: luſtki na oczu zę-
mnia / dziwé mięso na kaſzowym in-
ſzym mieyſcu zgryzają y zęmu-
ją / w kſtęry ſól dobrze kładź.
Przeciw ſpracowaniu / z oliwą
zmieſzawſzy dobrze mazać. Dioſ.

Przeciw opuchlinam / także
ſól z oliwą rozpuſciwſzy / miey-
ſce opuchlé mazać. Sól w worku
wſmażona na panwoy / a przykła-
dając na bolenie y morzenie w ży-
wocie / bāzo pomaga. Dioſco.

Przeciw ſwierzbóm / y kaſz-
mu ſpāceniū ſkory / z oliwą a z
octem rozpuſciwſzy mazać przy
ogniu:

Opuchli-
nam.

Swierz-
bóm.

Párchóm. ogniu: także ná každé párchy /
 Gárdlu. padanie skóry / trędownaciny: prze-
 ciw bolaczkam w gárdle / sól z
 miodem rozpuściwszy / á octu
 przydawşy mieřać. Diosco.

Ránam. Przeciw ránam w gárdle oko-
 ło iezyczka / także z miodem sól
 przyprawiwszy mazać: także rány
 y trosty ná vřkách: także ná gni-
 ące dźiąřlá. Diosco.

Niedźwia- Przeciw niedźwiadkowému v-
 ęrowému / ęażeniu / z siemieniem lnianym:
 Weżowé / także przeciw weżowému / z Le-
 ęażeniu. biorka / z miodem / á z Izopem
 słutkşy przykładać. Diosco.

Węażeniu- Przeciw wężowému śierśie-
 sieracie- niów y ós / dobrze z łoiem Był-
 niów / ós. wym rozpuściwszy / bårzo po-
 maga sól.

Także sól z różynkami słuczo-
 na / albo z śądlem wieprzowym /
 albo z miodem / dobrze przykła-
 ęać ná opuchłé móřną. Diosco.

Tymże obyczajem nátlutkşy
 z Lebiorka / á z trwásnym ciá-
 ęstem / trosty twarde spadza: tak-
 ęże každému iádowitému węż-
 ęniu sól bårzo pomaga. Diosco.

Sinořci pod oczyma y czar-
 nořci sól spadza / z miodem zmieř-
 ęawşy mazać. Diosco.

Wybitym członkóm z stá-
 wów / z mała á z miodem przy-
 ęładać dobrze.

Przeciw podágram bårzo oso-
 bliwé lekářstwo / z miodem mą-
 ężać. Diosco.

Z octem sól zmieřawşy á w
 vcho puszczając / boleřć w nim v-
 ęmierza / piekielny ogień / z octem
 zmieřawşy oddala / mazać.

Tęż biora trwiat solny / także
 piáne sólne / lać z soli / ale tego rza

dko pożywamy / á tęż iř sie tego
 nie dźierża / przeto opuszczam.

Cap. XXX.

S A N D A R A C A.

Aptékárze tęż zowę Sandaracam.

Wdźie mař wiedziec / że San-
 daraca v dźisieřřych Aptéká-
 rzów / nie iest práwa / ani tá / któ-
 ęa wypisuje Dioscorides, Gale-
 nus, y Paulus. Abowiem oni má-
 ęia Sandaracam, która od różey
 zowę vermicem, albo tęż miéwa
 ęia / która bywa przez wypalenie
 Bleywásu goracořolta. A ono
 práwa Sandaráka / iaka wypis-
 ęuje Dioscorides y Galenus / iest-
 ęci trusřec / który pospolu z Auripi-
 gmentum kopaia w górach / gdźie
 złoto y móřadź kopaia: á Sanda-
 raca nic inřęego nie iest / ieno Au-
 ripigmentu dostatecznie dořłé:
 y dla tego iest żółto czerwóné: á
 Auripigmentum iest prawie żół-
 té / także Sandaracam nayduiem
 między Auripigmentum: á San-
 daraca práwa ma mieć bårwe iá-
 ęko Cinobr. Ma śily y sprawy
 Sandaraca podobné Auripigmen-
 towi / piře Dioscorides lib. 5. ca.
 76. dla tego rozpuściwszy Sanda-
 raca z żywica przykładaiać ná ly-
 ęsiny / które zostaię po párchách
 wypelnia włosy.

Także chropawé / řpetné / pář-
 ęnoćcie / z smola rozpuściwszy / á ciam.
 pokładaiać ogryza / y pieknemi
 nárařta. Diosco.

Z oliwę rozpuściwszy pomá-
 ęywać wřy / gubi ie. Diosco.

Sadzelóm w nořie / y každym
 ęró-

Wřam.

Kroftam. Kroftam po ciele/bárzo pomaga/
rozpuścićwſzy z różanym olej=
Wizodóm. kiem : także ná wizody/ y rozpá=
dliny w ſiedzeniu / condiloma=
ta zowá. Dioſco.

Plwaniu **Krwia.** **Kaſłowi.** Pomaga téż przeciw krowia y
ropą plwaniu/ z miodem różyn=
kowym : także przeciw ſtaremu
kaſłowi z żywica kadzić/ á przez
piſzel dym w vſtá bráć. Dioſco.

Dychawic **cam.** Z miodem rozpuścićwſzy Sán
daráke/ á tak biorąc/ głoſ odmie=
niały y ochłapiáły nápráwia. Di.

Dychawic **cam.** Przeciw dychawicy/ z żywica
rozpuścićwſzy / á czyniąc iáko pi=
lutki/ bráć ná noc.

Cap. XXXI.

SARCOCOLLA.

Niektórzy zowá kruſcem Sar=
cocollę , dla tegoſmy iey między
dzewy nie wypisali/ niektórzy ży=
wicez Jálowcu. Ale ſie w tym
bárzo mylá : bo Sarcocolla ieſt
żywica z iednego drzewá / które
roſcie w Perſiíey/ iáko piſze Dio=
ſcorides lib. 3. cap. 90. podobna
Mánnie/ ábo prochu Kadzidło=
wému/ zowá polen Thuris : ácz=
kolwiek téż y ziárnká bywaia
międzyprochem: ma bárwe przy=
zóltſzym/ á ſmak gorzki: zowá iá
po Grécku Sarcocolla , iáko by
rzéſł ſpaíanie / álbo ſtulanie ran
w ciele / iż rány y ſadzele ná ciele
goi/ y ſtula/ á ieſt w tym rzecz
naſłáchetniejszyá.

Przyrodze **nie.** Má przyrodzenie goić rány /
ſadzele wrzedliwé. Dioſco.

Rymie. **Fluxóm.** Przeciw rymie/ á fluxóm z gło=
wy do oczu / dobrze przytłádáć

ná plaſtrze. Dobrze do plaſtrów
przydáwać / któremi goić chce=
my.

Cap. XXXII.

STIBIVM, STIMI,

Antimonium, Tarbaſon.

Szpiſglas.

Kruſzec to ieſt/ który zbieraia w
górách ſrebrnych / podobny piá=
nie: á gdy ſi pála/ tedy ſiárká cze=
chnie : ma w tym różnoſć od o=
łowu / iż olów rozpuſzczony ply=
nie / á Antimonium nie może
bydź rozpuſzczoné.

Má Antomonium, piſze Dio=
ſcorides lib. 5. cap. 53. moc wy=
pelniáiąca / ſciągáiąca / ochłá=
dząiąca/ dżiwé mieſo ſpadzáia=
ca/ rány wrzedliwé goiáca : plu=
gáwoſci/ y zaſłony w oczu wy=
czyſćia. **Przyrodze** **nie.** **Ránam.**

Żbytnie krowie z głowy noſeín Krowi.
ćieczenie vſtáwia. Dioſco.

Poſpolicie ma téż práwie moc/
która y olów palony.

Przeciw opaleniu / y opárze Opalentu.
niu / ſadlem ſwieżym pomázu=
iáć bárzo goi. Dioſcorides.

Trzeba téż Antimonium pa=
lić/ y plóſkáć / iáko Cadmia/ cze=
go vczy Dioſcorides.

Cap. XXXIII.

SULPHVR, THION.

Siárká.

Siárkó znaia poſpolicie ludźie/
ábowiem bárzo potrzebna ieſt
ſiárká. Dwoiáká piſze Dioſcor.
lib.

lib. 5. cap. 78. y Galenus, która w lekarstwie biała/ to jest/ iedną/ która jest prawy kruszec/ która nie była w ogniu/ zową Sulphur viuum, to jest/ żywa siarka. A to dla tego/ iż tak w swęy jest naturze/ iako sie w ziemi vrodziła: druga siarka jest/ która bywa w ogniu/ albo przez ogień spuszczo na ztęy żywę/ a ta jest/ która pospolicie mamy. Aczkolwiek Plinius lib. 35. cap. 15 pisze/ czworą si rodząy siarki/ ale dwa w iednym palonym rozumie Galenus, y Dioscorides.

Naylepsza jest siarka ku lekarstwu/ która nie była w ogniu/ to jest/ żywa/ jest gorąca y wysuszająca w trzecim stopniu: aczkolwiek Auicena inaczej pisze/ ale w tym z nim nietrzymam.

Przyrodzenie. Siarka ma site zagrzewającą/ rozbiła y przedko zbiera wroty: dla tego bärzo pomaga przeciw käftłowi/ ropę plwaniu/ dychnięciu/ a to kładac na ogień/ a dym przez vsta puszczel białą/ także w iaiu w rozmączki białą. Dioscorides.

Paniam kładac ie/ czyni przedkie porozdzenie/ vmarły plód wyciąga. Dioscorides.

Tredowacina. Tredowaciny kładę/ chropawiciny na skórze/ pąznotkie chropawę zpalców spadza/ z Terpentina rozpusciwszy pomazuiac. Dioscorides.

Także trądy spadza/ z octem winnym rozpusciwszy pomazuiac: także białe krosty po licu/ które bywaia iako tredowaciny. Dioscorides.

Wpafeniu niedźwiaz. Przeciw wpafeniu niedźwiaz-

dkowemu/ z octem także przykładać: swierzbie/ y wszystkie plugawości z ciała z saletraz ścięra. Dioscorides.

Przeciw żółtęy niemocy/ lyszka siarki na czoło wymazać/ albo w iaiu w rozmączki dać wypić. Dioscorides.

Przeciw rymie y Katarusowi/ z głowy cieczeniu plugawościom pomaga. Dioscorides.

Poty bärzo y mocno vstana/ wia na cieło/ posypuiac. Dioscorides.

Przeciw podagrze/ z wodą rozpusciwszy pomazuiac/ wielka pomoc. Dioscorides.

Przeciw ciężkościom w vřu/ y oknieniu/ tedy palić siarkę a przez puszczel dym w vcho puszczac. Dioscorides.

Tymże obyczaiem przeciw nie mocy spiacęy/ a vstawicznemu męzeniu czynić oddala.

Zbite vřy vzdawia siarka/ służy z Mirra az winem pomazuiac.

Cap. XXXIII.

TERRA, GEN.

Ziemia.

Ziemia/ pisze Diosco. wřelaka/ ma moc ochładzającą/ stulającą/ spaiającą: a tym nawiećy to czyni ziemią/ która ma iaka osobliwą moc w lekarstwach/ która/ aczkolwiek ma własności osobliwe/ wřakże jest ziemia iako inřa.

Paulus 7. Każda ziemia ma moc wysuszającą/ a którąby miała iaka ognistość przydaną/ tedy płoka

plókaníem wychodzi: ziemiá tłu-
sta ná polách orackich / tym wie-
céy ma moc wysuszać: dla te-
go gdzie chcemy wysuszać / dobrze
ziemię przykładac.

Diosco. lib. 5. cap. 101. Ziemiá
Erytryjska osobliwa ma síle w
lekarstwach: iest dwoiata / bia-
ła / y szara iáto popiół: ma moc
wziedliwý ściągac / ochładzac / wrzedliwé
rany głąbić / wypełniac / rany
krwawé goić.

Wziedliwý
ranam.

Eritrea terra.

Paulus, o téy ziemi Erytria / na-
lepszá popiółowata / á szara: ma
moc cierpnąca / á ściągająca / pa-
lona mocno wysusza.

Samia terra.

Zásie Samia terra, ziemiá Sa-
mijska najlepsza / która nabielsza /
która nie ciężka / á która ná izey
przytłenawszy wnet sie rozply-
wa: ma téż téż prawie moc iáto
Erytria / osobliwie przeciw zby-
tnim plawom niemięścin po-
maga: téż przeciw plwaniu
krwia / á to z prochem kwiatu
iablka Granatowego. Diosco.

Plawóm.
Plwaniu
krwi.

Zapalenie.
Wzodóm.
Oczóm.

Także zapalenie / y wzody ná
możnách / y w oczu / roztrawşy
z octem á z olejkiem różanym /
okładac. Diosco.

Potóm.

Jadowité
mu włáści-
wu.

Zbytne poty potraszając v-
stánawia: przeciw iadowitemu
włáśzeniu / także powietrza zá-
rażeniu / z winem pić. Diosco.

Lapis Samius.

Nayduia między tą ziemią ka-
mien / który zową lapis Samius,
który im nabielszy tym najlepszy /
ma moc cierpnąca / á ściągająca /
któremu ochładzająca / dobrze u-
pić tym / którzy nie mogą po-
karmu zatrzymac w żołądku / z winem.
Dioscorides.

Fluxóm.

Bárzo pomaga przeciw flu-

xióm z głowy do oczu: także ná
sadzele w nich / przykładając. Di. Sadzelóm

Pániam tu łacwiemu poro-
dzeniu / bárzo ten kamien pomo-
cny noszac: także dobrze pániam
nosić / przeciw oczarowaniu ży-
wota. Diosco.

Czáróm.

Téż w Chium wyspie / ziemię Chia terra.
iedne zbierają / która zową terra
Chia, ziemiá Chijska: taka téż
najlepszá biała z nieiata szaró-
ścią: ma niemal téż mocy / która
Samia ziemiá / á osobliwie
smarżki ná licu ścióra / twarz
glądzi / ná wszystkich ciele wdzie-
czna barwa czyni. Diosco.

Licam.

Pániam wielkim w zwozaniu
ziemiá Chijska ná chędogości:
ma moc ná to: wrzedliwé rany
głąbić / y zagaiać
dostatecznie. Paulus.

Ranam.

Także czyni y terra Selenusia, Terra Selen-
usia.
to iest / ziemiá Seleniska / zwła-
szcza która nabielsza. Dioscorides.

Téż iest Kréta Cymolijska /
zową Creta Cimolia, á tá dwo-
iata / iedná biała / druga przyczé-
wienşym / obiedwie zaziabiają:
dla tego przykładając ná sadzele
rozbiia / z octem rozpuściwşy.
Dioscorides.

Sadzelóm.

Bolaczki / y guzy zá vchem / y
ná inszych mieşcach / rozpada z
octem. Dioscorides.

Bolacz-
kam.
Gużóm.

Mieşca opalone / także z o-
ctem obłożwşy vzbawia: spe-
cieniu żadnemu przedsié niedo-
puszcza sie czynić. Diosco.

Opaleniu.

Twárdości opuchlé ná mo-
żnách / y zapalenie po wszystkich
ciele spada / piekielny ogień v-
śmierza. Dioscorides.

Twárdos-
ciam.
Zapaleniu.
Piekielne-
mu ogniu.

Cymolijska Kréta ma síle z-
mieşca nie.

Przyrodze-
nie.

miejsana / płotana nalepię o chładza. Paulus.

Meliater-
ra. Melia terra, albo ziemia Me-
lijska/ma podobność z ziemią są-
ra Erytrijską: ma moc podo-
bna halunowi/wyczyścić ciało/
a barwę na ciełe wdzięczną czy-
ni: włosy cienczy/parchy/grubo-
ści na skórze/ także tredowaciny
wychodzą. Diosco.

Ampelitis
terra. Ampelitis terra, ziemia/ która
naszy pielgrzymowie z Siriię
noszą / roście przy mieście Sele-
wcię / czarna najlepsza: ma moc/
piśe Diosco. rozrzucać / ochla-
dzać / brwi piękne czarno farbu-
je / także włosy na głowie farbu-
je. Dioscorides.

Paul. lib 7. Ampelitim ziemia
zowa od winą: dla tego gdy z
nią pomazasz macice / pości pako-
wia nie wypuści / tedy chroba-
ków każdy nie dopuszcza pso-
wać winą: guzy / y swinie wzro-
dy / zbierając otwarza.

Guzóm.
Wzodóm
swini
Pacyna.
Pacyna / zowaia testā forna-
cum, albo terra è fornacibus, ma
siłę z octem odbiiająca / drapa-
niu / a swiętbowi barzo poma-
ga: także każdym krostam: też
pomaga przeciw podagrze / z wo-
skiem rozpuszczwszy przykładają-
cie: guzy za vchem / y pod gar-
dlem / vsmierza. Dioscorides.

Swięt-
bóm.
Krostam.
Podagrze.

Guzóm.

Cap. XXXV.

VINIFEX, TRYX,
ceni Tartarus.

Wdinstein z Lagru winnego.

Amien y lagier winny nie jest
przez swej mocy wielkiej w le-

karstwach: dla tego Paulus. li. 7.
piśe / Lagier winny nie palony /
złożony z rozmaitych moc / albo
wiem mocno wysusza / rozrzuca:
dla tego dobrze go pożywać w
niemocach wilgotnych / a ciepła-
cych / bo wstania zbytnie ka-
panie z pierśi mleka.

Przyrodze-
nie.

Dioscorides lib. 5. cap. 86. La-
gier winny vpalony / jest najlepszy
który ma barwę przybielszym / a
podobna dniowi jasne: pala ją
na nowę skorupie w ogniu / aż sie
rozpali iako ogień: tymże też oby-
czaiem z winnego octu lagier przy-
prawiają. Na siłę lagier winny
palony / mocno przepalać / wycie-
rać / ściągac / cierpnac / wzedli-
wé rany zagaiać: a ma bydz bra-
ny świeżo z winą stoczonego / a-
bowiem rychlo / gdy jest przez
winą / wywietrzele: dla tego też
ma bydz w betce zaspuntowa-
wany / aby niewyветриł.

Kanam
wzedliw.

Surowy Lagier sam przez
sie / albo z olejkiem Mirtowym
przyprawiony / opuchliny na
członkach / albo bolaczki / także
wzody przykładając na plastrze
spadza. Diosco.

Opuchli-
nam.
Wzodóm.

Fluxy / y rymy / które ciepła do
żoładka / y do żywota / wstawa /
plastrzem żywot okładając. Dio.

Fluxóm.
Rymam.

Paniam zbytnie fluxy przyro-
dzone wstania: także biegun-
ki każde / czyniac plastr a okładają-
cie żywot. Diosco.

Fluxow.
Bieguna-
tam.

Wzody / y bolaczki pod gar-
dlem / albo za vchem / y także dru-
gie przykładając / rozpadza. Dio.

Wzodóm.
Bolacz-
tam.

Przeciw zbytności / a ciężkości
mleka w pierśiach v pań / zmie-
szawszy z octem czyniac plastr o-

Pierśiam.

U n

Fladac

Kładac / perwne zginie / albo w
mniejszy sie. Dioscorides.

Pąznoś-
ciam.

Zasie palony Lagier / zowa
Wainsten / przeciw pąznościam
chropawym / rozpuścić żywice a
okładac / a tym lepiej / gdy przyda
dzą olejku Mastyxowego. Dios.

Włosom.

Włosy farbnie na ruso myjąc
sie z niego : płocza też Wainsten
palony / a z tego czyniac na oczy
lekarstwo / bielma zściiera / bli-
zny odpadza / etc. Dioscorides.

Oczom.

Bliznam.

Lagier octowy / iescze mocniej-
szy y lepszy ku tym wszystkim rze-
czom / palony y surowy.

Cap. XXXVI.

VITRIOLUM ROMA-
num, Chalchantum, Atra-
mentum Sutorium,

Zeg viride.

Koperwasser.

Słone błedy czynia Aptekarze
przy tym słowie Vitriolum, z nau-
ki swęgo mistrza Pandectarza /
który pomieszał te słowa / Vitrio-
lum, Zeg / Atramentum Sorij,
Calcitis, Colcotar, Mysij. A to
iż minimal / aby to iedną rzecz / a
no rozmaite. A Polak każdy na
krótce niech rozumie / co Galen.
9. Simplicium pisze / iż w górach
gdzie mosiadze kopają / zarazem
widziałem troiaki kruszec pas-
smem bieżący / ieden na drugim
leżący : pierwszy / który na dnie /
który zowie Zarcos, ten też Sera-
pio zowie Zeg rubrum, a Dio-
scorides Sorij.

Drugi kruszec wiśi nad tym /
albo średni / który zowie Chal-

citros, który Serapio nie dobrze
zowie Colcotar.

Trzeci kruszec / który leży na
wierzchu Mysios, ten Serapio zo-
wie Zeg viride, a Diosco. Chal-
chantu, Atramentum Sutorium :
a to iest prawy Koperwässer. Z
tego rozdzielienia każdy wyroz-
mie / co iest v Dioskoridesa Chal-
chantum, co Chalcida, co Mysij,
co Sorij.

Koperwässer tedy iest Chal-
chantum v Dioskoridesa / który
Lacinnicy zowa Vitriolum Ro-
manu, albo Atramentum Sutoriū.

Troiaki Dioscorides wypisuje
Koperwasser : ieden / który sie za-
siada przy dziurach w górach / i-
akoby sople v dachu z kąpienia
wody : drugi / który bywa tam
na ziemi / gdzie one miedziane
wody nacieka : a trzeci / który
warząc woda taka z gór / czynia
iako saletre.

Na każdy Koperwässer moc
ściągająca / gorąca / przepalają-
ca : dla tego chrobaki pląskie / ile
diagma zaważy / z miodem bio-
rą / wypadza. Diosco. Przyrodze-
nie.
Chroba-
kom.

Wrócanie pobudza biorac /
przeciw iadowitym grzybom /
osobliwe lekarstwo / piąc Ko-
perwasser z wodą. Diosco. Wrócania

Głowe wyczyścić / rozpuścić
wszy z wodą / rozmoczyć wszy wel
ne / a w nos kładac. Diosco. Głowie

Paulus lib. 7. Chalcantos, to
iest Koperwasser / w górach mied-
zianych nayduia / zmazły iako
lód / zielony / mocney goracości /
bardzo mocno ściągający / dla tego
wysusza iako dobry na sadzele.

Nale

Nalepſzy palony : palić vczy
Dioscorides , komu trzeba tam
czytać ſobie moſz.

Cap. XXXVII. VITRVM , HYALOS.

Skło.

Plinius lib. 36. cap. 26. piſze /
ſe napierwéy w Siriié wynalé-
żiono ſkło / palac przy iednéy
rzéce / albo Jezierze / które Cande-
boca zowá / ná piaſtku ſalétry / któ-
ry piaſeł / gdy dla ſalétry zgórzal /
tedy vczyniło ſie ſkło : co oni ku-
pcy obaczywſzy / czynili potym
táſze / á z tego znaleſli ſkło : á
táſze ie poſpolicie w onych ſtro-
nach z piaſtku á z ſalétry robiá.

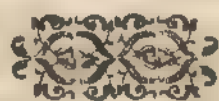
álbo tłuſta mármory ná piaſeł / á
z tego piaſtku czyniá ſkło. V
nas tylko z popiołu czyniá / á téſ
ſkło ták dobre / ſe zá ſyſzke ſtoi.

Serapio , moc ſkła ieſt goráca Przyrodze
w pierwoſzym ſtopniu / ſucha w
trzecim : dla tego Paulus piſze / ſe
ſkło ſtárte ná máke ſubtelnius-
chno / á pité z winem białym / las-
mie y truſzy kámién pechérzowy. Kámiénioſ

z tákiegoſ prochu ſkłanego /
czyniá máſc z Terpentina / albo
z kłiem ſliwowym / piſze Platea-
rius , á z wodá rozpuſciwſzy / któ-
ra barzo párchy / ſwierzbie / ſtro-
bi / táſde wyczyſcia.

Párchóm.
Swierze-
bóm.

Kucharká / która chce wnet v-
wárzyc mieſo / włóſz kás ſkła do
gárnca / wnet vwóré / ále ma byđſ
ſkło kámienne.

TRZECIA CZĘŚĆ

KSIĄG W TORYCH:

Orzeczách wodnych álbo miékkich
w lékářtách potrzebnych,
których vzywamy ie-
dzác y piáć.

Caput primum.

ACETVM , OXOS.

Ocet.

Aczmáité ſá octy / nale-
pſzy winny / á im téſ wi-
no náylepſze / tym ocet

wieſz á mocnieyſza ma pomoc
w lékářtách.

Gal. 4. Simp. Ocet bywa z wi-
ná y inſzych rzeczy / gdy częſci win-
né w winie bywaia záſiábloné / á
częſci wodné w winie zágniia :
dla tego piſze Galenus , iſ ocet ieſt

U n ij zimny /

zimny / iż ginie goraco winné / á
choćż zagnilość niemoże byt
ieno z goracą: przedśie iest goracy
ocet goracym z zagnilości. Stąd
że w winie iest dwoiaki smak / ie-
den ostry / drugi kwaśny: dla go-
racą z zagnilości / iest ostry: á z
zimnéy winności / iest kwaśny.
A ztądże / piše Galenus, wapi-
li starzy / iesli ocet iest zimny / al-
bo goracy: ale ná to lécwa od-
powiédz. Że ocet z swégo przyro-
dzenia iest zimny / á im mocniej-
szé wino / tym téż zimniejszy ocet /
á ciepły iest z przygody / to iest /
tylko z zagnilości / która téż w
ocetcie może zginąć lécwie.

Przyrodz-
nie.

Biegunt-
kam.

Arwi.

Diosco. li. 3. ca. 13. Ocet win-
ny ściaga / y ochładza: dla tego
krwie wśelakie zbytnie vchodze-
nie / tak parząc sie nád nim / iako
piąc u vstánawia.

Także wárząc z nim posariny
á pożywiaiac / biegunki vstana-
wia: krew zbytnie ciekaca z ran /
ocet vstánawia: zapalenie w rá-
nach oddala / á to rozmoczywszy
wełne nieplótana w ocetcie / albo
gebke / y przykładac ná ráne. Dio.

Niewiescie mieysca obrażo-
né / á zwłaszcza macice vpádla /
podnosi ocet / y léczy. Diosco.

Jelitam.

Jelito z stolcá wychodzące /
takżena welnie abo ná gebce przy-
kładaiac / naprawia. Diosco.

Dziostam.

Dziostá gniciacé / y z których
krew ciecze / płócąc vstánawia.

Króstam.

Ranam.

Ogniu pte

cielnemu.

Swierz-

hom.

Zanolci-

cam.

Przeciw krostam / wrzedliwym
ranam / które sie rozszerzaią po cie-
le / y piekielnému ogniu / także do-
bze przykładac. Diosco.

Swierzbie / chropowaciny
po cieie / zanokcice / z iakim léc-

karstwem / które takie rzeczy wy-
czyścia / zmiešawšy / gubi: prze-
ciw podagrze / zmiešac siarkę z podagrze.
octem / á przykładac / ból všmie-
rza. Diosco.

Ocet zmiešawšy z miodem /
á pomazuiac pod oczyma / sino = Ocet m.
ści spada. Diosco.

Przeciw zapaleniu w głowie / Zapaleniu
y ognistému bolu / zmiešac ocet
z olejkiem rózanym / á ná welnie
nieplótanéy / albo ná gebce przy-
kładac. Dioscorides.

Ná opuchliny / zwłaszcza gdzie Opuchli-
ni z skora naciecze wody / tedy nam.
zwárzyć octu / á maczaiac chusty
albo gebke / okładac ciepło. Dios.

Także puszczac w vcho / prze- všóm.
ciw niesłyżeniu / w všách szumie-
niu / dzwonieniu / y inszym nie-
dostatkom. Diosco.

Kobaki w vchu / puszczaiac cie Kobakóm.
plo ocet zabija. Diosco.

Wrzody / albo guzy / które by- Wrzodóm.
waią za vchem / albo ná inszym Guzóm.
mieyscu / rozmaczaiac gebke á
przykładaiac / wolno spada. Di.

Przeciw iadowitému vřasze- Jadowité-
niu / dobrze octem naparzac. Di- mu vřasze-
oscorides. niu.

Ocet téż piąc ciepło / barzo
pomaga przeciw každému iado- Jádóm.
witému zarażeniu / dla tego do-
bze w powietrzu octu vzywac.
Dioscorides.

Przeciw iedzeniu albo picciu
świniey wšy Opium, to iest / má-
koweš sołu / ocet pic: także prze-
ciw iadowitym grzybóm / y ski- Jádóm-
śnieniu mleka w żoladku: także tym grzy-
bóm.
ná insze iady. Diosco.

Piawki / gdy komu wuida w piawkam.
gardło / piąc wodę / tedy ocet pi-
iąc.

Kaszel. Iac wypadza. Dioscorides.
Kaszel stary vsmierza / a który
nowy / wiecay pobudza : a tak
nie dobrze pozynac octu nowo
kaszlacym. Diosco.

Rymam. Plóczac z nim / w gárdle v-
Slegmóm. smierza rymy / y flegmy / które cie-
ka z glowy na pierai / y gárdło
obrażaia. Diosco.

Gárdło. Także pomaga przeciw bolacz-
Wszystko. kam w gárdle / zowa ślinogórz :
wi. także iezyczkowi obrażonemu /
plóczac y naparzáiac wolno.
Dioscorides.

Zebóm. Bolesćiam w zebich / bärzo
pomaga plóczac z nim ciepło.
Dioscorides.

Cap. II.

De variis aceti mixturis, &
primò Acetum mulsum,
Oximel.

Ocet z miodem , albo. ocet
miodowany.

Wiska iest rzecz ocet miodo-
wany / a insza ocet miodowy. Wo-
ocet miodowany iest z miodu
przasnego / a z octu : a to biorac
miodu przasnego dwa funty / wo-
dy cztery funty / a tak warzac aż
woda wywré / potym wlać octu
funt mocnego winnego / a to do
pietro warzac aż dostatecznie v-
wré : a to iest Oximel, to iest / o-
cet miodowany. Ocet zaś miodo-
wowy / iest ocet / który bywa z
miodu pitego / gdy skwasnieie.

Ocet miodo-
wowany. Ocet miodowany / piſze Dio-
scorides , wyczysćcia w cieie ma-
terię grubę / kłiwatę / flegmistę :
dla te° bärzo pomaga bolesćiam

w biodrach / w stäwiach / w
członkach / a to drobic / tra-
wiać / y złe wilkości / grube / z
nich wywodzac. Diosco.

Przeciw padaiący niemocy / **Padaiący**
dobrzebrać ocet miodowy. Dio. **niemocy.**

Przeciw własceniu zmie mo- **Włascenie**
cno pomaga : także przeciw ia- **smiów.**
dowitey rzeczy wypiciu albo zie- **Jadóm.**
dzeniu. Dioscorides.

Charchaiac w gárdle / poma- **Bolesćiam**
ga bolesćiam w gárdle / zowa w gárdle.
ślinogórz. Dioscorides.

Mesug. Ocet miodowany bär-
zo pomaga przeciw złym mäte- **Stawóm.**
riam w stäwiach / wywodzac ie-
y drobic / y subtelne czyniac : tak-
że w żółdku / w watrobie / w **Żółdkowi**
śledzionie / w głowie / grube / **Watrobie.**
flegmistę mäterię wyczysćcia / a z **Śledzionie**
własczą w długich febrach / iaka
iust na każdy dzień.

Bywa też z octu Oxalme, po- **Ocet solos**
lacinie Acetum falfum, po polsku **ni.**
ocet solony.

Ocet ten naparzáiac wyczy-
sćcia / y postanawia rany wrze- **Ranam.**
dlirvé / po skörze rozszerzáiac sie /
a zwłaszcza które bywaią z zapo-
mnialego psa włascienia / albo kto- **Włascienia.**
regokolwiek iadowitego gądu :
z stolcä trzewä wychodzacé po- **Trzewóm.**
wsciąga / y wychodzić niedopus-
sca / przykládaiac. Diosco.

Przeciw gryzieniu w ielitach / **Gryzieniu**
dobrze z niego czynić crystere / ale
wnet potym trzeba mlekiem dru-
ga czynić. Diosco.

Piiawki / które w gárdle albo **Piiawkam.**
w vściach stoia / wypité z wodä /
tedy tym octem plóczac gárdło /
wypadaią. Diosco.

Luski / y ciekące rany wrzedli- **Ranam.**
Un iij **wé**

Ocet Scil-
le.

wie na głowie wyczyścić. Czynia też z włoskiej cebule ocet / zowa Acetum Scilliticum, to jest / ocet Scille: a to weźmi pior tej cebule / wysuszonych przez czterdzieści dni na nieci / funt / a do tego wleć octu winnego mocnego ośm funtów / a wystaw zawiazawszy na słońcu czterdzieści dni / potym przecedz.

Przyrodze-
nie.

Ten ocet jest bardzo mocnej siły / wycierzącej / drobującej / subtelizującej: dla tego dobrze z tym octem płócić gnijące dzia-
sta / wyczyścić / y vmocnia żeby chwiejące się. Diosco.

Dziastam.

Kanam.

Cuchnie-
nie.

Także wsmierza rany / y kro-
sty w wstach płócąc z nim / cu-
chnienie z wst płócąc tym octem /
wsmierza. Diosco.

Głosowi.

Głos iasny a głosny ten ocet czyni / omienienie oddala / y także ochrapienie / piąc y płócąc. Dio.

Żoładkowi

Pada-
jący.

Niemocy.

Saw-
rac-
nia.

Dobrze ten ocet pie tym / kto-
rzy niemoga w żołądku poła-
mu zatrzymać: przeciw pada-
jącej niemocy / zawracaniu w gło-
wie y przed oczyma / tem którzy melancoliczna niemoga / to jest /

Żółtost-
ni.

Żółtost-
ni.

Sledzi-
nie.

Sledzi-
nie.

Biodram.

bołażnością pracują: także na ka-
mienię w pacherzu / zatchnienie
macice / opuchnienu śledziony /
bolesć w biodrach: także kto-
rzy z zafarżalicy niemocy wzma-
gają / bardzo pomocny ocet Scille,
to jest / z cebule Włoskiej. Diosc.

Oczom.

Ma-
kulam.

Nad to iasność w oczu czyni /
makuly wyciera / ciało czlowie-
cze pośila / y wzwierdza / pleć pie-
lną czyni. Diosco.

Sluchowi.

Ukazywany słuch puszczając w
ucho naprawia: na ostatek na
każdą niemoc / wielką pomoc czy-
ni: tylko gdzieby były rany w-
natrz / albo obrażenie żył suchych
nie godzi się go dawać. Diosc.

Diosco. lib. 5. cap. 38. Tęczy-
nia ocet z Kocantów Arabskich / Kocant-
zowa Acetum de Stichade: a to ków.
mocząc Kocantów Arabskich
funt / w kilka funtów octu win-
nego na słońcu: ten ocet roznie-
sca / y rozbiła materię grubą / plu-
gawą / flegmistę / rozpędza wia-
try / y pużenia: bolesci w bo-
łach / y w żyłach suchych oddala:
także gdzieby z zatchnienia na
mrozie / który członek był zepso-
wany / naprawia.

Diosco. ibidem: Także czynia Ocet z
ocet z Bukwice / mocząc Bu-
kwice w octcie na słońcu przez
czas długi: ten ocet pomocny na
to wszystko / na co pomaga ziele
Bukwica: o czymesmy w pier-
wszych księgach pisali.

Auicena, Mesue, Tęczy-
nia Oxizaccara, to jest / ocet błąk Gra-
cukrowany: a to biorąc cukru
funt jeden / sok z iablek kwia-
snych Granatowych vnciy 8.
octu winnego ostrego vnciy 4.
warszyć to / że będzie iako syrop.
Takowy ocet / mocno pomaga
przeciw tercianam febram: tak-
że które na każdy dzień przycho-
dzą / zowa quotidianas: także
przeciw czwartego dnia: tymże
obyczajem przeciw ognistym fe-
bram / które bez przestanku dru-
czą: a to biorąc samy z wódkami
chłodzącymi / albo febram przy-
właszczonemi.

Czynia też oleielez octu: a to Oleielez
zmieławszy ocet winny / z ole-
ciem różanym / zowa Oxiroda-
num,

Oleielez z
ocet,
num,

num, iakoby rzeki / octowy róża-
ny olejek. Taki olejek bardzo po-
maga przeciw boleściom w gło-
wie / y inſze boleści všmięrza.

Sa inſze rozmaite lekarstwa /
które z octem przyprawiaią / iako
Oxicroceum y inſze.

Cap. III.

ADEPS, & PINGVEDO
animalium, Græcè Stéar.

*Tłustości, iako sádła, łoię,
y inſze.*

Dioscorides lib. 2. ca. 69. Tłu-
stość każda ma moc zagrzewá-
iącą / y odmieczaiącą / y rozſe-
rząiącą: aczkolwiek niektóre ścię-
gaia / iako Bykowa / także Wo-
łowa / Cieleca / Lwia.

Sádło świeże geſię / kóſoſe /
łącze / káplonie / bardzo pomaga za-
pſowaniu w niewieſciach miey-
ſcach / twárdoſci / y boleści wſzy-
wając. Dioſco.

Zapſowa-
niu.

Jeleni / Jeleni / Stoniowy łoy / Weże
Stoniowy łoy / gdzie z nim pomazęſz.
wy łoy. Dioſcorides.

Kozi łoy. Kozi mocny y cierpnacy ieſt /
Gryzieniu. dla tego gryzieniu w trzewách /
bardzo pomocny z mała Jecz-
mienna dáiąc / także klištere czy-
niać / z ryżanna leiać. Dioſco.

Suchotam Któzy máia suchoty z ranie-
nia płuc / poléwki tłuste dobrze
im pożywać: także którzyby ie-
dli albo wypili Cantaridas, to ieſt
Czerwce. Dioſco.

Kozi łoy. Kozi łoy / bardzo pomocny prze-
ciw podagrze / a to ſtukwſzy z ko-
zimi Bobki / a z ſafranem / a
plaſtr uczynić / y przykładać. Dio-

Owczylóy / bardzo ſie porów-
niwa z kożim. łoy.

Swini ſmalec / niewieſcim Swini
mieyſcom / także boleściom w ſmalec.
ſtolcu pomocny: przeciw opale-
niu oſobliwe lekarſtwo. Dioſco.

Paulus piſze / że wieprzowe ſa-
dło zgadza ſie z oliwą w natu-
rze.

Sádło wieprzowe ſłone / zá-
grzewa mocno / także rozmię-
cza / a tym mocniej im ſtarſze: dla
tego wypłókané w winie / a z po-
piólem / albo wapnem zmieſzané /
przeciw pleurze mocno poma-
ga: także przeciw zápchłym ſa-
dzelóm / y bolączkam / fiſtulám / y
inſzym zaſtarzałym niedoſtat-
kom. Dioſcorides.

Pleurze.

Sadzelm.
Bolacz-
kam.
Fiſtulam.

Sádło kóſoſe / geſię / bardzo Sádło
pomocné przeciw rozpádlinám kóſoſe.
ná wargách pomázuiąc / iáſne lice
czyni: w vſzu boleſć všmięrza.
Dioſcorides.

Rozpádli-
nam.
Vſom.

Niedźwiedzie ſádło czyni dłu-
gie włoſy / mieyſcá wygolále od
włoſów / pomázuiąc wypelnia.
Dioſcorides.

niedźwie-
dzie.
Włoſom.

Liſie ſádło / boleściom w v-
ſzu bardzo pomaga.

Liſie.

Sádła z ryb rzecznych / bardzo Rybie.
pomocné ná oſwiecenie oczu: a
to rozpuſciwſzy ná ſłońcu z mio-
dem zmieſzawſzy / pomázac oko
zácmione. Dioſco.

Vſom.
Oczóm.

Paulus 5. Sádła wſyſtki má-
ia moc odwilżać / y zagrzewać
ciało. człowieczę: a tak według
rozmaitego przyrodzenia / roz-
maitych zwierząt / máia więſza
abo mnieyſza moc. a wſakże po-
ſpolicie záwždy mezczyńſkie ieſt
goratſze y ſuſſze każde / niſi ſi-
eńczy

U n iii zny:

zny: a zaście ciepleysze mężczyzny
nieczyszcione / niżli czyszcione /
iako ciepleysze burowe / niżli ka-
plonie / tiernozie gorętsze / niżli
wieprzowe: a tak o inszych.

Plinius lib. 28. cap. 9. Sądla
ze wszystkich zwierząt potrzebne
w lekarstwach / a naywiecay wie-
przowe / o którym tak piśe / iż gdy
wieprzowym sądlem szczerym po-
mążesz w kolan / tedy smak y czu-
ność ięg przydzie do wst / że też y
plwanie z nim będzie. A ztąd ro-
zumiey / czemu najlepsza tłu-
stość w mążaniu z Trzecią jest
sądla wieprzowe / ale ma bydy
dobrze wyprawiono / o czymes-
my wysszey szerczy wypisali.

Cap. III.

A M I L L V M.

Krochmal.

Krochmal / zowa po łacinie y
po Gręku Amillum, iakoby sine
mola, to jest / czyniony przez mie-
lenia. Abowiem / piśe Diosc. li.
2. cap. 92. mocza pszenice w wo-
dzie zimney przez dzien y noc / a
potym wypuscirwszy wode / na-
lac inszy / także moczyć y wypu-
ścić / tego czynić aż prawie psze-
nica rozmoknie / potym tłuć albo
deptać / że prawie sie zetrze / a tak
przecedzwszy / na stońcu przedko
suszyć / aby nie kweśniał.

Przyrodze-
nie.

Galenus pō. alimentorum pi-
śe / że Krochmal ma moc odwil-
żaiacą y glądzącą: dla teę miey-
scą chropawę glądzi / iako w plu-
cach / a w gardle.

Cassius Felix on stary Lekarz
piśe / że Krochmal jest comple-
xię mierno ciepley / y chłodney /
iako y pszenicą / z której ij czynią.

Krochmal mocno pomaga /
przeciw fluxom ciekacym z gło-
wy do oczu / czyniacym boleści /
raną okolo oczu glebokie goi. Di.

Krochmal piąc vstaniawia
plwanie krwi / wycyscia krt-
ny / y plucą / biegunki iedzac vsta-
nawia. Diosco.

Plwanie
krwi.
Biegunki
tam.

Kaszel vstaniawia waząc ij
w wodzie Jeczmienney / z mle-
kiem Migdalowym / przydaw-
szy cukru kreconego / a to ciasto
iesć. Dioscorides.

Kaslowi.

Paulus 7. piśe / że Krochmal przyrodze-
mierniuchno ochładza / a wycy-
sca ostrości / a chropawość
glądząc ocięra.

Plinius lib. 22. cap. 25. Kroch-
mal iagody nalicu zagrubiałe y
ztwardziałe odwilża / y odmię-
cza / wycysciac ie.

Z iaiem zmieszaiac / dobrze da-
wać tym / którzy krwi plują.

Plucacym
krwi.

Cap. V.

A Q V A, H Y D O R.

Woda.

Woda / rzecz iedną ze czterech
dywiołów / przez który czo-
wiek złożony ze czterech dywio-
łów / nie może żyć. Jest iedną
rzecz między inszemi / którzy też w
lekarstwach barzo potrzebnie-
my / a potrzebna ludziom w za-
chowaniu zdrowia wiedzieć /
ztąd ma kto wode brać ku swe-
mu pożywaniu. Abowiem wo-
da za-

da z arżdy nabywa naturę oney
ziemie żąd ciecze: a iako ziemie
nie są iednaki / dla rozmaitych
rzeczy które są w niej / tak też y
woda ciekaca z niej. Przeto są
wody / które / gdy ie człowiek piie
czynią wielkie podgardła: są wo-
dy / które / gdy kto pożywa / czy-
nia morzenia w żywocie / zatrzy-
wania rś / czarność ciała.
Wiem za pewna rzecz wodę / na
Podgórzu / za Saczem / między
skalami / która / gdyby kto chciał
wynieść z granice oney dziedzi-
ny / tedy czyni grómy / trząskawi-
ce / dżdże / niepogody / etc. a lu-
dzie zaraża.

Plinius lib. 5. cap. 106. piśe o
iedney wodzie w studni / gdzie /
gdy wpuszcisz żelazo wnet sie roz-
plynie / także o drugiey / gdzie /
gdy wpuszcisz drewno obróci sie
w kamień / a w drugiey w żelazo.

Przyrodze-
nie.

Woda z swego własnego przy-
rodzenia iest zimna / a wilgotna /
żadnego smaku nie mająca: wśa-
kie niegdy bywa wysuszająca / a-
bo gorąca / albo gorzka z przy-
padku. Dla tego Hypocrates in
libro de aqua & aere piśe / iż wo-
da / która z wysokich mieysc
z gór albo pagórków ciecze / iest
wyborna a nazdrowsza / a zwa-
szcza która z wschodu słońca ciecze
na północy / przeźroczysta / Lecie
zimna / zimie ciepła: tę też po-
dobna / która ciecze z stoków gle-
bokich / biała / nie mająca żadne-
go zapachu.

Woda
gruba.

Woda zaś / piśe Hypocra-
tes, która gruba / a rozmaity
smak mająca / zagnila / albo smro-
dliwa: taka czyni w człowieczce

niemocy ciężkie: z takich wód
przychodzą puchnienia żywo-
tów / schnienie piersi / y rąk / a
głowy / śledziony puchnienie y
twardości / pragnienie / które czy-
ni dziwné niemocy: z tę też wo-
dy przychodzi czerwoni / y inśe
biegunki / kwartanne febry / także
quotidiany: pamiam puchnie-
nie / y zastanowienie w macicy
czyni: także białe flury / drugim
niepłodność przynosi / a bo tru-
dne y śmiertelne rodzenie: dzie-
ciom przepukliny / mężczyznom
wziedliwe rany na goleniach / z-
birowia y żywota / krócenie / z nie-
dożrzałą starością nawiedza y
dziżeniem. A tak inśych nie zliczo-
nych niemocy tam Hypocrates z
takiey wody wylicza: a zwłaszcza
takie niemocy czyni woda / która
idzie z ziemie gorącey albo zim-
ne / gdzie iest iaka ruda złota /
srebrna albo siarczana / albo hału-
nistą / albo salétrystą.

Wody dżdżowe są barzo lek-
kie / a z smakiem nieciatym przy-
dżdżowe.
Krym wóniace / przeźroczyśte:
abowiem słońce ciągnąc na po-
wietrze co iest subtelniejszyego a
leśszego bierze / rychło sie zagnie-
waia / smród czynią. Hypocrat.

Woda śniegowa albo dżdżo-
wa każda niedobra: bo cokolwiek
w niej subtelnego / a bo iaki smak
mającego / to za mrozem zginie /
samią grubość a plugawość zo-
stanie. Hypocrates.

Galenus 8. Met. Woda zimna
barzo wadzi mdłym ludziom:
letnią odwilża / chłodzi / lubo-
wanie czyni.

Dioscorides lib. 5. cap. 10. Nie-
łatwie

łatwie o wszystkich wodach zara-
zem wypisować/ dla rozmaitych
własności/ rozmaitych miejsc/
z których też wody nabývają ro-
zmaitych własności. A wszakże
ona woda iest nachwalebniej-
sza/ która przezręczysta/ słodka/
ciekła/ żadnego zapachu ani
smaku przykręgo niemająca/ któ-
ra bez boleści żołądka wychodzi
nie opuszcza/ ani się w żołądku
kłada.

Ognistym
febram.

Galenus, y wszyscy lekarze v-
czą/ że dobrze iest woda zimna
dawać w ognistych febrach/ gdy
iż materię będą strawionę: bo
łatwie ogień zagaśa. A to tylko
mówią w febrach kolerycznych.

Wilgotno-
ści kol-
erycznym.

Auicn. 4. Coll. de cura febris,
Woda zimna trawi wilgotno-
ści gorące koleryczne: ale nie ma
bydź dawana/ iedno gdy iż
strawienie się okaże: a zaśie gdzie
sa wilgotności grube/ flegmistę/
tedy się nie godzi dawać pic z-
imney wody/ iako w quotidianie
y quartanie.

Pisze też Auicena, że zawsze
woda ciepła rychły zmarnie ni-
żli zimna: nie czyni też żadnego
tuczenia w ciełe/ tylko czyni/ że
pokarm roznosi po ciełe: a gdy
iż pokarm przyjmie ciało/ tedy
iż natura przez wryne wypędza.

Wody ciekące w szelakim oby-
czajem są lepsze y zdrowsze/ niż
stoiące/ a zwłaszcza które cieka po
wietrze/ a im daley cieka odda-
lonę od źródła/ tym zdrowsze.

Auicena Ibid. Woda też kła-
żda przewarzona iest lepsza y
zdrowsza nad prosta: a bowiem
przewarzeniem traci niedostat-

ki/ których nabývá z nieczystych
miejsc/ dla tego dobrze czynią
kucharze/ którzy panom warząc/
pierwéy przewarzą wodę.

Są też wody/ które z przyro-
dzenia ku picu albo iedzeniu się
nie godzą/ iako są w cieplicach:
które iednak ku pożytku człowie-
czemu pan Bóg raczył stworzyć/
a są pospolicie gorące/ dla tego
przeciw zimnym niemocam bar-
zo pomocné/ iako to napierwéy.

Wody w cieplicach/ które są
sąletrowane albo stonę/ głowie/ Głowie.
piersiom/ rymom/ katarusom/ Piersiom.
barzo pomocné myjąc się w nich/ Rymom.
y czyniąc ducię. Takież pomo- Kataru-
cne przeciw boleściom w żołąd- som.
ku zaziębionym/ albo zamorzo- Żołądkowi
nym: także przeciw opuchli- Opuchli-
nam. Paulus. nam.

Wody zaśie halunowéy na- Plwaniu
tury/ plwaniu krwia/ żołądko- krwia.
wi wracającemu zbyt nie/ a nie Żołądkowi
rzadnemu paniam miesiącom miesiącom
cieczeniu/ albo które nie donoszą Plodu nie
iż dziatki/ pomagają. Paulus. donoszące

Wody które są siarczane/ stro- Stronam.
ny skurzone odmiękcza y za-
grzewają/ spracowanie oddalają
iż/ iedno żołądkowi wadzą. Pau.

Które wody zaśie mają w so-
bie miedziane przyrodzenie/ ta-
kie iezycze y boleści okolo niego/ Jezyczko-
oczy y ich boleści wsmierza. wi.
Paulus. Oczom.

Wody które są z rud żelaznych/ Żołądkowi
żołądkowi y śledzionie barzo Śledzionie
pomocné. Paulus.

A kto się chce w takich ciep-
licach myć/ ma naprzód z lekką
poczynąć/ tak iż iednego dnia
czwierć godziny/ drugiego poł/
trzeciego

trzeciego/ całego / etc.

Alle też śnać kto rzecze/ Trzeba aby też tu wypisano o wódkach/ które zziół wypalaia/ które też wypisano w polskim Herbarzu: a których tak bärzo temi czasy w lekarstwach pożywaia/ że też rzadka pani / która ma dostatek / aby ich w domu swym nie czynila. A ptekarze żadnich lekarzów purgujących przez nich nie daia. A maia ie doktorowie iako piwo tu potarmu/ tak wódki tu syropom a lekarzom. Ale ia każdemu odpowiem / że o nich niechce pisać/ a to przeto/ że ia pisał lekarstwa z nauki onych starych lekarzów / od tylu tysięcy lat doświadczonych/ którzy o wódkach nie pisali / y ia niechce pisać: bo są omylnie/ a nie maia w sobie żadney dostateczney siły ziela / z których ie czynia: A tak nie bärzo potrzebne / a to ztąd / iż gdzie niemaż którego ziela wóńney y smaku / tedy też nie trzymamy o nim / bo iuż wywietrzało. Wódki prócz rożaney a siolkowey / żadna niema smaku ani wóńney ziół / a tak niemaia też mocy ich: bo piolunkowa wódka iest słodka / gdyby miała bydż gorzka: a wszystkie inże są szczeru wody/ żadnego smaku ani wóńney niemaia: a gdzie niemaż smaku y wóńney / tam ani siły ani pomocy: a nad to czynia ie przez piecki oliwiane miedziane / które rzeczy są iadowite.

Alle rzecześ / a z czymżeby dawać syropy albo lekarz: odpowiemci / że wärzyć lepiej te ziółka / z których bywaia takie

wódki / a z temi mieřać: bo to wymyřliły te wódki/ aptekarskie leniřwa/ aby im nie wärzyć tych decocty/ gotuia sobie z latä wódkiz škoda ludzkiego zdrowia.

Cap. VI. B. V T I R V M.

Masło.

Masło zna każdy człowiek/ dla iego wielkiego vżytku. Dioscor. libr. 2. cap. 67. piře/ że gdzie nie dostaie oleiu mörwis prawego / tedy na miejsce oliwy / možem brać w lekarstwach masła y vżywać go.

Masło iako wszyscy wiedza z rozmaitego bydla biora/ wřakże krowie z pastwisk rořkosnych iest naylepsze/ dla traw y rozmaitey: po nim kózie y owcze.

Ma moc piře Paulus odmieraiaca y zbieraiaca wrzody y inże sadzele / zwlaszcä dyminice / y za vchem bolaczki / działa wyćienicza / a nawiećy dzieciom / gdy zeby puszczaia / pomagauiać.

Serapio, Masło z swęgo przyrodzenia iest ciepłe y wilgotne w pierwszym stopniu/ pomaga bärzo przeciw wřelafin bolaczkam/ zwlaszcä w piersiach.

Masło nasladuie przyrodzenia mlekowego / dla tego bioracie zgolemo / żywot purguie mocno / przeto dobre ie klasdż do krister / gdy olejku niemaż. Dioscorides.

Tę masło bärzo pomaga przeciw

Wrzodom.
Sadzełom
dyminicom
bolaczkom
dziasłom.

Przyrodzenie.

bolaczkom
w piersiach

Purguia.

Truciznam ciw truciżnam y każdem iadom.
Jadom. Dioscorides.

Bolesciam Bolesciam które przychodzą
dziatkom kiedy zeby puszczają/
zmieszać masło z miodem po-
mazować dziasta: także poma-
ga przeciw swierzbieniu dziast/
przed puszczeniem zębów. Diosc.

Swierzbie
niu dziast. Takież trostom y ranam w
ściach / y na wargach dziecin-
nych/pomaga. Diosco.

Trostom. Takież trostom y ranam w
Ranam. ściach / y na wargach dziecin-
nych/pomaga. Diosco.

Ciało biele Masło ciało z nim pomazuje
cie / czyni śliczne a iasne. Dio-
scorides.

Bolesciam Przeciw bolesciam / a zwła-
niemięscim szcza z bolaczek / w niewieściach
tajemnych miejscach: także prze-
ciw twarudościom w nich / ma-
sło świeże bardzo pomocne. Diosc.

Grzientu Clister z masłem potrzebn
w żywocie. czynić/przeciw bolesciam a gry-
zieniu w żywocie / a zwłaszcza w
bolesci kolicznej / albo zranieniu
w tym ielicie. Dioscori.

bolaczkam Masła dobrze przydawać do
lekarstw / któremi chcemy bola-
czki zagnoić albo zbierać / a na-
wiecéy pomaga ranam suchych
żył / blonę mozgowych / peche-
rzowym / y które bywają na żył.
Dioscorides.

Ranam Rany wrzedliwe wyrasza /
wrzedliwy. wyczyszcia/ciałem zakrywa y za-
gaia / dla tego chłopkowie z ma-
słem a z żywicą czynią sobie ma-
ści gojące. Dioscor.

Plinius lib. 28. cap. 9. Masło
jest z natury olejowey / im wie-
céy zagnilości nie cierpi / tym
najlepiej/ma z przyrodzenia ścia-
gać/odmieszcząć/wypelnić/wy-
czyszczać / w rozmaite plastry y
confecti kładą masło.

Pomocne masło bolaczkam bolaczkam
w piersiach / iako w pleurach y w piersiach
w inszych / abowiem trawi y
odwilża tam bolaczki: też bio-
rac z miodem albo z cukiem/plu-
gawości z piersi wypadza.

Cap. VII.

CALCEAMENTORVM
veterum corrigium Cati-
mata,

Skurlaty starych bótów,

Co sobie prawie mamy nicze-
mnym / iednak y to nie jest bez
pożytku ludzkiego / iako są skur-
laty starych bótów. Dioscori.
lib. 2. cap. 42. piśe/ Palone skur-
laty starych bótów / a na proch
starte / bardzo są pomocne posy-
pując na miejsca opalone / opá-
zione / na przeczasy / na przetar-
cie od bóta / y przeciw inszym tá-
kowym niedostatkom: tymże o-
byczajem posypując koniom są-
dną zagaia.

Paniam macice wpadła / a cięż paniam.
kość wielka czyniąca / kładąc na
wagle a tak kładąc/ mocno pod-
nosi.

Kądzenie temi skurlaty w do-
mu/ niedźwiadki wypędza.

Tiedźwia-
dom.

Cap. VIII.

CANCRI FLUVIALES,
Carcinon,
Raki.

Raki wszyscy ludzie znają/nay-
lepsze są z rzek a ciepłych wód
słodkich.

Cap. IX. CANTARIDES,

Czèrwce.

Cantarides są chrobaczki one / które czasu kieżycą Czèrwca latając w nocy / świecą iako iskry ogniowe / tak że prosty lud mniema aby ogień latał / albo iskry z niego. Tę chrobaki Czèrwcowé rodzą się z iągódki / które Maia y Kwietnia kopaia w Polsce / które mi farbuią welny y iedwabie / z których potym czynią Szarlaty y Karmezyny. A to rozumiey każdy / że gdy w Wenecii mieszka / welna Scarlatina , tedy wie dz / że taka welna jest farbowana iągódami Czèrwcowemi polskiem i : takież Jedwab / który zowa Karmezyn / rozumie się tylko który polskim farbuią Czèrwcem : bo oni iako ci / którzy nie mogą wymówić naszego ciężkiego ięzyka / przewrócili obciadło / mówiac K miasto C a miasto W / M / tak iż mówią Kermes / za Czèrwiec albo Skarlat.

A danga też rzecz wie dz / że acz kolwiek Ci Czèrwcowé iągódki / albo lepiéy nasienie náydnia w innych krajach niżli w naszych / ale nigdzie tak dobrego / iako w nas.

Czèrwcowé chrobaki wylaztują z tego nasienia kieżycą Czèrwca / od których ie tak zowa : a to pierwéy niżli wyleci zostawuie nasienie / z którego bywa galeczka czèrwona iako iągódka.

Maia nature / pisze Dioscori. libr. 2. cap. 54. Czèrwcowé ro-

Co

baczk

Vide hac de re Musam in examine syro porum.

stodkich. Dioscorides pisze / że z swego przyrodzenia maia moc przeciwiac się wlaszeniu zapomnianego psa : a to spalivszy rasków na popiół w garncu nowym / a tego prochu pic dwie dragmie / przydawszy iedne dragme Goryczki z winem / a to pic przez trzy dni.

Tenże proch zmieszawszy z miodem odshymowanym dobrze przykladac na rospadliny y bolaczki albo sadzele / które bywają w stolcu / tymże obyczaiem na cāncrowatę sadzele każde. Diosc.

Kaki surowé stluczone a z mlekiem oslim / albo którym inszym pite / barzo pomocné przeciw wlaszeniu każdego weza / pasia / iadowitego niedzwiaodka / y inszym iadowitym bestiiam. Dioscorides.

Kaki warzone / albo na polerwke szuyti y nogi starte / dobrze iesdz tym / którzy suchotami zranienia pluc boleia. Diosco.

Kaki starte a z bazyliyka zmieszane / niedzwiaodki z nimi dotykaiać zabiaia. Diosco.

Paulus 7. Kaki stluczone przykladane na każde zabicie / tykla / kulki y inszych rzeczy / wyciagaia.

Proch spalony z starych Rasków lupin / wyciera a bieli mocno zeby / a nawiecey po mazaniu.

Takież proch posypuiac na wrzedliwe plugawe rany / goi ie wysuszaiac y wychedaza / takież wyciera chropawosci a strobi na powiekach / posypuiac tym prochem.

Wlaszeniu
psa zapo-
mnianego.

Rospadli-
nam.
Sadzelom

Wlaszeniu
wzowemu

Suchotam

Niedzwia-
dki.

Zabiciu.
Cyrtom.
Dulkom.

Sebom.

Ranam.

baczki ognista: naylepsze sa które
nayduia w pszenicy a w życie / a
które maia pragi po strzydłach / a
kre^o tu żółtey barwie skłaniaia / a
długiego stanu / v nas pospolicie
niemają takowych / bo sa krótkie
a zielone / które maia tylko iedno
barwe / mało maia pomocy.

Dioscorides tak wzy ie mo-
rzyć: wsadzać w garniec niepo-
lewany / y zawiązać chusta nie ge-
sta / a potym zwarzywszy mocne-
go octu winnego w drugim garn-
cu / postawić nad onym octem
dziura a dnem wzgóre / że para
goraca idac wzgóre z octu zadu-
si chrobaki y iad od nich odey-
mie / a potym zbierać y na nitka
przeszywac / a chowac.

Przyrodzco
nie.

Maia moc Czerwcowe chro-
baczki przepalać / ogryzac / rany
czynić / a ciepło na wierzch ciała
wyciągać: dla tego dobrze proch
z nich przydawac do lekarstw /

Kankrom.

które mi spadzamy kankrowate
Trądom.

bolaczki / trądy / y inſze oſpace-
nie skóry na ciele / iako skrobi ro-
zmaité. Diosco.

miesiacom

Pantam miesiacopobudzaia /
czyniac pessarium , a przydaiać
prochu troche z nich y przyklada-
iac. Diosco.

Opuchłym

Opuchłym ludziom bardzo po-
magaia / a to daiać pić z lekar-
stwami / które wryno pobudzaia.
Dioscorides.

Pązno-
ciam.

Paulus , Czerwcowe robaczki
przyprawione z ciastem kwá-
śnym z dzieje / albo na wosku
przykladaiać na pąznołcie chro-
pawę / chropowaciny ogryzaia
a cudne czynia.

Parchom.

Plinius lib. 29. cap. 6. Parcho-

waciny na glowie goia Czerwo-
ce / a to proch z nich zmieszawszy
z mola / a okladaiac rany na glo-
wie: wsatze warowac / aby nie
mocno przegryzly / potym natluc
glow myszych albo ląynow mys-
szych / albo żółcia myſia z ciemie-
rzyca a z pieprzem / a przykladać
na to.

Cap. X.

CASEVS, TYROS,

Syr.

Wstecz rzecz doſwiadczona / że
y Syry maia różność według
mieysc / tak iż na iednym mieyscu
bada bardzo wdzięczne / że też w
dzieścieciorakich lepszych pastwi-
stach niemoga bydź takie / a to sie
dzieie influrem niebieskim tu ie-
dnemu mieyscu / iakięgo drugie
niema.

To iawno o Włoskich Pár- Parmezan-
mezanach / że indziej nie moga
bydź tak roſkoſne / choc też sa
mieysca daleko obſitſzey pastwy
y lepszey we Włoszech na inſzych
stronach niż w Parmie.

Dioscor. lib. 2. cap. 44. Syr
mlody / który iest nie ſlony / bar-
zo czlowieka tuczy / lacwy tu tra-
wienin / żoladkowi zdrowy / ży-
wot na ſtolce odwilża / cieliſte-
go czlowieka czyni.

Żasio Syr warzony a potym
z warzenia wyiety / potym wpie-
czony / a tak iż iedzac / żywot y
biegunki zaſtanawia. Diosco.

Syr mlody przykladany na bo-
lesne oczy oddala: śmności pod o-
czyma wycziscia pomazuiac. Di.

Żasio

Żoladkowi

biegunkam

Oczom.

Tuczeniu. Zásie Syr stony nie iest tak tuczny / á ktemu ciało bázro wy-
cieńcza / dla tego dobrze talowi-
tym stoné syry iedź / żoładkowi
nie zdrowy / wnetrznosci y ży-
wot burzy. Diosco.

Sadzelom Serapio, Syr młody albo nie
dawno uczyniony / przeciwny
sily iest od starého syra: dla tego
dobrze ij kładź na sadzele wrze-
wiedliwy. dlwé zagnilé / bo ie goi : á to
skutkowsz liściem szawiorowym.

Żoładkowi Plin. lib. 28. cap. 9. Syr mło-
dy iest zdrowy żoładkowi / który
nie stony: staré Syry żywot na
stolce zatwierdza / ciało wy-
cieńcza.

Sinofciam Syr młody z miodem zmie-
szany / sinosci pod oczyma wy-
czyścia. Plinius.

Morzeniu Morzenie w żywocie wstana-
wia syr / który w winie szmia-
cym w kłostoch warza / á potym
na panewce vsmazony z mio-
dem iedza. Plinius.

Sadzelom Ognistym sadzelom / które sie
przyda na męczyńskich albo
niewieścich tajemnych mie-
scach / kłzi syr starty á przykła-
ny / bázro pomocny / á tym lepiey
kwasny zmieszawszy z miodem
octowanym / zowa oximel.

Cap. XI.

CASTORIS TESTICU-
lus, Castoreum, Orchis

Castoris,

Bobrowe stroie.

Dioscorides lib. 2. cap. 23. Bobr
iest zwierze / które iednako rado
mieszka w wodzie y na powie-

trzu / iako insze zwierzeta: ale na-
wiecéy w wodzie : bo w niéy sie
żywi rybami y rakami. Plinius y
inszy piszą / że gdy go lowiec go-
ni / tedy sobie wciekając vgrzyse
stroie / zayrzac dárú bożeg / który
dal człowieczey naturze w nich.
Ale Diosc. piše / że to fałsz : bo to
niepodobna iest rzecz / gdsz té stro-
ie máia we wnatrz iako przyner-
kach. Te bási wsczely sie w onich
stronach / gdsz nie znáia Bob-
row / v nas gdsz sie rodza wi-
dzimy iawnie / że Bobry lowia /
y w nich stroie náydáia.

Gale. 9. Simp. moc Bobrowych **Przyrodze-
nie.**
stroiów iest wysuszać w wótzym
stopieniu / á zagrzewac áz w trze-
cim / dla teg piše Dios. máia wiel-
ka moc przeci- w kápieniu wózo-
wemu / kichanie pobudza.

Bobrowe. stroie z Poletem
dwie drágnié piąc / pániám nie
siace wymodza / lozyska po po-
rodzeniu wyrzuca / vmarly
plód z żywota wypadza. Dios.

**Przeci- w opuszeniu á odyma-
niu w żywocie / z octem winnym /
pic :** takież przeci- w morzeniu w
żywocie / y szkaniu zbytńiemu /
iadowitym trunkom / albo tru-
ciznam śmiertelnym. Diosco.

**Przeci- w spiacey niemocy / z o-
ctem á oley /
nem różanym pomazywac stro-
ni / iesli trzeba tedy y czolo y gło-
wa :** takież na to dáwac wóniac
y kładzić pod nos. Diosco.

**Tym którym dza członki iako
głowa / rece / etc. takież skurczo-
nym / y wśyſtkim niedostátom
suchych żył / które zowa neraos, po-
magáia piąc y namáziac.** Dios.

Co ij

Poma-

Przyrodze-
nie.Wkapieniu
wózowemu

miesiacom.

Opuszeniu.

Morzeniu.
Szkańiu.
Jadom.Dziennu
członkow.
skurczemu.

mżacęcy
niemoccy.

Pomagają przeciw mżacęcy nie-
moccy/ a to dając kichac: albo co
lepiey sfluc z Kuta albo z sokiem
ięy/ zmięszac y z octem/ a tak glo-
we pomazać. Serapio.

padaiacęcy
niemoccy.

Przeciw padaiacęcy niemocy y
inshym zimnym głównym nie-
mocam dawać pić Bobrowych
stroio w pulvnciię z sokiem Ku-
ciányym.

paraliżowi

Przeciw paraliżowi dawać
takieź pić z winem/ w którym wa-
rzone szałwia y rute.

zarazeniu.

Przeciw zarazeniu członku
męczyńskiego/ naparzać dobrze
winem/ w którymby warzone
stroie.

Przeciw niepowolnému na-
sieniu męczyńskiego cieczeniu/ go-
norream zowa/ tedy Bobrowe
stroie sfluc z sokiem Agni casti, a
octu przydać y obłożyć moşentki.

Cap. XII.

CERVISIA, ZITVM,

Piwo.

Dioscorides lib. 2. cap. 79. Zo-
wie nasze piwo Zitum, wszakże
on wypisuje Jeczmiennę/ a bār-
zo ie gani pişac/ że vrine pite pi-
wo ieczmiennę wywodzi/ nerki
obraża. y żyły suche/ zowa ner-
uos, błonki mozgowe obraża/ o-
puşenie y złe w ciełe wilgości
czyni: parchy/ świerzby na no-
gach sadzele czyni.

Czynia też/ pişę Diosco. z pşe-
nice takie picię. w ludzi/ którzy
mieszkaia na zachód stonca/ iako
w Siberniię y Brytanię. Tęmi
czasy iuż czynia po wszystkiey

Europie/ która iest między za-
chodem a północy/ iako we roşy-
tkię Niemieckię ziemi/ w Dun-
skię/ Pomorskię/ Pruskię/ Pol-
skię/ Litewskię/ Ruskię/ gdzie
piwa pşeniczne czynia/ że sie wi-
nu poronnywaia/ zdrowię y w-
szelak krew dobra w człowiece
czynia.

Galen. 6. Simp. tak pişę: Czy-
nia też powieda picię ze zboża/
które zowa foca, które picię dru-
dzy zowa Ceruisia, to iest piwo/
takie picię czyni złe wilkości w
człowiece/ boleść w głowie/ za-
raza suche żyły.

To też powtarza Galenus. co.
20. 2. particul. affor. pişac/ że pi-
cie które czynia z pşenice a z iecz-
mienia iest nie smaczne/ nie stras-
wne/ zła krew w człowiece czy-
niace/ zámula y zatwierdza wa-
trobe y śledzione/ w nerkach czy-
ni kamień: a na ostatet każde pi-
wo/ im grubşę a metnieyşę/ y
ktemu młode nie wykisiale/ tym
naygorşę.

Wszakże ia to trzymam/ iż pi-
wo z pşenice uczynione nie prze-
brane wystale/ zdrowiu pożytecz-
ne naszemu iest. Albowiem ziarno
pşeniczne nazacnieyşym ze wşit-
kich bedac/ kte^o mając prawie ie-
dnak miarę z cięciem naszym/ ile
gdj bedzie przyprawione pierwey
na sól/ według zwyczajn warze-
nia piwa/ škodzić zdrowiu nasze^o
tak bārzo niemoże/ ale owşem
pomaga. Co aczby sie şeroko wy-
więdz mogło/ iednak iż w inşich
księgach da pan bóg o tym wy-
pişemy/ przeto zaniechać sie to-
nam na ten czas zdało/ zwlaszcza
iż

to rzecz sama v nas w Polsce
świadczy.

Cap. XIII.

CERA, CEROS,

Wosk.

Wosk i
rzeczy.

Wosk każdy zna / którym oso-
bliwa panu Bogu posługe czy-
nimy przy ofiarach iego naswiet-
szych palac. Dwie rzeczy cho-
wamy woskowe na lekarstwa:
Pierwsza jest wosk / a ten dwoi-
ki / ieden jest iarzeczy / zowa Vir-
ginea czera łacinnicy / drugi jest
wosk pospolity od starych pszczoł /
a ten zaś też dwoiaki: ieden żół-
ty który taki z przyrodzenia by-
wa / gdy u wibierze z zgonin: a
drugi biały / który Aptekarze czy-
nią swą dowcipnością / czerw-
oné / zieloné / modré / z farbami.

Druga rzecz woskowa / któ-
re potrzebujemy w lekarstwach /
sa zgoniny a Wosk czarny / który
zostaje przy vłech gdy miód wy-
biera / zowa propolim, iakoby
rzeż / śmieci albo plugawości z
plastrow / która zostaje przy v-
loch.

Dioscorides lib. 2. cap. 77. y
wszyscy lekarze Grecy nawiecy
chwala wosk Kretyski y Pon-
tyski: ale iednak nasze woski mo-
ga bydz porównywane z cudzo-
ziemskimi / a zwłaszcza Podolskie /
których taka jest tam obfitość / że
nie czytamy takiey w żadnym kró-
lestwie Greckim / ani Włoskim /
że też nietylko w drzewiéch albo
w vloch / ale na ziemi między tra-
wą silné obfitości wosków z

miody zbieraia: a ztad znać / że
miłościwy stworzyciel / który iest
prawdziwa natura y influx każ-
dego królestwa / acz nam nie ra-
czył dać macie winnych / dał nam
miody / woski / a to wiedzac iż
nam flegmaticum więcej przy-
słusza miód niżli wino.

Wosk w lekarstwach iest nay-
lepszy pisze Diosc. mierny żółty / Wosk żół-
nieiako tłusty / woniący zapá- ty.
chem miodowym: zaśle który
przybielszym / nie iest tak potrze-
bny ani dobry.

Biora też wosk biały Apteká-
rze / a iako u czynić / vczy siero ko Wosk bia-
Diosco. lib. 2. y lumen Apoteca- ty.
riorum, także Theaurus.

Wosk każdy pisze Dioscor. ma-
sile zagrzewająca / odmiełczająca Przyrodze-
ca / y mierny wypełniająca rany ni.
y sadzele wrzedliwe: przeto leka-
rze / Barwierze y Aptekarze / do
masci wosk przydaia / a myla sie
na tym barzo oni / którzy powie-
daia / że wosk nie pomaga w ma-
ściach / iedno tylko zgestnienie
czyni. Diosco.

Wosk w poléwce daiać / bar-
zo pomaga przeciw morzeniu w Morzeniu
żywocie. Dioscorides. w żywocie.

Mamkam albo pániam / któ-
rym sie mleko w piersiach z śia- Mamkam.
da / czyniac guzy albo bolaczki /
vtoczyć dziesięć pilulek z wosku
ile ziarno prosiane / a dać na noc
ziesdz.

Paulus 7. Wosk w swéy natu-
rze iest mierny / iest iako materia
inszym lekarstwóm / a sam mier-
niuchno wyciera y wyczyścía /
rozrzuca też mierniuchno y za-
grzewa.

Przyrodze
me.

Galenus 7. Simpli. Wosk jest mierność mający / między lekarstwami / rozgrzewającymi y zaziębującymi / odwilżającymi y wysuszającymi / dla tego wysuszając też z przypadłości odwilża / iako y rozgrzewając ochładza.

bolączkom * Wosk odmiękcza twardości bolączek / pomocny chropawości

Piersiam. ści w piersiach y w gardle: rospuściwszy y z olejkiem siolkowym / a pomazując / odmiękcza strony /

Stronam. neruos zowa: bolączki zbiera y odwilża. Serap.

Jako Wosk czynia / wypisuje Plin. lib. 21. cap. 14. a zaś lib. 22. ca. 24. potrzeby piśe. Wosk powieda wszelaki odmiękcza / rozgrzewa / wypelnia / przeciw czernonocy biegunce dobrze y dawac w polewce.

Biegunc
kam.

Dymienic
cam.

Przeciw dymienicam napuszcylim / uczyniwszy plastr z wosku białego / przykładać.

Dioscori. lib. 10. cap. 16. Propolis / jest iakosiny wyszcy napisali iakoby fus woskowy / podobny woskowi / który przy vloch zostaje zwlaszcza przy dzwiałach.

Taki też ma moc w lekarstwach / jest rozgrzewający y wyciągający / dla tego na zabiciu / tytki / abo trzaski / abo zastrzały / kulki / y in-

Zabiciu. szaszczatom się rzeczy wyciąga przyłożony na rane.

Kasłowi. Przeciw zastarzalemu kasłowi / tym woskiem fuszowym do bieżczowieka kładzie / a dym / abo parę brać w usta. Dioscorides.

Skrobom. Skrobi każde na ciele y świeżym
zwierzdom rzie zganiania / pomazując z nim. Dioscorides.

Guzom. Guzy y sadzele twarde trawi

y odmiękcza / boleści żył suchych Zytom. neruos vocat, všmierza / wrzedli Ránam wrzedliwy. wérany szperne / plugawé / wy- czyszciowszy / zalecza mocno. Plin.

Cap. XIII.

C O A G V L V M

animalium, Pityan,

Serzysko.

Dioscor. lib. 2. cap. 67. Serzyska z niektórych zwierząt / też są bardzo pomocné ku ludzkiemu zdrowiu / iako zaiacze serzysko bardzo pomocné iadowitemu v-
kaszaniu / także morzeniu okolo
peptki y w trzewach gryzieniu /
pijac ile trzy pienia dze zarazy.

Też bardzo pomocné przeciw miesiącom
zbytńiemu miesiącow v pań cie-
czeniu: także z siadłą krew wy-
rzuca / y ciężkiemu z piersi flegmy
wyrzucaniu / pijac tyleż. Diosco. Pániam.

Paniam które są nieplodne / bardzo jest pomocné zaiacze serzysko / a to rospuściwszy z masłem / a po przestaniu miesiącow / do macice kładac: pijac / plód w żywocie zabiia / a po porodzeniu przykładać / czyni nieplodność. Diosc.

Zaśie Konstie serzysko bardzo pomocné morzeniu okolo peptki /
y w wielkich trzewach. Diosco. Morzeniu.

Takież Serzyska / Jagniece / Kozlece / Sarniece / Jelenie / Bykowe / a na ostatet wszystkie taka maia moc wielka pijac ie z winem przeciw iadowitym zielelom / iako przeciw Omiagowi. Dioscorides.

Pospolicie wszelakie Serzysko bardzo rozmiękcza rzeczy zaiadłe

Ślę a gestę / a ząsie miekkie a wo-
dne zgaſcza a zsiada. Diosco.

Cap. XV.

CORNV CERVI VSTVM,

Elaphuceras,

Róg Jeleni palony.

Róg Jeleni palony tak przy-
prawiać / zgrabć ij w ſtuki / a
zgrabawſzy wkłaſdź w garniec
nowy / a potym pokrwiła przy-
ſryć y glina garniezarſką zalepić /
a tak do pieca włożyć y palić aż
zbieleie / potym na proch ſtluc.

Dioscorid. lib. 2. cap. 53. Taki
proch wypłukany w wodzie do-
bze dawać pić przeciw plwaniu
krwi a ile dwie lyżce / przydawſzy
Drągiu.

Plwaniu
krwi.Boleſciam
w żywocie.
Żółtę nie-
mocy.

Przeciw boleſciam w żywocie
cie a morzeniu / takież żółtę nie-
mocy / y też boleſciam w peche-
rzu / użytecznie barzo pić ten
proch. Dioscorides.

Paniam.

Paniam na zbytnie mieſia-
cóm plynienie / z wodką Babczą-
ną albo z iakokolwiek inakſzą do-
bze pić co drągnię zaważy. Dios.

Fluxom.

Ten też proch płukany barzo
pomocny fluxom / które pocho-
dza z głowy do oczu y wrzedli-
wym okolo oczu ranam. Diosc.

Żebom.

Prochem tym barzo dobrze
wycierać zeby komu czernieją /
albo iakokolwiek ſe nie białe / iak-
to bywa po izdeblach. Diosco.

Wetom.

Weże / kładzenie tym Rogiem
niepalonym / z domu wypadza.
Dioscorides.

Ważąc też ten Róg ſurowy
w octcie / dobrze z tym octem

płukać zeby trzonowe gdj boleia. Żebom.

Paulus 7. Róg Kozi y Jeleni
wpalony wybiela zeby trac dzia-
ſta : z których ſlegma zbytnia cie-
cze wyſuſza z winem.

Bielei zaby.

Proch z rogu Jeleniego roſpu-
ſczony / a okolo zebu oblepiony /
chwieiać zab wewierdza.

O przyrodzeniu Jelenim a z
mietaniu rogów / ſęroko Plinius
lib. 8. cap. 32. Mieſo Jelenie kto
ie / taki febry nie rad miećwa. dla
tego piſze Plinius, znał niektóre
panie / które na każdy dzień wku-
ſily nieco ieleniny / a za długiczas
febry nie wczuly : Ale powieda /
taki Jelen ma bydź / któryby był
iedną raną zabity.

Cap. XVI.

EBVR, ELEPHANTA,

Slonowa kość.

Koſtyny z Slonowey koſci
barzo rzecz potrzebna w lekar-
ſtwach / czego barzo Doktoro-
wie młodzi doſwiadczyli : abo-
wiem proch z tęg koſci mocząc w
winie albo w iakiey wodce otwie-
raiać / a to wino albo wodka
taką dawać pić na czso / wolno a
przedko ſpada żółta niemoc z cia-
ła.

Żółtę nie-
mocy.

Takież takie wino albo wod-
kę pić / zatknię każde wotro-
by y zyl každych otwierać.

W żoładku boleſci ciężkie tak
też to wino albo wodka pić /
mocno wſmierza.

W padaiacęy niemocy / w mie-
dzie pitym mocząc dawać pić /
albo w mulsie co czynią z miod-
u a z winą.

Padaiacęy
niemocy.

Takież

Poczęciu. Takież piąc z winem albo z wódkami pániam pomaga tu poczęciu dziatki.

Sadzelom Diofcori. lib. 2. cap. 50. piſſe/ że zanofcice/ ſadzele w palców przykładaic mocno leczy.

Cap. XVII. FEL. CHOLEN.

Zółc.

Natura. Żółc każda ma gorzkość przyrodzoną/ która barzo ieſt pomocna tu człowieczemu zdrowiu: wſyſtki żółci mają moc zagrzewająca/ tylko różnoſć w tym/ iż iedna więcej niż druga.

Oczom. Diofcori. lib. 2. cap. 70. Żółc Kuropátwia/ Ola/ Kofoſa/ białey kofoſy/ leſnéy Rozy/ ſa nád inſſe przednie/ a to przeciw niedoſtátkom w oczu/ iako przeciw ſluxom z głowy w oczy/ mglam y obłotom ná oczu bielmam/ chropáwym powiekám.

Byłowa żółc lepiſza nád Owca/ Swinia/ Niedźwiedza/ czy ni chciwoſć ná ſtolce/ nawiecéy dzieciom gdy lnaníki rozmoczy wſy w żółci/ do ſiedzenia włoży. Diofco.

Ło'aczom Byłowa żółc oſobliwie przeciw bolaczkam w gardle pomocna/ zowa angina, a to z miodem zmięſzawſy pomázac. Diof.

Sadzelom Takáż żółc wſyſtki niedoſtátki y ſadzele w zádku goi mocno/ mázac. Diofcorides.

Wſom. Wſy ſmrodliwé a w których ropá/ wycyzácia y goi/ z młékiem koſim albo człowieczym zmięſzawſy puſzczaic/ takie roſpádli-

ny tám leczy. Diofcorides.

Przeciw ſumieniu w vchu z wó vchu ſotiem lugowym puſzczaic goi. ſumieniu. Diofcorides.

Z miodem mięſzáic dobrze czynic z niéy plaſtry ná rány. Ránam.

Przeciw ſadzelom ciáto ogryzáicym/ takież boleſciam y ránam w tájemnych członkách y námoſhnách/ takież z miodem dobrze pomázyc. Diofco.

Żółc z ſalétrą albo krétą Ciemolifyſką zmięſzana/ tředowáciniem. ny y lupienie ſkóry wycyzácia pomázyc. Diofco.

Owca żółc y Niedźwiedza málem ſie od Byłowéy vnnieyſza: a wſzakoż niedźwiedza barzo dobrze dawac pić pádaiacą nié Pádaiacéy niemocy. moc ciérpiacym/ takież w nos dawac i z ſarkac. Diofco.

Swinia żółc barzo pomocna przeciw ſadzelom/ które bywaja w vchu/ y inſzym boleſciam w nich. Diofco.

Paulus, Miedzy wſyſtkiemi wilgoſciami w człowiecze żółc ieſt nagoredſza/ a która ieſt naſzóltſza/ nagoredſza/ płowa nie ták.

Plinius lib. 28. cap. 9. miedzy wſyſtkiemi rzeczami a członkami w zwierzetách/ żółc ná leſárſtwa ieſt nazacnieyſza/ bo ma ſilę zagrzewającą/ wygryzáicą/ drobiacą/ wycizagającą. Przyrodzenie.

Gdy kto chce chowac żółc/ wſzac ſwieżá żółc y zawiázac nitką pecherzynie/ potym wložyc we wrzaca wodę/ y ták dlugo nieſchac/ iakoby kto mógl przez trzy ſtaia przézdż/ potym wyizawſzy zawiéſic kedy w cieniu/ a ták wſuſzyć. Diof. Cap.

Cap. XVIII.

GLUTINVM COLLA,

Kliy.

Tę rzecz iest Bitumen, a in-
sz Glutinum: bo Bitumen iest z
przyrodzenia iako ruda/ oczyszc-
siny wyszły wypisali: ale Gluti-
num iest Kliy/ który czynią wás-
zac z skór wolowych/ vsu/ nog/
sny/ tak długo aż rozewreia/
potym susza a bywa Kliy.

Kliy Rybi.

Czynią też Kliy Rybi/ a to wás-
zac skóry/ które zdzierają z ryb
morskich/ albo z pecherzów wiel-
kich ryb/ zowzą ichtrocolla, a po
łacinie piscium glutinum.

Lisatom.

*Tredowá-
cinam.*

Opárzenia

Dioscorid. lib. 3. cap. 92. Kliy
który czynią z skór wolowych z
octem rospuszczony/ liszcie y każde
osypacenie skóry/ także tredowá-
ciny wyczyszcia/ pomazując.

Ná opárzenie albo opalenie
mieysca którego/ dobrze takim
Kliem pomazować: bo nie do-
puszcza sie strupić/ ani krostek czy-
nić/ a to rospuszczony w ciepłej
wodzie/ y mazać. Diosco.

Ranam.

Ná wyrastanie ran/ wielka
pomoc ma zmiészawszy z mio-
dem a z octem Kliy/ a pomazy-
wać.

Wzrębom.

Paulus 7. Gluten similagineu,
to iest/ kłáiste z maki pszenicznej/
ma moc zbierająca/ dla tego do-
brye kłásdz ná wzrębom.

Sadzelom

Kliy rybi/ pisze Dioscori. cap.
93. bywa z kšienców Wielory-
bowych/ aczkolwiek też y z skór/
które łupią z wielkich ryb báz-
potrzebny w plastry/ które czy-
nią ná rany albo sadzele ná gło-

wie: także w plastry/ które czy-
nią ná trądy: także w mási/
które czynią tu czynieniu pięknej
płci ná twarzy.

Cap. XIX.

GUTTUR LVPI,

Wilcze gárdło.

Gárdło albo krtan wilezy/ iest
rzecz potrzebna tu zdrowiu czło-
wieczemu: abowiem w squinán-
cięcy/ to iest/ gdy komu gárdło Gárdlu.
bolaczki zasieda/ z stąrnosy tego
gárdła albo krtania vsuszonego
ná proch dáć pić z wodką Bora-
kową albo Podroźnikową/ iest
napewnieysze lekarstwo: a dru-
dzy przez ten krtan dáć pić w
tę niemocy.

Jelito też Wileze báz-
mocné ná kólce: także kóść kó-
ra wypada z łáynem z wilką/ wa-
treba także z skóry też czynić pás
a ná ciało w kólce báz-
potrzebny przykładac/ etc.

Cap. XX.

IECVR, HEPAR,

Wątroba.

Wątrobe ludzie znają/ ma też
w lekarstwach rozmaite pomo-
cy/ iako pisze Dioscor. libr. 2. cap.
38. że Osłowa wątroba w piecz-
na nácczo ziedżiona/ oddala od
człowieka padająca niemocy.

Kozia wątroba gdy kto pie-
cze/ ropą która z nię ciecze báz-
pomocna tym którzy nie wi-
dzą tylko w nocy/ pomazując o-
czy.

*Pádájącey
niemocy.*

Oczom.

czy. Takież dymem też wotro-
by gdy ia pieka/ dobrze kładzie ta-
kie oczy/ które w ednie nie mogą
patrzyć. Diosco.

Też iedząc też Wotrobe pie-
czona Kozia/ pomaga takim o-
czom.

Kozłowa wotroba (piśe Di-
oscorid. doświadczyłem) iedzio-

padający na/ przeciw padający niemocy
niemocy. silno pomocna. Diosco.

Własentu Przeciw właszeniu wężowé-
wężowému mu/ także każdej bestii/ wa-
troba kozłowa pieczona także
sucha wtarta/ bardzo pomocna z
winem piąc. Diosco.

Własenie Wotroba psa zapomnianego/
psa zapo- mniatego. bardzo pomocna przeciw własze-
niu tego psa. Dioscorides.

Tymże obyczaiem/ zebem/ psa
który własi/ rane dobrze określić/
albo ieszce lepiej w skórze zawia-
zawszy na szyi nosić. Diosco.

Truciznam Wotrobe wieprzowa vsuszo-
na piąc/ pomocna przeciw wśe-
lakim truciznam. Serapio.

Arwol. Wotroba Kozia spalona na
proch/ krew ciekąca wstawanwia
puszczać w nos albo w rany.

Wotroba Sepia wwarzona/
a potym zstarta ze krewią Sepo-
wa/ pomocna piąc ia przez ośm
dni przeciw padający niemocy.

Wotrobie. Wotroba Wilcza bardzo po-
mocna w każdej niemocy wotro-
bney: a dla tego w opuchlinach
zstarta na proch drągme dawać
przez kilka dni z winem/ pewne
lekarstwo.

Cap. XXI.

L A C, G A L L A,

Mleko.

Mleko/ piśe Paulus, ze trzech
rzeczy złożone/ aczkolwiek du-
dzy chcą ze ze czterech/ iedna jest
Syr/ druga Mleko/ trzecia syr-
watką.

Natłuszczyjsze mleko krowie z
dobrych pastwisk/ które aczko-
wiek iako piśe Diosco. lib. 2. cap.
63. smak wdzięczny a barzo czo-
wieka tuczy/ dobra krew czy-
niąc i wśatze częstokroć ciężkie
niemocy czyni/ iako boleści oku-
tne głowy/ oczu/ w wśu szumie-
nie/ żywota puszenie/ żołądka bo-
lenie/ rymy y katarusy. A to na-
wiecety tym/ którym sie zsiada w
żołądku/ a tak zsiadwszy sie gni-
ie/ w głowę z żołądka zlemi za-
gnilościami dmie/ czyniąc bole-
nie/ a gdy z żołądka wynidzie w
trzewa/ czyni kolikę i liakę/ to
jest/ morzenie w ielitach cieni-
ch: dla tego kto chce iedź mleko/ w-
czy Galenus, dobrze ie piérwcy
przewarzyć a osolić/ miodu tro-
che przydąć. A iesli kto ma chęć
ku surowému/ tedy przysolić
troche albo miodu włożyć/ a tak
iedź a nie pić po nim/ zwlaszcza
gdyż mleko pragnienie z swęy na-
tury odpadza.

Mleko które białe śliczne ze
wszech stron gęste/ którego gdy
na pąznogięc wpuścisz nie rychło
wćieczy/ mocno kropia na pązno-
ściu stoi/ także jest nazdrowsze i
a to nietylko bydlecę/ ale y nie-
wieście ma bydy/ która chcą mieć
mamię

mamka dziecięciu/ aby dziecię do-
brze chorowała. Diosco.

Purgue. Mleko świeże na stolce żywot
odwilża/ ale barzo purguie/ któ-
re bywa z ziół gdzie bydło ie/ bia-
ła y czarna ciemierzycy / także
gdzie tym równe inſze ziola ie-
dzą. Diosco.

**Zaſtana-
wia stolce.** Zaſie mleko warzone zaſtana-
wia stolce / a zwlaſzcza w którym
palone glaſiſki rżeczne albo ſtal
gaſa. Diosco.

Ranam. Rany wnetrzne mleko goi / a
zwlaſzcza które bywaia na plu-
cach/ w gardle/ w trzewach/ w
nérkach/ w pecherzu/ w macicy /
leiać tam. Diosco.

**Skrobom.
świerzbom
kroſtam.** Przeciw skrobom albo ſwierz-
bom/ kroſtkam białym po licu/ y
złym wilgoſciam w ciełe / ſuro-
we mleko z miodem zmieſzawſzy
a przyſoliwſzy/ dobrze brać. Dioſc.

**Biegum-
kam.** Przeciw biegunkam / a zwlaſ-
zcza które ſą z ranami w trze-
wach / warzone mleko topiąc a
gaſząc w nim glaſiſki/ dawać pić
y kriſtere z mego czynić. Diosco.

Purgue. Serwarka z mleka ma wiet-
ſza moc purgować żywot / a tak
dobrze ią dawać pić / którzy maia
melancolie / padaiace niemocy
tredowaciny/ kreſty / ſwierzbie/
y białe kroſtki po ciełe. Dioſcori.

Ranam. Mleko ſwieże barzo pomo-
cne na rany ſmiertelne y ich zápa-
lenie/ grizienie/ y przeciw wſelá-
ſkim truciſnam piiać. Diosco.

Rany w gardle okolo ieżyczka
w wſciach / w dziſłach / w ze-
biach / goi mleko ſwieże płóczać
z nim. Dioſcorides.

Rany w trzewach / także bo-
leſci w ſtolcu / a to gdy przycho-

dzi chue na ſtolce a nie nie bywa
zowa tenaſmon, mleko owcze
albo krowie goi / czyniać z nim
kriſtere: także czynić gdy kto ma
grizienie w żywocie. Diosc.

Takież dobrze lać mleko prze-
ciw ranam / które panie miéwa-
ia w ſwych mieyſcach tajemnych
niewieſcich.

Niewieſcie mleko ieſt nad in-
ſze naſtodſze / barzo tuczy czło-
wieka / barzo pomocne przeciw
morzeniu w żoładku/ także prze-
ciw suchotam które przycho-
dzą z suchotam.
Dioſcorides.

Niewieſcie mleko przydawſzy
każdi- / dobrze przykładać na
krwawe oczy / które zakrwawie-
ia z wderzenia. Diosco.

Przeciw boleſci w pedogrze /
mleko niewieſcie zmieſzawſzy z
woſkiem a z Opium to ieſt / z ſo-
kiem maſkowym pomazywać /
pomocno. Diosco.

Tym którzy ſtekaia na watro-
be / na ſledzione / padaiaca nie-
moc maiać / którym ſie w glo-
wie y przed oczyma zawraca /
którzy maia boleſci w żyłach su-
chych / także febry maiać.
Dioſcorides.

Mleko ieſt barzo nie zdrowe /
quia caput dolentibus lac ma-
lum dare. Hypocrates.

Cap. XXII.

LANA ERIA, LANA

Succida,

Wetna nieplókana.

Wetna/ procz tego że naſſe cia-
lo

Gryſientu
w żywocie.

Ranam.

Morzeniu
w żoładku.
suchotam.

Oczom.

Pedogrze.

Watrobie.
ſledzione.
Padaiacey
niemocy.
Glowie.
Oczom.
Żylom.

lo zakrywa y od zimna zaszczyca /
przedsie też y lekarstwa swe ma /
a najlepsza owcza nie plotana /
takż swemi plugawościami / któ-
ra namiejsza / iako iest okolo szy-
ie/ y okolo brzucha/ y biodra.

Ranam.

Welná taka bardzo pomocna
na rany świeże rozmoczywszy w
octcie a w oliwie albo w winie/
a tak przykładac na rany: także
czyniac pomocna na zbitie miey-
sca którego / także gdzie sie skóra
odedrze/ także na zasniale miey-
sca/ także na złamanie kości/ y na
każde chropowaciny na skórze/ bo
mocno wyciera. Diosco.

Bolesciam
w zoladku.

Welná taka nieplotana bardzo
pomocna przeciw bolesciam w
zoladku/ w glowie y kazdym in-
szym czlonku / a to rozmoczyw-
szy w octcie zmieszanym z rozja-
nym oleykiem. Diosco.

Sadzelom

Welná palona na proch / a
tym prochem posypuiac sadzele /
czyni zastrupienie / dzirwie mieso
wygriza y skóra wyrasta / goiac.
Dioscorides.

Która tak пала: wypłotawszy
a sechochrawszy welne/ wlozyc w
garniec nowy zasypuntowaw-
szy wlozyc do ognia / aż zerte.

Plinius lib. 29. cap. 2. Welná
nie plotana bardzo pomocna na
bolesci/ a to rozmoczywszy w o-
liwie a w octcie albo w winie/
dobrze przykładac na czlonki wy-
bite z stawów / duudzy soli przy-
dawaiac / duudzy rute starwszy z
welna a z sadlem przykładaiac/ ta-
kież na zbite czlonki albo opuchle.

Wybidia.

Cuchnienie z wst oddala trac
welna zeby / rozmoczywszy w
miedzie. Plinius.

Cuchnie-
cie.

Krew z nosa zastawia ro-
zmoczywszy w oleiu rozjanym/ a
w nos kladac. Plinius.

Na wrzedliwe rany zastarz-
le bardzo pomocna przykładac w
miedzie rozmoczywszy/ także na
rany w octcie albo w oliwie ro-
zmoczywszy.

Ranam
wrzedliwym.

Barania welná vplotána / a
zimna w oliwie rozmoczona /
bardzo pomocna na zapalenie nie-
wieścich mieysc tajemnych / ta-
kież na każde ich bolenie na wpas-
dnienie macice dobrze z nią ta-
dzic. Plinius.

Macicy.

Welná nie plotana paniam
przykladaiac / vmarly plod z ży-
wota wyciaga / zbytnie fluxy
niewieście zastanawia przykla-
daiac. Plinius.

Przeciw wkszeniu zapomni-
łego psa przylozyc na rane do sto-
dmiego dnia nie ruchac / zanotci-
ce przykładaiac goi.

Wkszeniu
psa zapo-
mniałego.

Przeciw bolesciam w bio-
drach/ wziac co nabielsza welne/
a rospuscivszy saletre/ siarku/ o-
liwu/ ocet/ smoła/ mieltka/ w tym
rozmoczyc welne / a na biodra
przykladac albo ledzwi / dwa ra-
zy przez dzien. Plinius.

Bolesciam
w biodrach

Na ostatet pomocna bardzo
welná nie plotana na odarcie
skory/ na zbitie/ sluczenie/ na si-
nosć / na wybicie / padnienie/
starcie/ złamanie/ na bolenie glo-
wy / y zoladka / y inszych czlon-
ków: na zapalenie rozmoczyw-
szy w octcie a oleyku rozjanym/
Plinius.

Odarcie.
Dbitiu.

Czynia też z welny masć / zo-
wa cesipus, a Aptekarze Yzopu
humidam, to iest / tlustosc ktora
bywa

bywa z płókania welny owczey /
która tak czynią: wzięc welny
miękkiey nie płókaney / potym ją
kłaść w gorącą wodę y płókać
y wyżymać welne: a gdy wy-
żmiesz / wyley one pomyje w ko-
ciel albo w niecki / a tak biorąc one
pomyje gąncem albo sztopcem z
wierzchu / z wysokość długo aż
się spieni / a potym ona piana się
zsiędzie: potym one tłustość
która będzie pływała zbierać / tak
długo / aż nic nie zostanie / a po-
tym to w ręku zlepić y schować.
Diosco.

Albo proście wazząc w gąncu
welne / a tłustość z wierzchu zbier-
ać y przeplókać / a to chować.

Przyrodzo- Ma moc ta masec piśe Diosc.
nie. zagrzewająca / wypelnia wrze-
Wzrostu- dliwé sadzele / odmiękcza twar-
wym sadze- de / a zwlaszcza bolaczki y guzy /
lom. krosty twarde w stolcu y w nie-
Buzóm. wieściach tajemnych miejscach /
Krostam. przyprowadzają z mostrzykiem a
z masłem leczą. Dioscorides.

Mieście- Działki y miesiące / przykład-
cóm. dać tłustość na welnie paniam /
pobudza z żywota. Diosco.

Przeciw boleściom y innym
Všóm. niedostatkom w vsu / y też boles-
ściom na męczyńskim członku /
rospuściwszy z sadłem gesim po-
mazywać. Diosco.

Ta masec bardzo pomocna na
Ocóm. rany które bywają w kaciłoch w
oczu: na chropowaciny po iago-
dzie / y modzele / na cięzące po-
wieki.

Plinius lib. 29. cap. 2. Masec z
Wzrostóm. welny wypłótana goi wrzody /
Ocóm. a krosty około oczu: także po v-
sach / na członkach tajemnych:

takież figi / krosty y rospadiny / Krostam.
które bywają w zadku / także kro-
sty y bolaczki na tajemnym miej-
scu niewieściom.

Cap. XXIII.

L V M B R I C I, G E S

Entera, Terre intestina,

Glisty ziemne.

Glisty ziemne każdy zna / a
wszakże iakokolwiek wżgardzo-
ne / mają swoje osobliwa potrze-
bę ku zdrowiu człowieka / ias-
ko piśe Diosco. lib. 2. cap. 60. że
Glisty ziemne / żyły suche neruos
zowa / przecięte zstarcie a przylo-
żone na ranę goją / a niemają bydy
odietę / aż do trzeciego dnia.

W smalcu gesim wwarzone
Glisty / bardzo pomagają bole-
ściom y innym niedostatkom w
Všóm. vsu. Dioscorides.

W oliwie wwarzone / a w v-
cho przeciwnie puszczane / boleść
w zębiach wsmierza. Dioscor. Zębóm.

Dryne wywodzą zstarcie vsu-
Vryná. szych a z miodem albo winem
pitę / kamień łamie / żółta niemoc
trąca / zatkanie otwiera pul-
Kamienio-
wi. dragmy pić. Diosco.

Stłuczonym zbitym / zwier-
ciawszy z szafranem a z miodem
pitym / dawać pić Glisty.

Cap. XXIII.
MEDVLE ANIMALIVM,
Myelon.

Szpiki z kości.

Szpiki z kości mają osobliwé mocy swoje w lekarstwach / dla tego też ich pomocy wypiszemy.

Diosco. lib. 2. cap. 69. pisze / że każdego zwierzęcia szpik na iesień stwardnie a bieleie / ale na wiosne y lecie jest krwawy a wodny ciekawy.

Przyrodze-
nie.

Kanam.

Każdy szpik ma siłę odmień-
cząca / rozrzedzająca / zagrze-
wająca wrzedliwé rany wypeł-
niająca / nazacniewszy Jeleni /
wtóry stopień ma po nim Byko-
wy / po nim Kozi / na ostatku Wo-
wcy : Jeleni osobliwa ma moc
iż gdzie z nim pomazesz / weże v-
ciekają y wszystkie gady iadowite.
Dioscorides.

Wzrost.

Jeleni Szpik bärzo pomocny
a wielkiey chwały / a nawiecy
pániam / którym gdy miesiące się
zastanowia / czynić pessarium, to
jest czopek / a to zaśywszy tego
szpiku albo mozgu z kości / trzy
długmy w subtelną chusteczkę / a
potym włożyć do miejsca taie-
mnego / a tak trzymać.

Boleści.

Mózg iedziony w żołądku
czyni boleści y zamieszania / kazi
chciwość iedzenia / a tak kto chce
iesdzi / ma go przypieprzyć. Auice.

Plinius lib. 28. cap. 9. Szpiki
wszelakie wyrastaia / wypełnia-
ia / odmieńczaia / wysuszaia / za-
grzewaia / dla tego dobrze ie na
bolaczki twarde guzy / wrzody /
przykładac.

Boleści

Sam.

Guzów.

Wzrostów.

Byłowe pisze Plinius cap. 10.
Szpiki z prawey nogi / zstarwszy
z sadzami / białiam pomagają /
a z własczą padaniu włosów ze włosom
bławi.

Cap. XXV.
MANNA.

Manna jest miód rośliny / który
pada na skały albo drzewa / a po-
tym zgestnieje / że będzie biały / a
ziarnka iako Koryänder : gdzie
rozumiem / że Manna od miodu
ma różność ma / abowiem ie-
dnako z rosą bywaia / iedno iż
miód jest tajemna rosa / który
pszczoły same náyduia : a Manna
jest rosa słodka widoma / która
potym zgestnieje y zbieleie od słoń-
ca / a tak ia zbieraia : y aczkolwiek
ia tylko w Apuleii y w inszych
zamorskich stronach zbieraia /
wszakże też ia naydzie w Polsce /
iedno nie będzie biała : bo nasze
słońce nie jest dostateczne ku wy-
suszaniu y wybieleniu ie : a ta
Manna zowa oracze pospolicie
w Polsce brzemieniem : bo pad-
wszy na zboże / wiśi miód iako
brzemie przy żdzieble albo kłosie.

Takac Manna była / która
pan Bóg raczył żywić z swęgo
miłosierdzia Iydy na puszczy : bo
tak mamy napisano / że manna
padała z rosy / były białe ziarn-
ka iako Koryänder. A ten wszy-
stek sposób ma manna / która A-
ptekarze mają w swych aptekach :
iedno niema tego / aby karmil /
albo czynila wszelakiey rzeczy
smak / iako ona miała na puszczy /
ale

ale ona bywała sprawiona osobliwa lasta pana stworzyciela naszego.

Takiey Mianny nie wypisali starzy Greccy lekarze: bo oni subtelna mase z kadzidla Mianna zowa: samych Arabow jest to wynalezienie.

Serapio o niej pisze/ ze jest ciepla w pierwszym stopniu z miera wilgotnoscia a suchoscia.

Przyrodzenie.

Rymam.

Pomocna bardzo przeciw rozwiezieniu zoladka / zywot wyciera y wyczyszcia: dla tego zolty m zaslonym wodom pomaga / rymie y wszyscy kataruszy z glowy wyczyszcia / gdy ie kto przez nos sarka ku glowie. Sera.

Mesug. Najlepsza Manna ktora pada na skaly/ zadnego zaszkodzenia nie czyni w ciecie/ purguie czlowieka leguchno.

Purgue.

Piersiam.

Manna purguie colere leguchno / piersi y gardlo miernuchno wyczyszcia y odwilza / pragnienie oddala. Mesug.

Cap. XXVI.

MEL, MELI,

Miód.

Rozmaitości Miodow y pszol sferoko Plinius libr. II. cap. 4. 5. 6. 7. 8. &c. wypisuje / tam szerzej mozesz czytac / tu tylko wypiszemy ile ku lekarstwom przynalezny.

Diosc. li. 2. ca. 74. Chwali Atycki drugi z Crety od Hybli gorty: ale to pewna rzecz: by byl miody Polskie a nawiecey Podolskie znal Dioscorides y Galenus, nie

wposledzilby byl ich nad Greckie: abowiem aczkolwiek natura polska nie dala nam macie y winu / wszakze to nagrodzila Miodem wybornym / ktory wie dziala nam flegmaticom bydz zdrowszy nizli wino: Nafsy oycowie starzy malo znali winu / z piwem a z miodem dlugie lata wiedli / iakich ludzi naszego wieku niestaie: a to czyni nawiecey bezecne obzerstwo y pianaństwo / zwlaszcza winem: a tak by dobrze / zeby sie Polacy w tym obaczyli / aby poniechawszy pianaństwa / naszladowali trzezwosci / a cnót swych przodkow: bo laciwieby zasie grozba przyszla pogranicznym ludziom od sarmatow / ale to precz.

Miód przafny / pisze Galenus 7. Simpl. zagrzewa y wysusza w wtorym stopieniu: dla tego miodym ludziom a kolerikom goracym / takiez w goracych niemocach iako w febrach niegodzi sie go pozymac.

Diosco. lib. 2. cap. 74. Miód przafny nachwalebnieyszy im na stodsy / woniey rostkofney / ostrego sinaku / barwy zoltey z czerwona iasney / ktory gesty / a gdy ij wezmiesz / ciagnie sie za palcem iako kley albo struna.

Miód przafny ma moc / pisze Diosco. wycieraiaca / otwieraiaca / zle wilgoci z gleboka na wierzch wyciagaiaca: dla tego gdy ij w rany ciete albo wrzedli we klada / wyczyszcia ocietaiac / ociete mieso spaia / dziurawe zarafta.

Lisaiie y swierzbie podobne Lisaiom. Pp ij lisaiom

- Lisaiom.** lisaiom miód przewarzony z hálunem / pomazuiac wyczyszcia y traci. Diosco.
- Brodawkam.** Tymże obyczaiem traci brodawki na nogach / zowaz kurze ota przykladaiac. Diosco.
- Wpšom.** Przeciw sumieniu w wšu y bolesciam w nich / rospuścić miód z sola oczkowatą a puszczać w vcho letnio. Dioscorides.
- Wpšam. Gnudam.** Miód przasny traci wšy y gnidy gdzie z nim pomazesz.
- Oczóm.** Wšyſtki nieczystości / obłoki / zaſlony / mgly na oczu wyczyszcia puszczając przez dwanaście dni. Diosco.
- Ranam. Krostam. Gardlu.** Wšyſtki rany / troſty / odarcie skóry w gardle około izyczka / y w podniebieniu / miód płoczac wyczyszcia y got. Diosco.
- Wrynte. Kašlom. Wezowé wkaſeniu. Jádóm.** Dyrne pobudza / na kašel / y wezowému wkaſeniu pomocny. Dioscorides.
- Wkaſeniu pša zapo miniatého.** Przeciw Opium albo iádowitych grzybów iedzeniu pomaga. Diosco.
- Stolcóm.** Przeciw wkaſeniu pša zapo miniatého dobze pic miód y przykładać. Diosco.
- Mel rosatum.** Miód každy przasny surowy opuſza / w żywocie zamięſkanie czyni / y stolce pobudza / dla tego doktorowie roſkazuja iſ odſyſmowac. Diosco.
- Mel rosatum.** Albo co lepięy czynia miód różany / to ieſt / do dzieſiąci funtów miodu czysciuchnego kłada funt ſoku z różey czerwoney / a potym troche warzynoſzy kłada kwiécia czerwoney różey cztery funty / y warza aż ſoł wywre / potym przecedza.
- Mel rosatum.** Diosco. lib. 5. cap. 26. Wiel-
- kiey ieſt pomocy miód różany / w atrobe y żołądek wyczyszcia / w atrobie. na kašel rospuściwoſzy z wodą / żołądkowi w którejby warzono różynki y figi bārzo pomocny / takież przeciw rymam / kataruſsy / żołą Rymam. dek wyczyszcia / biegunki zaſtanawia. Diosco.
- Mel rosatum.** Zle wilgotnoſci z żołądką wy żołądkowi pedza piac z wodą ciepłą. Czāſu morowego powietrza miód biorac niedopuszcza zagniloſci / a tak y zarażenia powietrza / y wšytko to lepięy ſprawuie / niſ miód ſam przasny proſty. Dioscor.
- Mel violatū.** Czynia teſ miód ſiolkowy takież / który bārzo pomocny przeciw kašlom / dychawicam / cieſkoſciam w pierſiach / zaſychaniu / y wšyſtkim niedoſtatkom w pierſiach.
- Kašlom. Dychawicam. Pierſiam.** Roſa ſinażona w miedzie bārzo pomocna tym / którzy mają zaniebiony żołądek a mdly / iako bywa w quotidianie / y w inſzych zimnych niemocach.
- Stawóm.** Czynia teſ miód octowany warzac ocet winny z miodem ſilney pomocy ku zdrowiu człowieczemu / iako na boleſci w ſtawach : takież trawi a ſieka grubé a ſpieklé materię w żołądku / w atrobie / w ſledzionie : trawi materię długich febr / iako quartań / quotidian / zc. Mesue diſta 6. de ſyropis.
- Żołądkowi. W atrobie. Sledzionie. Febram.** Czynia teſ z miodu miód pitny / który Mesue zowie / Aqua mel-lis, Galenus y Paulus, Dioscorid. hydromel: bārzo wielkiey pomocy ku zdrowiu człowieczemu / zwłaſczā w niemocach z przyczyny zimney a które ſą w głowie albo

Padające
niemocy.

albo w stronach/to jest żyłach zi-
mnych/ zowa neruos, iakie są pa-
raliz/ skurczenia/ dżenie człon-
ków/ padająca niemoc/ krzywie-
nie wst.

Kąślom.
Dychawicy
Piersiam.

Dioscor. lib. 3. cap. 9. Takież
Miód pity pomocny na káśel /
dychawice / wyczyszcia pierś ze
złych wilgości grubych flegm-
stych/ otwacza rury kedy wicho-
dzi wryna: przeciw kólce silna
pomoc czyni / kámienia w ner-
wach y w pechérzu niedopuszcza
sie mnożyć/ omywa y wyczyszcia
wnetrzności y trzewa / purguie
y wyczyszcia żywot.

Niecho-
wita.

A nasz on starzec zacney pá-
mieci lekarz Niechowita /
tak wysławia miód pity w káie-
gach swoich: Miód pity bázro
pomocny przeciw niemocam zi-
mnym / a nawieccy które pocho-
dzą z głowy albo żył suchych/ albo
starców / ludziom starym a fle-
gmatykom miásto winá w tá-
kich niemocach potrzebnypić: y
przydaie/ia we fráncowátéy nie-
mocy ku wámiérzeniu boleści w
stawiéch/ dáie miód pic / a náy-
dowalem wielką pomoc: a wśá-
kóž młódziencom gorącey natu-
ry a colerykom y którzy máia ży-
ły cienie/ nie káże go dáwać.

Zimnym
niemocam.

Flegmáti-
com.

Fráncom.

Mesue przydaie / że wáżenie
miódu misternie przydaie mu wie-
le dobroci / a gđzie może byđz le-
pšy iáko w Polsce: bo tego nie
vmieia w inych stronách: a ztąd
kázdy obacz / iáko potrzebny/ a
zdrowy jest nasz miód wáżony
ku picciu/ iáko nam nie potrzeбно
tu sie petać winem / którego nie
nam natura spráwila/ ale miód
y pima.

Cap. XXVII.

OLEVM OLIVARVM,

Oliwá.

Oliwá jest prawy olej / albo-
wiem nasze oleie z siemion albo
makowé nie są oleie / ale soki
wysmáżone a wybite práśami / a
przeto dwoiáki jest olej / ieden
przyrodzony który prawie bez
przymiešania albo przyprawy by-
wa/ a ten jest prawa oliwá. dru-
gi jest który czynia z oliwy a z in-
szych rzeczy / iáko Kózány / Leli-
owy / Rumienkowy / a ten zo-
wa oleiem od onéy rzeczy / która
przypráwiaia z oliwá: záśie jest
olej nie przyrodzony wysmážo-
ny a wybity przez prásy / taki jest
Migdálowy/ Orzechowy/ Lnia-
ny/ Konopny/ Makowy/ y inše.
Tu naprzód o prawym oleiu wy-
pišemy.

Oliwá iáko piše Galenus y
Diosco. jest dwoiáka / iedná z o-
liwek niedostáłych/ zowa oleum
Omfacinum, iáko by olej niedo-
stáły a ciérpnący: druga oliwá
z iągód dożrzáłych / a ten záś
dwoiáki / ieden świežy drugi zá-
stárzáły / kázdy z tych ma swoia
róžną naturę. Czwartá oliwá z
Oliwnégo drzewá plonnégo/ zo-
wa oleum oleastri, y ten jest ró-
żny od piérwšych. Dioscorides
lib. 1 cap. 28.

Galen. Oliwá która wybiiáia przyrodzo-
na z iągód oliwnych/ jest chłódza-
ca a sucha w piérwšym stopie-
niu: a dla tego piše Diosco. na-
zacniejša w pomocy ludzkiego
zdrowia/ zwlásczá świeža/ z te-
go

przednieysza rzecz/która czyni do-
brą krew w człowiecze/ tak do-
brą/ że gdy świeże iaię miękko kło-
zie tym obyczaiem/ iż niemaś iai-
ciey zawady w żołądku albo w
wątrobie/ tyle uczyni w godzi-
nie krwi/ ile samo iaię zaważy:
a ztąd iest czemu po krwi wnet
iayca iedza/ chcąc to wnet napel-
nić co wpuszczono/ etc.

Miedzy iaycy/ piśe Galenus,
naleyśe a nazdrowsze są koto-
śe a Bązantowe/ zaśie inśzych
ptaków podle/ a zwłaszcza wo-
dnych/ a tak gęsie a kaczę są na-
podleyśe y nie do końca zdrowe
iako y ptacy od których bywają.

Przydaie Galenus, że mają
bydź świeżuchne: bo stare albo
zapartki albo śmierdzące/ iuż są
iad/ a tak ludzie sobie wiele za-
składają iaycy/ iako też poma-
gają: bo nowemi pomagają/
staremi zaśskładają: a im starsze
tym gorśe.

Diosco. lib. 2. cap. 44. Że iay-
ca/któremają czynić dobrą krew
iedząc/ mają bydź iedżione mięk-
ko/ bo twarde są smac gorśe niżli
kapusta kwasna/ a dla tego
tylko tym przyśluszają/ którzy
ciężką pracę robią iako cepy albo
młotem.

Ztąd też obacz/ że iayca smą-
żone iescze gorśe: bo żołądek o-
brażają/ wątrobę zapalają/ krew
złą czynią iako y każda rzecz smą-
żona zgąge y niestrawienie czy-
nia. Galenus.

Żasie to też pamiętay że każ-
de iaię warzone iest zdrowe/
niż pieczone: bo pieczoność o-
deymnie mu przyrodzoną wilgo-

tność wysuszając/ ale warzone
przydaie: a ztądże iest/ piśe Dio-
scorid. że iaię miękkie odwilża na
stolec żywot/ ochrapienie gę-
dła všmierza/ zwłaszcza omienie-
nie.

Iaię bårzo pożyteczne prze-
ciw boleściam w oczu/ a to zbi-
rośy z oleykiem różanym y przy-
kładac na lnankach: albo co le-
pię/ wziąć żółtek wwarzony/ a
stłucz oleykiem różanym a z ha-
franem y stłukrośy przykładac
na chuscie. Dioscori.

Przeciw bolaczkam a sadze-
lom w siedzeniu/ stłucz z Mo-
strzykiem iaię y przykładac. Dios.

Tęz iaię pieczone/ a nawieccy
(Auicena przydaie) w octcie wwa-
rzone/ twarde iedząc wstana wia-
biegunki/ a zwłaszcza gdy będzie
co zastanawiającego przydano/
iako z nasieniem Babczanym/
albo nasieniem psiey rzeżuchy/
takież y smażone pomaga. Diosc.

Bialek iaiowy surowy z przy-
rodzenia ochładza/ spaia/ dla te-
go zapalenia a ognie w oczu
przykładając všmierza/ a tym le-
pię z hafranem. Diosco.

Na opalone miejsca przykła-
dając bialek nie dopuszcza się czy-
nić krostkam y bliznam špatnym
gdy wnet przyłoży bialek.

Oblicza słońce nic nie opala/
gdy ie białkiem poloża. Diosc.

Boleści w oczu y zapalenia
vśmierza/ gdy będzie bialek z ka-
dzidłem na skroni przykładany/
takież cieczenie z głowy do oczu
vśmierza. Diosco.

Tęz tenże bialek z oleykiem ró-
zanym z winem a z miodem przy-
pp iij prawiony/

Oczom.

bolaczkam
sadzelom.Bieguna-
kam.

Oczom.

Krostkam.
Bliznam.Opaleniu
słońca.

prawyony/ zápalení w oczu od-
dala/ ná welnie przykládajac.
Dioscorides.

á mléka niewieściého nalepsze lé-
kárstwo ná bolesć w oczu.

pechérzowi
Plérkam.
Ochrápie-
niu.

Krwia
plwaniu.
Slegmie.

Meżczy-
znam.

Śna truci-
zny.

Tęż przeciw morzeniu y gry-
zieniu w pechérzu y zranieniu w
nérkách/ ochrapieniu w gárdle/
dobrze iáie wypić troche zágrza-
wszy/ tymże obyczáiem tym do-
bze pić którzy krwia pluią/ álbo
którym slegmá rymista ciecze z
głowy do pierśi. Diosco.

Auicena, wśelátié iáycá á ná-
wiecéy wróble pobudzájác meż-
czyński vczynek.

Serapionis textus marginalis
quid habet, iż gdy aby iáie calé
prócz skorupy wlał do wryny czło-
wieka trucińa iáka zárażonego/
w kilku godzin tak vznaś w któ-
réy stronie watroby vsiadł iad:
ábowiem iesli wyszedł z wierz-
chu á siadł w żyłách álbo w ru-
rach wrynných/ wnet wryná sczer-
nieie / á będzie śmierdziála: ále
iesli ieszcze iad siedzi wnatrz w
watrobie álbo w trzewách/ oná
wryná kurchy sie z iáiem á żół-
cieie á nie śmierdzi.

O przyrodzeniu iay/ y iáko sie
z nich ptaszkowie mnożą / iáko
dług kótosz y inşy ptacy ná nich
siedzą/ iáko iáie poznáć płodne ál-
bo nieplodne/ kiedy czas násadze-
nia/ álbo iáko czynić przeciw gro-
mowi/ áby ich nie zárażił/ y in-
şe potrzeby wypisuié Plinius lib.
10. cap. 51. 52. 53. 54.

Oczom.

Plinius lib. 29. cap. 3. Jáie z
máślem świeże zmieszáne / dzie-
ciom ná záwréwanie oczu y klio-
wátá slegme nalepsze.

Takież żółtki twárdo wwarzo-
né/ przydawşy śástranu/ miodu/

Cap. XXIX.

P V L M O N E S

animalium,

Plucá z Bydlat.

Plucá niektórych zwierząt á-
bo bestiy / są pożyteczné tu zdro-
wui czlowieczému / dla tego ich
téż tu nie opuścimy/ iáko o lisich
plucách pişe Diosco. lib. 2. cap.
37. że vsuśsoné á ná proch stłuczo-
né dobrze ie dáwać pić dycháwi-
cznym/ ránióne plucá májácym/
krwáwá ropá pluiácym.

Dycháwi-
cznym.
Plucam.

Także téż tłustość lisia w vszy wśom.
puszczána boleści w nich wśmie-
rza. Dioscori.

Baránie / Jągniece / Wiedź-
wiedze plucá / takież świnie gdy
przyłożysz ná stártá noge od bó-
ta / wnet zgoi: takież czynić ná
opuchnienie álbo każde zápalenie
stártá bóta. Dioscor.

Stártéy
nodge od
bóta zápa-
lenie.

Plucá takież Baranie dobrze
świeżo przykládać ná głowę o-
goloná tym/ którzy bládzá rozu-
mem ábo głowá sie im záwráca.

Cap. XXX.

P A N I S,

Chléb.

Wszkolwieksmy nieco nátrzą-
ćili o chlebie gdzie opşenicy pi-
sano / wśakże tu sęrzey o mo-
cách / które w lékárstwą vşy-
wamy. Chléb prócz tego co
nas karmi: á iesť rzecz naprzyro-
dzeńśa

ożeńsza/ y nazdrowsza: ale pszeni-
czny naylepszy/ nie stary/ ani cie-
ply/ po nim żytny: zaśie owsia-
ne/ ieczmiennie/ tatarczane/ pro-
siane chleby / nie są zdrowe. Plinius lib. 22. cap. 25.

Plinius ibidem, Chleb biały z
woda wwarzony/ przydawwszy o-
liwy / a nalepię rożanego oley-
ku/ przykładac na bolaczki/ wrzo-
dy / y każde zapuchnienia : zbite
twardości rozrzuca mocnie / z-
mieszawszy z woda różynkowa /
także z winem/ albo z octem.

Także chleb z octem wwarzo-
ny/ dobrze przykładac na zbite
mieysca/ y wyrwinienie stawów/
albo wybicie : a najlepszy na takie
rzeczy kwąszone / a także rzany.
Plinius.

Także na sadzele/ które bywa-
ją przy palcach y paznokciow/ i-
to są zanokcice / krosty/ y zbiera-
nie także czynić: tymże obyczaiem
z octem warzac / pomocny na
bombole/ guzy / na nogach/ po-
deszwach / które z chodu bywają.

Chleb gruby/ albo lepię twar-
dy / iaki na woynie czynią / albo
starzały sflukowszy / a potym zaś
czyniac z niego chleb y piekac / z-
właszcza z octem / iedzac ij/ stolce
zastanawia w biegunkach.

Chleb z maki trzyletney/ z mio-
dem zmieszany / zašpecenia albo
odarcia na licu/ z posiadania sie/
albo opuchnienia skóry/ przykła-
dając wyczyszcia / goi / y blizny
spadza. Plinius.

Biały chleb chedogi w wodzie
ciepley albo zimney rozmoczony/
(zowa panatella) niemocnym go-
ręciami niemocami y ciężciami/

bárzo zdrowy pokarm. Plinius.

A zapuchnieniu oczu / tedy z
winem zrobivszy po laźni do-
brze przykładac: także też y na
krosty na glowie / a to przyda-
wszy prochu Myrtowego drze-
wa. Plinius.

Tym którym członki dżę po
laźnię/ chleb z woda dobrze iesc.
Plinius.

Cuchnienie w lożnicy/ albo w
domu/ chleba przypalenie wypa-
dza każde / miasto inšęgo kądze-
nia. Plinius.

Cap. XXXI.

SALIVA, SIALON.

Sliná.

Sliná czlowieczna / która sobie
za nic mamy / wskażę y ta ma
wielką pomoc w lekarstwach/ ku
zdrowiu ludzkiemu.

Paulus 7. piše / slina czlowie-
cza czeza mocno rozrzuca / wy-
ciera/ wyczyszcia : dla tego liśa-
ie/ piegi dzieciom pomazując wy-
czyszcia: wyciaga pod oczyma si-
ności/ slina czeza żuchana z psze-
nica w vsięch/ a przykładana.

Plinius lib. 28. cap. 4. Sliná
czlowieczna iest wielkie lekarstwo
przeciw węsom / także gdzie plu-
niesz wciekają.

Plunawszy także po trzy kroć/
czestoć traciem padającą nie-
moc: a ztadże widzimy / że ba-
by czestoć to czynią / pierwey
przemowivszy kilko słow / ano
sie to dzieie slina/ a nie iey czary.
Plinius.

Przeciw wzedzienicam o-
strym/

Bolacz-
kam.
Wzodóm.
Twardo-
sciam.

Stawóm.

Sadzelóm.

Krostam.

Guzóm.

Stolcóm.

Zašpecce-
niu.

Opuchnie-
niu.
Bliznam.

Niemos-
cny.

Krostam.

Członkóm.

Cuchnieniu

Przyrodze-
nie.

Lisiatóm.

Piegam.

Przeciw
węsom.

Padającą
niemoc.

Wzedziena-
nicam.

strym / zomq furunculos, czeza
slina pomazac dobrze / zgumie. Pli.

Dziwna rzecz / co przydaie Pli-
nius, gdyby kto cokolwiek vde-
rzył / a onęgo żalował / tedy ma
plunac na postrzodek dłoni onę
reki / która vderzył / vderzonemu
odelży sie ból / z bliską albo z dale-
ką: y przydaie Plinius, że tego cze-
sto doświadczono / w bestii / y
psa / albo konia.

Widzimy też często / że robo-
tnicy / gdy chcą mocno vderzyć /
albo wrabić / albo dzwignąć / te-
dy pluną w reke / a mocą onę sli-
ny / mocniejszy taką rzecz sprawią.
Plinius.

A tak iesli to widzimy / y tak
wierzymy / tedy też temu wierz-
my że slina człowieka czczego li-
ścia / trawy / parchy / y inśe stro-
bi na ciele / wyczyszcia pomazu-
jąc. Plinius.

Lisaióm.
Tradóm.
Parchóm.

Także zemgłości a zawrżania
oczu / które bywają ludzióm z za-
ranu / pomazując slina czeza
wyczyszcia. Plinius.

Bolesciám
w ppi.

Boleść w syi slina czeza
prawą reką / pomazawszy prawą
cząstkę / a lewą reką lewą cząstkę /
wsmierza. Plinius.

Gdyby co wlażło w vcho / na-
plunawszy slina czeza / tedy
wnet wynidzie / abo vmrze.

Czaróm.

Tę pisze Plinius, iest silno
rzecz pomocna przeciw czaróm / a
zarażeniu od złych rzeczy / gdy kto
puszczać vryne / po niey zawždy
plunie: także plunac w bót pra-
wy / pierwey niżli człowiek obu-
ie: także plunac / gdy kto iakie zle
miejsce przestąpi. Plinius.

Dla tego przywodzi Marcian,

Plinius, iż scolopendria sie rozpus-
tnie / gdy ia slina poplunie. Pli.

Tak y żaba chrostawa / y każda
inśa: a weżowi iesli kto w gara-
dło plunie zdechnie. Ale siła ta-
kich czarów pisze Plinius.

Cap. XXXII.

SANGVIS, HAEMA.

Krew.

Krwie / której gdy wpuszczamy
skłoda zawždy wylewać pro-
zno / abowiem y tę naturą nie
sprawila darmo: o której tak pi-
sze Plinius lib. 10. cap. 37. w hi-
storii przyrodzoney / że rzeczy
wszelkie czuyné / im mają krew
grubszą / tym są mocniejszy: dla
tegoż też y mężczyzny / mają po-
spolicie krew czerniejszą a gru-
bszą / niż białe głowy / są też mo-
cniejszy niż niewiaśty.

Żasie pisze / iż rzeczy czuyné /
które mają subtelniejszy krew /
są miedzy y dowcipniejszy / nad te
które grubszą krew mają. A tym
sie dzieie / że ludzie w onych kraj-
nach Włoskich / a Greckich / są
bárżiej miedzy / iż słońce ich wy-
piecze w nich wszelki niedostatek /
y grubości krwi: zaśie v nas té
zimna czynia grubość we krwi.
Tymże też dzieie sie / że w naszych
stronach meżowie wiecéy słoń-
ni na prace / na waltki.

Krwia człowieka / z której-
kolwiek strony wpuszczona / pisze
Plinius lib. 28. cap. 4. dobrze po-
mazować bolące w gardle / an-
gina, ślinogórz: także taką kwią
wsta pomazac zarażone padaig-
ca nie-
Padaiący
niemocy.

Gardlu.

ca niemoca/ wnet vstawia.

Diosco. lib. 2. cap. 71. Krew
która biera w lekarstwa jest nay-
lepsza gesia y kozieltowa: a ka-
cza zaśie krew/ Grzywaczowa/
Sinogarlicza/ Golebia/ Kuro-
pátwia / gdy z nią w oczu rana
pomążeś świeża / tedy goi / tak-
że krew z oczu spada.

Golebia krew osobliwie / bo-
leś / która w vcho do oczu y do
nosa od błonet z głowy idzie / v-
śmierza. Diosco.

Krew kozia / y kozłowa / zaie-
cza / y Jelenia / vsmazona na pan-
wy / dawać ia ieść tym / którzy
maia morzenie w trzewach. Di-
oscorides.

Także przeciw biegunkam: tak-
że krew którakolwiek z tych / do-
bze pic z winem przeciw każde-
mu iadu śmiertelnemu. Diosco.

Śawcza krew osobliwie wyczy-
ścia piegi / y każda grubość / y
smarżki na licu mając z nią: tak-
że ogorzenie na słoncu. Diosco.

Przeciw psa zapomniatego v-
kasseniu / krew psa wypita: tak-
że przeciw każdego iadu wypiciu
pomocna. Diosco.

Krew Byłowa ta mocna / bo
rozbiia / rozrzuca / odmięcza: dla
tego na twarde guzy / sadzele / z
mała Jeczmienna czyniac plastr /
bardzo pomocna. Diosco.

Krew mięteczna niewieścia
tak iadowita / iż gdyby z nią bze-
mienna była pomazana / albo po-
nię chodźla / tedy porzucenie
czyni / a potym nieplodność wie-
czna: a Lekarze inzy pią / także
Plinius li. 28. c. 7. że zboże schnie /
tedy niewiasta cierpnąca miesia-

ce idzie / lasy opadają / w sadach
sczępie poschnie / owoc opada
gdzie dotknie / trawa zbieleie / len
albo nici gdy tknie wiecznie czet-
nieia / pszoły z vła gdzie ie do-
tknie vciekają.

A wszakże iakózkolwiek / taka
krew jest wielki iad / a wždy ma
swoa pomoc ku lekarstwam: abo-
wiem gdyby niewiasta taka kr-
wia pomazala noge podągrze
cierpnąca: także guzy / y grucz-
ły pod gardłem / y za vchem / y
pod pazuchy: piekielny ogień / bo
laczki ostre / wzdeté bolace / zowa
furunculos: także sadzele wyro-
śle przy oczach / zowa Epiforas, y
inże tym podobne sadzele / tedy
ból oddala y wyczyścia. Plinius.

Tymże obyczaiem taka krew
vzdawia terciany y quartany:
także vkaśenie zapomniatego psa /
gdyby w tej krwi rozmoczyć wśy
wełne czarnego barana: a w se-
bze nożac przy prawym boku.

Podągrze.
Guzóm.
Grucz-
lom.
Piekielne
mu ogniu.
Sadzelom

Sebram.
Vkaśeniu
psa zapom-
niatego.

Cap. XXXIII.

VINVM, OINON.

Wino.

A Czkolwiek piérwéy wypisali-
chmy o macicy winney / y o iago-
dzie winney / wszakże o samym
winie niedotkneliśmy. A tak tu
o winie wypisemy. Plinius, Ga-
lenus, Dioscorides, y wszyscy wy-
pisuią / któreby były winá nale-
pże: ale nam próżno tego wspo-
minac / gdy do nas nieprzychod-
za / które oni wypisuią: samo
Wegierskie y to pograniczne do
nas przychodzi / zaginęło Serem-
skie /

Oczóm.

Morzeniu.

Biegunk-
kam.

Jadóm.

Plegam.

Zapomni-
tego psa v-
kasseniu.
Jadóm.

Guzóm.
Sadzelóm.

skie / które jest za iedno z Słowieskim : które też nasze starszy oycowie a fundatorowie Polski opuścivszy / przeszli w te krainy / gdzie tylko piwo a miód pija / z tymże tu mieszkają / nie szczepiac winnic / bo rzadko kiedy dla zimnej krainy dojdzie : abowiem iesliby kiedy mogło bydź / tedy w Sedomierzu / gdzie osobliwie miesysce jest y ziemia / wskazuje rzadko dojdzie : a iesli dojdzie / iednak lepsze niż Morawskie bywa.

Wielka jest gadka v Doktorow o winie / y iego complexiów / iż iedni mówią / naśladowiac Galenum y Paulum , że jest zagrzewające / y wysuszające w wtórym stopniu / a które jest bardzo stare / jest gorące y wysuszające.

Drudzy mówią / że jest zimne a wilgotne / a tego znać iż czyni zimne niemocy / iako paraliż / padające niemocy / apoplexie / kurczenie żył / fluxy / Rymy / katarusy : a gdyż causa noscitur per effectum , tedy te sprawy a rezultaty winą włązuia / że jest zimne a wilgotne : ale to łatwo rozebrać tym obyczaiem / iż wino / iako y piwo / y miód / istnością / która widzimy actuali operatione , jest mokre y zimne. To iakowo z dotykania / że gdy sie go dotknie czło wiek / tedy mokre y zimne / ale zaś sprawy swey / która ma mocną / gdy będzie od gorącości naszego ciała przemienione (tedy de actione potentiali , quam acquirit in alteratione caloris nostri corporis) jest gorące albo zagrzewające / w wtórym stopniu. A tego znać / iż gdy ie puszczaia na rany

naszego ciała / tedy bolaczki / rany / plugawé sadzele / wysusza. O czym Pan Krystus wspomina w Ewangelii / o Samarytan nieznaniomym. Aczkolwiek wino czyni niemocy zimne / któreśmy namienili / tedy to czyni z swą wielkością / iż kto go zbyt nie pije wiele / tak że natura niemoże strawić : a tak z ona swą zbytnią wodnością / y zimnością istną / iaką ma na ten czas / idzie po żyłach y po ciecie / zatlumiaiac gorące przyrodzenie : potym zagnie sie w ciecie / zwłaszcza w głowie / a z oney zagniłości bywaia niemocy. Ale to z przypadłości / a nawięcej bywa Polakom / którzy chcą także pic wino iako piwo. A jest też znać perony / abowiem iuż tego dosyć widano / iż sie niektórym po wieczayszym wpiciu winem / puszczało z głowy miasto krwi sczeré wino : drugim po wieczayszym wpiciu / puszczaiac krew / szło miasto krwi sczeré wino : o tym mam świadków żywych nie mało. A ztądże przychodzi dzimne niemocy / iako bo lenia głowy niewymorowé / krosty / guzy / gruczoly / pąchy / fistuły : a to przypisuią francy / ano nie będzie : wiec sie daia mazać prózno / potargaią zdrowie / że potym niemoga do niego żadnym obyczaiem przysdź. A tom przeto napisał / aby sie Polacy obezrzeli na to piciństwo / aby ie wżo gardzili.

Dioscorides lib. 5. cap. 6. Winno stare obraża suche żyły / y wstęski naczynia czuyności : aczkolwiek stare wino smaku wdzieczniejszy

cznieyszego/dla tego sie maia wy
strzegac : tak ci / ktorzy maia
wnatrz zwlaszcza w glowie nie-
iaa zawade. W dobrym zdro-
wiu bedacym mierno pite wi-
no/ to iest / sklanke albo dwie / y
to z woda przymieszane / barzo
czlowiekowi zdrowe / abowiem
strawienie czyni przyrodzeniu /
ogien zbudza / y mocni dobre du-
chy / y weselosć czyni. Diosco.

Strawie-
niu.

Opuſzeniu.

Wino młode opusza czlowie-
ka / z trudnością bywa strawio-
no / ciężkie a straszliwe czyni sny /
y spanie. Diosco.

Żasie które iest mierne / to iest
ni stare ni młode / niema takich w
sobie niedostatków : dla tego w
zachowaniu zdrowia nad inſze
nachwalebnieysze.

Białe wino lacznie bywa strą-
żoladkowi wiono / a żoladkowi barzo pomo-
cno / czarne / grube / trudne ku
strawieniu / piianstwo czyni / ie-
dno iż czlowieka dobrze tuczy.
Dioscorides.

Żasie mierne w barwie / to
iest ni białe / ni czarne / albo czer-
wone / zowa Verniculum, bywa
żółte / ma mierność / to iest / nie
wnet bywa strawiono / ani też
trudno wſkazuje w zachowaniu
zdrowia zacnieysze białe. Diosco.

A nie tylko wino ma cześć z
barwy / ale też z sinaku / y z wo-
nię : to iest / iako Niechowi-
ta on zacny stárezec piſze / które
ma w sobie ono slowo : Colo-
rem, Saporem, & Odorem, bar-
we / sinak / y wonność wdzie-
czna. A tak wino w sinaku slo-
tkie / iest substanciey grubey / pi-
ſe Dioscori. trudno bywa strą-

wiono / żoladek napuſza / żywot żoladkow.
y trzewa turbuie : a wſkazuje nie Trzewam.
tak czyni piianſtwa / nerkam y pe- Nerkam.
cherzowi barzo zdrowe. Diosco.

Wino zaśie ostre a przykre w- Wrynie.
ryne wywodzi / ale boleści w glo-
wie czyni / y piianſtwa. Diosco.

Wino przykwaſnieyszym tra- Trawicznu
wieniu potarmow barzo pomo-
cne : a ktemu rymy / y katarussy / Rymam.
do żywota y do inſzych stron nie- Katarus-
dopusza. Diosco. som.

Niekkie wino a mierne / nie
tak neruos, to iest / żył suchych Żylam.
pſuie / wryne też nie tak mocno Wrynie.
wywodzi. Dioscor.

Każde wino / piſze Diosco. ma w
sobie nieiakie cienie : przeto po-
śila żoladek / a mdly puls w ży- Żoladkowi
łach poćwierdza : przeciw wſze-
lakim iadom / które z ranami zabi- Jadom.
iaia / barzo pożyteczno / a to zmie-
ſzawszy z oliwa wino wypić / a
potym zwrócić / tak pomaga prze-
ciw Opium / iadowitym żiolam /
iako Omiagowi / Swinię wſzy /
złisnieniu w żoladku mleka. Dio.

Wino też pomocne / pecherzo- Wrynie.
wi / nerkam ogryzionym od złych Nerkam.
iadowitych przez nie idacych ma-
teriy : także zranionym. Diosco.

Białe wino na odwilżenie ży-
wota na stolce / nad inſze ma Stalcóm.
moc.

Wino hipsymowane barzo o-
brzące iest / y żył suchych / zowa Żylam.
neruos, ciężkości w glowie czy- Głowie.
ni / zapala ognista boleścią / a pe- Pecherzo-
cherz w czlowieku obraża : a tak wi.
pátrzące / ktorzy sie w malma-
zyiey hipsymowanej kochacie.
Wina / które przyprawnia z smo-
lą / mocno zagrzewia / warzenie

Żoładłowi w żoładłu y trawienie mnoży /
Krw. ale krw. plynacym niepoży-
teczne. Diosco.

Próżno tu one winą wypis-
wać / które Dioscorides wypisu-
je / bo do nas nieprzychodzą.

Wino każde wystale / niemá-
jące żadne przyniesienia / ostre /
a przykre / a emiace / mając w so-
bie te pożytki / łatwie bywa strá-
Żoładłowi wiono: żoładłowi bázro pożyte-
czne / chuc iedzenia pobudza / cia-
ło tuczy / sen przywodzi / moc a
sile przydawa / wdzięczną czyni
pleć / y bázro na ciełe / a zwla-
szcza na licu. Diosco.

**Żołam iá-
dowitym.**

Takie wino obficie pić / bázro
pomocno przeciw iádowitym
żołam / a trucinam / iáko przeciw
Swinię wśy / Koryándrowi /
Opium / zużelicy srebrney / Omi-
Właszeniu gowi / grzybóm iádowitym: prze-
wężowemu ciw właszeniu iádowitemu we-
żowému / y każdej gádżiny / która
oziabiáiacym iádem káżąc zá-
raza.

Opuśeniu.

Takie téż wino / bázro pomo-
cne przeciw opuśeniu / z wiá-
trów żywotá / morzeniu w o-
sierdziu y ciągnienu / ná rozcią-
Żoładłowi gnienie a zmiekczenie żoładłá :

Rymam.

Kátárus-

sóm.

przeciw rymam y kátárusóm /
które idą z głowy do trzew y ży-
wotá. Dios.

Mdlo-

ściám.

Także téż wino pomocne tym /
któzy chonią a mdleją z bytnich
potów / a ná to nawiecéy białe
nalepsze. Diosco.

Niektam.

Sádzelóm.

Bolacz-

kam.

Krostam.

Śładkie winá / staré / wysta-
lé / niektam bázro pomocné / rá-
nam / sadzelóm / bolaczkam / kro-
stam spetnym / dobrze rozmo-
czywśy lanam succidam., welne

świeża owczą nieplókaną / przy-
kładac y wymywać. Diosco.

Jako wiele ma byđz pito wi-
ná / Dioscorides tak piśe / miarą.
picia winá ma byđz pomiarko-
wana według czasu / roku / także
lat winá / y tego który pić / także
zwyczajem picia mocnością wi-
ná: tylko to przydaie / aby czło-
wiek tyle pił / ileby dosyć ku zága-
śeniu prągnięcia / aby wiecéy nie
pił. A ztąd obacz każdy Polak
śwąg picia koniec / któzy niechce-
cie odstąpić od winá aż do vpa-
dłu / ano tamże piśe Diosc. wśel-
kie vpicie / a opilstwo winné / iest
bázro škodliwe / a zwłaszcza gdy
vstawiczne. Dioscori.

Vpicie winá czyni początki o-
strych niemocy / zowa acutos
morbos, które do czwartego ábo
do siódmego dnia zabija / żyły
które czuyność czynią zatlumia-
ia: a tak inśe niemocy / któresmy
wypisali piérwey.

Dioscorides tak vczy / opilcóm
byđz potrzebno każdemu który
zbytne winá pić / aby wody ná-
ostaték obficie wypił / ábowiem
wodá vgaśi mocność winá aby
nie záśładzało vśilnie.

Winá / które są złożone / iáko
Piolynkowe / Pigwowe / Szala-
wiowe / Omiagowe / inż to wy-
chodzi z historii osobliwych rzé-
czy / y z náśych ksiąg / bo są com-
posita: dla tego ie téż opuszczam /
że nie przysługują ná te księgi.

Cap. XXXIII.

VINVM OMFANCITE,
vinum Agreste.*Wino Agrestowe*

Wino Agrestowe tak vczy czynić Dioscorides lib. 5. cap. 5. ną zbierać niedożrzałych gron: a potym na lasach ie na słońcu przez wedzić / przez dwa albo przez trzy dni / że nieiafo zwiednie / potym prasować / a w kadzi lać.

Przyrodze-
nie.
Żoładkow-

Wino Agrestowe ma siłę cmiąca / a ściągająca : żoładek bårzo pośila / wracanie pośłana-
wia / rozciągniony żoładek ścią-
ga. Diosco.

Paniam.

Paniam / które wstepnia w bżemie / bårzo takie wino Agrestowe potrzebne : a to dla w-
śmierzenia plugawych a szpet-
nych rzeczy / ku którym mięwaia
na ten czas chuciedzenia: tudzież
trawi złe wilgości / które w ich
żoładku czynia taki appetit zlych
rzeczy. Diosco.

Wino Agrestowe bårzo wiel-
ka pomoc przeciw zarażeniu mo-
rowego powietrza / abo więm za-
chowywa od zagnilości. Diosc.

Cap. XXXV.

Z V C C H A R V M,
Mel canne.*Cukier.*

Cukier który mięwamy z in-
nych stron w pospolitym obycz-
ku / zowa ij Laccinnicy Mel canne,
to iest miodem trcinnym : abo-

wiem we trcinach roście. Tę trcianki wytłaczają / z których idzie miód / który potym warząc gęstnieje / potym w formy leia / y wysuszając takie trzciny / z któ-
rych bywa ten Cukier / głowy ta-
kowe czynia: tylko w Indiię pier-
wszemi czasami bywał / ale iuż dziś
w Egiptcie / y w Greciię szę-
pia ieziora z takimi trcinami / ta-
kież y w Hiszpaniię / zwłascza w
Portugalię / gdzie takich trcin
z Indiię przywożiwszy nąszczę-
pili po morzu / po ieziorach dosyć.
Ten Cukier Dioscorides zowie
Mel canne, albo sal Indij, to iest /
sol Indijska. Starzy nieznali
do końca Cukrowego rodzaju /
iedno tylko zbierali przy takich
trcinach zsiadły Cukier / który
wychodził iako sol / a iż był podo-
bny oczkowatey soli / wiec prze-
zwali sola Indijska. Aczkol-
wiek też y Galenus nieco o Cu-
krze natracił / wszakże lekarstwo
nieuczyl czynić z nim / iako dziś czy-
nia z nanki Mesuego abo innych
Arabów. Przeto że Galenus y in-
szy Grecowie nie do końca znali
nature Cukrową : ale dzisieyszy
Doktorowie używają ij / bacząc
Cukrowe przyrodzenie / iako piše Przyrodze-
Constantinus , że iest miernego

mię.
przyrodzenia w goracu / w zim-
ności / w suchości / y wilgotno-
ści / wszakże więcej sie skłania ku
ciepłości. A przeto iest zdrowszy
niż miód / mając te wszystkie siły /
które y miód / iedno nieobraża żo-
ladka tak iako miód / ani tak za-
pala iako miód : przeto w niemo-
cach goracych / lekarstwa czynia
z Cukrem / iako w febrach ogni-
stych /

stych / á zaś z miodem w niemo-
cach zimnych.

Dioscorides lib. 2. ca. 75. Jest
też y miód inšy zsiadły / który
Zaccarum / to iest / Cukrem zo-
wa w Indií / y w Szczęśliwéy
Arabii nayduia ię / iest na kształt
foli zsiadły / słaby / y do łuskania
łatwy.

Żoładkowi Cukier żywotowi y żoładko-

wi pomocny / á to pić z wodą
roztworzyny. Dioscorides.

Też boleć w pecherzu / y w pecherzo-
nerkach / pożywać všmierza / y wi.
oddala. Dioscorides. Nierkam.

Pomazywać oczy dzieciom /
blonki / y zaciemnienia oczu rozbić
y spada. Dioscorides. Oczóm.

Niedostatkom wśelakim w
piersiach pomaga / pożywać ię. Pierśiam.

KONIEC HERBARZA.

Omyłki cał poprawy.

Fol.	54.	Formentilla, czytay Tormentilla.
Fol.	115.	Crisisceptum, czytay Erisysceptum.
Fol.	136.	Pituusa; czytay Pityusa.
Fol.	140.	Nimpheopleris, czytay Nympheopteris.
Fol.	217.	Bulbus omitorius, czytay vomitorius.
Fol.	274.	Cunilla ortulana, czytay hortulana.
Fol.	409.	Litodendro, czytay Litodendron.
Fol.	428.	Hidro, czytay Hydor.

Inše omyłki / któreby w sensie albo w polszczyźnie były /
baczny Czytelnik sam przez się domyslić się / y popra-
wić łatwo może.

NOMENCLATOR

Ziot wſzystkich / łacińskim ięzykiem w tym
Herbarzu opisałych.

A.

A Beſſon		Alôe	318.	Aquilina	31.
Abies	405.	Aloes	317.	Arbor lapidea	409.
Abrocanum	323.	Alfine	43. 216.	Archangelica	315.
Abſynthium Ponticum	5.	Alcea	20.	Arction	243.
Abſynthium Romanum	5.	Altercum	169.	Arena	411.
Abſynthium Ruſticum	1.	Alumen	402.	Argemone	11.
Abſynthium Santonicum	3.	Amaracus	198.	Argentina	253. 40.
Abſynthium Seriphium	4.	Amarantus	295.	Argentum	397.
Acacia	4.	Amazitem	160.	Argentum viuum	398.
Acaliphen	320.	Ambubeia	95.	Aristolochia	34.
Acanthion	313.	Ambra	321.	Arnogloſſon	36.
Acanthus	6.	Amigdala	314.	Arnogloſſon minus	37.
Acedula	8.	Ammi	22.	Arsenicum	403.
Acenton	349.	Amos	411.	Artamita	112.
Acerabulon	105.	Ammoniacum	403.	Artemiſia	31.
Acetoſa	8.	Ampelitis terra	421.	Arum	33.
Acetoſela	9.	Ampeloleuce	62.	Arundo	162.
Acenum	423.	Ampelopraſſum	19.	Aſaron	39.
Acicula	277.	Ampelun cenophoron	389.	Asbolon	411.
Aconitum	218.	Ampelos agria	391.	Aſcyron	171.
Acorom	9.	Anabarberis	327.	Aſclepias	313.
Adeps	427.	Anacardus	323.	Asparagus	38.
Adhil	133.	Anagallis	289. 216.	Aspenach	54.
Adiantron	70.	Anchuſa	26.	Aspergula	3.
Adonidis flos	27.	Andrachne	254.	Asperella	78.
Adonidis herba	27.	Androſace	254.	Asphaltus	404.
Aegilops	43.	Androſemum	17.	Asphodelus	13.
Aegyptia ſpina	320.	Anemones	37.	Asplenon	40.
Aegroon	374.	Anetum	23.	Aſteraticus	41.
Aes	401.	Angelica	26.	Aſtrancia	26.
Aeran	194.	Anguloſus ſuncus	115.	Attrafaxis	42.
Aerugo	409.	Aniſum	24.	Atriplex	42.
Affodilus	13.	Anſerina	333.	Auellana nux	365.
Agalochum	317.	Antemis	69.	Auena	43.
Agaricus	14.	Antemida	69.	Aurum	395.
Agnus caſtus	321.	Antidorum	326.	Aurea mala	337.
Agnina lingua	36. 37.	Antimonium	418.	Aurelia	295.
Agraria	16.	Antipater	25.	Aureum olus	42.
Agreſtum	393.	Aparine	30.	Auricolla	406.
Aizoon	105.	Aphace	312.	Auricula muris	43.
Aizoon majus	161.	Aphrogillus	13.	Auripigmentum	403.
Albucum	13.	Apiaſtrum	206.	Auronochia	26.
Alcea	16.	Apios	371.	Auſteralides	289.
Alcibiadon	17.	Apium aquaticum	46.		
Alibium	41.	Apium montanum	29.		
Alifina	47.	Apium paluſtre	30.		
Alleluia	9.	Apium ruſticum	296.		
Alliariſ	22.	Apium ſatium	28.		
Allium agreſte	19.	Apium ſaxatile	29.		
Allium anguinum	19.	Apollinaris herba	169.		
Allium hortenſe	17.	Apollinaris minor	291.		
Allium ſatium	37.	Apopatos	141.		
Alkekingi	19.	Aqua	432.		
Alnus	321.	Aqueum argentum	398.		
		Aquilegia	31.		

B.

Bacharis	
Balamus Mirepſica	49.
Bailote	204.
Balfamita	288.
Balfamum	323.
Battiſecula	112.
Barba Capri	46.
Barba Iouis	105.

Qq in

Barba

Barba syluana	47.	Calendula	67.	Chameacte	87.
Bardana maior	243.	Calula	67.	Chamecerasus	332.
Bardana minor	48.	Calumniaris	305.	Chamecisson	162.
Basilicon	44.	Calx	405.	Chamecyparissus	332.
Basilicon minus	45.	Camomilla	89.	Chamedris	85.
Basilicon syluestre	45.	Campanula	68.	Chamedaphne	85.
Batrachion	46.	Camphora	328.	Chamelea	213.
Batus	325.	Canabis, Canabon	69.	Chame mellum	89.
Bdellium	326.	Candelaria	298.	Chameleon niger	74.
Been	49.	Canina mala	200.	Chamepitis	86.
Ben album	50.	Canis lingua	68.	Characias	75. 183.
Ben rubrum	50.	Canterinum marrubium	204.	Chærefolium	84.
Bellis vel Bellius	50.	Caparis	327.	Chærophilon	84.
Belfahard	326.	Capnos	147.	Cheiri	92.
Berberis	327.	Capillaris herba	71.	Chelidonium maius	90.
Beta	51.	Capillus terræ	70.	Chelidonium minus	91.
Bethion	48.	Capillus Veneris	70.	Chermes	333.
Betonica	52.	Capraria herba	200.	Chrisocolia	406.
Bifolium	227.	Capuciaris	101.	Chrisomella	335.
Bigenula	248.	Caput Monachi	268.	Christiana radix	127.
Bislingua	316.	Cardamantice	164.	Christophoriana	25.
Bistorta vel Bitorta	53.	Cardiaca	74.	Chryten	167.
Bitumen	404.	Carduus benedictus	73.	Cibeta	334.
Bitumen Iudaicum	404.	Carduus fullonum	120.	Cicer	93.
Blattaria	55.	Carduus marianus	72.	Cici	215.
Blaum	178.	Carduus maris	72.	Cicoreum	95.
Blechnonia	257.	Carduus siluestris	72.	Cicuta	94.
Bliton	54.	Caries lignorum	329.	Cidonia	335.
Bolus Armenus	404.	Carion Basilicon	364.	Cimbalaria	105.
Bombax	327.	Carion Ponticum	365.	Ciminum siluestre	74. 101.
Borago	55.	Carlina	74.	Cinabaris	408.
Botris	56.	Cartamos	99.	Cinamomum	335.
Bouis oculus	65.	Careon, Caron, Carul	74.	Cinara linaria	72.
Brassica marina	59.	Casius	434.	Cinis	407.
Brassica fatiua	57.	Cassia	329.	Circea	99.
Brunella	62.	Cassia	111.	Circea mala	200.
Bruscus	61.	Cassia fistula	329.	Cirsion	95.
Bryon	196.	Casta herba	230.	Cisseris	417.
Bryon talation	60.	Castanea	330.	Cissos	97.
Bryon saxum	61.	Castrangula	149.	Cistaron	98.
Bryonia nigra	293.	Catapucia	75.	Ciston	98.
Bubula lingua	55.	Catapucia minor	187.	Citarach	40.
Bucephalon	202.	Cauda equina	78.	Citrini nigri	360.
Buceras	143.	Cauda equina atrum	78.	Citromella	335.
Buglossa regalis	95.	Cedrus	331.	Citrum	337.
Buglossa rubea	26.	Cedrus alba	72.	Clauis caelorum	166.
Buglosson agreste	17.	Cenchrion	214.	Clauium	166.
Buglossum	55.	Centaureum maius	79.	Clymenon	174.
Bulbus agrestis	166. 191.	Centaureum minus	8.	Cnicus	99.
Bulbus vomitorius	217.	Centonica	4.	Coagulum	439.
Buphthalmos	65.	Centum grania	81.	Coccinella	375.
Bursa pastoris	63.	Centum morbia	81.	Cocum	100.
Butyrum	431.	Centum nodia	250.	Coccus Baphica	100.
Buxea spina	356.	Centunculus	81.	Ceracia	334.
Bychar	65.	Cepa	82.	Ceraunia	334.
		Cepe muris	279.	Colocasia	138.
		Cera	437.	Colocynthis	111.
		Ceracusia	161.	Colocynthis siluestris	100.
		Cerafa	331.	Colophonía	385.
		Cerucaria	68.	Colubrina	123.
		Ceruina lingua	84.	Colubrina maior	122.
		Cerussa	405.	Colutea	380.
		Cestron	52.	Condifi	277. 180.
		Chalbanum	345.	Conisa	103.
		Chalcitis	406.	Conion	94.
				Coral	
Cadmia	405.				
Calamandrina	85.				
Calamentum	65.				
Calaminta	65.				
Calamus	162.				
Calamus aromaticus	66.				
Calamus odoratus	66.				

Corallum	409.	Digitalis	121.	Ferula	139.	
Corianon	103.	Dipsacos	120.	Ferulago syluestris	297.	
Coriolla	250.	Dircea	96.	Ficus	342.	
Corion, Coriandrum	103.	Dolichium	246.	Ficus Aegyptia	344.	
Cordiomenon	74.	Draconium	122.	Filago	273.	
Corniculare	236.	Dracunculus maior	122.	Filicula	25, 124.	
Cornicipes	105.	Dracunculus minor	123.	Filius ante patrem	25.	
Cornus	338.	Drin	3.	Filix	}	
Corollina nux	365.	Dryopteris	124.	Filix faenaria		139.
Coronarum	269.			Filix faemina		
Coronopos	105.			Filix mas	140.	
Corymbia	97.			Filipendula	145.	
Consolida maior	103.	Ebenus	339.	Fimus animalium	141.	
Consolida regalis	101.	Ebiscus	20.	Fistula pastoris	47.	
Coton	327.	Ebulus	87.	Flammula	46.	
Cotula foetida	105.	Ebur	340.	Flaura 303. flos Autumnalis	166.	
Cotylidon	105.	Echion	17.	flos omnium mensium 67. flos		
Craffula	161.	Echinastrum	156.	tinctorum	153.	
Creta	410.	Elaterion	109.	Foeniculus	142.	
Crinon	188.	Elatine	125.	Foeniculum porcinum	243.	
Crista gallinacea	362.	Elenion	125.	Foenum graecum	143.	
Crocodilia	123.	Elisphacon	272.	Folium	}	
Crocus	106.	Elleboron album	126.	Folium agreste		146.
Crocus hortense	99.	Elleboron nigrum	127.	Fontinalis		
Crocus Baphica	100.	Empetron	277.	Fraga	148.	
Cromion	82.	Endiufa	129.	Fragaria	148.	
Croton	215.	Enula campanae	125.	Fraxinella	146.	
Cruciata	107.	Epaticus flos	135.	Fraxinus	344.	
Cubebe	339.	Epitimon	130.	Fruentum	305.	
Cucumis	108.	Epiphilocarpos	316.	Fuligo	41.	
Cucumis agrestis	109.	Equisetum	78.	Fumaria	147.	
Cucumis asininus	109.	Erigeron	282.	Fungi	148.	
Cucumis pepo	108.	Erilysceptrum	115.			
Cucumis sativus	108.	Erithron	276.			
Cucurbita	111.	Eritrodanon	333.			
Cuminum	114.	Eritromum	276.			
Cunilla	226, 103.	Eruca	131.			
Cunilla hortulana	274.	Fruum	229.			
Cupressus	338.	Eryngion	132.			
Cupressina Iua	86.	Eryngus	132.			
Cuscuta	111.	Esula	135.			
Cyanos flos	112.	Esula rotunda	242.			
Cyclaminus	112.	Eufragia	133.			
Cynoglosson	68.	Eufrosine	133.			
Cyparission	338.	Eupatorium	134.			
Cyperus	115.	Eupatorium Melius	135.			
Cypressus	338.	Eupetalon	116.			
Cytission agrestis	116.	Euphorbium	341.			
Cytissus	116.	Eufomon	131.			

Grana tinctorum	100.
Grandis lotus	116.
Gruina herba	116.
Guadum	178.
Guaiacum	347.
Gutta Armoniaca	403.
Guttur lupi	441.
Gypsum	411.
Glutinum	441.

H.

Hæma	454.
Hahcacabus	19.
Hastula regia	13.
Hedera	97.
Hedera aculeata	289.
Hedera terrestris	162.
Hedysmum	208.
Hedysarum	243.
Helenium	125.
Heliotropium maius	163.
Heliotropium minus	164.
Heliochrisos	292.
Helixine	238.
Hemerocallis	191.
Hepar	441.
Hepatica	165.
Hepaticum	134.
Hepaphulom	301.
Hieraclea	285.
Hieracleotica nux	365.
Herba benedicta	150.
Herba cancri	214.
Herba cincinnati	290.
Herba fulonum	277.
Herba fortis	273.
Herba Herculea	213.
Herba Inguinalis	41.
Herba S. Ioannis	171.
Herba parafis	166.
Herba pedicularis	239.
Herba S. Petri	166.
Herba prunella	62.
Herba Roberti	156.
Herba Regia	31.
Herba S. Mariae	296.
Herba scanaria	277.
Herba Tunis	151.
Herba Vaticana	291.
Herba venti	20.
Herba verticularis	292.
Herba umbilicorum	241.
Herba Vngarica	16.
Herba vrcleearis	238.
Herbulus	283.
Hermodyctylus	166.
Herpillon	238.
Hibiscus	20.
Hierobotanes	209.
Hipericon vulgatum	171.
Hippocelinum	224.
Hipusticum	291.
Hirundinaria maior	90.

Hirundinaria minor	91.
Hordeum	167.
Hordeum murium	247.
Horminum	153.
Hyacinthus	168.
Hyberis	164.
Hyberis fativa	221.
Hydragyron	398.
Hydrocelinum	30.
Hyoscyamus	169.
Hypocistis	171.
Hypuris	78.
Hypuris altera	78.
Hyfopus	173.

I.

Iacca	303.
Ibigo	86.
Iecoraria	165.
Iecur	441.
Iliriada	174.
Intibum	95.
Intibus hortensis	129.
Inula	125.
Inuolucrum	130.
Inuolucrum maius	174.
Ion	311.
Iouis flos	393.
Iouis oculus	161.
Iringua	131.
Iris	174.
Iris germanica	177.
Iris sylvestris	177.
Isatis fativa	178.
Itea	378.
Iua	86.
Iuiube	350.
Iuniperus	349.
Iunonis rosa	188.
Iuncus	178.
Iuncus angulosus	116.
Iusquiamus	169.
Ixyon	388.

K.

Ketri	92.
Kermes.	332.

L.

Labrum Veneris	120.
Lac	442.
Lactaria herba	300.
Lactuca fativa	179.
Ladanum	351.
Ladon	351.
Lagopus	186.
Lamium	315.
Lana eria	443.
Lanaria herba	277. 180.
Lana succida	443.

Lanceata	37.
Lapaton	181.
Lapidofum semen	213.
Lapis Armenus	404.
Lapis aris	406.
Lapis Samius	420.
Lappa inuerfa	182.
Lapparia	30.
Lappa maior	243.
Lappa minor	182.
Lappacium acutum	181.
Larix	354.
Lafer	351.
Laferpicium	351.
Latyris	183.
Lauacrum Veneris	120.
Lauendula	181.
Lauer	289.
Laurcolla	116.
Laurus	357.
Laurus terrestris	58.
Lemnia terra	412.
Lens lenticula	184.
Lens palustris	186.
Lenticula aque	186.
Lentiscus	354.
Lebocopodium	67.
Leporinus pes	176.
Leptocaria	365.
Leucen	373.
Leucolon	92.
Leusticum	187.
Libanotidis	269.
Licopodium	74.
Ligustrum	359.
Ligusticum	183.
Ligusticon	188.
Lilium	188.
Lilium conuallium	190.
Lilium sylvestre	191.
Limonium	191.
Linaria	193.
Lingua avis	193.
Lingua passerina	250.
Lingua serpentina	276.
Linocalmon	192.
Linodera	111.
Linum	192.
Linum agreste	193.
Lisymachia	197.
Lisymachia lutea	197.
Litron	413.
Litospermon	213.
Lolium	194.
Lotos fativa	195.
Lumbrici	445.
Lunaria minor	81.
Lupinus	195.
Lupipes	74.
Lupulus	196.
Lupus salictarius	196.
Lutum Armenum	404.
Lychen	61. 165.
Lychnitia	268.
Lynon	

Lynocostis 212. 465.
Liargirion 397.
Lytion 356.
Lytodendron 409.

M.

Macheronion 158.
Madalcon 326.
Magistrancia 180.
Maierana 198.
Mala 356.
Malache 199.
Mala aurea 337.
Mala granata 357.
Mala Medica 337.
Mala Punica 357.
Malua 16.
Malua hortulana 199.
Mandragora 200.
Manna 446.
Maratrum 142.
Marella 205.
Margaritum 50.
Marrubium album 203.
Marrubium canterinum 204.
Marrubium nigrum 204.
Marrubiastrum 204.
Matricaria 205.
Matricaria media 296.
Matrifylua 204.
Mecona afrodes 237.
Mecona ceratides 236.
Mecona reada 235.
Mecona heracleum 237.
Meconium satium 234.
Medica 207.
Medion 303.
Medullæ animalium 446.
Mel 447.
Melcanne 459.
Melanpodion 127.
Melian, vel Melia 344.
Melantium 156.
Melilotum 210.
Melinos 233.
Meliphyllon 206.
Meliphyllon 206.
Melopepon 103.
Menta aquatica 268.
Menta crispa 208.
Menta Florentina 298.
Menta sativa 208.
Mentastrum 209.
Menta sylvestris 209.
Meon 211.
Mercurialis 212.
Mercurij digitus 166.
Mergina 219.
Meu 211.
Mezereon 213.
Milium 214.
Milium folia 213.
Millefolium 214.
Mullegrania 81.

Millemorbia 149.
Miosota 43.
Mirabolani 360.
Mirach solis 214.
Mirra 361.
Mirophyllon 214.
Mora rubi 325.
Mora vaccinia 325.
Morsus gallinæ 216.
Morus 359.
Moschum 334.
Moschocarion 364.
Mumia 412.
Muralium 238.
Muscus arboreus 60.
Muscus roscidus 61.
Muscatus 149.
Muscata 156.
Mycetas 148.
Myrica 360.
Myrrhine 362.
Myrtus 362.
Myxa 380.

N.

Napellus 218.
Napi 287.
Narcissus 217.
Nardus 219.
Nardus agrestis 307.
Nardus Celtica 220.
Nardus Gallica 220.
Nardus montana 221.
Nardus Orea 221.
Nardus Romana 220.
Nardus Rustica 39. 307.
Nardus Tachis 229.
Nasturcium 221.
Nasturcium sylvestre 164.
Nenufæ 222.
Nepeta 65.
Nerion 223.
Nitrum 413.
Numularia 81.
Nuptiale pomum 337.
Nux auellana 365.
Nux juglandis 364.
Nux Muscata 364.
Nux regia 364.
Nymphaea 222.
Nymphaopteris 240.

O.

Ocimasiron 45.
Ocimon 44.
Oculus Christi 25.
Oculus Consulæ 25.
Oculus leporis 150.
Oenanthe 145.
Oeni Tartarus 421.
Olea 364.
Olcago 213.
Oleatellus 313.

Oleoselinum 30.
Oleum Oliuarum 449.
Olus 54.
Olus atrum 224.
Olus Regium 36.
Ononis 11.
Ophioglossum 225.
Ophioscorodon 19.
Ophri 227.
Opium 235.
Orchi 27.
Orchis 225.
Orchis alterum 225.
Orchis Castoris 435.
Oreoselinon 29.
Origanon 226.
Origanon Vulgare 226.
Origanus hircina 228.
Orobis 228.
Oryza 229.
Os munda Regalis 139.
Os mundi 312.
Osiris 193.
Ouum 450.
Oxycanta 327.
Oxylada 8.
Oxylapaton 181.
Oxytrifilon 303.
Ozymon 44.

P.

Pæderota 230.
Pæonia 231.
Paliurus 367.
Palma Phœnica 248.
Pampinella 232.
Panax Asclepium 233.
Panax Chironion 231.
Panax Heracleum, vel Herculeum 188.
Panicum 233.
Panis 453.
Panis terræ 112.
Panis porcineus 112.
Papauer alides 235.
Papauer Cornutum 236.
Papauer Erraticum 235.
Papauer marinum 236.
Papauer Satium 234.
Papauer Spumeum 236. 242.
Parietaria 238.
Paronochia 180.
Partenion 205. 212.
Pastinaca Erratica 237.
Pastinaca Sativa 237.
Pedicularis 293.
Pediculus Elephantis 323.
Peganon 270.
Pelecinum 243.
Pentapetes, Pendaetilon 239.
Peritaphilon 239.
Peplos, Peplion 242.
Pepo 108.

Perfoliata

[illegible]

Scinus	354.	Solanum vesicarium	219.	Terebintus	385.
Sciolobina	294.	Solastrum	285.	Termon	359.
Scirpus	178.	Solatrum	290.	Terra	419.
Scolopendron	40.	Solidago	275.	Terra Chia	420.
Scolymus	72.	Solidago Saracenica	273.	Terra Eritrea	420.
Scopa regia	17.	Sonchus	129.	Terra fornacum	421.
Scordio (cordium)	281.	Sparcion	153.	Terra Melia	421.
Scorodoprasum	19.	Spatula foetida	177.	Terra Sarnia	420.
Scorodum	17.	Spelta	292.	Terra Selemisia	420.
Scorpiuron	163.	Spica Lauendulae	273.	Terra Sigillata	412.
Scrophularia	194.	Spica Nardi	215.	Tessa fornacum	421.
Scutum caeli	282.	Spica Romana	273.	Testiculus	225.
Sebesten	380.	Spica Sarmatica	292.	Testiculus canis	225.
Sedum maius	16.	Spinachia	54.	Testiculus sacerdotis	91.
Sedum minus	105. 310.	Splanchon	60.	Teutlon	51.
Semen Cumme	4.	Spodium	415.	Thiaspis	64.
Semen fraxini	193.	Spondillon	292.	Thelipteris	46.
Semen lumbricorum	4.	Squamma aris	401.	Thichomanes	70.
Semen sanctum	4.	Squilla	279.	Thur libanus	386.
Semper Vivum	105. 161.	Stachytes	254.	Thymbra	274.
Senecio	282.	Stacte	362.	Thymus	299.
Senes	380.	Staphilida	390.	Thyon	418.
Serapila	52. 85.	Staphilinon agrion	237.	Tilla	387.
Serapiades	225.	Staphis agria	293.	Tichymalus	180.
Serapinum	382.	Staphis Sylvestris	293.	Tichymali omnes	300.
Sericum	383.	Stataria herba	243.	Tomentum	81.
Seris	95. 129.	Stechas Arabica	294.	Tormentilla	301.
Serpentaria	122.	Stechas Citrinum	293.	Tormalis herba	81.
Serpentaria minor	33. 123.	Stercus	141.	Toxicum	218.
Serpentina	105.	Scibium	418.	Tragacantha	386.
Serpyllum	283.	Scimmi	418.	Tragoriganon	228.
Sercula Campana	210.	Stracifotes aquaticus	295.	Tragos	291.
Siseli Mafsilienfe	284.	Stracifotes terrestris	214.	Triallida	298.
Seta	383.	Strichnon	291.	Tribulus aquaticus	302.
Sicaminea	359.	Strichnon Urbanum	290.	Tribulus marinus	302.
Sicyos	108.	Strobilus	72.	Trichomanes	371.
Sicyos agrion	109.	Strutium	180. 227.	Tridax	279.
Sicyos pepon	108.	Strutea mala	335.	Tridaca Hemeron	279.
Sideritis	285.	Strypterias	402.	Trifilon	276. 303.
Sideros	409.	Styrax	384.	Trifolium	195. 276. 303.
Sigillum S. Mariæ	146.	Succisæ	296.	Trifolium acetosum	9.
Sigillum Salomonis	146.	Succutum	101.	Trifolium maius	116.
Siler montanum	284.	Sulphur	418.	Trifolium odoratum	303.
Silicula	143.	Supercilium Veneris	214.	Trimachion	78.
Siligo	286.	Syca	340.	Trinitatis herba	303.
Siliqua	143.	Sycamina	359.	Tripolium	305.
Siliquæ dulces	334.	Sycla	51.	Trillago	85.
Simeonis herba	16.	Sycomoron	342.	Triticum	305.
Simphoniac	169.	Symphitum masus	101.	Tryx	421.
Sinape	287.	Symphitum petreum	62.	Tucia	415.
Sion	289.			Turbith	388.
Sifer Sifarum	290.			Tussilago	48.
Sifymbriom	288.			Tylacitis	221.
Smilax	384.			Typha	178.
Smilax Aspera	289.			Typha	286.
Smilax Hortensis	247.			Tyros	434.
Smilax Levis	290.				
Smyrmion	187.				
Smyrna	361.				
Solaris Herba	163.				
Solaris herba minor	164.				
Solanum hortense	290.				
Solanum nigrum	290.				
Solanum Somnificum	291.				
Solanum Urbanum	290.				
		T.		V.	
		Talietrum	105.	Vaccinium	325.
		Tamarindi	384.	Valentina	31.
		Tamariscus	360.	Valeriana	307.
		Tamarix	360.	Veneris Umbilicus	105.
		Tanacetum	296.	Veratrum album	126.
		Tanacetum agreste	253.	Veratrum nigrum	127.
		Tapfia	297.	Verbasum	
		Tapfus Barbatus	298.		
		Taraxacon	129.		
		Tarbason	418.		
		Taxus	360.		
		Teda	370.		
		Tephra	407.		

Verbascum	298.	Vitex	321.	Vua tamina	393.
Verbenaca recta	308.	Vitia Sylvestris	312.	Vua vinacea	390.
Verbenaca supina	309.	Vitis	389.	Vux acerbæ	393.
Vermicularis	310.	Vitis agrestis	393.	Vua passæ	391.
Veronica	308.	Vitis alba	62.		
Verrucaria	163.	Vitriolum	422.		
Vertemnum	285.	Vitrum	423.		
Verticillum	292.	Vitrigo	238.		
Vetonia	52.	Vlmus	393.		
Vetonica Coronaria	151.	Vmbilicus terræ	112.		
Viatrix toxicæ	313.	Vngula Cabalina	49.		
Vinca peruinca	88.	Vranian	174.		
Vinifex	421.	Vrinalis	11.		
Vintoxicum	311.	Vrsibranca	6.		
Viola purpurea, nigra sylvestris	311.	Vrtica	311.		
Violæ sativæ	92.	Vrtica alba	315.		
Vinum	455.	Vrtica iners	315.		
Vinum Omfacinum	459.	Vrtica mortua	315.		
Virga aurea	273.	Vinea	60.		
Viscus	388.	Vua Crispa	392.		

REIESTR POLSKI,

Ziół wszystkich / w tym Herbarzu opisanych.

A.					
Acatia	310	Biedzeniec	248	Cafsia	329
Agrest	393	Bielon	169	Cambr	274
Aloes	317	Bleywas	405	Cebulá	82
Aloc	318	Bławat	112	Cebulá myśa	279
Ambra	321	Bluscz	97	Cebulá myśa mnieysza	233
Amoniacum	403	Bob	137	Cedrowé dzewo	331
Anacardus	323	Bob Aegyptski	138	Celidonia	90
Auripigmentum	403	Bob Włoski	289	Celidonia mnieysza	91
		Bobkowé dzewo	353	Centurya	79
		Bobrowé stroie	435	Centurya mnieysza	80
B.		Bociamé nosy	156. 285	Chebzyńa	87
Babla	36	Borat	25	Chleb	453
Babka wodna	47	Bożé dzewko	5	Chmiel	196
Balsam	323	Brat y siostra	303	Chrzan	260
Bania	111	Brodawnik	163	Cieciorka	220
Barsz	6	Brodawnik mnieyszy	164	Ciemierzycá biała	126
Barwinek	88	Bruska	61	Ciemierzycá czarna	127
Bawelna	327	Bzostew	57	Coloquintida	100
Bazylika mnieysza	45	Bzostew mosta	59	Cwikla	51
Bazylika wiejsza	44	Bzostewinie	368	Cwikla lesna	191
Bellium	326	Bukiew	341	Cynamon	335
Ben	50	Bukwica	52	Cynob	408
Benedicta	150	Bylica	31	Cynowod	31
Ber	233			Cypryśowé dzewo	338
Bernadynet	73			Cyprys ziele	332
Bes	87			Cytwar	394
Biała Bukwica	166	C.		Czarnogłom	274
Biała Lebiothka	65	Camphora	328	Czarnucha	156
		Capary	327		
		Carz ziele	245		

Czerwce

Czerwiec.	433
Czerwice	333
Czerwone ziele	22
Czerwony korzeń	26
Czosnek domowy	17
Czosnek ługowy	19
Czosnek Winniczny	19
Czosnkowe ziele	22. 281

D.

Daktyli Indyjskie	384
Daktylowe dziewo	367
Dab	376
Diablik	122
Draganth	386
Dryakiew polna	278
Dwoy list	227
Dzielnica	299
Dziegiel	26
Dzierzaga	186
Dziwanna	298
Dziwanka	55
Dziwiecienik	136
Dziwiecisl	74
Dzwoniec	171
Dzwonki	68
Dzwonki podługowate	(124)

E.

Euphorbium	340
------------	-----

F.

Farbowne ziele	178
Fascolli	246
Ferula	139
Figi	342
Flolki brunatne	311
Flolki na polu modre y sol	303
te	92
Flolki siane	175
Flolkowy korzeń	143
Fornum graecum	

G.

Gálban	345
Galgan	10
Gesia nogá	244
Gesi poley.	281
Gesia ziele	253
Głisnik	4
Glisty ziemne	445
Głóg	338
Głowiecki	62
Gnóy	141
Gorzycá	287
Gorzycá bialá	131

Goryczka	155
Granatowe jablko	357
Groch Włoski	93. 246
Gruszyca	191
Gruska	372
Grzypian	401
Grzybienie	222
Grzyby	148
Gwiaźdz	317
Gwiaźdzeczek	41
Gwoździki	151
Gwoździki polne	25
Gwoździkowe dziewo	346

H.

Hálum	402
Hány	24
Hebanowe dziewo	339

I.

Jabłka	356
Jabłka Citrowe	337
Jablonki	38
Jagły	214
Jagoda winna	390
Jaie	450
Jalowiec	349
Jaskier	46
Jaskru rodzące	46
Jaskierki	41
Jaskoleze ziele	90
Jawór	373
Jeczmiem	167
Jeczmiem myśliwy	247
Jedwab	383
Jeleni izytk	84
Jemiolo	388
Jesion	344
Jesionowe nasienie	195
Jezyczki	37
Jezyczkowe ziele	316
Jezyny	325. 377
Jlem	393
Jmbier	394
Jodla	323
Juiuby	350
Jwá	86
Jzóp	172

K.

Kádziolo	387
Kálecki	64
Kania przedzą	111
Kapusta	57
Kapitany	330
Katól	194
Kedzierzawiec	16

K.

Kliy	441
Kmin	114
Kmin polny	74
Kobyla miedka	209
Kocanki Arabskie	294
Kocanki żółte	295
Kokomat	34
Komonicá	210. 296
Konikow rodzaj	304
Koni ogon	78
Konopie	69
Konop Włoska	215
Koperwassee	422
Kopytnik	39
Kopr swoyski	23
Kopr Włoski	143
Koral	408
Koriander	103
Korzenie Litewskie	263
Rosaciec	176
Roplaski	276
Rosyszko mały	308
Rosyszko jęczmyn	309
Rozia broda	33. 46.
Rozia Lebiotka	228
Rozielek	307
Rzew	454
Rochmal	418
Rokos	99
Ropidlo P. Martiey	145
Rrowka	146
Rwawnik	214
Rrzyżownik	106
Rrzyżyczki	143
Rubeby	338
Rurad	162
Rurbas	111
Ruroslap	216
Rurza nogá	254
Rurze ziele	301

L.

Laktucia	159
Laktuka siana	179.
Ladanum	351
Ladon	351
Lagier winny	421
Lanka	190.
Laserpicium	351
Lawanda	184
Lawandowa spiska	273
Lebiotka	226
Lelia	188
Lelia polna	191
Leliowy Złotogłów	217
Len	192
Len málki Bojey	191
Lepiasnik	

Kurdwan.

Lepiasnik	245
Lipina	387
Lipka	11
Lisie iakta	225
Lisi ogon	11
Litarginum	397
Loboda	42
Loczyga	179
Loy	427
Lopian	243
Lubczyt	187
Lug	252

M.

Maczek polny	235
Macieca winna	389
Macieca winna ptonna	
Macierz dufka	283 (392)
Maieran	198
Mat rogaty	236
Mat slany	234
Maliny	377
Malon	108
Manna	246, 446.
Marcowy kwiat	168
Marchew polna	117
Marena	295
Marsana	13
Masto	431
Mastyrowe dzewo	354
Matecznik	206
Matki Bozej Wloski	70
Matki Bozej Wloski mniejszy	71
Mech miosli	63
Mech stalny	61
Mech wodny	186
Mech z dzewo	60
Merturyat	212
Mesply	358
Miechotka	19
Mieczyb	158
Miedj	401
Miedziany kwiat	401
Miedziane lufki	401
Miedzianna rdza	401
Miedzianna ruzelica	401
Miedj palona	401
Miesiecznik	180
Mietka	209
Mietka ozermowa	188
Mietka robyla	288
Mietka polna	209
Magdalowe dzewo	322
Mikotajek	132
Miod	447
Miodunki	95
Miodunki plonne	17
Mirabolany	360

Mirra	361
Mirtowe dzewo	362
Mistrzownik	180
Mleczne ziele	150
Mlecz swint	129
Mleko	443
Mlecz wysoki	129
Mnich	268
Miodzew	354
Miodzewowa gebka	14
Morowe dzewo	359
Mysca	55
Mumia	412
Muskatowy kwiat	364
Muskatowy orzech	364
Nydlnica	277
Nysc vsta	41

N.

Naparsienica	121
Nardus	219
Nardus Francuski	220
Nardus gony	221
Niedospialek	43
Niewiescie psiny	96
Nocne ziele	291
Nogietek	67
Nostretek	116
Nostretek maly	195

O.

Obrazki	33
Ocet	421
Ocet miadowany	425
Ocy rozmaite	425
Ogorok	108
Ogorok osli	100, 109
Olesnik	201
Oliwa	449
Oliwne dzewo	366
Oloro	414
Oloro palony	415
Oloro plotany	414
Olza	321
Oman	115
Omiag	218
Opich	29
Opich blotny	10
Opich Macedonski	29
Opich wielki	224
Orlik	31
Ortys	292
Orzech laskowy	165
Orzech Wloski	164
Orzech wodny	102
Orzechy Pistakowe	372
Oset wielki	72
Oset Wloski	73

Oset wysoki	231
Ostropest	72
Ostrozki	101
Ostryz	115
Ostryza	10
Owieczki	186
Owies	43

P.

Paczyna	421
Palmowe dzewo	367
Paluchy	366
Papawa	268
Paproc blotna	140
Paproc polna	119
Papiorka	251
Papiorka maluchna	124
Paralizowe ziele	166
Parlist	227
Pasternek	217
Pasternek polny	217
Pecherzyca	19
Pepowe ziele	241
Pepownik	241
Piaset z brzegow	411
Piec palcowa	239
Pierpercyce	219
Pieprz	171
Pieprz polski	101
Pigwy	135
Piotyn	3
Piotynkowy olejek	4
Piotynkowe wino	4
Piotyn Pomorski	4
Piotruska	28
Pieretrum	258
Pismaria	219
Pirwo	436
Pirwononia	230
Pizmo	34
Plesne ziele	256
Plesnik	101
Plucne ziele	256
Plucna z bydlat	452
Podbiat	48
Podroznik	95
Pokrzyt	200
Pokrzywa	11
Pokrzywa martwa	115
Polcy	257
Polny kmin	74
Pomurne ziele	218
Popiot	407
Porzeczki	127
Poscienne ziele	238
Powoy kosi	304
Powoy plotowy	390
Powoy	

Powóy wielki	174
Pożiemki	148
Prochno z starych dziew	
Proso	214. 329
Prasika	78
Przełep	62
Przetarcznik	308
Przymiotowe Ziele	282
Pzelnik	206
Psia Rzeżucha	164
Psie Kosiłki	225
Psie Izyt	68
Psintki	290
Psintki wielkie	290
Pšenica	305
Prąse gniazdo	117

R.

Reubarbarum	264
Radiki	268
Raki	432
Rdest	242
Rdest	254
Róg Jeleni palony	439
Roiownik	310
Romanowe Ziele	300
Rozchodnik	105
Róża	266
Róża Bobkowa	223
Różany Korzen	266
Róża psia	98
Rozmáryn	269
Rumienek	89
Rumien psí	105
Rutá	270
Rutá Róża	249
Rutá polna	163
Ryż	229
Rzep	182
Rzepá	261
Rzepik	II. 134
Rzeżucha	221
Rzeżucha polna	164
Rzeżucha psia	164
Rzeżucha Włoska	247
Rzeżucha wodna	289
Rzodkiew	259

S.

Sabla zwierząt	427
Sabze	411
Salétra	413
Sandaraca	417
Sarcocolla	379
Scamonia	281
Schadef	134

Sczam	179
Sczawik	8
Sczam Kobyle	179
Sczotki / Sczec	120
Sczyr	212
Sebesten	380
Senes	380
Serapinum	382
Siarka	418
Sinidlo	178
Siseli	284
Sitowie	178
Skto	423
Skoczek	75
Skoczek mniejszy	183
Skryp	78
Skurłaty z starych botow	
Slaz	199. 432
Slaz polny	16
Slaz wysoki	28
Sledzionne Ziele	40
Sliná	453
Sliny	375
Stonecznik	195
Stoniowa kosc	439
Stoniowy rog	340
Smola	370
Soczewica	184
Sól	416
Sosna	369
Sosnká	116
Sosnká wielka	242
Sosnká wietśa	183
Sosnká wodna	250
Spikánárdy	219
Szpiki z koscí	446
Szpinal	54
Sporys	250
Srebrnik	253
Srebro	397
Srebro żywe	398
Staphis agria	293
Stokroć cudné	50
Stonogowiec	40
Storzysek	146. 254
Stowrzód	81
Stozlarni	82
Strusowe pióro	140
Studziennik	256
Suchotné Ziele	86
Swieczki	133
S. Jana chleb	334
S. Jana Ziele	171
S. Piotra tysina	296
Swinak	II. 117
Swinia wesi	94
Syr	434
Syrzysko	439

Szafrań	106
Szálwia	272
Szálwia polna	153
Szántá	201
Szántá czarna	204
Szawina	377
Szpioglas	418
Szygurecz	263
Szyfki	369

T.

Thamáryndy	384
Tamárysek	360
Tarnti	375
Tatarskie Ziele	66
Terebintowe dziewo	385
Teslik	145
Thymus	299
Tobolki	64
To iesc	313
Topolá biala	373
Topolá czarna	258
Tragacanta	386
Trant	233. 273
Trawa	160
Trcina	162
Tredowaciec	194
Trtec	398
Trzebula	84
Tłustosc z welny	443
Turbith	389
Turecki czubek	73

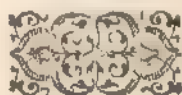
V.

Vspiwzód	89
----------	----

W.

Wainstein	421
Wapno	405
Wazinieć	19
Watrobá	441
Watrobne Ziele	131. 165
Wdowki	303
Welná nieplótana	443
Weska	94
Wozownik mniejszy	123
Wozownik wielki	122
Wozowy izeyt	224
Wiaz	393
Wielka Ożanká	85
Wieprzymiec	243
Wieprzowy chleb	112
Wierzbá	378
Wileze gárdio	441

Wilezy groch	207. 243	Wetka polna	312	Żiele S. Janá	171
Wilezy tyto	213	Wylup	111	Żiele S. Kátháryny	100
Wilezy ogon	197	Wylup Tymowy	131	Żimna	419
Wino	455			Żemie rozmaite	419
Wisnie	331	Ż.		Żtomikamien	45. 277
Wisnta polna	132	Żatecza nozka	186	Żloto	195
Wlosta wierzba	321	Żateczy maczel	27	Żlotoglóm	13
Wlosta	70	Żateczy Szczawie	9	Żóté	440
Woda	428	Żankiel	275	Żoldánella	59
Wotowé oko	65	Żanowiec	153	Żoledzie	176
Wost	417	Żebowé žiele	258	Żorawie nosy	156
Wroble Proso	213	Żelazo	409	Żyto	283
Wronia nogá	105	Żelazna luská	409	Żywica Mástyrowa	354
Wroniec	292	Żelazna rdza	409	Żywica modrzewowa	354
Wronie másto	161	Żeleznik	109	Żywica Sosnowa	170
Wronie másto mnieysze	81	Żiarnka Gárbierzkie	100	Żywiec	273
Wrotycz	296	Żiarnka winné	391	Żywygnat	101
Wyta	112				

LATWE NALEZIENIE

lékarstw, ná choroby rozmaite, w tym
Herbarzu opisanych.

WSzystkie lekarstwa z ziół tak wielu zbierać y wypisować, pracąby była wielka, a snadź niepotrzebna. Tę jednak pospolitą chorobę y lekarstwa zaniechać się y opuścić niemogły, aby ich naprędkie w przygodzie każdy dosiąć y używać mógł. Inśże zaś, czytając księgi tę pilno á z uwagą, to co mu potrzeba łatwo każdy znaleźć może, zwłaszcza gdy w czytaniu znać się sobie, y pamiętać chcieć będzie.

Biegunkam.		Kopiswoyski	23	Babka	16
A loe	318	Lisc iayta	225	Bluscz	97
Anyz	24	Mak	214	Cypryssowé dziewo	338
Acacia	310	Mástyr	354	Foenum graecum	143
Babka	16	Mesputy	358	Granatowé jablko	357
Bób	137	Ofet	72	Grzybienie	222
Bisostiew	57	Owies	43	Jablontki	38
Czarna Topola	174	Psia roza	98	Jeleni rezyk	84
Glog	318	Pigwy	335	Kurza nogá	254
Granatowé Jablko	357	Pšenica	305	Len	192
Gruski	372	Proso	214	Lopian	243
Jeczmiész	167	Puwowonia	230	Masto	431
Języn	125. 377			Modrzewowa gebka	14
Krew	454	Biegunkam czérwonym.		Mástyr	354
				Mirtba	361
				Muska	

Muſkatowy kwiat	164
Polna cwikła	191
Pigwy	335
Pſia róża	98
Róg Jeleni	439
Rzepik	134
Rolownik	310
Ryż	229
Schades	134
Slaz wyſoki	18
Slaz polny	16
Sérzyſto	438
Strzyp	78
Woſt	427
Żelazo	409
Piećpercyc	239
Róża	266
Ryż	229
Rutá	270
Rozchodnik	105
S. Janá chléb	34
Syr	434
Soczewicá	184
Sporyſh	250
Tarnki	175
Wyká leſna	112

Biodr boleſci.

Amoniacum	403
Boże dziewko	5
Bukwica	52
Biała Goiczycá	111
Kapary	327
Centurzya mnieyſa	80
Ephorbium	140
Œiolkowy korzen	175
Gnóy	141
Jablonki	38
Gwiaźdzeczká	41
Rakól	194
Laſerpicium	350
Lebiotká biała	65
Mak rogáty	236
Młodziejowá geblá	14
Mliczyk	158
Oman	125
Ocet ſquille	424
Oſli ogórek	100, 109
Olejek Maſeránowy	198
Pſia Rzeżuchá	164
Piećpercyc	239
Panax Herculeá	236
Rutá	270
Stonecznik	195
Scamonia	381
Treína	162

Wyſoki Slaz 18

Blizny gubiące.

Aloe	318
Bob	137
Centurzya	80
Coralle	408
Gryſpan	401
Litargirion	397
Mieć palona	401
Oley Mirtowy	162
Ołów wyplotány	414
Pſia róża	98
Scyr	212
Tłuſtoſć	427
Wieprzyniec	112
Wainſtein	421
Wapno	406

Bolączkóm.

Bánie	111
Czarna ſántá	204
Jeczmién	167
Jemiolá	388
Żelowy złotogłów	217
Len	192
Mlekká	209
Mliczyk	158
Podbiał	48
Piećpercyc	239
Slaz	199

Bolączkóm w wſzu

Báblá	36
Bob	137
Figi	342
Gnóy	141
Jemioto	388
Kobyli Szczaw	179
Len	192
Pieſnik	101
Pſinki	290
Pokrzywá	315
Slaz	199
Soczewicá	184
Tredowáciec	194

Bolączkóm w ſie. dzeniu, Figóm, y Condilomatóm.

Aloe	318
Czarna ſántá	204
Kopr ſwoyſki	23
Jaie	450
Kurze źiele	301
Mirtus	362
Ołów plotány	414
Pigwa	335
Piećpercyc	239
Pomone źiele	238
Rozmáryn	269
Sandaraca	417
Winna máćicá	389
Żelazo	409

Bolączkóm zágni- łym y zebránym ná przepuklinę.

Bánia	111
Cebulá	82
Figi	342
Jeczmién	167
Rakól	194
Miód	447
Pokrzyk	200
Pokrzywá	313
Smirmion	187
Szafran	106
Wyſoki Slaz	18
Żlotogłów	11

Brwióm.

Rzodkiew	259
Spicanardi	219
Sádze	411
Żywicá Soſnowa	370

Kárbunkulóm, ál- bo bolączkóm ogniſtym.

Báblá	36
Bzoſkieu	57
Cyprys	338
Cynamon	335
Coryándor	103
Laſerpicium	350
Panax heracleum	231
Rózynek	191
Rzeżuchá	221
Skoczek	75
Szczaw	

Szczawil	8
Slonecznik	195
Smola	370
Szawina	377
Włoski orzech	364

Cycków boleści.

Bielon	169
Jwa	86
Kądzidło	387
Kopytnik	39
Mietłk	209
Opich	29
Orzech Włoski	364
Pigwy	335
Pšenica	305
Polna Lelka	191
Skamonia	381
Socezwica	184
To iść	313
Wysoki Szaz	18
Wainstein	421
Winné łagody	390
Woda morzka	429
Złotogłów	13

Chłodzące lekar-
stwa.

Acacia	320
Bławeis	405
Chebd	87
Kortander	103
Cyprys	338
Dzierzaga	186
Laktuka	179
Litargirium	397
Mak	234
Noskrzet	116
Ocet	423
Ołów palony	415
Płesnik	103
Pomorne żele	238
Prymiot	282
Rozchodnik	105
Róża	266
Sporys	250
Swini Mlecz	129
Swiniá wess	94
Wronie masło	161
Żemiac	419

Cuchnieniu z vst.

Aloes	317
-------	-----

Citrowe jabłko	337
Żanyż	24
Mirrhá	361
Mastyx	354
Owies	43
Piotyn	3

Dychawicznéy
niemocy.

Amoniacum	403
Biała Lebiotk	65
Boże dziewczę	5
Cebula Włoska	279
Czarnucha	156
Chleb świni	112
Żop	272
Mirrhá	361
Oman	125
Polna Dryadkiw	278
Podbiał	48
Pigwy	335
Pokrzywa	313
Rotomnik	310
Szczyr	212
Skrzyp	78
Thymus	299
Wieprzyniec	243
Wejownik wietchy	122

Donoszeniu dzie-
ciatka.

Biała Topolá	373
Bzostien	57
Chleb wieprzowy	112
Ciemierzyc	126
Jablonki	38
Osi ogórek	100
Paproc	140
Rdest	242
Scamonia	381
Wejownik	123

Duszności w pier-
siach, albo trudné-
mu oddychaniu.

Balsam	323
Boże dziewczę	5
Biała Lebiotk	65
Chleb świni	112

Centuryza wietcha	79
Czarnucha	156
Galgan	10
Żop	172
Kopytnik	39
Młruna	205
Matecznik	206
Mirrhá	361
Oman	125
Piszestep	62
Podbiał	48
Pokrzywa	313
Skrzyp	78
Wieprzyniec	243
Włoski	70

Działom.

Aloe	316
Babka	36
Żatun	402
Jagoda winna niedożrza- ła	390
Kurza nogá	254
Mastyx	354
Mirrhá	361
Masło	431
Ocet squille	425
Oset	72
Róża żelazna	409
Róża	266
Sliwki	375
Staphis ágria	293
Sól	416

Dziwému mięsu.

Cadmia	405
Bławeis	405
Gryspan	401
Żatun	402
Laserpicium	350
Litargirion	397
Miedź palona	401
Scordion	381
Sól	416
Wetna palona	443

Febrze albo zimnu.

Balsam	323
Bania	111
Bielon	169
Centuryza	80
Chmiel	196
Dymos	

Dymoniec	171
Jagody winne	190
Jale	450
Kopi Włoski	143
Kurza nogą	254
Kosysekto	108
Kokornak	14
Modrzewowa grbka	14
Miodunki	95
Mirrhá	161
Panax Herculeum	131
Piepez	171
Piepercyce	29
Rumienek	89
Reubarbarum	264
Ruta	270
Sporęs	250
Ślomi kamień	145

Gárdlá, bolacz- kam wżelakim.

Jigi	142
Jostkowy Korzeń	175
Gorzycá	287
Gnóy	141
Laserpicium	351
Jeczmiń	167
Mat	214
Miod	447
Mleko	443
Ocet	423
Styrax	384
Szaw Kobylí	179
Soczewicá	184
Szyr	212

Żółć	24
Kopytnik	39
Kurza nogá	254
Międły gorzki	322
Masec różana	266
Mietka	209
Mietka Kobylá	288
Mietrza duszka	283
Olesnik	201
Ocet Włoski cebuli	425
Plesnik	103
Psunki	290
Ruta	270
Róża	266
Scamonia	381
Włoska wierzba	321
Wetna niepiórkana	443
Wieprzynie	243
Wino	455
Wronie maśto	161

Febrze quártanie.

Chmiel	196
Dymoniec	171
Kosysekto	108
Piepercyce	219
Ruta	270
Szotki	120

Glistóm.

Biała Lebiotká	65
Bzostiew	57
Carz Ziele	245
Koryándrowé siadnka	101
Glisnik	4
Kurza nogá	254
Mirrhá	361
Paprotká mála	124
Pioten	4
Pioten Pomorski	5
Ślonecznik	195

Głowę wyczyściá- iáccé.

Bzostiew	57
Cwikla	51
Cebulá	82
Czarnuchá	156
Celidonia	90
Chleb świni	112
Lebiotká	226
Szyr	212
Śnieżny masł	27

Flegmie zbytniéy.

Białe	11
Bielon	169
Bob	137
Kápáry	127
Cebulá	82
Cynamon	35
Centurzya	80
Czarnuchá	156
Czarna Ciemierzycá	117
Dziegiel	26
Drágánt	186
Gorzycá	287
Jale	450
Jeczmiń	167
Kuroslep	216
Kurza nogá	254
Len	192
Máruná	205
Poléy	257
Piepiż	171
Ruta	270
Świni chleb	112
Szyr	212
Ślonecznik	195
Thymus	299
Włoski orzech	164

Głosu.

Bzostiew	57
Czosnek	17
Czosnek błotny	17
Jeczmiń	167
Kurza nogá	254
Lacrycyá	159
Lug	252
Mietka	209
Mirrhá	361

Głowy boleść czy- niáccé.

Czosnek	17
Dziedły Włoskie	364
Olesnik	201
Pioten	3
Potrzyk	200
Styrax	384
Ślonecznik	376

Głównym bolóm.

Aloe	318
Bułowicá	52
Bułowicá biała	166
Brusiek	61
Bluscz	97
Czarnuchá	156
Jostkowy Korzeń	175

Głowic opárszy- wiałéy, albo łyłéy.

Boże drzewo	6
Cebula	81
Cwikla	51
Gorzycá	

Gorzyczka	287
Gnóy	147
Grzybienie	222
Jąstkie	46
Lastowy orzech	165
Mirrhá	161
Psi kizyt	68
Proſo	214
Róża żelazna	409
Rzodkiew	259
Sandaraka	417
Swini chleb	112
Włoski	70
Włoski orzech	364
Żłotogłów	13

Grzybóm iádowi-
tym.

Gnóy	141
Grzyby	148
Kopyſczko	308
Lelia	188
Miód	447
Ocet	423
Piotyn	3
P. piót	407
P. rownił	310
Rzodkiew	259
Saletra	413
Sol	416
Wino	455

Guzóm , bolącz-
kam , y wrzodom
wizelakiem w ſie-
dzeniu.

Aloe	318
Bob	137
Czarna ſánta	204
Coloquintida	100
Żółtki	92
Grynſpan	401
Granátowe iábko	357
Gwiazdeczki	41
Jaie	450
Kuroſlep	216
Kurza nogá	254
Kadzidło	387
Laſerpicium	351
Maſtyrowe dziewo	354
Myrtus	362
Młecz	129

Noſtrzeſ	106
Ogórek oſli	100
Ocet	423
Oleſnił	201
Ołów płókańy	414
Przymiotowe żiele	282
Róża	266
Raki	432
Rozmáryn	269
Soczewica	184
Sejorki	120
Smola	370
Slaz	199
Tłuſtoſć	427
Tłuſtoſć z wełny	443
Wyſoki Slaz	18
Żywokost	101

Guzy y bolączki
odmiękczaiąc.

Amoniacum	403
Bdellium	326
Kapary	327
Czarnucha	156
Żigł	342
Gnóy	141
Jeczmién	167
Jagody winne	390
Krew	454
Len	192
Lug	252
Panax Hereuleum	231
Pieprzecz	239
Slaz	199
Soczewica	184
Tredowaciec	149
Wolowe oko	65
Włoska Cebula	279
Żółty	376

Hæmorrhoidom.

Aloe	318
Cebula	82
Czofiel	17
Daktyli	384
Jaie	450
Kope ſwoyſki	23
Kurza nogá	254
Ołów płókańy	414
Rozmáryn	269
Drágant	386
Serdecznik	74

Iádóm wężowym.

Dziwónná	298
Goryczka	155
Lebiotka	226
Marzana	133
Oſtropeſt	72
Oſtrzyca	30
Ożanka	85
Potrzyſ	200
Panax Chironion	233
Raki	432
Rzeżucha	221
Reubárbárun	264
Rutá	270
Sporyſ	250
Włoski	70
Wejownik	123
Włoska wierzba	321
Żłotogłów	13

Iádowitych rzeczy
wypiciu, Aconitis.

Bálfam	323
Boż. dziewko	5
Mory	359
Piotyn	3
Szerzyſto	439
Wino kaźde	455
Żółcica żelazna	409

Kámieniowi.

Bdellion	326
Bylica	31
Bruseł	61
Citarach	40
Cardamomum	99
Centuryá wielka	79
Kamienna miotła	288
Kmin polny	74
Máruná	205
Oſtryſ	115
Oſet	72
Piwonia	230
Rózynti	101
Rumien	89
Śliwki	175
Sezam	179
Trawá	160
Wienie	111
Wróble Proſo	218
Wyſoki Slaz	18
Żłomi Kámién	145-277
Bdellium	

Edellium	326
Bielon	169
Bob	137
Cyprys	332
Cedrowa żywica	331
Cebulá Włostka	279
Drágant	386
Siolkowy Korzeń	175
Licium	336
Lebiotká	266
Lubsczyk	187
Lebiotká kózta	228
Mak	234
Migdaly gorzkie	322
Miod	447
Oman	125
Ożantá	85
Owies	41
Opich stany	29
Pęta róża	266
Pieprz	371
Pšenica	105
Różynki	191
Rzodkiew	259
Rutá	270
Siarká	418
Skrzyp	78
Smolá	370
Szantá	201
Terpentina	385
Węzownik	122
Wieprzynieć	243
Złotogłów	13

Kaszlowi zastrzą- łemu.

Czosnek	17
Centurya	80
Czosnek błotny	19
Dziwanna	298
Daucus	117
Figi	342
Kopytnik	39
Mirrhá	261
Mastyx	354
Migdaly gorzkie	322
Ocet	423
Podbiał	48
Pomorné ziele	238
Sandaraca	417
Squilla	279
Szyfki wielkie Sosny	(369)
Włostki orzech	364
Wismie	35

Kichanie pobu- dzające.

Bobrowe stroie	435
Conditi	180
Ciemierzycá biała	126
Siolkowy Korzeń	175
Gorzycá	287
Jaskier	46
Jambier	394
Pieprz	371

Kolerę purgują- ce.

Bazyliká	44
Biała Lebiotká	65
Ciemierzycá	126
Chebd	87
Chmiel	196
Czarnuchá	156
Epitimon	130
Siolkowy Korzeń	175
Mercuriat	212
Máruná	205
Mietká	209
Oman	125
Ogórek osli	100
Romanowé ziele	300
Skoczek	75
Scamonia	381

Kordiące.

Borak	25
Grzybienie	222
Larwendá	184
Lanká	190
Młecz polny	129
Podrożnik	95
Serdecznik	74
Szpita	219
Szczawik	8

Krew wstánawia- jące.

Babká	36
Báwełná	327
Bób	137
Bzostwinie	368
Cyprys	332
Gnóy	141

Zálun	402
Jáie	450
Jezyczi	37
Kadzidło	387
Kmin	114
Krew	454
Krwawnik	214
Lug	252
Macierza duszka	253
Mech na Stalách	61
Mietká	209
Ocet	423
Ołów płokany	414
Piepercyc	239
Szałwia	272
Serzysko	439
Siarká	418
Skrzyp	78

Krośtom y ofzpe- ceniú licá.

Bzostkiew	57
Cynamon	335
Chleb wieprzowy	112
Czosnek	17
Foenum graecum	43
Fraxinella	17
Figi	32
Siolkowy Korzeń	172
Gnóy owocny	141
Kobylá Mietká	288
Len	192
Lelia	188
Litargirion	397
Lug	252
Máćicá płonna	392
Malon	108
Mastyrowy oléy	354
Mietká	209
Miód	447
Oleiek rzodkwiány	259

Krośtam przyoczu

Baniá	111
Dziwanna	298
Siolki czerwone	311
Goryczká	155
Kopytnik	39
Mak	234
Opich	29
Pigwy	335
Polna Lelia	191
Rutá	270

Rzepik	134
Sczyc	212
Soczewica	184

Krośtam y sadze-
lóm przypalcách.

Amoniacum	403
Babka	36
Bazylika	44
Coriander	103
Figi	342
Loboda	42
Mieczysk	158
Ocet	423
Oliwa polna	366
Pomoiné ziele	238
Rdest	242

Krtania niedostá-
tkóm.

Diagant	386
Figi	342
Gorzycá	287
Kadzielo	387
Lacticia	159
Lug	252
Mierba	361
Pšenica	305
Piepererye	239
Rzodkiew	259
Rózynki	391

Kurczowi.

Bizostiew	57
Cynamon	331
Laserpicium	351
Lelia	188
Martwa Pokrzywa	315
Pokrzywa	313
Przestep	62
Rózynki	391
Rzodkiew	259
Skoczek	75
Słonecznik	195
Soczewica	184
Włoski orzech	364

Krwia pluiącym.

Aloe

318

Babka	36
Bukwica	52
Centurzia	80
Cyprys	332
Dab	376
Drylakiem polna	278
Granatowe jablko	357
Gnój	141
Jale	450
Kadzielo	387
Brochmal	428
Kurza nogá	254
Licium	356
Lug	252
Málica winna	389
Mastyx	354
Mugdaly gorzkie	322
Modrzewiowa gębka	14
Podiozmit	95
Psia roza	98
Pšenica	305
Sérzysko	439
Wierzbá	378
Włoski	70
Wysoki Slaz	18

Lózyłká wyciągá-
iace.

Bálsam	323
Boże dziewczę	5
Bylica	31
Kokornak	24
Lelia polna	191
Len	192
Marzanna	133
Mirtus	361
Polcy	257
Przestep	62
Psia roza	98
Szanta	201
Teflik	145
Wino	455
Włoski	70

Máciocy.

Bálsam	323
Babka	36
Barsz	6
Bobek	353
Bielon	169
Bylica	31
Calista	329
Centurzia	79

Chebb	87
Foenum graecum	143
Gorzycá	287
Jalowiec	349
Jezyczi	37
Kocentí	294
Kohysczko	308
Kurza nogá	254
Lelia	188
Len	192
Licium	356
Lug	252
Maruna	205
Másto	431
Mástyr	354
Mirica	360
Mirtus	362
Modrzewiowa gębka	14
Nardi spica	219
Nostrzyk	116
Ocet	423
Ocet scille	426
Olesnik	201
Ostryz	115
Panax Herculeum	21
Pieprz	371
Piwonia	230
Polcy	257
Pokrzyk	200
Przestep	62
Rhaponticum	263
Sérzysko	439
Slaz	199
Styrax	384
Tłustość	427
Tłustość z wełny	443
Wicprzynice	243
Włoska wierzbá	321
Włoski	70
Zorawie noski	156

Miesiące wywo-
dzące.

Bálsam	323
Bazylika	44
Biała Lebiotka	65
Biała Gorzycá	131
Bukwica	52
Bruscus	61
Bylica	31
Boże dziewczę	5
Bizostiew	57
Bluszy	97
Calista	329
Cebula	82

Cena

Mieście zaściana- wiające.

Len	192
Lug	252
Mirrhá	361
Poley	257
Przeſtep	62

Molóm.

Biała Lebiotka	65
Bzoſkie	57
Cedrowa żywica	331
Granatowe iabko	357
Hysop	172
Kurza nogá	254
Matecznik	206
Mietka	209
Morowe dzewo	359
Moſtrzyk	116
Papioć	139
Piotyn pomoyki	4
Rozchodnik	105
Rutá	270
Stonecznik	195
Wino piotynkowe	4
Wloſki orzech	364

Morzeniu w żywo- cie y kolice.

Ammi	11
Benedicta	150
Bób	137
Biała Lebiotka	65
Centurzya	80
Dzewo Aloesowe	317
Źiolkowy Korzeń	175
Źigi	342
Galgan	10
Gálowiec	349
Źwá	86
Amin	114
Loboda	42
Matecznik	206
Máieran	198
Mácierzá duſtká	283
Mikoláiek	132
Modżewiowa gębka	14
Oleśnik	201
Oliwá	449
Psia róža	98
Pſenica	305
Pieprz	371
Piotruſtká	28
Pioſo	214
Rutá	270

Rhapon

Acacia	320
Granatowe iabko	357
Grzybienie	222
Gruszytká	191
Kádjidlo	387
Krew	454
Mák	234
Mirtus	362
Miricá	360
Piwonia	230
Pálma	367
Pokrzyk	200
Požimki	148
Rdza żelazna	409
Sádza	411
Serzyſko	439
Wainſtein	421
Żółte kocentki	295
Żiarna z munných iągód	390

Mléká pomnoze- niu.

Aloes	317
Bálsam	323
Bzoſkie	57
Edellium	326
Centurzya wielka	79
Galban	345
Gódy	141
Goryczka	155
Jeczmiel	167
Kozielek	307
Kopř swoyski	23
Máczek polny	27
Panax Herculeum	231
Piotruſtká	28
Przeſtep	62
Pokrzywa	313
Rzepik	11
Rutá	270
Szántá	201
Żłotogłóm	13

Modzelóm , y gu- zóm wſzelákim.

Balanus Mirepſica	204
Cebulá	82
Ciel	215

ſf

Centurzya	80
Chléb swint	112
Ciemierzyca	126
Czarnucha	156
Czoſnek	17
Dzwoniec	171
Źigi	342
Źiolki	111
Źiolkowy Korzeń	175
Żányż	24
Żápary	327
Żocentki żółte	295
Żobyl Szam	179
Żopytnik	39
Żopr Wloſki	143
Żunrad	161
Lebiotka	226
Żelta	188
Żipá	387
Żocygá	179
Żubſczyk	187
Żug	252
Żug polny	19
Mácierzá duſtká	383
Máieran	198
Mátecznik	206
Márzána	133
Migdały	322
Mikoláiek	132
Modżewowa gębka	14
Oleśnik	201
Oman	125
Oſtrzyż	112
Opich góiny	29
Ożanka	85
Panax Herculeum	231
Piotyn	3
Piotruſtká	28
Piwonia	230
Polna Márchew	117
Pokrzyk	200
Pokrzywa	313
Rozmáryn	269
Rzeżucha	221
Rzodkiew	259
Rumienek	89
Rutá	270
Szyr	212
Styráx	384
Stroie Bobrowe	435
Sifelt	284
Szántwá	272
Szántá	201
Támárix	360
Tłuſtość żwelný	443
Thymus	299
Wloſka Rzeżucha	247
Wloſki	70
Żłotogłóm	13

Rhaponticum	163
Salictrá	413
Trawa	160
Wieprzeniec	243
Włoska cebula	279
Włoski orzech	364

Mofzenkóm.

Bób	137
Bielon	169
Bmin	114
Elia	188
Mirtus	362
Łostrzyt	116
Pizymiot	282
Rozynki	391
Rutá	270
Sól	416
Włoska wierzba	321
Siemiá Samyſka	419
Ślotogłóm	13

Nápuchlinam rak
álbo nóg.

Bánia	111
Bez	87
Bob	137
Bzostkiew	57
But	341
Bielon	169
Czarnucha	156
Dziwanna mála	55
Jawor	373
Jeczmién	167
Koſyſczko	308
Koſia Rutá	249
Lebiotká koſia	228
Maieran	198
Pomorné ſiele	238
Pierpercy	239
Pleſnik	103
Rozmáryn	369
Rzeżucha	221
Sporyſ	250
Thyſtoſe	427
Wainſtein	421
Wolowé oko	62

Nérek boleſćiam.

Babka	36
-------	----

Biebrzeniec	248
Bukwica	52
Cafſia	329
Cukier	460
Diágant	386
Groch Włoſki	93
Jablontki	38
Kurza nogá	254
Kurzoſlep	216
Kopr Włoſki	143
Lacticia	159
Lug	252
Mugdały gorzkie	322
Mleko	443
Oleſnik	201
Piwonia	230
Piotruſka	28
Piſinaria	219
Rozynki	391
Rhaponticum	263
Wino piotynkowe	4

Oczu boleſćiam.

Aloe	318
Bálſam	323
Bazylika	44
Bzostkiew	137
Boże drzewko	5
Bielon	169
Cafſia	329
Cadmia	405
Cinobz	408
Ciemierzycá biáta	126
Cynamon	335
Cyprys	338
Chleb swiaty	112
Celidonia	90
Centurya	80
Diágant	386
Gálgan	10
Gorzycá	287
Halun	402
Jáie	450
Jáſtoleze ſiele	90
Jeleni rog	439
Jmbier	394
Kádzioto	387
Krochmal	428
Krew	454
Kurza nogá	254
Kurzoſlep	216
Kopr Włoſki	143
Koralle	408
Lagier winny	421
Łoczycá polna	179
Malon	108

Mireha	361
Mrtus	362
Maieran	198
Mlat	234
Maćicá płonna	392
Łostrzyt	116
Śiantá	85
Śſet	72
Śmug	218
Ścet	423
Ślóm płóſany	414
Panax Herculeum	331
Pieprz	371
Piotyn	3
Potrzyt	200
Palona miedz	401
Koſa	266
Kzeca	261
Kzepik	11
Kozmáren	269
Rutá polna	147
Sarcocolla	379
Sadze	411
Sofina	369
Srebinił	253
Świeczki	133
Śzántá	201
Soczewicá	184
Sól	416
Wierzba	378
Wienie	331
Wejownik	122
Wronie maſto	161
Żółte zwierzećca	440
Ślotogłóm	13

Oczu mglóm álbo
zaſlonóm.

Acorum	11
Boże drzewko	6
Bazylika	44
Cebula	82
Celidonia	90
Gryſpan	40
Gorzycá	287
Jmbier	394
Kurzoſlep	216
Mata Śzántá	85
Wainſtein	421
Żółte	440

Odęćie rozpadzá-
iace.

Bazy

Reieſtr Lekarſtw.

481

Bazylika	44
Epimion	130
Żanyż	24
Jatowiec	349
Jeczmierni	167
Jzop	172
Amin	114
Kopi swoyſki	23
Ligusticum	187
Migdaty	322
Mikolaiek	131
Mleko	443
Oman	125
Piotyn	3
Pſenica	305
Pokrzywa	311
Rumienek	89
Xenoponticum	263
Wyſoki Szaz	18
Wieprzyniec	243

Omdléwaniu.

Borał	25
Grzybienie	222
Lanká	190
Lawenda	184
Matecznik	206
Ogórek	108
Polcy	257
Róža	266
Sypiká	219
Serawit	8
Serdecznik	74

Opárzeniu y opa- leniu.

Acacia	310
Bábká	36
Barſez	6
Cwiklá	51
Chebd	87
Cwiklá polna	191
Dziwanna	298
Dzwoniec	171
Gnóy owczy	141
Żałun	402
Jaie	450
Jawór	373
Kadzielo	387
Kokornak	34
Lelia polna	191
Lelia	188
Leczygá polna	179
Mirtowe liście	362

Morus	359
Mleczne źiele	150
Podbiał	48
Pſi lezyt	68
Skurlaty ſtarc	432
Slaz	199
Sosniá	136
Sol	416
Wóńcie maſſo	161
Wyſoki Szaz	18
Złotogłow	13

Padáiacéy niemo- cy.

Bábká	36
Balsam	323
Bukwica	52
Ciemierzycá czarna	127
Dziegiel	26
Jigi	342
Jiolek brunatny	311
Gnóy	141
Gálban	345
Krew	454
Laserpicium	351
Lawendula	184
Miod octowány	425
Mikolaiek	132
Ocet squille	426
Piecperecy	239
Pzeſtep	62
Rutá	270
Sérzyſko	439
Sifeli Maſſilien.	284
Topola czarna	374
Watroba kozłowa	441
Wieprzyniec	243
Zótc	440

Párchóm.

Ciemierzycá biata	126
Mala Papirota	124
Oleiet Maſtyrowy	354
Stonecznik	195

Páznokćiam.

Patrachion	46
Celidonia	90
Cyprys	338
Len	192
Lep	393

Żałun	402
Oliwne drzewo	366
Papirota	251
Ryż	229
Siarka	418
Szaw	179
Wainſtein	421

Pęchérzowi.

Bábká	36
Bukwica	52
Bobek	353
Cebulá	82
Cyprys	332
Eufier	460
Dragánt	386
Jigi	342
Grzybienie	222
Jaie	450
Jeleni róg	439
Jadika ſoſy wielkiey	369
Lacricia	159
Lubſczyt	187
Lug	252
Manna	246. 446
Mleko	443
Mardus Francuſki	220
Olemit	201
Ogórek	108
Palma	367
Panax	213
Piotruſka	28
Piwonia	230
Rózynki	391
Rumienek	89
Slaz	199
Skryp	78
Wieprzyniec	243
Wioſti Kopr	143

Piegóm.

Balanus Mirepſica	204
Brzoſtiew	57
Czarnucha	156
Cynamon	311
Gorczyca biata	131
Jeczmierni	167
Krew żalcza	454
Litargirium	197
Polna Miſtka	209
Pzeſtep	62
Pſenica	305
Rzodkiew	259
Woda morſka	428
Pietkela	

Piekielnému
ogniu.

Acacia	310
Babka	36
Bizostiew	57
Cwikla	51
Koriander	103
Cypryssowe dziewo	338
Dzierzega	186
Kosyfczo	308
Kopytnik	39
Kurza nogá	254
Krew	454
Lelia	188
Mak	234
Máruná	205
Mirtus	362
Ocet	423
Pomorne žiele	238
Potrzyt	200
Piepercyc	239
Plesnik	103
Pisinki	290
Róza żelazna	409
Rutá	270
Rotownik	310
Róza	266
Szafran	106
Swinia wess	94
Soczewica	184
Slaz	199
Sporys	250
Trcina	162
Wierzbá	378
Wronie masło	161

Pierśi niedosta-
tkóm.

Celidonia mnicyba	91
Figi	382
Galgan	10
Jalowiec	349
Jabłko	356
Kocentki Arabstie	294
Lacricia	159
Mirrhá	361
Oleśnik	201
Pieprz	371
Polna Dryatiew	278
Podbiat	48
Potrzywa	313
Rhaponicum	263
Rozmáryn	269

Rzeżuchá	221
Scordium	291
Terebintiná	385

Plód w żywoćie
zabiiájące.

Ciemierzycá biata	126
Ciemierzycá czarna	127
Coloquintida	100
Lóy	427
Pięstep	62
Rzeżuchá	221
Serzysko	430

Płucóm.

Balsam	323
Cedrowa żywica	331
Figa	342
Kocentki żółte	295
Migdaly gorzkie	322
Mleko	443
Potrzywa	313
Polna Dryatiew	278
Poléy	257
Piepercyc	239
Rutá	270
Żywotkość	101

Podágrze.

Bania	111
Bizostiew	57
Bielon	169
Chebd	87
Dzierzega	186
Figi	341
Żółtki żółte	311
Gnóy	141
Jeczmién	167
Mak	234
Mlecz	129
Mleko	443
Ocet	423
Ośli ogórek	100
Poléy	257
Polny czosnek	19
Pomorne žiele	238
Pácyna	421
Rozmáryn	269
Rózynek	391
Rzepá	261
Siarká	418

Sól	416
Soczewica	184
Wierzbá	378
Wronie masło	161
Żłotogłów	13

Porodzeniu-lat-
wiemu.

Balsam	323
Biała Lebiotká	65
Bluscz	97
Bylica	31
Centurzya wielka	79
Centurzya mnicyba	80
Cynamon	335
Czosnek	17
Żółtkowy forzeń	175
Żółtki biatá	311
Gnóy	141
Goryczká	155
Żatun	402
Jezyczkowe žiele	316
Mirrhá	361
Ożantá	85
Podbiat	48
Rdest	254
Rumienek	89
Ślonecznik	195
Swini chleb	112
Szałwia	272
Szafran	106
Szántá	201
Siseli	284
Siarká	418
Tłustość z melny	443
Weżownik wielki	122
Weżownik mały	123
Wieprzyniec	243

Potu.

Ancusa	26
Lubsczyt	187
Mirtus	362
Oliwá	366
Oliwá niedożrzála	366
Oczkowata sól	416
Pietrum	258
Siarká	418
Żemia Samiyska	419

Powickóm.

Krew	454
Mastyx	

Miaſtyr	354
Miaſc różana	266
Polna Ruta	147
Sadza	411
Sypkianardy	219
Tłuſtość z wełny	443
Zywica	370

Powietrzém zará- zonym.

Biała Bułwica	166
Bapary	327
Coloquintida	100
Dziegiel	26
Lawendula	184
Marzana	133
Piretrum	258
Saletra	413
Wino	455
Wieprzyniec	243
Włofa Rzeżuchá	247

Przepuklinam.

Boże bżewko	5
Cynamon	335
Cyprys	332
Żwiat Granatowy	367
Piepercyce	239
Plepiń	103

Puchlinie.

Barſcz	6
Biedzeniec	248
Babka	36
Bułwica	52
Czofiel	17
Cynamon	15
Ciemierzycá	126
Chebd	87
Figá	342
Izop	172
Kopyenie	39
Laserpicium	351
Lebiotká	226
Mátczan	198
Miechowki	19
Ogórek ośli	100
Oſtrzyſ	115
Ocet	423
Ożanká	85
Pafternak	237

Piodyn	4
Rozchodnił	105
Rzodkiew	259
Rutá	270
Romanowé ziele	300
Saletra	413
Skoczek	75
Sol	416
Wieprzyniec	243

Ránam.

Aloe	318
Babka	36
Bizostkiew	47
Czofiel	17
Centurzya	79
Cyprys	332
Dyptan	118
Gnóy	141
Goryczka	155
Jwa	86
Jezyczki	37
Kokornak	34
Kopi swoyſki	23
Kurza nogá	254
Koſyſczko	308
Lacricia	159
Lelia	188
Lug	252
Máſto	431
Mak polny	236
Mak	234
Ołóm płótkany	414
Ocet	423
Palma	367
Pápioł	140
Piepercyce	239
Poléy	257
Sofnia	369
Scyr	212
Swiny chleb	112
Strzyp	78
Sporyſ	250
Teflit	145
Wyſoki Slaz	18
Wojownik	122
Wełna nie płótkana	443
Zywokoſt	101

Rymam.

Babka	36
Bárwinel	88
Bzostkwinia	368
Cyprys	338

Figá	342
Jaie	450
Kurza nogá	254
Lagier winny	421
Ocet	423
Pſenica	305
Stáphis ágría	293

Sadzelóm y wrzo- dóm zalczerzo- nym.

Bázylika	44
Bobek	353
Bylica	31
Caſia	329
Chebd	87
Dzierzegá	186
Figá	342
Jawór	373
Jeczmiel	167
Koriándier	103
Kurzoſlep	216
Kurza nogá	254
Len	192
Máruná	205
Máſto	431
Mlecz	129
Oſtrzyſ	116
Ocet	423
Podbiał	48
Polczyſ	200
Poléy	257
Rzepil	134
Róza	266
Rozchodnił	105
Stonecznik	195
Sofnia	369
Sporyſ	250
Szawina	377
Trcina	160
Tłuſtość	427
Wion e máſto	161
Ziologlow	13

Zánokćicam.

Amoniacum	403
Bázylika	45
Babka	36
Cebula mnieyſza	279
Kadzielo	387
Loboda	42
Mirtus	362
Mieczyſ	

Mieczysk	158
Ocet	423
Oliwa	449
Pomorne ziele	238
Rdest	254
Rdza zelazna	409
Szanta	201
Tredowaciec	194

Sciaticce.

Balsam	323
Babka	36
Cyprys	332
Dzierzegá	186
Fœnum græcum	143
Kopytnik	39
Koriander	103
Kurza nogá	254
Lelia	188
Mak	234
Máruná	205
Piepercyc	239
Podbiat	48
Pokrzyk	200
Pomorne ziele	238
Roiownik	310
Róża	266
Szafrań	106
Swinia wesi	94
Soczewica	184
Slaz	199
Trcina	162

Sledzionie.

Bluscz	97
Bzostkiew	67
Cebula mala Wloska	233
Kapary	327
Chrzan	260
Giolkowy korzen	175
Gatgan	10
Gorzycá	287
Grzybienio	222
Hanyz	24
Jemiolo	388
Jzop	172
Kozia Lebiotka	228
Len	192
Marzana	133
Mleko	443
Miodzemiowa gebka	14
Ocet squille	424
Paprotka	251

Pieprz	371
Pigwy	335
Piotyn	3
Polcy	257
Pokrzywa	313
Rhaponticum	263
Rzejucha	221
Rzodkiew	259
Słonecznik	195
Wloska wierzba	321
Wloski	70
Zelazo	409

Stluczonym, zbitym z wyfoká.

Giolkowy korzen	175
Hanyz	24
Jablonki	38
Konop	69
Macieran	198
Paprotka	251
Pomorne ziele	238
Skrzyp	78

Spanie czyniace.

Bielon	169
Boze dzewko	5
Giolkowy korzen	175
Hanyz	24
Kopi swoyfki	23
Leczyga	179
Lug	252
Mak	234
Pokrzyk	200
Psint	290
Sol malkowy	235
Slaz	199

Stawów boleści

Centurzya	79
Czarna Ciemierzycá	127
Fœnum græcum	143
Jale	450
Kocentki Arabskie	294
Kopi swoyfki	23
Miodzemiowa gebka	14
Miod octowany	425
Olesnik	201
Pokrzyk	200
Piepercyc	239

Plesnik	103
Ruta	270
Rozynki	391
Siotoglow	13

Stolce zatwierdzaiace.

Bzostkwinia	368
Bluscz	97
Chebd	87
Cyprys	392
Dziwanna	298
Dab	376
Goryczka	155
Granatowa skorka	357
Jalowice	349
Kadzido	387
Kmin kramny	114
Lug	252
Mietka	209
Mech z dzewa	60
Miodzemiowa gebka	14
Pigwy	355
Psia rozá	98
Piotyn	3
Rhaponticum	263
Róża	266
Ruta	270
Szafrań	106
Sosina	369
Soczewica	184
Wierzba	378

Stolce pobudzaiace.

Bania	111
Biala Gorzycá	131
Bzostkiew	57
Bukwica	52
Cebula	82
Cebula Wloska	279
Cwikla	51
Ciemierzycá	126
Figi	342
Jablonki	38
Jmbier	394
Kopytnik	39
Laktuka	179
Len	192
Loboda	42
Lopian	243
Lug	252
Masto	

Masło	431
Mleko	443
Modrzewiowa gębka	14
Ogórek	108
Pokrzywa	313
Przestęp	62
Psie łąk	68
Rzodkiew	259
Słivki	375
Szafrań	106
Soczewica	184
Słaz	199
Wisię	331
Zanowiec	153
Zoldanella	59

Strónóm albo zy- lam suchym.

Bobiowé stroc	435
Lagier winny	421
Laserpicium	351
Lelia	188
Matecznik	206
Máieran	198
Mikoláiek	132
Oleiek Bobkowy	353
Pšenica	305
Słaz wysoki	18
Wieprzyniec	243

Suchotam, zranie- nia płuc.

Barsz	6
Bukwica	52
Lug	252
Modrzewiowa gębka	14
Polna Dryadkiew	278
Rhaponticum	163
Smola	370
Szanta	201

Swięrbowi.

Ciemierzycá czarna	127
Celidonia	90
Gorzycá	287
Hálun	402
Kádzió	387
Kobyli Szaro	179
Lebiotká	226
Masło	431

Oliwa	449
Rzeżuchá	221
Rzepik	134
Szálwia	272
Sól	416
Sadło swinie	427
Siarká	418
Tłustość z wełny	443
Terpentina	385

Tenasmoni albo chciwości ná- stolce.

Barsz	6
Foenum graecum	143
Len	192
Mleko	443

Trawienie wspo- magaiące.

Bálsam	323
Bukwica	52
Biała Gorzycá	131
Kopi swoyski	231
Mat	234
Ocet scille	423
Polcy	257
Szafrań	106
Siarká	418
Słaz wysoki	18
Wino	455
Zywica	370

Trądom.

Barsz	6
Bzostkiew	57
Czosnek	17
Czarna Ciemierzycá	127
Figi	342
Gorzycá	287
Hálun	402
Jatowiec	349
Jesien	344
Kokomał	34
Kobyli Szaro	179
Máciáá winna	389
Ocet	423
Przestęp	62
Ryż	229

Szcyr	212
Terpentina	385

Truciznic.

Boże dziewczko	5
Bukwica	52
Cynamon	335
Jwa	86
Kokomał	34
Masło	431
Modrzewiowa gębka	14
Oliwa	449
Ostropest	72
Opich	229
Polcy	257
Piepercyce	239
Rutá	270
Rzepá	261
Smola	370

Vkaszęniu bestiy iádowitych.

Boże dziewczko	5
Cynamon	315
Figá	342
Amin polny	74
Mikoláiek	132
Nardus Francuski	220
Oman	125
Oset	72
Pšenica	305
Słaz wysoki	18
Szanta	201

Vkaszęniu psá.

Cebulá	82
Chebo	87
Czosnek	17
Migdały gorzkie	322
Mietká	209
Ogórek	108
Włoski orzech	364

Vkaszęniu psá wścieklého.

Cebulá	82
Czarna Szanta	204
Czosnek	17
T t	Gorzycá

Goryczkã	155
Kopr Włoſti	143
Krew	454
Laſerpicium	351
Matczynek	206
Pſienicã	305
Pſi iſzyt	68
Pokrzywã	313
Sálétrã	413
Wãzyniec	19

Vkãſzeniu wëzo- wému.

Bożedzewko	5
Bzoſkiec	57
Bãzylitã mãtã	45
Biala Lebiotkã	65
Bukwicã	52
Cynamon	335
Chebd	87
Dyptan	118
Œiolkowy koczci	175
Gnoy	141
Jãłowic	349
Jãwã	373
Jeleni iſzyt	84
Jezyny	325
Kopytnik	39
Kurzolep	216
Kmin	114
Kmin polny	74
Koſyſczko	308
Lebiotkã	226
Lelia	188
Miãd	447
Modzewiowa gëtkã	14
Mãcierza duſtkã	283
Wcet	423
Piſtãki	372
Popiãl	407
Pzeſtep	62
Rozmãryn	269
Rzodkiew	259
Smolã	370
Swiny chleb	112
Szãntã	201
Sãl	416
Wino	455
Wloſti	70
Œlotogłãw	13
Œolãdz	376

Vryne pobudzã- iãce.

Bãlſam	323
Bãzylitã	44
Bellium	326
Biala Goryczkã	131
Boze dzewko	5
Bzoſkiec	57
Bukwicã	52
Cãſia	329
Cypriã	338
Cebulã	279
Kãpãry	327
Czarnuchã	156
Czoſnek blotny	19
Dzwoniec	171
Galgan wielki	10
Glog	338
Gliſty ſciemne	445
Jãłowic	349
Jãblãnti	38
Kopytnik	39
Kozietek	307
Kopr ſwoyſti	23
Kozia Lebiotkã	228
Kmin polny	74
Lipinã	387
Lopian	243
Locyggã	179
Lug	252
Migdal	322
Malon	108
Miãd	447
Mãcierza duſtkã	283
Modzewiowa gëtkã	14
Mikotãiet	132
Mãrzãnã	133
Mãrdy ſpiãkã	219
Oleſnik	201
Oſtrzyſ	115
Oman	125
Opich	29
Ozãntã	85
Pigwy	335
Proſo	214
Pieprz	371
Piotyn	3
Pokrzywã	313
Piotruſtkã	28
Rumienek	89
Rzepã	261
Rzodkiew	259
Rutã	270
Szãlwã	272
Sporyſ	250
Tãtãrſkie ſiele	66
Topolã	373
Trawã	160
Wloſka Cebulã	279
Wyſoki Œlãz	18

Œlotogłãw	13
Œolãdz	376
Œywicã	370

Vryny rzezãniu y zãſtãwieniu.

Cebrowã Œywicã	331
Cebulã	82
Jãblãnti	38
Kãmiennã Mietkã	209
Panax Herculeum	131
Œifeli Maſſilien.	284
Œledzionne ſiele	40
Sporyſ	250
Teſlik	145
Wloſti	70
Œtomikãmien	145

Vſzu boleniu.

Bãbkã	36
Bãmã	111
Cebulã	82
Œigi	342
Gryſpan	401
Goryczkã	287
Œalun	402
Œop	172
Konopie	69
Lopian	243
Lebiotkã	226
Miãd	447
Mietkã	209
Oſtrzyſ	116
Piotyn	3
Pleſnik	103
Rãza	266
Szãfran	106
Smolã	370
Wieprzyniec	243
Œlotogłãw	13

Wãtrobnym nie- doſtãtkãm.

Aloes	317
Amoniacum	403
Bielon	169
Bukwicã	52
Cebulã Wloſkã	279
Chmiel	196
Galgan	10
Goryczkã	

Goryczka	155
Jwa	86
Rocentki Arabskie	294
Kurzoslep	216
Lactica	159
Lubczyk	187
Migdały gorzkie	322
Mleko człowiecze	444
Mikolajek	132
Macierza duszka	273
Nardus Francuski	220
Pismaria	219
Piotyn	3
Piepercyce	239
Rhaponticum	263
Rumien	89
Sosnia	369
Watrobné ziele	131

Włosom padaia- cym.

Aloe	318
Brzostkiew	57
Ladanum	351
Mircha	361
Mirtus	362
Rzeżuchá	221
Włoski	70

Włosów farbowa- niu.

Bluscz	97
Buř	341
Cyprys	332
Foenum graecum	143
Licium	356
Lotus	195
Len	192
Mireus	362
Szałwia	272
Wainstein	421

Wróćanie pobu- dzaiące.

Biała Lebiotka	65
Bobeř	353
Bukwica	52
Kapary	372
Chrysocolia	406

Ciemierzycá	126
Lebiotka	226
Mař	234
Malon	108
Miedź palona	401
Potrzyt	200
Żłotogłów	13

Wróćanie po- wściągaiaće.

Bób	137
Kopi swoyski	23
Loboda	42
Miatka	209
Ocet	423
Opich	29
Rzepit	134

Wrzedliwym ra- nam, y bolączkam.

Bábeř	36
Brzostkiew	57
Binscz	97
Cwikla	51
Chebb	87
Figi	342
Żółtkony	175
Kurzoslep	216
Lopian	243
Migdały gorzkie	322
Ocet	423
Rumienek	89
Szałwia	272
Słaz wysoki	128

Wyfuszaiące lekar- stwa.

Chebb	87
Amin kramny	114
Amin polny	74
Kopi swoyski	23
Miatka	209
Miedź palona	401
Owies	43
Piasel z bzegów	411
Rozmaryn	269
Róża psia	98
Tucia	415
Wainstein	421

Zastrzały wycia- gaiaće.

Dyptan	118
Kokomař	34
Kurzoslep	216
Mieczyk	158
Přemecá	305
Trčina	162
Żłotogłów	13

Zawracaniu gło- wy.

Balsam	323
Galban	345
Mleko człowiecze	243
Ocet scille	425
Přestep	62
Wieprzyniec	243

Zawracanie czy- niaće.

Aconitum	318
Balsam	323
Bielon	169
Cardamum	99
Korvander	103
Potrzyt	200
Wino stare mocne	456

Zębów boleniu y innym niedosta- tkom.

Bábeř	36
Bluscz	97
Bielon	169
Czosnek	17
Celidonia	90
Coloquintida	100
Ciemierzycá czarna	126
Czarnucha	156
Figi	342
Galban	345
Granatowy kwiat	357
Żalun	402
Żablonki	38
Żop	172
Kapary	327
Kurza	

Kurza nogá	254
Koraliz	408
Kokornak	34
Kurzosep	216
Lopian	243
Másé róžána	266
Mástyr	354
Miechowki	19
Mirrha	36
Morowé drzewo	354
Miod	447
Mak polny	235
Ocet	423
Oliwa	449
Ogórek osli	100
Piolyn	3
Piepercyc	239
Rozomnik	310
Skoczek	75
Sosnia	369
Tamarysek	360
Wieprzyniec	243
Żebowé ziele	258

Zóltéy niemocy.

Aloe	318
Bruseu	61
Celidonia	90
Czosnek błotny	19
Cebula Włostka	279
Gnóy	141
Groch Włostki	93
Jabłotki	38
Jwa	86
Kunrad	162
Loboda	42
Lebiotka	226
Mázaná	133
Miechowki	19
Ogórek osli	100. 109.
Piolyn	3

Piwowonia	230
Piepercyc	239
Pismaria	219
Rozmáryn	269
Rumienek	89
Szaw Kobylé	179
Siarka	418
Szántá	201

Zołądkowi poma-
gające.

Bobek	353
Bzostwiniá	368
Bzostiew	57
Bylica	31
Bulwica	52
Cyprys	332
Cukier	459
Czosnek	17
Siolki	311
Granatowé jabłko	357
Jale	450
Jatowiec	349
Jimbier	394
Kopi Włostki	143
Kurza nogá	254
Kozia Lebiotka	228
Loczygá	179
Lubsczyk	187
Mirtowé jagoby	362
Mori	359
Mleko	443
Mlecz ostry	129
Młodziewiowa gębka	14
Mietka	209
Nardus Francuski	220
Olesnik	201
Oman	125
Ogórek	108
Pigwy	335

Piółyn	3
Polcy	257
Piotruška	28
Psinki	290
Piwowonia	230
Przymiotowé ziele	282
Róża	266
Ryż	229
Rhaponticum	163
Szyfki	369
S. Jana chleb	334
Sliwki	375
Stoniecznik	195
Szawik	8
Sporys	250
Topola czarna	218
Wainstein	421
Wino	455
Włostki	70

Zołądkowi szko-
dzące.

Bzostiew	57
Cebula	82
Chebb	87
Figit	342
Galban	345
Jagoda winna	390
Jeczmierni	167
Lug	252
Orych Włostki	364
Orych lastowy	365
Piolynowy sok	2
Rzeżucha	221
Szántá	201
Soczewica	184
Sliwy	375
Słaz	199
Terpentina	385
Żywica Cedrowa	331

Koniec Rejestrow.

Nota na...
Przebieg na...
demi... na...

Reiestr kart wſzystkich. .

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt.

Wszystko tryerny / kromia * Rr Ss Tt. które duerny są.

ZA Przywileiem Krolá J. M. nikomu zgotá
nie wolno Herbarzá tego / Doktorá Marciná
z Przedowá / drukowác / áni gdzic indziej dru-
kowanego w Pánstwach J. Krolewſkiey M.
do Korony należacych przedáwác / pod wing do
Skárbu J. K. M. w Przywileiu miánowaná.

*Wszystko tryerny / kromia * Rr Ss Tt. które duerny są.*

*I ha ve made the same Gombha on your own name and name of the
first and second edition, and on the third edition, and on the fourth
edition, and on the fifth edition, and on the sixth edition, and on the seventh
edition, and on the eighth edition, and on the ninth edition, and on the tenth edition.*

Tiscus quatuor

Vitis rugata 1
James "abo 2
Lado epulgo muez 1 ofuna

De. Tol betrag

Flans acv.

2nd 1st 2nd 3rd 4th 5th 6th 7th 8th 9th 10th 11th 12th 13th 14th 15th 16th 17th 18th 19th 20th 21st 22nd 23rd 24th 25th 26th 27th 28th 29th 30th 31st 32nd 33rd 34th 35th 36th 37th 38th 39th 40th 41st 42nd 43rd 44th 45th 46th 47th 48th 49th 50th 51st 52nd 53rd 54th 55th 56th 57th 58th 59th 60th 61st 62nd 63rd 64th 65th 66th 67th 68th 69th 70th 71st 72nd 73rd 74th 75th 76th 77th 78th 79th 80th 81st 82nd 83rd 84th 85th 86th 87th 88th 89th 90th 91st 92nd 93rd 94th 95th 96th 97th 98th 99th 100th 101st 102nd 103rd 104th 105th 106th 107th 108th 109th 110th 111th 112th 113th 114th 115th 116th 117th 118th 119th 120th 121st 122nd 123rd 124th 125th 126th 127th 128th 129th 130th 131st 132nd 133rd 134th 135th 136th 137th 138th 139th 140th 141st 142nd 143rd 144th 145th 146th 147th 148th 149th 150th 151st 152nd 153rd 154th 155th 156th 157th 158th 159th 160th 161st 162nd 163rd 164th 165th 166th 167th 168th 169th 170th 171st 172nd 173rd 174th 175th 176th 177th 178th 179th 180th 181st 182nd 183rd 184th 185th 186th 187th 188th 189th 190th 191st 192nd 193rd 194th 195th 196th 197th 198th 199th 200th 201st 202nd 203rd 204th 205th 206th 207th 208th 209th 210th 211th 212th 213th 214th 215th 216th 217th 218th 219th 220th 221st 222nd 223rd 224th 225th 226th 227th 228th 229th 230th 231st 232nd 233rd 234th 235th 236th 237th 238th 239th 240th 241st 242nd 243rd 244th 245th 246th 247th 248th 249th 250th 251st 252nd 253rd 254th 255th 256th 257th 258th 259th 260th 261st 262nd 263rd 264th 265th 266th 267th 268th 269th 270th 271st 272nd 273rd 274th 275th 276th 277th 278th 279th 280th 281st 282nd 283rd 284th 285th 286th 287th 288th 289th 290th 291st 292nd 293rd 294th 295th 296th 297th 298th 299th 300th 301st 302nd 303rd 304th 305th 306th 307th 308th 309th 310th 311th 312th 313th 314th 315th 316th 317th 318th 319th 320th 321st 322nd 323rd 324th 325th 326th 327th 328th 329th 330th 331st 332nd 333rd 334th 335th 336th 337th 338th 339th 340th 341st 342nd 343rd 344th 345th 346th 347th 348th 349th 350th 351st 352nd 353rd 354th 355th 356th 357th 358th 359th 360th 361st 362nd 363rd 364th 365th 366th 367th 368th 369th 370th 371st 372nd 373rd 374th 375th 376th 377th 378th 379th 380th 381st 382nd 383rd 384th 385th 386th 387th 388th 389th 390th 391st 392nd 393rd 394th 395th 396th 397th 398th 399th 400th 401st 402nd 403rd 404th 405th 406th 407th 408th 409th 410th 411th 412th 413th 414th 415th 416th 417th 418th 419th 420th 421st 422nd 423rd 424th 425th 426th 427th 428th 429th 430th 431st 432nd 433rd 434th 435th 436th 437th 438th 439th 440th 441st 442nd 443rd 444th 445th 446th 447th 448th 449th 450th 451st 452nd 453rd 454th 455th 456th 457th 458th 459th 460th 461st 462nd 463rd 464th 465th 466th 467th 468th 469th 470th 471st 472nd 473rd 474th 475th 476th 477th 478th 479th 480th 481st 482nd 483rd 484th 485th 486th 487th 488th 489th 490th 491st 492nd 493rd 494th 495th 496th 497th 498th 499th 500th 501st 502nd 503rd 504th 505th 506th 507th 508th 509th 510th 511th 512th 513th 514th 515th 516th 517th 518th 519th 520th 521st 522nd 523rd 524th 525th 526th 527th 528th 529th 530th 531st 532nd 533rd 534th 535th 536th 537th 538th 539th 540th 541st 542nd 543rd 544th 545th 546th 547th 548th 549th 550th 551st 552nd 553rd 554th 555th 556th 557th 558th 559th 560th 561st 562nd 563rd 564th 565th 566th 567th 568th 569th 570th 571st 572nd 573rd 574th 575th 576th 577th 578th 579th 580th 581st 582nd 583rd 584th 585th 586th 587th 588th 589th 590th 591st 592nd 593rd 594th 595th 596th 597th 598th 599th 600th 601st 602nd 603rd 604th 605th 606th 607th 608th 609th 610th 611th 612th 613th 614th 615th 616th 617th 618th 619th 620th 621st 622nd 623rd 624th 625th 626th 627th 628th 629th 630th 631st 632nd 633rd 634th 635th 636th 637th 638th 639th 640th 641st 642nd 643rd 644th 645th 646th 647th 648th 649th 650th 651st 652nd 653rd 654th 655th 656th 657th 658th 659th 660th 661st 662nd 663rd 664th 665th 666th 667th 668th 669th 670th 671st 672nd 673rd 674th 675th 676th 677th 678th 679th 680th 681st 682nd 683rd 684th 685th 686th 687th 688th 689th 690th 691st 692nd 693rd 694th 695th 696th 697th 698th 699th 700th 701st 702nd 703rd 704th 705th 706th 707th 708th 709th 710th 711th 712th 713th 714th 715th 716th 717th 718th 719th 720th 721st 722nd 723rd 724th 725th 726th 727th 728th 729th 730th 731st 732nd 733rd 734th 735th 736th 737th 738th 739th 740th 741st 742nd 743rd 744th 745th 746th 747th 748th 749th 750th 751st 752nd 753rd 754th 755th 756th 757th 758th 759th 760th 761st 762nd 763rd 764th 765th 766th 767th 768th 769th 770th 771st 772nd 773rd 774th 775th 776th 777th 778th 779th 780th 781st 782nd 783rd 784th 785th 786th 787th 788th 789th 790th 791st 792nd 793rd 794th 795th 796th 797th 798th 799th 800th 801st 802nd 803rd 804th 805th 806th 807th 808th 809th 810th 811th 812th 813th 814th 815th 816th 817th 818th 819th 820th 821st 822nd 823rd 824th 825th 826th 827th 828th 829th 830th 831st 832nd 833rd 834th 835th 836th 837th 838th 839th 840th

Re Spe: Lie Ling 37

Index Page: 317

gratias! 3. j.

Dec. 20 1891 m. col.

Salix glauca: 2 p.

Spoken here (copy) 3:

Mel a s m;

mel 201.

of fine comp an Σ_{ij} .

m. _____

[Faint handwritten notes]

Phonon Ray sans Letifera veneno virute Bej ar muste' euat
& dei Regi. Palati apud indubenses anthor domus. 1. 2. 3. 4.
Phonius 8 tt. 32. d. Bezaar. esse lapidem.
9 et lacrymis Emi³ concrevit. 326

384 *Tamarix*
Dactyl. indic.

897. *ex pulchra*

Lobelia by name of the
in the autumn - 7.6 1891

res fact' hie { Speim, Tragos, 292
Zea 5

Not. Sumat. & Sumat. int. j. ind. k.

Nulla a sine patitur et ideo ut May 274 ^{in 2. hica} Muscata moscatu, o. g. c. b.

Palma, 1811
Sept 9

Vraiggi pars staidle song do a lias paues do bellan 7 all moine et raice st

Curran 435

P. 2 m.

Terminator

